

Dialektologie moravská.

Druhý díl.

Nářečí hanácké a české.

Sepsal

František Bartoš.

V BRNĚ 1895.

Tiskem mor. akc. knihtiskárny. — Nákladem Matice Moravské.

336

2

Předmluva.

V předmluvě k prvnímu dílu Dialektologie moravské slíbil jsem vypsati v druhém díle nářečí hanácké, horácké a české. Dav se pak do práce, ocítl jsem se s nářečím horáckým neboli horským na nemalých rozpacích; nebylo ho lze ani náležitě ohraničiti, ani znaky jeho jakožto jednotného přesně stanoviti. Jsouť názvy zeměpisné, jimiž se podřečí moravská jmenují, obsahu velmi neurčitého, označující obyvatele spíše dle povahy krajiny jimi osazené, nežli dle vlastního jim nářečí. Kde jsou hory, všude máme Horáky, Záhoráky a Podhoráky. Na Brodsku jsou Záhořané slovenští, na sever od Lipníka Záhořané hanáčtí; Hanákům na rovině všichni obyvatelé krajín hornatých slovou Horáky. Téhož různého a neurčitého významu jsou četní Zálesáci (obyvatelé s té i oné strany lesa navzájem) a Podlesáci. Doláky máme na Moravě nejméně troje: 1. na pravém břehu Moravy od Spitinova po Klobouky (Dial. I., str. 51.); 2. v okolí Bučovic a Slavkova (Dial. II., str. 145.), a v okolí Tišnova (II. 179.).

Jako mezi Horáky a Hanáky podstatného rozdílu dialektického stanoviti nelze, tak nesnadno též náležitě odlišiti a ohraničiti Valachy od Slovákův. I bylo mi vytýkáno, že počítám Vyzovsko k Valachům, ačkoliv podřečí tamější málo čím se liší od zlínského, pokládaného mnou za slovenské. Pověděl jsem už v I. díle na str. 59., že „nesnadno vytknouti přesně hranice mezi obojím nářečím, zvláště, ano obyvatelstvo samo různého jest o té věci mínění“. Tu více kroj rozhoduje. Slováci od Hradiště i Hanáci pokládají za Valachy ty obyvatele moravské, kteří nosí haleny zvláštního stříhu, v úpoly upjaté a v klínech rozkřídlené, kdežto haleny slovenské jsou volné bundy, v zadu opatřené širokým a dlouhým obojkem („cimbálem“). A poněvadž na Zlinsku takové valašské haleny nosí a mimo to župice téhož

střihu (oděv sváteční), jichž Slováci nemají, počítal bych nyní i Zlinsko dle kroje k Valašsku, jak jsem už na místě uvedeném v poznámce označil.*)

Hledíme-li k řeči samé, máme na Moravě toliko čtvero hlavních nářečí, a to:

1. Nářečí slovenské s podřečím

a) valašským (Zlín, Vyzovice, Vsetín, Val. Klobouky, Karlovice, Rožnov, Meziříčí, Dial. I. str. 5.—26., 59. — 80.);

b) dolským (na pravém břehu Moravy od Napajedel po Klobouky bruňské, Dial. I., str. 51.—56.).

Nářečí vlastně slovenské rozestupuje se v různorečí *a*) záhorské (Dial. I., 27.), *β*) pomoravské (I., 28.), *γ*) různorečí uhersko-slovenská (I., 33.), *δ*) různorečí přechodní (II., 1.).

Podřečí valašské má různorečí *a*) hranické (Dial. I., 81.), *β*) starojické (I., 84.), *γ*) kelecké (I., 91.).

2. Nářečí lašské (Dial. I., str. 97.) s různorečím severo-opavským (I., 134.).

3. Nářečí hanácké. Slováci a Valaši nazývají každého Hanákem, kdo samohlásky *e*, *é*, *i*, *í*, *y*, *ý*, *u*, *ú* zvláštním způsobem přezvukuje neboli moutí, ať všechny, ať jenom některé z nich, na př. *ý*, *ú*, a na tom myslím i vědecká dialektologie přestati může. Dle rozmanitého přezvukování těchto hlásek a dle některých jiných znaků (přehlasování samohlásky *a*, přídechu *v* a *h* a *j*.) rozdělil jsem nářečí hanácké na dvanáctero podřečí, jež jsem pojmenoval většinou dle okresních měst, vytýkaje všude osady pohraničné (Dial. II., str. 7.—242.).

Hanáci sami všelijak se navzájem rozlišují, hlavně dle bydliště: „Praví Hanáci slovou jen obyvatelé po řece Hané od Vyskova až po Kojetín; obyvatelstvo po řece Blatě u Plumlova a Prostějova a po levém břehu řeky Valové u Tovačova slovou Blafáci, sousedé jejich od Věrovan níže Dubu k Brodku a Citovu nazývají se Moravčící; obyvatelé na levém břehu Bečvy od Přerova k Záříčí, Chropyni a Skaščicům Záběčváci, jejich

*) Župice téhož střihu a téže úpravy jako Valaši nosí také osadníci charvátští v okolí Mikulova, i není pravdě nepodobno, že jest to kroj, jež jako tito, tak i stěhovaví Valaši rumunští z jihu si přinesli.

sousedé u Kroměříže a Hulína Zámoravčiči, a konečně obyvatelé pahrbkovité krajiny od Přestavlk a Staré Vsi k Bystřici a Holešovu Podhoráci.“ (Šembera, Dial. str. 46.).

Obyvatelům na Kroměřížsku a Holešovsku říká se též dle širokých červenic („baní“) Baňáci.

Hanákům, kteří místo *o* vyslovují *ú*, ostatní Hanáci přezdívají Čuháků (od slovesa čúhat m. han. čóhat, trčeti), druhdy tak nazývající i jiné („nepravé“) Hanáky, kteří vyslovují: budu m. bôdô atd.

4. **Nářečí české.** Za Čechy pokládám ty slovanské obyvatelé na západní Moravě, kteří po způsobu českém vyslovují dvojhlásky *ou* (= *ú*) a *ej* (= *ý*), a dělím nářečí toto na troje podřečí (Dial. II., str. 243—283). Česká tato výslovnost obou dvojhlásek jest poněkud jiná nežli výslovnost dolská a kelecká; v této druhdy jen zbystřený sluch rozezná rozdíl mezi *ou* a *ú* a mezi *ej* a *ý* (*í*), kdežto v nářečí českém obě dvojhlásky zcela zřetelně znějí.

Bedlivý zřetel obracel jsem všude k řeči městské, kteráž se často značně a podstatně odlišuje od nářečí vesnic okolních (Srovn. Holešov II. 35., Přerov II. 36., Kroměříž II. 38., Třebíč II. 220 a j.).

Kromě popisu nářečí hanáckého a českého tento díl Dialektologie obsahuje krátkou skladbu, slovník abecední a druhou část slovníka věcného V obojí slovník pojata jsou nová slova ze všech končin Moravy a Slezska.

V některých partiích slovníčka věcného zvolil jsem pořádek abecední, protože mnohá slova mají v jiných končinách jiný význam, i bylo by je v jiném uspořádání napořád opakovati. V částech přírodopisných vycházím od názvů latinských.

Kdy a jak vznikly nynější dialekty moravské, o tom nenasnadno na ten čas něco určitěho tvrditi. Snad by z bedlivého prozkoumání starých rukopisů moravských něco světla padlo na tuto temnou stránku naší ethnografie. Přímé zprávy o moravských nářečích ze starší doby máme, pokud mi známo, jenom v České grammatice Jana Blahoslava z r. 1571. Škoda, že se nevidělo Blahoslavovi zaznamenati více těch „ineptií“, jak nazývá dialektologické odchylky moravské. Než i skoupé jeho

poznámky zdají se nám pro naši otázku dosti důležité, abychom je zde položili všechny.

„Moravané, ačkoli českým jazykem mluví, však ne tak pěkně a slušně vyřikají slov někteří. Jako sedláci prostí, zvláště na Hané, velmi ústa otvírají, a naberouce některé litery hlaholu plná ústa, jaks nezpůsobně mluví. Okolo Huleyna říkají klauče, pacholeyk, čeystey mauž. Baude mít au vás zejtra etc. Někde příliš ukracují, diftongu nezachovávajíce a někdy přidávající liter nebo syllab. Někde literu příliš protahující jednu: jako u Strážnice a vůkol, kdež říkají budú, súd, na súdu, klúče a u susedových, u susedů, Janových, Vávrových, Ondrových. Abychom ňa poznali. Bychom sa radovali. Jedné sa varujma tých věcí. Sebrali sa na nás zlí lidé. Item některé věci na Moravě hned jinými jmény jmenují nežli v Čechách: o čemž dobré jest věděti. Čechové řkou pěkným slovem hlemýžď: Moravci mrzutě slimák. Podletí, jaro: Moravci vesno, z vesna inepta vox. Česky hlavatice, moravsky přísada: první lepší. Tak košťál a hlaub nebo hlaubi říkají někteří Moravci hlaupí. Též Moravci pokrutinám říkají záboj. Veliký hrnec nepolévaný, jako mléko chovají v nich, slove látka u Moravců. Čech dí vážiti vodu, navážiti vody: Moravec táhnouti vodu; lepší české“.

„A i toto znáti sluší, že i na Moravě velmi nejednotejně mluví. Okolo Meziříčí jinak, v Prostějově a vůkolí jinak, v Bystřici potom i v Třebíči jinak. Jinak okolo Brna a Znojma, rozdílně v Strážnici a v Brodě etc. Nebo jakž kteří bližší jsou Slezákům, jiní Slovákům a jiní Čechům, tak se také v některých slověch a způsobích k nim připodobňují, často i mnoho s nimi jako se sousedy činiti mívajíce“ (str. 338 a 339.).

„Starí mnoho užívali toho diftongu *ay* (nyní se nám už netrefuje): day, nechay, pomáhay, volay, požehnay, a někde tak ještě i mluví, zvláště na Moravě a v Slovácích“ (str. 26.).

„A starí Čechové též psávali a snad i mluvivali tak: musimy, budemy, půjdemy, dopustimy, nedamy. V některých místech na Moravě ještě tak vůbec mluví, jako okolo Slezan. Ba některé Moravky říkají: budými. Ale nechválím toho způsobu: est inepta antistechon. Ženám i děvkám moravským jakž takž by to mohlo připadatí, ale mužskému pohlaví nic. Est omnino mulieribus quaedam ac velut timida pronuntiatio, prorsus cavenda“ (str. 350).

„Moravci majíce říci: přijde anebo: přide, i řkou: přinde anebo: přejde“ (str. 266).

„Okolo Hulína prostí Moravci neříkají: spějí (= dorminut), než všemi ústy (= na plnou hubu): spijau (str. 268.).

„Chození do kostela, na pole etc: okolo Evančic říkají: chodění, rovně jako těsta = cesta, daci = dáti, tisař = císař, tihla = cihla, všemohautí etc. Okolo Evančic na Moravě, zvláště ve vseh mnozí proměňují *i* v *z*. Majíce říci: dítě i řkou: dztě = anebo: dzca, pzše = piše, dzvadla = divadla“ (str. 274.).

„Okolo Pernštejna říkají: rejši = raději“ (str. 275.).

Z těchto poznámek Blahoslavových lze na jisto postaviti: 1. že již za jeho doby v různých krajinách Moravy byly různé dialekty. 2. že se na označení týchž věcí v Čechách a na Moravě užívalo různých slov, v případech uvedených týchž jako posud, 3. že leckteré zvláštnosti dialektů moravských, Blahoslavem vytčené, trvají posud ve své míře. Tak tvar 1. os. mn. na *my* (musímy, budemy atd.), v té krajině, odkud ho Blahoslav uvádí, t. na Kroměřížsku, posud se zachoval (Dial. II. str. 38.). Zajímavý jsou tvary „**mauž** (muž), **baude mít au vás**“, v nichž krátké *u* přechází v *au*, kteréž se posud s obměnou dvojhlásky *au* v *ou* zachovaly na Tršicku (Dial. II. str. 72.). 4. Všelico se však také v nářečích moravských od doby Blahoslavovy změnilo. Tvary, „**abychom, bychom**“, jež Blahoslav uvádí za strážnické, nevyskytují se nyní na Moravě nikde, nýbrž: **abysme, abychme**. Tolikéž na Strážnicku není nyní tvaru 1. osoby mn. na *ma* (varujma sa), ovšem jsou posud takové tvary na Zábřežsku (Dial. II. str. 138.). Na Ivančicku není nyní ani stopy toho, že by se *i* zaměňovalo v *z* (dztě = dítě, pzše = piše), aniž se tam kde mluví: tisař m. císař, těsta m. ce-ta, daci m. dat a p.; částečně jsou takové tvary jenom v nářečí lašském (Dial. I. str. 107.).

Nejdůležitější z těchto změn pro naši otázku jest přechod tehdejších dvojhlásek *au* a *ey* v nynější *ó* a *é*. Tvrdí totiž Blahoslav, že se okolo Hnlína mluví: **klauče, spijau** a že se vyslovuje toto *u* „všemi ústy“. Nyní vyslovuje se tam **klóče, spějó** n. **spjój** (vůbec *ú* = *ó*). V podřečí dolském a keleckém (podstatně slovenském a valašském, rozšiřuje se posud nejen *ú* nýbrž i *ü* v *ou*. (Dial. I. 52 a 92) a patrné toho stopy znamenati i v některých osadách, jichž mluva jest podstatně

hanácká, jako v Louče u Lipníka (Dial. II. 71), v Dešově u Jemnice (II. 205), v Radostíně, Pavlově a ve Zhořci u Vel. Meziříčí (II. 243.).

Tolikéž tvary pacholeyk, čeystey, Huleyn znějí nyní v okolí Hulína pacholěk, čistě, Hulén, ale v podřečí dolském a keleckém rozšiřuje se posud *y* a z částí *i* v *ej* (Dial. I. 52. a 92.). Krátké *i* v přídavném čistý, je-li transcripce Blahoslavova správná, rozšířilo se v *ey* asi tak, jako krátké *u* ve slovech výše uvedených.

Z toho bychom snad souditi mohli, že rozšiřování samohlásek *ú*, *y*—*i* v *au* (ou), *ay* (ey, ej) zasáhlo svým časem i nářečí moravská a že se odtud v některých z nich zachovalo až po naši dobu, v jiných prodlením času se opět zrušilo. Dle toho byl by nyníšší útvar dialektů moravských poměrně dosti mladý.

Pro nářečí slovenské zdá mi se v tom vzhledě důležité býti slovo pajchovňa (štoudev o třech nohách na „zváraní“ prádla, v. Dial. I. 329.), jež odvozeno jest od slovesa pýchat (dýmati, dýmiti): hory pýchají (slov.), pěchat, pěchovňa (ban.), pejchat tabákem (Tišňov). Jest v něm tedy *aj* rozšířené z *y* zachováno ze starší doby zcela izolovaně, poněvadž slovo to ve tvaru pajchovňa utkvělo jakožto terminus technicus.

Snad i přehlasování svým časem všecka nářečí moravská zachvátilo. Přehlasování samohlásky *a* v prostředku slov postoupilo i dále nežli v jazyce spisovném a zachovalo se posud, na př.: síha, dosíhat, přít, okřít, smít se, zapříhat, tříst, kvíceľa, písćeľa a p. V koncovkách ohýbacích přehlasované *a* zachovalo se posud v hanáčtině litovelské, konické, jevické a zábřežské (Dial. II. 107. a 124.). Zajímavý po této stránce jsou tvary obyčaj, obyčajně na Krumlovsku, kde sice *aj* — *ej* přechází v *é*.

Z ustrnutí na jiném stupni tohoto procesu rozšiřovacího a přehlasovacího mohla by se snad vykládati mluva některých měst moravských (Holešova, Bystřice pod H., Třebíče, Velkého Meziříčí), různá od nářečí ostatního okolí, kdežto lašský ráz městské mluvy přerovské a lipenské v okolí hanáckém nebude lze myslím jinak vyložiti než původní koloniaci lašskou*).

Hlavní práce sběratelské pro II. díl Dialektologie vykonány byly již r. 1883—84. Od té doby v řídkých chvílích oddechu

*) K mluvě přerovské (Dial. II. 36.) podotýkám ještě, že prý starší lidé v otčenáši posud vyslovují něuvod.

od prací školních a úředních, zvláště v dobu prázdnin material sebraný jsem doplňoval a upravoval. I k tomuto II. dílu dostalo mi se příspěvků namnoze cenných, jednak ku grammatické, zvláště však k lexikalní části jednotlivých podřečí. Jmenovitě přispěli mi moji bývalí žáci pp.: † Libor Doležel, F. Drašar, Filip Heusler, Al. Hlavinka, F. Jurek, Josef Kašpar, Al. Ličman, Cyr. Mašiček, Ant. Mol, F. Odehnal, Šeb. Páral, Jak. Sedláček, F. Šoukal, Jos. Úlehla, Jos. Vejchodský; pp. učitelé: Jan Funtíček, J. Hübner, Jan Knies, Jos. Kobza, Jos. Koněrza, F. Polášek, Jos. Soukal, F. Still; pp. Jar. Gryc, rolník, F. Heidenreich, obecní tajemník, Al. Hruďička, děkan, Klim. Klusal, bohoslovec, Ad. Kubeš, ředitel, Jan Mádr, professor, J. Novotný, nadporučík, F. Slavičinský, spisovatel valašské povídky „Vlk Krampotů“, Emil Smetánka, stud. univ., Tom. Šmýd, farář, F. Vahalík, stud. univ., žáci telecké reálky Jiří Puchnar a J. Kocián, pí. Vlasta Pittnerová, spisovatelka.

Slovník přírodovědecký pořádati mi laskavě pomáhali páni uč. V. Čapek (ptáky) a pan prof. Dr. F. Dvorský (botaniku).

Samohlásky hanácké v pohádkách od jiných laskavě přepsaných znaménky diakritickými označil jsem si sám, i jsem já sám z toho práv.

Vítanou pomůckou byly mi důkladné monografie pp. prof. Jos. Neorala o podřečí litovelském, Jos. Bartochy o podřečí dolnobečevském a Ign. Hoška o podřečí chromeckém, spolehlivým pak vodítkem celé práce Gebauerova Mluvnice česká.

Všem těmto pomocníkům, jakož i všem, kdož jakkoli při práci té mi pomoci byli, vzdávám díky nejupřímnější.

V základních a hlavních rysech dialektologii moravskou dílem svým pokládám za hotovu. V jednotlivostech bude lze všelico ještě doplniti. Dopřeje-li Bůh života a zdraví, doufám, že i mně samému přistě bude možná leckterou stránku prohloubiti a doplniti; jmenovitě rád bych i budoucně vyzdvihoval nepřebírané poklady lexikalní a frastické lidové řeči moravské.

Jak ostatní znaky osobitosti kmenů moravských, tak nyní působením školy a literatury i zvláštnosti dialektické znenáhla se stírají. V některých osadách moravských nejstarší pokolení mluví: bodo, rebe, hotěkat; prostřední: budo, rybe, otěkat a nejmladší již: budu, ryby, utěkat atd.

Na konec přičinuji některé důležitější dodatky k I. dílu.

1. Prodloužená hláska kmenová sloves trvacích IV. třídy: mluvit, ménit, lónit, strójit, křmit a p. (str. 8, 1. c) v přechodníku se krátí: mluva, měna peníze, noňa zajíca, nastroja sa, narkna voly, ale: vřzaja, cabřňaje, róchaja, rúbaja atd.

2. Jako „vitám vás“, tak i „prosim vás“ krátí samohlásku (str. 9., v.).

3. Podstatná ž. r. na *ta* mají heteroklický lokal na *ti*: v novoti, v minuti, o samoti.

4. Streľa má v gen. mn. stereľ: sto jasných stereľ do tebe!

5. Jako hlásky *s* a *z* v deklinaci mají platnosť hlásek měkkých skoro ve všech podřechách moravských, tak v podřechách uhersko-slovenských (str. 33.) *r* a *l* a v podřechách pomoravském (str. 30.) *l* tuto platnosť mají: jabor: na jabori, dva jabori: toľar: o toľari, tri toľare, na dvori, do komore, v komori, vínečko z poháre, na hůri, na úhori, všecy dvore, biele zore (plur. tantum) atd. — Jehľa — do jehľe — v jehľi, stodoľa — do stodoľe — ve stodoľi, ve školi atd.

6. V různorečí velickém (str. 38) v celém skloňování zájmeném i složeném lokal jednotný rovná se dativu: na tomu našemu pěknému dvori, o kterému mojému bratrovi, o jednomu dobrému kráľovi.

7. V různorečí březovském (str. 43) má sloveso půjdu vedle pravidelných zvláštní tvary zkrácené:

puom	puójděm
puoš	puójděš
puo	puójdě
puome	puójděme
puotě	puójdětě
	puójdů.

10. K nářečí lašskému přičiniti jest tyto tvary slovesné z Frýdecka: spaśc (spadnouti), svajśc (svadnouti), přiňśc (přijíti), — byľch — byľs — byľ — byľichmy — abychmy (Ign. Tkáč v „Komenském“ r. 1886, str. 499), němitě = nemějte, odejatý = odňatý. Dle prof. Tkáče mají číslovky tři a čtyři zvláštní tvar přívlastkový: tři, štyři chľapi tam byľi — byľi sme tam tře, styře.

V Brně dne 1. května 1895.

F. Bartoš.

Podřečí přechodná.

Malenovice, Napajedla, Kvasice.

Bývalé panství malenovské a částečně i napajedelské jest dle kroje (nyní už zaniklého) i dle nářečí nenáhlým přechodem od slovenštiny zlínské a záhorské k hanáctině holešovské.

Osady: Lhota, Karlovice, Ondřichovice, Pohořelice, Komárov mají podřečí zlínské s jediným rozdílem dativu *mně* (proti zl. *mi*).

I podřečí osad: Louk, Malenovic, Lhotky a Tečovic rovná se celkem zlínskému s některými však už patrnějšími rozdíly: 1. Proti zlínským tvarům: teľa — teľate, prasa, hřířba; běžat, křičat a p. jsou tvary: teľe — teľete, prase, hřířbě; běžet, křičet, 2. *aj* imperativné a superlativné zlínského podřečí přehlasuje se v *éj*: déj, volěj, nějlepší, 3. dativ zájmena já jest *mně* (proti zl. *mi*), 4. podstatné křída krátí *i* (na Zlínsku křída). 5. Kmen *sah* úží *á* (*ia*) v (*ie*) *i*: síhnút, síha. — Ostatní tvary rovnají se zlínským i co do přehlasování: obilé, o kľekáňú, k snídaňú, bez rozmýšľaní, při sečěňú a t. d.

Mnohem více liší se od zlínské slovenštiny podřečí ojedinelé tu dědiny Sazovic; základní však ráz i tohoto podřečí jest ještě slovenský. Podstatné znaky podřečí sazovského jsou:

1. Dloužení a) jako na Zlínsku: volál, běžél, chodíl, kút; védl, nésľ, pékľ; kaméni, modľéni; černý. čért, céra; hójit, zvonít a t. d., b) odchodně od slovenštiny zl.: šístý, sídmý, úsmý.

2. *a* se přehlasuje jako v zlínské slovenštině *městské* (Dial. I. 7. také pod čarou).

3. *é* (*i*) se úží v *y* (*i*) jako v sousední hanáčtině holešovské: krýv, dýšč, rýž, nýst, pýct, sict, méno, pýro, putýnka, kamýnek, dýnko, chlib, lik, večír, uhřidl a t. d.; ale: šěl (han. šil).

4. *i* má vesměs zvuk čistý, nepřecházejíc nikdy v *é*, jako v sousední hanáčtině: psik, vozík, rohlik, nosím, ščípat a t. d. — *i* se dluží v muž. rodě číslovek tři, čtyři, a ve slovese blíská se (proti zlin. blíská se).

5. *ú* trvá nezměněno: za vašú stodolú, klúč, lúbat, voľajú,

6. Dvojhláska *au* jest jako na Zlinsku ve slovech: pauk, paučina, pauz.

7. Tězeslabičné *aj* se přehlasuje v *ej*: héjný, krěj — na kraji, zavolěj; vyjmouc: lišaj.

8. Tězeslabičné *ej* trvá nezměněno: olěj, séj, nejlepši.

9. Tězeslabičné *ij* a *yi* mění se v *i* a *y*: uši, uži, umý, zakrý.

10. Dlouhého *r* a *l* v tomto podřečí není: vrba, poprchá, vlček, — ř tvrdne v *r* ve slově kryda (jako v sousední hanáčtině), *m* se mění v *b* ve slově hasrban, *p* u *v* ve slově vták.

11. Datív mn. rodu mužs. a střed. vyzvukuje v *om*, lokál v *och*.

12. Přídavná vzoru *dobrýj* skloňují se takto:

1. dobrý — dobrý,	dobrá;	dobří, dobrý
2. dobrýho	dobřej	dobrych
3. dobrýmu	dobřej	dobrym
4. dobrýho — dobrý	dobru	dobry
6. dobrým	dobřej	dobrych
7. dobrým	dobru	dobryma.

13. Komparativ příslovci rovná se komparativu přídavných: Včera bylo teplejší, chladnější (zl. tepřej, chladněj).

14. Datív zájmena *já* jest *mně*.

15. Zájmena přisvojovací skloňují se dle tohoto vzoru:

1. můj — moje,	moja;	moji, moje
2. mojího	mojí	mojích
3. mojímu	mojí	mojím
4. mojího — moje	moju	moje
6. mojím	moji	mojích
7. mojím	mojú	mojíma.

Tak : náš, našeho, našemu atd.

16. Zájmeno ukazovací skloňuje se takto :

1. ten — to,	tá;	ti, ty
2. teho	těj	tech
3. temu	těj	tem
4. teho, to	tú	ty
6. tem	těj	tech
7. tým	tú	tema.

V lokale stř. vedle tem je také tým: Po tým zimnica přestala.

17. Infinitivy sloves jsou: nýst, hryzt, lizt, pýct, týct, výst, přast, kvýst, hníst, ozíbat, rožit — rožél — rožatý, zařat, fat, vřít, plut, pl'ut, myt, umět, mlátit, hřít, přít, smít se atd. — 3. osoba mn.: nesú, pijú, padnú, umijú, chodijú, volajú, smějú se, ijú, vijú atd. — Přejchodníky jsou hojně, tvary jejich jako na Zlinsku. — Sloveso psat má hanácké tvary: pšu — pšú, sloveso vidět má vidím i vizu.

18. Předložka protiv poji se s dativem: protiv suširni (na Zlinsku proti s genitivem).

Mluva osad Kvitkovic, Otrokovic a Napajedel byla původně asi stejná s malenovskou, tedy podstatně zlinskou.

Nynější mluva těch osad v některých případech kolísá mezi tvary slovenskými a hanáckými, ač základní její ráz zůstává vždy ještě slovenský. Ten jeví se hlavně dlouhým *ú*: za našú stodolú, v obilú, spřežkou *éj*: téj dobréj ženě, čistými hláskami *í* a *ý*: kříž, psík, prší, strýc, býk.

Zvláště vytknouti jest:

1. Kvantita hlásek je táž jako na Zlinsku.

2. Samohláska *a*, *á* přehlasována touž měrou jako v podřečí zlinském městském; mimo to přehlasuje se také *aj* imperativně: zavolěj, děj.

3. *é* (*ie*) úží se *a*) důsledně v kmenových slabikách jmen podstatných: dýšč, rýž, krýv, putýnka, kamýnek, mlíko, chlib, lík atd., *b*) nedůsledně ve tvarech adjektivných: dobrý maso — čerstvého piva (Kvitkovic), škoda dobrého člověka — dobrému — druhému (Otrokovic), *c*) neúží se v infinitivech sloves I. třídy: nést, vést, lézt, péct, téct atd.

4. *u* v dativě jedn. skloňování zájmeného a složeného se buď po způsobu zlinském odmítá, buď podržuje: chudobném

člověkovi, jednom, druhém — komu, tomu. Takto v Kvítkovicích; v sousedních Otrokovicích *u* se již neodmítá.

5. *ř* tvrdne v *r* ve slově kryda, *ch* se mění v *k* ve slovech: kviřa, kvářa, kvářit.

6. Zájmených tvarů: teho — temu — tomu — na tom, koho — keho užívá se vedle sebe.

7. Vedle obyčejného nyní tvaru 3. osoby mn.: chodijú, nosijú, ijú, vijú atd. slyšeti posud za řeči dosti často starší tvar: chodija, nosija, ija, vija.

Osamělá se svým podřecím jest Nová Dědina n. N. Ves na Napajedelsku, na pravém břehu Moravy. Předkové nynějších osadníků prý se tam přistěhovali „s pasek za Zlínem“. Mluva jejich má celkem ráz podřecí zlínského.

1. *a* a *u* nepřehlasuje se touž měrou jako na Zlinsku: teřa — teřate — teřati, do pořa, daj, zavolaj, mřa, řa, sa, kleřař, křičař, utřařa, po sniřařů.

2. Dvojhlaska *au* ve slovech: paük, paučina, pauz jako na Zlinsku.

Kvantita samohlásek je táž jako na Zlinsku.

4. Tolikěž je v podřecí tomto dlouhé *ř* a *ř*: vrřba, vrřsek, zřičař, vlček.

5. Skloňování a časování rovná se celkem zlínskému. Tolikěž je tu zlínská spojka *lesti* = jestli.

Rozdíly od zlínského podřecí jsou nepatrné:

1. *u* v dativě skloňování zájmeného a složeného se neodsouvá: našemu dobrému.

2. Některá slova s náslovím *a*, *u* mají přidech *h*: hanřz, hadamovské jabka, huřic.

2. Zájmeno *ten* má tvary: teho, temu, o tem, tych, tym, tuma (tak i číslovka jeden) vedle: koho, komu, o kom.

4. Infinitiv měkčí koncové *t*: něřt, pěřt, dařt, byřt.

Táž mluva jest na sousedních Žlutavách.

I na Kroměřížsku máme ještě šest osad, jichž mluva jest jaksi přechodem od nářečí slovenského k hanáckému, liřic se od tohoto čistými hláskami *ř*, *ř*, *ř*: křřž, přřř, dobrř strřc, za našř stodolř, — od onoho hlavně úžením samohlásky *ě* (*ie*) v *ř* (*í*): nřst, kvřst, lizř, plřst, dobrřho, lik, chlřv atd. vyjmouc: pěř-

nička, utékat, větr, věko, řeka, šél. Jsou to osady: Kvasice, Vrbka, Lubná, Bělov, Střížovice, Trávník.

Podstatné znaky tohoto podřečí mimo dotčené jsou:

1. Kvantita samohlásek shoduje se většinou se zlínskou: volál, běžél, chodíl; nésl vědl, sékl, černý, čért, hójit, hónit, zvónit; liší se od ní *a*) úžením zlínského *é* v *í*: večír, k víčeru, šístý, sídmý (úsmý), *b*) nedostatkem některých zlínských délek: kamení, stavení, vrata, cera (zl. kaméní, stavéní, vráta, céra), *c*) krácením samohlásek v několika kmenech slovesných: povídat, zabíjat, zapříhat, dřimat.

2. Samohláska *a* trvá nepřehlasována asi tou měrou, jako v zlínské mluvě městské (Dial. I., 7), jen iterativa vzoru házeti častěji přehlasují: házet, svázet, odhánět, kácet, vracet.

3. *i* mění se v *e* toliko v komparativě šerší (jako v sousední hanáčtině), ostatek má jako *í* všude zvuk čistý. — *i* se dluží v nom. mn. rodu mužs. tří, čtyří, všeci, tí, vysouvá se ve slovese pšu.

4. Slovenská dvojhlaska *au* ve slovech: pauk, paučina, paz u mění se v *ú*: púk, púčina, púz.

5. Těžeslabičné *aj* (vyjmouc háj, máj, kraj) přehlasuje se v *éj* a trvá jako původní *éj* nezměněno: héjný, voléj, déj, oléj, prodéj, néjlepší. Tolikéž nemění se těžeslabičné *ij* a *uj*: pij, umyj, ryj, ušij, užijte.

6. Dlouhého *r* a *l* v podřečí tomto už není: vrba, trn, poprchá, vlček. — *l* se odsouvá ve slově užica (v sousedních osadách hanáckých lužica). — *ř* tvrdne ve slově kryda (ovšem také ve slovese uderyt).

7. *n*, *d* a *t* měkne v přechodnicích: sedňa, staňa, veďa, iďa, pleťa.

8. *ň* se vsouvá ve skupinu *mě*: mněch, mněsto, zamnětat

9. *m* se mění v *n* v číslovkách: sedn, osn, sednnást, osnnást.

10. *p* se mění u *v* ve slově vták.

11. *j* se odsouvá v násloví i ve středosloví mezi dvěma samohláskami: íva, íme, íný, zaíc, kraíc; nevysouvá se ze slovesa pújdu.

12. Dativ mn. podstatná rodu muž. a vzor hříbě mají na *om*: chlapom, mužom, telatom. Vzory okno a pole mají *ám*:

oknám, polám. Lokal mn. vzor holub — dub má na *ech*: na stromech, o chlapech, *och* (zvláště po *k*): o žebrákoch, o vtákoch, *ách*: na potokách, — vzor muž, nůž na *ách*: o mužích, nožích, — vzory okno a pole na *ách*: v oknách, na polách, vzor hříbě na *ech*: o telatech, hříbatech.

13. Podstatná na *s, z, sa, za, so, zo* sklánějí se dle vzorů měkkých, jako skoro všude na Moravě: v Iesi, po hlasi, na ocasi, na vozi, o kozi, v masi, v prosí, v železi, pl. Iese, voze, kose, kose.

14. Kmeny na *ev* přestoupily pod vzor ryba: mrkva, kořtva, dratva, tykva. Krýv má v gen. krvi, v instr. krvú.

15. Vzor dobrý — dobrá — dobrý skloňuje se zcela jako v Sazovicích (viz str. 2.).

16. Zájmeno *já* má v gen., dat., akk. a lok. *mně*.

Zájmena přisvojovací můj, tvůj, svůj, náš, váš skloňují se dle jednoho vzoru:

1. můj — moje,	moja	moji, moje
2. jeho	mojěj	mojích
3. jemu	mojěj	mojím
4. jeho — moje	moju	moje
6. jsem	mojěj	mojích
7. jím	mojů	mojíma.

18. Ten, tá, to:

1. ten — to	tá	tí, ty
2. toho	těj	tych
3. tomu	těj	tým
4. toho — to	tú	ty
6. tem	těj	tych
7. tým	tú	týma

V Travníku za *těj* je *té*.

Dle vzoru ten skloňuje se číslovka jeden, kromě že v množn. čísle *y* se dluží: jedných, jedným, jedným.

Kdo: koho, komu, o kom, kým.

19. Časování je totéž jako v podřechi sazovském (viz str. 3.) Slovesa vědět a jest mají v 3. os. mn. *vijú, ijú*, v Lubné *vědíjú, jedíjú*.

Iterativum slovesa lítz je lózit (jako na Zlinsku), slovesa jet jezdat (jako na Hané).

20. Spojka *jestli* zní v Kvasicích *esli*, v Strážovicích *lesi*.

Nářečí hanácké.

Hanácké samohlásky.

Souhlásky podřečí hanácká mají celkem tytéž jako jazyk spisovný kromě *ř* a *ř* v některých podřečích posud zachovaných; za to vynikají velikou rozmanitostí samohlásek, jimiž se hlavně od sebe různí.

Jakož jejich měříme samohláskami nářečí slovenského, valašského a lašského, jež majíce zvuk čistý, nemoucený, jsou nám za normální. Některá podřečí hanácká mají samohlásky čisté, rovnající se svým zvukem hláskám východo-moravským; v jiných se zvuk samohlásek *e*, *é*, *o*, *ó* dle jisté stupnice zvyšuje nebo snižuje. Dle toho jsou v podřečích hanáckých tyto samohlásky:

1. *a* = *a* : baba;

á = *á* : vták;

ã rovná se temnému zvuku, vytvořenému rychlým přechodem z *á* v *ó*, nebo naopak a dle toho tu více v *ó*, tu více v *á* vyzvukujícímu: pátek, volá;

2. *e* = *e* : vedete;

é jest *e* malinko zvýšené neboli zúžené (zavřené), při jehož vyslovení hrdlo se zúží; když totiž nastrojíme mluvidla na vyslovení *e*, ale toto *e* vyslovíme hrdlem zúženým tak, že zvuk hlásky *e* malinko se zbarví zvukem *i*: věděté.

Vyšší než *é* jest *è*. Tu nastrojíme mluvidla na vyslovení *e*, ale místo něho vyslovíme *i* nebo *y*: žèto, rèbè;

ê jest snižené (otevřené) *e*, při jehož vyslovení hrdlo se rozšíří; když totiž nastrojíme mluvidla na vyslovení *a*, ale místo něho vyslovíme *e*: žèto, rèbè;

é, ê, ě, è znamenají dlouhé e, é, ě, ê a vytvořují se mluvidly jako tyto.

3. i = i : šidit;

í = í : bílí;

í jest nejvyšší, neboli nejužší zvuk hlásky é, t. j. é jen málo zbarvené zvukem é: hlísta.

4. y = y : ryby;

ý = ý : dýšě;

ý jest jako í nejvyšší zvuk hlásky é po tvrdých a obojetných souhláskách, t. j. ý jen málo zbarvené zvukem é: dobrý strýc.

5. o = o : slovo;

ó jest o malinko zvýšené (zúžené); když totiž nastrojíme mluvidla na o, ale toto o vyslovíme hrdlem zúženým tak, že zvuk jeho malinko se zbarví zvukem u : olòvò.

Vyšší než ó jest ô, ale ne tou měrou proti ó jako è proti ê : olòvò;

ô jest snižené (otevřené) o, vyslovené otevřeným hrdlem; když totiž nastrojíme mluvidla na a a vyslovíme o : bòdò.

ó, ó, ō, ō znamenají dlouhé o, ó, ô, ô a vytvořují se mluvidly jako tyto.

6. u = u : budu;

û jest nejvyšší (nejužší) zvuk hlásky u, t. j. u jen málo zbarvené zvukem o : vůlůvů;

ú rovná se zvukem dlouhému û : za naší stodolů.

7. Jerem ʔ vyznačujeme vlastní některým podřechím polohlásky, jež jinde označujeme menším ō nebo apostrofem.

Stupnice zvuků e—é, o—ó od nejnižšího (nejširšího) do nejvyššího (nejužšího) tedy jest:

ê,	e,	é,	è,	
ě,	é,	ě,	ě,	(í, ý)
ô,	o,	ò,	ò,	û,
ò,	ó,	ô,	ô,	ú.

Kdo dobře vysloví různé e ve větě: krěcír (krěcír) přěšil řekò, přěšil k nám a přěšel kròmflěkè (kròmflěkè) na přěšětè (přěšětè) kabát; nebo různé o a e ve slově: pòkòšètèl, umí hanácky. To však se málokterému nehanáku podaří. Jmenovitě

nesnadno jest cizinci vyslovovati zvýšené (zúžené) krátké hlásky *ě, è, ó, ô*.

Hlavně dle těchto samohlásek a dle některých jiných znaků (přehlasování samohlásky *a*, přídechů *v* a *h* a *j*.) nářečí hanácké dělí se na několikero podřečí.

I. Holešov, Kroměříž, Přerov, Záhoří.

Podřečím tímto mluví se na Holešovsku, Kroměřížsku, Přerovsku a na tak řečeném Záhoří lipenském, t. j. v krajině na sever od Lipníka.

Pohraniční jeho osady jsou tyto: Tlumačov, Machová, Mysločovice, Hostišová, Racková, Martinice, Přílepy, Žopy, Dobrotice, Chomyž, Brusné, Slavkov, Chvalčov, Příkazy, Osičko, Provodovice, Bískovice, Malhotice, Kladníky, Pavlovice, Želátovice, Šířava, Henčlov, Zářičí, Chropyň, Zborovice, Nětčice, Těšanky, Divoky, Újezdsko, Milovice, Lhota, Soběsnuky, Zlámanka, Bařice, Těšnovice, Kotojedy, Záhlinice.

V těchto hranicích podřečí toto zachovává základní svůj ráz celkem stejný; toliko na Záhoří znamenati podle některých slov sousedství valašské. Taková slova jsou na př.: drveno (poleno), dětelina (jetelina), hučnica (silnica), chásně (ditě), kura (slípka), naprotivo (naprotivá) ulich (liják), poníže lesa povýše křížza (pod lesem, nad křížem), dovírat (důvěřovat), odříkovať (odříkávat). Také přízvuk se tu častěji než jinde přemýkuje na slabiku předposlední. Čím více k hranicím valašským, tím více slov těchto přibývá. Tak v Osičku říkají: rubác, kasanka, střívě, hore, — v Soběchlebích: opasek, fěrtóšek, střevíce, zhůru.

Na Kroměřížsku mluva několika osad pohraničních na jihozápadě kloní se k podřečí kojetskému (viz str. 38, 5).

Samohlásky.

a, á.

1. **a** nepřehlasované trvá celkem touž měrou jako v sousedním podřečí zlínském, jmenovitě městském (Dial. I, 7, i pod čarou). Odchytky vyskytují se toliko v některých kmenech slovesných: tříšť, — příst — předu — předl (Přerovsko, Kromě-

řížsko) — přast — pradu — přadl (Holešovsko, Záhoří) — přadlo — přaza — přistka, — rožit, rožal (Záhoří) — rožat, rožal (jinde). — zapít, začít, utít, žít (žnu), vzít (Záhoří) — zapjat, začat, ufat, žat, vzít i vzat (jinde), dosihat — síha (sáha).

Podobně slovesa II. třídy vzoru hřáti přehlasují *a* (*ia*) a úží v *i*: hřít — hřil — hřitě, okřít, přít (přeju), smít se.

Slovesa V. třídy vzoru házetí na Holešovsku a na Záhoří mají tvary vesměs nepřehlasované: střílat, kólat, vyměšlat, večerať, odháňat, stavjat, pobízat, házat, přicházat, poklózat, oplacat, utrácet, vracat, svážat, přenášat, věšat, kráčat, porócat, požčávat, zabíjat. Tak i v indikativě, přechodníku a přičestí, činném: odháňáme, splácáte, přicházaja, svážali atd. Na Kroměřížsku a Přerovsku jsou vedle nepřehlasovaných mnohá přehlasovaná, jmenovitě: kácef — kácím — kácel, utrácet, vyplácat, napájet, válet, začlánít, docházet, ostózet, vyprovázet.

Kvantita samohlásky *a* jest celkem táž jako na Zlinsku (Dial. I. 8, 9). Krátké jest *a* proti dlouhému zlínskému v podstatných: vrata, — trava (Záhoří).

e, é; ě, ie.

1. *e* původní má zvuk normální: vedete, ležet, veselé.

2. *é* (*ie*) se úží v *y* (*i*):

a) v kmenech jmen podstatných: chlib, chliv — chlíva (slov. chlív — chlěva), lík, mlíko, polívka, klišče (slov. klěšče), večír (slov. večér), v lítě, dýšc — dýšca (slov. děšc — děšca), rýž — rži (slov. réž), krýv — krvi (slov. krév), prstýnek, kamýnek, dýnko, okýnko a p., — drýv (gen. mn. podstatného drva, slov. drév); — věnýček (věneček, Záhoří);

b) v koncovkách adjektivních: dobrýho, dobrýmu, o dobrým, dobrý pivo atd.;

c) v číslovkách řadových: šístě, sídmé (slov. šestý, sedmý); ale: půl šesté, sedmé (Dial. I. 3);

d) v infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného: nýst, výst, výzt, lízt, kvýst, hníst (slov. hněst), pýct, týct, sýct, vliet;

e) ve slovesech opětovacích: lítat, líhat, oblíkat a p.

Přičestí slovesa jíti zní v Tlumačově šel, jinde všude šil.

Píšeme *i* a *ý* dle výslovnosti záhorské, kde se tyto hlásky po retnicích přesně rozlišují, kdežto se jinde od sebe hrubě neliší.

Jméno zvyšuje kmenové *é* v *ě*: méno, tolikéž péro na Kroměřížsku, kdežto jinde má *ý*: pýro.

2. *ě* (*e*) se nedlouží *a*) ve slovech: mřeža, březa, věko, větr, dverí, utékať (Dial. I. 10), *b*) v infinitivech sloves: měť, seť, pleť, kľeť, tľeť, jest (jako v nářečí slov. a val.), *c*) *e* se nedlouží (proti nářečí slov. a val.) v podstatných rodu středního na *eni*: kamení, lešení, dovoření a p. a ve slovech: cera, čert, černé, včera, k večeru; nářečí hanácké shoduje se tu s jazykem spisovným.

3. *ě* tvrdne *a*) v předponě *uě*: nehdo, nekajé, nehde a p., *b*) v genitivě, lokale, dativě a instrumentale mn. náměstky *ten* a číslovky *jeden*: tech — jednech, tem — jednom, tema — jednema, *c*) ve slovech veža a (na Záhoří) meděně.

4. *ě* se seslabuje v *i* v dat. a lokale: izbi (na Záhoří).

i, í.

1. Slabiky *li*, *ří*; *zi*, *si*, *ci*; *ši*, *ši*, *či* podržují čisté *i*: lid, peřina, zima, síla, cibula, žito, široké, svačina, — páliť, vařit, voziť, nosiť, slóžiť, bušit, močit. Toliko v komparativě šerší (posit. široké) a v podstatném malena mění se *i* v *e*.

2. V slabikách *li*, *ří*; *zi*, *si*, *ci*; *ši*, *ši*, *či* mění se *i* v *é* malinko zvýšené (*ě*):

a) v slabikách kmenových: kľén, hľesta, ľéce, ľestí, bľézko, bľéžit se, ľézať, ľébit se, slébit, bľéská se, ľéčit (biliti), — křez, kředlo, zakřekl, vedle: bľin, hľich, hľibě, tříska, řídkě.

Zpravidla přezvukuje se *i* v *ě* v předponě *při*: přehon, přésada, překlad, přčina, přsaha, přmluva; ač i tvary s čistým *i* se vyskytují: příhon, přsada a t. d. (Prusenovice).

Proti spisovným tvarům klíč, líto, plíce, líbatí jest klíč. lóto, plóca, lóbať z nepřehlasovaných klíč, lúto, plúca, lúbať; jen na Záhoří slyšeti také léto.

V kmenových slabikách *zi*, *si*, *ci* málo kdy se *i* přezvukuje v *ě*, většinou drží se čisté: v země, cěn, cětit: -- zívať, siň, dvacítka.

Pravidelnější je toto přezvukování v kmenových slabikách *ži, ší, čí*: žídlo (zřídlo i žihadlo), ženat (požínati bujné obilí), šépek, čěž, čéhat, čétať, čém? — ale: číst, čí?

b) v zdrobňovacích koncovkách *ík, íček* a p.: stehlěk, lelěk, Dostálěk, stařík, Mynářek, vozek, lesěk, nožek, košek, kréžček, Janček, koblížek.

Po jiných souhláskách drží se *i* nezměněno a v koncevce *ník* se kráti: slavík, červík, — chodník, zedník, řezník;

c) v koncevce *ín, ínek*: včelén, chmeřén, klének, Hulén, okřén — okřének. A tak i Radoťén (místní jméno na Záhoří);

d) v genitivě mn., a to i po jiných souhláskách: tabuřé, pentlé, polé, dveřé, kožé, březé, kosé, osé (vosa), vežé, růžé, kožé, dušé, flašé, nošé, zemjé, studňé, koňé, kosté, děté, kurotvé a p., ale: lidí a j;

e) pravidelně v indikativě přít. sloves III., IV., a iter. V. třídy kromě 3. os. mn.: pářím, páříš, pářé, páříme, páříte, pářijó. Tak: modřím se, myslím, bolé, mrholé, siholé; vařím, hořím, kōřím; vozím, mrzé; prosím, nosím, mosím, visím; ležím, blěžím se, slózím; těším se, přšé; klečím, břeščím, kričím, praščím, máčím, kráčím a t. d.

Po jiných souhláskách *i* trvá nezměněno: tróším, topím, hovím, honím, chodím, mlátím, dójim a t. d.

i nemění se v slabikách vytčených: a) vzniklo-li zúžením z *é* neb *á* (*ie*): mlíko, chřib, slípka; hřít, přít, okřít, zapřihat, příst.

b) v koncovkách podstatných jmen na *i*. obilí, uhli, boří, hloží, oší, pcháčí, vyjmouc pondělé;

c) v koncovkách přídavných jmen vzoru dnešní: Boží dar, Boží muka, Boží slovo, u Boží muky, Božího daru, slovem Božím, darů Božích a t. d., hovězí, kozí, husí, telecí, komáří, kočičí a t. d.;

d) v infinitivech sloves I. třídy: dřít, mřít, třít, vřít, přít se, říct, lit;

e) ze sloves opětovacích jen některá mění *i* v *ě*: strékat, užévat, vyšévat, počévat, ščépat, „dyž neco uščépné“, — ščípat dříví.

Ostatní podržují *i*: strílat, říkat, třískat, břískat, polívat, dopřívat, klečívát a t. d.

3. *i* se krátí:

a) v týchž slovech jako na sousedním Slovensku a Valašsku (Dial. I. 9), -na př.: lipa, misa, pila, špina, žila, hlina, snih, dítě; biť, piť, žít, šít, hniť;

b) odchodně od nářečí slov. a val. ve slovech: cisař, třiska (na Záhoří tříska), pismo (záh. písmo), iť, povidať, dřímať a v koncovce *íc* (na Přerovsku): zajic, krajic měsíc.

4. *i* se dluží: a) v nom. mn. skloňování muž.: hulubí, chlapi, vtáci, hadí, ogaří, muži a t. d. a číslovek v muž. rodě: tři, čtyři, všeci. Na Holešovsku jen tři, čtyři, všeci. b) ve slově pívo.

5. *i* se odsouvá:

a) v koncovce infinitivní *ti* měkkéie koncové *t* v *t*: výstí, sednóť, uměť, mlátíť, volať, kupovať a t. d.;

b) ve slovech: pchať, pcháč (jako ve slov. a val.), pšu — pše — pšó, du (vedle idu).

y, ý.

1. Krátké *y* se nemění a má zvuk čistý: ryby, pysky, lyko. Jenom na Kroměřížsku je zvuk jeho malinko stemněn v *é*.

2. Dlouhé *ý* mění se v *é* malinko zvýšené (*é*): bék, pastěi, pécha, stréc, dobré člověk, dobrých lidí, věmluva, věhra.

ý trvá ve slově tuhýk (Plešovec).

3. *ý* se krátí v týchž slovech jako v sousedním nářečí slov. a val.: dyňa, kyta, mydlo, tylo; byť, kryť, myť, ryt (Dial. I. 9). — Slovo ryma krátí *ý*, kdežto na Zlinsku naopak jest réma.

o.

1. Proti českému *ů* podržují některá slova své původní *o* jako v nářečí slov. a val. (Dial. I. 9): kozle, koža, noša, mostek, kostka.

2. *o* se nemění v *ů* v dativě mn.: chlapom, stromom, teľatom, polom (jako v nářečí slov. a val.).

3. Koncové *oj* ve jménech podstatných a v imperativech drží se nezměněno (proti *uj* jiných podřechí hanáckých): loj, kroj, stroj, pokoj; stoj, podoj, neboj se a t. d.

4. *o* mění se v *ů* ve slovech: ůsmě, důľe; ale půľ osmě (val. slov. ósmý, pů osmé).

5. *o* se dluží v *ó* v kmenové slabice některých sloves IV. a III. třídy, a to na Holešovsku a na Záhoří touž měrou jako na Zlinsku (Dial. I. 8): *dójit, hójit, hnójit, kójit, spójit, rójit, strójit; bójim se, stójim; hónit, zvonit, vonim (vonět);* — kdežto na Přerovsku a Kroměřížsku toliko *oj* se dluží, *oň* zůstává krátké: *honit, zvonit, vonim.*

u, ú.

1. *u* se nepřezvukuje a zní čistě jako české *u*: *budu, hubu, kup cukru.*

2. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách v *i*:

a) asi v týchž kmenových slabikách jako na Zlinsku (Dial. I. 7): *břuch, čuch, čuť, křuka, košula, kožuch, pľuť;*

b) v koncovkách ohýbacích drží se tolikéž nepřehlasováno jako v sousedním nářečí slov. a val. a) v dativě a vokativě jedn. mužs. kmenů měkkých: *křěžu, košu, kameňu; kováru! muži!* β) v akkusativě jedn. ženských kmenů: *dušu, čepicu, našu.*

3. *u* se mění v *y* ve slově *hlyboké* — *hlybší* (na Záhoří *hyboké* — *hybší*), v *o* ve slovese *moset* (jako ve slov. a val.).

4. Kmenové *u* proti češtině se nedlouží v *ou* (*ó*) v týchž slovech jako v nářečí slov., val. a j. moravských: *hruda, husle, luža, mucha, luh, pruh, uheľ.*

5. Za *ú* č. *ou* (a přehlasované z něho *í*) je všude *ó*. Toto *ó* je čisté dlouhé *ó*, jenom v Týně u Lípnika se malinko zvyšuje (*ǒ*): *dľóho, kót, ľóka, đóra; za našó stodoló, tó červenó růžó, k zeľó; nesó, majó, volajó, mlátijó, pšó; sednóť, padnóť.*

Za české *sluka* je v podřečí tomto *slóka* (slov. val. *slúka*).

ů.

ů se vyslovuje většinou zdlouha, jmenovitě na Holešovsku a na Záhoří: *dům, pohůnek, potůček, sósedň.* Na Přerovsku se v některých slovech krátí: *dum, kuň; na Záhoří: ruža.*

2. Ve slovese *půjčiti* změnilo se *ů* v *ó*: *póčít: „zdraví počívali“.*

au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhláska *au* jest mluvidlům hanáckým protivna; v cizích slovech hanáčtí žáci za *au* vyslovují *ou*: *loudo, alouda,*

hous, haupt atd. a nesnadno zvykají správné výslovnosti. Za slov. val. pauk, paučina Hanáci mají pók, póčina, póz. Kaucí, Pauláni zní han.: kóci, Póláni.

2. *aj* téžeslabičné je toliko v několika slovech: háj, máj, ráj, lišaj; ostatně se přehlasuje v *ěj* a přechází jako *ěj* původní v *ě*: kré — kraja, hěné (hajný), do Ratě (osada Rataje), ukréte si (krát = krájeti); hék (= hájek, Dřevohostice).

3. Téžeslabičné *ěj* původní a přehlasované z *aj* přechází v *ě*

a) v substantivech i adjektivech: obyčé, obyčéné, véce, sténé, zlodě — zloděja, olé — oleja; ale dobroděj;

b) v předponě superlativní: něvětši, nělepši, něvic;

c) v imperativě: dě, počké, zavolě, nalě, nasě, stavjě, hrě, přě;

d) v příslovcích: prvé, včilé, zasě (slov. val. prvěj, včilěj, zasěj), přecě (val. přecěj), a ve slovi přě (slov. val. praj, přěj).

4. Téžeslabičné *ij* v imperativě mění se na Holešovsku a na Záhoří po *š* a *ř* v *ě*, ostatně v *i*: užě, ušě, pí — píme — píte; bí; na Přerovsku a Kroměřížsku vesměs v *i*: uži, uši, pi, bi, ale: Iě, plě (všude).

5. Téžeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ě*: umě, zakré, ré (rýti).

Zvláštní dlužení.

Kromě dlužení samohlásek na svých místech uvedeného připomenouti ještě jest všeobecně, že koncovky příčestí činného *ať, eť, iť, yť, ul* na Záhoří se nedlouží, na Holešovsku jen *ul* se trochu prodlužuje, kdežto jinde všechny samohlásky na polo, v Prusinovicích dosti značně se prodlužují.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se skoro touž měrou a týmž způsobem jako na Zlinsku (Dial. I. 12).

Hlásky *v* po *k, t*, nemění se v *f* jako v sousední hanáčtině na Kojetsku a v okolí Bystrice pod sv. Kopečkem.

Jasně souhlásky *b, v, d, h, z, ž* znějí na Záhoří na konci slov velmi jemně, t. j. s pazvukem samohláskovým: dub, krýv, had, pluh, vůz, rýž.

l, r, ř.

1. Tvrdé a měkké *l* v podřečí tomto zcela určitě se rozeznává; ale tak rázně a jadrně, jako v sousední valaštině rozlišuje se toliko na Záhoří.

2. *l* se vysouvá v týchž slovech jako na Zlinsku a jinde na Moravě: masnica, řemesník, mynář (ale: mlén), šupka; na Záhoří dle sousední valaštiny také: hut (hlť), hutnóť, užica (toto i na Holešovsku vedle lužica, jako na Přerovsku).

3. Dlouhého *r* a *l*, jako jest v sousedním nářečí slov. a val., v tomto podřečí (a v hanáčtině vůbec) není: vrba, poprchá, vrtať, vlček.

4. Ani nemají tu *r* a *l* tak často platnosti samohlásek: berla, ščerbina, ščerbatě, žerď, chlup atd. (Dial. I. 6.).

5. ř tvrdne v *r* ve slovech uderyť, kryda.

6. *r* měkne v ř ve slovech modřať se, věřať, netopěr (jako ve val. a slov., Dial. I. 14).

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech a tvarech jako v nářečí slov. a val. (Dial. I. 14).

V přechodníku přítomném měkne toliko na Holešovsku: sedňa, lehňa, utňa a t. d., jinde trvá tvrdým.

1. *n* se mění v *l* jako v nářečích val. a slov. ve slovech: febo, milistrant

3. *n* se mění v *m* před *b* a *v* ve slovech: Pámbě, Štemberk, pámbva (Dial. I. 15, 17).

4. *ň* se vysouvá ze skupiny *mň*: v humje.

d, d'; t, t'.

1. Proměny, jež zubnice *d*, *d'*; *t*, *t'* podstupují, jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 15, 17).

V přechodníku přítomném *d* a *t* se měkčí toliko na Holešovsku: kľaďa, veďa, buďa, pľeťa;

2. za holešovské svadba je všude jinde svajba.

3. *t* mění se v *k* ve slově virkľe (uzenky).

4. *dj* rozlišuje se v *z* ve slovese vizu (tak i v jiných podřečích hanáckých), — *st* přechází v *šě* ve slovese čiščít (Záhoří);

5. *t* se nemění v *k* (jako v jiných podřečích hanáckých) ve slovech: tľustě, tľóct, tľáčít.

b, p; m; v, f.

1. Proměny souhlásek retných jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 13, 16).

2. Přidechového *v* v tomto podřečí není: oko, osa (vosa), oves.

3. Jenom ve slově vták změnilo se náslovné *p* u *v*, výjmcou pohraničné osady Rackovou a Tlumačov.

Mékkých retnic *b*, *p*, *m*, *v* v tomto podřečí a v hanáčtině vůbec není; jotový přidech zní tu zřetelně jako *j*: holóbjata, procestvja, mje; slabiky *bi*, *pi*, *mi*, *vi*, *ji* mají střední (české) *i*. Jenom v Rackové a Žeranovicích jest ještě výslovnost valašská, i smějí se svým sousedům martinickým, že nerozeznávají *bi* a *by* a *p*. Psané slabiky *bě*, *pě*, *vě*, *mě* vyslovovati jest v hanáčtině jako *bje*, *pje*, *vje* a t. d.

g, h, ch.

1. *g* slyšeti dosti často, skoro v týchž slovech jako na Zlinsku (Dial. I. 6, a ve Slovníku).

2. V sousedních od valaštiny osadách mluví se: *gdo*, *gd*, *negdy* a t. d.; ale již v Záhlenicích slyšeti vedle toho dosti často: *hdo*, *hde*, *nehdy*, kteréžto tvary jinde jsou pravidelné.

3. *h* se odsouvá ve slovech: vězda, korovička (slov. val. korovička), rožnóf; přisouvá se ve slově žhrať (což se i na Zlinsku a jinde vyskytuje).

4. Přidechového *h* není kromě ve slově huřica (v Rackové ještě ulica);

5. *ch* mění se v Tlumačově jako na Kroměřížsku v *k* ve slovech: kváľa, kváľit, kvíľa.

6. Ostatní proměny hlásek hrdelných jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 15, 16, 17).

z, s, c: ž, š, č.

Souhlásky tyto neposkytují nic zvláštního; jejich proměny jsou celkem tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 14, 15, 16).

j.

1. *j* se odsouvá zpravidla před náslovným *i*: ikavec, íva, ím, ich — im, iskra a t. d. (jako na Zlinsku), před *e* ve slovech

ešče (jakož i jinde), esi (jestli), ve slovese pudu (jenom v Tlu-
mačově jest půjdu);

2. *j* se přisouvá ve slově jasent = odvod (Záhoří);

3. *j* se mění v *l'* ve slově krahulec (jako na Zlinsku).

Přesmyk.

Přesmyk hlásek *r* a *l* jeví se ve slovech ratelňa (Záhoří),
paryľňa, huľar v. huraf (bzinky), žulté v. žlut (Záhoří, jako
v sousední valaštině).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *hoľub, dub*.

Jedn.	1. hoľub	dub
	2. hoľuba	duba
	3. hoľubovi	duba
	4. hoľuba	dub
	5. hoľube	dube
	6. hoľubovi (u)	dubě (u)
	7. hoľubem	dubem
Množ.	1. hoľubí	duby
	2. hoľubů	dubů
	3. hoľubom	dubom
	4. hoľuby	duby
	5. hoľubí	duby
	6. hoľuboch (ech, ách)	duboch (ech, ách)
	7. hoľubama	dubama.

2. Vzor *muš, nůž*.

Jedn.	1. muž	nůž
	2. muža	noža
	3. mužovi	nožu
	4. muža	nůž
	5. mužu	nožu
	6. mužovi	noži
	7. mužem	nožem.
Množ.	1. muži	nože
	2. mužů	nožů
	3. mužom	nožom

4. muže	nože
5. muži	nože
6. mužoch (ech, ách)	nožoch (ech, ách)
7. mužama	nožama

3. Vzor *obraz*.

Jedn. 1. obraz	Množn. obraze
2. obraza (u)	obrazů
3. obrazu	obrazom
4. obraz	obraze
5. obrazu	obraze
6. obrazi	obrazoch (ech, ách)
7. obrazem	obrazama.

1. Dle vzoru *obraz* (= *nůž*) skloňují se všecka podstatná vyzvukující sykavkami *s* a *z*: les, vůz, provaz. V množ. 1., 4., 5, výjimkou má čas — časy, vlas — vlasy.

2. V nom. mn. životná mají *í*: hadí, vojáci, chlapí; koncovky *ové* a *é* se nevyskytují.

3. V lok. mn. přípona *och* jest pravidlem na Holešovsku, na Záhoří, většinou i na Přerovsku. Na Kroměřížsku slyšeti častěji: o vtákách, po stromech a p. (Plešovec). Místní jména pomnožná mají *ích*: v Příkazích, v Něčicích, v Kvitkovicích.

4. *Kůň* má v gen. mn. koní, v lok. koněch.

5. Ostatek má i v podřechi tomto platnost skoro všecko to, co o jednotlivých pádech poznamenáno v podřechi zlínském (Dial. I., str 18).

4. Vzor *okno*.

Jedn. 1. okno	Množn. okna
2. okna	oken
3. oknu	oknom (ám)
4. okno	okna
5. okno	okna
6. okně	oknách (ech, och)
7. oknem	oknama.

5. Vzor *pole*.

Jedn. 1. pole	Množn. poľa
2. poľa	poľé
3. poľu	poľám

4. pole	poľa
5. pole	poľa
6. poli	poľách
7. poľem	poľama.

6. Vzor *stavení*.

Jedn. 1. stavení	Množn. staveňa
2. stavení	staveň (-ně)
3. staveňó	staveňám
4. stavení	staveňa
5. stavení	staveňa
6. staveňó	staveňách
7. stavením	staveňama.

7. Vzor *ryba*.

Jedn. 1. ryba	Množn. ryby
2. ryby	ryb
3. rybě	rybám
4. rybu	ryby
5. rybo	ryby
6. rybě	rybách
7. rybó	rybama.

Zcela dle vzoru *ryba* skloňují se podstatná na *-la*: *stodoľa*, *škola* atd.

Hvězda má v gen. mn. hvězdě. V lokale mn. mají některá slova mužskou koncovku *ech*: na rybech, na hubech, na nivech, na náspech, v patech (i v jiných podřechách hanáckých).

8. Vzor *koza*.

Jedn. 1. koza	Množn. koze
2. koze	kozě
3. kozi	kozám
4. kozu	koze
5. kozo	koze
6. kozi	kozách
7. kozó	kozama.

Dle vzoru toho sklánějí se podstatná ž. r. zakončená na *za* a *sa*: *březa*, *meza*, *kosa*, *osa*, *misa* a p.

9. Vzor *starosta*.

Jedn. 1. starosta	Množ. starosti
2. starosty	starostů
3. starostovi	starostom
4. starostu	starosty
5. starosto	starosti
6. starostovi	starostoch
7. starostó	starostama.

Podle vzoru toho sklánějí se jmenovitě vlastní jména Procházka, Sova, Svoboda a p.

10. Vzor *duša*.

Jedn. 1. duša	Množn. duše
2. duše	dušé
3. duši	dušám
4. dušu	duše
5. dušo	duše
6. duši	dušách
7. dušó	dušama.

Dle vzoru toho sklánějí se podstatná na *-Ůa*: tabuľa, kapľa, a *ňa*: sviňa, dyňa, kovárňa, studňa a p; v genitivě mn. mají všecka *ě*: tabulě, sviňě, studňě atd.

11. Vzor *zem*.

Jedn. 1. zem	Množn. země
2. země	zemi
3. zemi	zemjám
4. zem	země
5. zemjo	země
6. zemi	zemjách
7. zemjó	zemjama.

12. Vzor *kost*.

Jedn. 1. kost	Množn. kosti
2. kosti	kosté (í)
3. kosti	kostám
4. kost	kosti
5. kosto	kosti
6. kosti	kostách
7. kostó	kostma (kostima, kostama).

V gen. jedn. a nom. mn. převládá *i*: do noci, tři noci, do nemoci, niti; do pece.

V gen. mn. střídá se *i* s *ě*: klubko nití, pět štvrtí, moc pečé.

13. Vzor *host, den*.

Jedn. 1. host	Množn. hostí (i)
2. hosta	hostů
3. hostovi	hostom
4. hosta	hosti
5. hostu	hosti
6. hostovi	hostoch
7. hostům	hostama.

Jedn. 1. deň	Množn. dni
2. dňa	dní
3. dňu	dňom
4. deň	dni
5. dňu	dni
6. dni (ve dně)	dňoch
7. dněm	dňama

Lidi odchyluje se v některých pádech od vzoru *host* a má podobné sklonění s množn. číslem děti; obě slova skloňují se takto:

1. lidi	děti
2. lidi	děti
3. lidom	děťom
4. lidi	děti
5. lidi	děti
6. lidoch (líděch)	děťoch
7. lidima	dětima.

14. Zavřené kmeny rodu mužského změknuvše přešly pod vzor *nůž*: kameň, plameň, řemeň, kořeň atd.

Zavřené kmeny rodu ženského skloňují se dle vzoru *ryba* v genit. mn. mají *ě*:

Jedn. 1. mrkva	Množn. mrkvy
2. mrkvy	mrkvě
3. mrkvě	mrkvám
4. mrkvu	mrkvy

5. mrkvo	mrkvy
6. mrkvě	mrkvách
7. mrkvó	mrkvama.

Tak: pámva, hózva, tykva a p. Slovo krýv skloňuje se takto: 2., 3., 6. krvi, 5. krvjo, 7. krvjó.

Slovo *nebe* skloňuje se zcela dle jazyka spisovného, z něhož jedině znám jest také plural toho slova.

15. Vzor *hřibě*:

Jedn. 1. hřibě	Množ. hřibjata
2. hřiběte	hřibjat
3. hřiběti	hřibjatom
4. hřibě	hřibjata
5. hřibě	hřibjata
6. hřiběti	hřibjatech
7. hřibětem	hřibjatama.

V lok. mn. koncovka *ech* převládá, jenom v Tlumačově jest *och*: telatoch, prasatoch, hřibjatoch.

Dudlu zachovaly se v hanáčtině vůbec ještě skrovnější zbytky nežli v nářečí slov. a val. *Ruky, nohy* skloňují se zcela dle množného ryby. *Oči, uši* skloňují se takto: 2. oče, ušě, 3. očám, ušám, 6. očách, ušách, 7. očima, ušima.

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. dobré	dobrý	dobrá
2. dobrého		dobré
3. dobrému		dobré
4. dobrého (ě)	dobrý	dobró
6. dobrým		dobré
7. dobrém		dobró
Množ. 1. dobří (ý)	dobrý	dobrý
2.	dobréch	
3.	dobrém	
4.	dobrý	
6.	dobréch	
7.	dobréma	

Přídavné přísvojovací má kromě tvarů: sósedů, sósedova, sósedovo, sósedovu (akk. sg. f.), sósedovi (i), sósedovy (nom.

i akk. pl. m. a f.) všechny ostatní dle vzoru dobré: sósedovýho, sósedovýmu, sósedových a t. d.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: pěkně — pěknější, teplé — teplejší, dobré — lepší a t. d.

Skloňování zájmen.

1. já	ty	
2. mě (mně)	tě (tebe)	sebe
3. mi (mje, mni)	ti (tobě)	si (sobě)
4. mě (mně)	tě (tebe)	se (sebe)
6. mě (mni)	tobě	sobě
7. mnó	tebó	sebó.

Tvary mně (gen., akk.), mni (dat., lok. předložkový) běžny jsou na Záhoří a v Týně: potkal mně, di ode mně, poď ke mni, nevěděł o mni. Všude jinde pojí se mě v gen., dat. a lok. i s předložkami: ode mě, ke mě, o mě.

Tvary tebe, tobě, sobě jsou předložkové a důrazové. Množné číslo až na instr. nama, vama je pravidelné.

2. Jedn.	1. on	ono	ona
	2. ho (něho)		jí
	3. mu (němu)		jí
	4. ho		ju
	6. něm		ní
	7. něm		ňó

Množ.	1. oni	ony	ony
	2.	(j)ich	
	3.	(j)im	
	4.	(j)ich	
	6.	nich	
	7.	nima (něma)	

3. Jedn.	1. můj	moje	moja
	2. mojeho		mojí
	3. mojemu		mojí
	4. mojeho (můj)	moje	moju
	6. mojem		mojí
	7. mojím		mojó

Množ.	1. moji	moje	moje
	2.	mojich	
	3.	mojím	
	4.	moje	
	6.	mojich	
	7.	mojima	

Tvary stažené jsou velmi řídké.

Dle vzoru toho skloňuje se také zájmeno *náš, váš*.

V kvantitě pozorovati jest některé rozdíly. Na Holešovsku a na Kroměřížsku *í* v instr. sg. m. a v gen., dat. a lok. f. se krátí: *mojim, našim, moji, naši, na Záhoří* a na Přerovsku *í* tu trvá dlouhé.

4. Jedn.	1. ten	to	tá (ta)
	2. teho		tě
	3. temu		tě
	4. teho	to	tu
	6. tem		tě
	7. tém		tó

Množ.	1. ti	ty
	2. tech	
	3. tem	
	4. ty	
	6. tech	
	7. tema	

V nom. sg. f. tvar *ta* s krátkým *a* obecný jest na Záhoří, jinde *tá*.

V akk. je všude *tu*, proti očekávanému *tó* vzhledem k nom. *tá*.

Porůznu slyšeti tvary *tych, tym, tyma* (Osíčko na Záhoří).

Kdo se skloňuje dle *ten*: *keho, kemu* (na Záhoří také *komu*), *o kem, s kým*. *Co* má v instr. *čím*. *Čí* se skloňuje dle písma.

Skloňování číslovek.

1. Číslovka *jeden, jedna, jedno* skloňuje se celkem dle *ten* až na délky v množ. čísle.

Jedn.	1. jeden	jedno	jedna
	2. jednoho		jedně

3.	jednému	jedné
4.	jedneho	jedno
6.	jednem	jedné
7.	jedněm	jedno

Množ. 1.	jedni	jedny
2.	jedněch	
3.	jedněm	
4.	jedny	
6.	jedněch	
7.	jedněma.	

1.	dvá — dva, dvě	tři — tři	štyři — čtyry
2. 6.	dvóch	třech	štyrech
3.	dvóm	třem	štyrem
7.	dvóma	třema	štyrema

Tvary dlouhé: dvě, tři, čtyři jsou masculina životná.

V Rackové má číslovka dvě, dva, dvě krátké *o*: dvoch, dvom, dvoma.

Neurčitá číslovka všecek, všecka, všecko skloňuje se dle přídavných přísvojovacích: všeckýho, všeckým, všeckých a t. d. Jenom na Záhoří zachovalo substantivní všecko původní tvary: má všeho dost, všemu rozumí, o všem ví, ze vším se rozlóčil; tak i ze vším činem.

Deseták, dvacefák na Záhoří znamená desetník, dvacetník (10, 20 kr.).

Časování.

Časování děje se v celé oblasti tohoto podřecí způsobem stejným; rozdíly, které se v jednotlivých krajinách vyskytují, jsou tyto:

1. I. osoba mu. ind. praes. má na Záhoří (vyjmouc farnost Loukovskou) a na Kroměřížsku (v. str. 38, 4.) koncovku *my*: dámy, volámy, mlátímy, zmy a t. d., jinde: dáme, mlátíme a t. d.

2. V infinitivě I. třídy vzoru péci odsouvá se na Záhoří koncové *t*: pýc, říc, síc, týc, vlic, moc, tlóc.

Tamtéž obecně jsou infinitivy: pít, tít, začít, žít proti tvarům pjať, fať, začať, žať jinde užívány.

3. Jako v nářečí slov. a val., tak i v tomto podřecí přechodníky jsou velmi časté. Jejich tvary rovnají se celkem

zlinským, s tím toliko rozdílem, že *d, t, n* měkčí se v nich toliko na Holešovsku: buďa, pleťa, věďa leňňa, sedňa a t. d. Na Záhoří slyšeti také valašské tvary: řeknaci, kleknaci a p.

4. V přičestí činném rozlišuje se rod v množném čísle toliko na Záhoří: chlapi byli, ryby byly; jinde se vyslovuje stejně.

Pozn. Opětovacího slovesa slovensko-valašského ložit hanáčtina nezná; užívá za ně jako jazyk spisovný trvaciho tvaru lízf.

I. třída.

1. Vzor *výst, vedu*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vedu	veď	veda (veďa)
vedeš	veďte	Infinitiv:
vede	veďme (my)	výst
vedeme (my)		
vedete		
vedó		

Přičestí činné: vedl, vedla, vedlo.

Přičestí trpné: vedeně, vedená, vedený.

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené až na odchylky hláskoslovné: číst, hníst — hnětu, klast, krasť, kvýst — květu, mýst, plíst, příst (prašť) — přadu — přadl, růst — rostu — růstl; — hryzť, tříst — třasu, výzť — vezu, mocť (moc) — možu, pýcť (pýc) — peču, řícť (řic), sícť, (síc), týcť (týc), tlócť (tlóc) — tluču, vlicť (vlic); — pjať (pít) — pnu — pni — pjať — pjatě, začať (začít), najať, fať, (tít) — tnu — fať — ufatě (utitě), žať (žit) — žať — žatě (dožitě), vzít (vzat) — veznu — vzať — vzítě; — dřít (dřu, deru), mľeť, mřít — mřu, prostřít, vřít.

Kmen *žeh* má tvary: rožať (rožit) — roži, rožete — rožal, rožatě (rožitě).

Kmen *zab* přestoupil do třídy V.: ozibať — ozibe — ozibalo.

Za *tříst* užívá se obyčejně třepať.

Sloveso *ít* (jít) má tvary idu (du) — di, děte — ida, da (iđa, đa) — šil — pudu (půjdu). Ve složeninách: přindu, dondu, vyndu.

2. Vzor *kryt, kryju.*

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kryju	krě	kryja
kryješ	krěte	Imperativ:
kryje	krěme (my)	kryť
kryjeme (my)		
kryjete		
kryjó.		

Příčestí činné: kryl, -a, -o.

Příčestí trpné: krytě, -á, ý.

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného až na některé rozdíly hláskoslovné, zvláště v imperativě se vyskytující (viz str. 15.): pfeť — pfeju — pfe — pfeľ; biť — bi (bí), hniť — hni, liť — leju — le, piť — pi (pí), šiť — ši (ušě), viť — věju — vje — vil, žiť — ži (užě); — duť, kuť, pluť, pluť, myť, ryť.

Sloveso směť má v 3. os. mn. smějó.

II. třída.

Vzor *tahnót, tahnú.*

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
tahnú	tahni	tahna (tahňa)
tahneš	tahněte	Infinitiv:
tahne	tahněme (my)	tahnót
tahneme (my)		
tahnete		
tahnó		

Příčestí činné: tahl, -a, -o.

Příčestí trpné: tahnuté, -á, -ý (taženě).

III. třída.

1. Vzor *slyšet, slyšém.*

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
slyšém	slyš	slyša
slyšěš	slyšte	Infinitiv:
slyšě	slyšme (my)	slyšet
slyšěme (my)		
slyšěte		
slyšijó.		

Příčestí činné: slyšel, -a, -o.

Příčestí trpné: slyšené, -á, -ý.

Dle vzoru tohoto časují se slovesa, jejichž kmen se končí souhláskami *z, s, ž, š, č, l, ř*: mrzet, viset, ležet, pršet, klečít, bolet, hořet, a t. d. (viz str. 12.).

2. Vzor *umět*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
umím	umjé	uměja
umíš	umjěte	Infinitiv:
umí	umjéme (my)	umět
umíme (my)		
umíte		
umějó (umijó)		

Příčestí činné: uměl -a -o.

Příčestí trpné: uměné -á -ý.

Dle vzoru toho časují se slovesa šedivět, plesnivět.

3. Vzor *sedět* — *sedím*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
sedím	sed	seđa
sedíš	sedte	Infinitiv:
sedí	sedme (my)	sedět.
sedíme (my)		
sedíte		
sedijó.		

Příčestí činné: seděl -a -o.

Dle vzoru toho časují se ostatní slovesa této třídy.

Některé odchylky vyskytují se při těchto slovesech:

1. mět — mám, majó — mjé; na Záhoří (Dřevohostice):
mēte se dobře, — mēja — mēl.
2. bát se — bójím se — boj se — boja se — bál sa.
3. chtěl — cheu — chci — chca — chtěl.
4. spať — spím, spějó — spi — spja — spal.
5. stát — stójím — stoj — stoja — stál.
6. vidět — vizu (hled) — viza — viděl.
7. hledět, imp. heď — heďte (Dřevohostice).

IV. třída.

1. Vzor *prosit, prosěm*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
prosěm	pros	prosa
prosěš	proste	
prosě	prosme (my)	Infinitiv:
prosěme (my)		prosit
prosěte		
prosijó.		

Příčestí činné: prosil -a -o.

Příčestí trpné: proseně (prošeně) -á -ý.

Dle tohoto vzoru časují se slovesa, jejichž kmen zavřen jest souhláskami z. s, ž, š, č, l, ř: vozit, nosit, slóžit, těšit se, točit, pálit, vařit atd. (v. str. 12.).

2. Vzor *mlátit — mlátím*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
mlátím	mlať	mlaťa
mlátiš	mlaťte	
mláti	mlaťme (my)	Infinitiv:
mlátíme (my)		mlátit.
mlátíte		
mlatijó.		

Příčestí činné: mlátil -a -o.

Příčestí trpné: mláceně -á -ý.

Dle vzoru toho časují se všecka ostatní slovesa této třídy.

V. třída.

1. a) Vzor *kácát, kácám*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kácám	kácě	kácaja
kácáš	kácěte	Infinitiv:
kácá	kácěme (my)	kácát.
kácáme (my)		
kácáte		
kácájó.		

Příčestí činné: kácal -a -o.

Příčestí trpné: káceně -á -ý.

1. b) Vzor *kácel, kácím*.

Indikativ :	Imperativ :	Přechodník :
kácím	kácé	káceja.
káciš	kácéte	
káci		
kácíme	kácéme	
kácíte		
kácijó.		

Příčestí činné: kácel -a -o.

Příčestí trpné: kácené -á -ý.

Kmeny nepřehlasované časují se dle vzoru dělati, přehlasované dle vzoru sázeti až na odchylky zákony hláskoslovními podmíněné. O kmenech těchto v. str. 10.

Sloveso krájeti má tvary stažené: krát — kráju — kré — král — kráté.

Slovesa házat (házeť) a vázat (vázeť) přešla částečně pod vzor tesati: hážu — haž i hazé — házaja (házeja) — házal (házel), sážu — saž i sázé — sázaja (sázeja) — sázal (sázel).

2. Vzor *hřít, hřeju*.

Indikativ :	Imperativ :	Přechodník :
hřeju	hře	hřeja
hřeješ	hřeťe	
hřeje	hřeíme (my)	
hřejeme (my)		
hřejete		
hřejó.		

Příčestí činné: hřít -a -o.

Příčestí trpné: hřité -á -ý.

Dle vzoru toho časují se slovesa: okřít, přít — přít i přál, smít se; — hrát — hraju — hré — hraja — hrál — hráté.

Časování sloves vzoru *tesati* a *bráti* shoduje se celkem s jazykem spisovným.

Psáti má: pšu, pšo — pši, pšete — pša — psal — psané.

Plakat jako i jinde na Moravě v indikativě má krátké *a*: plaču — plačeš — plačó.

Stonat — stonu i stonám, nemá významu českého stůni = choruji, nýbrž sténati.

VI. třída.

Vzor *kupovat, kupuju*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kupuju	kupuj	kupuja.
kupuješ	kupujte	
kupuje	kupujme (my)	
kupujeme (my)		
kupujete		
kupujó.		

Přičestí činné: kupoval -a o-.

Přičestí trpné: kupovaně -á -ý.

Slovesa bezpříznaká:

Indikativ:	Imperativ.	Přechodník:
1. dám	dě	daja
dáš	děte	Infinitiv:
dá	děme	dat.
dáme (my)		
dáte		
dajó.		
Přičestí činné: dal -a -o.		
Přičestí trpné: dané -á -ý.		
2. vím	pověz	věda
víš	povězte	věděť
ví	povězme (my)	pověděť -a -o
víme (my)		pověděně -á -ý
víte		
vědíjó (vijó).		
3. (j)ím	jez	jeza
(j)íš	jezte	ješť
(j)í	jezme (my)	jedl -a -o
(j)íme (my)		jezeně- á- ý.
(j)íte		
jedíjó (jjjó).		

Tvary *vědíjó* a *jedíjó* jsou všeobecné; *vijó* a *jjjó* vyskytují se jen v některých osadách (v Záhlavicích).

4. su, nésu	buď	buda (buđa)
si, něsi	buďte	byť

je, není budme byl. -a, -o
zme (zmy), nězme (nězmy)
ste, něste
só, něsó.

Některé předložky, příslovky a spojky.

Některé předložky rozšiřují se tu a na Hané vůbec příponou *vá*: podlevá, vedlevá, skrzevá, kolevá, kroměvá, protivá, kvůlivá, stranivá.

Příslopečné tvary zvýší, zdělí a t. d. znějí po hanácku: šěřó, zvěšó, zdýló, stáró; — kraďó = úkradkem.

S nářečím slov. a val. společny má toto podřečí příslovky: hen n. hyn, toť, toťka = nedávno.

Jenom má tvary: enum, jenym, enym, enem

Komparativ příslovek rovná se komparativu přídavných: Dnes je pěknější, teplejší, chladnější a t. d.

Spojka jestli má tvar *lesi*. Za slov. val. také jest *taky*.

Na Záhoří obecna je lašská spojka *bai* (= i): Otec bai matka mu umřeli. Bai ty o tem viš.

O Pánu Bohu.

1.

Kdysik šel Pán Ježiš po dědině a viděl tam starýho žebráka plakat, akorát dyž vycházel z vrat velikýho gruntu.

„Proč plačeš, starěčku?“ ptá se Pán Ježiš.

„Och, Pane, mám hlad a nemožu si vyptať kóska chleba. Všady majó selky prácu v konopjách, každá mě odběvá, že nemá hdy a žádná nechce si vzít toli času, co je třeba ukrójit kósek chleba“ — naříkál si žebrák.

Pán Ježiš mu řekl, aby chvílku počkál a sám šel do gruntu, co tamodtáď před tēm žebrák vyšel. Selka z dívkama vázala konopě do otýpek, chystalí jich do močidla. Pán Ježiš prosil o kósek chlebička. „Ale, to se s vama mēch roztrhl! jeden za druhém! Děte, děte — nemám hdy vám slóžit!“ dožrała se na něho selka, a dyž Pán Ježiš přecé prosil, že jí Pámbu nadělé, co dá chudobnýmu žebrákovi, rozkřěkla se zlostně „Nepotřebuju vašeho klábosení, nedostanete nic — skrz vás práce nenechám!“

Pán Ježíš odešel z toho gruntu a šel do druhého, ale tam se mu nedařilo lepší. Tak ho selky odběvali v každém staveně. Tož Pán Ježíš řekl selce, u které ptál naposledy: „Pamatujte, od včilka budete mévat při konopjách za trest z jedné práce dvě.“ Potem odešel z dědiny vezna žebráka s sebou.

Od té doby pře se musijó konopě trhat na dvakrát — napřed poskoný a potem hlavatý.

2.

Za onoho času, dyž Pán Ježíš chodil ze svatém Petrem po širokém světě, přihodilo se im na cestě Iedaco. Hdysi přišli na noc do dědiny, hde jim dlóho nihdo nechťel dať nocleha, až se přecě našil sedlák, co jim dál nocleh. Poručil pachočkovi, aby jim ustlál v přistodůlku na slámě, a ešče než odešli spať, dál jim dobró večeřu. Petrovi, keré se zlobil, že jim nihdo nechťel dať nocleha, se to velice lěbilo, a v jedném kusi ho chválil.

„Jenom chvaľ, Petře, tak, abys nepřechválil,“ povidá mu Pán Ježíš.

Sotvá se ráno trochu šerilo, už se přihnała chasa do stodoly. Petr se probudil z pěkného sna a velice ho mrzelo, že ho sedlák tak skoro zhurkál.

„Hé!“ zakřekl sedlák, „zhůru, vy nocležníci, neochmáréte se a podte nám pomocť! Hdo chce jest, mosě aji dělat!“

Petr se ani nehébál, dyž viděl, že se mistr taky nehébe. Chasa dała se do mláčení; dyž omlátili tři sázky a pozvytrípali, povidá sodlák: „A co, máme my ty lenochy tady nechať spať? Dyž se najedli, ať dó pomocť! Di, Jurko, a pizni toho krěního po řbetě!“

Petr ležel na kraji a tož dostál cepem po zádech. Ale ani netikl (nešpetl) viza, že Pán Ježíš se nehébe.

„Ale ti spějó jako snopy“, řekl hospodář a mlátili zas dál. Tu pošuskál Pán Ježíš Petrovi: „Petře, přefehni na moje místo, dyby přišil sedlák, abys ty nedostál zas.“ Petr poslechl rád, bofeli ho záda ešče od prvního uderení.

„Ale ti spějó jak duby“, dopálil se sedlák, „dyby jim hrom do ušě tlókl, nebudó slyšet! Počkéte, včil piznu toho druhého, snád ten se pohne.“

Jak řekl, tož tak udělal. A protože věřil Petr ležel tam, hde před těm Pán Ježíš, tož dostal on zas znov, a to pořádně. Neříká nic, ale si myslil: Je to přec pěkná věc, dyž ví člověk neco napřed; moze se ledačemu zlýmu vyhnót.

Sedláka už omrzelo jich budit, nechál jich ležet, ale k snídaňo už ich nevolal. Nocležníci se pěkně potichu z přistodůlka vykradli. Cestó haňel Petr sedláka v jedněm kusi, ale Ježíš mu zas povídál: „Petře, co nemožeš chválit, tož nehaň.“

Lověšice u Přerova.

Přepsal prof. *Jos. Bartoča*.

Řeč města Holešova, dědiny Žeranovic, od Holešova 1½ hodiny na jih vzdálené, a města Bystřice pod Hostýnem v nejednom vzhledě podstatně se liší od řeči osad okolních, majíc některé znaky společny s nářečím valašským a slovenským.

1. Dlouhé *i* je ve všech slabikách čisté a nepřezvukuje se nikdy v *ě*: hlišta, líce, kříž, křídlo, příhon, v zimě, šípek, rohlík, nožík, okřín, pálim, vozím, nosím, vařím, křečím, u dveří, moc pentlí, koží a t. d.

2. Dlouhé *y* trvá tolikéž nezměněno: býk, strýc, pastýř, pýcha, dobrých lidí, výmluva, výhra.

3. Za *o* podřečí okolního jest *ú* ve všech slabikách kmenových i ohýbacích: dlúho, lúka, kút, dúra, za našú stodolú, tú červenú růžú, kostú, krvjú, dvúch, k zelú, v zelú (v Žeranovicích) — k zeli, v zeli (v Holešově a v Bystřici), nesú, voľajú, majú, mlátijú, pšú (v Holešově: pišú), sednúť, padnúť.

4. V Holešově a v Bystřici *aj* ve slovech: kraj a hajný se nepřehlasuje; v Žeranovicích se přehlasuje v *éj*: kréj — kraja, héjny.†

5. *ej* původní i přehlasováním vzniklé trvá nezměněno: véjce, néjlepší, tepléjší, néjsú, zlodéj, obyčéj, déj, voľéj, hřéj, přéj, ukréj si.

6. *au* trvá v Holešově ve slovech: pauk, paučina vedle: púz; v Bystřici a v Žeranovicích: púk, púčina, púz.

7. Imperativné koncovky *ij*, *yj* hlásky *j* neodsouvají: bij, pij, ušij, užij, umyj, zakryj, — v Holešově: réj, zakréj vedle: umyj.

Tolikéž neodsouvá se *j* v genit., dat. a lokale sg. fem. skloňování zájmenného a složeného: na téj zeľenéj lúce, téj

dobréj ženy. V Holešově: od mojej sestry, našej, bíléj kozi; v Bystřici a v Žeranovicích: naši bíléj kozi, od mojí sestry.

9. Proti tvarům a slovům okolních osad vědíj, jedíj, uměj, spěj, lesi, enym jsou v Holešově, v Bystřici a v Žeranovicích: vīj, ij, umij, spij, jestli, enom.

10. V Holešově rozeznává se sice *l* a *l'*: uheř — uheř, pluř — pluř, škola — do školy — ve škole, ale ne tak důsledně jako v okolí. Za řeči leckdy vyznívá *l* za *l'*, jmenovitě na konci slov a před souhláskami: včil, topoř, kostelník, znařci, lampa. Odtud se sousedé Holešovanům z toho posmívají větou: Na Hořajce*) u Polášků lampa pluskla do keřu (= na Hořajce u Polášků lampa pluskla do keřu). Za hluboké sousedních osad vyslovuje se v Holešově hluboký.

11. V Holešově říká se: pět rynský, za 30 rynský atd

V ostatních kusech řeč těchto tří osad shoduje se s podřečím sousedních osad nahoře vypsáním.

Řeč města Přerova s předměstím Dlážkou odlišuje se podstatně od podřečí všech osad okolních, přimykajíc se svým základním rázem k nářečí lašskému, se kterýmž má společny: *přízvuk polský* a nedostatek dlouhých samohlásek. Novější dobou ráz tento v městě samém ovšem školou mizí, a mluví-li kdo v městě po staru až příliš zkrátka, tážou se ho: „Což si z Dlážky, že tak zkratka zatrhuješ?“ Ale starší žena, která mi to vypravovala, sama vyslovovala všechny slabiky zkrátka s přízvukem na předposlední slabice. Sousedé napodobují řeč Přerovanů rozličnými větami, na př.: „Kde su pařmama? Šři do zahrady na karřatky“.

Také lokal jedn. skloňování zájmeného a složeného v rodě mužském a středním rovný instrumentalu jest původu lašského v tym hustym lesi, za tym hustym lesem.

Mimo to liší se řeč přerovská od okolní hanácké v těchto asi kusech:

1. Dlouhé *y* se nemění v *ě*, ale ovšem krátí: byk, stryc, pastyř, dobrý člověk, dobroho člověka, dobrych lidí.

2. Za *ó* podřečí okolního jest *u* (místo *ú*) ve všech slabikách kmenových i ohýbacích: dluho, luka, za našu stodolu,

*) Část Holešova.

puz, puk. — Vzor znamení v dativě a lokale jedn. *ú* (*ó*) přehlasuje v *i*: k zeli, v zeli.

3. Hláška *j* se pravidelněji vysouvá než v podřechi okolním: doi, i (jí), iju, piak, piavka.

Slabika *aj* se přehlasuje v *ej* a trvá, jakož i původní *ej* nezměněno: zavolej, dej, nejlepší, olej, zloděj.

5. Imperativní koncovky *ij*, *yj* hlásky *j* neodsouvají: bij, šij, zakryj.

6. Tolikéž neodsouvá se *j* v gen., dat. a lok. sg. fem. skloňování zájmeného a složeného: tej dobrej ženy, na tej zelenej luce. —

7. *é* (*ie*) se úží v *y*, *í*, ale krátí: nyst, vyst, lizt, dyš, kryv, chlib, hlista, klišče, prstyněk, okynko. — Neúží se v číslovkách řadových: šesty, sedmy (šístě, sídmě v okolí) — tak i osmy zůstává nezměněno proti okolnímu ůsmě.

8. Tvrdé a měkké *l* rozlišují se jako v okolí, jen ve slově fiska jest *l* měkké (m. lyska).

9. Za třetí osobu množn. okolního podřechi *ajó* a *ijó* jest v Přerově *aju* a *iju*: daju, volaju, chodiju, učiju se.

10. V Přerově se mluví: gdo, negdy, ležička, jesli, — v okolí: hdo, nehdy, lužička, fesi.

V několika osadách na Kroměřížsku, jež k oblasti tohoto podřechi náležejí, jeví se některé zvláštnosti a odchylky více méně podstatné.

V Popovicích a Šelešovicích zní každé dlouhé *á* zvláštním polovičním zvukem mezi *á* a *ó*, více ke zvuku *á* se kloníc: šátek, svátek, pás, kráva, tráva, na hruškách, pomeškaš, nádoba atd. Výslovnosti této sice v celém ostatním okolí není, shledáváme se s ní zase až v četných osadách na Brněnsku.

2. V Lutopecnech, Popovicích, Ratajích, Vážanech a v Drahlově přisouvá se ku genitivu množn. v *u* a přídavnému přisvojovacímu souhláská *m*: pět grošum, nemá volum, do svátkum, byl sem u Sedláčkum, u sósedum, chlapec Vrzałum, učení kovářum.

3. V Popovicích, Sobělicích, Věžkách, Ratajích a Těšnovicích zaměňuje se *ch* souhláskou *k* ve slovech: kvála, kválit, kvíla, kvílka.

4. V Popovicích, Lutopecnech, Sobělicích, Zlobicích, Bojanovicích, Jarohňovicích, Vážanech, Drahlavě, Věžkách, v Hulině, Bilanech, Plešovci, v Břestě, Žalkovicích, v Bezmérově, Hradisku, v Chropyni 1. osoba mn. má koncovku *my* (m. me): dámy, volámy, kópímy, poďmy atd. Sousedé na Holešovsku posmívají se jim z toho větou: „Nadrobiň zmy si do misy a vylízali zmy[si“.*)

5. Závažnější rozdíly jeví se v několika osadách na jihozápad od Kroměříže ke Zdounkám. Jsou to jmenovitě: Rataje, Věžky, Šelešovice, Zlámanka, Soběsuky, Lhotka, Milovice, Újezdsko, Divoky, Těšánky, Zdounky, Cvrčovice, Troubky, Nětčice, Zborovice. V osadách těchto 1. infinitiv vyzvukuje v *t*: nýst, sednót, ležet, kópit, volat, kupovat atd. 2. Dlouhé *í* po souhláskách sykavých tvrdých i měkkých a po *l* a *ř* mění se celkem v *ě*, jak svrchu vyloženo, ale v genitivě množn. a v indikativě praes. sloves III., IV. a V. třídy trvá nezměněno: kozí, koží, noší, — nosím, vozím, hořím, pálím, máčím atd.

3. Sloveso viděti má indikativ jako v jazyce spisovném: vidím.

4. Přídavné jméno přisvojovací tvoří se i od vlastních jmen adjektivních: Novotné — Novotnů, Konečné — Konečnů; to však děje se i jinde, zvláště na západní Moravě.

Městská mluva kroměřížská má vedle svého rázu polohanáckého i prvky slovenské.

Ty jeví se jmenovitě dlouhým *ú*: budú, za našú stodolú a dvojhláskou *au* ve slově pauk, paučina. Dlouhé *ý* mění se v *é*: dobré, dlúhé; *í* trvá nezměněno: kúřím, prší; infinitiv končí se na *t*: volat, kúpit, ležet atd

Osady: Roštín, Kostelany, N. Ves, Cetechovice, Zástřizl, Stráňky, Koryčany mají nářečí slovenské.

1. *a* se nepřehlasuje ani jinde, ani jmenovitě ve slovesech V. třídy vzoru házeti: svážat, zabíjat, stavjat, utrácet.

2. V Cetechovicích stařec 70letý mluvil: nést, vést, lézt, dobré pivo, dobrého, dobrému, o dobrém, ženy 40leté již: nýst, výst, lízt, dobrý pivo, dobrýho, dobrýmu, o dobrým. Tak i ve

*) Jako se v takových posměšných větách, obsahujících význačné odchylky sousední mluvy, obyčejně upřilíhuje, tak i zde tvar „misy“ přibásněn; mluví se tu jako jinde do *mise*.

Střílkách rozeznává se „starší“ a „mladší řeč“. Ve jménech podstatných však se vůbec *é* úží v *í* a *ý*: chlib, mlíko, dýšč, krýv atd.

3. *í* se nekrátí a jest jako *i* vždy čisté: ponděli, listí, dřímat, žito, peřina a t. d. — *i* se neodsouvá ve slovese *ídu*;

4. *y, ý* se nemění: ryby, pysky, mlýn, strýc;

5. *o* se nemění v *ú* ve slovech: koža, kozle, noša, stoj kraj, podoj a p.;

6. *u* je čisté: budu, chalupu, dušu. —

V Cetechovicích je slov. *moset*, ve Střílkách han. *mušet*. — *u* se mění v *y* ve tvarech: byd — bydte, byda (slov. buďa = jsa);

ú zní u výslovnosti, jmenovitě starších lidí, jako sloučené *ou*: za chalupou, stoupl, čtou, droužky, dvouma, v zelou, v bořou;

7. *ú* se nekrátí: stůl, růža.

8. V Roštíně a v Cetechovicích je slov. dvojhlaska *au* ve slovech: pauz, pauk, paučina; ve Střílkách: púz, púk, púčina.

9. Těžeslabičné *aj* v imperativě se přehlasuje v *éj*; toto pak jakož i původní *ej* trvá nezměněno: voléj, déj, oléj, néjlepší, néjsu, včiléjší. Taktéž zůstává nezměněno *éj* ve skloňování zájmeném a složeném: z naší bíléj husi, na téj vašé lúce, mojí staréj matce.

10. Dlouží se *a)* *e* v podstatných: kamění, stavění a p. (viz Dial. I. 8), černý, čert, — ale *cera* (slov. *céra*); *b)* *o* ve slovech: dójit, rójit, hónit, zvónit a p. — ale: poď dom (slov. *dóm*) (Dial. I. 8); *c)* číslovky řadové: šístý, sýdmý, úsmý.

11. Tvrdé a měkké *l* se rozeznává: uheř — uheř, škoľa, do škoľy, ale lokal ve Střílkách: ve škoľi. V Koryčanech jest jedno *l*, více měkké než střední. Měkké jest tu všudy *l* ve slovech slza, žlutý.

Dlouhého *l* a *r* není: vlček, vrba, vrtat, poprchá!

Ve Střílkách se mění *t* v *k* ve slovech: klustý, klúct, klačít;

j v násloví se nevyslovuje: ikavec, íme — ijú, iskra a t. d. *i* se nevysouvá ve slovese pújdu.

12. Lokal jedn. měkkých kmenů muž. v Roštíně a Cetechovicích je na *í*: v hrnci, na kříži, na vozi, v lesi — ve Střílkách na *u*: v hrncu, na křížu, v lesu, na vozu.

Dativ mn. končí se na *om*, lokal na *ách*, *ech*: chlapom, telatom; vtákách, stromech, telatech.

Přídavné přísvojovací vyznívá v *ů*: Důchaříků, susedů, v Koryčanech v *ůj*.

Dativ i akk. zájmena *já* jest *mně*.

Zájmeno ten se skloňuje takto:

1. ten—to,	tá	ti	ty
2. teho	těj	tech	
3. temu	těj	tem	
4. teho—to	tú	ty	
6. tem	těj	tech	
7. tým	tú	tema.	

Tak se skloňuje též *kdo* a *jeden* v čísle jednotném; v čísle množ.: jedných, jedným a t. d.

13. 1. osoba jedn. a 3. množ. zní: vedu — vedú, maluju — malujú, volám — volajú, dám — dajú, křečím — křečijú, mlátím — mlátijú, vím — vijú.

Opětovací tvar slovesa lézt je slov. lozit, slovesa jet han. ježdat.

II. Přerov, Kojetín.

V ostatních osadách na Přerovsku a na sousedním Kojetsku mluví se podřečím jiným. Pohraniční osady tohoto podřečí jsou:

Předmostí, Radslavice, Osek, Veselíčko, Lazníky, Penčice, Kokory, Majetín, Bolelouc, Brodek, Citov, Rakodavy, Věrovany, Biskupice, Otonovice, Čehovice, Čelčice, Klenovice, Obědkovice, Tvorovice, Uhříčice, Kojetín, Lobodice, Troubky, Císařov, Rokytnice.

K oblasti tohoto podřečí náleží také krajinka na jižním Kojetsku, jejíž pohraniční osady jsou: Hruška, Němčice, Vicoměrice, Dlouhá Ves, Vitčice, Dřínov, Tetetice, Popůvky. — Podstatný rozdíl mezi oběma krajinami jest, že v krajině první (A.) infinitiv má měkké *t*: volat, hořet, kut, nyst, v druhé (B.) tvrdé *t*: volat, hořet, kut, nyst. Jiné, méně důležité rozdíly budou na svých místech vytčeny.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá celkem touž měrou jako v podřečí I: tříšť (*A.*) — trášt (*B.*), příst — přídř, rožit, utít, žít — žnu, dožitá, začít — načítě, vzít, pjať (Klenovice), — ufat, žat, začít, vzít, pjat (Němčice), — pjať, tať — zetít, vzat (Předmostí) — hřit — hřít (ohřit — ohřít), přít — přil, smít se — smít se, zapřihat.

Slovesa V. třídy vzoru házeti mají tvary jen některé nepřehlasované: večerať, věšať (všude) — zabijat, striřat, popijat (*B.*) — jinde: zabijeť, popijet, striřet, — pobizeť, krájeť, vracet, věplácat, věhánět a p. (všude);

2. *a* mění se v *u* ve slově luskomině.

3. Kvantita samohlásky *a* je táž jako v podřečí I.

e, é — ě, ie.

1. *é* (*ie*) se úží v *y*, *i*:

a) v kmenech jmen podstatných: chlib, chliv — chliva, lík, mlíko, pořivka. klišče, večir, v litě, dyšč — dyšča, ryž — rži, prstynek, kamynek, dynko, putynka, dryv, myno. pyro;

b) v koncovkách adjektivních: dobryho, dobrymu, o dobrym, po druhy, po čtvrtý a t. d;

c) v číslovkách řadových: šistě, sidmě, v. šestě, sedmě (Předmostí, Věrovany);

d) v infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného: nyst, vysť, vyzť, lizť, kvyst, hryst, pyčť, tyčť, sicť, vlicť;

e) ve slovesech opětovacích: litať, lihat, oblikať, pykávat, nařizat a p.;

f) *é* ve slovese není (= není) mění se v *ě*: něni:

1. *ě* se nedlouží v týchž slovech a tvarech jako v podřečí I. (str. 11, 2.);

3. *ě* tvrdne v týchž slovech a tvarech jako v podřečí I. (str. 11, 3.). Mimo to v pádových koncovkách slova *zem*: do zeme, pl. zeme, a v tvarech slovesa hnyst: hnetu — hnetť — hneteně, ale pohnětať se;

4. *ě* se zeslabuje v *i* v lokálech: na náspi, v izbi, po cesti a v předložce vedli (Němčice), na Bečvi (Předmostí), ve slově šinkyř, šink a v přičestí šil (iit).

i, i.

1. Po *l', ř, z, s, c, ž, š, č* mění se *i* ve zvláštní, velmi zúžené *e* podnebné (*è*), t. j. v *i* (*y*) zbarvené zvukem *e*:

a) v slabikách kmenových: lèd, lèst, hlèna, plèskèř (slov. pliskýř); hřèb, křèčèť, řèčèca, křèvèč, kopřèva; zèma; sèla, sèrotek; cègán, cèboľa, cèzi, lacènši; žèd, žèto; šèroké, Šèmon, čèstè a t. d.;

b) v příponě *ina, inec*: peřèna, kozèna, psèna, kožušèna, husènec, mušènec, kuřènec, kobèlenec, — vedle toho kravènec (slov. kravinec);

c) v genitivě, dativě a lokale sg. fem.: do nocè, do řečè, k poľècè, v pecè, na vežè, v ružè a t. d.;

d) v infinitivě a přičestí činném sloves I. a IV. třídy: žèť (žèju, ale: žít — žnu), šèť — šèju — šèl, pálèť, kòrèť, vozèť, nosèť, slòžèť, tèsèť, točèť a t. d.

V komparativě šerši jest *e* čistè.

V příponě *při* na Kojetsku *i* se nemění, na Přerovsku přechází v *è*: přišil — přišil (venit).

Proti českému *i* vyslovuje se *y* ve slově hostynec.

Čistého dlouhého *i* v podřechi tomto není; každé *i* buďto se mění v *è*, t. j. *e* velmi zúžené, že *téměř* přechází v *í*, ale přece od něho zřetelně se liší, nebo, a to mnohem častěji, krátí se v *i*.

1. *i* se mění často v *è* po *l', ř, z, s, c, ž, š, č*, a to:

a) v slabikách kmenových: klèn, blèn, hlèsta, řèce, řèsti, blèzko, blèžit se, podlèčkè (punčochy k červenicím), řèbit se, slèbit, řèzat, blèská se; křèž, křèdlo vedle: dřič, hřibè, hřich, řidkè, třiska, křišit, dřivi, řidit, říkat.

V příponě *při* (*i* se zpravidla krátí: příklad, přísada, přísaha.

Proti spisovným tvarům klíč, líto, líbatí, plíce jest *i* v podřechi tomto klòč, lòto, lòbat, plòca (viz str. 11) — vedle klíč (*B.*).

V kmenových slabikách *zí, sí, cí* málo kdy se *i* přezvukuje, většinou se krátí: v zèmě, siň, cèn, cisař, dvacitka, citit.

Pravidelnější je přezvukování v kmenových slabikách *ží, ší, či*: žèdlo, žèbrovat, žènat, šèpek, podšèfka, čèhat, čèst, čètat; ale: čí (cujus), žižèň;

b) v zdrobňovacích koncovkách *ík, íček*: rohlík, lefík, truhlík, Vacuřík, Zapletalík, Skácelík, špendlík; žebřík, staříček; vozík; psík; kréžčák, nožík; košík; pláščák, Fučík; cecík. — Po ostatních souhláskách *í* se tu krátí: chlapík, slávik, chodník, koník — koníček, mladík — mladíček, červík, puntík, Hubík a t. d.;

c) v koncovkách *ín, ínek*: včelín, okřének;

d) v genitivě mn., a to i po jiných hláskách, jmenovitě *ň*: škatulě, tabulě, pentlě, polě, kožě, březě, dušě, země (v. země), daň, střešně, řečě, zdě, kostě, pecě, ovcě, korotvě, psaně, kázaně; — ale klubko nití, pět štvrtí, moc lidí, děti a p.;

e) v instr. jedn. zájmena *on*: s ním;

f) ve slovesech opěťovacích, hlavně po *ž, š, č*; ostatek se krátí: užévat, požécat, věšévat, ošévat se, přéčétat, začénat, ščépat (zwicken) — ščípat (spalten); — zaplítat, polívat, nalízat, větřípat, třískat, střítat, říkat, dopřívát, vozívát, nosívát, klečívát, honívát, krmívát, potírát, zapírat, pojídat, chodívát, povídat, vězvídat a t. d.

2. *í* se nemění v slabikách vytčených v *ě*, nýbrž krátí v *í*:

a) vzniklo-li zúžením z *é* neb *á* (*ie*): chlib, lík, chliv mlíko, polítka, slípka, límec, líska, slíz, klišče, kolíbat; hřít, přít, okřít, smít se, příst, zapříhat, ozíbnót, uviznót, vsíknót, dosíhat;

b) v koncovkách vzoru znamení: obíli, zělí, uhli, boři, hloží, pcháči, oří; — ovšem také ve všech jiných slabikách tohoto vzoru: stavení, kázání, králoství, pokušení a t. d.;

c) ve všech koncovkách jmen přídavných vzoru dobrý a dnešní, v nichž se vyskytuje *í*: zlí, dobří, nebozí, bosí, dařecí, hluší (lědi), Božího daru, husímu peří, hovézím masem, komariho sádla, kočičí hlava a t. d.; — ovšem také ve všech jiných slabikách těchto vzorů: chudí, tlustí, slabí, hlópi, známi, hodní (lědi), dnešní deň — a v komparativech i superlativech: lepší, horší, něpěkněší a t. d.;

d) v indikativě sloves III., IV. a V. třídy vzoru házeti: pálim — páliš — páli — pálime — pálite — pálijó, modlim se, mėslim, vařim, kóřim, vozim, nosim, slóžim, šlěšim, pokóšim, močim, točim, vėnášim a t. d.; ovšem také ve všech jiných slabikách těchto a p. sloves: umim, chodim, řetím, topim, třetím, povim, spim a t. d.;

e) v infinitivě sloves I. třídy kmene zavřeného: dřít, mřít, třít, vrít, přít se, říct, začít, utít, jít a p.

3. Ve všech ostatních slabikách kmenových i ohýbacích *i* se krátí, na př.:

a) v kmenových slabikách: *ní*: hnízdo, ponižít; — *dí, tí*; dílo, dítě, dívka, dívám se, díl, tin, tížít; — *bí, pí, mí, ví, jí*: bída, bíle, píď, písek, písmo, spíš, smích, mira, chvíla, kvítek, víra, jídlo a t. d.;

b) v pádových koncovkách: na saních, pět dní, koni a p.;

c) v příponách *íc, íček, íčko* a j.: zajíc, krajíc, měsíček, střevíček, chlapiček, políčko, psáňčko, nebičko a t. d.

Proti českému *i* jest *y* ve slovech: cedýlko, andýlek.

i se odsouvá jako v podřecí I.

1. Každé *y* se mění ve vysoké, *velmi* zúžené *è*, t. j. *e*, jehož zvuk přechází v *y*, ale přece od něho dobře se rozeznává: řebè, pèškè, lèko, mèš, rakè.

V čisté *e* mění se *y* toliko ve slově menář (= mlynář). Také *y* zástupné mění se v *è*, a to a) v 1 os množn. indikativu a imperativu: dámè, volámè, podmè atd., b) v přídavném hlèbokè (*y* = *u*), v příslovci hèn, hènka (na Záhoří hyn = hen).

2. *y* mění se v *ě*, t. j. v *é* velmi zúžené, jehož zvuk přechází v *y*, ale přece od něho dobře se rozeznává: běk, pastěř, pěcha, strěc, dobrè člověk, dobrèch lèdi, věmřuva, věhra, věskat, mēlīt atd.

3. *y* se krátí v týchž slovech jako v podřecí I. a mění v *è*: dèna, kèta, mèdlo, tèlo, bèť, krèť, mèť, rèt (str. 13, 3.).

o

1. Proti českému *ů* podržují některá slova své původní *o* jako v podřecí I. (str. 13, 1.): kozle, koža -- kuža (B), noša, mostek, kostka. — *o* se mění v *u* v indikativě slovesa rust (růsti): rustu, rusteš, ruste — imp. rust.

o se nemění v *u* v dativě mu.: chlapom, stromom, telatom, pořom (jako v podřecí I.).

2. Koncové *oj* jmen podstatných a v imperativě drží se buď nezměněno: stoj, podoj, pokoj v. struj (A), buď mění se v *uj*: poduj, stuj, kruj, struj, pokuj, nebuj se (B).

3. *o* mění se v *u* ve slovech usmě (v. osmě), duře.

4. *oj* se dluží v *ój* ve slovesech: dójit, hójit, strójí, bójí se a p. — ale: zvonit, honit a t. d.;
o se dluží v *ó* ve slovese plóvat (plovati).
5. o mění se v *a* ve slově pabuda.

u, ú.

1. *u* se nepřezvukuje a zní čistě jako české *u*: budu, hubu, kup cukru.
2. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách v *i* a nedluží se právě jako v podřečí I. (str. 14).
3. Za *ú* (č. ou) a přehlasované z něho *i* je všude *ó*. Toto *ó* je čisté dlouhé *ó*: dlóho, kót, lóka, dóra; za našó stodoló, tó červenó ružó, k zeľó, v bořó, v okoľó, majó, voľajó, mľátijó, pšó, sednóť, padnóť.
4. Toto *ó* se krátí ve slovech kľocť (Klenovice), ostava (Předmostí).

ů.

ů se vyslovuje vesměs zkrátka: dum, muž, stuľ, ruža, vul, sósedu chlapec.

au, aj, ej, ij, yj.

1. O dvojhlasce *au* platí, co povéděno o podřečí I. na str. 14;
2. *aj* téžeslabičné je toliko v několika slovech: háj, máj, ráj; ostatně se přehlasuje a přechází jako *ej* v *ě*: krě — kraja, hěně, gědě (gajdy = dudy), polěka (slov. polajka), hrě.
Slovo lišaj přechází v leši n. liši a jest rodu středního.
3. Téžeslabičné *ej* původní i přehlasované z *aj* přechází v *ě*:
 - a) ve jménech podstatných i přídavných: oběčě, oběčěně, věce, stěně, zlodě — zloděja, oě, dobrodě, — v. zloděj, oěj, dobroděj (B.);
 - b) v předponě superlativní *nej*: nělepši, něvic;
 - c) v imperativě: dě, zavolě, nalě, ušě, stavjě, přě, počkě — i počky (Předmostí).
4. Téžeslabičné *ij* v imperativě mění se po *ž* a *š* v *ě*, ostatek v *i*: užě, šě; pi, bite.
5. Téžeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ě*: umě, zakrě, rě.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se touž měrou a týmž způsobem jako v podřečí I. (viz str. 15).

Kromě toho hláska *v* před souhláskami temnými i po nich mění se v ostré *f*: *f* kaple, *f* těstě, *fsiknót*, *f* ciše, *difka*, *fčera*, *kfět*, *kfit*, *k* fečeři, *k* fám (ale: *g* vuli, ne: *k* fuli!), *mrtfě*, *otfirať*, *tfuj*, *darebenstfo*, *králostfi*, *sfiňa*, *sfička*, *sfuj* a *p*.

l, r, ř.

1. Tvrdé a měkké *l* i v podřečí tomto zcela určitě se rozeznává; ovšem nezní ani tu obojí *l* tak jadrně jako v nářečí slovenském, valašském a lašském. Jen misty vyniká rázná výslovnost tvrdého *l*, a ve dvou osadách — jediných to na celé Hané i dále na západní Moravě — zachovalo se bývalé „obalkování“.

Ve Vítčicích (u Mořic) několik rodin „obačkuje“, jmenovitě rod Řezáčův, a v Němčicích rodina Jiříkova, vyslovující: *byu*, *čvověk*, *huava*, *kuanica* a t. d.: *l* zní tu zhruba mezi *l* a *u* (*v*). V sousedním Tištině za stara prý se také obačkovalo, nyní však už toho není ani stopy.

l se mění v *l'* ve slovech *sľze*, *žľutě* (podobně i v některých osadách na Slovensku). — V Předmostí a okolí je *lužica*, jinde *ližica*.

l se vysouvá v imperativě: *heď* — *heďte*.

l se mění v *m* ve slově *vemblód* (tak i v ostatní hanáčtině), v *r* ve slově *korovrat* (i jinde).

2. *ř* tvrdne v *r* ve slovech *uderěť*, *krěda* (jako v podřečí I).

3. Platnost samohlásek má *l* a *r* jmenovitě ve slovech *klzkě* a *hrskě* (slov. *herský* = *hezký*).

n, ň.

1. „*n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech jako v nářečí slovenském a valašském (Dial. I. 14).

V přechodníku přítomném *n* neměkne: *sedna*, *lelna*, *utna* a t. d.

2. *n* mění se v *m* ve slově *blim* a střídá se přesmykem s *l'* ve slově *kľofněk* (knoflík).

3. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: *umněť*, *mněch*, *mněť* a t. d.

d, d'; t, t'.

1. V přechodniku přítomném *d* a *t* se neměkčí: klada, ida, veda, buda, přeta.

2. Dle obdoby podstatných vzoru kost a host měkčí se *t* také ve slově křest — křtu (Klenovice).

3. *d'* se mění v *j* ve slově svajba.

4. *t* se mění v *k* ve slovech klustě, klócf, klačěf.

5. *st* se mění v *šč* ve slovech chěšču, chlašču.

6. *t* se vsouvá ve slově sedmikrástka (jinde sedmichrástka).

7. Za slov. natýsat (zvědavě nahlížeti) je na Hané nasěsať.

b, p; m; v, f.

1. *b* mění se v *f* ve slově frk, u *v* ve slově honva.

2. *p* se mění v *b* ve slově charba, v *f* ve slově fták.

3. *m* se mění v *n* ve slovech veznu, sedn, osn, senka (sem).

4. *v* se mění v *b* ve slovech sfábolně, pandrab;

v se vsouvá ve slově blěskťa (slov. pliska).

g, k, h, ch.

1. *k* se mění v *h* v náměstkách a příslovcích: hdo, hde, hdy a t. d., v *g* ve slovech pargan, zgómať, v *ch* ve slově věchnóť.

2. *ch* se mění v *k* ve slovech: kviľa, kvála, kválit, (Němčice) katrně (Předmostí).

3. *sk* před *i* mění se v *šč*, *ck* v *čč*: mužšči, uheršči, češči, němečči, turečči.

4. *h* se vysouvá ve slově pie (pihy), piovatě.

Ostatek o proměnách souhláskových platí skoro vše, co povéděno o podřečí I.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *hoľub*, *dub* má v genitivě mn. *u*: hoľubu, dubu, v dativě mn. *om*: hoľubom, dubom; tak i: Kľenovicom, Třirovicom, v lokale mn. *ech*, *ách*: hoľubech, hadech, dubech, hodech, po šľakech, ftákách, sedľákách, zemňákách. — Přípony *och* v tomto podřečí a dále na Hané a na západní Moravě už nikde není.

2. Vzor *muž*, *nuž* má v lokále jedn. *u* (ovi): o muži (ovi), na koňu, v košu, na koláču, v Hoľomócu, genitiv mn. *u*, dativ

om, lokal *ách*; o chlapcích, mladcích, košách, nožách. — Mandel má v genitivě mn. mandlě.

3. Vzor *obraz* má v lokale jedn. *u*: v lesu, na vozu, na obrazu, od Předmostí k Lipníku *è*: v lesě, na vozě, na obrazě, v. na nosu; v nominativě mn. *e*: obraze, voze, lese.

4. Vzor *okno* rovná se zcela podřečí I. Jména na *so* a *zo* mají v lokale jedn. *u*: v prosu, v masu, v železu.

5. Vzor *poře* má v lokale jedn. *u*: na poļu, v mořu, mn. č. poľa — poře. Strnišče (slov. strnisko) má v mn. č. strnišča.

6. Vzor *stavení* kromě kvantity (*i* všude krátké) rovná se podřečí I.

7. Vzor *procestfi*:

1. procestfi	procestfja
2. procestfja	procestfjě
3. procestfjó	procestfjám
6. procestfjó	procestfjách
7. procestfím	procestfjama.

8. Vzor *rěba*, mn. *rěbè* rovná se podřečí 1. (kromě *y* = *è*) V genitivě mn. bývá někdy *ě*: palmě, holbě.

9. Vzor *koza*:

1. koza	koze (<i>è</i>)
2. kozè (<i>e</i>)	kozě
3. kozè	kozám
4. kozu	koze (<i>è</i>)
5. kozo	koze (<i>è</i>)
6. kozè	kozách
7. kozó	kozama.

9. Vzor *hus*:

1. hus	husè
2. husè	husě
3. husè	husám
4. hus	husè
5. huso	husè
6. husè	husách
7. husó	husama.

10. Vzor *starosta* má v genitivě jedn. a v akkusativě mn. *starostè*, v akkusativě jedn. *starostu*, v lokale mn. *starostách*.

11. Vzor *duša* má v dativě a lokale jedn. dušě, v genitivě mn. dušě.

12. Vzor *zem*:

1. zem	zeme (zemně)
2. zeme	zemi (zemně)
3. zemi	zemám (zemňám)
6. zemi	zemách (zemňách)
7. zemó	zemama (zemňama).

Dveře má v genitivě dveř (Předmostí).

13. Vzor *kost* má v genitivě *i* a (častěji) *ě, ě*: kosti, niti — peče, nocě, nemocě, řeče, pěstě, — v nominativě mn. *i* a (častěji) *ě (e)*: niti, kosti — kostě, mastě, maličkostě, hlópostě, pece, noce, nemoce, řeče, — v genitivě mn. *i* a (častěji) *ě*: niti, štvrti, kosti — kostě, mastě, hlópostě, peče, nocě, nemocě, řeče, obručě, halužě. Úvratě zni tu óbrafa.

Host má v genitivě mn. hostu. *Lidi*, gen. lidi, — liďom, lidima.

14. Vzor *mrkfa*:

1 mrkfa	mrkfě
2. mrkfě	mrkfě
3. mrkfě	mrkfám
4. mrkfu	mrkfě
5. mrkfo	mrkfě
6. mrkfi (ě)	mrkfách (fjách)
7. mrkfó (fjó)	mrkfama (fjama).

Dle vzoru toho skloňují se: dykfa, pámvá, plotfa, hózva, kotfa, koróba (korouhev).

1. *Kryf*, 2. krvi, 3. krvi, 4. kryf, 5. krvo, 6. krvi, 7. krvjó.

15. Vzor *hřibě*. vyjmouc krátké *i*, skloňuje se jako v podřečí I.

16. *Rukè, nohè* skloňuje se zcela dle mn. *rèbè*.

1. Očè, usè, 2. očè, usè, 3. očám, usám, 6. očách, usách.
7. očima, ušima.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobře-dobry	dobrá	dobři, dobry, dobry
2. dobryho	dobře	dobřech
3. dobrymu	dobře	dobřem
4. dobryho-dobry	dobró	dobry

6. dobrým	dobře	dobřeč
7. dobrěm	dobró	dobře ^{ma} .
1. sóseda—sósedovo	sósedova	sósedovi sósedovè—sósedovè
2. sósedovyho	sósedovè	sósedovèch
3. sósedovymu	sósedovè	sósedovëm
4. sósedovyho	sósedovu	sósedovy
6. sósedovym	sósedovè	sósedovèch
7. sósedovëm	sósedovó	sósedovè ^{ma} .

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: teplè — teplèši, pěknè — pěknèši, chladně — chladněši, hustè — hušči, hlubokè — hlubši, krátkè — kratši, lefkè — lefči.

Skloňování zájmen.

1. já	tè		mè
2. mnè	tebe, tě	sebe	nás
3. mnè	tobè, ti	sobè, si	nám
4. mnè	tebe tě	se, sebe	nás
6. mnè	tobè	sobè	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Tvar *mnè* v 2., 3., 4., 6. jedn. převládá. V Předmostí je v 2., 4., 6. mě (mje), v 3. mi, v blízké Rokytnici a dále všude mnè. V Křenovicích, Vrchoslavicích a Vitčicích je dat. tě: Já tě dám.

1. on, ono	ona	oni onè onè
2. no, něho	ji	(j)ich
3. mu, němu	ji	(j)im
4. ho	ju	(j)ich
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	nèma (něma).

Akkusativ předložkový je častěji *ně* než *něho* pro masc. i neutr.: Nebójim se o ně, skovè se za ně (strom), di mnè pro ně (pivo).

1. muj, moje	moja	moji, moje, moje
2. mojeho	mojè	mojech
3. mojemu	mojè	mojem
4. mojeho, moje	moju	moje
6. mojem	mojè	mojech
7. mojëm	mojó	mojè ^{ma} .

Stažené tvary: myho, mymu, mě, měch, měma vyskytují se častěji než v podřechi I. V 2., 3., 6. r. ž. slyšeti také tvar moji: od moji mamněnkě.

V množném čísle jsou také tvary prodloužené: mojěch, mojěm (Předmostí, Věrovany).

Dle *měj* skloňují se *náš, váš*; v mn. čísle: 1. naši — naše, 2., 6. našech, 3. našem, 7. našema, nebo: našěch, našěm, našěma (Předmostí, Věrovany).

1. ten, to	tá	ti, tè, tè
2. toho	tě	tech
3. temu	tě	tem
4. toho, to	tó	tè
6. tem	tě	tech
7. těm	tó	tema.

Hdo: keho, kemu, kem, kěm, *co*, čěm. *Či* kromě kvantivity dle písma.

Skloňování číslovek.

1. jeden, jedno	jedna	jedni, jedně, jedně
2. jednoho	jedně	jedněch
3. jednomu	jedně	jedněm
4. jednoho, jedno	jednu	jedně
6. jednom	jedně	jedněch
7. jedněm	jedno	jedněma
1. dvě — dva, dvě	tři	šteri — šterè
2., 6. dvóch	třech	šterech
3. dvóm	třem	šterem
4. dva, dvě	tři	šterè
7. dvóma	třema	šterema (šterma).

Sedn, osn; šistě, sidně, usně. Nedočká se osndesáti, k osndesátim, po osndesátich.

Kolik: do kolíki tam budeš? O kolíki hodinách? V kolíki domech? S kolíkima tam šil?

1. všecek — všecko	všecka	všeci, všeckè, všeckè
2. všeckyho	všeckè	všeckèch
3. všeckymu	všeckè	všeckèm
4. všeckyho — všecko	všecku	všeckè
6. všeckym	všeckè	všeckèch
7. všeckèm	všeckó	všeckèma.

Časování.

I. třída.

1. Vzor *třít* — *třu*:

Indik.:	Imperat.:	Přech.: třa.
třu	tře	Příčestí činné: třel, -a, -o, třelě.
třeš	třete	Příčestí trpné: třeně, -á, y.
tře	třemě	
třemě		
třete		
třó.		

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené: číst, hmyst (hnetu, hneteně), klasť, krasť, kfyst (kfetu), myst, plisť příst (předu, přadl i přidl), rust (rostu, rostl), hrěst, tříst (třasu), vyzť, mocť (možu), pyct (peču), řict, sicť, tycť, tlóct, vlicť, pjať, začať, tať, vzit (veznu, vzal, vzitě), dřit (dřu i deru), mlet, mřit, prostřit, vřit.

Kmen *šeh* má tvary rožať, rožni — rožněte, rožeľ, rožatě.

Kmen *zab* má v Němčicích (B.) zibst, zebe, ziblo, jinde přestoupil do třídy V.: ozibať.

Sloveso *it* má tvary: du (idu), di — děte, da (ida), pudu

Vedle infinitivu *žať* a t. d. jsou také: žit, utit (utitě), začit — začitě (Klenovice), vzať (Předmostí); vedle *zapjať* je všude *zapnót*.

Za *tříst* užívá se obyčejně *třepať*.

O infinitivě zakončeném na *t* viz na str. 40.

2. Vzor *krět* — *krèju*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: krèja.
krèju	krě	Příčestí činné: krèľ, -a, -o, krèľě.
krèješ	krète	Příčestí trpné: krètě, -á, -y.
krèje	krémě	
krèjemě		
krèjete		
krèjó		

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného až na některé rozdily hláskoslovné, zvláště v imperativě se vyskytující (viz str. 45): pľet (pľeju, pľě), biť (bi), šet (ši — ušě), žet (ži — užě), duť, kuť, pľuť.

Sloveso plouti má v infinitivě plóvat, v ind. pluju i plovám.

II. třída.

Vzor *tahnót* — *tahnu*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: tahna.
tahnu	tahni	Příčestí činné: tahl, -a, -o.
tahneš	tahněte	Příčestí trpné: tahnutě, -á, -y,
tahne	tahněmè	taženě, -á, -y.
tahnemè		
tahnete		
tahnó		

Vedle zamknót je také sloveso IV. třídy: zamčèť, zamčím, zamčèť.

III. třída.

Vzor *umět* (umněť) — *umím*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: uměja.
umím	umjě	Příčestí činné: uměl, -a, -o, uměľè.
umiš	umjěte	Příčestí trpné: uměně, -á, -y.
umi	umjěmè	
umimè		
umite		
umijó.		

Jiná slovesa liší se jen v imperativě a přechodníku od tohoto vzoru: sedět, sedím, sed—sedte, seda, seděl, — klečèť klečím, kleč, kleča, klečèť.

Mět: mám — majó, mjě, měl.

Bát se: bójím se, buj se, boja se, bál se.

Stát: stójím, stoj (stuj), stoja, stál.

Chťet: chcu, chci — nechťè, chca, chtěl.

Vidět: vidím i vizu, (podivě se), viđa i viza, viděl.

IV. třída.

Vzor *prosèť* — *prosim*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: prosa.
prosim	pros	Příčestí činné: prosèť, -a, -o.
prosiš	proste	Příčestí trpné: proseně, -á, -y
prosi	prosmè	(prošeně).

prosimè
prosite
prosjó.

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa IV. třídy.

V. třída.

1. Vzor *kácel* — *kácim*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: káceja.
kácim	káčě	Příčestí činné: kácel, -a, -o.
káciš	káčěte	Příčestí trpné: káceně, -á, -y.
káci	káčěmè	
kácimè		
kácíte		
kácijó.		

Kmeny nepřehlasované (viz str 41) časují se dle vzoru dělati: večerám — večerajó, večerě, večeraja

Sloveso krájet má tvary stažené i nestažené: krájím — krájijó (kráju — krájó), krajč (krě), krájel (král). Přech. krája.

2. Vzor. *hřít* — hřeju.

Indik.:	Imper.:	Přech.: hřeja.
hřeju	hřě	Příčestí činné: hřil, -a, -o.
hřeješ	hřěte	Příčestí trpné: hřitě, -á, -y.
hřeje	hřěmè	
hřejemè		
hřejete		
hřejó.		

Dle vzoru toho časují se slovesa okřít, přít, smít se.

Hrát: hraju, hrě, hrál, hrátě.

Spát: spím — spijó, spi, spja.

Pšat: pšu — pšó, piš — pšě, piša — pša.

VI. třída.

Vzor *kupovat* — *kupuju*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: kupuja.
kupuju	kupuj	Příčestí činné: kupoval, -a, -o.
kupuješ	kupujte	Příčestí trpné: kupovaně, -á, y.
kupuje	kupujmè	
kupujemè		
kupujete		
kupujó.		

Slovesa bezpříznaká mají celkem časování totéž jako v podřeči I. Vim — vijó, im — ijó, su — só, něsu — něni — něsó.

Přechodníky v tomto podřeči jsou hojné a po moravsku pravidelné: buda, veda, vezna, jeda, sedna, běža, kleča, mláta, voľaja, hraja, spja, kópja, okópja se, maľuja, věďa, jeza a t. d.

Sloveso ložit slyšeti jen porůznu na Kojetsku; v Předmostí je lašský tvar ľazit, jinde se zaň užívá dur. řizť. Zvláštní iter. je v tomto podřeči, i dále na Hané ježďať (jezditi). Za nelze je nelza jako v nářeči slov. a val.

Některá příslovce a spojky.

Tahle (= tamhle), za vedňa (za dne, Předmostí), dávno — nedávni, zaskě (Předmostí), jenem, juž — už, na vrchu (slov., val. hore).

Komparativ příslovci rovná se komparativu přídavných: dnes je pěkněši, chladněši, tmavěši, až nás bude vícě (slov. věcěj).

Spojka *jestli* má tvary: *lesi* (Obědkovice), *eslě* (Předmostí), *eslě* (Tvorovice a j.).

Obecná *jest* v tomto podřeči a dále na Hané i na západní Moravě spojka *pak*, ve slov., val. a laš. nářeči neznámá.

Učenec.

Znalě ste strěca Chalánka? — Vrtite hlavama, že né, a něni divu.

Strěc Chalánek bělě esče piják z toho saryho poctivyho braku. Pane, takovi už vėmirajó, a ti řělěši? — Děte s něma — ! Už to de s kopca i s temato zbětkama starěch oběčeju, a za chvilu nenandete jedinyyho poctivyho pijáka na celě požehnaně našě rovině . . .

„Hm, hoľecci, spisě se ináč pijavalo nežľěva řěl; aľe tehďa nám taky vařelě inši truůkě, než só tē řělěši patokē Vėpija za starěch času máz křasnicovyho ľebo korbel, neco ste citilě v sobě — řěl? Je to hruřková vodička.

Staró prostijofskó ste juž ani nezastalē. Z „novyyho domu“ a od „zelenyyho stromu“ vozelē ji formani pľny řurē až na řesky hranice a daleko do Valach.

řak tehďa se nevėsedavalo v hospodě deň jak deň od řana do nocē. Ve řředni deň běvalē hospodě prázny jako řěl

kostelè — chòba ve žña, že si vèpil sedlák ida s poľa máz, dva. Vètahľ pèknè jeden po druhym, jenom se oblèzľ; kèvl na hospodskò: „Tož to tam přèpište na rabušu“ a šil.

Alè v tó boži nedèľu a ve státkè bëvalo v hospodè nabity — a pilè zmè jak duhè. Náš kovár daľ si sám vèvalèt vèdro kfasnicovyho, a nestal od stola, dokád ho nevècòdil do posledni kapkè; a nedal žádnymu ani oblèznòt z něho.

To bëlè inši časè! . . .

Dèž se dělal obecni pořádek, chodit policajt pořádkò od sòseda k sòsedovi a sbíral ich do hromadè; — bëvala dècky v obecni hospodè. Každèch deset sòsedu patřèlo k jednomu desátku, a každè desátek dostal vèdro piva. Bèlo teho do Pána Boha, alè ani toľi se nepropilo, jak dèž se vèpòšci sčètofské rèbnik! — O trachtè, dèž se sfètil v Prostijovè špitál, ani nemlujva!

Dèž se dostal sòsed na misto, musel daľ přèjem do obce; chalupnik třè vèdra, štftrník pèt a sedlák deset — pořádek musel bèt ve fšeckym. Fèl se přèzeni ledajakè šušeň do obce a starè sòsed abè mu smekal čepicu.

Alè co, darmo tròsèt rozumè!

Tehdá bëlè ai inši lèdi než só fèl. Dèbèste povèsèlè na naše chlapce fèl keles, jakè nosèlè naši staři kelesaři, ukuckajò se pod něm. A pošlète fèl štèrèapadesátè regiment pèškè do Netálie — zustane vám ich polovic zhuru papučama než dondò k Prumlovu. Mè zmè šlè s princem Emilem přes Grác a přes L'ajboch boskè a protahlè zmè celò Sardynskò f samym ohňu. — Kulkè se nás ani nechètaľè!

Fèl só vojáci! Majò kferè jak pišèelkè a rana nèni vèci (sèlnèši) než z pukača — jak dèž chlapci bóchnò baranicò na pèkny časè. — Dèž zmè mè naládovalè a pustilè šus, hučelo to jak z kusu od Holomòca až k Prostijovu.

Fèl ide voják na vojnu, a mèsľite, že nezasil èšè ani za humna — a on už si nese obšit a je zpátkè. Naše robè na nás čekávalè třènást let a dèž štrnástè rok docházèl a karamádi se vracèlè z vojne, teprov řeklè Anè lebo Maryšè: „Dèfèe, nečekè, Francek tam leží dávno zhuru bradó u Minčia!“ —

Jako dèbèch osobitè slèšèl vèkladat strèca Chalánka. Šak už só tam na pravdè Boži — dě jim Pámbu Iefky odpočènuti — alè zpominám ich často. Bèlè z tech staròch vojáku a pijáku.

Ale neběle ledajaké ošusta, běle dobrě hospodář: Grunt mělě eše ze žudrem, po starosfětsku spraveně. Střecha dochová ze schlopcem na seno. V izbi stálě velěky kachlovy kamna, za něma pec, hde to drobjasko skotačelo. Košem kamen běla lafka a v kótě u okna šterhranaté stuł s trnožim. Legátě mnělě v lenochu věrezávany srdečka a na stěně v kótě viselě obrázkě sfatěch z barevnyho vosku lebo z papiru. Nad stołem na nitce visela žlutá hołubička, taky z vosku, — „duch sfatě“. — Okna běle mały; na desce pod oknem běle járkě, kerěma voda stěkala do plechověch žbánečku pod deskó.

Jako obědli sfoje zachovávalě strěc Chalánek taky kruj zrovna jak chodivalě za mlada. Na hlavě v zěmně v litě kuřató baranicu, — „je-lě Pámbu doma“ se ji říkávalo — koženy plkě po kořena, běle barvě třeba hděsě červeně, ale časem zašla červená barva a hrálě tak hodně do hněda. Pod kořenama bloncalě štrápce po bílěch podlěščkách. Do parádě brale pěkný hořinkě, po fšedně chodilě věčim dilem boskě. Kořuřa zavazovala se i u krku i v zápěsti na šňurkě. V litě chodivalě bez oblečeni, na zěmu mnělě sókeně burnus a celě Boží rok pukávalě z krátkě oderkě. Ani děž odplóvalě nevětahle ji z hubě.

Hdo jich neznał a běl bě jich počětal za nejakyho starosfětskyho hlópáčka, běl bě se v nich tuze změlě. Pane, ten mnělě za ušěma! — Bělě prvni, kerě dalě sěnka na študije, a jejich Francek běl prvni panáčkem z celě dědině. Po Francokovi šil na študije jejich Janek, kerě šil na rehtora, a třeti, Vincek, dostal se ke štrece.

Dvě chěbě mělě: jednu tó, že si rádi zavdalě, ale né často — jenom tak ale šterěkrát do roka. Po tě běle zas dobrěm hospodářem a klóklě se člaňkama lebo ai pěstó do čela: „Ale Tomášu, slěšiš, tě sě lump — lump sě! . . .“

Druhá chěba běla, že si zakládalě na sfójě chětrosti. — Děž chodivalě chlapani na vagaci, strěc Chalánek hned na ně: co se naučelě f tech škořách? Chlapani muselě pěkně ven ze sfójó učenostó ze zemněpisu, přirodopisu ba ai z vězdářstfí. Strěc podchětlě z teho ledaco, — nehdy si to pravda taky trochu zmátlě. A děž zavdy rozevřelě nekeró knížku študentovu a uvidělě obrázkě všelějakěch hadu, draku, lvu a iněch tvorů nečěstěch — potom teprof s něma neběvalo ani zběti.

Jednó večer vèkládal Francek, že hdesè v Arábii našlè se velèky ložeska zlata, kery přè se tam kope jak u nás uhli — a není přè tam lèdi, co bè ho sbíralè.

„Ježíš Marja“, škrklè Chalánek z lužka, „matko, slèšiš — ani lèdi tam není — — sakfa, podmè tam! — Slèšiš, matko?“ ..

A zabralè si Arábiu tak do hlavè, že jim žena ani za rok zlato a stèhování z hlavè nevèhnała.

Dèž strèca popadl kfurtál a dèž tak už třetí deň v hospodè vèsedávalè, bëvalè sama módrost; zasedlè si do panskè sfètnice mezè nèvzacúšši hostè. Říkávalè: „Což mè sedláci vimè, ale od pánu človèk podchètnè ledaco chètryho.“

Jednó večer zastałè f panskè sfètnicè panáčka, učítela, dochtora, správca ze dvora, polesnyho. — Přesedlè neoslèchaja se mezè ně a poslóchalè chvílu.

Mluvílo se o pohodè.

„Pèkné požehnání na poli, chvála Bohu“, přèkèvoval panáček polesnymu.

„Pèkné požehnání, jen aby to Pán Bůh zachoval“ přemastil učítel.

Strèc Chalánek vètahlè oderku z kótka — nedalo jim, abè se nepochválèlè, že taky neco vijó.

„Ale co, — dèbè tak přešlè kobèlkè, jak bëvajó v Ázii a tak nám to zežralè!“ — špfèchlè do toho.

Páni mlčèlè — mèšlim se jim strècova řeč nepodobala.

„Tam só takovy . . .“

„Ječmen se zvláštè udařil!“ zamlóval jejich řeč polesně; „jestli nezmokne, bude letos platit . . .“

„Tè kobèlkè licó jak brabci; dèbè tak sem na nás ftrhlè!“

„Co je pravda, pane správce“ prohodil zas velebnè, „letos dostanete pochvalu za výtèžek . . .“

„Ale vite, vè pane správci, v té Ázii se tè kobèlkè ijó jak u nás lukše . . .“

Fšeci páni už začènalè bèt trochu nevrli: ale strèc Chalánek nedalè se mèřèť a za nastalyho ticha vedlè sfó dál.

„Ja, só fšelèjaky potforè na tem sfètè; třeba dèž zmè ležèlè v Undinè, tam bèlo škorpiónu jak smeti. Dèž taková zózeř uščèpla f patu, zčèrnila vám jak fèrtoch a hned se dal do toho brant. A nèrač do botu tè mrchè zařèzèlè; každè deň stálo f peřèlu, že má každè voják, než se obóvá, vètrípat botè —

tak se vám fšecko hemželo škorpiónama. — Ale mè zmè si na jednom postihlè: dalè zmè ho na buben, nasèpařè do kolečka prachu a zapářè. Potfora! Napřèd hledal, kudè bè ufókl; viza, že nemože nikadè, džigl se sám žèdlem a tak sèchel zlostó až pošil . . .“

Páni sebó začalè nemilè vřtèt; ale strèc Chalánek mèsřèřè, že se jim ten vèklad tak lèbi, a tož se drželè dál svè řečè: „A vite vè, pane spráři, že drak ai lice? — nevèrite? — Dèt to náš Francek povidař . . . A jak se pozná, dèž leti, od ftáka? — Aha, tož tak ste chètři a učeni páni a to nevite!“ — smilè se strèc blaženè.

Páni sebó jaksè hnuřè, už ich to začènalo domřzet. Polesně sebó nemilè škubl, a dèž se strèc Chalánek pořáď tak ušèpačnè smilè, odsekl jim: „Ale stakra, dèž ste tak učenè, tož povèzte, jak se pozná velřeba samec od samice?“ . . .

Strèc Chalánek se zarazelè, jak bè ich bèl ten šcór upchl; ve Franckovèch knížkách nic o tem nebèlo! . . . „Dèt — dèt . . .“ začalè se zajikař, alè dál nemohlè.

Páni se pod kužó usmivalè — a strèc Chalánek jako poraženè còfařè do šenkovně mezè sòsedè. „Dáchant jeden, s jeho samcem a samicó . . .“ povidařè si v duchu, „hned jak přèndu dom, podivám se na to do Franckovè knížkè, dèt to tam musí bèt . . . Ale temu chlapovi mèsřevèckymu to nedaruju, a dèbè mnè to mnèlo stáť na třè mèřèce pořa . . . Temu to nepasiruju, to né!“

F šenkovni sedřè za tabuřu sám jak prst a zamèsřelè se. —

O blèzce sedřèřè Francek Zmrzřèk, starè šřalšer a karamád strèca Chalánka z Netářie. Mnèřè chajdu chatrnó, dèbè se jim vètr jenom tak dost ředajak do ni opřel, hned bè chudera bèla zhuru pácem — alè pilè jak do duchodu a rádi si porozpřavèřè o vojně.

„Na, zavřè si, Tomášku, dèt zmè z vojně kamarádi“ začènalè rozpřářku přèsedaja ke strècovi Chalánkovi.

„Di rač nedopaluja — —“

„Alè Tomášku, co mnè tak zahazuješ a cucháš, dèt sem taky bèl v Netářii . . .“

Strèc Chalánek najednó sebó trhlè a zhurta skočelè, až Zmrzřèk řekem odřetèřè; Chalánek se uhodilè do čela, jako

že jim cosě napadlo, a skokem běželě do panské stětnice. Chudák Francek Zmrzlěk samotně popíjelě.

Ě panské sfětnice akorát pan pořesně cosě vėkládal. Mluvil jak je dědina bohatá, na pěknym místě — —

„Ja což, Klenovice só jako město —“ skočelě mu do řeče strěc Chalánek. „Só tadě panácci — (ukázalě na velebnýho pána a otrčelě palec levě rukě) — só tadě učitelě (ukazováček se zvihá), só tadě doctoři (třetí prst se zvihá) — a só tadě i hěni . . .!“ vėkrěklě strěc ukazuja na pana — polesnýho.

Ten zbledl jako stěna, všeci páni se mrzelě, hubovalě a zebera se tam ti. Strěc Chalánek sedělě jakobě nic s oderkó v hubě, aľe pod kužó se ščurělě, povídaja si v duchu: „Na, já ti dám samicu a samca!“ . .

Sotvě panstvo odešlo, přeběhlě strěc zas do šenkovně a zrovna k milymu Zmrzlěkově. „Francu, Františku — na, zavdě si, tě se můj kamarád, ai v Netálii běls . .“

„No tak vizeš, Tomášku, že sem běl.“

„No ať sis běl, aľe že neviš, jak daľeko je z Tovačova do Parizu?“

„No neběl sem tam, je pravda, a nemožu to věděť, aľe šak tě taky staryho čerta viš!“ bránilě se Zmrzlěk.

„Co? — já? — Já vim ai kolěk je feľcajkmajstru v našě monarchii!“

„Tě viš . . .!“

„Devět, aběs věděľ, tróbeľo; a majó na místo vězdiček ľěstkě na ľimcu, viš tě —? A cisař pán majó taky ľěstek na ľimcu, aľe feľcajkmajstři ho majó špicama duľe, a cisař pán na vrch špicó . . . A viš proč? — Proto že už nemože běť pána nad cisařa — viš tě —? Ja, tēs běľ v Netálii, cos tam viděl?“

„No a co tě!“ mrčelě Zmrzlěk. „Já sem běľ přece na koňu a tēs chodil pěškě jako za voľama!“ —

„Nechť si sem chodil pěškě, aľe u takovyho regementu přeces neběl, jak běľ náš — pane, princ Emil.“

„A co, tēs musel cvachať blatem, a já sem si pěkně seděl jak pán!“

„Ja, aľe děž změ přěšľe na místo a udělal se roztok, zhodil sem tele a bác sebó pěkně — a tě se fčěl teprof pucuj s koňskem . . .!“

„No, musels lehnóť, děť už nemohts na nohách stát,“
rechtaťe se Zmrzlěk.

„Tě hlópě šfališero, děts nemněl ani ffentě, jenom bič —
tēs běl voják?“

„Tě sakra — Tomášu, nezlob, lebo —!“

„Ale co se budem domrzał, pimě rač“ — dobročhalě strěc
Chalánek.

Zavdaja si prohodil každě sem tam neco, ale strěc Cha-
lánek, že bělě už dnes tak řečně, hned začalě s čěmsě iněm.
„Pravda, Františku, máš pěknó chalópku, faň to máš!“

Zmrzlěk mněťe chalópku rozbitó jako Fenedyk, ale ne-
mněrcěťe, co strěc z tě řečě vèvedó, a proto jenom kěvlě hlavó:
„No viš, Tomášku, jak chudobně člověk — jenom jak možu,
každě podlivá svyho —“

„No šak faň, tuze faň to máš. — Ale na, zavdě si, děť
změ kamarádi.“ Kamarádi si zavdalě. „Tuze řku faň to máš
zřechtovany; pěkně přěstup všadě, ai na mlatyfk, ai do
chřifka, do komurkě — tuze faň!“

Zmrzlěk se blaženě usmivalě.

„Ale viš, Františku, co ti chěbi? — že nemáš doma
knižek; tě ani neviš, že só na světě brablenci jak kráva —“

„Ale di rač nelža“ zakřěkľě Zmrzlěk, „děť sem už běl
fšelěhde: v Netálii, f Peštu, f Prajské — a to sem ešče
neslěšel.“

„No no, Františku, só, só, věř mně, na mó dušu só —
v Americe só. — A ti brablenci taky si stavijó chalópkě; a
jakó tě máš faň chalópku — to je pendrek protivá tem bra-
blencom —!“

„Ssak . . . Tomášu“ věhrkľo ze Zmrzlěka, „to ať už od
tebe neslěšim, lebo se zapomenu, uvizeš . . .“

„No no, Františku, jenom co je recht. Só takovi brablenci
a majó takovy chalópkě, a děbē ses na nosu vrtil; ešče ti
povim, že tá tvoja chalóпка je protif tě brablenci — s od-
puščenim — jak kopka hnoja!“

„Krrrr . . .“ zaskřipěľě Zmrzlěk zubama, „počkě, já ti dám
brablence a chalópkě, tě fšěvo!“ — a už bělě strěci a kama-
rádi z vojně f sobě. Darro jih hospodskě rozbraňoval. Zmrzlěk
sfirafě Chalánka pod krkem, až zmodralě.

„A je to pravda — je — a děbès puki zlostó jak ščór —
tè odrachmeło — majó chalópkè — — věči než tfoja kuťa —
— je to tak — náš Francek to povidał . . .“

Tabuľa začala pod něma praščet.' — Hospodskè přeskočel
— buch — stréci se váleřè před hospodò v kalužè, jenom že
fčel zas Chaláneek navrchu a Zmrzľčk duře.

„Františku, nevěřiš, že majó brablenci chalópkè?“ ptaľe
se Chaláneek, fšecek udèchanè a morótnè. „Věr, pustim tě,
Františku, hned tě pustim . . . dèt to sám náš Francek povidał“ —

„Tè sloto, tè fšè . . . sssak . . .“

„Na třè štokè majó chalópkè, Františku, ešče nevěřiš? —
— nevěřiš?“

„Pusť, krrrr . . . pusť, Tomášu, lebo je zľe!“

„Vidiš, Františku, já tě musim udávit — tož teda přeče
řekni, majó chalópkè ti brablenci či nemajó?“ — —

Hospodskè zavřel za něma vrata, a tak se podnes nevi,
jaky je to s tema brabl'enčima chalópkama. Stréc Chaláneek po
tè kol'èk času o hospodu ani nèzavadiľè a děž ich zas jednó
chètl kfartál, už dávno zapomněľè na brabl'enči chalópkè, pro-
tože jim zatim stóplò do hlavè zas neco inyho, iná učená
otázka.

Věrovany u Tovačova.

Přepsal P. Alois Hlavinka.

Řeč osad *Morkovic, Slezan, Tetetic, Počenic* a *Uhřic* náleží
celkovým svým rázem k oblasti podřechi kojetského (B), má však
některé své zvláštnosti, nejpatrnější posud v Morkovicích.

1. *ě* (*e*) mění se v *i* v některých slabikách kmenových a
ohýbacích, zvláště v genitivě jednotném jmen rodu ženského:
le = *li*: ve škoľi, v truhľi, ve zmoľi, na stolí;

ře = *ři*: řitaz, od večeri, přis plot, přid chalupó, při-
silené, přistaľ zpivat, — richtor;

ze = *zi*, *se* = *si*, *ce* = *ci*: od kozi (= koze), z kosi,
měřica pšenici, do čepici, do kapci, z práci, z poľici, se šibenici,
z měřici;

že = *ži*, *še* = *ši*, *če* = *či*: ži (spojka *že*), z kuži, s veži,
do nuši, od Kači;

ně = *ni*: do studni, od łani, u jabľoni;

vě = *vi*, *bě* = *bi*: z korotvi, kus mrkvi, kus hůzbi, — v izbi, ale: na fáře, na huře, v zahradě a t. d.

Sousedé posmívají se jim z toho větou: „Ži přiskočím s tím řitazem přis ten plot;

ě se mění v *i* také v imperativech: sednite, uhnite zavřite a p.

2. *i* v slabikách: *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *zi*, *ši*, *či* v Morkovicích je čisté: list, peřina, zima, síla, cigán, žito, šidit, atd. vyjmouc: ceboľa; v Počenicích v některých slabikách malinko se ztemňuje v *ě*: peřena, žed, hřena, ešě vedle: zima, síla.

V infinitivech sloves IV. třídy v týchž slabikách *i* se mění v *e*: modlet se, vařet, vozet, noset, učet atd. V přičestí činném toto *e* se prodlužuje: strčel, položel, patřel, vařel, vozel atd. kdežto jiná přičestí nedlouží: volal, seděl, mlátil.

3. *i* v týchž slabikách přechází v *é* v Morkovicích, nebo, v *ě* v Počenicích jenom ve slovech: psék, vozék, nožéček, šépek; v ostatních slabikách se krátí: blízko, klíč, lito, (ale lóbat), kříž, stehlík, rohlik, kromflík, líbi se, stádo husí, pět flaši atd.

4. *y* je v Morkovicích čisté: ryby, hrušky, muchy, v Počenicích *malinko* ztemněno v *ě*: řebě (*téměř* = ryby), muchě, slěšim).

5. *ý* se mění v Morkovicích v *é*. běk, strěc, dobré, v Počenicích v *ě*: běk, strěc, dobré.

6. *u* je čisté: budu, mucha, chaľupu, dušu; *ú* se mění v *ó*: za našó chaľupó, nesó, vedó.

7. *ů* v Počenicích se zdouha vyslovuje: růža, kůň.

8. Tvrdé a měkké *l* se rozeznává: stodola, do stodoly, ale: ve stodoli, ve školi (*li* = *le*).

9. Vzor starosta má akk. jedn. roven genitivu; měkké kmeny mužské mění tu *e* v *i*. Lid se modlí za † Jozefa Derky (Derka), za Fr. Běši (Běša), za Jána Głozi (Głoza) a p.

9. Vzor *mrkva*.

Jedn. 1. mrkva	Množn. mrkvi (= ě)
2. mrkvi (= ě)	mrkvi (= í)
3. mrkvě	mrkvám
4. mrkvu	mrkvi
5. mrkvo	mrkvi
6. mrkvě	mrkvách
7. mrkvó	mrkvama.

Tak i hůzba (= houžev), dykva (= tykev). Korotvja s jotovaným *v* skloňuje se poněkud odchylně:

Jedn.	1. korotvja	Množn.	korotvě
	2. korotvi		korotvi
	3. korotvě		korotvjám
	4. korotvju		korotvě
	5. korotvjo		korotvě
	6. korotvě		korotvjách
	7. korotvjó		korotvjama.

10. Dativ i akk. zájmen *ty* je *tě*: viděl sem tě, dám tě.

11. 3. osoba množn. sloves vzoru dělat končí se v *ajó* i v *aji*: majó, dajó, voľaji, dělaji.

12. Zvláštností jest morkovské *habr* za okolní *hrab* a *Letová* = Litovel.

Ostatek se podřečí toto srovnává s kojetským B).

V Prasklicích, v Pornicích a ve Lhotě jsou odchylky od podřečí kojetského jen tyto:

1. *u* koncové mění v *o* čisté: mucha, hruška, — buďo, hubo našo chalupo.

2. *y* se mění v *e* méně vysoké než na Kojetsku: hruškě, muchě, řěbě.

3. *ě* (e) nemění se v *i*: do čepice, že, řetaz atd.

Praskličtí se posmívají Pornickým větou: Zděruvala kučka okoľo potučka. Také prý říkají: kopec na kupco (kupec na kopci), ale v Pornicích nyní se k tomu nezají.

III. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyškov.

Hledíc k některým podstatným rozdílům hláskoslovným, podřečí to rozestupuje se v několikero různorečí.

a) Různorečí olomoucko-prostějovské.

Hranice: Dub, Štítovice, Vrbátky, Dubany, Olšany, Topolany, Křelov, Horka, Chomoutov, Pňovice, Želechovice, Náklo, Senice, Laškov, Kostelec, Lešany, Ohrozim, Vícov, Krumsín, Myslejovice, Brodek, Želč, Ivanovice, Vyškov, Mor. Prusy, Pačlavy, Dědkovice, Švábenice, Chvalkovice, Dobromělice, Pivín, Vřesovice, Výšovice, Ůihovice, Bediňoš, Prošějov.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá jako v podřechí I, II.: čepica, ovca, noža, vdovca atd. Jenom naša, vaša po různu se přehlasuje: naše matka, vašě cěrka (Těšetice, Slátenice). Slovesa V. třídy vzoru házeti přehlasují všecka: zabijět, vjěšět, střilět, mišět, vēměšlět, věčěrět.

2. Kvantita samohlásky *a* je celkem táž jako v podřechích I, II. Odchodně krátí se *á* ve slovech: masló, sadló. Kráva — kravó; vrata (slov. val. vráta); *a* se prodlužuje ve slověsádě = sady (Slátenice).

e, é; ě, ie.

1. Původní *e* je poněkud zvýšené (více na př. v Těšeticích nežli v Nákle, kdežto v Dubanech zní normálně: želězo, lěd, kašěl, pětěl.

2. *é* (ie) se úží v *y*, *i* v týchž slovech a tvarech jako v podřechí II.: chlib, mlíkò, dyšě, prstyněk, pyrò, mynò (měnò, Těšetice), dôbryhò, šistě, sidmé, nyst, vlict, oblikat atd. (v. str. 41.)

3. *ě* (*e*) se nedlouží v týchž tvarech jako v podřechí II.

ě tvrdně v týchž tvarech a slovech jako v podřechí II.

ě se zeslabuje v *i* ve tvarech: v jizbi, na náspi, dílò sè, bihávat, šil (iit), sèdnitè a p.

i, í.

1. Po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č* mění se *i* v *e* snižžené (*ê*)

a) v slabikách kmenových: léd, lèst, hlèna, kòblèh, slémák, létòvat, lèzačka, tólèpán, vèléké, přèblèžòjè sè, — chlapcè bèlè, dèvcata bèlè, — krèvé, střečkač, přèbrat, zèma, sèla, sèrka, sèròtèk, sèvé, gdèsè (kdysi) — gdèsè (kdesi), cègán, cèbòla, cèzi, lacènè, — žèd, žèvot, žèto, žèla, žèvica. šèdit, Šèmon, šèndèl, šèròkè, òcètèl, řicèca;

b) v příponách *ina*, *inèc*, *ica*, *ička*, *ivý*: malèna, pèřèna, kòžèna, psèna, kòžòšèna, kòšèna, hòsènèc, kòřènèc, — tak *i*: žabènèc, kravènèc — pòlèca, plòskòřèca (pryskyřice), mèřèca, kòzèčka, hòsèčka, ròsèčka, ružèčka, bázlèvé, švitòřèvé;

c) v genitivè, dativè a lokale ženských vzorù, kde *e* zastupuje *í*: dò řècè, k řècè, v řècè, dò pòlècè, na pecè; — alè: na vèžè (vèži) — s vèžè (s vèže), v ružè (v rùži) — dò ružè (do rùže) atd.;

d) v nominativě mn. mění se jenom *ci* v *cê*: vójácê, vtácê a v dualu: ôcê, ôšê, ostatek trvá *i* nezměněno: ôcêtêli, prátêli, psi, drátari, něznabózi, hastróši.

e) v infinitivě a přičestí činném sloves I. a II. třídy, i po souhláskách *ň, mj, j*: žet — žel — žejô, šet — šel — šejô, pâlêt, kôřêt, vózêt, nôsêt, slóžêt, těšêt, tóčêt, nôsêl, vařêl, ôcêl, ôžêl, hôrêt, zvônêt, krmjêt, strojêl, dôjêt.

f) ve spojce *i*: ôtêc ê matka.

Toto zástupné *ê* u výslovnosti zcela určitě a zřetelně se rozeznává od *è* (původního): Tam bêlô lédô (= lidu) — tam bêlô lédô (= ledu).

Čistého dlouhého *i* ani v tomto podřecí není; každé dlouhé *i* buďto se mění v *é* poněkud zvýšené (*ě*), nebo, a to mnohem častěji, se krátí v *i*.

1. *i* se mění často v *ě* po *l, ř, z, s, c, ž, š, č*, a to:

a) v slabikách kmenových: klén, hlêsta, léce, blézko, blézêt sê, lésti, lébit sê, slêbit, léčêt stênô — pôličêt na vtákê.

Výjimky: blin, klížêt, sklípek, plíšek, kôbližek a p. — Proti spisovnému: klíč, líbat, lito, plíce je: klóč, lóbat, lóto (v. léto), plóca.

Křéz, křêdlo, vedle: hřib -- hřêbê, hřibê, hřich, řidkê, třiska, Jiřik, dřit, vřit a p. — Strêlêt = strelit i střilet.

Předpona *při* většinou *i* krátí: přisada, přišera, příklad, v. přêkladnik.

V kmenových slabikách *zi, sí, cí* málo kdy se mění *i* v *é*, většinou se krátí: v zêmê, siň, tisíc, cên, cisař, dvacitka, citit. Pravidelnější je přezvukování v kmenových slabikách *ží, ší, či*: ženat, šépêk, čêtat, čêst; — čêhat = čihati, čôhat = trčeti, — čêm, ale či? (cujus).

b) v zdrobňovacích koncokách *ík, íček*: stólêk, rôhlêk, králêk, stêhlêk, kólêk, v. krômflík (knoflík), — žêbřêk, starêčêk, vózêk, psêk, křêžêčêk, nózêk, kôšêk, nêbôžêčêk.

c) v koncove *ín, ínek*: včêlên, ôkřênêk, Drôžďên.

d) v genitivě mn., a to i po jiných hláskách, jmenovitě po *ň*: škatólê, pênltê, pólê, kózê, kužê, dôšê, zêmňê, daňê, střêšňê, řêčê, zďê, pécê, kôrôtvê, psaňê.

e) v instrumentale sg. náměstky *on*: s něm.

f) Ve slovesech opětovacích mění se *i* v *ě* hlavně po *ž*, *š*, *č*, ostatek se krátí: ožževat, věšševat, přěččětat, začčěnat, ščěpat, střeekat, — zaplilitat, pólivat, větřipat, klěčivat, vařivat, věšševat, nősivat.

2. *i* se krátí v týchž slovech a tvarech jako v podřečí II., jenom pøndělě činí výjimku.

y, ý.

1. *y* mění se v *e* snížené (*è*): pèsk, kópètò, ménář, mèt — mël, sèt — sël, krèt — krël. dèbè bëlè rèbè, bèla bè è máčka, krèda (křída).

y trvá jen v několika slovech méně obvyklých nebo cizích: bylèna, starobylè, šprym, tyran. Vedle staršího děckè slyšeti nyní častěji dycky. Slovesa zpytovat, třpytit se, jež mají v nářečí val. a slov. měkké *i*, nemění tolikéž své *i*-hlásky.

Vzory obraz a koza mají koncové *e* zvýšené (*è*), protože nevzniklo z *y*, nýbrž z původního *e*: óvsè, kòzè, kòsè.

y se nevysouvá ve slovese: vědat, vědaná.

2. *ý* mění se v *é* trochu povýšené (*é*): bék, pastěr, stréc, dóbřè, člověk, dóbřèch lèdi, vèmlòva, vèhra, vèskat.

ý se krátí v *è* v týchž slovech jako v podřečí II.

o.

1. Původní *o* je malinko zvýšené (*ò*): ólòvò, stòdòla, dòma, hòlòbòm.

2. *o* se mění v *u* (*ù*) ve slovech: kuzlè, kuža, nuša, luni (luň), kužòch, usmè, dulè, zvláštè v koncovce *oj*: luj, ruj, pokuj, kruj, struj, zábuj, nèbuj sè, pòduj, — vujna, pak ve slovesè: muet — mužù — muhl.

3. *o* se nedlouží v *ó*: dòjèt (dojiti), hòjèt, stròjèt, bòjim sè, stòjim.

4. *o* se nemění v *u* v dativè mn.: stròmòm, tèlatòm, pòlòm.

u, ú.

1. *u* se mění v *o* snížené (*ò*): zòb, kòs, hòbò, ròkò, dòšò, jòž, ščòka, kòt-kòl, nèsò, bòdò, mèdò, còkrò, kòvářò!, k óhňò, èpicò, na nòžò, na pòlò. na prahò, ó nás, pòklòdit, kòpòjò, órò, kòdè, tòdè, vsòdè.

Toto snížené (hrdělé) *ô* zcela zřetelně se rozeznává od zvýšeného (podnebného) *ó* v podobných slovech a tvarech: *kôs* (kus) — *kòs* (kos), *do bókò* (buk) — *do bòkò* (bok). Zavolá-li Hanák: „*Franckò!*“ ví dobře Francek vedle Francky stojící, že on jest volán, an by na Francku volal: „*Franckò!*“ Cizinci spíše se podaří vysloviti hanácké *ô* než *ó*.

2. *u* se nepřezvukuje v *ô* jen v některých slovech a tvarech *a)* ve slovech cizích nebo méně obvyklých: *šutrovat*, *bunda*, *pult*, *řujnost*, *bujnost*, *šukat*, *lump*; *b)* v imperativě sloves IV. třídy: *kupuj*, *maluj*; *c)* v příslovcích: *dokud*, *dòtud*, *òdsud* a p.; *d)* ve jménech národů: *Rus*, *Prus* (ob. *Prajz*); *ale*: *Tòrek*, s nímž bývaly častější styky.

3. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách a nedlouží se, právě jako v podřečích I. a II.'

4. Za *ú* (*ou*) a přehlasované z něho *í* je všude zvýšené poněkud *ó* (*õ*): *òd*, *òvar*, *òrad*, *klòč*, *lòbat*, *za našò stòdòlò*, *tò ètrvèno ružò*, *k zèlò*, *v pròtò*, *k vièerò*.

5. Slova, jež v nářečí slov. a val. proti češtině *u* nedlouží v *ú*, mají v hanáčtině *ô* (nikoli *ó*): *hòslè*, *stòpa*, *lòža*, *pòta*, *dòt*, *zèzòt*, — a naopak, která tam proti češtině *u* dlouží v *ú*, mají tu *ó*: *sòknò*, *žafòdèk*, *dròžka*, *ròbat*.

6. *ó* se krátí: *dlòhè* — *dlòhò*, *lòka* — *lòk* — *lòkám* — na *lòkách* — *lòkama*.

7. *ó* a *ô* splývá v *ó* ve slově *dvòšnik* = *dvò-òšnik* (dvoušnik), *hrnec* se dvěma uchy.

ii.

û se vyslovuje vesměs zkrátka: *dum*, *nuž*, *stul*, *dvur*, *vul*, *sul*, *ruža*, *vula*, — *žáku*, *kòšu* (gen. mn.), *sòsèdu* *chlapèc*, — *trun*, *kur* (v. *kòr*), — *muj*, *tvuj*, *puèet* (*pùjèiti*), *puðò* (*pùjdu*).

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlasý *ia*, *io* vyskytují se po retnicích vzorů země, hřibě, proceství: *kònpja* — *kònpjò!* — *kònpjò*, *pòd zèmjò*, *hřibjata*, *procestvja*, v *procestvjò*.

2. O dvojhlasce *au* platí, co pověděno o podřečí I. na str. 14: *pòk*, *pòz*.

3. Tolikéž celkem má platnost, co pověděno na str. 45. o dvojhláskách *aj*, *ej*, *ij*, *yj*; vzniklé odtud *é* jest poněkud zvýšené: klé (klej = klich), ólé, óbécě, dě, zavólé. Vedle pöčké je také pöčky.

P o z n. Původní hlásky *e*, *o* a zástupné *e* (= *y*), *é* (= *ý*, *ej*), *o* (= *u*), *ó* (= *ú*) nejsou všude stejné jakosti. V Dubanech jest jejich zvuk skoro normální: rebe, volé, dobré, bodo. Jen koncové *ó* se malinko zvyšuje: za našó stodoló. Vokativ zní tu: Francko! — Francka!

V Těšeticích a v Kostelci původní *e*, *o* a zástupné *é*, *ó* zní značně výše nežli v Nákle. V Olšanech zase zástupné *é* je nižší, více hrdelné než podnebné.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se celkem touž měrou a týmž způsobem jako v podřečí I. (str. 15). Hláška *v* se v tomto podřečí nespodobuje v *f*: květ, ótvirat, tvuj a t. d. Toliko v Olšanech vyslovuje se *kfět*, *k fám*, *sfuj* a t. d.

Misty (na př. ve Studenci) *h* na konci slov zní jen slabým přídechem a takměř mizí: *sní*, *pra*, *tr*.

O proměnách souhláskových platí celkem, co pověděno v podřečí II. Zvláště podotknouti jest:

1. *l* a *l* rozeznává se zcela určitě a rázně ještě v Těšeticích: *skala*, *kłada*, *tabóla*, *zělené*, *pachólék* atd. Ale už v přífařených tam Ohnicích rozdíl ten jest méně patrný. V Příkazích, Skrbení, v Nákle na Olomoucku, v Myslejovicích na Prostějovsku jest *l* před každým *a*, *o*, *ó* a na konci slov: *stódóla*, *lampa*, *tabóla*, *kóló*, *malóvat*, *vólač*, *óhěl*, *óčetěl*; před *e*, *é*, *ě* je střední *l*: *pachólék*, *zělené*, *léd*, *létó*, *róhlék*.

l se vysouvá ve slově: *žěčka*, mění se v *e* ve slově *mécět* — *měč* — *měčtė*.

2. Pozoruhodno je vsuté *r* (vl. rozlišené *nn*) před příponou *ný* v přídavných: *dřevěrné*, *ólověrné*, *kužerné*, *kóščerné*, *sklěrné*, vedle *slaměnné*, kdež se *nn* zcela zřetelně vyslovuje, jako ve slovech: *Anna*, *panna* (Náklo, Náměšt).

3. *d* se mění v *j* ve slově *svajba* (Dubany) — *svadba* (Těšetice).

t neměkne v infinitivě: *nyst*, *lěžět*, *vólát*.

t se mění v *d* ve slově: *žlóděk*.

4. *v* přídechové je v Bilovicích, Kostelci, Čelechovicích, Stařechovicích, Uherčicích, Dědkovicích, Myslejovicích, v Ohrozimě, Krumšíně: vobá, vobřisló, vobéc, vókurkê, vóknò.

m se mění v *n* v slovese: snějò sè, snějš sè atd.

5. *k* se mění v *ch* ve slově: parchan.

6. *h* přídechové jest jenom v několika slovech: hózèl, hózda, hòlèca, hòdica, hòzèny, ale: òhèl, òhèr, òchò atd., Hanka, Hana, Hantoš.

h se odsouvá ve slovech: řbèt, vizdat, vězda, řebičkê, řmi, zařmèlò. Őncè (= Ohnice), jak bitè (= hbitè, jakmile).

7. *ž* se vysouvá ze složeniny: jòlèpak = jòžlèpak.

8. *š* se mění v *č* ve slově: člapa.

9. *j* se odsouvá ve slovech: im, iva, ikrè a p., èšèè (v. jènòm), èèmèň (Náklo), Lózèk.

R o z d í l y.

1. V Stařechovicích, Čelechovicích, Kostelci, Bilovicích, Lešanech, Ohrozimi, Plumlově, Krumšíně, Uherčicích, Dědkovicích, Brodku, Želci, jakož i v sousedních západních osadách tohoto podřechí je přídechové *v*: voko, voves, vodehnal. V Zdětíně u Ptení už jest i přídechové *h*: hale, hocho, hovázale.

2. V Plumlově, v Kelčicích, Vřesovicích, Koberčicích, Hradčanech, v Brodku a v Želci jest jedno *l*, střední. V Dobroměřicích se *l* a *l'* ještě rozeznává, ač ne příliš rázně.

3. V Dubě a přifařených Nenakonicích, pak ve Štítovicích *t* v infinitivě měkne: volat, běžet, mlátit, kdežto v sousedních Vrbátkách už je tvrdé *t*.

4. V Senici je zástupné *e* (= *y*) a *o* (= *u*) vyšší, podnebné: rèbè, šperkè, kòp còkrò.

5. V Pivíně, Štítovicích, Bèdihošti, Dubě, Nenakonicích a v Senici je zástupné *é* (= *y*, *i*) vyšší, skoro kojetské: lèčet, čèhat, krèž, zavolè, strèc, bék, z tè bilè hòsè.

6. Ve Výšovicích, Vřesovicích, Štítovicích, v Dubě a Nenakovicích je *ó* (= *u*) hodně vysoké = *ö*: za našò zahradò.

7. V Brodku a Želci je zástupné *é* a *ó* snižené, hrdelné: strèc, dobrè, omè, zakrè.

V přičestí minulém zástupné *e* se tam dlouží: omèl, zakrèl, prosèl, vozèl. Tak i v Koberčicích a Dobroměřicích, ale *é* je tu vyšší: omèl, zakrèl.

i ve slabikách *li, ři, si, ši, ži* většinou se krátí.

Slova *niť* a *nížký* mají přídech *h*: *hniť, hnízkě*.

Dativ mn. rodu m. a stř. končí se na *um* jako na Vyškovsku: *žebrákum, telatum*.

Přídavné přisvojovací je: *souseduj — sosedova — sosedovo*.

Imperativ slovesa *bět* (býti) je: *běď — bēdte*.

8. Řeč města Prostějova má sice ráz podřečí okolního, ale již se značně „poměštila“; *a*) hlásky *u, i, y* jsou čisty: *budu, žito, hlina, ryby* a t. d.; *b*) *ú* mění se v *ó, ý, ej* v *ě* jako v okolí: *dobře strěc, dě*; *c*) *i* se krátí a mění se v *ě* toliko v koncovce *ík, po z, ž a š*: *vozeček, nožček, košček*.

b) Různořečí hystřicko-šternberské.

Hranice: *Loučka, V. Újezd, Daskabát, Přáslavice, V. Bystrice, Bukovany, Radkov, Dolany, Bilkovice, Mor. Houzová, Hnojice, Žerotín, Hřebčín, Hodolany, Bystrovany*.

Mluva pohraniční osady *Loučky* u *Lipníka* značně se již odlišuje, jsouc přechodem k sousednímu podřečí hranickému.

1. *u* a *y* nemění se v *ô* a *ê*: *budu, našu chalupe, chlapi byli, roby byly* („*bele* je prý škaredý“.)

2. *ú* a *ý* přechází v *ó* a *ě*: *dlóho, móka, strěc, běk, dobrě člověk*. Koncové *ó* zni jako rychle vyslovené *ou*: *vedou, za našou stodolou*, nebo se krátí, když se předchozí slabika přízvukem (po hranicku) dluží: *k zělo, v zělo*.

3. *é* (*ie*) se *úí* jako v různorečí *a*): *mliko, chlib, prstynek, přišil k nám, nyst, vyst*.

4. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, či* nemění se *i*: *list, peřina, zima, žid*, atd.

5. Dlouhé *i* v těchto slabikách mění se jen po *z, s, ž, š* ve vysoké *ě*: *vozeček, psěk, nožěček, košěček*.

6. *l* a *l'* rázně se odlišují: *uhel — uhel, byli — byly*.

7. Lokal mn. rodu m. a stř. má koncovku *och*: *o vtákoeh, na stromoch, v oknoh, teľatoch* (v. *koněch*).

8. Dativ jedn. zájmem *já* jest *mi*, po předložkách *mi*.

9. Sloveso *byť* má tvary: *su, si; kde sis byl?*

Řeč města *Lipníka* má ráz lašský nedostatkem dlouhých slabik a přízvukem polským: *patek, mačka, sedľak, chlib, poľivka, krupy, muka, dobry pivo — dobroh* atd.

V Hnojicích, Houzové a Žerotíně je dativ zájmen já *mi*, ve Štěpánově a dále na jih *mu*. Odtud si sousedé tito navzájem přezdívali: „Mitáci“ a „Mněši.“

Ve Stukově, Želechovicích a dále už je přídech *o* (vokno, voves) a *t* v infinitivě tvrdé (volat, vyst).

V Tršicích staří lidé mluví právě tak jako v sousedních Lipjanech a j.; mladší pokolení „jůž se panšči“.

Podřečí bystricko-šternberské liší se od olomoucko-prostějovského hlavně měkkým *l* infinitivním: nyst, pit, hōřet, chōdit, vōlat, házet, kōpōvat.

Jiné patrnější rozdily jsou asi tyto:

1. *i* nekrátí se ve slovech: máslo, sádlō v krajině od Práslavic k Lipníku.

2. Koncové *e* zástupné tvarů jmenných je poněkud zvýšené a zní stejně jako *e* původní: s tabōlě — na tabōlě, do trōhlě — v trōhlě, v tēplě, na fařě, na dvōřě, v kōmōřě, z nōzě — v nōzě, z mēzě — na mēzě, do čepicē — v čepicē, z ružě — v ružě, do dōšě — o dōšě, do řěčě — v řěčě.

Tolikéž jest vyšší zástupné *e* v infinitivě proti nižšímu různorečí *a*): očēt, nōsēt, vařēt, slōžēt, pālēt atd.

V nominativě mn. nemění se *i* v *ě* na Bystřicku ani po *c*: chlapani, zajici; proti tvarům chlapanē, zajicē v Hnojicích a sousedstvu.

V duale oči a uši mění se *i* v *ě*: očē, ošē.

V Práslavicích: tři, štěři, střilēt, v Daskabatě: třē, štěřē, štřělēt,

Zástupné *ě* (= *i*, *y*) je na Tršicku o poznání vyšší než na Bystřicku: krěžčěček, kosččěček, střěkat, krěvě.

Mžikat očima — mžekat = hrati na mžičku.

V příponě *prí* mění se *i* v *ě*; někdy se také krátí: přelēžētōš, předaněk, přějēm, přívōz, přihōda, přikōpa.

3. *ě* se ůží (mimo jiné, obecně hanácké) ve slovech: břiža, mřiža, vikō, tircha (slov. tērcha = tíže).

V okolí Bystřice: šistě, sidmě; na Tršicku: šestě, sedmě; tak i: usmě — ōsmě.

4. Na Tršicku vyslovuje se *o* (= *u*) zvláštním způsobem, jako by *ou* velmi rychle, ve zvláštní jeden zvuk vyslovil: strěčkou! na vōzou. V Lipjanech jsem tuto výslovnost, jakožto

na první poslech nápadnou, sám dobře rozeznával, a v Tršicích mi tvrdili, že se i tam za stara vyslovovalo: Franckou! Jankou! boudou (budu) a p.

Na Bystřicku dlouží se *o* v slabice *oj*: hójět, strójět, dójět, rójět se, bójim sè, stójim, ve slovese plóvať — plóvám a v podstatném ójé.

o se mění v *u* ve slově rózpurèk.

5. *ô* (*u*) se přehlasuje ve slově ščika *a*) ščòka.

ó (*ú*) se krátí ve slovech: ómòr, óspòra.

6. Na Šternbersku (v Hnojicích a j.) jasné hlásky na konci slova vyslovují se rozdílně od temných, t. j. s pazvukem samohláskovým: vuz — kòs, lèz — lès, hòb — kòp, had — plat atd.; koncové *h* u výslovnosti mizí: pra — prahò, rò — ròhò, sni — snihò.

7. Na Bystřicku spodobuje se *v* v *f* jako v sousedním podřecí II: k fám, dratfa, mrkfa, kfèt, sfuj.

8. Na Tršicku rozeznává se zcela jasné *l* a *l'*. V Doloplazích jest *l* před každým *a*, *o*, *ò*, *ó* a na konci slov: lampa, klòč, lòbať, òhèť; jinde jest *l* střední.

V Práslavicích a odtud na sever k sv. Kopečku a Šternberku jest jedno *l* střední (české). Žena v Lipjanech směje se svému muži rodilému z Bukovan pod sv. Kopečkem, že říká lampa, pachòlek (vl. lampa, pacholek) m. lampa, pachòlek.

l má platnosť samohlásky ve slově klè — klèi (coll.) = pařez — pařezi, dòstať dò ròkè klèa (slov. val. krè = křèč). Tršice.

l se vysouvá ve slově: brablèc — brabca.

9. *ř* tvrdne (jako v *a*) ve slovech: òdèrèt, krèda.

10. *v* se odsouvá ze slabiky *vova* jako v jiných podřecích moravských: pivòr, pozdraovòť, vèpraovòť, staovòť se.

11. *m* se mění u *v* ve slově vrabèc n. vrablènèc = mravenec (Hnojice).

12. *k* se mění v *ch* ve slovech žvèchať, schòrèca.

13. *h* se přisouvá ve slově husa = osa (*vosa*): popchanè òd husè (Hnojice).

14. *ch* se střídá s *k* ve slově skfálnè, naskfál v. schfálnè, naschfál (Práslavice).

15. *č* se mění v *š* ve slově žlòš (Chvalkovice).

Skloňování a časování spravuje se celkem v celé oblasti obojího různorečí týmiž vzory až na některé rozdíly hláskoslovné, na svých místech vytčené. Vystavené tu vzory jsou velkobystřické (z Práslavic).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *holub, dub*:

Jedn.	1. hólôb	Množ.	dôb
	2. hólôba		dôba
	3. hólôbôvi (ô)		dôbô
	4. hólôba		dôb
	5. hólôbê		dôbê
	6. hólôbô (ovi)		dôbô (ě)
	7. hólôbêm		dôbêm
Množ.	1. hólôbi		dôbê
	2. hólôbu		dôbu
	3. hólôbôm		dôbôm
	4. hólôbê		dôbê
	5. hólôbi		dôbê
	6. hólôbêch		dôbêch
	7. hólôbama		dôbama.

Dativ mn. v Kostelci má koncovku *um*: žebrákum, pacholkum.

Lokal mn. mívá také koncovku *ách*, jmenovitě po hrdelnících: o ftákách, žebrákách, hříchách, na břehách, — po pěti grécařich (Doloplazy).

2. Vzor *muž, niž*.

Jedn.	1. môž	Množ.	nuž
	2. môža		nôža
	3. môžôvi		ňôžô
	4. môža		nuž
	5. môžô		nôžô
	6. môžô (ôvi)		nôžô
	7. môžêm		nôžêm.
Množn.	1. môži		nôžê
	2. môžu		nôžu
	3. môžôm		nôžôm
	4. môžê		nôžê

5. mōži	nōžé
6. mōžich (èch)	nōžich (èch)
7. mōžama (èma)	nōžama (èma)

Instr. mn. na *èma* je dosti častý: košèma, chlapci se òčijó krěčirèma.

3. Vzor *obraz*:

Jedn. 1. òbraz	Množ. òbrazé
2. òbraza (ò)	òbrazu
3. òbrazò	òbrazòm
4. òbraz	òbrazé
5. òbrazò	òbrazé
6. òbrazò	òbrazèch (ich)
7. òbrazèm	òbrazama.

V Kostelci je lokal: v lèsé, v. na vòbrazò, na vòzò.

4. Vzor *okno*.

Jedn. 1. 4. 5. òknò	Množn. òkna
2. òkna	òkèn
3. òknò	òknám
6. òkně	òknèch (ách)
7. òknèm	òknama.

Hnizdo má v genitivě mn. hnizdè.

5. Vzor *pole*:

Jedn. 1. 4. 5. pòlè	Množ. pòla
2. pòla	pòl, pòlé
3. pòlò	pòlòm, pòlám
6. pòlò	pòlách (èch, ich)
7. pòlèm	pòlama

Nèbè, z nèbè, k nèbò, na nèbò (nèbjò), pòd nèbèm. — V té nèbi, pòd nèbò (Hnojice).

6. Vzor *stavení*:

Jedn. 1. 4. 5. stavèni	Množn. stavèña
2. stavèni	stavèñ (ùě)
3. stavèni (ňò)	stavèñám
6. stavèni (ňò)	stavèñách (ich)
7. stavènim	stavèñama.

7. Vzor *proceství*:

Jedn. 1.	4.	5.	prócěstfi	Množ.	prócěstfja (vja)
			2. prácěstfi		prócěstfé (vi)
			3. prácěstfi		prócěstfim (vjám)
			6. prácěstfi		prócěstfich
			7. prácěstfim		prócěstfama (vjama)

Mimo jiná collectiva je na Hané také *sméti* (kdežto Slováci a Valaši užívají pluralu: Sú tam smeti, posbíraj ty smeti) a *kósti*: Chòdi pò kósti (kupuje po dědinách kósti). Maryšó, hdè máš tò kósti? Jè tò žèd. Žèd handli kóstim.

8. Vzor *ryba*:

Jedn. 1.	rèba	Množ.	rèbè
	2. rèbè		rèb
	3. rèbè		rèbám
	4. rèbò		rèbè
	5. rèbò		rèbè
	6. rèbè		rèbách
	7. rèbó		rèbama.

9. Vzor *koza*:

Jedn. 1.	kòza	Množ.	kòzè
	2. kòzè		kòz, kòzè
	3. kòzè		kòzám
	4. kòzò		kòzè
	5. kòzò		kòzè
	6. kòzè		kòzách
	7. kòzò		kòzama.

10. Vzor *tròhla*:

Jedn. 1.	tròhla	Množ.	tròhlè
	2. tròhlè		tròhèl (lè)
	3. tròhlè		tròhlám
	4. tròhlò		tròhlè
	5. tròhlò		tròhlè
	6. tròhlè		tròhlách
	7. tròhló		tròhlama

Slòza (slza) má nom. mn. slòzi.

Vzor starosta má v gen. starostê, v akk. starostô; v Dubanech v gen. starostu, v akk. starostô: od Prochazku, od Janka Svobodu

11. Vzor *duše*:

Jedn. 1. dôša	Množ. dôšě
2. dôšě	dôšě
3. dôšě	dôšám (im)
4. dôšô	dôšě
5. dôšó	dôšě
6. dôšě	dôšich (ách)
7. dôšó	dôšama (ěma)

Sviňa má v dativě mn. sviňóm.

12. Vzor *země*:

Jedn. 1. zěm	Množ. zěmně
2. zěmě (zeme)	zěmňě
3. zěmi	zěmňám
4. zěm	zěmně
5. zěmjó (zěmňó)	zěmně
6. zěmi	zěmňách
7. zěmjó (zěmňó, zěmó)	zěmňama (něma).

Ves splyvá s předložkou *na* v jedno slovo: je návšě, poď návšes (= na návší).

Slova *na c* mají v nom. mn. obyčejně *ě*: němocě, pěcě.

Vóhrózěm (Ohrozim), dó Vóhrózěmě, Vóhrózěmi (lok.).

Kólaja pomnožné, v kólajich.

Částý je v tomto podřeči gen. mn. ženského rodu na *ě*: lampě, hrě, pověřě, flěntě, knihě, kôžě, břizě, mězě, hósě, kužě, flašě, ôlšě, slěpicě.

13. Vzor *kost*:

Jedn. 1. kôstf	Množ. kôsti (ě)
2. kôsti	kôsti (ě)
3. kôsti	kôstim (ěm)
4. kôstf	kôsti (ě)
5. kôstó	kôsti (ě)
6. kôsti	kôstich (ěch)
7. kôstó	kôstama (kôstma)

Vzory *host* a *daň* kromě odchýlek hláskoslovných (i = í, u = ů, ô = u) a lokkalu mn. *ěch* skloňují se jako v podřeči I.; tak i *lědi* a *děti*, *mrkva*, *kryf*, *hřibě*.

Skloňování jmen přídavných.

1. Vzor *dobrýj, dobré, dobrá*.

Jedn.	1. dobře, dobry	dobrá	
	2. dobryhò	dobré	
	3. dobrymò	dobré	
	4. dobryhò, dobry	dobró	
	6. dobrym	dobré	
	7. dobrém	dobró	
Množ.	1. dóbři	dobry	dobry
	2.	dobréch	
	3.	dobréch	
	4.	dobry	
	6.	dobréch	
	7.	dobréma	

2. Vzor *dněšní*:

Jedn.	1. dněšni, dněšni	Množn.	dněšni
	2. dněšnihò, dněšni		dněšnich
	3. dněšnimò, dněšni		dněšnim
	4. dněšniho, dněšni		dněšni
	6. dněšnim, dněšni		dněšnich
	7. dněšnim, dněšni		dněšnima

Vzor *sěsedu* — *òva* — *òvo* skloňuje se celkem dle *dobré*.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: pěkné — pěkněši — nepřekněši, teplé — tepleši, hòsté — hòšči, dobré — lepší a lepěi, krátké — kratši a kratěi, lěfké — lěfči — a lěfěši.

Význam superlativný mají tvary: vèsòčajzně (velmi vysoký), dlòhajzně, vělěčajzně a p.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	těbě, tě	sěbě	nás
3. mně	tòbě, tě	sě, sòbě	nám

4. mně	těbè, tě	sè, sèbè	nás
6. mně	tòbè	sòbè	nás
7. mnó	těbó	sěbó	nama

V Senici jest dativ *mi*. Na Tršicku: dě mjě, pod kè mjě, di ódè mjě, počké mjě.

1. ón, ónò,	óna	óni, ónè
2. hò (něhò)	ji (ni)	(j)ich (nich)
3. mò (němò)	ji (ni)	(j)im (nim)
4. hò (něhò)	jò (ňò)	(j)ich (ně)
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	něma

Na Tršicku: Počké na ně!

1. muj, my (mòjè)	mója (má)	mi, my
2. myhò (mòjèhò)	mě	méch
3. mymò (mòjèmmò)	mě	mém
4. myhò (mòjèhò), my (mòjè)	mòjò (mó)	my
6. mym (mòjèm)	mě	méch
7. mém (mòjém)	mó	méma

Tvary v závorkách položené jsou řidší. *Mi* a *my* v nom. mn. zní ovšem stejně.

1. naš, našè	naša	naši, našè
2. našèhò	našè	našèch (našèch)
3. našèmmò	našè	našèmm (našèmm)
4. našèhò, našè	našò	našè
6. našèmm	našè	našèch (našèch)
7. našèmm	našó	našèmma (našèmma)

1. tèn, tò	ta	ti, tè
2. tèhò	tè	tèch (tèch)
3. tèmmò	tè	tèmm (tèmm)
4. tèhò, tò	tò	tè
6. tèmm	tè	tèch (tèch)
7. tèmm	tó	tèmma (tèmma)

Dle vzoru ten a to skloňuje se hdò a cò.

Skloňování číslovek.

Jeden — jedna — jedno skloňuje se docela dle vzoru ten, ta, to.

1. dvě — dva dvě	tři — třě	štēri — štērē
2. dvóch	třěch	štēr (štērěch)
3. dvóm	třém	štērēm
4. dva dvě	třē	štērē
6. dvóch	třěch	štērěch
7. dvóma	třěma	štěrma

Všecek skloňuje se celkem dle dobré.

Kólěk: do kólěka, s kólěka.

Časování.

I. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vědô	věď	věda
věděš	věďte	Infinitiv:
vědě	vědmě	vysť
vědemě		
vědětě		
věďô		

Příčestí činné: vědl, vědla, vědlô.

Příčestí trpné: věděň, věděná, věděny.

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené až na odchylky hlaskoslovné: čisť, klast, krasť, kfysť — kfětô, myst, plicť, přisť — přédô, rust — růstu a rustl; — hrězt, třisť — třēsô, vyzť — vězô, mœct — mœžô — mœhl, pycť — pečô, řicť, sicť, tyct, tlœct, vlicť; — zapjat (pnœť), pœčit, tit, žit (žat), najat, vzit — vězmô — vzal — vzitě; — zibst — zěbē — ziblô — dřit (dřô, dērô), mlět, mřit — mřô, prœstřit, vřit.

Sloveso hnyst — hnětě — hnětl, na Prostějovsku a Olomoucku obecně, zastupuje se na Bystřicku slovesem klačit. Sloveso moci na Prostějovsku má tvary: muct — mužô — muhl. Tamtéž obecný jsou tvary přémôt (přijmouti), najmôt.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
krějô	krě	krēja
krějěš	krětě	Infinitiv:
krějě	krēmě	krěť

kréjémě
kréjětě
kréjů

Příčestí činné: krél, krêla, krêlô.

Příčestí trpé: krêtě, krêtá, krêty.

Dle tohoto vzoru časuji se všechna slovesa kmene otevřeného: plêt — plêjô — plě — plël, biť — bijô — bi — bil, piť — pi, liť — li, rêť — ré, mêt — mé, šêt — šël (šiti), žêt — žel (žiti), čôť, dôť, kôť, ôbôť.

II. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
tahnô	tahni	tahna
tahněš	tahnitě	Infinitiv:
tahně	tahnimě	tahnôť
tahnémě		
tahnětě		
tahnô		

Příčestí činné: tahl, tahla, tahlô.

Příčestí trpné: tahnotě -á -y (taženě).

III. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
ômim	ômňě	ôměja
ômiš	ômňětě	Infinitiv:
ômi	ômňémě	ôměť
ômimě		
ômité		
ômijô		

Příčestí činné: ôměl — ôměla — ômělô.

Příčestí trpné: ômněně -á -y.

Měť — mám, majô — mjě (mňě) — měja — mël.

Bát se — bójim sé, bójijô sé — buj sé — bôja sé — bál sé.

Čhtěť — cheô, cheô — cheê (chtě) — chca — chtěl.

Spať — spim, spijô — spē, spētě — spja — spal.

Stát — stójim — stuj — stôja — stál.

Viděť — vizô — (hlěď) — viděl, viza.

IV. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vózim	vóz (vózě)	vóza
vóziš	vóztě (vózětě)	Infinitiv:
vózi	vózmě (vózěmě)	vózěť
vózimě		
vózitě		
vózijó		

Příčestí činné: vózěl — vózela — vózělò

Příčestí trpné: vózeně -á -y.

Kratší a delší tvary imperativu vyskytují se často vedle sebe: slóz — slózě, nós — nósě, kaz — kazě, kal — kalě. Praščet má v imperativě: prašcě n. prašcě, lěbit sě: lěb sě — lěbtě — lěbmě sě.

V. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
dělám	dělě	dělaja
děláš	dělětě	Infinitiv:
dělá	dělěmě	dělať.
dělámě		
dělátě		
dělajó (aji)		

Příčestí činné: dělal, dělala, dělalò.

Příčestí trpné: dělaně -á -y.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kácim	kácě	kácěja
káciš	kácětě	Infinitiv:
káci	kácěmě	kácěť
kácimě		
kácitě		
kácijó		

Příčestí činné: kácěl, kácěla, kácělò

Příčestí trpné: kácěně -á -y.

Dle vzoru toho časují se kmeny přehlasované; zabijěť, krájěť, póbizěť, vēměšlěť, mišěť, věšěť, věčěřěť, zarósěť, vracěť a t. d.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
hřějô	hře	hřeja
hřějěš	hřétě	Infinitiv:
hřějě	hřémě	hřit
hřějěmě		
hřějětě		
hřějô		

Dle vzoru toho časují se: ôkřít, přít, smít sě (Prostějovsko-Ol.: smát sě). Hrát — hrajô (hrám) — hře — hrál — hrátě. Slovesa váti užívá se jen trpného přičestí: zavítá cesta (= zavátá), ostatek se zastupuje slovesem fôkat.

Dle vzoru tesati časují se: říkat — říčô, česat — česô, kôsat — kôšô, strúhat — strúzô, děchat — děšô a p.

Psat má: pišô i pšô, piš i pšě.

II. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kôpôjô	kôpuj	kôpôja (kôpôvaja)
kôpôjěš	kôpujtě	Infinitiv:
kôpôjě	kôpujmě	kôpôvat
kôpôjěmě		
kôpôjětě		
kôpôjô		

Slovesa bezpříznaká.

Dat — dám, dajô — dé — dal — daně.

Vědět — vim, vijô — at viš — věděl.

Jest — jim (im), jijô (ijô) — jěz — jedl — jězeně.

Bět — sô, sěš, smě, só — bôd — běl; nésô — nėsô.

V Kostelci a ve Slátenicích: sô, sě, jě atd.

Přechodníky v podřecí tomto nejsou neznámy, ale neuvívá se jich tak často jako v nářecí slov. a val.

Komparativ příslovcí zní: tēplěš, pěkněš, hōšě (hostěš), hlōbš (hlōbš), slabjěš, lěpši (lěpsěš, lěpčěš), kratšěš, dyl (dylěš), lěfčěš, myň, vic, radš.

Podmiňovací spojka zní *ěslě* (v Dubanech *ězlě*).

Smrf kmotřička.

Běl jednó jěden člověk tóžě chódobně na sfěťě. Naródil se mó chlapěček, alě nigdó (nihdó) něchtěl mó jít za kmótra, žě běl tóžě chódobně. Ótěk si póvidá: „Milé Bóžě, tak só chódobně, žě muě nihdó něchcě póslóžet v té věcě; věznó (věmó) si chlapca, pudó, a kěhó pótkám, tēhó naptám za kmótra, a ně-pótkám-lé žadnyhó, kóstelník mně přecě snad póslóži“. Šil a pótkal smrf, alě něvěděl, cò tó je za ósobó; běla pěkná žěnská, jakó iná žěnská. Ptal jò za kmótrěčkó. Óna se něvěmlóvala a hněď hó přěvitala kmócháčkem, vzala chlapca na rókě a něsla hó dó kóstela. Chasnička pókřtilé jak se patři.

Jak šlě z kóstela, kmótr vzalé kmótró dó hóspódě a chtělě jò tróchó óctif jakóžtó kmótrěčkó. Alě óna im póvidala: „K mócháčkó, něchtě tēhó, alě póďte rač se mnó dó myhó stánkó.“

Vzala hó dó své izbě a tam bėló tóžě pěkně. Pótóm hó vědla dó vėlékěch sklěpu a tēma sklěpama šlě až pód zēm v tēmnósti limbó. Tam hōřelě sfičkē: maly, hróby, přóstředni — trójihó brakó; a kery ešcě něhōřelē, tē bēlē tóžě vėlēky.

Kmótra póvidá kmótróvi: „Hlěďtē, kmócháčkó, tó mám každyhó člověka věk.“ Kmótr se na tó dívá, nandě tam tóžě maličkó sfičkó ó samě zēmně a ptá se ji: „Alě kmótrěčkó, prósím vás, či je ta malá sfička ó té zēmně?“ Óna mó póvidá: „Tó je vaša! Jak ta sfička kērakólē zhōři, já mósím pró tēhó člověka it.“ Ón ji póvidá: „Kmótrěnkó, prósím vás, ešcě mně přédētē!“ Óna mó póvidá: „Kmócháčkó, tó já ódēlat němóžó!“ Pótóm šla a tēmó chlapcovi, cò hó ókřtilē, rózala nóvó sfičó vėlékó.

Zatim cò kmótra něvidēla, kmótr vzalé si taky nóvó vėlékó sfičó, rózalé jó a přělóžēlē tam, hdē ta jējich maličká sfiča dó-hōřivala.

Kmótra se na něhó (na ně) óhlidla a póvidala: „Kmótrěčkó, tó stē mně němósélē dēlat! Alě dēž stē si jōž přēdalē, tēdē mátē Pódmē tó ódtuď vēm a pudēmē kē kmótrěncē.

Vzala jakēsē dar a šla s kmótrēm ē s ditētēm kē kmótrē. Přēšla a póložēla kmótrē chasnička na lužkó a vēptávala se, jak ji je a hdē jò cò bōli. Kmótrěčka si ji stěžóvala, a kmótr póslal pró pivó a chtěl jò jakó kmótró óctif vē sfě chalópě, abē se ji móhl zavdēčēt. Pilē a hodovalē. Pótóm póvidá kmótra

kè kmòtrovi: „Kmòcháčkò, tak stè chòdòbni, že vàm nihdò nèchtèl f té věcè pòslòžèť, až já, alè nic si z tèhò nèdèlètè, bòdètè mnèt pò mnè památkò! Já bòdò chòdit pò hòdných lèdèch a bòdò jich mòřèt a vè bòdètè hòjit a ózdrařvat. Já vàm tè likè fšèckè pòvim, já ich fšèckè mám, a vàm každè rád dòbrè zaplati“. Stalò sè. Kmòtr chòdilè pò nèmòcných, hdè kmòtrènka mòřela a každymò pòmòhlè. Tòž bèl najèdnò slavnè dòchtòr z nèhò. Ómiral jèdèn knižè, alè è skònával. Přecè èšcè pòslalè prò tèhò dòchtòra. Ón přèšil, začal hò mastò mazat a sfy práškè mò dávat — a pòmòhl. Dèž hò ózdravil, dòbrè mò zaplatilè, ani sè nèptalè cò só dlòžni. Pòtòm smř řekla kmòtrovi: „Kmòcháčkò, pòdròhy dètè pòzòr. Kèmò já bòdò stát v nòhách, tèmò každymò pòmòžètè; alè kèmò bòdò stát v hlavách, tèmò jòž nèpòmáhètè!“

Ómiral zas jèdèn hrábè. Zas pòslalè prò tèhò dòchtòra. Dòchtòr přèndè a smř stòji v hlavách za lužkèmi. Dòchtòr krèčijò: „Jòž jè zlè, alè zkòsimè tò!“ Zavòlal slòhè a kázal lužkò zatòčèt nòhama kè smřti a začal nèmocnyhò mastò mazat a práškè mò pòdávat dò hòbè a pòmòhl mò. Hrabè mò zaplatil, cò mòhl ònyst, ani sè nèptal, cò je dlòžnè. bèl rád, že hò ózdravil.

Smř, jak sè s ním zèšla, pòvidala mò: „Kmòcháčkò, až sè vàm tò zas tak stanè, vic mnè tò nèdèlètè. Třeba stè mò pòmòhlè, alè ènom na chfilkò: já hò přeci mòsim ódèvzdat hdè patři.“

Kmòcháčkòvi tò tak trvalò nèkòlèk ròku, — jòž bèlè tòzè starè. Alè k pòslèdkò jòž sè zlòbilè a sami pò smřti žádalè, abè ich vzala. Smř ich nèmohla vzit, pròtòžè si sami přèdalè sficò dlòhò, mòsèlè èekat až jim dòhòri.

Jèdnò jèlè èšcè k jèdnèmò nèmocnymò, abè hò ózdravilè. Pòmòhlè mò. Pòtòm sè jim smř zjèvila a vèzla sè s nèma f kòčàřè. Začala hò lèchat a šòstla hò zèlèno halòzkkò pòd krk, a òn sè ji svalèl dò klèna a òsnòl na vècnòst. Smř hò òlòžela f kòčàřè a òtèkla pryč. Tò nandò dòchtòra mřtivyhò f kòčàřè lèžèt a zavèzlè hò dòm. Cèly městò a fšèckè dèdinè hò oplakávalè. „Škòda takovyhò dòchtòra, jakè tò bèlè ròzòmnè dòchtòr! Dòbrè pòmáhalè, takovyhò dòchtòra jòž nèbòdè!“

Sèn jèdnò šil dò kòstèla, a kmòtrèčka hò pòtkala. Ptala sè hò: „Milè sènkò, jak sè máš?“ — Ón i na tò pòvidá: „Jòž tak lèdajak; dòkuď mám, cò mnè taticèk nahòspòdařèlè, dòbrè jè sè mnò; alè pòtòm Pàmbu vi, jak sè mnò bòdè“. — Kmòtrèčka

povídá: „Ěnó, sĕnkó, nĕbuj sĕ nic; já sô tĕá křĕstná matka: cò tatičĕk tĕóji mĕlĕ, k tĕmò já sĕm im pómòhla, a ě tóbĕ věžĕvò zaopatřim. Pudĕš g'ĕdnĕmò dòchtòròvi dò òčĕni a tĕ bòdĕš chĕtřĕši nĕž òn, ěuòm sĕ pjĕknĕ chòvĕ.“ Pòtòm hò pòmastila masťò pò òšich a zavĕdla hò k dòchtòròvi.

Dòchtòr nĕvĕdĕlĕ, cò jĕ tò za pani a jakyhò sĕnka mò dò òčĕni vĕdĕ. Pani pĕrkázala sĕnkòvi, abĕ sĕ pjĕknĕ chòval, a dòchtòra žádala, abĕ hò dobřĕ òčĕl a k dòbrymò stavò pĕřĕvĕdł. Pòtòm sĕ s nim ròzłòčĕla a òdĕšla.

Dòchtòr a chasnik šlĕ spòlĕm zbirať zĕlĕnĕ, a tĕmò òčĕnòvi každá ta zĕlĕnka křĕčĕla, jakĕ lik nĕsĕ, a òčĕň zbiral. Dòchtòr taky zbiralĕ, alĕ nĕvĕdĕlĕ žádnĕ zĕlĕnĕ, jakĕ lik kĕrá nĕsĕ. Òčĕnòvĕ zĕlĕnĕ pómòhlĕ v každĕ nĕmocĕ. Tò dòchtòr pòvidajò òčĕnòvi: „Tĕs chĕtřĕši, nĕž já; lĕbò hđò pĕrchází kĕ mnĕ, já žádnymò nĕvĕstihnò, a tĕ òd každĕ nĕmocĕ znaš zĕlĕnĕ, jak tĕ tò viš? Tĕ slĕšiš zĕlĕnĕ, každá zĕlĕna tóbĕ křĕčí, jakĕ lik nĕsĕ a já nĕslĕšim žádnĕ zĕlĕnĕ. Viš cò, bòdmĕ spòlĕm; já tóbĕ slòžim sfuj dòchtòrskĕ lĕst a bòdò ò tĕbĕ nĕmĕnšim pòmòcnikĕm a chcò s tĕbò bĕť až dò smrti.“

Chasnik pómáhal òd nĕmocĕ a sĕasnĕ òzdraòval, až mò v nĕbò sfička dòhòřĕla.

Práslavice u Olomouce.

Pĕpsal prof. *Jan Mádr*.

O zlatých zámkách.

Tòž tĕda bĕl jednò jedĕn král, a tĕn mĕl dva sĕnĕ. Tĕn starši sĕ mĕnòval Slavòmil a tĕn mladĕi sĕ mĕnòval Sòbĕslav. Vòbá dvá bĕlĕ tĕda princì králòvĕi. Dĕž dosáhl Slavòmil dva-cátuhò ròkò věkò svyhò, řĕkl svymò òtcòvi*): „Òtĕc! dĕtĕ mnĕ vĕstavĕť zámĕk zĕ zlatò střĕchò, abĕch muhl v nĕm bĕvat a taky hrzkò princĕznò dò nĕhò si pĕřĕvyst.“

Òtĕc mĕja svy dĕti rád, zĕbral hĕ jakĕ gròš a dal sĕnòvi vĕstavĕť zámĕk zĕ zlatò střĕchò. Slavòmil mĕl hròzitánskò radòš, bĕl za tò svymò òtcòvi tòzĕ pòvdĕčĕnĕ a huĕď sĕ dò svyhò zámkò stihòval. Radòš jĕhò alĕ nĕbĕla dlòhá. Lĕbò dĕž ránò stal, bĕla střĕcha pryč a zĕ zámkò stálĕ jĕnòm hòly zĕa. Ćlòvĕk jò vòdnyst sòtvĕ muhl, pĕtò jò taky Slavòmil nĕhlĕdal, alĕ zapòmĕť na òn nĕmuhl a nĕmuhl a pòřáď sĕ pò ni tĕsknil.

*) Otec jakožto slovo více ménĕ cizí („tatinek“) nemá pĕřidechu v.

Dež bělo pak alè taky Sòběslavòvi dvacèt lèt, zašil k òtcòvi a přènda k němò, pòvídá: „Òtčò! dètè mnè místò myhò dilò vèstavèt zámèk zè zlatò strèchò, jak stè dalè Slavòmilòvi.“

Král zèbral tèda v òd zlata hdè cò a zèbèra dal vèstavèt Sòběslavòvi taky zámèk zè zlatò strèchò. „Ať sòbě jò alè lèpši hlídáš, nèž Slavòmil“, pòvídá sènòvi, dež bël zámèk dòstavènè. Šak tò sòbě Sòběslav jòž dávnò òminil.

Prvni nòc ani na lužkò nèlèhl; vzal flèntò, dal si natrhat pcháču a šil hlídat. Nèdalèkò ò zámkò sè skòval, flèntò přèchèstal a pcháčè si vòtòčèl vòkòlò krkò, dèbè si zdřiml, abè hò pichlè. V nòcè bëlò tma jak v mèchò, pòslòchal tèda pòřád, èšlè hdè cò šòstnè; až dò pul nòcè bëlò všèckò tichò. Tò alè najèdnò sè strhnè ò zá mkò vèlikánské šròmòt, Sòběslav hònèm vèskòčèl a vèskòča strèlèl v tò stranò; bëlò sècè tòzèřtma, nèvidèl cò sè dilò, a èšlè jè strècha vòdnèšèná alèbò nee.

Tòž tèda bèžèl dò òtcòvyhò zámkò a přèbèhna tam òdèlal pòvèk, lèdi přèbèhlè s pòchòdnèma a tò òvidèlè ò zámkò pòtòk krvjè a v ni nèhoráznè palèc z vòbra; strècha alè bèla pryč, „E còž vò tò nic“, pòvídá Sòběslav svymò bratròvi, „šak mè tèhò zlòdèja dòstanèm, až sè jènòm ròzšèri, pudèm pò krvavè drazè za nèm a jistè pèlòch jèhò nandèm.“ A tòž sòtvá sè začalò šèřèt, šlè bratři zè slòžèbnikama pò krvavè drazè, až přèšlè k vèlèké dõřè. Přènda tam, pòvídá Sòběslav: „Přènèstè sèm hòdnè dlòhé pròvaz, a jèdèn z nás řsè spòsti dulè.“ Slòžèbnici bèžèlè tèda prò pròvaz a přènèsa hò, vzal Slavòmil dò kapcè zvònèk, abè nèm muhl dat znamèni, až bòdè dulè a spòstil sè dò tmavè jamè. Alè spòsta sè, za malò chvilènkò jòž zazvònil, a vòni hò vètahlè. „Nò tòž tèda còs vidèl?“ ptal sè z vèlèkò dèchtivòstò Sòběslav.

„E bël sèm tam Pámbu vi jak hlòbòkò, alè vò svètlè ani zminkè. Já tam jòž vicèkrát nèpudò!“

„Tòž tèda pòlèzò já“, pòvídá Sòběslav; „vzal zvònèk a vèzma hò spòstil sè dò milè jamè. Na stò sih dlòhé pròvaz bël skòrò cèlè ròzmòtanè, dež sè dòstal na dnò. Tòdè òvidèl kòlèm dò kòla přèkrásnò krajínò; tráva bèla jakòbè zèlèněši, kvitka strakařèši, vòbòc vònačèši, è tò nèbè sè zdálò jakò bè mòdřèši, jèdnèm slòvèm bël tò dòcèla inši svèt. Cò nèdivněšihò mò alè bëlò, bèlè dvè slònèčka, kèry sè pòřád jènòm blèzkò nèhò tòčèlè a takòvò zář vèdávalè, žè bëlò dalèkò šèròkò vidèt. Všècèk

ôdivěně pòděpřel sè vò stròm a pòděpřa hlèdi dò jasnè té zářè; v tèm přelètijó dvě hólôbičkè a sèdnó na stròm. „Pověz mnè, sèstrèčkò milá“, ptá sè jèdna dròhè „cò jè tó za vòhnivó zář?“

„Nò còž pak nèviš, žè sò tó zlaty zámkè?“

„Nèvim, děvěčkò; pòvaž jènom, žè tó jòž tòzè dávnò, cò sèm tó nèbèla.“

„Král tètò pòdzèmské řiše pòròčèl svymò vòbróvi, abè vèstavèl dva zlaty zámkè jèhò cèram. Vòbr jich tèda vèstavèl a vèstavja nèmèl strèchè; tó sè najèdnó dòzvědèl, žè dal král nad nama sènovi zámek zlató strèchó pòkrèt a tòž nèmèškaja v nòcè jò vòdnèsl a dal jò na jèdèn z tèchtò zámku. Dròhè zvòstal nèpřèkrètè až pò dnèšni nòc, hdè vòbr krađa jò k órazò přèšil, tak žè sòbè vèl mòsi strèlnó ranò ô mòřa hòjit. Princ knížètè pána, cò mò ta jèdna strècha patři, stòji tòdè pòd stròmèm a nèvi, cò tó jè; dèbè šil před zámek a rèkl: „Stuj, zámkò, jak svymò pánòvi!“ zastavil bè sè zámek a vòn bè sè k princèznám dòstal.“ Tò tèda pòvidala hólôbička, a Sòbèslav z té dòšè ji bèl pòvdèčnè a òtèkal k zámkom, cò sè tòčèlè.

Přènda k prvniò, rèkl: „Stuj, zámkò, jak svymò pánòvi!“ Zámek sè tò chvilò zastavil a Sòbèslav až žasnòl, jak bèl nèmírnè krásnè. Všèckò bèlò z čèstyhò zlata a vòkòlò dvèři a vòkèn bèlè rámcè vèkládany drahèm kamènim, barèv divnèch a inaèich, alè zakrètè bèl strèchó, kèrà patřèla jèhò bratròvi.

È vèšil tèda Sòbèslav pò vzácnèch kopèrcách dò vnitřkò, hdè sè všèckò jènom blèščèlò. V nèzadněši jizbè stála panna a krmila vtáka, a tèn mèl zlató hlavò. Čèrny vlasè klòstèma lèlèkama stříbrny šatè až zakrèvalè; tènóčky jak hèdbávi a dlóhy řasè krèlè vòcè čèrny jakò trnkè.

„Jak pak sèm's přèšil, mládèncò krásnè?“ ptala sè libèznèm hlasèm Sòbèslava, kèrè bèl jak vè vidèňò, tak žè ji tèpròv za hòdnò chvilò svò pøihòdò pòvèdèt muhl.

„Tòž tèda nèmèškè a pòď hnèď k mè sèstrè!“ pòvidá čèrnòvòká panna, vzala Sòbèslava za ròkò a vèdla hò kè dròhymò zámkò, kèrè sè na známy slòva taky hnèď zastavil. Bèl-lè prvni krásnè, bèl dròhè èšèè krásněši, lèbò bèl všècèk dyjamantama a pèrlama vèkládanè è třpytil sè jak slòncè. Alè tó všèckò nèbèlò nic proti tèmò, jak bèla ta panna hrzká, kèrò zhlidl Sòbèslav v nèzadněši sètnicè. Po mòdrèch šatèch spadalè ròzplètèny zlaty vlasè, kèry právè zlatèm hřèbinkèm ròzčèsavala-

Óviza jich přecházét, pohlidla vókém módrém jak rózvitá charba na Sóběslava a tē vóčē až žižlavy rózpálēlē srcē jēhō jēdném plamēném. „Kēhō pak mně tō vėdēš, milá Jódētó?“ ptala sē, a hlas jēji zvóčēl zlató sētnicó jak dēbē stříbrném zvóném zvónilē. Tó tēda Jódēta všēckó vėkládala, cō ji Sóběslav povidal.

„Tē sē tōzē gurášně mládēnēc, a lēhkó's tō muhl smrtó zaplatit“ povidá princēzna Hělēna. „Alē dām tē dobró radō.

Náš ótēc vóděšlē dō cėzėch zēmi a dalē nás tēm ókrótném vóbrēm hlidat, kėrē tóbē a tvymó bratróvi zlaty střechē vódněsl. Prótózē alē dnėska pózbēl palēc, tóž sē mósi hójit; lēži na břēhō čėrvėnyhō mōřa a má nōhō vė vódē, dókaváď bē sē mó rana nėzhójila. V lėvė kapečē má vódō slabó a v pravé sėlnó; tē tēda sē mósiš pókósēt, abēs mó flašcėčkē zmėnil a sám pak sē tē sėlné vódē hódně napil. Jak sē próbódi, napijē sē hōnēm pódlivá pówėkō z pravé flašcėčkē, alē tēm zėsłábnē a tē hō bóděš muet lėhkó zabít. Až tō óděláš, vřhóť hō dō mōřa a hōnēm k nám zas přėběhni!“

„Jak pak alē, bódē-lē vóbr vėhójėně, nēž já k mōřō dōndō?“

„Tót máš zlató pišcėlkó“, řėkla Hělēna a pódala jō Sóběslavóvi, „alē hódinō cėstē vóčáď pasē sē na zėlėné lóčē stádō kóni; jak k nim dōnděš, zapiskni na tō pišcėlkó a kėrē z kōňu k tóbē přėběhnē, na tēhō sėdni a bóděš spiš ó mōřa.“

Sóběslav pódėkóval pėkném sėstrám a pódėkóvaja šil k čėrvėnymó mōřō. Alē na hódinō cėstē vód zlatėch zámku zhlidl na lóčē stádō kóni. Tóž tēda zapiskl na zlató pišcėlkó a zapiskna, nėkrásněši z cėlyhō stáda přėběhl k nēmō; ē vėskóčēl vón Soběslav tēda na nēhō a ójízďěl cō jėnóm muhl k mōřō.

Z dalėka jōž viděl nėsirnē hrōby tėlėskó vóbróvō na břēhō róztahnōty, skóčēl tēda s kōňa a skóča šil pėškē kė břēhō. Vóbr alē spal tvrdō; lėbō chrápal, žē tō bēlō dalėkō šėrókō slėšēt, jak dēž z hlóboka řmi. Pótichóčkó přėsóral sē Sóběslav k pravymó bókō a z pólėhóčka vėtahl flašcėčkō, kėrá z kapečē trčėla. Tó sėbó alē vóbr trhl a Sóběslav nēmėškaja hōnēm sē napil, abē mēl sėlō k zápasō, dēbē snaď vóbr stal. Nēž tēn lėžēl a spal jak prv, a Sóběslavóvi sē zmėna flašcėčėk ščasně pódarėla. Pótóm kósėk pówóděšil a pówódėnda čėkal na břēhō, až bē sē vóbr próbódi; tō taky nėtrvalō přilėš dlōhō. Vóbr si prótrěl vóčē, chmatl dō pravé kapečē a nahl si hrzkē z flašcėčkē; tō chvilō mó alē sėlny ramėnō klėsłō. Tóž próklėnal hđē cō a

óviza Sóběslava žě přechází, vĕtahl nŏhŏ z móra a ně malŏ sĕ rŏzĕklĕl. Nĕž tĕntŏkrát sĕ alĕ tŏze vŏmĕlĕl; lĕbŏ jak űĕm Sóběslav ždŏchl, převalĕl sĕ jak hnilĕčka. Lĕhŏčkŏ hŏ tĕda přĕmuhl a přĕmuža próbŏdl a vĕhŏdl dŏ móra. Dĕž tŏ Soběslav tĕda tak všĕckŏ vĕkŏnal, vrátil sĕ na ĕřstvym kŏňŏ kĕ zlatĕm zámkŏm.

Tŏdĕ hŏ s tŏzĕ vĕlĕkŏ dĕchtivŏstŏ sĕstrĕ vĕhlidalĕ. Sŏtvá hŏ zhlidlĕ, hnĕď mŏ bĕžĕlĕ vŏbĕ dvĕ naprŏti a zĕ srcĕ mŏ dĕkŏvalĕ, žĕ jich vĕsvŏbŏdil. Hnĕď hŏ vĕdlĕ dŏ sĕtnicĕ, nanŏsĕlĕ dŏbrĕch jidĕl a chŏtnĕ vŏbŏcĕ, chtĕjĕ hŏ aspŏň nĕĕĕm ŏcit, alĕ Sóběslav bĕl sĕtĕ divaja sĕ na jejich až andĕlskŏ krásŏ.

„Vĕĕl nás tĕda tŏdĕ vŏcáď vĕvĕď“, řĕkla Hĕlĕna, dĕž pŏrŏzprávilĕ a sĕ vŏbĕřstvilĕ „a za vŏdmĕnŏ vĕm tĕ zlaty zámkĕ sĕbŏ! Tŏ máš dvĕ jabka, jĕdnŏ zlaty, jĕdnŏ dijamantŏvy; s prvŏim sĕ pŏstav přĕd prvŏi zámĕk a řĕkŏni: „hŏp, zámkŏ, dŏ jabka!“ a zámĕk sĕ dŏ něhŏ zavřĕ. Drŏhĕ zámĕk zavřĕ dŏ dijamantŏvŏhŏ jabka! Až jich bŏdĕš chtĕt mĕt vĕnkŏ, řĕknĕš: „Hŏp, zámkŏ, z jabka!“ a zámĕk sĕ pŏstavi, hĕ bŏdĕš chtĕt.“

S pŏdĕkovánim přĕjal princ drahŏcĕnĕ dar a vĕzma sĕstrĕ za rŏkĕ, šil s nĕma k đŏřĕ, kŏdĕm k nim přĕšil.

Alĕ napřĕď šlĕ k prvŏimŏ zámkŏ. Sóběslav vĕtahl zlaty jabkŏ a řĕkl řĕka: „Hŏp, zámkŏ dŏ jabka!“ a zámĕk bĕl tŏ chvilŏ v jabkŏ. Tak taky ŏdĕlal s drŏhĕm; pŏtŏm jich strĕĕl dŏ kapeĕ a všĕci šlĕ k prŏvazŏ.

„Napřĕď pudĕš tĕ sĕstrŏ“ řĕkla Hĕlĕna, „pŏtŏm já a na pŏslĕdĕ Sóběslav.“

Zatim ŏslĕšĕlĕ slŏžebnici zvŏnĕk a vĕtahŏvalĕ prŏvaz na vrch. Dĕchtivĕ, cŏ alĕ bratr vĕzkŏmal, Slavŏmil stál ŏ đŏřĕ a vŏĕĕkával, až hŏ ŏvizĕ. Najĕdnŏ zašŏstijŏ stříbrny šatĕ, a ĕřnŏvlasá hlava, vŏkráslĕná pĕrlama, sĕ ŏkážĕ. Slŏžebnici sĕ lĕklĕ, žĕ až vŏdskŏĕlĕ, a dĕbĕ bĕl Slavomil Jŏdĕtŏ nĕzachĕtil, bĕla bĕ dulĕ spadla. Kryv mŏ snĕďŏ tvář pŏlila, dĕž Jŏdĕta ĕřnĕm vŏkĕm na něhŏ pŏhlidla a cŏ bratr zkŏsĕl mŏ vĕkládala. Hnĕď rŏzkázal, abĕ spŏstilĕ prŏvaz, prŏ drŏhŏ princĕznŏ; nĕkŏlĕk slŏžebniku bĕžĕlŏ dŏ zámkŏ prŏ vŏzĕ a tam prŏ vzácny hŏstĕ všĕckŏ cŏ nĕpĕkŏňĕš chĕstalĕ.

Napŏslĕdĕ vĕtahlĕ na vrch taky Sóběslava.

Drŏhyhŏ dnĕ slavila sĕ svajba vŏbŏch dvŏch bratru a sĕstĕr. Kvĕĕerŏ Sóběslav sĕ vĕtratil zĕ sinĕ, šil na kŏpecĕk naprŏti ŏĕcŏvskyhŏ zámkŏ, vĕtahl z kapeĕ zlaty jabkŏ a řĕkl:

„Hóp, zámek, z jabka!“ a tó chvílô stál zámek na kópěčkô. Pôtóm šil na drôhé kópěček, vêtahl dijamantóvy jabkô a vêtahna hó řekl tak jak prv a dijamantama vêkládané zámek sê blêštél v zářê slôněčka děž zapadá, až sê lědi sbihóvalê a krêčelê: „hóri!“ alé jak přemrzli stálê, děž ôvidělê tèn div divóci. Sôbêslav sê vrátil a vědl hôstê, abê sê šlê pôdivat; pôtóm dal bratróvi zlatê zámek a dô dijamantovyhó šil sám zê svô Hêlénô.

Lešany u Prostějova. Přepsal soud. adj. *Jak. Sedláček*.

c) Různořečí týnecko-nezamyslické.

V 18 osadách na Prostějovsku a Olomoucku odlišuje se mluva od vypsaneho podřechi okolního několika podstatnými znaky, majíc s ním ostatek základní ráz společný. Jsou to osady: Držovice, Vrahovice, Kralice, Vítonice, Hrubčice, Ratiborice, Čertoryje, Drahlav, Charváty, Tázaly, Kožušany, Blatce, Grygov, Hostkovice, Čechovice, Týnec, Vsisko, Holice

Samohlásky.

1. *á* se krátí ve slovech sadlo, maslo.
2. původní *o* má zvuk normální: vedete, nesete.

V řadových číslovkách šestý, sedmý na Prostějovsku *o* se neúží, na Olomoucku se úží: šístý, sidmý.

3. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, či* mění se *i* v *e*: lest, hřena, pořeca, křeček, peřena, zema, seřa, cebořa, žed, šedit, řečeca. Tak i ve slovesech IV. třídy: pářet, kiřet, vozet, noseř, točet atd.

V nominativě mn. *i* se nemění ani po *c*: vojáci, vtáci.

Toto zástupné *o* neliší se hrubě svým zvukem od původního: řed (led) a řed (lid) znêlo mnê stejně, ač sousedé tvrdili, že obê slova rozeznávají. Tak přešil znamená přešel i přišel.

4. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, či*, kde v *a*) a *b*) *i* přechází v *é*, ve výslovnosti těchto osad slyší se *i* jen malinko zbarvené zvukem *é* (na Prostějovsku), někde skoro čisté (na Olomoucku): řísti, řonděř, řibit, řízař, hřista, kříž, křídlo, vekřík, šípek, naší matec, čítař, čířař, čist, rohřik, psík, vozík, kořik, nořík, nebožčik, střikař, střířim — střeřim.

Tak i v genitivě mn. rodu ž., kde v *a) b)* jest *ě*, je tu *í* po měkkých souhláskách, *ý* po tvrdých a obojetných: kuží, doší, nuší, hoší, olší, zemní, rebý, korotvý.

5. *y* se mění v *e* poněkud zvýšené, zvláště v sousedstvu podřecí kojetského: řebě, pěskě, jazek.

6. *ý* zní jako *ý* poněkud ztemnělé zvukem *é*, ve Vrahovicích na př. více nežli v Charváttech a Týnci: strýc, býk, dobrý člověk, omývá, zakrývá.

7. *o* má zvuk normální: olovo, toporo.

o se mění v *u* (ů) v týchž slovech a tvarech jako v *a) a b)*: pokuj, ruj, struj, stuj, nebuj se, pomuč pomuža — pomuž — pomužl, rusť — orustl atd.

8. *u* se mění v *o*: bodo, chalopo, v lesu, ščoka, kľočka, koľatý, slonečko, odhrnoľ, jož, potrebojo.

Zvuk tohoto zástupného *o* neliší se od původního: bok (bok i buk), kos (kos i kus) ve výslovnosti se nerozeznává, a Francka má ve vokativě Francka proti: Francko! (= Francku!).

9. *ú* má zvuk dlouhého *ú* ztemnělého poněkud, někde více, jinde méně, zvukem *ó*: kľobúk, kľúč, ľúbat, kľúšček, šplúchat, úľ, úľhor, úľvod, k zelú, v obilú, radostú, obcú, ružú, dvúich, minúť, sedijú, voľajú, mažú, ijú, vijú, sí, k vičeriú atd.

ú se mění v *ý* ve slově plýťfa (ploutev), *ó* v *ú* ve slově múda, miliún.

10. *ů* zní všude zkrátka: dum, dvur, ruža, sísedu.

11. Hanácké *půk*, *půz* (slov. pauk, pauz) zní v tomto podřecí: půk, půz; cizí slova kaucí, hauptman, Pauláni: kúci, húptman, Púľáni.

Téžeslabičné *aj* mění se v *ý* (ej, é): krý — kraja, hýný.

Téžeslabičné *ej* přechází po tvrdých a obojetných hláskách v *ý*, po měkkých v *í*: grýcar, výce, krýčir, dý, zavolý, zazpivý, počký, přečítý, nenalizý, neošivý se, nývětši, nýpěkníši, nýso — nýsú — nýni (= néjsu — není), z tý bílý hose, — neotrácí, omní (uměj), krájí (krájej), hří, okří, velí, (vylej).

Téžeslabičné *ij* v imperativě po *š* a *š* mění se v *í*, ost atek v *i*: oží, oší, napi se, nabi.

Téžeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ý*: zakrý, omý, rý.

12. Ve většině těchto osad souhláska *v* s temnými *k, t, s* spodobuje se v *f* jako na sousedním Kojetsku: *kfět, kfám, tfuj, sfuj, sfět*.

13. *l* a *l'* rozlišuje se všude zcela určitě: *ohel — oheľ, voľý (volej) — oľí (olej), trohľa — do trohĚ — v trohĚ*.

ř tvrdne jako *jinde* na Hané ve slovech: *oderet, kreda*.
v se mění v *ro* ve slově *teprová*.

14. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: *mněť — nemňí za zly, smněje se, mněch, smněť, po tmně*.

15. *t* se měkčí v infinitivě: *nyst, biť, seděť, chodiť, volať, kopovať*; mění se v *k* ve slovech *klóct, klostý, klačet*.

16. Přídechového *v* není: *oko, oves*; ani přídechového *h*, leč v několika slovech: *hozeny, hořeca*.

Ostatní proměny samohláskové i souhláskové jsou celkem tytéž jako v *a*) a *b*).

Skloňování a časování spravuje se vzory nahoře uvedenými, až na vládnoucí tu zákony hláskoslovné; proto stačí tu vytknouti jen některé zvláštnosti, hledíc hlavně k těmto zákonům hláskoslovným.

1. Zvláštní je v podřečí tomto genitiv jedn. substantiv vzoru *starosta* na *u* vedle akkusativu na *o*, kdežto přece každé *u* se mění v *o*: To je bratr našeho *Peku*; ale jenom ve *Vrahovicích* (jako v *Dubanech*), v sousedních *Hrubčicích* a dále končí se na *o* jako akkusativ: *Beľ sem o Janka Krópo, dostal sem to od Pavľa Svobodo* (tak i na *Litovelsku* a *Zábřežsku*).

2. *Kafé* má v gen. *kafejo*: „Trocho *kafejo*“ (*Holice*).

3. oče	oše
očí	oší
očám	ošám
očách	ošách
očama	ošama

4. dobrý — dobry	dobrá
dobryho	dobrý
dobrymu	dobrý
dobryho — dobry	dobru
o dobrým	dobrý
dobrým	dobru

dobří — dobry
 dobrých
 dobrým
 dobry
 dobrých
 dobrýma.

5. muj — moje (mý)	moja
mojeho -- (mýho)	mojí (mý)
mojemo (mýmo)	mojí (mý)
mojeho (mýho)	mojo (mů)
mojem (mým)	mojí (mý)
mojim (mým)	mojů (mů)

moji moje
 mojech (mých)
 mojem (mým)
 moje (mý)
 mojech (mých)
 mojema (mýma)

6. ten	tá	ti	ty
teho	tý	tech	
temo	tý	tem	
teho	tů	te	
tem	tý	tech	
tým	tů	tema.	

Totéž podřečí vládne v 10 osadách na Kojetsku; jsou to: Srbce, Mořice, Nezamyslice, Dřevnovice, Těšice, Tištín, Koválovice, Osičany, Pavlovice, Úrčice.

V prvních osmi osadách shoduje se mluva docela s podřečím právě vypsáním; rozdíly jsou nepatrné.

1. *a* ve slovech máslo, sádlo se nekrátí.

2. *l* je tvrdé před *a*, *o*, *ú*, ale před *e* střední.

3. *v* po *k*, *t*, *s* podržuje svůj původní zvuk, nespodobujíc se v *f*: květ, tvůj, svět.

4. Vzor starosta má v gen. staroste, v akk. starosto. I jméno Šírek má v gen. Šírke.

5. Infinitiv má tvrdé *t*: volat, sedět, chodit, slůžet, kot.

Mluva osad Pavlovic a Určie má kromě svých odlišných znaků (í, ý, ů) ráz podřečí kojetského B).

1. *i* v slabikách *li, ři, zi, si, ži, ši, či* mění se v *è*: polèca, peřèna, zèma, sèla, žèto, šèdit, svačèna.

2. *y* mění se tolikéž v *è*: rèbè, pèskè, chètat.

3. *u* se nemění: budu, hubu, muchu.

4. Infinitiv má *t* tvrdé: dat, ležet, nosèt, vodit, kut.

Zlatovláska.

Beł jeden král a beł tak rozomný, že i fšeckým zviřatom rozomněl, co si povidaše. A poslůchýte, jak se to naočel. Přešla k němu jakáse stará stařenka, přenesla mo v košíko hada a povidá, abe si ho dał nastrojít, dež ho sui, že bode fšeckymo rozomnět, co kery zviře f povětřú, na zemi i ve vodě młovi. Temo kráľovi se to líbilo, že bode omnět, co žádný neomi, dobře stařence zaplatil, a hned poročel složebnikovi, abe mo tú rebo g obèdo nastrojil. „Aľe“ prý, „ať ji ani na jazek nevezneš, lebo mnè to sfojú hlavú zaplatíš.“

Jorkovi, temo složebnikovi, belo divny, proč mo to král tak toze zapověděl. „Jagžev sem takovú rebo neviděl“, povidá si sám, „vepadá zrovna jag had. A jaký be to beł kochař, abe ani nekoštoval co stroji?“ Dež to belo opèčeny, vzal kúšček na jazek a koštoval. F tem sleši kolem oší neco bzučet: „Nám taky neco, nám taky neco“. Jorka se ohlíži, co to? — a nevidi ľeda nekoľek moch, co v kocheni ľitale. To zas negdo na hoľeše šepľavè volá: „Gde pak, gde pak?“ A tenši hlase odpovidajú: „Do menářovyho ječmeňa, do menářovyho ječmeňa“. Jorka kúkne oknem a vidí hůsera ze stádem hosí. „Aha“, povidá, „taková je to reba?“ Jož věděl, co je. Čersttío strčel ešče jeden drobek do hobe a potom hada donesl kráľovi, jag be nic nebèlo.

Po obèdè poročel král Jorkovi, abe mo nastrojil koňa, že se chce projet, a on abe ho doprovázel. Král jeł napřed a Jorka za ním. Dež jeľe po zelený ľúce, poskočel Jorku kuň a zařechtal: „Hohohó, bratře! mnè je tak ľefko, že bech chtěl přes hore skákat“. „Což je o to“, povidá drohý, „já bech taky rád skákal, aľe na mnè sedí starý; skočim-ľe, svaľi se na zem jak mnèch a zlomi si krk“. — „Ať si zlomi, co z teho?“ řekl Jorku kuň;

misto staryho bodeš noset mladýho“. Jorka se tý rozmlově zasmil, ale jenom tak poticho, abe král nevěděl. Ale král taky dobře rozomněl, co si konici povidaše, ohlídl se a viza, že se Jorka smněje, ptá se: „Čemo se smněješ?“ „Ničemo, králofská Jasnosť, jenom mně tak neco napadlo“, omlúval se Jorka. Ale starý král jož ho mněl v podezřeňú a koňom jož taky nevěřel; obrátil a zas dom.

Dež přejele do zámko, poročel král Jorkovi, abe mo nalil do sklinky vína. „Ale tvoja hlava za to“, povida, „ešle nedoleješ alebo přejeješ!“ Jorka vzaš komvo z vinem a leje. F tem přeletěle oknem dvě ftačci, jeden drohyho honil, a ten, co otěkaš, mněl tři zlaty vlase v zobáčko. „Dý mě jich“, povida ten jeden. „šak sí moje!“

„Nedám, moje sí, já sem si jich zvihl.“

„Ale já sem jich viděl, jak opadše, dež se tá zlatovlasá pana česala. Dý mě aspoň dva!“ — „Ani jeden“. To ten drohý ftaček za ním a te zlaty vlase chetil. Dež se tak o ně v letě táhaše, zostal každymo v zobáčko jeden, třetí zlatý vlas opadl na zem, jenom to zazvonilo. F tem se Jorka po něm ohlídl a přelil. „Propadls ževot“, věkřikl král, „ale chco s tebi milostivě naložet, dež tí zlatí pano dobodeš a převedeš mně jo za ženo.“

Co mněl Jorka dělat? chtěl-še sfuj ževot zachovat, mosel pro pano, ačkole ani nevěděl, gde jo hledat. Nastrojil si koňa a jel kade tade. Přejel k černymo lesu, a tam pod lesem o ceste hořel chrást: zapáleše ho pasáci. Pod chrástem běl brablenčí kopec, iskre na ní přšele a brablenci ze sfojema bílýma vajičkama semtam otěkaše. „Ach, pomuž, Jorko, pomuž!“ voľaše žalostně, „zhořime, a naši mladí ve vajičkách“. — To on s koňa duše, chrást oťal a oheň ohasel. „Až teho bodeš potřebovat, zpomeň si na nás, a taky ti pomužem (e).“

Potom jel přes ten les a přešel g vesoký jedše. Na vrcho na jedše bělo krkavčí hnizdo, a duše na zemi piščeše dvě krkafčata a nařikaše: „Tatiček a matička nám oľetěše, máme si sami potravu hledat, a me obohy pisklata ešče litať neomime. Ach, pomuž, Jorko, pomuž, nakrm nás, lebo omřem hladem“. Jorka se dlúho nerozmýšleš, skočel s koňa a vrazil mo do boka šabľo, abe krkafčata mněše co žhrať. „Až teho bodeš potřebovat“, krkaše vesele, „zpomeň si na nás a taky ti pomužem!“

Potom dál jož mosel Jorka pěške. Šil dlúho, dlúho lesem a dež jož z lesa vecházel, viděl před sebu daľeky veľeky moře. Na břeho na krajo mořa hádaľe se spoľem dvá rebári. Chetile veľekú zlatú rebo do sitě, a každý jo chtěl mněť sám pro sebe. „Moja je sit, moja reba!“ — A drohý mo na to: „Málo be ti tvoja sit bela platná, debe mojí lodě a mojí pomocé nebelo. — „Až podrohy zas takovú chetnem, bode tvoja“. — „Né tak, te počký na drohú a túto dý mně“. — „Já vás porovnam“, povidá Jorka: prodýte mně tú rebo, dobre vám jo zaplatim, a penize rozdělťe mezi sebu na pole“. A daľ jim za ňo vsecke penize, co mněť od kráľa na cestu, nic si nenechal. Rebári bele rádi, že tak dobre prodale, a Jorka postil rebo zas do mořa. Vesele zašplúchľa, podhrozela se a potom blízko břeha ešče jednu vestrčela hlavo: „Až mně, Jorko, bodeš potrebovať, zpomeň si na mně, odsľúžim se ti“. A potom se stratila. „Gde ideš“, ptaľe se rebári Jorka. „Ido sfojemo pánovi, starymo kráľovi pro nevěsto, pro zlatovlasú pano, a nevím ani gde jo hľedať“. „Ach o tý ti mužem dobre pověďť“, řekľe rebári, „je to Zlatovláska, kráľova cera, z křesťalovyho zámko tam na tem ostrově. Každý deň ráno, dež se rozednivá, češe svoje zlaty vlase; ide od nich zář po nebi i po moři. Chceš-ľe, sami tě tam na ten ostrov dovezem, protožes nás tak dobre porovnal. Ale mŕi se na pozoro, abes pravú pano vebraľ: dvanásť je panen, kráľofských cer, ale jenom jedna má zlaty vlase.“

Dež bel Jorka na tem ostrově, šil do křesťalovyho zámko proseť kráľa, abe svojo zlatovlasú ceru jeho pano kráľovi daľ za ženo. „Dám“, řekľ kráľ, „ale mosiš jo vesľúžeť, mosiš za tře dni tře práce oděľať, co ti oľožim, každý deň jedno. Zatým si mužeš do zýťřka odpočeniť“. Drohý deň ráno povidá mo kráľ: „Moja Zlatovláska mněľa šňurko drahých perel; šňurka se přetrhľa, a perle se vesepale do vesoký tráve na zelený ľúce. Te perle mosiš zebrať, abe ani jedna nechebila“. Jorka šil na tú ľúku, bela daľeká, veľeká, kľekľ do tráve a začal hľedať. Hľedaľ, hľedaľ od rána do poľedňa, ale ani perľičko neviděl. „Ach, debe tade bele moji brablenci, ti be mně muhľe pomucť!“ „Šak zme tade, abechme ti pomuhľe“, řekľe brablenci, gde se vzale, tam se vzale, ale kolem něho jenom se hýbale. „Co potreboješ?“ — „Mám perle zebrať na tý ľúce, a nevidim ani jedno“. „Počký jenom maľičko, me jich za tebe pozbiráme“. A netrvalo to dlúho,

z tráve mo snesle hromádko perel; nepotreboval leda na šnurko navlíkat. A potom dež jož tí šnurko zavazoval, překolhal ešče jeden brableneček, běl chromý, noha mo tehda zhořeľa, dež o nich hořeľa, a křečel: „Počký, Jorko! nezavazuj, neso ešče jedno perfičko!“

Dež Jorka te perle královi přenesl, a král jich přepočítal, ani jedna nechebila. „Dobřes odělal svojo věc“, povidá, „zýtra ti dám jinú práco.“ Ráno Jorka přešil a král mo řekl: „Moja Zlatovláska kúpala se v mořo a ztratila tam zlatý prstýnek; ten mně mosíš najít a přenyst“. Jorka šil k mořo a chođil smotně po břeho; moře bělo česty, aľe tak hluboky, že nemohl ani na dno dohlednúť a což teprová na dně najít prstýnek. „Ach debe tade běla moja zlatá reba, tá be mně muhľa pomučť.“ F tem se neco v mořo zablísklo, a z hlúbke na vrch vode veploľa zlatá reba. „Šak so tade, abech ti pomuhľa; co potreboješ?“ „Mám v mořo najít zlatý prstýnek a nevidím ani na dno.“ „Věľ akorát potkaľa sem ščoko rebo, nesľa zlatý prstýnek na plýťfě Maľičko jenom počký, já ti ho přeneso“. A netrvalo to dlúho, vrátila se z hlúbke a přenesľa mo ščoko i s prstýnkem.

Král Jorka zas pochfáleľ, že dobre sfojo věc odělal, a potom ráno mo oľožel třeti práco: „Chceš-ľe, abech sfojo Zlatovlásko tfojemo královi daľ za ženo, mosíš ji přenyst mrtfý a ževý vode, bode ji potřeba“. Jorka nevěďeľ, gde se pro tú vodo obrátit, šil na zdařbuh, kade tade, gde ho nohe nesle, až přešil do černyho lesa. „Ach debe tadě běle moji krkafci, snáď be mně pomuhľe!“ To mo nad hlavú cose šostľo, a gde se vzale tam se vzale dvě krkafci: „Šak zme tade, abechme ti pomuhľe. Co chceš?“ Mám přenyst mrtfý a ževý vode, a nevim, gde jo hľedať.“ „O tý me dobře vimě. Maľičko jenom počký, me ti jo přenesem“. A za maľú chvíľo přenesle Jorkovi každy jeden pľocar plný vode; v jednom pľocaro běla ževá voda, v drohým mrtfá. Na krajo lesa viděľ od jedľe g jedľe rozpjatú pičeno, prostřeď pičene seděľ veľeký púk, cucaľ mocho Jorka vzal pľocar s mrtfú vodú, postřikaľ púka a púk se zvaleľ na zem jak zralá višňa, běľ mrtfý. Potom postřikľ mocho z drohyho pľocara ževú vodú a mócha začala sebi házet, veškrabala se z pičene ven a potom do pověťri. „Tfoje ščesti, Jorko, žes mně zkřiseľ“, bzučela mo kolem oší, „šak beze mně bes sotfá ohodľ, kerá ze dvanásti je Zlatovláska.“

Týnec u Olomouce.

Přepsal theolog Jan Šrámek.

d) Různořečí vyškovské.

Na Vyškovsku, počítajíc tam: Pačlavice, Dědkovice, Švábenice, Hoštice, Křižanovice, Herotice, Topolany, Mor. Prusy, Vážany, Malkovice, z podřečí tohoto vytknouti sluší:

a) Původní *e* a *o* mají zvuk normální

b) Ze sloves V. třídy *a* nepřehlasují: večerat — večeráme, věšat — věšáme, zabíjat, střílat. Za mišat jiných podřečí hanáckých je tu michat (imper. zamiš).

c) *ě* se uží v *i* v slovesech: hřít — hříje — hři — hřil, věkřít — věkříje — věkři — věkřil, přít — přijje — při — přiř, smít se — smije se — smi se — smil se.

d) *i* v slabikách *lí, ří, sí, ží, ší, čí* většinou se krátí: klič, blízko, rohlik, stehlik, kříž, křídlo, šípek, košík, nožík, čist, čítat, číhat, v genitivě mn.: kuži, veži, hōsi. Jen v některých slovech a tvarech mění se v *ě*: lésti, lézat, lézačka, psěk, vozěk, čém, ôšě (ušij), ôžě (uzij). Tak i v Brodku a v Želci.

e) *y* mění se v Pačlavicích ještě v *e* povýšené: rěbě, trnkě (jako na Kojetsku), dále v *e* hrdelné: rěbě, trnkě, hrōškě.

f) *o* se dluží před *j* ve slovesech: hójit, dójit, strójit, bójim se, stójim a p.

g) Slovo kraj nepřehlasuje.

h) V Pačlavicích ještě se dosti zřetelně rozeznává *l* a *ʋ*, dále už je jedno *l* střední.

i) *ř* tvrdne ve slovese ôderêt, ale netvrdne ve slově křêda

k) Přídechového *v* a *h* není: oko, ôvod, abêch.

l) Dativ mn. rodu m. a stř. v Hradčanech, Chvalkovicích. Pačlavicích a Švábenicích má koncovku *om*: chlapom, koňom, telatom, od Ivanovic počínajíc k Vyškovu *um*: žebrákum, koňum, telatum.

m) Akkusativ jedn. vzoru starosta jest roven genitivu: Od Procházke, potkal sem Procházke.

n) Zem, do zeme, v zemi, pod zemô, zeme — zemi — zemách — zemama.

o) Přídavné jméno má v instr. jedn. a mn. krátké *y*: dobrým, dobrýma; tak i: mym, sôsedovym.

p) Dativ zájmena *ty* rovná se akkusativu: já tě povim!

Zájmeno ukazovací ženského rodu je v nom. *tá*, v akk. *tó*.
r) Opětovací sloveso *jeti* je tu všude ježďat.

V Ivanovicích se nyní řeč „panští“. Hledíc k samohláskám, pozorovati tu tři doby vedle sebe: *bôdô* — *budô* — *budu*, *rêbê* — *rybê* — *ryby* a p.

IV. Drahaný.

Hranice: Ptení, Zdětín, Vícov, Plumlov, Prostějovičky, Podivice, Drysice, Pustiměř, Něm. Prusy, Dědice, Drnovice, Nosálovice, Lulč, Nemojany, Tučepy, Habrovany, Olšany, Radčice, Ruprechtov, Podom, Krásensko, Rozstání, Luďikov, Újezd, Skalice, Svitávka, Chrudichromy, Buková, Lipová.

Samohlásky.

1. *a* v koncovkách pádových se nepřehlasuje: *práca*, *dô hruca*, *zělěny póla*.

á ve slovech *máslo*, *sádlo*, *nás*, *vás* se nekrátí.

2. *e* původní zvýšeno je v Drahanech v *è*: *hdè hò vèdètè*, *nèsèmè*, *jinde* v *é*;

ě se zeslabuje v *i* ve slovech a tvarech: *vidět*, *povídět*, *zdůvidět se*, *věstihovat se*, *Próstihov*, *plěsnivit*, *vòšèdivit*, *vónémócnit*, *sédnitè*, *zamknitè*, *na náspi*, *vèdli*, *hřijè*, *přijè*, *smijè se*, *vókřijè*;

é mění se *y*: *prstynèk*. *dyšč*, *kryv*, *dòbryhò*, — *mynò*, *pyrò* v. *ménò*, *pérò* (Žďárná);

é kmenů zavřených sloves I. třídy mění se v infinitivě v *y* (= *ý*): *nyst*, *vyst*, *vyzt*, *tyct*, *pyct*, *kvyst*, na Boskovsku (Žďárná, Chrudichromy) se krátí: *nest*, *vest*, *vezt*, *kvest* v. *pyct*, *tyct*;

ie mění se v celé krajině v *i* (= *i*): *plict*, *lizt*, *řict*.

3. *i* po retnicích má zvuk středního, českého *i* a mění se někdy v *è* jako *y*: *rozvèlé* (*rozvilý* = *rozpustilý*), *pèchnót* (*pichnouti*).

Slabiky *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *či* mění se jako na Prostějovsku a t. d. v *lè*, *řè*, *zè*, *sè*, *cè*, *žè*, *šè*, *čè*.

V nominativě množném *i* zůstává někde vůbec nezměněno: *vójáci*, *vtáci*, *psi*, *kòžèlòži*, *drátaři* (Krásensko), *jinde* se mění

v *e* po sykavkách tvrdých i měkkých: vójácě, psě, kózěložě — drátaři. — Vóčě, hósě (Krásensko) — vóčě, hósě (Žďárná).

V lokale jedn. po *l* a *ř* mění se *i* v *é*, po sykavkách v *ê*: na tabólě, na fařě, na pęcě, na věžě;

i po týchž souhláskách jen v některých slovech se mění v *ě*, většinou se krátí: lěsti, lězat, cětít (Žďárná) — citit (Krásensko), psěk, vózěk, — hlista, křidló. šípěk, čihat, röhlik, stěhlik a t. d.

Tak i v genitivě mn. *i* jen po *s* a *z* místy se mění v *ě*: hósě, kózě (Žďárná) — hósi, kózi (Krásensko), dóši, kuži, břězi.

4. *y* mění se v *ê*, *ý* v *ě*: rébê, pęcê, běk, pęcha, dóbřěch lědi.

5. *o* původní mění se v Drahanech v *ò*, jinde v *ó*: vólóvò — vólóvò.

6. *u* se mění v *ò*, *ú* v *ò*: bódò, mędò, kóp còkrò, za našò stódólò.

7. *ů* se vyslovuje zkrátka: stul, dvur, ruža.

8. *ej* v koncovkách substantivních zůstává nezměněno: zlóděj, vólěj, lěšěj, na próděj, ostatek se mění v *ě*: zavólě, dě, nělěpsi; — přěmitě = přijmíte.

Souhlásky.

1. Jasně souhlásky vyznívají na konci slov velmi jemně s pazvukem samohláskovým.

2. V Prostějovičkách před *a*, *o*, *ò*, *e*, *n* a na konci slova jest *l* tvrdé: tabòla, lópata, lòh, vdólěk, kòstělník, hòčětěl, v ostatních osadách jest jedno, střední *l*.

Za *l*, *r* jest *lò*, *rò* ve slovech: slòza, pètřòželi;

ř tvrdne ve slovese hòděrět, ale nikoli ve slově křèda.

3. *n* měkne ve slovech: česněk, kòmiňar.

4. *č* se mění v *j* v místním jméně Dějice;

čt, *tt* zůstává nezměněno: pòdčtè, zaplattè;

st mění se v instr. jedn. vzoru kost u abstrakt v *šè*: radòšèčò, chètřòšèčò.

5. *v* mění se v *b*: gěbat = kývatì, blaštuvka;

v se přísouvá: vlaska (lasice), vodvolat (odolati, jako by bylo složeno od—olat);

v jest přìdechem každému náslovnému *o*: vòkò, vòvès.

6. *h* se mění v *j*: *tòjik*;

h jest pravidelným přídechem náslovnému *a*, *e*, *i*, *ô* (= *u*), *ó* (= *ú*): *haž*, *halé*, *hèrtèplè*, *hè* (= *i*), *hiva*, *jèhich*, *hò nás*, *hòmrèl*, *hòvòd*. *Hòdèrèl hòhliř hòhliřa hòhhlèm*, *hòhliř hòpadl*, *hòmrèl*. Se skupiny *hř* neodsouvá se *h*: *hřich*, *hřibè*, *pòhřèb* a t. d.

7. *č* se mění v *š*: *šmèlák*, *j* v *h*: *Pròstihòv*.

8. Přesmyk: *hintè* = *nit*, *hindè* = *hnidy*.

Skloňování a časování neodchyluje se podstatně v ničem od obecné hanáčtiny, jmenovitě prostějovské.

1. Dativ mn. končí se na *um*: *vtákum*, *hostum*, *hřibjatum*.

2. Nebe skloňuje se dle pole, jen v genitivě má zvláštní tvar *nebi*: *Pèšni andèli z nèbi spadlé*.

3. *Ròcè* má analogické tvary: *dò ròci*, v *ròcich*, *ròcima*.

4. Vzor mrkev přestoupil pode vzor ryba: *mrkva*, *hòžva*, *kòtva*, *dékva*, *kòròtvja*. — Ve *Žďárnè*: *mrkev* -- *mrkvè* — *k mrkvè* — *mrkvjó*, *pánvja*, *kòròtvja*, *hòžva*.

5. Přídavné přisvojovací končí se v *uj* — *òva* — *òvò*, na *Boskovsku* v *u* — *òva* — *òvò*.

Vò zlym kòcòrò.

Bèl jèdnò jèdèn mladè, svòbòdnè sèdlák. Ròdièi mò hòmrèlè a vòn vòd tè dòbè nèmèl hò sèbè vè statkò ani èlòvièka, mèl jènòm vèlkyhò èrnyhò kòcòra.

Sèdlák tèm bèl tòzè pracòvitè a přèèènlèvè; ránò každè dèn si všèckò sám pòklòdil a dèž dròzi sèdláci jèlè dò pòla, jèl jòž takè. Him bèlò divny, hò mò všèckò pòpravòjè a dèlá, alè dèž sè hò na tò zèptalè, říkával, zè mò všèckò hòdèlá jèhò kòcòr. Za nèjakè čas namlòvil si èèrò bòhatyhò sèdláka a pòtòm si jò takè vzal; vòna bèla bòhatá, alè tòzè lènòšná a vzala si hò jènòm pròtò, zè si mèslèla, zè tèm kòcòr za ñò bòdè všèckò dèlat. Prvni dèù pò svadbè sèdlák ránò stal, zapřihl a pòvidá zènè: „S pánèm Bòhèm! Já jèdò dò pòla a tè tò tadè s tèm kòcòrèm jòž pòpravuj.

V pòlèdnè přèjèl dòm, vòdstròjil kònè a šil dò sèknicè. Žèna jèhò sèdèla hò vòkna a šèla; kòcòr lèžèl na lavecè hò kamèn. Sèdlák sè ptá sèlkè: „Nò, cò varíš na vòbèd.“ „Nic!

Povídala sém ráno kócõrovi: Pòklòd! — Nèchtěl. — Běž prò vòdò, nèchtěl, ani sè nèhèbal. — Běž, vař. — Nèchtěl. Děž vòn nèšil, nèšla sém také“, řekla sèlka.

Na tò sèdlák: „Tak, kócõr tã nèpòslõchal, nõ dõbrã. Šak já mò pòmuzò. Na, chãt hò a drž, alã pãvnã, já hò bõdò řezat; bõdãš vidãt, žã tã pò drõhy pòslãchnã.“ Sèlka vzala kócõra a sèdlák hò řezal. Chvilkò bël kócõr pò tichò, jãnòm vrãël; alã pak škrabal sèlkò tãm vic, ãim vic sèdlák hò mastil. Sèlka jõž prò Bõha pròsãla, habã hò nèchal, alã sèdlák nic. Řezal dál. Sèlka jõž bõla cãlá pòškrabaná, a sèdlák řezal kócõra jãšãã. Põtòm dãž jõž sèlka tò nãmõhla zdržãt, pòstila kócõra, a habã hò pò drõhy zas nãmõsãla držãt, vařãla, pòpravõvala a dãlala všãckò sama. Tak si sèdlák chãtãrã pòmuhl a mël bõhatò a pilnò žãnò.

Krásensko.

Napsal stud. *Jan Zachoval*.

V. Letovice.

Hranice: Krhov, Sebranice, Rudka, Nýrov, Jasenov, Vranová, Vlkov, Skrhov, Stvolová a odtud osádky po levém břehu Svitavy po Letovice.

Osady Vranové náleží sem jen východní polovice (30 čísel), jež slušela kdysi pod panství letovské, kdežto polovice západní, jež poddána byla Křetínu, má nářečí křecké (kunštátské).

Podířečí toto skoro ve všem se rovná brněnskému.

Samohlásky.

1. *a* se nepřehlasuje, *á* mění se celkem jako v ostatní hanáctině.

2. *é* se mění v *ý*: prstýnek, dýnko, dobrýho, po dobrým, vyjmouc kmeny zavřené sloves I. třídy na *z* a *s*, jež *é* krátí: vezt, vest, nest, kvest, lezt, v. týct, pýct;

ě mění se často v *i*: na halmaři, na hůři, na káři (v. na fáře), příd, přis, přivrátit, hřije, při je, smije se, vokři je, sednite.

3. *i* po *l*, *ř*, *ž*, *š*, *č* zůstává nezměněno, po *z*, *s*, *c* mění se v *e* (normální): lid hlina, peřina, pálit, vařit, slóžit, točit, močit,

— zema, sela, serotek, do Lisec, v Rosecích, cebola, cezí, noset, vozet a t. d.

Skloňovací koncovka *ei* mění se v *eè*: vtáčè, vojácè, k té prácè, v pecè (Sebrance).

i dluží se v nominativě mn.: tří, čtyři, všecí, hadí, holobí.

i vyslovuje se velmi zdlouha: znamení, zeli, dnešní, lepší, chodíme, nosíme, mlíko, chléb, klíšče a t. d.

Po *l, ř, ž, š, č* zůstává *í* nezměněno, po *z, s, c* mění se v *é* (normální) jen v některých slovech a tvarech: hlísta, lizat, blízko, klíč, plíce, kříž, křídlo, hřích, příčina, žídlo, hoživat, vešívat, čist, čítat, — v zémně, zívat, cép, cétit, cín, cisař, psék, vozék, lesék, stádo kozé, hosé, pět mezé;

i se krátí v koncovce *ík*: mladík, chodník, červík, — rohlik, stehlik, špendlík (Krhov) — rohlik, stehlik, špendlík (Sebrance).

4. *y* mění se v *e*, *ý* v *é* (normální *e*, *é*): meš, rebe, peske, pécha, stréc, motél, hél, dobrých lidí.

5. *o* má zvuk normální.

o mění se v *û* ve slovech: kûzle, kûža, nûša, rûste — rûstl, vûbec (= obec), v *u* ve slabice *ov*: vuves, vuvca, nuvé, dobuvé, boskuvské, maluvat, a ve slabice *oj*: stuj: poduj, nebud se, v. pokoj, a ve slovech jabluň, zluďej.

6. *u* se mění v normální *o*, *ú* v *ó*: bodo, hobo, kop cogro, za našó stodoló. Bok (latus) a bok (fagus), kopec (mercator) a kopec (mons) ve výslovnosti se nerozeznávají

7. *û* se vyslovuje zdlouha, *i* v genitivě mn. se hodně prodlužuje: stûl, rûža, dûm, vûl, nemûžu pûčit, ho sósedû.

8. *aj* se nemění ve slovech: kraj, hajné, *ej* v koncovkách substantivních: dobroďej, zluďej, Matěj, lišěj, kdežto jiné *ej* se mění v *é*: sténé, dé, névětší. V imperativě: počke — počkete krátí se *é*;

ij se mění v *i*: nali, nasi, hoži, hoši (ušij).

Tolikéz *ěj* se mění v *i*: nesmi se, při mo toho, zehři se.

jj se mění v *é*: homé, zakré.

9. V přičestí činném v rodě muž. jedn. dluží se samohláska, zvláště *e* vzniklé z *y*: bél, nosél, prosél, vozél. Dlouží se: šísté, sídmé, ale: vosmé.

Po různu: sélnica, čistá voda (Krhov).

Souhlásky.

1. Jasně souhlásky na konci slova znějí velmi jemně, s pazvukem samohláskovým.

2. *l* před *a*, *o*, před souhláskami *a* na konci slova v některých osadách (na př. v Sebranicích) zní zhruba: taboľa, na poľo (na poli), kosteľník, kľnót, veľké, hoheľ, v jiných jest jedno, střední *l*.

V přičestí činném *l* jen místy (ve Vranové) většinou se odsouvá.

ř tvrdne ve slovese hoderet, trvá v podstatném křida.

3. *t* se neměkčí ve vzoru kost: spravedlnost, štvrt, hnit. *d* a *t* tvrdne v imperativě: bed — bete (= beďte, buďte) pod — pote, zaplat — zaplate, pojed — pojedte a v příslovci teď.

d se nevsouvá ve slovese žímat.

st se mění v *šč* v instr. jedn. jmen odtažných vzoru kost: zloščó, chetroščó;

t se nemění v *k* ve slovech: tlósté, tlóct, tlačit.

4. *v* jest přidechem každému náslovnému *o*: voko, voves.

5. *h* jest přidechem náslovnému *a*, *e*, *i*, *o*, (= *u*): habech, he (i), hiskra, hídlo, hocho, hodělal, ho sóseda a t. d.

h se předsouvá ve slovech: hnit, hnížké, hroždí.

Skloňování.

1. Můj nuvé nůž	mý nuvý nůže
2. mýho nuvýho nůža	méch nuvéch nůžů
3. mýmo nuvýmo nůžo	mém nuvém nůžum
4. můj nuvé nůž	mý nuvý nůže
5. můj nuvé nůžo	mý nuvý nůže
6. mým nuvým nůžo	méch nuvéch nůžech
7. mém nuvém nůžem	méma nuvéma nůžama

Lokal mn. vzoru holub-dub bývá častěji na *ich* než v jiných podřecích sousedních: na stromích, na bocích (buk), vo vtácích na vozích, vobrazích.

1. Naša bílá koza	naše bílý koze
2, naší bílé koze	našich bílých kozé
3. naší bílé kozi	naším bílém kozám

4. našo bíló kozo	naše bílý koze
5. naša bílá kozo	naše bílý koze
6. naši bílé kozi	naších bílých kozách
7. našó bíló kozó	našima bíléma kozama

Jako v jiných podřečích hanáckých, i v tomto jsou lokaly mn.: rebech, hobeč, patech.

Vzor starosta má v genitivě i v akk. jedn. staroste.

Roce i tu se skloňuje dle liché analogie: do roci, na rocích, rocema.

Vzor mrkev má: mrkvě, mrkvi, mrkvjó atd. Tak: kotev, hóžev, pánev (v. pánva), ale: korotvja.

Přídavné přisvojovací končí se v Krhově na ůj, -uva -uvo, jinde na ů, -uva, -uvo.

Zájmeno te (ty) má v dativě i v akkusativě ti.

Von v akk. jedn. r. m. *jé*, r. stí. *je*, v akk. mn. *je*, v lok. jedn. něm, tak i našem, vašem, čem, všem.

Zájmeno *tem* (= ten) má tvary: toho, tomo, vo tom, tém, ti, tech atd.

Číslovka tři — tři má ve Vranové tvary: do třích, po třích, šteři — štere: do šter, po štereč, jinde: třech, čtyřech.

Časování.

Tříst — třeso — třísl — třesené, příst — předo — přídl — předené, nest, vezt, vest, kvest, lezt, pýct, týct, síct, hotít — hořál — hotíté, žít — žál — požaté, začít — začál — začaté, zapít — zapjál — zapíté, rožit — rožál — rožité, vodpočít — vodpočál v. vodpočinót, přít — přije — příl, hřít — hříje — hříl — hříté, smít se — smije se — smil se, chestat — cheščo — chešči — cheščíte.

Přechodníky jsou jenom: sedna, lehna, stoja, seđa, kleča, chođa, viđa.

V přičestí činném slyšení místy (na př. ve Vranové) i tvary elidované: nes, ved, pek atd.

Příslovce: vodsádedok (odtud), posovad, domka (domů), venka (ven), taktom, pádem za stavením (zrovna, hned), — cak (copak), — teplej, zeměj, pěkněj, řeš.

Ostatek deklinace a konjugace neliší se hrubě od sousední kunštátské nebo vzdálenější brněnské.

VI. Litovel, Konice, Jevíčko.

H r a n i c e: Náměšť, Senička, Odrlice, Cholína, Rozvadovice, Chořelice, Černé, Střelice, Lipinka, Loštice, Pavlov, Trnávka, Biskupice, Jevíčko, Smržov a t. d., Borotín, Ivanovice, Visky, Sušice, Okrouhlá, Benešov, Pavlov, Štěpánov, Usobrnó, Šubiřov, Konice, Buděcko, Náměšť.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se přehlasuje *a*) celkem tam, kde i v jazyce spisovném a v obecné češtině: *a*) v nom. jedn. rodu ženského: čepicé, lavicé, dōšé, ružé, věžé, přezé n. přízé, mēzé, sviné, kaplé, šablé, tabulé, běrlé, v. stōdōla, škōla, skala a t. d., *β*) v genitivě a akk. jedn. rodu mužského: hōčētēlē, hélé, mēnārē, hōspōdārē, zajícé, strécé, plačé, košé. S moravským změkčením: pul lōkté, měřicé, jěčměně, kōs kamēně, dō plamēně; ale: zastřělél jělēna (slov. val. jeleňa) *γ*) v genitivě jedn. vzoru pole: dō pōlé, dō mōřé, vedle: dō pōla, mōřa.

b) V některých slovech, v nichž čeština spisovná neb obecná nepřehlasuje: *a*) ve dvou slovech na *za*: hruzé, pōzē (pavuz) v. kōza, rōsa a t. d., *β*) ve slovech na *řa* po moravsku změkčených: kōvárnē, vōvčirnē, kōžělōhōvnē, *γ*) ve vlastních jménech: Kačé, Marōšé, Barōšé a p.

a se nepřehlasuje *a*) v nom. mn. vzoru pole: pōla, mōřa, zēla, ōbila; *b*) v přechodníku: sēđa, běža, chōđa, vstāvaja, lihaja.

Na Konicku v sousední osadě Laškově počíná se přehlasovati teprve od nedávna, starší přehláska je: našé stōdōla vašé zēhrada, kdežto v některých pohraničních osadách, jako v Benešově na Boskovsku zase za příkladem obcí sousedních začíná se přehláska rušiti. Jinde tvary koša, koňa a p. pokládají za „dratařské“.

2. *á* (*ia*) se přehlasuje a úží (v *ie*, *i*) jako v jiných podřechách hanáckých: sihat, síha, tříst, příst, vokřít, hřít a t. d. (srovn. str. 9).

Kromě toho také ve slovese tihnót: tihni!

3. Kvantita samohlásky *a* jest celkem táž jako v podřečí I. (viz str. 10).

a se krátí *a*) ve slovech: maslò, sadlò; *b*) v instr. jed., v dat., lok. a instr mn. (zřídka v gen. mn.) krátí některá jména dvojslabičná vzoru ryba kmenové *á*: brána — branò — brán — branách — branama. Tak: tráva, kráva; *c*) ve tvarech zájmených: *nas* a *vas*: Běl ô nas, mlòvil vò vas.

4. *a* se zeslabuje v *e* ve slově zèhrada.

e, é; ě, ie.

1. *e* původní je zúžené (zvýšené, někde více (è), jinde méně (è), jinde mezi é a è: sèbè, cèra, čekal, vědètè, jèhò, jèšcè, lèpèi, mèd, tanèc, pèřèna, řèpa, dóbřè, trèba, sèstra, v lèsè, strèšèn, chcètè, ócètèl, chfèl, hòzèl, zèžèrè.

2. *e* přehlasované je taktéž zúžené v è nebo è: vòd òtcè, chlapec, ševcè, za šafàřè.

3. *é* (ie) se úží v *y* (i) jako v podřečích I.—III.

4. *è* (e) se mění v *i* (y) ve slovech: zbilhè sè (zbèhly), pò izbi, litò — v litè, pòdli, vè žni, pšincè, věčir — k věcèrò, vijèčka, vidèt — zdòvidèl sè, Pròstijòv, smijè sè, sijè, hrijè a p-
třim, v. třèm, třima, v. třèma.

i, í.

Po retnicích zní *i* v některých osadách, jako v Senièce, v Laškovè, mèkce: pivo, bit, nemívá, visí; většinou však má zvuk českého středního *i* a měnívá se tytýž v *è* jako *y*: pèchnòt = pichnouti (u Jevička); vèka (víkev) zní v nářečí slov. a val. vyka.

2. *i* mění se po *l*, *ř*, *z*, *s*, *v*, *ž*, *š*, *č* v *è*, t. j. v nízké, hrdelné, otevřené *e*, kteréž se velmi zřetelně rozeznává od zvýšeného (původního) è, è: lèd — lèd (lid — led), šèdit (šiditi) — šèdit (šedou barvou barviti), nèlžètè (imper.) — nèlžètè (indik.), lèž (lízej) — lèž (lež), zèmni (zimní) — zèmni (zemní), přèšil (přišel) — přèšil (přešel) — přèšèl (přišil) — přèšèl (přešil), trè (imper.) — trè (indik.).

V nominativě mn. po *c* je *è*: vtácè, vojácè; dual: vòcè, hòšè má *e* súžené. V lokale je tolikéž è: pò vulè, v pòlècè, na hòlècè.

Tato změna hlásky *i* v *é* děje se většinou v týchž slabikách jako v podřecí III., na př.: hléna, sléna, lést, pôlécè, stólécè, èslè, krèvé, krècèt, zèma, sèlnicè, sèvé, cèzi, cèbolè, cègáu, žèla, žèd, žèdlè, žètò, šèška, šèt — šèjo, ščèka, čèstè, bičèskò, kòcèčka a t. d. Kromè toho také ve slabice *ji*: jètrnicè.

V infinitivè a přičestí činném sloves IV. třídy nejen po týchž souhláskách jako v podřecí III., nýbrž i po některých jiných: chválèt — chválèl, vařèt, vòzèt, nòsèt, slòžèt, tòcèt a t. d. — cífèt (v. mlátit a t. d., Borotín), zmiñèl se (v. černit a t. d., Palonín), divjèlè sè (Moravičany).

3. *i* po týchž souhláskách mènì se v *é*. Toto *é* je na Litovelsku è, t. j. *é* podnebné, značně sùženè: zèma — v zèmě, ròhlèk, psèk, lècèt, strèkat, pòcètát a t. d., jindè è, t. j. *é* hrdelné, otevřèné: slèn, lèzat, lèsti, šèp a t. d.

Tato změna hlásky *i* v *è* nebo v *é* děje se většinou v týchž slabikách jako v podřecí III., na př.: lèsti, pòndèlè, lèlèk, lècèt, řèbkè (hríbky), krèdlò, krèž, psèk, vòzèček, cèp, kòšèček, Pèncèn, èžèk, èchat, èst a t. d.

Místy *i* po vytèených souhláskách v některých slovech se nemènì v *è* (è), nýbrž se krátì: pòndèli, blim, klin, hlista, ròhlik, libit sè, lièet, šèipat, èihat, pòcítat (Pavlov u Loštic, Borotín).

Klèn (sinus) — klèn (cuneus).

Klíč má tvary: klòč (Litovelsko), klíč (Konicko), klèč (Bohuslavice u Litovle), glèč (Mohelnicko).

Za obecné lètò slyšeti místy lètò, vzniklé z přehlasovaného *lito*.

Ostatek platí o *i*, co řèčeno bylo o podřecí II. str. 42—44. Dlouhého *i* čistého ani v tomto podřecí není.

4. *i* se odsouvá ve slovech: èp'cè, pòv'dat — pòv'dal, pšín'cè, sèln'cè, a také v týchž slovech jako v podřecí I. a II.

y, ý.

1. *y* mènì se v *e* téže povahy, jaké jest *e* vzniklé z *i* (str. 108.), tedy v hrdelné, otevřèné, široké *e*: rèbè, pèskè, kòpèto, chèbè, chèstat, mèjò atd.

I toto *e* velmi zřetelnè se liší od sníženého (původního) *è*: hdè (kdy) — hdè (kde), žènè (mulieres) — žènè (agit), vèdètè (vedete) — vè dètè (vy jdete) — vèdètè (vydejte).

y mění se v *é* téže povahy, jaké jest *é* vzniklé z *í* (str. 109.) Na Boskovsku (v Benešově) zní toto *é* skoro čistě, jsouc jen málo sníženo; na Litovelsku je to podnebné, značně súžené *ě*: běk, pěcha, sěr, kěvat, dobrě člověk; na Konicku a Jevíčsku hrdelné, široké, otevřené *ě*: hòdně, řepat, stréc.

3. Toto *é* (*y*) se krátí ve slovech: přěšč (prýšť), děchat (dýchat), věprěščěla sè vòda.

o.

1. *o* původní je zúžené (podnebné, zvýšené) *o*, někde více (ò), někde méně (ò): Cò tò bělò, babičkò? Šil za stòdòlò.

2. *o* přechází v *u* (ù) ve slovech: lužè (postel), vusa, přèstudulèk, muct — muhl, rust — rustè — rustl. Mimo to též ve slovech a tvarech obecně hanáckých: luj, stuj, nebu se, poduj, ôkruj, kuzlè, v. kòzlè, v *i* ve slově libivè (slov. lubivý).

3. *o* se dluží v *ó* v příponě *och*: staróch, čèrňóch, smradóch (Jevíčko) a ve slovese plóvat — plóval.

u, ú.

1. *u* se mění v *ô*, t. j. v hrdelné, otevřené, široké *o*: břòch, kòšòlè, kòžòeh, stròha, mòcha, pòta (pouta), pracòjò, k dòbò, sèdòm, vòsòm.

Toto zástupné *ô* rozeznává se u výslovnosti zcela zřetelně od původního (zvýšeného) *ò* (ò): kòs (kus) — kòs (kos), bòk (buk) — bòk (bok), vòknò — k vòknò, Franckò! (Francku!) — Franckò! (Francko!) Tònkò! (Tonku!) — Tònkò (Tonko!). „Na Francka a na Tonka otevře se huba.“

u nemění slova zvukodobná a některá cizí (jako v hanáčtině vůbec): bubák, bumbat, žblunk, guráš, burnus, kukuřicè, kutè.*)

2. *ú* mění se v *ó*. Na Litovelsku je to podnebné, značně zúžené *ò*: za našò chalòpò, vòlajò, v zèlò, klòbòk, na Konicku, na Jevíčsku hrdelné, otevřené, široké *ó*: vèdò, řčèrvènò ružò, dòbrò radò.

u, ú se nepřehlasuje v slabikách ohýbacích, v kmenových přehlasuje se jen některých: v kòšò, pò Ignácò, na vòtcò nic nèžádá, vašò řèčò, — čòt, klòka, lòbat, — ðira, v. ðòra.

4. *ó* se krátí ve slově dlòhò.

*1 Slov. kuřa = barák.

ů.

ů se vesměs krátí: Buh, kuň, ružě, sósědu, kòňum, nuž — nužě.

ia, au, aj, ej, ij, yj.

1. ia: hòlòbjata, hřibjata.

2. Dvojhlásky *au* ani v tomto podřečí není: pòk, pòz (Litovel), pòk, pòzè (Jevíčsko).

3. *áj* vyskytuje se zhusta v koncovkách příslovci: sèmkáj, tòtkáj, včèlkáj, hnèdkáj, dnèskáj, včèráj, tèdkáj, dòmkáj.

4. *ej* téžeslabičné mění se v *ě* nebo *ě* tam, kde *i* a *ý* v *ě* a *ě* (str. 109, 110): zavòlě, dě, nělèpsi, stěně.

V imperativech více než dvouslabičných krátí se místy toto *ě*: pòčkètè, zavòlètè, nachèstètè (Bouzov), — dètè.

5. *ij* téžeslabičné po *ž* a *š* mění se v *ě* nebo *ě*, sice v *i*: ōžě, ôšě — napi se, nebi.

6. *yj* téžeslabičné mění se v *ě* nebo *ě*: zakrě, rě, homě.

Zvláštní dloужení.

Kromě obecného dloужení moravského: pápěž, fára, dvá, vòbá, sòtvá, pòdlivá atd. dloужí se též zěma (zima).

Přífèstí činné má krátké hlásky: vòlal, sèděl, mlátil; toliko *ě* (*ě*) vzniklé z *y*, *i* se prodluужuje: òměl, zakrěl, pròsěl, nòsěl.

Zvláštní sraženiny jsou: cak (copak), třa (třeba).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně souhlásky na konci slova znějí většinou velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: chlib, had, ōvòd; jmenovitě *h* zní jen slabým příděchem nebo docela mizí: sni — snihò, nocle, plò (pluh), bře. Místy však slyšeti též: snich, tvaroch (Senička, Pavlov).

2. *v* se při temných souhláskách nemění v *f*: květ, tvuj, k vám.

3. Skupenina *sh* mění se *zh*: zhodít, zhnit; jen na Jevíčsku slyšeti: schòřèt, schazòvat.

l, r, ř.

1. *l* je většinou jedno, střední; jen misty (na př. v Seničce) jest *l* před každým *a*, *o*, *ô*, *ó* a na konci slov: *lampa*, *lópata*, *kólô*, *maľovaľ*, *ôcêtel*.

l se mění v *r*: *baršónek* (balšánek), v *n*: *řemésunik* (Loštice), v *m*: *vémblôd*.

l se odsouvá v přičestí činném kmenů zavřených v Bouslavicích: *pad*, *nés*, *pék*, *bôd*.

2. *r* měkne v *ř*: *řemlôvat* — *řemlicè* — *řemlik* (Jevičko, o páření zajíců), mění se v *l*: *kôlër* (kurýr); vysouvá se: *hadlák*, *Hôdlècè* (Odrlice).

3. *ř* tvrdne v *r* ve slovese *ôdèrêt* a v podstatném *krèda*.

n, ň.

1. *nn* se jadrně vyslovuje: *panna*, *Hanna*, *kamènnè*.

2. *n* měkne v *ň*: *dèň*, *kôřèň*, *kamèň*, *prstèň* a *p*.

3. *ň* tvrdne v předponě *ně*: *nèhdô*, *nèkèrè* a t. d.

4. *ň* se mění v *j* v koncovec *nina*, *nín*: *slajjinè*, *mišajina*, *Palôjin*.

d, ď, t, ṭ.

1. *d* měkne v příslovcích: *hnèď*, *pôsavaḍ*, *pôraḍ*, *vôdkáḍ* a *p*.

2. *d* se mění v *j* ve slově *svajba*, nebo v *r*: *svarba* (Borotín)

3. *t* v nominativě vzorů *host* a *kost* netvrdne: *hòst*, *zèt*, *lòkèt*, *kòst*, *spravèdlnòst*, *smrṭ*, *štvṭ*, *niť*, *dost* atd.

4. Jen v některých osadách (v Pavlově u Loštic) je: *tlòct*, *tlòstè*, *tlačèt*, jinde se v těch slovech *t* mění v *k*.

5. *dṭ*, *tṭ* v imperativě mění se většinou v *jṭ*: *bèjtè*, (byďte = buďte), *pòjtè*, *jèjtè*, *hlèjtè*, *plajtè*, *mlajtè*.

6. *st* v instrumentale jmen odtažitých vzoru *kost* a v některých tvarech slovesných mění se *šč*: *zlòščô*, *s chètòščô*, *s radòščô*, *nachèščè* (nachystej), *pòchramòščèně*. V Seničce: *zámòšči* (zámostí), ale: *zlòstô* atd.

b, p; m; v, f.

1. *p* mění se v *b*: *charba*, *klôbat*.

2. V Seničce, Odrlicích, Vilémově, Cholině, Myslechovicích přídechu *v* není: *òknò*, *òce*, — *òsk* (= vosk), v Rozvadovicích a

v Chudobině se počíná a jest pak na ostatním Litovelsku, Zábřežsku, Konicku i Jevíčsku.

3. *v* se mění v *b*: zdálèba (Jevičko), pijóvár, v *h*: hěcòch (kanal ze chléva, jímž hnojovka odtéká, Jevičko), sluje jindě věcòch.

4. *v* se odsouvá: šèckè, šètècně, šlatèc (svlačec), sètídlò (světídlò, Jevičko), vòtěr (otevř, Jevičko), prál (pravil).

5. *v* se vsouvá ve slovese: vodvolat (odolati, Konice).

6. *f* se mění v *p*: packa.

g, k; h, ch.

1. *g* se dosti často slyší: cégán, dragač, fagan, zgrblòň, zgabnòt, gaval, žgránè (Jevičko), glèč (Moravičany).

2. *h* jest přídechem na Prostějovsku a Litovelsku jen v několika slovech: hòzèny, hòlèc, Hòlòmòc (na Jevíčsku: Vòlmòc, fem.), hòšè, hòzkè (Palonín), hòzda, hòjèc, hòl (Bouslavice u Zábřeha). — Na Konicku, Jevíčsku a Boskovsku je *h* pravidelným přídechem každému náslovnému *a*, *e*, *i*, *ò* (= *u*), *ó* (= *ú*), novější však dobou přídech tento místy značně mizí, (v Přemyslovicích ho vůbec není): haž, habèch, hani, hè (*i*), hòmèl, hò sòsèdu, hòvòd, hòròkè, hòtèk, hiva, hinè. hiščèrka, hizda, hitrnicè, himè, him (jim), hintèrés, hiskra atd.

Alè = sed, halè = asi (Borotín).

3. *h* jest přídechem před *n* a *r* v několika slovech: hníf, hnizkè, hròždi, Hròch, hròchat.

4. *h* se odsouvá *a*) se skupeniny *hř*: řibè, řich, řit — zeřit — řèjè, řidèl, řèbik, řèbèk, řèšèt, pòřèb, řbèt, *b*) se skupeniny *hl* ve slově: lèšta, *c*) se skupeniny *zh* ve slově: zurò (zhůru).

5. *ch* se mění v *k*: katrè, střemka.

6. *ch* se vsouvá ve slovese schòžòvat (sužovati, Jevičko).

c se mění v *s* po *b* a *p*: vrabsè, kòpsè, střapsè, do vubse (Litovel).

Více o tom v podřecí VII.

č v š: šmèlák.

š v č: čnèk — čnèčèk (Jevičko).

j v h: Pròstihòv.

Za řeči souhlásky *v*, *h* a *j* se vypouštějí, *d*, *t* někdy v *j* se mění, samohlásky se stahují a p.: pòidala (povidala), tò jè Čèrvinkòò (-ovo), vòpradò (opravdu), zal (vzal), pul dròio (druhého), 'a (já) sèm dò tèhò jènòm đòbl, já 'm (já sem) pòidala. mně 'e zdá (se), bòèš (bòdèš), 'slèpak přèstanè přšèt (esli), dèj tò (dět — vždyt), tójká (totká), šteràdvacèt, jednádvacèt (Loštice).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor muž, den:

1. mòž	mòži
2. mòžè (è)	mòžu
3. mòžovi (ò)	mòžòm (um)
4. možè (è)	mòžè (è)
5. mòžò	moži
6. mòžò	mòžich
7. mòžèm (èm)	možèma (èma).

1. dèň	dni
2. dñè	dni, dñu
3. dñò	dñòm (um)
4. dèň	dni
5. dñò	dni
6. dñò, ve dnè	dñèch
7. dñèm	dñèma

Dle vzorů těchto skloňují se kmeny měkké a změkčené: zlodě — zlodějé (zlodije), jěčměň — jěčměně, dyšč — dyščè atd.

Vzor *obraz* má v lok. jedn. zpravidla è (è), řídčeji ô: v lèšè, na vòzè, v nom. mn. è: lèšè, vòzè.

Střív (střevíc) skloňuje se takto: 1. střív, 2. stříva, 3. střívò, 5. střívò, 6. střívò, 7. střívèm. Množn. č. 1. střívè, 2. střèvi, 3. střèvim, 6. střèvich, 7. střívèma.

Lok. jedn. končí se zpravidla na ô při neživotných i životných: pò svym tatinkò, vo hasrmanò, vò psò. Kmeny na *k*, *h*, *ch* mívají è (è): na pòtòcè, na jarmacè, v kòlèkatym ròcè, v Zábrèzè, pò svatym Dòšè zvòstaň v kòžòšè.

Jména místní rodu mužského i ženského tvoří nom. mn. na *a*: Nasaburka, Slatinka, — jamka, kòtka (jména polí).

Lok. mn. má po tvrdých souhláskách koncovku *ách, ech*, po měkkých *ich*: hrachách, jěčměňách, pséch, stróměch, zldějich, nóżich, kònich, vòlich.

Instr. mn. měkké kmeny mají na *ěma* (ěma): chlapcěma, zajicěma, kòncěma, kòšěma.

2. Vzor *pole*:

1. pòlě	pòla
2. pòlé	pòl (pòli)
3. pòlò	pòlim (ám)
6. pòlò	pòlich (pòlách)
7. pòlém	pòlěma (ama)

Věce má v mn. č.: věce, vajec, věcim, věcich, věcěma.

Jména na *ště* končí se v tomto podřecí na *ska* a skloňují se dle *vokno*. Ohništi na Litovelsku říkají vohnisek (dle dub).

Kafě má tvar: kafět — kafětò. *Nebe* má v lok. v něbjò.

3. Vzor *stavení*:

1. stavěni	stavěňa (ni)
2. stavěni	stavěni
3. stavěňò	stavěnim
6. stavěňò	stavěnich
7. stavěnim	stavěnimna.

V nom. mn. jest *a* zpravidla nepřehlasované; zèla, vòbila, hódòla.

Psáni (list) má vedle pravidelného skloňování také: psánětě, psánata, psánat atd. Tak i: pròcěstvjata, pròcěstvjat.

Vzor *ryba* má některé lokaly mn. na *ěch*: rěbèch, v patèch, po tròbèch.

4. Vzor *starosta*:

1. staròsta	staròsti
2. staròstò (è)	staròstu
3. staròstòvi	staròstòm (um)
4. staròstò (è)	staròstè
5. staròstò	staròsti
6. staròstòvi	staròstách
7. staròstò (ò)	staròstama.

Genitiv = akk. starostò převládá: vod Pròcházkò, Svòbòdò, vod Jahòdò vod Bèndò, tò jè kòs nelèdò (nom. nelida) atd., tvar starostè slyšeti v Borotíně a v okolí.

Jména Tóna (Antonín), Ferda a p. mají místy vokativ: Tónè, Fèrdè.

2. Vzor *duše*:

1. dòšè	dòšè
2. dòšè	dòšě (ě, i)
3. dòšè	dòším
4. dòšò	dòšè
5. dòšò	dòšè
6. dòšè	dòšich
7. dòšò (ò)	dòšema.

Tak skloňuji se též místní jména na *ce*: k Vilimòvicím.

Svině má v dativě mn.: sviňòd (Senička).

Instr. mn. má pravidelnou koncovku *èma*: šavlèma, lavicèma, ružèma, sviňèma.

V genitivě mn. častá jest koncovka *ě* (ě) jmen rodu ženského i středního, tvrdého i měkkého zakončení: lampě, pantlě, laňě, sviňě, kòžě, hòšě, mèžě, kužě, flašě, tètě (tètè = týč), hnizdě, tò jè mlíkè! (hrncù s mlékem).

6. Vzor *kòst*:

1. kòst	kòsti (ě)
2. kòsti (ě)	kòsti
3. kòsti	kòstim (tám)
4. kòst	kòsti (ě)
5. kòstò	kòsti (ě)
6. kòsti	kòstich (tách)
7. kòstò	kòstima (tama)

V gen. jedn. a v nom. mn. *i* mají jména na *st*, jiná mívají častěji *e*: hlòpòsti, maličkòsti, do nèmocè, do pècè, třè nocè, nitě, štvrtě.

V instr. jedn. mění se místy *st* jmen abstraktních v *šè*: s radòšèš, zlòšèš, chètòšèš (Palonín, Borotín).

7. Vzor *mrkev*:

1. mrkèv	mrkvě
2. mrkvě	mrkvi
3. mrkvi	mrkvim

4. mrkèv	mrkvě
5. mrkvjò	mrkvě
6. mrkvi	mrkvich
7. mrkvjò	mrkvěma (ima).

Tak skloňují se: dratèv, tètèv, bòkèv (bukvice), kòròtèv. Na Konicku obyčejnější jsou tvary na *va*, gen. *vě*.

8. Vzor *hřibě*:

1. řibjè	řibjata
2. řibjètè	řibjat
3. řibjèti	řibjatòm (um)
6. řibjèti	řibjatech
7. řibjètèm	řibjatama.

Pod tento vzor přestupují i některá jména vzoru slovo a pole: hnizdè — hnizdètè, lužè — lužètè, srdcè — srdcètè.

D u a l.

Ruka má buď tvary pluralové: ròkè, ròk, ròkám atd. (Litovelsko) nebo: ròcè — ròkò, na ròkò — v ròkòch (Jevíčko), tak i na nòhò, na kòlèňò, na ramèňò; nebo tvary utvořené lichou analogií z nominativu: ròcè, ròci, ròcim, ròcich, ròcèma (Borotín).

1. vòčè	òšè (hòšè)
2. vòči	òši
3. vòčám	òšám
6. vòčách	òšách
7. vòčama	òšama.

Jméno přídavné skloňuje se zcela tak jako v podřechí III. *é za ý* je buď *è*: dòbrè, dòbrèch, dòbrèm, nebo *ě*: dòbrě, dòbrèch (str. 108.)

Přisvojovací jméno přídavné končí se všude na *u-ova-ovo*, jenom ve Střelcích u Litovle na *uj-ova-ovo*, a skloňuje se celkem dle vzoru dòbrè.

Skloňování zájmen.

1. já	mè
2. mně, mjè	nas
3. mně, mjè, mi	nám
4. mně, mjè	nas
6. mně, mjè	nas
7. mnò (mnó)	nama.

Tvar *mi* obyčejný jest v Moravičanech, v Paloníně, Seničce a na sever od Litovle. Tvar *mje* vyskytuje se nejčastěji na Konicku a Jevíčsku.

Ty má v dat. zpravidla *tě*; *ti* slyšeti pořídka (v Seničce).

Tvar *vas* má krátké *a* jako *nas*.

Zvratná náměstka má v dativě *si* (Konicko, Jevíčsko), *sě* (Litovelsko), v akkus. *sě* n. *se*.

1. vòn (vònò)	vòna	vòni, vòné
2. něhò, hò	ji, ni,	jich, hich
3. němó, mò	ji, hi, ni	jim, him
4. hò, jě, ně (hò, jě, ně)	jó, ůò	je, ně, jich
6. něm	ni	nich
7. něm, nim	ňò, ůò	něma.

Akk. *jich* obyčejný je na Konicku.

O p'idechu *h* v. str. 113. Před jèjichma vòčema (Borotín).

Můj, náš atd. skloňuje se zcela jako v podřechí III.

Ten, ta, to skloňuje se většinou jako v podřechí III.: *teho* (tèhò, tèhò) — *tých* (téch, tèch) atd. Místy vyskytují se také tvary: *tòhò, tòmò* (Boskovsko).

Podobně *kdo*: *kèhò* — *kémò*, místy *kòhò, kòmò*, a číslovka *jeden*.
Čich *sò tè krávè*?

Skloňování číslovek.

Jeden, dva skloňují se zcela jako v podřechí III.

Tři — *třè* na Jevíčsku: *třem* — *třema* v. *třim* — *třima*.

Štěři — *štêrè* má v genit. *štêr* v. *štêrèch* n. *štêrèch*.

Sedm, vosn (Chořelice, Palonín), *sédòm, vòsòm* (Pavlov), *sèdm, vòsm* (Moravičany, Konicko, Borotín).

Po dvanástich sèkáčích, s patnáctima žèncèma, před padèsá-tima létma, před stò létè, před šestima stama lét, před tisícem lét.

Vo kòlika n. vo kòlikati hòdinách?

Còkrát místo = *kolikrát* (Borotín).

Mlátìli dvòjicò, šestèricò, patèricò (Jevíčsko).

Časování

neodchyluje se podstatně od podřečí III.

Infinitiv nosových kmenů I. třídy je; žit — žat, ôtit — hôfat (zřídka hôtnôt), zapit. — Začel (Moravičany). Rôžit, rôžô, imper. rôž — rôžtê, rôžaty.

Zibst — zèbè — ziblò.

Čist — čètô — četl, vòčètèně (odčítaný, Borotín).

Mòct má: mužè, ale: nèmuž (Borotín).

A jòž hòndètè vòd nas? = hòdèndètè, odejdete (Jevičko).

Vèdèt má vizò, psat: pšò.

Hdò tò hòďál? (udělal, Jevičko, Borotín), sám sèm tò pòďál (pòďélal).

Zamišim = zamíchám (Moravičany).

Chèšcè sè (chystej), nachèšcè (nachystá).

Bòtè sè blèšcò (Jevičko).

Bèt, sò — sè (sèš) jè, smè, stè, sò (sò), bèď — bèďtè.

Slovesa V. třídy a p. mají na Litovelsku v 3. os. mu. *ajò*, jinde *aji* vedle *ajò* (ajò): volají — volajò, dají — dajò.

V přičestí činném kmenů zavřených odsouvá se *l* v Bouslavicích na Litovelsku: řek, pèk, mòh, tlòk, střík, ôviz, čèt, snèd atd.

Výrokové přičestí trpné rodu středního končí se na *no*: Jòž je vòtèvrinò, zaplacènò, vèmlácènò, nachèstànò; na Jevičsku: Joz jè pòsèčèny, pòžaty, vèmlácèny.

Přechodníky jsou dosti častý: Zanda tèn člověk za mnè, kuň pác. Přèjèda tam, jòž bël mrtvè. Vènda tam, nic nèbèlò vidèt. Hòsnòl stòja. Rèpna hò, bël na hròmadè. Najèza sè hrachò, bòdèš sèlnè. Pòjèza, mòsim mèt hnèď fajkò. Stávaja lihaja na tò mèslim. — Mèt má přechodník: maja, chtèt: chtic — nechtic — samòchtè, hit: dòca (Jevičsko), bèt: sòca, sòca tam, pršèlò (Borotín); nepřimèři (slov. nepřimířaja = nepřirovnávajíc).

Některá příslovce.

Vòdkáď, pòkáď, vòcáď, vòdnikáď, na vrchò, navrch, zhurò, vdulè, vèl, čilka, tèhdývá, vòndè, vòndènò, dècky, dècinkè, kvicèrò, sòďò, lèchò, bèď ztichò, tòzè — tòzinkè, rovnè = beztoho (vòn vò tèm ròvnè vèďèl), bať (ovšem), jèslè, jèslè (Litovelsko).

Komparativ příslovcí: tēplěš, chladněš, pěkněš, hlōbš (Litovelsko) — tēplěj, zēměj, pěvněj, čistěj, pōslizě, lip, huř, hlōb (Jevíčsko).

Rád má na Jevíčsku: rěš — nērěš, jinde radš.

Za příklad i tohoto podřechí může býti pohádka „Vtačí hlava a srdce“ přidaná k podřechí VII.

VII. Zábřeh.

Mluva na Zábřežsku, ač má mnohé, podstatné znaky společny, není přece všecna jednotného rázu; ba může se říci, že skoro každá osada vyniká tam některými dosti patrnými zvláštnostmi. Celkem však přece osady na Zábřežsku skupiti lze v šestero větších, menších celků dialektických, jež se hlavně svým samohlásenstvím od sebe odlišují, svým souhlásenstvím, jakož i vzory skloňovacími a časovacími v kusech podstatných se shodující.

Vytkneme tedy napřed zcela stručně nejdůležitější rozdíly samohláskové těchto šesti skupenin a pojednáme potom poněkud obsírněji o společných znacích všech, nebo několika z nich.

1. Z Litovelska dostaneme se od Moravičan úzkým pruhem českých osad, vtěsnaným mezi jazykové území německé, na české Zábřežsko. První skupenina zábřežských osad od Stavenice po Hněvkov, odtud přes Postřelmov k Soudkovu, Dlouhomilovu a podél hranic území německého na jih po Úsov má celkový ráz podřechí litovelského.

a) a se přehlasuje a má touž kvantitu jako na Litovelsku. Za litovelské: vedlivá říká se tu: vedlivé.

b) e původní i přehlasované je zúžené, zvýšené e, ve Zvoli a Postřelmově v e; v Dubicku, Třeštině a Brníčku v è: cesta, kōpěc, čekat, dobře, vōd vōvcě, nēsētě — cěra, zlě, vědětě.

Osobní přípora me v indikativě a imperativě má otevřené, hrdelné ê, což předpokládá původní my: nēsēmě, lēzimě, nēsědmě a pōdmě.

ě, ie mění se zcela jako na Litovelsku.

c) i mění se po l, ř, z, s, c, ž, š, č jako na Litovelsku v otevřené, hrdelné ê: lēst, pōlēcě, pěrěna, řěčēcě, sēla, ôčētěl, pālět, vařět, vōzēt, nōsēt, praščēt atd.

V Dubicku vyskytuje se v některých slabikách čisté *i*: cigán, zima, žid.

i po týchž souhláskách mění se v otevřené, hrdelné *ě* proti zúženému litovelskému *ě*: lěsti, chlěsta, hřebek, v země, vozěček, psěček, cětít, šepěk, Ströpšěn atd.

V některých slovech *i* se krátí: klič, třiskat, čist, počítat, věšivat, křísět, čihat. Jmenovitě v koncovec *ík i* se krátí i po *l*: röhlik, stěhlik; cin — cěnka (nádobu cínová). Ostatně každé *i* se krátí jako na Litovelsku.

d) y mění se v otevřené, hrdelné *ê* jako na Litovelsku: chêtat rêbê, pês kê, chêbê.

ý mění se v otevřené, hrdelné *ě* (proti zúženému litovelskému *ě*): běk, pěcha, běvat.

e) o původní mění se ve Zvoli a Postřelmově v poněkud zúžené, zvýšené *ò*: vòlòvò, vòknò, žèbrákò; v Dubicku, Třeštině a Brníčku ve vyšší, užší *ò*: stòdòla.

o přechází v *u* ve slovech: kužè, luj, lužè, ale: kòzle, pòkòj, stòj, nèbòj sè, pòdòj.

f) u mění se v otevřené, hrdelné *ò*, jež se zřetelně liší od původního *ò*: stòdòlò (akk.), stòdòlò (vok.), kòžòch, bòk — bòk, kòs — kòs.

ú mění se v otevřené, hrdelné *õ* (proti litovelskému zúženému *õ*): lòbat, v zèlò, za našò stòdòlò.

g) û se krátí: dvur, kuň, ružè, ò sòsèdu.

h) za litovelské pòk je tu pabòk, v. pòz. ej imperativní a v předponě nej mění se v ě: zavòlè, nèlèpši; ej adverbii trvá: dòlèj, tèplèj, pjèkñèj, zasèj.

ij téžeslabičné mění se po ž a š v ě, sice v i: òžè, òšè, zabi, napi sè.

2. S podřecím těchto osad shoduje se celkem řeč Bludova a D. Studének, s tím toliko rozdílem, že *e* a *o* původní v Bludově má zvuk normální, v D. Studénkách poněkud se zvyšuje. Značně se však tato druhá skupenina liší od první zvláštními polohláskami, o nichž bude řeč níže.

3. Do třetí skupeniny počítáme osady: Hochštýn, Kosov, Pivonín, Rovensko a Postřelmůvek.

a) **a** jako na celém Zábřežsku, tak i v těchto osadách se přehlasuje.

b) **e** původní i přehlasované je značněji zúžené než ve skupině 1. a 2.: dámě, vědeme, čepicě.

c) **i** a **í** mění se jako ve skupině 1.: lěst, pèřena, sèla, vozèt, lèsti, hrèbèk, psèček, chodim, pisèk, dnèšni, vobili atd.

d) **y** mění se v zúžené, zvýšené è: chètat rèbè.

ý mění se v otevřené, hrdelné é: bék, pécha, dobrè človèk.

e) **o** původní má zvuk normální.

f) **u** zůstává nezměněno: mucha, na polu, budu, kup cukru.

ú mění se v otevřené, hrdelné ó: za našò stodołò, v ódolò.

g) **ů** se krátí.

h) dvojhlásky mění se jako ve skupině 1.

i) Zvláštních polohlásek v této skupině není.

4. K osadám těmto druží se Chromeč, Vyšehoří a Bohutín.

Změny hlásek **á**, **i**, **ý**, **ú**, **ů**, jakož i dvojhlásek jsou tytéž jako ve skupině třetí. **u** zůstává tolikéž nezměněno, **o** původní zní normálně, **e** původní i přehlasované někdy se trochu zužuje, zvláště po **c**: cèsta, čepicè. Hlavně však odlišuje se podřecí Chromče od skupeniny třetí polohláskami, shodujíc se v tom se skupeninou druhou.

5. Do páté skupeniny náležejí osady v horním cípě Zábřežska, od **H.** Studének, Zborova, Klášterce, Radomilova na sever položené, jmenované osady pohraniční v to počítajíc.

a) **a** se přehlasuje.

V Janoušově zní **á** mezi **á** a **ó**: na trávu, na Jána pâlivali, rybám, v komorách.

b) **e** zní normálně.

é mění se v **ý** (proti krátkému **y** jiných podřecí nanáckých): prstýnek, kamýnek, studýnka, dýnko, dobrý pivo, dobrýho, v dobrým, nýst, kvýst, výst, pýct atd. Tolikéž **ě** a přehlasované **ia** (**ie**) se dluží v **í**: chlíb, mlíko, dívče, plíst, lízt, tříst, příst, šíl (šel), zibst, zapřížený.

c) **i** po **l**, **ř**, **z**, **s**, **c**, **š**, **ž**, **č** má zvuk čistý: list, peřina, zima, síla, cibule, žid, šit, točit, jen v Janoušově a ve Lhotě Štědrákově zaznívá trochu ztemněle v **e**.

Také *i* po týchž hláskách zní většinou čistě a dlouze: listí, líbí se, lítost, klíč, chlista, pondělí, dřimat, střili, voziček, nožiček, počítat; jen porůznu v některých slovech mění se v *ě* otevřené: lěstí (H. Studenky), voblězat (Bohdíkov), vozěk (Ruda), lesěček (Komňatky), řěbky (H. Studenky), cětít.

Ostatní *i* se všude hodně zdlouha vyslovuje: dítě chodí po kamení, dívá se.

i se prodlužuje v nominativě mn. rodu mužs.: tři, čtyři, všeci, bratři, hadi, muži.

d) y zní čistě: ryby, chyby, hrušky. Jen v Komňatkách, v Janoušově a Lhotě Štědrákové zní zhruba, téměř jako lašské (polské) *y*. V *ě* mění se *y* v Bohdíkově v číslovce štêrê — do štêrêch.

ý mění se v otevřené, hrdelné *ě*: sěkorka, pěr, věš k mětu, dobré člověk, dobrêch lidí, bêt (býti).

e) o má zvuk normální.

f) u má všude zvuk čistý: budu, chudobu, nesu, dušu.

u se odsouvá v dativě jedn. skloňování zájmenného a složeného: kom', tom', jednom', druhým', dobrým' člověku, starym' žebrařku (Bohdíkov), ňom' (jemu), k vašom' dobrým' to dělám (Komňatky).

ú mění se v otevřené, široké *ò*: v zelò, v psaňò, lòbat, v peřò, volajò.

g) ů vyslovuje se hodně zdlouha: stůl, růže, sòsedů. Půjdu zní v Bohdíkově: puđu, ve Lhotě Štědrákové podu.

h) Za litovelské pòk, pòz, jsou tu tvary: pavuk, pavuz (Ruda), pòk, pavuz (Bohdíkov), pavòk, pavuz (H. Studénky).

ej imperativné a superlativné v předponě *nej* mění se v *ě*: dě, zavolě, nělepsi, ostatní trvá nezměněno, zloděj, teplěj, chladněj.

ij po *š* a *ž* mění se v *ě*, ostatek v *í*: užě, ušě, zabí, vypí.

yj mění se v *ě*: umě, zakrè.

i) V podřechi tomto nejen slabiky povahou dlouhé hodně zdlouha se vyslovují, nýbrž i některé slabiky krátké u výslovnosti se prodlužují, zvláště v Janoušově a ve Lhotě Štědrákové kříví, ve vòvse, s múzem.

k) Zvláštních polohlásek v této skupenině není.

6. Skupenina šestá, do níž počítáme osady: Jedlí, Crhov, Cokytle, Drozdov, Václavov, Svébohov, má podstatné znaky společny se skupeniinou pátou, některými zvláštnostmi se však od ní liší: *a*) *y* a *i* po *l*, *ř*, *z* atd. zní malinko ztemněle v *è*; *b*) *e* původní i zástupné (za *y*, *i*) jest velmi zúžené, vyznívajíc ve výslovnosti často v *y* a *i*: honèm, kamèš, ječmèn (téměr ym, yn), dámè (téměr: dámy), muchè hrèžó, šterè a šterècèt, cèbulè. *c*) Některé původně krátké slabiky se prodlužují: biskup, s kúžèlè, pòknè (pukne), mlóvil, — nůžka (nožička). *d*) Jako ve skupinè druhé a ètvrtè jsou i v této zvláštní polohlásky.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se přehlasuje v týchž slabikách kmenových i ohýbacích jako na Litovelsku (str. 107). Kromè toho vytknouti jest: jeřovec (jméno trati ve Lhotè Štědrákovè), jetrnice (slov. val. itrnica), v. jatel (na Litovelsku jetel = datel), rožetè (slov. val. rožitý = rožatý), březe (5), pařiz — pařize (5), mišet (slov. val. mišat).

Vzor pole v nom. mn. zpravidla přehlasuje.

Místy vedle tvarů přehlasovaných slyšeti i nepřehlasované, jmenovitè v nom. sg. vzoru duše: hulèca, èpica, šavla, sviňa (Rovensko, 3), stolica, lavica, èpica, v. jařovice, šavle, svinè (Kosov, 3).

2. *á* (ia, ie) jako jinde na Moravè přehlasováno i v tomto podřèí v *i* (*í*): vořit — vořil = vořitè (ohřáti), vokřit, přit (přáti), třist — třèslè sme (2), zibst, zapříženè (5), přist — přèdlè (6), renšèik (6), (slov. val. rynšèák = zlatý).

V prodloužených koncovkách příslovci bývá za *á* v podřèí tomto *é*: nihdè, vedlivè, sotvé.

4. Kvantita hlásky *a* je celkem táž jako na Litovelsku: sadlo, maslo, nas, vas. Mimo to krátí se *á* ve slovech: hak, pamatka (Janoušov); *a* dluží se po èesku ve slově hrách a pláču. Hrabè = è. hrabè i hrábè.

e, é; è, ie.

1. *é*, *ie* úží se v týchž asi slovech jako v jiných podřèích hanáckých v *i*, *y* (1—4) nebo *í*, *ý* (5, 6): klišèe, plist, kamynek,

šil, — mlíko, lík. kvýst, dýnko, mýho, dobrýho atd., mý dívče (5, 6).

2. Odchodně mění se *e*, *ě* v podřecí tomto ve slovech: tyte — telete (1—6), myččěk (= mečík u vozu, 2), blisk (5), podli vas, kadlic (5), hósinka, šink, v jizbi, sobi, tobi (5), tema penízama (6);

ě se nemění ve slovech: větr, mět, chtět, pěsně = píseň (4—6), v. pisně (1—3).

3. Pohyblivé *e* se nevysouvá ve slovech: kadlec — kadlece, šev — ševama, četô — četel — četení.

4. *e* se vsouvá ve slovech: mēsel, smēsel, sedleckě.

i, y.

1. *i* se vysouvá ve slovech: Brňčko, sloňčko, sěl'nce, pov'dat — pov'dať — pov'dě, pchat, pchál.

2. *y* se mění v *i* ve spojce diž = když (6).

o.

1. *o* jen porůznu mění se v *û* (*u*): kužé, luj, lužé (1), (jinde kože, loj), kozle, pokoj, stoj, neboj se (1—6), vubec (obec).

2. *o* mění se v *u* ve slovech: jenum, potum, v infinitivě a přičestí sloves II. třídy: maluvat, tancuvat, vypravuvat, obětvat, pracuvať, spotřebuvaně (4—6).

u, ú.

u, *ú* (ó) se nepřehlasuje v slabikách ohýbacích, a v kmenových jen některých, jako na Litovelsku: kôle — kôlu, pěsně — pesňu, po strêcu, lôbat, za našò stodolô.

O dvojhláskách byla již řeč na svých místech nahoře. Ostatek platí o nich, co povéděno v podřecí litovelském. Dvojhláska *aj* (neprodloužená) vyskytuje se i v tomto podřecí dosti často v příslovcích: dneskaj, čilkaj, toťkaj, vedle toho také: kraj, tajně.

Zvláštní délky jsou: zēma (hiems) — zēma (chladno), ale: před zimô, líto = leto (5, 6), pláču (5, 6).

Polohlásky.

V krajině pod číslu 2, 4, 6 nahoře vyznačené samohlásky *e*, původní i zástupné (za *i* a *y*), *i*, někdy též *o*, původní i zástupné (za *u*) vyslovují se zvláštním, neoznačitelným způsobem. Někdy

se samohláska pohlcuje a předchozí souhláska vysloví se velmi zostrá a zplna, jsouc slabikotvorná; jindy vyznívá polovičním *o*, *ü*: š'la, c'gán, já b'ch j'ďdl. Zvláštní tento temný pazvuk budeme označovati znakem *ɔ*, kde je slabší, nebo znakem *ü*, kde vyznívá silněji. I na konci slova bývá často slyšeti takový pazvuk: chlibɔ, přišilɔ.

Výslovnost tato i sousedům dobře jest povědoma i nápadna. V Postřelmůvku mi pravili, že „v Chromči je řeč, jak by ji sekerou mlátil; řeknou prý hr'sk' (hrušky), zak'ɩ (zakryl), tak prý to hrčí v hubě.“

Podobná výslovnost vyskytuje se zase na Krumlovsku, Znojemsku, Velkomeziříčsku a Třebíčsku.

1. Polohláska za *i* (*ě*) v slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ší, čí, ni*: lɔd, lɔst, lɔpa, polɔce, kobɔha, slɔvkɔ, vidɔčkɔ, kapɔčka, klɔčka, gulɔch, v trohlɔ, ve školɔ, do školɔ, jesɔ (jestli), šɔ (šli), poslɔchalɔ, modɔt se, bilɔt, peɔna, měɔce, jeɔce, kɔɔdlice, řɔčice, tɔčɔt, na huɔ, tɔ, óderɔt, vaɔt, zɔma, zarazɔla, na mezɔ, vozɔt, sɔ (sí), sɔla, sɔrotek, nosɔt, sɔvár, sɔbole, na řečɔco, v čerícɔ, vtácɔ, vojácɔ, žɔd, žɔv, žɔčka, ržɔ (rží, gen.), slóžɔt, vobližɔt, košɔček, óšɔt, óčɔt, pučɔt, zvoňɔt.

2. Polohláska za *e, ě*: d'ch, poďm'ö, mám'ö, mlátim'ö, já b'ch j'ödl, hl'ďt, ve vod'ö, dif'ö, vid'öt, ž'nská, ruž'ö, š'öď, vš'öchno-nuš'ö, do koš'ö, na míst'ö, mň'ch, po ň'm, do přížň'ö, žň'ö, Ň'mec, Č'ch, č'ho, d'vč'ö, klepač'ö, j'öšč'ö, j'ö (je), j'öčmeň, j'öden, j'öɩ, j'öst, j'ötel'na, voklepöj'ö, menöj'ö, pj'öt, kvj'öt, d'ödek, d'ödina. Tato výslovnost panuje jmenovitě v D. Studénkách.

3. Polohláska za *u* (*ö*): dɔb, bɔk, spoɔ, po svym otcɔ, Sɔdkov, pɔta (pouta, slov. puta), pɔtra, hɔs.

4. Polohláska za *y* (*ê*): lɔko, rɔbɔ, rɔchta, voč' mō vɔrɔčelɔ na pěkno (vyryčely — vytekly), do matrɔkɔ, rɔt — rējo, zakrɔt — krējō, zakrɔɩ, hospodɔŕi, tudɔ, dɔckɔ, motɔka, prstɔ, kobɔla, dobɔtek, abɔ bɔlo, abɔchmɔ, bɔɔ (byli), pɔtel, pɔskɔ, mɔdlo, mɔ smɔ, ómɔl, vɔka, vɔkládat, vɔhrál, kɔta, rukɔ, hrnkɔ, takɔ, zɔžnōt, chɔtat, sɔn, — hdɔ = kdy, hde = kde.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně souhlásky na konci slov znějí většinou velmi jemně jako na Litovelsku. Jmenovitě *h* a *v* skoro mizí: sni', bře', tr'.

Jen v Chromči hlásky ty znějí ostřeji kromě *v*, kteréž i tu jest velmi plynulé.

2. Jasně *h* spodobuje se většinou s předchozí temnou souhláskou v tmné *ch*: schodit, schořet, schrnovat, s chromádkó, nes'cho, k chospodě. Předložka *s* před jasnými podržuje svůj zvuk, nemění se v *z*: s vápnem, s motykô.

l; r, ř.

1. V podřečí 1. skupeniny jest jedno, střední *l* jako na Litovelsku. V ostatních osadách vyznívá z řeči dvojí *l*, jedno hrubší (*l*), druhé jemnější, střední (*l*), jichž nesnadno na první poslech rozeznati, právě pro nedostatek *l* měkkého (*l'*). Čím více na sever k hranicím řeči německé, tím hrubší jest toto *l*. Němci Raškovští právě takové *l* vyslovují jako jejich sousedé Moravci v okolí Bohdíkova. Toto *hrubé l* záhřebské má poněkud jiný zvuk nežli *tvrdé l* slovenské, valašské a lašské.

V slabice *la* zní *l* zhruba: skała, stodola, láska, voľat, někdy i v slabice *la*: lampa, plácet v. tabôle.

V slabikách *lo* a *lo* zní *l* stejně zhruba: lopata, koľo, ľogaj.

V slabikách *lv* a *lv* (*lô*) znělo mně *l* jako střední, kdežto v slabice *lô* (= *lû*) mělo zvuk zřetelně hrubší. Patrným jevil se rozdíl ve slovech: chalupa — chaľôpka, chlup — chlôpek (Chromeč). Tolikéž pozorovati bylo rozdílný zvuk ve tvarech: koľek — kolěk, stoľek — stolěk.

V slabikách *le*, *li* (*lê*), *ly* (*lê*) znělo mně *l* stejně jakožto střední: poleno, ľeskat, ľeko, do jehle.

2. *l* se mění v *li* ve slovech: sedlika (5.) (sedľeka 1. 3.) sedlické, kadlictví (6.) Plný zní v Bohdíkově a v okolí téměř jako: pilně.

3. V přičestí činném jsou ve většině těchto osad trojí tvary vedle sebe: lekel se — lekl se — lek' se, snědel — snědl — sněď atd. V Brníčku pravila mi 72letá žena (r. 1884): „Řikaji ô nás: spadel, snědel, zavedel, lehel, ale tomô se smnějem“.

Nevo-kalisované *l* v přičestí minulém zní *velmi* zostrá a v jednotném čísle zhruba, v množném středně: spadł — spadł' (= spadli), vedł — vedł', nesł — nesł', tlôkł — tlôkł' (Chromeč).

V D. Sudénkách říkají: Vencel; v okolí Bohdíkova za stara prý vyslovovali: spadyl, sedyl, Vencil a p.

4. *l* se přísouvá ve slovech: hlučení, štráplec; vysouvá: děál — děála.

5. *r* samohláskové zní velmi jadrně a zostra: dřva, krče, vrčet, krk, smrk, brk (2—6).

ř tvrdne v *r* ve slovech ôderyt, kryda jako na Litovelsku.

n, ň.

1. *n* měkne v podstatných na *eň*: kameň, plameň, kořeň vyjmouc: ječmen, jelen; — deň — vedne (na Hané: vedně).

2. *n* vsouvá se ve skupeninu *mje, mjo*: mněch, smněje se, na stromně, v zeměně, v domně, mamně, zeměň.

3. *ň* se mění v *j* jako na Litovelsku: sekajina a p., *n* u *v*: livduška (5) Za obecné na Moravě zelnisko říká se: zelisko.

d, d; t, f.

1. Koncové *d* předložek nad, pod, od, před mění se před následujícím *d* a *t* v *j*: naj domem, naj tó mezó, poj dôbem, poj těm stromem, voj tebe, voj toho, vojďělě to, vojťáhlě, přej domem, přej těmto. V H. Studénkách vyslovují: pod těm, nad těm atd., v Komňátkách: pode tu šupňu, v Postřelmůvku: po těm, na těm (= pod, nad).

2. *dc* mění se v *jc*: v příhrájce, v zahrájce (6).

3. *d* mění se v *t*: kapratí (5), v *p*: pušno (3), v *g*: gôrance (2).

4. *d* se vysouvá ve slovese: pudu — pueš — pue — pueme — puete — pudô (Janoušov), vsouvá se: zdralě.

5. *d'* se mění v *j*: svajba.

6. *d'd* a *d't* mění se v *jd* a *jt*: hnej do sině běžel, pojte, jejte, hlejte, schoj to ze stola, zavej to tyle, bujto.

7. *t* se nemění v *k*, jako na Litovelsku a jinde na Hané, ve slovech tlustě, tlóct, tlačět.

8. *t* se mění v *k* ve slovech: peklèce (petlice u dveří, 1), klet: cosъ kleje (= tlí), zakleně trám (2), křemšová (= střemchové křoví, 5).

9. *t* se vysouvá: slat (stlat) — slaní (5), kostka — v kosce (6), lěsky = listky (5), [na mosku = mostku (5), pěti-prska (rostlina, 5).

10. *tt* mění se v *jt*: pľajte, uplejte, vrajte se, mlajte, čejte (= čtěte).

11. *st* v instrumentale jmen odtažitých vzoru kost mění se v *šč*: s radoščō, zloščō, chytroščō.

12. *t* mění se v *č* ve spojce *at*: Ač se ozve! Ač na tě nevezmu hůl (5).

b, p; m; v, f.

1. *b* se mění v *d* ve slově dřemeno (2); přísouvá se ve slově blězat (lízati).

2. *p* se odsouvá ve rčení: hde ak ale! hde ak deš? (1, 2.)

3. *v* na konci i uprostřed slova jest velmi plynulé, vyznívajíce skoro v *u*: korotev, Bludov, červ, lev; za pravda, kavka a p. žáci psávají prauda, kauka. Nejprv zní něpr. Tolikéž *v* skoro mizí v slabice *ovi*: pánoi, poidal (3). Druhdy zase mění se *v* u výslovnosti skoro v *b*: zbalili, boni, belké, bidět, já bím (6), bōterě (4), — korobrat (4).

v mění se v zřetelné *j* ve slovech: dje (1—6), kjet, sjet, posjet (dračka), stojka (4—6).

v jest příděchem každému náslovnému *o*: voko, vostrě atd. Za obecně moravské Holomouc je tu Volomōc.

v se mění v *h*: Václahov — do Václahova (6).

v se vsouvá ve slově rozceství, jako i jinde ve slově proceství (dle králoství) (5, 6.), odsouvá se: čil, čilka, ščela (včela), — prál (pravil).

3. *f* se mění v *ch* v cizím slově lôcht = luft (2).

g, k, h, ch.

1. *g* slyší se dosti často, jmenovitě záměnou za *k*: cĕgán, fagan, zgrbloň, dragar (trakař), bagary (velké střevíce), gaje (kolovrátek na předení), grmela (kudla). zvrgly mlíko (sražené), frgál (placka), gamarád, ganduš (špenzr), logajka (lokálka), gluvat (klovati), glič (klíč, 5), galech (kalich). Řezníci chodí „do gaje“ = do vsi (Bludov, Gau?)

g se přísouvá ve slově grybrzlata.

2. *k* mění se v *h*: hdo, hde a p., v *ch*: ščerch, čmelōch = čmelák (1).

k se vsouvá ve slově aksenda.

ck před *i* mění se v *čc* (*č*), *sk* v *šc*: německě — němečči, ôherské — ôhersčii.

3. Náslovné *a* jest bez přídechu *h*: aběch, ale. Náslovné *i* má přídech *h* jen po různu: hiva (1). Častěji vyskytuje se přídech *h* před náslovným *u* (*ó*), *ó*: hôchô, hôlêc, hôzda, hôzêl, hôdit, Hônčov, v. ôčêtêl, ômřel, ôtek' atd. (1, 2), — hucho, hulec, huzda — v. umřel, utek' atd. (3, 4, 6), — humím, huvařit, huč se atd. (5). hól, hůvoz, hůzkê, Hůsov. v. ôvod (1—4, 6), hól atd. hůvod, hůkol (5). — Hnizké v. niť.

h se mění v *ch* ve slově chlêsta.

h se vysouvá ze skupeniny *hř*i: řibê, řich, řit — vořit — zeřit — řidel, — řêbek (hřibek),

hře: řeje, řebik, pořeb, řesât, řeblo, kobla se ořebila, *hr*: Radisko (2), na rubô Moravu (5), ranáče (druh jablek, 5), z jiných slabik: loh, ložinka, řbet, řmêt, vězda, nidá (5), bódan v. bohdan (slov. bogdál = čáp), Dlomilov (Dluhomilov), Bôtin (Bohutín), Bôšin (Bohušín).

h se přísouvá: hróchat, Hroch (1).

4. *ch* se mění v *k*: karba (2), kocholka (3).

z, s, c.

1. *z* měkčí se někdy v *š* v přičestí trpném: saženê (sazený), vobsaženê (obsazený) (3).

2. *s* se odsouvá ze slova třílet, v. střešnê, strápec a p. (5).

3. *c* po *p* a *b* mění se vždy v *s*: s kopse, krpse (ženské botky), kupsová, dal babse, vod vubse, k vubsím, v chalôpse, ve slipse, v trôbse, — řidčeji po *v*: jíkavse (5), ale vovce, v jamce, v polivce, v kabelce, na hrôšce atd.

ž, š, č.

1. Skupeniny *žs*, *šs*, mění se v *js*: aj za rok, aj se vrátim, dêj sem napsal, dyj sem přišel, nej sem se vrátil, juj sô tu, zvaj (svaž) si to, pomoj si, možej si to vzit, pudej sem?

ž se mění v *z* ve slovese vohlížeti se: vohlízí se, vohlízel se, prohlízivali.

2. *š* se mění v *č*: čampanský (šampaňské brambory, 5); *š* se přísouvá: ščermák (5), šč kanka (D. Studénky).

Skupenina *šč* mění se v *chč*: pichčala pichči, břechčák, břechči, chčěpař chčěpôjé, na chčěsti pòchčěstiló sě nèchčasnýmô, pòchčèt — zpòchčěně člòvjèk, jèchčé, nèbòchčèik, chčipat, prachčít, chčòka (štika), chčòplě (štíhlý), z radòchčò, zlòchčò, vòb-zláchč, klichčěma (1, 3).

3. Skupenina *čc* mění se v *jc*: špajci, vtájci, vojájci, panájci, kojce, v májce, v smějce (smyčce), na tějce (tyčce).

Skupenina *ičce* mění se po *l, ž, ř, č* v *éjce*, sice v *íjce*: v kaplējce, v hulējce, v ružējce, v nušējce, kočējce, ve flaščējce, — tetijce, v čepijce, v hubijce, na Obijce (Obička, pole), — andělijci.

„Skupina *čs* někdy se mění ve skupinu *jc*. To se děje: 1. když imperativ 2. os. jedn. č. se končí souhláskou *č* a následuje po něm zvrtné zájmeno: ujce = uč se, vьpujci = vypujč si, votojce = otoč se, nemujce = nemuč se; 2. když po částicích *proč* a *nač* následuje a) zvrtné zájmeno, b) sloveso sem atd.; c) příslovce sem: projce ptáš? projci to udál, projcem pořád chodí? najci to vzal? Jinak skupina *čs* splývá v *c*: chromeckě“ (Hošek).

Skupenina *pč* mění se v *pš*: chlapše! kopší (křoví; kopec = keř).

j.

j v násloví zřídka se odsouvá: jiva, jime, juž, ješče v. ešče (5).

j se mění v *h*: pihavice, v *č*: đama.

Přesmyk: koblòk = klobouk, karnálek = kanárek, šavlej = šalvěj (Leznice).

Skloňování a časování neliší se podstatně od litovelského a ostatních hanáckých. Vybereme tu hlavně takové vzory, jimiž se objasňují zákony hláskoslovné, nahoře vypsané.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *vůl*:

1. vůl (vůl)	voli (volь)
2. voľa	voľu (voľúch)
3. volò, -ovi (volu)	voľom
4. voľa	vole

5. vole	voli (volъ)
6, volô, -ovi (volu)	volech, -ách
7. volem	voľama, -ema.

2. Vzor *obraz* :

1. vobraz	vobraze
2. vobrazô (u)	vobrazu (ů, ůch)
3. vobrazô	vobrazom
4. vobraz	vobraze
5. vobrazô (u)	vobraze
6. vobrazъ, -ê (e)	vobrazich, -ech
7. vobrazem	vobrazama, -ema.

V osadách (5) skloňuje se vzor obraz v lokale jedn. a v nom., akk. a vok. mn. po česku: v lese, na voze, — vóvse, lesy, vozy, vovsy, klasy.

V Chromči vokativ *pane* pojí se s podstatným rector jako indeclinabile ve všech pádech: pane rector přěšl k nám, běl u pane rectora, dal to pane rectorovi, šil s pane rectorem. Tak i pane rectorka! Ale pan faľář, vod pana faľáře atd.

Lokal neživotných, zakončených na *k, h, ch* bývá zpravidla na *ě*: na trávnice, na potoce, na koblóce, v Zábřeze, na vrše, na hraše.

Nominativ mn. neživotných mívá někdy koncovku *a*: lěstka = lístky (2), Łaza (jméno trati, 5), Řbeta (jméno lesa 6).

Lokal mn. končí na *ech* i na *ách*: na stromech, vo hadech po doktorách, na vrchách.

3. Vzor *chlapec*:

1. chlapec	chlapsi, ê (chlapsъ)
2. chlapse	chlapsu
3. chalpsô -ovi (u)	chlapsom
4. chlapse	chlapse
5. chlapse	chlapsi, ê (chlapsъ)
6. chlapsô -ovi (u)	chlapsech
7. chlapsem	chlapsema.

Tak se skloňují: kôpec (kupec), kopec, vrablec — vrabse a p.

4. Vzor *kámen*:

1. kameň	kameně
2. kameně	kameňu (ů, ůch)
3. kameňô (u)	kameňom
4. kameň	kameně
5. kameňô (u)	kameně
6. kameňô (u)	kamenich, -ěch
7. kameněm	kameněma.

Dle vzoru toho skloňují se změkklé kmeny: plameň, kořeň, lokeť a p.; tvrdé: ječmen a jelen dle vzoru tvrdého.

Lokal jedn. kmenů měkkých končí se na *u* (ô): na kraju, na koncu, v pokoju, po poledňu, v Kláštercô, v hrncô.

Instrumental mn. kmenů měkkých má koncovku *ema*: Moravcema, před třema králema, bičema.

Dativ a lokal jedn. životných kmenův obojích mívá často kratší koncovku *u* (ô): po mym bratrô, strěcô, vo nebožčikô strěčkô. Genitiv mn. obojích kmenů v podřecí (5) končí se na *ách*: do šatůch, za pět rokůch, vedle stromůch, u sôsedůch, do botůch, kořáčůch, u Pechůch — ze zád = ze zadu (5).

Vzor pole má v lokále jedn. *u* (ô): na polu, v mořô, v nominativě mn. z pravidla *a* se přehlasuje: pole, moře.

Nebe má tvary: do nebe, k nebô, v nebô, pod nebem i pod nebô.

Podstatná na *ství* pozbývají před *o*, *a* jotace: k hospodařstvě, v procestvô, procestva.

5. Vzor *ryba*.

Jedn.:	1. rěba (1),	rěba (3),	ръба (2, 4, 6),	ryba (5)
	2. rěbê	rěbê	ръбь	ryby
	3. rěbě	rěbě	ръбѣ	rybě
	4. rěbô	rěbu	ръбô (u: 4, 6)	rybu
	5. rěbò	rěbo	ръбо	rybo
	6. rěbê	rěbê	ръбѣ	rybě
	7. rěbò	rěbô	ръбô	rybô
Množn.	1. rěbê	rěbê	ръбь	ryby
	2. rěb	rěb	ръб	ryb
	3. rěbám	rěbám	ръбám	rybám
	4. rěbê	rěbê	ръбь	ryby

5. rêbê	rèbè	ръбь	ryby
6. rêbèch	rèbèch	ръбèch	rybèch
7. rêbama	rèbama	ръbama	rybama.

Za vokativ jedn. bývá někdy nominativ: já vám povím, tetka. Co novyho, kmotra?

Nominativ a akk. mn. mívá často koncovku *a*: skała, na stříbrny hora, draha, na lavka (přes vodu), jiskra litale, Studynka, Čecha.

V lokale mn. mají koncovku *ech*: rybèch, hubèch, jahodech, v patech.

6. Vzor *koza* (2, 4.)

1. koza	kozь
2. kozь	koz
3. kozь	kozám
4. kozô (u: 4)	kozь
5. kozo	kozь
6. kozь	kozách
7. kozò	kozama.

V osadách (5) skloňuje se tento vzor celkem po česku: kozy, kosy.

7. Vzor *kapsa*, mor. *kapca* (2).

1. kapse	kapse
2. kapes	kapes
3. kapsь	kapsám
4. kapsô	kapse
5. kapso	kapse
6. kapsь	kapsách
7. kapsó	kapsema.

Vzor starosta má v gen. i akk. jedn. koncovku *y* (ê, è): vod Berkê, potkal sem Berkê (1, 2), vod Bendy, potkal sem Bendy.

Jména Tóna (Antonín), Ferda (Ferdinand) a pod. mívají někdy vokativ dle vzoru holub: Tóne, Ferde! To je T ó n u ševcovýho (6).

8. Vzor *duše* (2).

1. dôše	dôše
2. dôše	dôšь
3. dôšь	dôšim

4. dôšô	dôše
5. dôšo	dôše
6. dôšb	dôšich
7. dôšó	dôšema.

Dle vzoru toho skloňují se podstatná s přehlasovaným *a*: kule, veže, pěsně (píseň) a p.

Zem: zemně, zemi, zemňó.

Vzór panoše přestupuje pod vzor muž: škúdec (5), sódec (5).

9. Vzór *kost*:

1. kost	kosti
2. kosti	kosti (ích)
3. kosti	kostim
4. kost	kosti
5. kosto	kosti
6. kosti	kostich
7. kostò	kostima.

Abstracta mění v instr. jedn. *sť* v *šč*: radoščó, zloščó, chêtročó.

Dle vzoru *kost* skloňuje se *lědi* (lědi) a děti kromě dativu mn., který jest *lědom*, *dětom*.

10. Vzór *mrkev*:

1. mrkev	mrkve
2. mrkve	mrkvi
3. mrkvi	mrkvim
4. mrkev	mrkve
5. mrkvo	mrkve
6. mrkvi	mrkvich
7. mrkvó	mrkvema.

Tak skloňují se: korotev, dratev, kotev, pánev, plôtev tēkev.

Kryv: krvi, krvó.

V podřecí (5) genitiv množn. na *i* přibírá k sobě *ch*: dětí, dních, kostích, vobručích, ržích.

11. Vzor *tele*:

1. tyle	telata
2. telete	tělat
3. teleti	telatom
4. tyle	telata
5. tyle	telata
6. teleti	telatech
7. teilem	telatama.

Divče má v jedn. čísle divčete i děvčete atd., v množném jen děvčata.

Pod tento vzor přestupují i některá podstatná vzoru slovo a pole: luže — lužete, hnízdě — hnízděte, štyble — štyblete, srdce — srdcata, i pole — polata (6).]

Jméno přídavné skloňuje se celkem jako v podřechi lito-velském. *é* za *ý* jest *ě*: dobře, dobrých, dobrém atd., *é* za *ej* je čisté *é*: dobré ženě. V osadách (5) a (6) všechny koncovky jsou dlouhé: dobrého, dobří atd. V osadách (5) v dativě jedn. *u* se odsouvá, jako v celém skloňování zájmeném a složeném: dobrym člověku, starým žebráku.

Velebný přestupuje pod vzor dnešní: velebni svátost (2), taktěž divý: diví pec (v níž pékaly divé ženy, 5).

Jméno přídavné končí se na *-u* (ú 5, 6), *-ova*, *-ovo*.

Skloňování zájmen.

Já má v genit., dat. a akk. *mně*.

Ty v dat. *ti*, v akk. *tě*. V osadách (5) jsou dativy, a lokaly: k tobí, při sobí.

1. von	vono
2. ho, vod ňoho (5)	ho, vod ňoho (5)'
3. mō, mu (3, 4, 6), ňom — něm (5)	mō, mu (3, 4, 6), ňom — něm (5)
4. ho i jé, za něho i za ně	ho, pro ně, — pro ňé (5)
6. něm, ňom (5, 6)	něm, ňom (5, 6)
7. s ňěm (1, 2), s ním (3—6)	s ňěm (1, 2), s ním (3—6)
1. vona	voni, vonê (y, ъ), vonê (y, ъ)
2. ji — ni, jí — ní (5, 6)	jich, vod nich
3. ji, ní (5)	jim, nim (3), ním (5, 6)

4. jô, ju (3—6)	je, jich (2)
6. ni, ní (5, 6)	nich
7. ňô	něma.

Tvary dativu ňom, něm (v Komňátkách) ní, nim — ním jsou i bezpředložkové. V D. Studénkách (2) zní tvar *je* jako *j^o*. Tamtéž jest akk. mn. jich: *Сосъ jich pichlo do nohъ*.

1. náš, naše	naše
2. našeho	naši (1—4), naši (5, 6)
3. našemu (3, 4, 6), našemô (1, 2), našom (5)	naši (1—4), naši (5, 6)
4. našeho, naše	našô (1, 2), našu (3—6)
6. našem (1—4, 6), našom (5)	naši
7. našim (1—4), naším (5, 6)	našô

1. naši	naše	naše
2. našich (1—4), našich (5, 6)		
3. našim (1—4), naším (5, 6)		
4.	naše	
6. našich (1—4), našich (5, 6)		
7. našema (1—4), našíma (5, 6)		

1. ten	to	ta
2. toho		té
3. tomô (1, 2), tomu (3, 4, 6), tom (5)		té
4. toho, to		tô (1,2), tu (4—6)
6. tom		té
7. těm		tò

1. ti	tê (1), tь (2, 4, 6), tè (3) ty (5)
2.	tech
3.	tem
4.	tê (1), tь (2, 4, 6), tè (3), ty (5)

Zatím (zatím 5, 6) = interea, za těm stromem.

Skloňování číslovek.

Jeden — jedna — jedno skloňuje se dle *ten - ta - to*.

V osadách (5) v dativě jedn. *u* se eliduje: k jednom zámku.

Šteři štere (1), štьрь — štьрь (2, 4, 6) má v gen. a lok. štěrech (1, 2), šterech (3, 6), v dat. štěrem — šterem, v instr. štěrma — šterma.

Sédôm, vòsôm (1, 2), sedum, vosum (3—6). Devět a deset se nedlouží: do devěti, vo deseti, devětma, desetma.

Se slovem půl pojí se číslovky takto: půl šesta dvacet, půl pata třicet, půl vosma padesát atd. (5).

Všecek skloňuje se celkem dle vzoru dobrý.

Vedle toho jsou také tvary: všeho, všemu, vším, všech, všema, — všom (5).

Cokrát = kolikrát jako na Jevíčsku.

Časování.

Nehledíc ku zvláštnostem hláskoslovným různých osad, časování neodchyluje se podstatně od obecně hanáckého. Stačí tu tedy vytknouti jen věci důležitější.

1 První osoba mn. č. indikativu a imperativu v osadách (5) má koncovku *ma*: sednema — sedněma si, lehnema — lehněma si, spadnema, půdema — poďma, ušijema — ušijma, umíma — umějma, sedíma, chcema, zaplatíma — zaplatěma, mlátíma — mlátěma, pravíma — nepravěma, hážema — nehažěma, kupujema — kupujěma, víma — vězma, jima — jezma.

Slovesa na *ati* mají v Bohdíkové a Lhotě Štědrákové koncovku *my*, v ostatních osadách (5) *ma*: udělámy — udělěmy, volámy, ströhámy, dámy, mámy, čekámy, — říkáma, máma, dáma, zavoláma (Ruda, Janoušov, H. Studénky). Sloveso býti má tu (5) všude *smy*.

2. Třetí osoba mn. má *ó*, kde 1. jedn. má *u* (*ó*): nesu (nesó) — nesó, piju (pijô) — pijó, hraju (hrajô) — hrajó.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ám*, mají v 3. os. mn. *ajó* v. *aji*, *ají*: majó i maji, vokopávajó i vokopávaji (dají, volají atd. 5, 6).

Kde je v 1. os. jedn. *m* tam je v 3. mn. *ijó*: chodijó, učijó se, zdržijó. V Horních Studénkách a ve Svěbohově jsou vedle těchto tvary na *i* (= 3. os. jedn.) zcela obyčejné: Nohy mně bolí. Děti chodí do školy, učí se, rozumí všemu, všecko ví, v. chodijó atd.

Slovesa vědět a jest mají v 3. os. mn. *vijó*, *jijó* (1—4), vědijó, jedijó (5, 6).

3. V imperativě jest v 1. a 2. os. mn. *éme*, *éte*, kde má 2. jedn. *i*: sedni — sedněte, di — děte.

4. Přejchodníkú jest jen několik: seďa, stoja, le ža, kleča.

5. Příčestí činné kmenů zavřených má trojí tvar: sedel, sedl, sed. Všecky tři tvary vedle sebe slyšeti v osadách (1—3) a ve Svěbohově (6); sedl a sed (4), pouze elidované tvary obecný jsou v osadách (5, 6). Srovn. na str. 127.

6. Příčestí trpné končí se vždy na ě, á, y (ý 5, 6): Strom je statě, proso je věmláceny, už máme požaty, zameteny, — zaplácený, vymlácený.

7. Sloveso číst (číst 5, 6) má tvary: četú (ô 1, 2), četeš, čete, četeme, četete, četō. Imp. čeť — čejte. Part. pass. četeně. Subst. verb. četení.

Načetem = načítame.

Slovesa krásti a hrýzti nekrátí v infinitivě kmenové samohlásky jako v jiných podřechách hanáckých; krást, hrézt — hreze (2).

8. Nosové kmeny mají tvary obecně hanácké: začít — začal — začatě, žít — žal — požatě atd., toliko zapnót tvoří i přičestí činné dle sloves II. třídy: zapl n. zap.

9. Samohláskové kmeny I. třídy v osadách (2, 4, 6) vyzvu-
kují na polohlásku: vřt (vřti), mřt (mřti), rřt — rřl (rřti), krřt — krřl — zakrřtě (krřti), křl (křti).

10. Častější, než jinde na Hané, jsou tvary sloves V. třídy dle vzoru lámati: dľabat — dľabô, hěbat = hěbô, blězat — blěžô (lřzati), stonát — stonô, fňkat — fňčô (2), zkumat — zkumu (zkoumati), desky počô (pukají), prasata scípô (5), máchat — mášu (4).

Vzor hřáti má tvary: řit — řejô — řě — řil — vorítě, přit — přejô — přě — přil, smát se — smnějô se — smě se — smál se (2).

11. Sloveso býti má tvary (2):

sô	něsô	boď n. bďď
sъ	něsъ	běl — běle
je	něni	bět, pobět n. pobět.
smъ	něsmъ	
ste	něste	
sô	něsô	

12. Některé zvláštnosti: pondeš = půjdeš (3), ulamnò = ulomí (3), lõpit jabka = loupatí (2), nuž zerzi = rezaví (3), poržit = pozřítí (3), šejivala = šívala, slov. šíjávala (2), čarodenice chodi udájet do chлива, musela sem hêbat pryč (3), — jinde jen v imperativě: hybaj = jdi po svých.

Příslovce.

V dule (2) = důle (5), venčò = venku (5), prvka = prv (5), teprò = teprvá, na pěkno = docela, tof = teď, nyní (6)-tofkaj, čilkaj.

Komparativ příslovcí: krásněj, teplěj, čistěj, dolěj, hlõbš, — pozděje (2).

Zvláštní význam má komparativ tõž příslovce tuze: Voni tõž = více, lépe (4). Penize padly ešče tõž hlõb = hlouběji (5). Dať se s ním tõž do řeči (6). Kdo ho nêtõž potrebuje = nejvíce (5). Tahel co nêtõž mohel (2).

Vtačí hlava a srdě.

Měslěvec šil jednòhò dně na hòn. Dlòhò chòdil po lèsě a nic mò nepřěšlò dò raně. Najednò vidi vtáčka tak krásnyhò, že mò hò bělò litò zastřelět, alè létòš nètřvala dlòhò; spòstí, a vtáček spadnè z halòzkè. Měslěvec hò věznè za nòhè a nèsè dóm. Tò hò pòtká stará babička, a dèž zhlidnè vtáka, pòvdá mēslěvcòvi: „Vitè-lè pak, jakyhò sè tò nèsètè vtáka?“

„Vták jako vták, jènòm že má tò tèn krásny pèři“, vòdpòvi mēslěvec.

„Tòmò nèni tak, milě panè! Tèn vtáček tòdè jè vták chěasně, a hðò jèhò srdè sni, tèn nandè dèň jak dèň pòd svò hlavò trè dòkátè; hðò hlavò sni, bòdè králèm.“

„Máš mñè za blázna, babò?“ řèkl mēslěvec s pòchěbnòchčò a kròtil nad tēm hlavò.

„Ba nēmám, panè. Dèž tò òdělátè, jak sém vám řèkla, přēsvojèitè sè a zpòmènètè na mñè“. Tak řèkla baba a zmizèla.

Měslěvec òvěřèl, že jè tò nèjaká čarodènicè, kèrá mò chěstí pñèdpovjèdèla a z radòchčò òbiral sè dóm. Jòrka a Hanès, jèhò dvá sèni, pñèbjèhlè mò napròti, s křèkèm vètrhlè mò vtáčka z ròkè a bjèžèlè k matcè, abè sè kòkla, jaky tò pñèkrasny pèři.

Žena se mó také pòdivila a ptala se mòžè, cò s ñëm ðelat bòdè?

„Cò s ñëm ðelat bòdò? Ôpèčèš hò, a tò hnèd. Mòsim jèchčè ðò lèsa, tè hò zatim pøprav. Alè tò tè pòvidám, ať se z ñèhò ani kòsek nèztratí, lèbò bòdè zlè s nama zè všèma!“

Mèslèvec vòdèšil, a mèslèvcová vtáčka vòškòbala a dala na ròžèň; alè mjèla vènkò a pò dómjè pracò, pòstavila k ròžňò sènè, abè tòčèlè a na vtáka pòzòr dalè, abè se nèpøpálèl.

Chlapsè se postavilè k vòhnichčò; jèdèn pøkládal, dròhè tòčèl; pø tèm se vòbá pilñè na pèčinkò divalè. Tò òpadnè hlavíčka a hnèd za ñò vèpadnè srdíčkò. Chlapsè vòbòji zvilè a jèdèn na dròhyhò se dival, cò s tèm začít?

„Bratrè“, rèkl starši mladšimò, „jak pak, abèchmè tò sñèdlè, tè srcè, já hlavò? Bèz tèhò jè ta hlava samá kòst, a tatinèk jò nihdá nèjjò, a vò srdíčkò rèknèm, žè tèn vták snáď žánjyhò nèmñèl.“

„Já bèch tò, brachò, rád sñèdl“, vòdpòvjèdèl Jòrka, „alè tatičèk rèklè, žè se nèmá s ñèhò nic ztratit. Viš, jak nas pø každò hlòpòst bijò.“

„È tò snáď jènòm tak rèklè; bèz tòhò dòstávámè srcè, hlavò a tè dròbnòsti vòd všèckè drubèžè, a snimè-lè tò spiš alèbò pòzdè, všèckò jèdnò.“

Jòrka mñèl tak dòbrè chòť na srcè jakò Hanès na hlavò; è dal se brzò pøemlòvit a srcè sñèdl. Sòtvá tò skròplè, pøšla se matka na vtáka pòdivat.

„È vè klazani!“ zkrèkla, dèž vidèla, žè jè hlava ta tam. „Hdè jè hlava? Jistè žès dòstal na ñò chòť, tè mlsna hòbò?“ ptala se zlèm hlasèm Jòrkè, kèrè nèbèl jèjim miláčkèm.

„Nè, maminkò, já sèm sñèdl srcè, hlavò sñèdl Hanès. Alè vòn mñè na tò navádel.“

„Tò tò mámè, nemñèlò se ani za mak z vtáka ztratit, a ta bòhaprázná chasa zmaří srcè è hlavò! Až pøndè tatik, vòdnèsò já tò.“

„Pòd, bratrè, òtècèm; zatim pòmínè maminkò zlòst“, nabizèl Hanès, dèž vidèl pød sèbò velèké trèst. vzal bratra za ròkò, vòbá se vèkradlè z kòchènè a òtikalè pòlèm dò lèsa; alè zdálò se jim pòràd, žè slèšijò za sèbò hròzici hlas matčèn a jakòbè jòž cètilè mètlò na zádech. Òtikalè dál a dál, cò nòhè stačèlè, až bèlè òmdlèni. Vèl se zastavilè, vòhlidlè se kòlèm dò kòla

a viděl, že sò v hòstym lèsè, vòkòlò nich tichò jak v hròbjè. Sèdlè dò mèchò, abè sè tròchò vòddèchlè.

„Pudèš dòm?“ ptal sè Jòrka bratra.

„Tò bèch bèl blázèn, abèch si šil pró biti! Radš pudò, hdè mñè vòcè zavèdò“, vòdpòvjèdèl Hanès.

„Alè jènòm hdè, bratrè? Hdò nám tò cò dá? Dèbèch tò bèl vjèdèl, že tò tak dòpadnè, nèbèl bèch srcè sñèdl,“ bjèdòval Jòrka.

„Dèlè cò dèlè, já sè dòm nèvrátim. Jakbè mñè nècò šèptalò, že nas tatik zabijè. A jaké strach? Dèl sè vè svjètè nèztratimè!“

Hanès dòdal bratròvi srcè, a pò chvílè òbiralè sè vòba lèsèm dál. Bèlò jòž pñètmi, dèž pñèslè za lèsèm dò dèdinè a nèmjèlè grècara v kapsè. Hlad jè trápil a tìlò bèlò zèmdlèny. Cò začít? Na zdařbuh vèslè dò chalòpè a pñèsèlè vò nòclèh a vò kòsèk chlèba. Naslè dòbry lèdi, kèri jè nèvèhnalè, alè k stòlò pòzvalè. Chlapsè sè najèdlè dò sèta, pòdèkòvalè vli dnèm hòspòdàròm a lèhlè na slámò. Ránò časñè stalè, hòspòdèñ jim dala snidani, a vòni vòdèslè dál. Dèž alè dèvèčka vòdnášèla slámò, našla v hlavách trè dòkátè. Tò sè pòmèslèla sèdlèka a sèdlák, že tò bèlè snàd nèjaci pàni, a lètovalè, že jim mjèkšèj nèostlalè a nècò vòbzláchšnihò nèòvařèlè; alè jòž bèlò pòzdè. Chlapsè bèlè dalèkò za dèdinò a nèvjèdèlè me, jak vèlèky zpròpitny hòspòdàròvi zanèchalè.

Zas šlè cèlè dèñ, až pñèslè kè dvòrò, hdè bëval zèman. Chlapsè vèslè a pñèsèlè vò tròchò jidla a vò nòclèh. Sòtvá jè zèman spatřèl, hnèd sè mò zalibilè, a ptal sè jich, jèslè bè ò ñèhò nèzvòstalè, èi sò a hdè dò?

Bratři mò pñímò všèckò pòvjèdèlè a pñèslibilè z radochcò, že ò ñèhò pòbòdò. Tak jak pñèdèslè nòcè na slámjè, lèžèlè dnès ránò pòd zhlavcèm zas trè dòkátè, kèry dèvèčka pànovi dònèsla. Zèman sè divil, alè nèřikal ani slòva, lèbò mèslèl, že sè pò nich chlapsè bòdò schàñèt. Alè chlapsè nic, ani tèn dèñ ani dròhè, trèti, štvrtè. È pòmèslèl si zèman, že má jèdèn z nich sòtka a òminil sè, dèž sò tak chèasnì, že jè dá všèmò òcèt a pòtòm že sè jè vèznè za vlasni a pò svè smrti, že jim statkè pòròči.

Milì chlapsè mòsèlè tèda dò vèlèkyhò mñèsta, zèman jim vzal òcètèlè, a vòni sè òcèlè všèmò, cò sè na zdèlanyhò cìlòvjèka

patří. Haněs běl v očěňó stálěši něž Jôrka, kěrě chtěl bêt radš mészlěvcem něž jakěmkólě jiném pánem; alě svymô dôbródněcô sě prôtitiv nězďálô sě mô za dôbry. Lěta ôbihalě jak vlně, z chlapsu vëróštlě mláděncě, a čas přěšil, hdě sě mňělě zě škól dóm navrátit. Vjěrně slôžěbnik zěbral vjěcě svěch pánu a šil napřěd, prôtožě chtělě bratři mócô jit pjěškě, trěba jim pjěstón psal, abě zaróvěň zě slôžěbnikěm dóm sě vrátilě.

Za tèn cělě čas, cò bělě bratři ô zěmana, nędózvjděl sě Jôrka, jakě pôklad ô sěbě chová. Zěman jim držel slôžěbnika, vò kěrym vjěděl, žé jě vjěrně, a tèn pánóvi svymô pěnizě vódváděl a bratřóm sě vò tēm ani nězminil. Zěman si mészlěl, dēbē sě vò tēm dozvjědělě, žé bē sě s nich trěba marnótratnicě stalě, ba zli lědi žé bē jě ē vò žěvót přēpravit muhlě. Čekal tēda, až bē přěšlě dô lét, hdě bē jim tó říct muhl, a tak sě stalô, žé Jôrka vò dôkátěch nic nēvjěděl. Z té přičěně jě zěman nihdá dô svjěta nēpochčěl, trěba žé hó vò tó nēkolěkrát prósělě.

Děž tēda slôžěbnik vódesil, bratři vzalě každě puškô na ramenô a ôbiralě sě z mňesta; alě dóm nēšlě. Psalě zěmanóvi, abě sě nēhňeval, žé dô dô svjěta, žé bē sě rádi bělě s ňēm rózlôčělě, dēbē sě bělě nēbálě, abě jim ômészlējích nēzkazěl; pôtóm mô jěchčě za všěckô děkóvalě a přěslibilě, žé sě za rók vrátijô.

Prěpsáno v Rájěcku u Zvole.

Potrestaná zăvist.

Бѣ/ѣ*) dvá bratři, jeden tuze bohatě, druhě tuze chudě. Jednô hlidal chudě svymu bohatymu bratru snopъ na polu, a dъž tak seděl pod mandelem, uhlidal biľô ženu, jak zbira/a klásъ, cò vosta/ъ na záhonech a zastrkávala do mandelu. Dъž pak až k němu přbšla, chъťbъ ju za ruku a ptať se ji, cò je zač a cò tu dělá? „Su tvyho bratra ščesti a zbírám ztraceny klásъ a/ъ mněl vic pšenice.“ „A prosim tě, hde pak je my ščesti?“ ptať se chudě. „Na věchodě“, řekla žena a ztratila se.

Uminil si chudě, že pude do svjeta hledat svyho ščesti. A dъž jednô z rána vodcházel z domu, nenadále vskočbъla ze zápeci Bida a plakala a prosbъla, a/ъ ju ta/ъ vzal sebô. „O má milá“, řekť chudák, „sъ tuze slabá a cesta daleká, nedošla bъs; ale já tu mám práznô flaščkku, umenši se, vlez do

*) Souhlásky kursivou tištěné vyslovují se zostra a zplna. (Srov. na str. 126).

ni, a já tě ponesu“. Bida vlezla do flašěčků, a von nemeškal, zacpa/ ju špuntem a dobře zaváza/. Potum na cestě, dluž přěšil k jednomu bahnu, vďál flašěčku z kapsy a strčel do bahna a tak se Bidě zbavil. Po nejakym času přěšil do veľkyho mněsta a nejakě pán vza/ jé do služby, aby mu kopa/ sklep. „Platu ti nedám žádného“, řekl, „ale co přě kopání nandeš, bude tvy“. Dluž tak nejakě čas kopa/, našil kus zlata. Podli domluvy bylo jeho, ale von přece polovic da/ pánovi a kopa/ dal. A potum přěšil na železny dve ŀ, a dluž je vtevřel, byl tam podzemni sklep a v něm veľky bohactvi. Tu slěši z jedně harmarě ve sklepe hlas. „Voteuř pane muj, voteuř!“ Pozvih/ věko, a z harmarě vskočila krásná pana celā bílá, poklonila se mu a řekla: „Su tvy štěstí, co sь tak dlóho hleda/, vod věčka budu s tebě i s tvó rodinó. Potum se ztratila.

Von pak vo to svy bohactvi zas se podělěl ze svém běvalém pánem a zvoestal přec nesmírném boháčem a mněni jeho deň vode dně se množilo. Přě tem přec nihdě nezapomněl na svó běvaló nózu a děal chudém toho mněsta moc dobryho.

Jednó, dluž se procházel po mněstě, potka/ svyho bratra, kerě tam přějel po své prácy. I pozva/ jé k sobje a vřpravoval mu dukladně všecel přihodě svy, jak viděl na jeho polu štěstí klásk sbírat, jak a hde se své Bidě zbavil a jiný věč. Častoval jé u sebe kolěk dni a potum mu da/ na cestu moc peněz a ženě i dětom jeho moc daru, a rozlčel se s nim bratrskě. Ale bratr jeho byl neupřimně a záviděl mu toho štěstí. Dluž se ubíral dom, pořád přeměšlel, jak by na bratra svyho mohl zas Bidu poslat. A dluž přěšil k tomu mistu, kde bratr jeho flašěčku choval, hledal, dlóho hledal, až ju našil a hned vtevřel. V okamženi vskočila Bida ven, před vočma jeho rostla, začala vokoło něho radostně skákat, vobjala ho a lóbała a děkovała mu, že ju z vězení vřsvobodil. „A za to vděčná budu tobje i tvé rodině až do smrti a nihdě vas nevopustim.“

Darmo závistivec se vřmlóval, darmo ju posíla/ k prvni mu pánu, Bidě se nijak nemohl zbavit, ani ju prodat, ani darovat, ani zakopat, ani utopit, pořád byla mu v patách. Bohatstvi, co si dom vezl, pobratě mu zbujuicel, dom se dosta/ žebrotó a našil místo svyho staveni hromadu popela, a s pole mu zatím úrodu všecku pobrała voda. A tak nezvostało závistivymu boháču nic než jenom Bida.

Přepsáno v Chromči.

VIII. Slavkov, Bučovice, Ždánice.

Hranice: Slavkov, Křenovice, Otnice, Bohušovice, Uhřice, Žarošice, Dražůvky, Archlebov, Nechvalín, Mouchnice, Nemočice, Kožušice, Chvalnov, Strabenice, Honětice, Hoštice, Litenčice, Nítkovice, Nemochovice, Uhřice, Šardičky, Letonice, Němčany.

Samohlásky.

1. Nepřehlasované *a*, *á* trvá celkem tou měrou jako na Kojetsku; přast, trást, zábst, žat, fat, pjat — příst, tříst, zibst, žít (na Slavkovsku*), vsíknót, zapříhat.

Slovesa V. třídy vzoru házeti jen některá nepřehlasují: zabijat — zabijám, večerāt, věšat; krájet, házet, pobizet — pobizál koňa.

V Brankovicích a Kunkovicích přechází *á* v *â*: šátek, pátek, dobrâ, kravâm, o kravâch.

2. *é* (*ie*) se úží v *y*, *i* celkem v týchž kmenech a slabikách ohýbacích jako na Kojetsku; toto zúžené *y*, *i* většinou se nekrátí: chlib, lik, mlíko, klíšče, večír, dýšč — dýšča, rýž, rýva; prstýnek v. putynka, dynko; méno, péro (Kloboučky) — méno, pyro (Ždánice) — méno, péro (Litenčice).

V koncovkách adjektivných úží se *é* *a*) v čisté *y*: dobrýho, dobrýmu, dobrých (na Slavkovsku); *b*) v *y*: dobroyho, dobroymu, dobrych (Litenčice); *c*) v *ě*: dobrého, dobrému, dobrých (na Ždánsku).

V infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného na Ždánsku a v Brankovicích *é* se krátí, jinde se úží v *y*, *i*: vest, nest, pect, lezt, kvest, hněst atd., ale: říct, — výst, nýst, pýct, lízt, kvýst, hníst.

ě na po retnicích zní jako *je*: obje, na dubje, objedvat.

Po různu mění se *ě* v indikativě sloves V. třídy vzoru hráti v *i*: hříje, vokříje, smíje se, příje mu (Němčany) a v imperativě: sednite, zavřite, rožnime a p. — Šil na Ždánsku, jinde šel.

3. Po retnicích zní *i* a *y* stejně jako v češtině.

Po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č* celkem *i* se nemění: lid, hlina, peřina, zima, síla, cibula, žito, široké, čisté. Jenom po různu: malena, slemák (Kloboučky), lacené. — V Dobroškoviciích slovesa IV. třídy

*) Se Slavkovskem míněn tu všude zároveň okres bučovský, kde se jmenovitě neodlišuje.

po vytčených souhláskách mění *i* v *e*: vozet — vozel, vařet — vařel, kóřet, slóžet. Za stara říkalo prý se také: žed, sela, serotek, zema, peřena atd., nyní: žid, peřina atd. „Je prý to šikovnější.“ Posud se říká: říceca, pře gruntě, tře, dale, vzale, vázale atd.

Také *i* po týchž souhláskách zůstává většinou nezměněno, přecházejíc jen po různu v čisté *é* (na Slavkovsku) nebo v *ě* (na Litensku a Ždánsku): lésti, lězačka, klěč (Mouchnice) — klíč (Slavkov) — klič (Litenčice), klin — klének (Litenčice), léstek (Kloboučky), v zémě v. v zimě, cětít v. cítit (Slavkov), šépek v. šípek (Slavkov), čěhat, počětát v. číhat, počítat (Slavkov), čěm, s něm. — V ostatních slabikách kmenových tohoto druhu *i* zůstává nezměněno, jen že se na Litensku zpravidla, na Ždánsku a Slavkovsku málo kdy krátí: lice, blízko, libít se, líčit, listí; kříž — krěž (v Mouchnicích), křídlo, křida, síň, cín, cisař atd. Za líbati je tu všude nepřehlasovaný tvar: lóbat.

V zdrobňovací koncovce *ík, íček* mění se *i* v *é* jen v několika slovech: psék, vozék, maléček; na Ždánsku a Litensku častěji, po jiných souhláskách nahoře vytčených (v *ě*): rohlěk, králěk, randlěk, nožěk, košěk, cecěk, — stehlik, rohlik, lelik (Kunkovice).

V genitivě mn. v dotčených slabikách *i* se nemění: škatulí, kozí, husí, kůží, duší.

V ostatních slabikách *i* se nemění a zůstává na Ždánsku, v Brankovicích a v okolí většinou nezkráceno; na Slavkovsku krátí se *i* v koncovkách *íc, ník, íčko*: zajíc, chodník, poličko, psáničko, nebičko; koniček, v. měsíček, lesíček, kdežto na Litensku *i* se vůbec krátí jako na Kojetsku.

i dluží se na Ždánsku a na Slavkovsku v nominativě množ. rodu m.: holubí, hadí, vojáci, vtáci, tři, čtyři, všeci. — V Nitkovicích: holubi, tři, všeci lidi atd. — Obilí — v obiló, dobrodění (Brankovice).

4. *y* se nemění: ryby, pysky, hrušky, jen porůznu: štere, bel — bele (Dobroškovice).

ý se mění na Litensku a Ždánsku v *ě*: strěc, běk, pastěř, dobré člověk, věmluva; na Slavkovsku zní toto *é* čistě.

5. *o* jen ve slově kůza mění se v *ů*, sice zůstává nezměněno: kozle, pokoj, kroj, stroj, loj, podoj, neboj se, v. stuj

Na Ždánsku a na Slavkovsku dlouží se *o* v slovesech IV. třídy: *dójit, hójit, rójit se, hónit, zvonit, stójim, bójim se.*

6. *u* se nemění: *budu, kup cukru, hubu.*

V imperativě a přechodníku slovesa *byt* přechází *u* v *y*: *byď — byďte, byďa.*

ú se mění v čisté *ó*: *za našó stodoló, kót, đóra.* Jenom v *Nechvalině, Dražůvkách* a v *Mouchnicích* koncové *ó* zní trochu zúženě: *v zeló, půjdó, za našó chaťupó.* Na Slavkovsku krátí se toto *ó* ve slově *ovod.*

7. *ů* na Ždánsku a Slavkovsku zní celkem zdlouha: *růža, nůž, stůl, vůz, dvůr;* krátí se jen ve slovech: *dum, kuň.* Na Litensku vyslovuje se vůbec zkrátka.

8. Dvojhlásky *au* v tomto podřečí není: *pók, počiny, póz* (Litensko a Ždánsko) — *póza* (Slavkovsko).

aj téžeslabičné je toliko v několika slovech: *kraj, háj, máj, ráj;* ostatně se přehlasuje a přechází v *é*: *dé, zavolé, ale: héjné.*

Téžeslabičné *ej* v koncovce substantivní trvá nezměněno: *zloděj, olěj, proděj, dobroděj, ostatek se mění v é: nélepší, nalé, přé, véce.*

Téžeslabičné *ij* mění se v *i*: *pi, bi, uši, uži.*

Téžeslabičné *yj* mění se na Litensku v *ě*: *umě, zakřé, zrě,* na Ždánsku a Slavkovsku v *y*: *umy, zakry, zry.*

9. Samohlásky se dlouží *a)* v koncovkách přičestí činného: *al, el, il, yl, ul:* *volál, sedél, chodíl, zakryl, ryl, dül, kül, obül;* *b)* v řadových číslovkách: *šisté, sídmé, ósmé, v. úsmé* (Bran-kovice).

Souhlásky.

1. Měkké a tvrdé *l* rozeznává se přesně toliko v *Lovčicích* a *Nechvalině* u *Ždanic.* V *Nitkovicích* a *Kunkovicích* u *Litenčic* před samohláskami *a, o* jest tvrdé *l:* *stodola, tabuľa, koľo,* před *e, i (y)* jest *l* měkké. V *Litenčicích* a *Strábenicích* jest jedno *l,* měkčí než české *l* střední. Tak i ve *Ždanicích.* Na Slavkovsku a *Bučovsku* jest jedno *l* střední. Podstatná na *l, la* skloňují se dle vzorů měkkých: *vůl — vole n. volí (pl.), do jehle, nemá síle, ve stodoli atd.* V *Dobroškovicích* je toto jedno *l* tvrdší než v okolí. Vyslovujeť se skoro: *kľuk, pohodľno, plné, plac — n* měkne v *ň* ve slově *trň.*

2. *t* se mění všude v *k* ve slovech: klusté, klóct, klačit; *d* v *j* ve slově svajba: *d* v *g* ve slově žiglo = žihadlo (na Slavkovsku: židlo = zřídlo); *t* v *c* ve slovese chcet (na Slavkovsku).

3. *p* se mění v *b* ve slovese budu = půjdu (Kožušice, Mouchnice, Brankovice), u *v* ve slově vták (všude).

m se mění v *n* ve slovese snět, nesnět (Slavkovsko).

v jest přídechem každému náslovnému *o*: vokno, voves atd. v Ždánicích, Brankovicích, Žarošicích a na Slavkovsku; na Bučovsku a Litensku: on, oves, oči atd.

4. *h* se mění u *v* ve slově vadra (Žarošice).

h jest porůznu přídechem náslovnému *a*, *e*, *u*, *ó* v několika jen slovech: Hanyša, herteple, hulica, hudic, hucho, hózké; — hniř, hnízké v. nízké.

5. *s* a *z* měkkí se porůznu v přičestí trpném sloves I. třídy: nešené, vežené.

z se vsouvá ve slovese hrazdit.

s se mění v *c* ve slově cichravo (Nechvalín).

6. *j* se vysouvá ze slovesa pūčit a porůznu pudu v. pujdu.

Skloňování.

1. Vzor *holub*, *dub* má v genitivě mn. *ů*: holubů, dubů, v dativě *om* na Litensku, Ždánsku a Bučovsku, *um* na Slavkovsku, v lokale *ech*, *ách*: na stromech, o vtákách. V instrumentale mn. vedle *ama* mají dvě podstatná kratší tvar-*ma*: voľma koňma (Ždánsko). — O dlouhém *í* v nom. mn. v. str. 146.

V Brankovicích a Dobroškovicích končí se genitiv mn. na *ůj*: do zádůj, u Masaříkůj, od vojákůj, pět chlapcůj, 20 rénských šajnůj a t. d.

2. Vzory *muž*, *nůž*, *obraz* mají v lokale jednotn. na Ždánsku *i*, jinde *u*. Tak i podstatná rodu středního na *so*: proso, maso a vzor *pole*.

3. Vzor *stodola*, vyjmouc osady, v nichž se zachovalo *ť* (v. str. 147), přestupuje pod měkký vzor *duša*: do stodole, ve stodoli, dvě stodole, v silí a p.

4. Vzor *zem* na Ždánsku má tvary: do zemi, v zemi, pod zemó, pl. země, zemi, v zemích, — jinde: do zemně, nom. pl. zemně.

Střešňa a višňa má v genitivě mn. střešeň, višeň.

5. Děti, děti, dětom (dětum), dětech, dětma, tak i *lidí*.

6. Podstatná vzoru *mrkev* přestupují z části pode vzor *ryba*, z části pode vzor *duša*: *mrkva*, *kotva*, *pánva*, *konva*, *dykva* — *korotvja*, *podešvja*, *dratvja*.

7. Vzorek znamená má v dativě a lokale jedn. většinou nepřehlasované *ó*: *k zeló*, *v bořó*, *chrašťó*.

8. Přídavné přisvojovací v *Dražůvkách* a na *Slavkovsku* končí se na *ěj*, *ova*, *ovo*, jinde na *ě*, *ova*, *ovo*.

9. Komparativ má na *Slavkovsku* častěji příponu *jěší* (ější) než v jiných podřecích: *slabé* — *slabjěší*, *bohaté* — *bohatěší*, *hořké* — *hořčěší*, *horké* — *horkěší*, *hezké* — *hezčěší*. — Také komparativy příslovci mají některé zvláštní tvary: *snadno* — *snadněš*, *ósko* — *óž*, *posledně* — *poslíž*, *zadu* — *zadněš*, *široko* — *šír*, *zima* — *zimněš*.

10. Zajméno *já* má v gen., dat., akk., lok. *mně*; *ty* v dat. *ti*, v akk. *tě*; tvar *ně* (o ně, pro ně) je pro masc. i neutr.

11. náš — naše	naša	naší — naše
našeho (ího)	našé	našech (éch)
našemu (ímu)	našé	našem (ém)
našeho — naše	našu	naše
o našem	našé	našech (éch)
s naším	našó	našema (éma)

Tak skloňují se také *můj*, *tvůj*, *svůj*, *majíce* vedle toho také složené tvary: *mýho* — *mé*, *mýmu* — *mé* atd.

12 ten	tá	tí ty
telo	té	tech (téch)
temu	té	tem (tém)
telo	tó	ty
o tém	té	tech (téch)
s tém	tó	tema

Tak skloňují se také *kdo* a *jeden* (kromě *jedna* — *jednu*).

Časování.

3. osoba mn. má *ó*, kde má 1. jedn. *u*:

vedu	píju	hrajú
vedeš	píješ	hraješ
vede	píje	hraje

vedeme	pijeme	hrajeme
vedete	pijete	hrajete
vedó	pijó	hrajó.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ím*, mají v 3. os. mn. *ijó*; umím — umijó, chodím — chodijó, vím — vijó, jím — jijó (ím — ijó) — na Ždánsku: vědijó, jedijó.

Kde je v 1. os. jedn. *ám*, tam je v 3. mn. *ajó*: volajó, po-vidajó, dajó.

Kmeny *pn*, *tn*, *čn* mají v přičestí činném vedle pravidelných také tvary: zapl, zatl, začla.

Byt má tvary: su -si, -só: nésu — nési — néni, — nésó, byď — byďte.

Přechodníky jsou časté; tvary jejich jako na Zlinsku a j. na vých. Moravě: stoja, leža, choďa, přinda, viďa, veďa, pleťa, sedňa, lehňa, byďa atd., v. donda, ida, lehna (Brankovice).

Iterativum slov. *jet* jest ježďat, slov. *lezt* jen na Ždánsku ložit.

O chytré princezni.

Dvá řemeslníci šli světem. Jednó přindó k pěknýmu zámku a plotem se divajó obá do zahrady, kde se krásná kněžna procházela. „Bořku, viš-li co bych si přil?“ ptál se jeden z nich, mladé, hezké chasnik.

„Snad abys byl pánem toho zámku, né?“ odpověďel Bořek.

„Chyba lavky, neuhódlš! tó princežňu bych chťel.“

„Iříku, ty nési hlópe; já sem myslél jenom na jedno, ale ty myslíš na princežňu aji na zámek. Ale nedělé si darebných laskomin a poď, máme ešče hodné kus cesty před sebo.“

„Bořku, čertovi bych dušu dal, dybych dostál tó princežňu.“

„To bych přece nedál,“ odpověďel Bořek a táhl Iříka od plotu. Šli až do chladnýho boru, nedaleko mněsta, a tam s₁ v chládku lehli, aby utmáceném ódom trochu pohovjeli. Bořek usnul, sotvá dolehl; ale Iřík nemohl živó mocó usnót, pořáď mysla na krásnó princežňu. Tu de mimo mládenec, zeleně oblečené a viďa, že Iřík nespí, zastavil se u něho.

„Dobrý zdraví, mladé, kam pak dete?“ ptál se Iříka.

„E chodíme tak světem, ale já sem teho už syté, člověk při tém vystóji jak pes.“

„To rád věřím, nélejší je byt pánem.“

„E to se ví, že je, jenom dyby něm každé mohl byt.“

„No, nekdy záleží jenom na vůli.“

„Což je o vůli! lidí by si všelico žádali, dyby se jim to vyplnilo. — Já na příklad bych chtěl mět tó princezňu z blízkyho zámku a povídál sem juž prv, že bych čertovi dušu dál, dybych ju dostál.“

„Myslíš to opravdu?“

„Opravdu, opravdu.“

„Tvá žádost se ti vyplní. Já su čert, a dyž se mně zapšeš, za štvrt hodiny budeš bohatém princem a možeš jet k princezni, kerá si tě oblíbí a za manžela veme. Tady je listek a péro, natrhni si maléček a krvó se podepiš!“

Nerozměšlaja se, Iřík vzál trň, natrhl si maléček a krvó se čertovi na léstek podepsal.

„Tak, včil si můj. A za kolik roků si mám pro tebe přiit?“

„No, já myslím za dvacet let; dyž užiju do té doby lásky princezně a svěckých rozkoší, pudu rád s tebou.“

„Dobře teda, tady máš mněch plné dukátů; ber z nich, co chceš, bude dycky plné. Rozvaž svůj mněch, máš tam svý šaty promněněný v knížeci. Nastroj se, a za lesikem na tebe čeká nekolik služebníků s koněm pro tebe přistrojeném. Sedni na něho a jed k zámku, daja si méno nejakýho princa lebo knížete!“

„Ale dyť já neumím tak mluvit, jak se na kníže patří, a hned se prozradím.“

„O to se nestaré, budeš všecko umnět, nač si pomyslíš, a všecko se ti bude vjeřit. Jenom di, dokud se tvůj kamarád nezbudí!“

Potom čert zmizél, a Iřík rozvažá mněch našél opravdu skvosný šaty a nastrojil se. Potom šél za lesík, kde mu juž vyšňoření služebnicí naproti přijíždali a bujnýho koňa vedli. Iřík se na něho vyhópl tak šikovně, jakby byl u néznamenitějšího podkoního ve cviku béval. Potom se obrátili ke knížecímu zámku. Bořek se zatím probudil a dyž Iříka vedli sebe nevidél, myslél, že šél napřed; sebrál teda svý věci a pospíchál dál. Necháme ho jit kde chce, a nahlídnime, co se zatím dilo v zámku.

Mladá princezna byla ešče v zahradě, dyž Iřík do zámku přijel. Dál se u krále ohlásit, že je ten a ten princ z té a z té zemi, aby mu kníže krátkýho pohostinství ve svém zámku popřil.

Král ho s velikó uctivostí přijal a hned se pokoje chystaly, a služebníci museli huzle a věci princovy, keréma ho čert zásobil, do nich nosit. Skvosná tabula byla přichystaná, a Iřík se oblíkl do samýho zlata, aby se jenom princezni zalíbil. To se mu skutečně taky podařilo. Jak ho princezna uviděla, hned se jí zalíbil, a jediný její přání bylo, aby hezké princ u nich na dycky zostál. Ale Iřík se taky okolo ni točil jak na obrtlíku a od huby se mu jenom prášilo; mňél radost sám ze sebe, že mu rozprávka šla jak voda. Dyž byl nějaké deň v zámku, dělal jak by chtěl už pryč, ale zatím mňél strachu dost, aby ho nepustili.

Ale princezna se ocovi svěřila a prosila ho, aby princa dyl zdržoval; to otec taky udělál a Iřík zostál rád, lebo pozoroval, že je rád viděné. Jednyho dňa byl s princeznó o samotě a použija té chvíle zjevil jí svó lásku, a dyž slyšél, že aji ona ho má ráda, šel k ocovi a žádal o její ruku.

Řekl, že nemá žádnýho knížectví, proto pré, že je némladší syn oců, ale že si može tó chvílu aji névěčí knížectví kópit. Bez všeckých překážek jich staré kníže požehnal a Iříka za svýho spoluvláca ustanovil. Brzo se slavila svajba, a Iřík byl jak v nebi! Lidí ho mňeli rádi; nebo byl dobré a žádnýmu bez příčiny neublížil. Za nekolik let potom staré král umřél a a Iřík byl sám panujícím knížetem.

Juž mňél dva syny a ceru a žil se svó manželkó velice šťastně. Nekdy pravda spomňél na čerta, ale dycky si myslél: „E do té doby ešče dlóho! do ví, co se nestane!“

Ale doba tá uběhla jak nic, a juž chybělo do dvacíti jenom rok. Dyž se Iřík zpamatoval, zalekla ho krátká tá lhuta tak, že strachem dněm nocó spat nemohl. Bledé jak stín chodil po zámku a s bolestó se díval na svý děti a na svoju drahó manželku. Co by ušlo oku milující manželky! Často se ptávala Iříka, co mu je, ale on všelijak se vymlovava, nikdá příčiny povědět nechtěl. Tak bylo celé rok a juž mu zběval jenom deň. Celé deň nic nejedl a do svýho pokoja se zamkl, aby neviděl slze manželčiny a jejím otázkám sě vyhnul. Večir se ale dveře samy otevřó, a do nich vkročí zeleně oblečené mládenec.

„No, Iříku“, pravil bledýmu knížeti. „Esli pak si zpomněl, že je dneska dvacet roků a že máš jit se mnó?“

„Boděť bych zapomněl; ale vidíš, mám ešče všelico na řízeňó, ešče sem se nerozlóčil se svojó manželkó: popřé mně ešče tři dni.“

„To ti udělám a mnohem víc. Vyvol si po tři dni každé deň jednu věc, byď to co byď, a esli bych ti to neudělál, vrátím ti cedůlku a víc žádnýho práva k tobě mnět nebudu.“

Iřík poděkovál čertovi a byl temu velice povděčné, lebo se domnívál, že snáď nejak čerta ošidí. Mnohem veselěší vyšel z pokoja a šel ke kněžně, aby se s nó potěšil. Kněžna vida úsměv na tváři (na hubě) svýho miláčka, byla taky veselěší; šli spolem na procházku.

„Pověz mně, drahá, co by tě tak těšilo, dybys to ešče mněla?“ ptál se Iřík, dófaja, že se od manželky neco doví; lebo si nemohl na žádnó prácu pro čerta zpomnět.

„E já mám všecko, a jenom bych si přila, abys byl veselěší.“

„Dyť su juž zase veselé dost. Ale pověz přece, dyť je to jenom o řeč. Jak pak bys ešče chtěla mnět zámek okrášlené?“

„Náš zámek je s předu dost pěkné, ale ze zadu není žádné vyhlídky. Dyby té ukrutné skale nebylo, bylo by to lepší.“

„Máš pravdu“, odpověděl Iřík a hned si umínil tó prácu čertovi uložit. Večír stál čert před knížetem a ptál se ho, co žádá, aby udělál.

„Chcu, abys mně do rána skalú, kerá nám v zadu celé zámek zaclání, odrovnál.“

„Stane se, jak žádáš“, odpověděl čert a odešel.

Kníže myslél, že to čert neudělá a že mu zbyde víc času, ale velice se ulekl, dyž ráno stál a přístópja k oknu, širó rovinu spatřil, na keré po skali ani památky nebylo. De pro manželku a ukazuje jí to.

„Pro Boha, mužú! ty máš spolek s čertem, lebo si kózelník?“ zvolala kněžna a s podivením se dívala ven.

„To bych ti byl dávno juž tó radost udělál, ale já sám nevím, co se stalo; snáď nejaké šotek našu rozmluvu včera poslóchal. Přé si teda schválně ešče nejakó věc, esli se aji to vyplní?“

Kněžna byla chytrá žena, věděla, že to není s dobrém a že jí manžel neco strašlivýho tají. Na oko teda řekla, že si přeje

celó tó širó rovínu v nékrásněší zahrádu promněněnó, v keré by květin a bylin a stromů ze všeckých krajů světa bylo, a to všecko v plném květu. Ale v duchu si myslela: „Počké, bude-li to zétra, neupustím, a Iřík se mně musí přiznat“.

Večír dostál čert úlohu, na rovině zahrádu udělat, v keré by byly všecky květiny a stromy ze všeckých dílů světa. Čert to slíbil a odešel; dyž se ráno kníže probudil, zarazila ho vůňa tisícerech květin, kerý se v nékrásněším květu po rozsáhlé rovině skvěly. Býl to daleké, krásné ráj! Přišla aji kněžna, keré to pokoja nedalo a s hrůzó aji zalíbením uvízlo oko její na rozkošné květnici. Ale najednó se odvrátila, vzala Iříka za ruku a povídala: „Včil, můj drahé, mně nesmíš dyl tajit, že máš spolek s čertem. Já to istě vím, a rači mně pověz, na jak dlóho si zavázané, abych tě mohla potěšit, lebo dobró radó ti přispět“.

„Už je pozdě, moje srce; dnes je poslední deň, večír přinde ešče pro jednu věc — a pak su jeho“ Potom Iřík od začátku až do konca povídál, co býl a co se s ním stalo. Kněžna mu ráda všecko odpustila, proto že ho velice mněla ráda a věděla, že jenom z lásky k ni chybil.

„Nebyď smutné a neběduj, ať si teho žádné nevšimne. Byďme veselí, a až večír přinde čert, pošli ho jenom ke mně! Já si do té doby neco vymyslím.“

Iřík býl jak z nova narozené, a všecka těrcha s něho spadla. Hněď šel se svó manželkó a celé deň býl s dětma veselé, jak by jakživo nic nebylo.

Večír se v určitó dobu čert dostavil. „Co pak sis dnes vymyslél?“ ptál se knížete.

„Di jenom k mé pani!“ ona ti řekne, co chce, já juž nic nevím.“

Čert vešel do pokoja kněžninýho, kerá ho juž očekávala.

„Ty si ten čert, co máš mýho manžela odnýst?“

„Ano.“

„Možu si teda místo něho jednu věc vyvolit, ať to je cokoli?“

„Ano.“

„A esli mně to neuděláš, nemáš k němu víc moci?“

„Nemám.“

„Dobře teda; poč sem a vytrhni mně tři vlasy z hlavy, ale nesmí jich byt víc ani miů, a ať mně to ani za mak málo nebolí!“

Čert se zamračil, přistópl blíž k pani a honem vzal tři vlásky a vytrhl. Ale pani přece vykřikla. „Vidíš, to máš už jeden vróbek, řekla sem ti, ať mně to ani za mak málo nebolí, — ale nechť, to ti prominu; včil vem ty tři vlasy a změř jich.“

Čert jich změřil a pani zase povídala: „Včil uděláš ty vlasy každé o dva loktě delší; ale ne abys myslél nastavit jich: zrovna ty natahni, aby byly každé o dva loktě delší.“

Čert se chvílu na ně dívál, ale nevědél si rady; prosil teda kněžnu, aby mu dovolila do pekla jich s sebò vzít a s tovaryšama se poradit. Kněžna mu to dovolila, a čert s vlasama zmizél.

Dyž přišél do pekla, svolál všechny tovaryše svý, položil vlasy před Lucipera na stůl a povídál, co se s něma stát musí.

„Tenkrát si prohrál, chytróšku“, řekl pán, „dostál se na tě inší kos. Co s něma? natahujeme-li jich, přetrhnó se; bóchnem-li do nich, rozklučó se; dáme-li jich do ohňa, spálíjó se. Nezbévá ti, než se vrátit a místo vlasů cedůlku odvýst.“

„Ó já k ni nepudu, mohlo by se mně zle výst.“

„Proč si nedáš lepší pozor? Včil di a odveď, co už není tvý!“

Čert musél cedůlku vzít. a čí byla, odvýst. Slitl teda do zámku, ale boja se tam vstópnót, číhál u okna, až ho kníže otevře. Dyž se teho dočkál, hodil cedulu do pokoja a zmizél. S nevýslovnó radostó zvihl Iřík cedůlku a běžél ke své manželce, kerá juž napřed věděla, jak bude. Děkovali Bohu, že jich z nebezpečnosti vyvedl, a žili spokojeně až do smrti.

Kloboučky.

Přepsal prof. Dr. F. Šujan.

Řeč osady *Letonic* odchyluje se některými zvláštnostmi od podřečí slavkovského a přichyluje se k rousinovskému (brněnskému).

1. *ě* se mění v *i* v indikativě sloves V. třídy vzoru hřáti: hřije, smije se, vokřije.

2. *li* se mění v *le*: poleca, stoleca, hlena, led, bele, sme, — *ři* v *ře* jen ve slově kředa a v předponě *při*: převedl, přehnal, vedle: peřina, křivé atd., — *si* v *se* zpravidla: sela, serotek, serka, — *ci* v *ce*: cebola, lacené v. cigán, cizí, — *zi*, *ži*, *ši*, *či* trvá celkem nezměněno: zima, žid, žila, čistě v. svačena.

V infinitivě sloves IV. třídy *i* po týchž souhláskách mění se v *e*: pálet, vařet, huderet, vozet, noset, smažet, točet atd.

V přičestí činném toto *e* se dluží: modlél se, kóřél, nosél, vozél.

i po týchž souhláskách zůstává celkem nezměněno: hlista, blízko, kříž, křídlo, tříska, střikat, síň, cítit, huživat, šíp, vešivat, číst, čítat v. čóhat (číhatí). V koncovce *ík* mění se *i* v *é* jen po *z* a *s*: vozék, psék v rohlik, stehlik, košík, nužik.

i se krátí *a*) v genitivě mn.: kozi, veži, kůži, *b*) ve vzoru znamení: huhli, zeli, próti, *c*) v koncovce *íc*: zaic, kraic, *d*) porůznu: císař, mřit, vřít, třít, hutikat.

i se dluží jako na Slavkovsku v nominativě mn. rodu muž.: tři chlapci (staří lidé: tře chlapci), hadí, páví, čtyři vojáci, všeci holubí.

3. *y* se mění v čisté *e*: peske, rebe, koreto, vehodit.

ý se mění v čisté *é*: bék, stréc, dobré člověk, vémluva.

4. *o* mění se častěji v *ú* (u) než na Slavkovsku: kůža, poď dum, rust, muct — muhl, poduj, stuj, struj se v. loj, pokoj, kroj, kozle.

o se dluží v *ó* jako na Slavkovsku ve slovesech IV. třídy: hójit, dójit, bójím se, stójím, zvóni, hóni.

5. *u* koncové mění se v čisté *o*: kup cukro, zavři hubo, budo, chalupo, kus, buk.

Vokativ Francko! (Francka i Francek) výslovností se nerozeznává.

ú se mění v čisté *ó*: za vašó chalupó, đóra, kót, vedó, dájó.

6. *ej* přehlasováním z *aj* vzniklé mění se v *é*: héné, počké, zavolé, nélepší, na prodé, původní *ej* zůstává nezměněno: zloděj, volěj, — lešěj, huměj, zakrěj, sěj, réj.

ěj se mění v *i*: pi, bi, nali, huši, huži.

7. Samohlásky se dluží jako na Slavkovsku (str. 147, 9).

8. Vedle přidechu *o* před každým náslovným *o*: voko, voves jako na Slavkovsku má přidech *h* každé náslovné *a*, *e*, *i*, *u*, *ó*: haž, habech, Heva, hiskra, hitrnica, hiné, hindá (v. íščera), hutekl, hu vás, humnět, hóvod, hóhor, — hniř, hnízké (jako na Slavkovsku).

9. Zvláštnosti deklinace patrný budou z tohoto vzorce:

- Jedn. 1. ten náš nové vůz
2. teho našeho nového voza
3. temo našemo novým vozo
6. tem našem novým vozo
7. tem našem novem vozem.

- Množ. 1. te naše nový voze
2. tech našich nových vozu
3. tem našem novém vozom
6. tech našich nových vozách (ech)
7. tema našema nevéma vozama.

Zvláštní jsou krátké koncovky v instrumentale jedn.: s našem maľem chlapcem, s mem pěknem klobókem atd.

Přídavná přísvojovací končí se na *-u*, *-ova*, *-ova*: sósedu, sósedova, sósedovo.

Zájmeno *ty* má v dativě i akk. *ti*: Viděl sem ti.

10. Slovesa I. třídy mají v infinitivě kmenové hlásky zúžené: nýst, výzt, kvýst, pýct, týct, zíbst — zebe — ziblo, hutit — huťal — huťaté, začít — začál — začaté, žít — žál, rožit — rožni — rožél.

Bet má tvary: so — se — je — sme — ste — só, néso nése — nésó, beď — beďte.

Jest: hím — híme — hijó.

Přechodníky známy jsou jen některé způsobové: stoja, leža, seďa, kleča, choďa.

Mluva osad Dražovic, Podbřezic, Bohdalic, Kozlan, Pavlovic, Hvězdlic a Chvalkovic je přechodním podřecím od slavkovského k vyškovskému.

1. Koncové *e* v 1. os. mn. jest poněkud zvýšené, zúžené *é*: dáme, voláme, hnojíme;

ě mění se v *i*: hříje, přijje, smije se;

é mění se v *y*, *i*: nyst, vyst, pyct, lizt, dobryho, dobrymu, — méno, péro — myno, pyro (Podbřezice).

2. *i* po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *š*, *č* mění se v *e*: poleca, křevé, zema, sela, cebola, žeto, šeska, říčeca, noset, vozet, učet, vařet atd. — Na konci slov je toto *e* místy poněkud zúžené: očé, ušé.

esle, na pecě, na hulecě. V Podbřezicích jest ve všech těchto slabikách hrdelné, snížené *ê*: poléca, zavřê, Podbřezêce, svačena atd., ale na konci slov je tolikéž zúžené: na věžê, v polécê, vočê, hošê.

í po týchž souhláskách většinou se krátí: ličet, blízko, klíč, rohlik, čihat, počítat, šíp, křídlo atd.; v *é* se mění jen ve slovech: psék, vozék.

í se vůbec krátí: chodíme, pisek, znamení, zeli, — kosti, kuži, husi (gen. pl.) atd.

3. *y* v Chvalkovicích mění se na konci slova v *è*: rybè, hruškè, šíškè, do zahradè, chytat; vedle toho: kret, ret, met — krel, rel, mel, belè (byli) beď (byď = buď), štyry.

V Pavlovicích: rybe, pyske, koreto, vehodil, veleskal.

Ve Hvězdlicích, Dražovicích a Podbřezicích mění se *y* v *ê*: rêbè, mèdlo, kêše, sèto v. chytat (Hvězdlice).

y mění se v *é*: stréček, bévat, dobré, dobréch, dobréma; v Chvalkovicích v *é*.

4. *u* v Chvalkovicích zůstává nezměněno: budu, hubu, v lesu, na vozu. V Dražovicích a Podbřezicích mění se v *o*: hobo, kos, bodo. V ostatních osadách mění se toliko koncové *u* v *o*: budo, mucho, kus, buk, kup cukro, v lesu, na vozu. Toto zástupné *u* neliší se zvukem od původního, proto odlišují se vokativy ženských jmen od mužských tvarem nominativním: Francko — Francka! Tonko — Tonka, vedle: Terezo, Veruno!

ú mění se v čisté *ó*: za našó stodoló, s chytrošló, lóbat̄, v bořó, v zeló, volajó.

5. *ů* se krátí: dvur, ruža.

6. *ej* se mění v *é*: dé, zavolé; *ij* v *i*: pi, bi, uši, uži; *yj* v *ej*: umej, zakrej, rej.

7. *al*, *el*, *il* v přičestí činném v Chvalkovicích se dlouží: seďél, chodíl.

8. V Chvalkovicích přídechů *v* a *h* není; v ostatních osadách přídech *v* je vůbec: voko, voves, vobédvat; přídech *h* místy teprv dobou novější mizí: haž, hale, hindá, hnizké, hynť (Podbřezice), hale, až, abech, hóvod, hóhor, hózké (Pavlovice).

Kroužek u Rousinova jest na rozhraní mezi podřečím slavkovským a vyškovským: 1. u = u: budu; 2. y = y: ryby; 3. ý = é: pécha; 4. ú = ó budó, óhor; 5. slabiky li, ři, zi atd. mají čisté *i*; 6. *i* se zpravidla krátí jako na Vyškovsku; 7. přídechu *h* není.

IX. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousinov.

Hranice: Kolářov, Lipovec, Ostrov, Lažánky, Olomoučany, Babice, Vranov, Lelekovice, Řečkovice, Medlánky, N. Ves, Husovice, Řícmanice, Bilovice, Maloměřice, Židenice, Juliánov, Slatina, Tuřany, Chrlice, Rajhrad, Syrovice, Blučina, Židlochovice, Unkovice, Žabčice, Přisnotice, Přibice, Ivaň, Vranovice, Uherčice, Mikulčice, Diváky, Klobouky, Hostěhrádky, Dambořice, Borkovany, Těšany, Šaratice, Vážany L., Hruška, Blažovice, Holubice, Velešovice, Slavíkovice, Rousinov, Vážany K., Šumice, Hostěnice, Bukovinka, Senetářov.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá celkem touž měrou jako na Kojetsku (v. str. 41).

Slovesa V. třídy vzoru házeti mají tvary jen některé nepřehlasované: večerát — večerám, zabíjat — zabíjám, v. zabíjet zabíjím (Slavíkovice, Horákov), věšat — věšám, střílat — střílám v. střílet — střílím (Blučina).

Některá z těchto sloves přestupují místy do IV. třídy: věšit — věším — věšil, večerit — večerím — večeril (Ostrov, Kulířov), míšit — míším — míšil (Slavíkovice). Tak i: tájí — tájilo — tájit (táti).

2. Kvantita samohlásky *a* je celkem táž jako na Kojetsku (v. str. 41). *a* se dluží ve slovech: káňa, hrách (Blažovice a j.), zmářit (Telnice); hrabě znamená i Graf i Rechen.

3. *á* vyslovuje se v některých osadách jako splynulé v jeden zvuk *aó* (ã), v Líšni téměř jako *ó*: šátek, stárek, hlásné, perníkář, cegán, ráj, praší se, Procházka, na střechách, máslo, sádlo, jináč, požehnání, dělá, volá (Líšeň, Prace, Vážany L.,

Hruška, Šaratice, Zbejšov, Šitbořice, Borkovany, Diváky, Nikolčice, Těšany, Křepice, Syrovice, Měčany, Bračice, Sobotovice, Blučina). V Líšni i krátké *a* mění se v *o* ve slově storé (starý).

e, é, ě, ie.

1. *ě* zní po retnicích jako *je*: holóbje, hrabje, na dobje, rebje, Mjenín, pópje.

2. *ě* se mění v *i* ve slovech a tvarech: klica, ze zdalika, triba, šink, zasi, — zloděj — zlodija, volěj — volija (Slavikovice), vajičko je v komoři, slepička je na hůři (Líšeň), na vesoké hoři, v đoři, k fáři, po mhli, na střeši, vedli — hřije, při je, smije se, sije, vije, vokři je, — šil — šél (Blučina) — sednite, kleknite.

3. *é, ie* se úží v *ý, í* v týchž slovech a tvarech jako na Kojetsku. *ý* a *í* odtud vzniklé jest většinou dlouhé, jen v některých osadách se krátí: putynka, dynko, prstynek, dyšč, kryv, dobryho, slunýčko, chlib, lik (Telnice, Těšany, Klobouky a okolí).

Méno, pýro (Ostrov), mýno, pýro (většinou).

Slovesa I. třídy kmene zavřeného v některých osadách *é* ouží v *ý, í*, v jiných je krátí: nýst, výzt, plíst, lízt, vlíct atd. (Jiřikovice, Slavikovice, Klobouky a j.) — nest, vest, lezt, kvest v. pyct, síct, týct, vlíct (Kuliřov, Ostrov, Lažánky, Horákov, Slatina), nest i nyst, vest i vyst atd. (Újezd).

3. *ě* tvrdne ve slovech: veža, medveď, tech, tem, — *e* měkne ve slovech: zamětat, zatěkat, napěká mo.

4. *e* se vysouvá v číslovce jednást.

i, í.

1. Po retnicích nerozeznává se *i* od *y*, jen ve vzoru mrkva zní jako *ji*: v mrkvji, do krvji. Odtud jde, že se druhdy v slabikách *vi* a *mi* *i* právě tak mění v *e* jako *y*: vetám vás, planá trnka s plotá vesí, vejó panne, vejó věnce, veje každá svýmo, včera menul tédeň, mesa, vod práce nemévá pokoja na chvilko (Líšeň). Proto také nic nerozhoduje han. výslovnost „Veškov“ pro pravopis „Vyškov“ m. „Viškov“.

2. *i* v slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, či*.

li: léd, lěst, hlěna, polěca, lěštva (Kuliřov, Klobouky a okolí),
jinde: lid, list, hlina, polica, lištva atd. Chlapce belí — děvčata
bele (Kuliřov, Ostrov, Lažánky), jinde belé atd. pro oba rody.

ři = *ři* všude: hřib, křivé, kopřiva, jenom v předložce **a**
v předponě *při* mění se *i* v *e*: pře něm, přepominolě, přebit atd.
ale: přišil (= přišel i přišil).

zi = *zi*: zima (Telnice, Začany, Slatina) — zema (Ostrov,
Jiřkovice), zěma (Slavkovice).

si = *se* (*sě*): sela, serotek, serka, kdose (většinou) — *si* = *si*
(Slatina, Telnice, Blučina).

ci = *ce* (*cě*): cegán, cebola, cezí, lacené, — cibola, cizi,
lacené (Blučina).

ži = *ži*: žid, žito, žila (všude).

ši = *ši*, *še*: šidit (Slatina, Blučina) — šedit (jinde), široké
— šerší (Slatina) — šěroké — šěrší (jinde).

či = *či*: čisté, říčica (všude).

V příponě *ina* mění se *i* v *e* všude jen ve slově malena,
v jiných slovech jen místy: peřěna, ledačěna (Klobouky).

V příponě *inec* je změna ta pravidelnější: kobelenec, koře-
nec, mošenec, kravěnc.

V lokale jedn. *i* jen místy porůznu mění se v *e*, jmenovitě
po *c*: v police, na veže, na taboli (Ostrov), na holece, v pece
(Klobouky), v peci, v polici, na veži, na taboli (jinde).

V nominativě mn. *i* mění se v *e* místy jen po *c*: vtáce,
vojáce, stehlice, po jiných souhláskách se dlouží.

V infinitivě sloves IV. třídy mění se *i* v *e* (*ě*) jen po *z* a *s*:
vozět, kazět, nosět, vozět, — kalit, vařit, slóžit, točit, močit. —
V Blučině: nosit, vozit atd. V přičestí činném mění se prodlou-
žené *zí*, *sí* v *zé*, *sé*: vozěl, nosěl, dosěl, zarazěl.

i se mění v *ě* ve slově: voběli.

3. *i* v slabikách: *lí*, *ři*, *zí*, *sí*, *cí*, *ži*, *ši*, *či*.

lí = *li*: blízko, bliská se, lízat, líto, líčit, hlista (všude),
klíč v. klič, lísti v. listí, klen (= klín, Klobouky), — lóbat (všude).

ři = *ři* (*ři*): kříž, hřích, křídlo, tříska, řídké, střilet, křída
v. křida (Klobouky), břískat, třískat, — dřimat, říkat, třít, vřít, mřít.

zí, *cí*, = *zé*, *cé* jen v několika slovech: v zěmě, cětít, cěp, cén
v. cin (Blučina), — vzívat (= zívát), síň, zasívat, císař, dva-
cítka v. cisař, dvacítka (Blučina).

ží, ší, čí = *ží, ší, čí*: hožívat, šíp, vešívat, čítat, číst, — jen: čém, voščédát se. — čóhat = dychtivě n. hloupě na něco hleděti.

V příponě *ík* mění se *i* v *é* jen v několika slovech po *z, s, ž, č*: vozék, psék, mužék, biček, — rohlík, stehlík, — košík, slavík, chodník.

V genitivě mn. častěji se mění *i* v *é*: kozé, hosé, věžé, kůžé, flašé, nůšé, v. kozi, hosí, veží, nůši (Ostrov, Slavíkovice).

4. *i* se místy krátí: a) v příponě *íc*: krajic, zajic; b) v zdobňovací příponě *iček*: koniček, červíček, možiček, měsíček v. kostelíček, rohlíček; c) ve slovese povídat (všude), místy *i* v jiných iterativech: vezvidat, vozivat, nosivat, vešívat. Někde i osobní přípony: *ím, íš, í* atd., *i* v nominativě mn. přídavných jmen (dnešní, lepší) jen napolo zdlouha se vyslovují (Telnice, Klobouky, Blučina).

5. *i* se dluží: a) v nominativě mu. rodu mužského: naši tři holobí, učitelí, všecí hadí atd.; b) v různých slovech: pivo, čínit, lídi — lídum (Telnice), zvihnót — zvihl, lískat, stříhat, včil.

6. *i* se vysouvá: koblh, plska, pšénca, slntat (Líšeň), velké („veliké“ prý je větší), pšo místy v řeči starších lidí; — *i* se vsouvá ve slově zemičata (Líšeň).

y, ý.

1. *y* mění se většinou v úzké *é* až *è* (Slatina): hodé, ruké, rébè, rébnik, pèskè, vèhodit. Na Rousinovsku (Slavíkovice, Vážany L.) středoslovní *y* se mění v široké *ê*, koncové *y* v úzké *é*: rébè, pèskè, korèto, vèhodit.

V Šitbořicích starší vyslovují: rébè, pèskè, mladší rybè, pyskè atd. V Slatině, Měuině, Začanech a v Hvězdlicích vůbec jen koncové *y* se mění v *é*: rybè, pyskè, synè.

ý se mění v *é*, jež místy hodně ze široka zní (v Újezdě, Blučině): běk, stréc, grécar, sér.

o.

1. *o* se mění v *u* a) ve slabice *ov* v těchto koncovkách: *ov*: chuv, kruv, vokuv, Vostruv, Zběšuv, Tišňuv, z Róse-
nuva, z Veškuva;

ova: podkuva;

ova, — *ovo* (v přídavných jménech přisvojovacích): sóseduva — sósoduvo, Páraluva — Páraluvo;

ová: místruvá, Páraluvá;

ové — *ová ový*: hotuvé, makuvé, dobuvé, jaluvé, nuvé, — znuva, zruvna;

ovaté: jeduvaté, kóskuvaté;

ovka: Vondruvka, ševčuvka, mlaticuvka, laštuvka;

oví: liskuví, višňuví;

ovisko: řepuvisko, makuvisko, hrachuvisko;

ovina: hrachovina;

ovňa: sladuvňa, židuvňa, rasuvňa;

ovica: jaluvica, makuvica, slivuvica, liskuvica, vobaruvica;

ovat (v inf. sloves V. a VI. třídy): chuvat, skuvat, maluvat, miluvat, spravuvat, pamatuvat, žaluvat.

V ýjímky: kovář, hovado, slovo v. sluvo (Šitbořice);

b) v koncovkách *och*, *ocha*: běluch, černuch, lenuch, vrtuch, pančucha, macucha;

c) v dvojslabičných pádech podstatných *dům* a *nůž*: duma, dumem, kuňa, kuňovi, kuně;

d) v slabice *oj* (ne všude stejně): luj, struj se, hokruj se, duvje, stuj, poduj, vuje, v. kroj, loj, podoj, stroj, voje.

e) v různých slabikách: buchynek, dubétek, dulů, dušké, hunem, kuběla, kupat, kupec, jabluň, klubása, zluďej, zapumnět, hrutek, strum — dva strume, potuk, jezuvec, ruste, muhl, vuře.

2. *o* se mění místy v *ů*: kůzle, růste — růstl, můct — můžo — můhl (Slavíkovice, Ostrov, Šitbořice i j.) poď dům.

3. *o* se mění v *i*: klíbók, lobivé (libový).

4. *o* se dluží ve slově klenót; nedlouží se však ve slovesech: dojit, hojit, bojím se, stojím a p.

u, ú.

1. *u* mění se v *o*. Toto jest ještě v Kulířově a v Lipovci, pohraničních to osadách od podřechí drahanského, hluboké (hrdelné) ō. Tam se ještě dobře rozeznává: Franckō! (Francek) — Franckó! (Francka), bōk (latus) — bōk (fagus) a p. Ale již v Ostrově má zvuk normální a tvary dotčené se nerozeznávají výslovností; vok. ženského jména Francka rovná se nominativu

nebo se volá: Fraňo! Tento normální zvuk má toto zástupné *o* v celé další krajině: holob, roka, hosa, bros, bodo, hobo, pečo, pijo.

2. *u* střídá se ve středosloví s *o*, ale koncové *u* vždy se mění v *o*: bodo, poduj to krávo, bochta, potna, trohla, dub, buk, kus, cukro, pepřo, mucho (Slatina, Újezd, Telnice, Začany, Měnín). Ve Vážanech L. mluví starší lidé: bodo, hobo, mocho — mladší: budo, hubo, mucho.

u jenom koncové mění se v *o*: budo, kup cukro, chytil mucho atd. (Hvězdlice, Blučina).

Slovesa I. třídy kmene otevřeného v *u* podstupují tyto změny: plot, blot, kot, vobot — plól, blól, kól, voból (většinou), plot, blot, vokut, vobut — plól, blól, vokúl, vobúl (Slatina), plut, blut, vokut, vobut — plúl, blúl, vokúl, vobúl (Slavikovice, Blučina).

3. *u* se dluží v *ó*; hóbe (houby, mor. huby), na poló (= na poli), Líšeň, v *ú* (ů): tůze, můž, pět můžů, dva může

4. *u* se mění v *y*: hlyboké, klybko (Líšeň).

5. *ú* mění se v *ó*: ščór, dóra, plóca, hól (úl), rebó, za stodoló, v zeló, volajó. Toto *ó* má celkem zvuk normální, jenom v Blučině a odtud na jihovýchod vyslovuje se „plňó hobó“: motekó, za našó stodoló.

ů.

ů zní většinou hodně zdlouha, i v genitivě a dativě množném: stůl, dvůr, dolů, růža, vtáků, koňům, volům.

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlasčky *ia*, *io* jsou v podřetí tomto dosti hojné ve vzorech mrkvja a holóbjje: břitvja, brstvja, dratvja, konopja, kópja, korotvja, lišt'vja, náspja — mrkvjo — mrkvjo, korotvjo — korotvjó, krvjó atd., holóbjjata, hříbjjata, pójjata, dójjata.

2. Dvojhlasčky *au* není: pók, pabók, póčina, póza.

3. Těžeslabičné *aj* drží se nepřehlasováno jen v několika jednoslabičných slovech: kraj, máj, ráj, ostatek se přehlasuje v *ej* a trvá pak nezměněno jakož i původní *ej* v slabikách jmenných: hejné (zřídka héné), stejné (zřídka sténé), volěj, zloděj, proděj, lišěj.

V předponě superlativné *nej*, v koncovce komparativné a imperativné mění se *ej* v *é* (ě): nélepší, pěkněší, včelěší, dé, zavolé.

Slovesa V. třídy vzoru hřáti (hřít) imperativné *ej* různě mění: hři, vokřij, přé, nesmi se (Blučina), vokřé, zehřé (Újezd), vokři (Šitbořice).

4. Těžeslabičné *ij* mění se zpravidla v *i*: napi se, nebi, nali, zaši, — hošé, hožé (Ostrov), hoši, hožé (Slavíkovice), huši, hužij (Blučina).

5. Těžeslabičné *yj* mění se buď v *éj*: překřej, huměj, réj (Blučina), nebo (zpravidla) v *é* (ě): homé, ré, zakré — homé, ré, zakré (Slatina, Újezd, Telnice).

Zvláštní dloužení.

1. V přičestí činném jedn. čísla rodu mužského dlouží se všechny samohlásky: dál, volál, kupoval, bél, rél, sedél, běžél, hořél, píl, chodíl, mlátil, vehnól, kól, dól, plól, voból — kúl, plúl, vobúl (srovn. str. 164.)

2. Mistry vyskytují se délky přízvukové na způsob českých: névi, zéli (Prace), můj Bóže! (Líšeň).

Souhlásky.

Jasně hlásky na konci slov znějí velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: dob, žid, chliv, vůz, číž atd.

l, r, ř.

1. *l* jest jenom jedno, střední české *l*.

l má platnosť samohláskovou ve slovech: klzat, klzké, kadle, — klčka, žlčka (Líšeň).

l se mění v *lo*: sloza, v *lu*: sluza (Telnice), v *r*: relik, procar, v *m*: vemblód.

l se vysouvá: žička, mesím, habes tam šíl.

2. *r* má platnosť samohláskovou ve slově žrd v. žerda.

r se mění v *l*: falář, palazór, pulmistr, levírník, v *ru*: petružel, tepruvá.

r se vysouvá: hadlák (Líšeň) v. hadrlák (slov. handrlák).

3. *ř* tvrdne v *r* v slovese hoderet, netvrdne ve slově křida.

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech a tvarech jako v nářečí slov. a val.; *n* měkne tu i v přechodniku: sedňa, lehňa, padňa, hotňa a ve slově komiňář (Líšeň).

2. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: mněsto, do zemně, mněch, v krámně, na slánně, nemně za zlý. — V Slavikovicích: měch, město atd.

d, d'; t, t'.

1. *d* měkne v *d'* v příslovcích: hned, pořád, vodkuď, potáď atd. V Kloboucích: pocád, dotád, vodkád atd.

d se mění v *r*: svarba, herbávi, v *g*: švigravé (Líšeň).

2. *t* se mění v *d*: žlódek, v *k*: klóct, klosté, klačit.

t koncové vzoru kost většinou měkne v *t*. Místy neměkne toliko v abstraktech na *st*: radost, spravedlnost, dost v. kost, níť, štvrť, smřf (Ostrov, Lažánky, Tvarožná).

t netvrdne ve slově řetaz (slov., val. i han. řetaz).

3. *st* mění se v *šč* v instrumentale abstrakt dle vzoru kost: zloščó, chetroščó, s radoščó v. kostó (Ostrov, Lažánky), všude ve slovesech cheščo, chlaščo, nachešči, nechlašči.

4. V imperativě koncové *t* i *d'* v Ostrově, Kulírově a v Lažánkách tvrdne: zaplat — zaplatte, vrat — vratte, mlat, pod — pote, nechod — nechote. Jinde *d'* zůstává nezměněno: poď, beďte; *t* se mění v *c*: zaplac — zaplacte, mlac — mlacte. neplec — neplecte. Místy jen *at* se mění v *ac*, *et* trvá nezměněno: mlac, placte, nepleť, zameťte (Těšany).

Ve slovese chtět mění se *t* v *c*: chcet — chcél.

1. Hláská *g* i v podřečí tomto dosti často se vyskytuje: Margyta, gaval, glih, gronyka, cigán, fagan, tragač, zgabnót, zgrblík.

2. *k* mění se v *ch* ve slově ščerch (Tvarožná).

3. *h* jest přídechem každému náslovnému *a*, *e*, *i* *u* (nebo je zastupujícimu *o*), *ó*: Hanyša, handěl, haž, hale, habech, Heva, bratr he (= i) sestra, híné, hit — vodehit, Hidáš, hikavec, hitrnica, hiskra, líva, hišcera, huši, huhlí, hutrhnot, hočit, hozel, hodělat, hoderet, hórad, hóroda, hózkost atd. Podobně před *ň* ve slovech: hniť, hnízké, hnížit se, — hesle v. jesle (jestli).

Výjimky: vokázat, Ustopeč = pís. Hustopeč (na Židlochovsku).

h se střídá s *v*: Volštsko-Holštýnsko (osada), Volomoc, vlvko, levké, s *j*: pija (píha), pijuvaté.

h se odsouvá se skupiny *hř* a *hv*: řešit, řích, říbě, řiva, řije (hřeje), řbet, řmět, řidel, řebík, vězda, vízdat; po různu: loh (hloh), znit — zniže (= zhnit).

4. *ch* se místy odsouvá ve slovese: scet — sce — scél — nesci (nechtěj).

b, p; m; v, f.

1. *p* se mění u *v* ve slově vták.

2. *m* v číslovkách sedm, osm zůstává většinou nezměněno.

3. *v* se mění v *b*: brablec, brstvja, břískat, břed, břetýnko, klebety, voboce, „vodo si dám voblažit“ (ovlažiti, ohřáti), v *j*. pijovár.

v jest přísuto v slovese vzívat (zívat).

v se odsouvá před příponou *ství*, *ska*: králoství, Horákosko (Horákov).

v jest příděchem každému náslovnému *o*: voko, voheň, vo-
týpka, vorat, vostré, voltář; ale: hořera (ofěra).

Vomdlivá = omdlivá, homdlivá = umdlivá.

s, š.

1. *s* se mění v *š*: lešena (lysena kráva).

2. *š* se mění v *c*: cesnek, v. *t*: šmytec.

j se vysouvá: do — deš, pudo, půčit.

Přesmyk.

Karamád, kabacaja (kacabaja), cosialista, Jezuralém, parýlha: poleurán, palapřý, haksic, cerel, hynť v. hniť, „vím to róčítě“ (určitě).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzory *holub* — *dub*, *mož* — *nůž*, *vobraz* neliší se podstatně od jiných podřecí hanáckých.

Máj má v genitivě jedn.: na 1. májo (Telnice).

V lokale jedn. mají neživotná tvrdého i měkkého zakončení *o*: v brocho, v hrnco, na vozo, v leso v. v lesě (Telnice). I životná mají častěji *o* než jinde: po Johanysô, po pano hočítelo.

Nominativ mn. životných končí se na *i*: holobí, hadí, všeci chlapci.‡

V genitivě mn. jest *ň*: holobů, možů, vozů, řporůznu *é*: košé, nužé. (Srovn. vlasí a p. Dial. I. str. 19.)

Dativ mn. končí se na *ím* (um): koňům, [volům, vobrazům, ke Klobókum, — lokal mn. na *ách*, *ech*, *ích*: ve vtákách, vo hadách, svátkách, na koněch, po stolich.

Sóci (soudce) skloňuje se jako *správčí* dle vzoru dnešní.

Vlastní jméno Švec má v gen. Šveca, ku gen. obecného jména ševca je nom. ševc (Kulířov).

2. Vzor *vo kno* a *pole* má v dativě mn. *ům*, v genitivě mn. má pole: *pol*, tak i rol (nom. jedn. rolí). Slova na *so* mají v dativě a lokale jedn. *o*: v proso, v maso v. v masé (Blučina).

Nebe má: do nebe, v nebi, pod nebó.

Za českou koncovku *-iště* je všude *-isko*: strmisko, hrachovisko, volnisko.

Jména na *do* a *dlo* mají v genitivě mn. *é*: hnízdé, motovidlé.

3. Vzor *stavení* má v dativě a lokale jedn. nepřehlasované *ó*: k dojeňó, k snídaňó, k vařeňó, na modleňó, po požehnáňó po Jiřó.

4. Vzor *reba* (*ryba*).

Jedn. 1. reba	Množn. rebé
2. rebé	rebé (reb)
3. rebje	rebám
4. rebo	rebé
5. rebo	rebe
6. rebje	rebách
7. rebó	rebama.

5. Vzor *koza*.

Jedn. 1. koza	Množn. koze
2. koze	kozé
3. kozi	kozám
4. kozo	koze
5. kozo	koze
6. kozi	kozách
7. kozó	kozama.

6. Vzor *stodola*.

Jedn.	1. stodola	Množ.	stodole
	2. stodole		stodol (é)
	3. stodoli (stodolè)		stodolám
	4. stodolo		stodole
	5. stodolo		stodole
	6. stodoli (stodolè)		stodolách
	7. stodoló		stodolama

Tak skloňují se všechna jména ž. r. na *la*: do truhle, ve školi, proti školi, do jehle, všechně žile.

7. Vzor *starosta* má v genitivě i v akkusativě jedn. *é*: Měl dva syně, Jurkě a Honzě, potkal Svobodě, dostál to vod starostě. — V Horákově: Di přivítat pantáty, vod sluhy, poslal sluhy.

Instrumental jedn. jest *ó* i *em*: s Kudrnem, se Svobodem, s Procházkem (*Začany*).

Vlastní jména, zvláště cizího původu, přibírají často koncovku *a* a skloňují se dle vzoru *starosta*: Vorma (*Wurm*): vod Vormě, potkál sem Vormě, mlovil sem s Vormó, Majera (*Majer*): Majerě, s Majró (*Klobouky*).

8. Vzor *doša*.

Jedn.	1. doša	Množn.	doše
	2. doše		došé
	3. doši		došám
	4. došo		doše
	5. došo		doše
	6. doši		došách
	7. došó		došama.

9. Vzor *zem* má: do zemje, v zemi, pod zemjó, nebo: do zemně, v zemi, pod zemňó, množn.: zemně, zemňé, zemňách.

Vokativ jmen vlastních vzoru *reba* rovná se druhdy nominativu: Francka! Mařka! Vincka! v. Maryno, Hančo, — kmotřenko!

Genitiv mn. končí se zpravidla na *é*: pěsničké, kočičké, baňké, službé, družbé, krávě, barvé, noté, plachté, kozé, kapsé, klubásé, palicé, trávnicé, kužé, flašé, stodolé, tabulé, jehlé, truhlé, zmolé atd.

Lóka (louka) má v mn. čísle: loka — na lokách.
Roce skloňuje se: rocé, v rocích, rocima (Ostrov).

10. Vzor *kost*.

Jedn.	1. kost	Množn.	kosti
	2. kosti		kosté (i)
	3. kosti		kostám
	4. kost		kosti
	5. kosto		kosti
	6. kosti		kostách
	7. kostó		kostima (kostama).

Puč mi štvrti, bez choti, do noce, do pece, v nocé, v peci,
v kleci.

O tvarech: chetroščó, zloščó viz str. 166.

1. Děti	lidí
2. děti	lido (lidi)
3. dětům	lidům
4. děti	lidi
6. dětech	lidech
7. dětma (dětima)	lidma.

Neznám tech lido (Ostrov, Lažánky).

1. Vzor *mrkvja*:

Jedn.	1. mrkvja	Množ.	mrkvje
	2. mrkvje		mrkvjé (i)
	3. mrkvji (vje)		mrkvjám ₃
	4. mrkvjo		mrkvje
	5. mrkvjo		mrkvje
	6. mrkvji (vje)		mrkvjách
	7. mrkvjó		mrkvjama.

Tak se skloňují: břitvja, broskvja, brstvja, dekvja, dratvja,
hóžvja, konvja, kotvja, lišt₃vja (v. lišta), náspja, pánvja (v. pámvja),
plótvja, podešvja.

Místy vyskytuje se nom. mrkev, v ostatních pádech dle
„mrkvja“ (Ostrov, Lažánky, Slatina).

Krýv, do krvje, v krvji, krvjó.

8. Vzor *hřibje*:

Jedn. 1. hřibje	Množ. hřibjata
2. hřibjeti	hřibjat
3. hřibjeti	hřibjatům
6. hřibjeti	hřibjatech
7. hřibjetem	hřibjatama.

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. selné	selný	selná	Množ. selní, selný
2. selného		selné	selných
3. selnýmo		selné	selném
4. selného	selný	selná	selný
6. selným		selné	selných
7. selném		selná	selněma.

Místy krátí se *í, ý* v nom. mn. (Slavíkovice, Šitbořice), jinde krátí se *ý* ve všech pádech (Telnice, Blučina).

Přisvojovací přídavné končí se na *ěj (uj)* — *uva* — *uvo* a skloňuje se celkem dle selné.

Komparativ: hežčější, horčější, hořčější, křevčější, levčější, vlvčější, selňější, hlópjější, měkčější, keselší, stodenší, bělší, bohatější, svatější.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	tebe (tě)	sebe	nás
3. mně (mi)	tobě, ti	sobě, se	nám
4. mně	ti	sebe, se	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Vitám ti, viděl sem ti, kópil sem se, sedl sem se, hokruj se.

1. von	vona	voni	voně
2. jeho, ho, já (ně)	jí (ji)		jich
3. jemo, mo	jí (ji)		jím
4. já (ně), ho	jo		jich
6. něm	ní (ni)		nich
7. něm	ňó		jíma.

Tvar *je* (ně) zastupuje genitiv a akkusativ rodu muž. i středn.: potkal sem *je*, neboj se *je*, místo *ně*, už je *je* (piva) málo, až *je* bude víc, vepilě *je* (pivo), — vedlivá *ně*, ale: vod něho (Těšany).

Jejich chlapec, jejichho chlapca, jejichmo chlapevi, o jejich chlapce, s jejich chlapcem.

1. můj, mý	má	mí, mý
2. mýho	mé	méchi
3. mýmo	mé	mém
4. mýho, mý	mó	mý
6. mým	mé	méchi
7. mém	mó	méma.

1. náš, naše		
2. a) našeho	b) našeho	c) našiho
3. našemo	našemo	našimo
4. našeho	našeho	našiho
6. našem	našem	našim
7. naším	našém	našém.

1. naša	
2. a) naši	b), c) naše
3. naši	naše
4. našo	našo
6. naši	naše
7. našó	našó

1. naši, naše	
2. a) našich	b), c) našéch
3. naším	našém
4. naše	naše
6. našich	našéch
7. našíma	našéma.

Tvary *a*) jsou v Ostrově, Kuliřově, v Lažankách, tvary *c*) na Rousinovsku, tvary *b*) jinde.

1. ten, to	tá	tí, tě
2. teho	té	téch (tech)
3. temo	té	tém (tem)

4. teho, to	tó	tě
6. tem	té	téch (tech)
7. tém	tó	téma (tema).

V Ostrově, Kulířově, Lažankách, Kloboucích je ženský rod *ta*.
Sesilněné tvary jsou: tentok, tentuk.

Kdo skloňuje se zcela dle *ten*; jen v Ostrově a v Lažankách jsou tvary: koho, komo.

Čich je to chlapec? *Vod čichho* chlapca to's dostál? *Čichmo* chlapcovi to's dál? *S čich's* to šíl chlapcem? Nečich dům.

Skloňování číslovek.

Jeden, jedna, jedno skloňuje se dle *ten*. V Ostrově, v Lažankách a v Blučině jsou tvary: jednoho, jednomo, vo jednom v Lišni: jednoho, jednymo.

1. Dvá — dva, dvě	tří — tři (tře)
2. dvóch	třech
3. dvóm	třem
4. dva, dvě	tři
6. dvóch	třech
7. dvóma	třema.

1. styří, štyry (štere)
2. styřech (šteřech, šter)
3. štyřem (šteřem)
4. štyry (štere)
6. styřech (šteřech)
7. štyrma (šterma), šteřema.

Časování.

I. třída.

Indik.:	Imper.:	Inf. nest (nýst)
neso	nes	Příčestí činné: nesl -a -o.
neseš	neste	Příčestí trpné: nesené -á -ý
nese	nesme	
neseme		
nesete		
nesó		

Čist — čto — čtl, jit — do — pudo — šil, kvést — kveto (kvýst — květo), mest (mýst), plest (plíst), přást (příst) — předo, růst — růsto — růstl, vest (výst), hrezt — hrezo i hřežo, lezt (líztl), tříst — třeso — třisl — třesené, vezt (výzt), zibst zebe — ziblo, zéblo (Horákov), zíbne mně (Lišeň), zábst — zabe — záblo (Klobouky), moct, pomůct — můžo — pomůž — pomůhl, pýct, říct, týct, tlóct, vliet, začit — začno — začál — začaté, najat (najnót) — najmo — najál — najaté, vzít — vezmo — vzál — vzaté, zapít — zapjál — zapjaté (zapnót — zapnól — zapnoté), hotít — hořál — hořaté (hotité), žít — žál požaté, dřít (dřo), vřít, mřít, prostřít, mlet.

Sloveso *žit* má některé tvary zvláštní: žijo, žijo trávo na vlčkovým sáho (Dětské říkadlo), žaj, srpečku, žaj (Suš. 556 od Klobouk). Nežeň, milá, té tráve (Lišeň).

Kmen *žeh* má tvary: rožit — rožno — roži (rožni) — rožél — rožitě.

Za tříst užívá se obyčejně třepat, za hrezt vobkosuvat.

O infinitivech nest — nýst, plest, plíst atd. v. str. 160.

Ind. krejo	Imper.	Inf. kret
kreješ	kré (křej)	Přič. činné: krél — krela -o
kreje	kréte	Přič. trpné: kreté -á -ý
krejeme	kréme	
krejete		
krejó		

Plet — plejo — plé — plél — pleté, bit — bi, šit — hoši (huši, hošé), žit — hožé (hužij), kot — kól, kut — kúl (v. str. 164).

II. třída.

Ind.	Imper.	Inf. zvihnót
zvihno	zvihni	Přič. činné: zvihl -a -o
zvinneš	zvihnite	Přič. trpné: zvihnaté n.
zvihne	zvihnime	zdvížené
zvihneme		
zvihnete		
zvihnó.		

III. třída.

Indik.	Imper.	Inf. homjet (homnět)
homím	homjé (homně)	Příč. činné: homjél -a -o
homíš	homjéte	(homněl)
homí	homjéme	Příč. trpné: homjené (hom-
homíme		něné
homíte		
homijó		

Bát se — nebuť se, chtět (chcet) — chco (sco) — chtél, (chcél, scél) — chcé, nechcé (v. str. 166), mět — majó — mjél (mněl) — mjé (mně), spat — spijó — spál — nespíte, stát — stojím — stuj.

IV. třída.

Indik.:	Imper.:	Infín.: prosit
prosím	pros	Příč. činné: prosíl, -a, -o
prosíš	proste	Příč. trpné: prošené, -á, -ý
prosí	prosme	
prosíme		
prosíte		
prosjó.		

V. třída.

Indik.:	Imper.:	Infín.: volat
volám	volé	Příč. činné: volál, volala, -o
volajó	voléte	Příč. trpné: volané, -á, -ý
kácím	kácé	kácet
kácijó	kácéte	kácél, kácené
hřijo	hře	hřít (hřit)
hřijó	hřeťe	hříl, hříté.

O tvarech infinitivu: věšit, večerit, míšit, tájit v. str. 199., o tvarech imperativu vzoru hřít str. 165.

Psátí má: píšo — píšó, zřídka pšo.

VI. třída.

Indik.	Imper.:	Infín.: maluvat
malujo	maluj	Příč. činné: maluvál
malujó	malujte	Příč. trpné: maluvané.

Bět.

so	něso	běď	běl — běla, bělo
seš	něseš	běďte	
je	něni	běďme	
sme	něsme		
ste	něste		
só	něsó		

Jest.

hím	jez	jedl -a, o
híš	jezte	sněžené -á -ý
hí	jezme	
híme		
híte		
hijó		

Vědět).*

vím	pověz	věděl — věděla
viš	povězte	pověděné -á -ý
ví	povězme	
víme		
víte		
vijó		

Přechodníky v tomto podřečí nejsou časté. V některých osadách známy jsou jen způsobové: stnja, leža, seđa, kleča. Jinde i některých časových se užívá: přiňďa, kopaja, nemuža se dočkat, vodešle (Jiříkovice), sněza maso ten tam (Lažánky). V Kloboucích jsou častější, i přechodníku „beđa tebo“ se tam užívá. — „Namlóval sem si Němkyňo, *mysleja*, že neco má (píseň z Líšně). — Ječmeň se oklepává *na stůja*, žito *na leža* (Prace; srovn. č. v sedě, v leže).

Iterativum slovesa *jet jest* jezdit i ježďat.

Příslovce.

Hde (kde i kam), kade, tadek, tamlé, tuť, tuťka, kadema, tadekmatu, tadematuk, pocaď, vocaď, vocádok, hinadema, vėnka, důli, v důli, dolu (= dole), na vrcho, na vrch, podlívá, vokolová dům (= domů), dumka.

*) V Ostrově: vidět, viděl.

Včil, včilka, včilké, „včilka jenom to bél“ (právě nyní), včilkom, zasik, vlůni.

Take v. taky, tuze, hešli (jestli), jeжданovesa! (Těšany). Komparativ příslovci: tepléši, chladněši, pěkněši (Blučina), tepléš, zemněš, chladněš, čerstvějš, mám se lepší (tvary nejčastější), pozdějá, teplejá, chladnějá atd. (Ostrov) — račí, radš.

O putování P. Ježíše se sv. Petrem.

Hrách.

Děž chodilě Pán Ježíš se svatém Petrem po světě, šlě polem, hde hakorát sedlák rosíval hrách, a hned ho cestě. Zastavilě se ho něho a P. J. povídá: „Sedláče, proč siješ ten hrách haž k cestě, dět ti ho lidí bodó trhat!“ „E nechť, děž bodó mět lidí co trhat, bodo mět he já“, a mjěl.

Šlě dál. Tam zas hině sedlák sél hrách, ale ho cestě věko. Zas se ho P. J. ptál, proč k cestě dáva věko a tepruvá dál hrách. „No, habě mně lidí nechodilě na hrách. Děž pudó vokolo, bodó vidět věko a nepudó na hrách. Ale nemjěl hani věkě, hani hracho. Pámbu mo nepožehnál.

Troník.

Děž tak zas šlě, svatě Petr ztratil troník a bél lenošné ho zvihnót, a hani ho nezvihl. P. J. šil za něm a zvihl milé troník a kópil za ně 70 kadrátek. A děž tech kadrátek 70 kópil. Šil před něm a pořád po jedné píščěl, a Petr za něm zvihá a jedl. Děž juž běla poslední, povídá mo P. J.: „Vidiš, prv sis nechcěl zvihnót troník a včil juž 70tá hopadla, a tě ses s každó zvihá.“

Hobě.

Tak potom zas šlě přes dědino, a jedna tam seděla s koláčama, žena chodobná. Tak von sv. Petr tech koláčů kópil, ale Páno Ježíšovi jich všeckě nedál, sobě nechál třě a chcěl jich sněst, habě P. J. neviděl. Ale děž strčil kósek do hobě, von se ho neco ptál, ten P. J. sv. Petra. Von to honem zahodil a vodpovídál, ale P. J. se ho pořád ptál, haž von všeckě tě koláče pozahazuvál z hobě, a tepruvá haž bél poslední, juž se ho neptál. Děž se potom zvrátilě, šlě zas tadema tó cestó, a z tech koláčů bělě všade po cestě verůstlý hobě, a že bělě z tech koláčů, co sv. Petr píščěl z hobě, proto se menujó hobě.

Proč hose stávají v zimě vo jedné noze?

Šlě zas přes jedno dědino a přišlě do hospodě. Měla tam hospodská hoso. No, habě pré jim jo teda přechěstala, že jo bodó jěst. Sv. Petr nemuža dočkat, hořízl milé hosi stehno a snědl, habě P. J. nevěděl. Děž potom dostalě na stůl, P. J. povídá: „Co to je? Děť má hosa dvě nohè!“ „Ale děť má přece jenom jedno!“ A děž potom věšlě na holec, bělo tam nekolik hosé, a jako bělo v zémě, stálě na jedné noze. (Tó drohó mívajó v peřó skuvanó.) „Vidiš, Pane, má každá jenom jedno noho.“ Drohó teda sv. Petr snědl.

Boží požehnání.

V hiné zasi dědině hledalě si nocleha a bělě tam na noc ho jedné hospoděně. Dala jim pěkně večere a hostlaní jim nachěstala. A děš potom ráno vodcházelě, ptalé se, co že za nocleh. „E nic, jenom co bě mně Pámbu požehnal mé práci!“ Děž teda vodešlě, donesla si plátna, že bode stříhat na košole. Měřila, stříhala, ale plátna bělo pořáď stejno, ješče přeběvalo. Přišla k ní sósedka. „Co děláš?“ „Vidiš, měla sem tadě na noc dva lidi, a děž vodcházelě, co pré za nocleh? Jářko, no co, jenom děbě mně Pambu požehnal mé práci! Dnes vezmo plátno, stříhám a vono ho nic nehoběvá.“ Ta sósedka běla tůze lakomá a take be ráda tē lidi dostala na nocleh. Dala jich teda hledat, a haž jich našla, habě k ní šlě take na noc. Děž vodcházelě, vona take že vod nocleha nic nechce, jenom habě jí Pámbu požehnal. Jak zavřela za nima dveři, hned vzala míšek s penězama, že bode čítat. Ale sotva začala čítat, přišlo jí s vodpuščením na strano a než si zas k temo sedla, zas, a tak nenačítala nic.

Včele.

P. J. měl na čele strópek. Jednó si ho zedřel. Šlě vokolo stroma, a tam v něm běla takuvá ščerbina. Do té ščerbině jé teda dál. Dež šlě zasik spátkem, vokolo teho stroma, jenom to bzučelo a všecko to vělízalo z teho stroma, z té ščerbině. Sv. Petr ptá se: „Co to je? Děž sme šlě napřed tadematu, nebělo tadě nic; co bě to přece bělo?“ „To je z mýho strópka, co sem měl tenkrát v čela; proto se bodó menuvat včele.“*)

*) Legenda tato vznikla asi v krajině, kde, jako na Zábřežsku, místo včela říkají ščela. Tu je prstonárodní etymologie případnějši „To je z mýho strópka s čela; proto se bude menuvat ščela (= s čela)“.

K u k a č k a.

Jednó zasi přišle spolo k pekařce a chcelè, habè jim prodala chleba. Vona ale že nemá, že ho včilka jenom véprodala, ale debè chvilko počkalè, že hotrhne těsta, co má zadělaný, dá do pece, šak že to bude hned, nějaké malé bochník. Že to bělo Páno Ježišovi, von v peci hodně napekl. Ale pekařce bělo líto teho chleba jim dat. Šla na hůro a tam si sedla do svislů a že se nevokáže, až se dosť načekajó a vodendó. Voni teda nemuža se dočkat, šlè bez chleba. Pekařka jak se na ně *kókala*, děž vodcházelé, stala se za pokoto *kukačkó*.

Jiříkovice u Brna.

Napsal vel. p. Šeb. Páral.

X. Tišňov.

Hranice: Obrány, Ochoz, Bukovina, Křtiny, Habrůvka, Olomoučany, Blansko, Techov, Suchdol, Šošůvka, Němčice, Újezd, Jabloňany, Lysice, Brónov, Dl. Lhota, Zhoř, Belč, Veselí, Volší, Drahonín, Vickov, Vratislávka, Rojetín, Lubné, Nová Ves, Deblín, Svatoslav, Branskov, Maršov, Lažánky, Biteška Veverí, Kynice, Kyničky, Komin.

Samohlásky.

a, á.

1. *á* (ia) přehlasuje a úží se v *í*:

a) ve kmenech: pořítat, pû pořídko (ale: pořádek), příst — předl, tříst — třísl — střísat, rožít, zapít — zapjál — zapité, začít — začál — začíté, tít — fál — hotíté, žít — žal — požité, vzít — vzál — vzité, zíbst — zíblů v. zábst — záblů. — Podobně slovesa V. třídy vzoru hřáti přehlasují *á* (ia) a uží v *í*, hřít — hříl — hříté, vûkřít — vûkříl, smít se — smíl se, přít — příl. — Slovesa V. třídy vzoru házeti skoro všeka přehlasují: stavět, pobízet, střílet; nepřehlasované tvary jsou jen: zabíjat, večerát.

b) v koncovce *átko* slov zdrobnělých: kořítků, jehnitků, prasítků, hósítků, kotítků.

2. Proti českému *í* jest *a* ve slově žahadlo.

3. *a* se mění v *e* ve slovech: zehrada, škeřopa, škeřópka (slov. škařúpka).

4. *á* místy vyznívá v *â*: pátek, rebách, fãň (fein). Petrovice.

e, é, ě, ie.

1. *e* původní v okolí sloupském trochu se úží v *é*: jédén, něsė, řekně, půděkujem, lokšė (Petrovice).

2. *é* (*ie*) se úží v *ý* (*í*) v týchž asi slabibách kmenových i koncových jako v jiných podřečích hanáckých (str. 10): chlib, klíšce, večír, krýv, dýšč, zdýlka, prstýnek, křídýlka, mýnů, pýrnů, sladký mlíků — sladkýhů — sladkýmů atd., šístė, sídmė, — slonýčků.

V infinitivech sloves I. třídy: sít, hotýt, plíst, říct, vliet vedle: kvest, vest, vezt, lezt, pect i pýt.

2. *ě* (*e*) se neúží: *a*) ve slovech. mřeža, březa, větr, dveři, hotėkat; *b*) v infinitivech sloves: mět, set, smět atd. (str. 11).

Úží se ve slovech: víků, líčit (léčiti), půvědit, přídľ a v přičestí trpném: půročínů, půvědinů atd.

Podstatná na *-l* dlouží koncovė *e*, je-li předposlední slabika krátká: kazatėľ, kůstėľ. půstėľ, petružėľ, hozėľ; ale: kódel, kůžel, přitel, tróbel.

3. *ě* tvrdne v týchž slovech a tvarech jako v jiných podřečích hanáckých (str. 11, 2). — Proti bořitovskému zamėtat na Tišnovsku a dále je zametat.

4. *ě* se velmi často seslabuje v *i*, a to: *a*) ve kmenech: litopėř, polituje, plet — plijo — plėľ, vět — vijo — vjėľ, pořikadľů, řízat, třiba, přijo, hřijo, vůkřijo, smije se, přice, svatė Matijo, dě nám náđijo, stihovat se, (vrtit), vidět, nasikat, žino (lmáti), šink, šinkovat, šil, ščinė, išče — hišče (ještė), hiščera (ještěrka, slov. iščerka), išľi (jestľi).

b) v koncovkách ohýbacích: z Lomici, vůď práci, k princezni, sestři, k oboři, při stuli (stole), v dľli, na brstvi, v díři, na hůři, na fãři, na kãři, pů hři, — ale: na dvoře, místy *i*: na fãře, — vidėľ sem ti, potkãľ sem ti, naši děvkė peró, — místy: našiho, našiimo atd. (obyč. našeho).

c) v koncovkách předložek a některých příslovci a spojek: půdli, přistane, přinůcovali, přide dnem, přís cesto, zasi, ži, a v podstatném: kadlic.

d) v imperativě sloves I. a II. třídy (jakož i jinde): zavřite, utřite, sednite, lehnite atd.

5. *e* se mění v *o* ve slově peloch.

i, í.

1. V slabikách *li*, *ři*, *ži*, *ši*, *či* trvá *i* nezměněno, v slabikách *zi*, *si*, *ci* mění se v *e* poněkud zúžené (è): půlica, lišta, list, peřina, pocheřina, žid, žitů (ale: žev), šidit. šidlů (ale: šeroké — šerší), čistě, svačina; — zěma (v. zima), zěsk, mezě, Mezěhůří (pole), sěla (v. sila), sěrka, sěvé, sěrotek, jakěš. Nejčastěji a nejpravidelněji mění se *c* v *ce* a) ve kmenech: cěbola, cězí (ale: cihla, cirkev), b) v nominativě mn.: katolicě, sedlácě, chalopnicě, chlapcě, Hůracě, věcě c), v lokale jedn.: v nocě, v pecě, při pracě.

V infinitivě sloves IV. třídy mění se *i* v *è* po *z*, *s*, *č*, *r*, po ostatních souhláskách trvá zpravidla čistě. V přičestí činném jest pak — zěl — sěl — čěl — rěl, sice — il: nůsět — nůsěl, vůzēt — vůzěl, ličēt — ličěl, hoderet — hoderěl — pālīt — pālil, kōřit — kōřil, vařit — vařil, bilit — bilil, černit — černil (výj. zazděl). Slyšeti však také: dūrrazil, zkosil.

V množném čísle má přičestí minulé pro mužs. rod životných *li* n. *l'*, ostatek *l'*: psi žrali, chlapci bel', děvčata belě, krávě žralě.

2. V kmenových slabikách *li*, *ři*, *si*, *ži*, *ši*, *či* trvá *i* nezměněno: v slabikách *zi*, *ci* měnívá se v *é*: klín, hlísta, listí (blěská se), kříž, křídlo, tříska, dřímat, stříkat, střílet, přičína, přihůn, žídlů, síň, půžinat, šípek, číž, číhat, čítat, číst; — v země, zětra, cěn, cětít. — Klíč, lito, plíca jako v jazyce spisovném, ale: lóbat.

b) v zdobňovací koncovce *ík* mění se *i* v *é* jen po *z* a *s*, vůzěk, psěk; — růhlik, hůblik, kůšik.

c) v genitivě mn. jen po *s* a *z*: kůzě, klůbásě, — růží, flaší, kůží, pentlí (*i malinko* zbarvené v *é* v Petrovicích).

3. *i* se krátí a) v týchž slovech jako v podřečí I. (str 13).

b) v příponě *ník*: řezník, zedník, trávník (v mn. čísle: řeznicě,

zednice); ale: slavík, chlapík, čertík. e) v příponě *íc*: zajíc, krajíc, střevíc.

4. *i* se dluží ve všech nominativech mn. vyjmouc ty, v nichž se mění v *e* (v. na hoře): chlapí, věří, kamarádi, rodičí, hůlobí, děti, lidé, všeci. tří, čtyři atd. — vtáčé, racé atd.

5. *i* se u výslovnosti často pohlcuje, zvláště v slabikách: *li, ni, ci, ji*: žl'ca kl'ka, pol'ca, l'pa, hol'čka, pl'ska, hobl'k, vezl' sme tam dříví, máš-l', išl' (jestli), vesl's nás (vyslyš), pšeň'ca, masň'ca, sekň'ca, mleň'ca, strů'čná žaba, p-ň'ze, táhň'te, lac'no, zaj'c, kraj'c; — pšo.

Ríká se: kráva říve, řivala, ale: zařve.

Proti spisovn. rozčepeřiti je rozčepeřat.

y, ý.

1. *y* mění se ve zvýšené poněkud *e*: meš, rebě, rokě, mochě, pěskě, lěska, — varě.

y drží se všude v příslovci *decky*, skoro všude v číslovce *štyří* — *štyry*; v Bořitově: syn, šmytec.

Novější dobou počíná se v některých osadách (na př. v Borači) přezvukovati toliko *y* koncové, kdežto *y* v ostatních slabikách vyznívá čistě: rybě, pyské, chytíl rybo.

2. *ý* mění se v *e*: mlén, stréc, pastěr, pécha, dobréch, věhra, věmlova.

Také v přičestí činném mění se *ý* v *e*: bél, půzbél, homél, zakrél.

o.

1. *o* v slabikách kmenových i ohýbacích přechází v podřečí tomto v *u*. Toto *u* však není čisté *u* jazyka spisovného, nýbrž zvuk jeho je tu více, tu méně zbarven zvukem samohlásky *o*; je to vlastně *velmi* zúžené *o*: bůk, bůb, bůr, drůzd, dů zemně, důběhno, důstano, důst, důjit, hrům, hůrké, hůdit, chůmót, jezůvec, kůcór, kůhót, kůš, nůs, půle, půtům, půpél, půtvůrů, růbůta, růh, skůkan, průdat, půdkůva, půd stůl, snůp, stůlica, tůpůrů, vůběd, vůčístec, vůřech, vůkůlů, vichůr; — děcků, hídľů, manželstvů, masľů, ránů, strnisků, smetľisků, vůkuů, vůků; — dlóhů, všecků, na červenů, na bíľů, hďů — kůhů — kůmo, tůhů — tůmo, celýhů, pršeljů, belů pěkně atd.

V Bořitově *o* se drží jenom asi v těchto slovech: strom, čočka (slov. čučka!), hovězí, Jozef; v některých osadách vyznívá dosti často vedle ů.

Čistě zní toto *u* asi v týchž slabikách jako na Brněnsku: sósedňj — sóseduva — sóseduvû, maluvat, pracuvat, makuvé, chlapeuvi, dubetek, kupec atd. (v. str. 162.)

2. *o* se dluží v *û* ve slovech: mûct — mûže — mûhl (nemóže, Petrovice), růsto, důděrek, důžinek, důľň.

3. *o* se dluží v *ó*: *a*) v příponě *on* (slov. oň): zertzón, slepón, hlochón; *b*) v slovese stóno, Borač; u Blanska: stůňo.

4. *o* se mění v *e* ve slově peduška.

u, ú (ou).

1. *u* se nepřehlasuje (jako v podřečí v I. a j. v. str. 14.) a přechází po tvrdých i měkkých souhláskách v *o*: bodo, mocha, hobo, hochû, hohél, kop pepřo, cogro, břoch, kûžoch, ke křížo, v kûšo, kûvářo! možo! hoklodit.

u se nemění v předposlední slabice indikativu sloves VI. třídy: kopujo, malujo, a ve slovese muset (Bořitov) v. moset.

2. Za *ú* (ou) a přehlasované z něho *í* je *ó*: dlóho, kót, lóka, za našó stodoló, v zeló, v povětřó, k Veveró, majó, dělájó, tepró (slov. teprů), hórûk, hóhûr, hózkûst, hóžitek; — dóra v. díra.

û.

1. *û* zní většinou *hodně* zdlouha, ale ztemněle. mezi *ú* a *ó*:
a) ve kmenech: stûl, lûj, kûža, rûža, kûzle, mûj, tvûj, svûj, pûčit;
b) v genitivě mn.: vozû, měsícû.

2. *û* se krátí: *a*) v dativě mn.: vûlum, kûûum, dvûrum;
b) porůznu v některých osadách ve slovech: dum, luj, kuň;
(Bořitov), vuj, vusmé (v Jabloňanech).

3. Jednoslabičná podstatná mužsk. rodu krátí *û* v *u*, stávající se dvojslabičnými: kûň — kuně, dvûr — do dvura, stûl — na stuli — stule (pl.).

ia, io, ió, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlasky *ia*, *io*, *ió* v podřečí tomto jsou častější než v ostatních hanáckých: mjata, šlapja — šlapjo — šlapjó, náspja, mrkvja — mrkvjo — mrkvjó, dratvja, pjatro, holóbjata, hříbjata, dópjata, hósjata, v Brtovjó, na Čepjó.

2. Za slov. val. pauk, paučina, pauz je pók, pócina, póza.

3. Tězeslabičné *aj* trvá ve slově kraj; přehlasuje se v *ej* ve slově hejné. Podobně trvá *ej* ve slově pejchat: Pejchá tabákem (dýmá).

Zvláštní je změna různoslabičného *aj* ve slově némit si (najmouti) — némo si (najmu) — némovat (najímati, Petrovice).

4. Tězeslabičné *ej* v koncovkách substantivních trvá nezmeněno: vůbečej, zluďej, vůlėj, důbrůďej; ostatní *ej* původní i přehlasováním vzniklé mění se v *é*: pučké, volé (volati), nalé, nasé, hře, přé, plé, nélepši, puzdě, rádě.

5. Tězeslabičné *ij* mění se v *i*; *yj* v (ej) *é*: bí, pi, hoži, hoši — homé, zakré.

Zvláštní dlooužení.

Podřečí toto vyniká velikým počtem délek, a to délek *velmi* rázných.

1. Dlouží se mimo případy nahoře uvedené koncovky *al*, *el*, *il*, *ol* v přičestí činném rodu muž.: půtkál, vůlál, psál, sedél, homřél, běžél, průsél, bél, chůdil, pil, šil, kól, plól, dól

2. v infinitivě a ve všech rodech přičestí činného slovesa nechat hláska *a*: nechát — nechál — nechála.

3. V některých osadách, zvláště v Petrovicích u Sloupa, všechny koncovky se velmi prodlužují: mák, sén (syn), děň, vůhěň, tém, za kostelém, chlebém, kameňém, šest hodin, vůbřísél, dyž se zendém.

4. Hrabě znamená Graf i Rechen.

Jak různého tvaru nabývají v tomto podřečí některá slova změnou samohlásek, cizinci na první poslech nepostihlého, viděti z příkladu: pře kupeti, t. j. při kopytě.

Půčít = půjčiti, *pučet* = počet, *počet* (pučeti).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně hlásky na konci slov znějí všude velmi jemně, t. j. s pazvukem samohláskovým: chlib, bůb, krýv, živ, žid, med, vůbéd, snih břeh číž, na vůbtíž, vůz atd.

2. Ve skupině *sh* a *lh* spodobuje se *h* v *ch*: schořet, scho-
dit, k chorám.

3. Hláška *v* po temných nemění se v *f*: květ, tvůj, svět.

l, r, ř.

1. *l* jest jedno, měkčí než české střední, čímž substantiva zakončená na *l*, *la*, *lo* přestupují pod vzory měkké: stůl — na stuli, pl. stule, do škoie, ve školi, v másli, sádli;

l se mění v *r*: reliík (lelík, cop), v *m*: vemblód, v *n*: kûnčava;

l se vsouvá: mlisa;

l se vysouvá: homrčí hlava, žička.

2. *ř* tvrdne v *r* ve slovese hoderet (Bořitov, Černá Hora), ale na Tišnovsku již hodeřit.

n, ň.

ň tvrdne v *n* v předponě *ně*: nekdo, neco, nehdy;

n měkne ve slově trň;

n se mění v *m* ve slovech: tem — tento (tentom), smé-
tivá pšeňca, před *ba* a *va*: hamba, homba, klemba, komva;

ň se mění v *j* v příponách *nín* a *nina*: Hojín (Hunín),
Hodojín, Rákojín, Vidojín, sekaj'na, řezaj'na mišaj'na, slaj'ne,
kopaj'ne;

ň se vsouvá v slabiku *mě*: mněkké, mněch, mněsto, v dumně,
v lûmně, v đamně;

ň se vysouvá ve slovech: Lûmica, Lûmička.

d, đ; t, ř.

1. *d* tvrdne v imperativě: pûd — pûte, nechud — nechu(d)
tam, zahud.

2. *d* se mění v *r*: svarba, v *g*: vízgat, v *s*: seslo;

d se vsouvá: zdralé, mezdírka, dmdlûba; nevsouvá se ve
slovese žímat;

d se vysouvá: kadlic — kalca — kalcé.

3. *t* tvrdne v podstatných vzoru kost, ale ne důsledně a
všude stejně: povinnost, trpělivost, hnit, důst i důst (Knihnice),
kûst i kûst (Bořitov), host, ale zeř a p.

4. *t* mění se v *k* ve slovech: klosté, klóct, klačit (jako skoro všude na Hané), v *s*: škůř (tchoř), v *ř*: krčica (krtica = krtek).

5. *t* se rozlišuje v *c*: a) v imperativech: plac — place — placme, vrac, mlac, vemec (vymeť) atd. — v Bořitově *t* tu tvrdne: zaplat, mlat, vrat; — b) ve slovese chcet — chcél — chcívat.

6. *st* mění se po různu v *šč* v instr. jedn. jmen abstraktních vzoru kost: s chetrůščó, zluščó (Jabloňany).

7. V iterativech se *đ* a *t* zpravidla rozlišuje: vecházet, házet, kácet, veplácet, jen porůznu *đ* trvá: přesaďovat (Deblín).

b, p; m; v, f.

1. *b* mění se v *m*: remník (rybník).

2. *m* se mění v *n* před *k* a *t*: Šímek — Šinkuj — Šínka, v zánko, stronků, půtkál sen ti, pak ve vl. jméně Brónov (Broumov).

m se mění v *b* ve slově brablenec (jako i jinde).

3. *v* se střídá s *f*; fízgat v. vízgat (hvízdati).

v se mění v *b*: bedra (vydra), bedří čepica, brabec, zbihat (zdvihati), v *h*: šlihovica (slivovice).

v se přisouvá: vlaska (slov. laska = lasice), včíně (šťěně),

v je přidechem náslovného ů (o): vůků, vůves, vům, vůči, vůbros, vůsléchá se atd.; ale holiva (oliva = topol).

Tolikéž se *v* vsouvá: navůpak, černůvůké.

4. *f* se mění u *v*: tróvat (troufati).

g, k; h, ch.

1. *k* se mění *g*: cogr, glich, glížít, fogar, v *h*: hdo, hde, hdy atd., v *ch*: chrt (krtek), chrtinec, vsičnót.

s: mění se před *i* v *šč*, *ck* v *řč*, ale porůznu též v *sc* a *cc*: můravské — muravščí, znujimské — znujimščí, kynické — kyniččí; — klášterské — klášterscí, rosické — rosiccí (Broumov).

k se přisouvá: tentůk, tenhle, tohle.

2. *h* se mění v *g* ve slovese vogldávat (ohledávati slepici, má-li vejce (Skreje; jinde vol'dávat, vol'dat).

h se přisouvá: hniť, hnizké — hníž — slonýčků se hníží, hroždí.

h jest přídechem každému náslovnému *a, e, i, o* (= *u*), *ó* (= *ou*): hanû, hale, handěl, habech, hanýz, haž, hani, Hgypt, Héva, hevanděljum, hi n. he (et), hiva, hiskra, hitrnica, hiné, histé, hí, hít, hím — hijó — hišli (jestli), hišče (ještě), hočené, hosmíl se, ho vás, hočitel hočí, homí, hochû, hóhûr, hókûl, hóvûd atd.

h se odsouvá: loh, vězda, vízgat.

3. *ch* se odsouvá: scet — sco — sčeš — scél (v. chcet).

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se měkčí v *ž* v přičestí trpném: vežené, sážené, hážené; ale: hozené (uzený).

z se vsouvá: hrazdit, náhrazda. hozpozlehnót se (uspolehnouti).

z se vysouvá: pohřít (pozřítí).

2. *s* se mění v *ch*: šûch (šos kabátu).

s se přisouvá: stříslo, střeňák, střešně a p.

s se odsouvá: krz.

3. *c* se mění v *č*: dečky.

4. *čc* mění se v *cc* (c): kûcce (kočce).

5. *š* mění se v *č*: lepčí.

j.

j ve středosloví zní jen slabým přídechem: dūijó, rûit se. strûit, nebûim se, co stûiš?

Někdy mění se *j* i středoslovné v *h*: jehí — jehíhû atd., nahít, zhím (sním), zahíc, — lihák (Bořitov).

j se mění v *đ*: đama, u *v*: dež se zabívalû (zabijelo)

Přesmyk hlásek jeví se ve slovech: hynť v. hnit, hyntka, žlica, ralva, (larva).

Sraženiny: déch = debech (kdybych), dé = debe (kdyby), hachme = habechme (abychom), cak (copak), nuveské (novoveský).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor: *holub, dub*.

1. hûlob	hûlobí	dob	době
2. hûloba	hûlobů	doba	dobů
3. hûlobuvi	hûlobum	dobo	dobum

4. hůloba	hůlobe	dob	době
5. hůlobe	hůlobí	dobe	době
6. hůlobo (uvi)	hůlobech	době (o)	dobech (ách)
7. hůlobem	hůlobama	dobem	dobama.

i v nominativě mn., pokud se nemění v *ě*, je vždy dlouhé: hadí, bratří, chlapi, páví, — vojácé, vtáčé.

Čas má v genitivě mn. : za starých časé (Deblín).

Dativ mn. má většinou *um*; v Borači, Rašově, na Litavě *om*.

Lokal mn. má koncovky *ách*, *ech*, *ích*: vŭ vtákách, ve vla-sech, v lozích (pole, luhy).

2. Vzor: muž, nůž.

1. mož	moží	nůž	nuže
2. moža	možů	nuža	nužů
3. možuvi	možum	nužo	nužum
4. moža	može	nůž	nuže
5. možo	moží	nužo	nuže
6. možuvi	možích	nužo (i)	nužích (ách)
7. možem	možama (ěma)	nužem	nužama (ema).

Kadlic má v gen. kalca, mn. kalcě.

Nominativ mn. má dlouhé *i*: kováří, hostí, hastróší.

Dle měkkého vzoru skloňují se podstatná na *s* a *z*: les, vŭbraz, vŭz. Lok. jedn.: v lesě, na vubrazě, na vuzě (*ě* = *i*, Jabloňany), v lesě, na vubrazo, na vuzo (Knihnice, Zhoř), v lesi, na vubrazí, na vuzí (Borač); nom. mn. všude: lese, vubraze, vuze.

3. Vzor: oko.

1. vŭknŭ	vŭkna
2. vŭkna	vŭken
3. vŭkno	vŭknám
4. 5. vŭknŭ	vŭkna
6. vŭkně	vŭknách (ech)
7. vŭknem	vŭknama.

Vŭkŭ (oko). lok. jedn. na vŭce.

4. Vzor: pŭl.

1. pŭle	pŭla
2. pŭla	pŭlí
3. pŭlo	pŭlám

4. 5. půle	půla
6. půlo	půlách
7. půlem	půlama.

Nebe má některé tvary heteroklitické: 2. du nebe, 3. a 6. nebi, 7. půd nebó. V ty nebi (Komín). V říkadle dětském: Veronkū, leť dū nebičke (Bořitov); děti si hrají „na nebo“ (= nebu).

5. Vzor: *stavení*.

1. stavení	staveňa
2. stavení	stavení
3. staveňó	staveňám
4. 5. stavení	staveňa
6. staveňó	staveňách
7. stavením	staveňama.

V dativě a lokale jedn. *v* se joutuje: rectorstvjó, panstvjó, hofestvjó.

Království má: králostvjó, králostvjám, králostvjách, králostvjama.

6. Vzor *ryba*:

1. reba	rebè
2. rebè	rebé
3. rebè	rebám
4. rebo	rebè
5. rebû	rebè
6. rebè	rebách
7. rebó	rebama.

Vlastní jména mívají druhdy nominativ za vokativ: Francka! vedle: Karošû! (Karuša).

V genitivě mn. *é* je pravidlem: belinké, sklinké, lûpatké, hyntké (niték), divoženké, žabé, lampé, hûspûdé, varté, beliné: — nevěstí (Deblín).

Mužská jména na *a* mají akkusativ roven genitivu (*é*): Měl dva senè, Honzè a Jorkè, Putkál Vundrè, Hantulè (Anton), Procházkè, Svûbûdè.

7. Vzor *duše*:

1. doša	doše
2. doše	došé
3. doši	došám
4. došo	doše
5. došû	doše
6. doši	došách
7. došó	došama (ema).

Dle měkkého vzoru skloňují se venkonce m podstatná na *sa, za, la*: kûsa, kûza, stûdûla.

Genitiv mn. končí se i tu na *ě*: ružé, kužé, ložé (louže), seknicé, krčicé, hosé, kûsé, kûzé, březé, stûdûlé, brylé.

Instrumental mn. mívá někdy *-ema* vedle *-ama*. Dveři má dveřima.

8. Vzor *kost*:

1. kûst	kûsti
2. kûsti	kûsté
3. kûsti	kûstám
4. kûst	kûsti
5. kûstó	kûsti
6. kûsti	kûstích (ách)
7. kûstó	kûstima (ama).

Podstatná na *t*, jako hnit (hynĕ), štvrt, chetrust mají v gen. jedn. a v nom. mn. *i*, slova na *c* obyčejně *e*: pece, nûce.

V instrumentale jedn. abstrakta na *st* mají porúžnu *ščó*: chetrûščó, zlûščó (Jabloňany).

Zvláštní sklonění má místní jméno Nová Ves. Nominativ je Nuvy Vsa; přídavné „Nuvy“ zůstává nesklonné, a „Vsa“ se skloňuje takto: 2. do Nuvy Vse, v Nuvy Vse, přis Nuvy Vso, za Nuvy Vsó (Skreje).

Pomnožné *děti* a *lidé* skloňuje se takto:

1. děti	lidi
2. dětí	lidí
3. dětúm	lidum

4. děti	lidi
6. dětích	lidích
7. dětma	lidma.

V genitivě místo „lidi“ obyčejně bývá koll. „lido“: Neznáš těch lido? (Tak i jinde).

9. Vzor *mrkev*:

1. mrkvja	mrkvě
2. mrkvě	mrkvi
3. mrkvi	mrkvjám
4. mrkvjo	mrkvě
5. mrkvjũ	mrkvě
6. mrkvi	mrkvjách
7. mrkvjó	mrkvjama.

Tak se skloňují: kũnvja, kũtvja, kũrũtvja. Vedle toho jsou též časty nominativy, jak se podobá, starší: mrkev, kũtev, kũrũtev, hóžev.

Krýv, krvě, krvi, krvjó.

10. Vzor *hřibě* kromě jotace: hřibjata, hřibjat, hřibjatum atd. neliší se od spisovného.

Zbytky dualu jsou skrovné: vũči — hoši, vũcí — hoši, vũčím — hoším, vũčima — hošima.

Rokè — nũhè dle vzoru reba: z rokè — nohé atd.

Roce skloňuje se také dle liché analogie: rocema, na rocích (Borač).

Skloňování jmen přídavných.

1. důbré — důbrý	důbrá	důbří — důbrý
2. důbrýchũ	důbré (ý)	důbréch
3. důbrýmo	důbré (ý)	důbrém
4. důbrýho — důbrý	důbró	důbrý
6. důbrým	důbré (ý)	důbrých
7. důbrém	důbró	důbrýma.

V ženském rodě tvary důbré obecný jsou na východě, tvary důbrý na západě toho podřechí (na Tišňovsku, Doubravnicku) i v Jablňanech u Boskovic.

Přisvojovací přídavné končí se na -ůj, -uva, -uvů a skloňuje se celkem dle důbré.

Vlastní jména tvaru adjektivného mají v gen. a dat. mn. skloňování jmen podstatných: Pokornů, Pokornum.

Komparativ jmen přídavných má obecné tvary hanácké: veselší, hlobší. — Svaté má svaťeší, důbré důbrěší ve smyslu chutnější, sice: lepší.

Komparativ se také opisuje pozitivem s příslovcem hináč: Ten je hináč hodné, hináč důbré než tě.

Skloňování zájmen.

1. já	tě	—	mě
2. mně	tebě	sebe	nás
3. mně	ti (tobě)	sobě, se (si)	nám
4. mně	ti	se	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Akkusativ jedn. 2, os. zeslabením hlásky *č* v *i* vyrovnal se dativu: viděl sen tí, já ti dám.

1. vůn — vůnů	vůna	vůní — vůně
2. jehů, hů	hí (ní)	hích (jich)
3. jemo, mo	hí (ní)	hím
4. jé, hů, je	jo	je
6. něm	ní	ních
7. něm	ňó	níma (níma, něma).

V akk. jedn. užívá se tvarů *jé* a *hů* vedle sebe pro životné i neživotné. Po předložkách *jest* pro mužský rod *ně* pro střední *ně*.

1. můj mý	má	má — mý
2. mýchů	mé (mý)	méch
3. mýmo	mé (mý)	mém
4. mýchů — mý	mó	mý
6. mým	mé (mý)	méch
7. mém	mó	méma
1. náš — naše	naša	naší — naše
2. našehů	naší	naších (éech)

3.	našemo	naší	naším (ém)
4.	našehû naše	našo	naše
6.	našem	naší	našich (éch)
7.	naším	našó	našíma (éma, ima)

Prisvojovací zájmeno můj - má -mý kromě tvaru můj skloňuje se zcela dle jmen přídavných ; tvary zájmenné jsou skoro neznámy.

Jeho je nesklonné, za to zvláštním způsobem skloňuje se *jehích* (jejich) :

1. jehích
2. jehíchhû
3. jehíchmo
6. jehíchovým
7. jehíchovém,

a dle vzoru toho také *čích* (čí) : číchhû, číchmo atd.

Jehí (její) skloňuje se dle přídavných :

1. jehí	jehí
2. jehíhû	jehích
3. jehímo	jehím
6. jehím	jehích
7. jehím	jehíma

1. tem -- to	ta	tí — tè
2. tûhû	té (tý)	téch (tech)
3. tûmo	té (tý)	tém (tem)
4. tûhû — to	to	tè
6. tem	té (tý)	téch (tech)
7. tém	tó	téma (tema).

Rozmanitý a zvláštní jsou přípony sesilovací zájmena *ten* : tentuk, tentutok, temtum, tentuhlečke, tentumhlečke.

Dle vzoru *tem* skloňuje se také tázací hdû : kûhû, kûmo, kem, kém. Cû : čehû, čemo, čem, čém. Tak nehdû, necû a p.

Zvláštní zájmeno tázací je *keré* : Keré je tû ? (= kdo?), keré ste vè ? (= kdo?).

Skloňování číslovek.

1. jeden — jednů	jedna	jedni — jedně
2. jednůhů	jedné (ý)	jedných
3. jednůmo	jedné (ý)	jedném
4. jednůhů — jednů	jedno	jedně
6. jednem	jedné (ý)	jedných
7. jedném	jedno	jedněma

1. dva — dva dvě	tři tři	štyři — štyry (štěři — štěře)
2. 6. dvóch	třech (třích)	štyrech
3. dvóm	třem	štyřem
4. dva dvě	tři (tře)	štyry
7. dvóma	třema	štyrma

Sedm, vůsm vedle: sedn, vůsn.

Všecek skloňuje se většinou dle důbré, má však i tvary jednoduché: všici, všech, všem.

Neurčitá číslovka *můc* sesiluje se příponou *ka*: můcka.

Pár bývá nesklonné: v pár dnech (Skreje).

Časování.

I. tří d a.

1. Vzor: *třit* — *třo*.

Indik.	Imper.	Přech.: třa.
třn	tři	Příčestí činné: třel, třela -o.
třeš	třite	Příčestí trpné: třené -á -ý.
tře	třime	
třeme		
třete		
třó		

Dle jednoho celkem vzoru časují se všechna slovesa kmene zavřeného: klast, krast i kract, růst — růsto — růstl, kvest i kvýst — květo, plíst, příst — předo — předl i přídl, nest, pást, tříst — třeso — třisl, vezt, lezt, hrezt, zábst i zíbst — zabe, zebe — zíblo, můct — můžo — muhl, pect i pýct, týct, říct, vliet, klóct, pít — pno — pjál, začít — začno — začál, najat — najmo — najál, vzít — vezmo, vemo — vzál, dřít, lít, mlet, homřit.

Číst má *četo* ve smysle „hádám, tuším“: Já četo, že je do Brna štèrè míle, — sice: čto.

Slovesa *pít*, *začít*, *žit* mají v přičestí činném skracené tvary: napla, začli, nažla (Čebín). *Žít* má také: důžil = dožal (Skreje). Iterativum slovesa *žit* je: žínávat.

Najat má zvláštní tvary: némit si (najmout), némovat si (najímati), némo si (najmu) Petrovice.

Sloveso *hít* (jítí) má tvary: do, di — dite, pudo, šél i šíl — šla; přech. *dóca*.

2. Vzor: *kret* — *krejo*.

Indik.	Imper.	Přech.: kreja.
krejo	kré	Přič. činné: krél — krela -o.
kreješ	kréte	Přič. trpné: kreté -á -ý.
kreje	kréme	
krejem (e)		
krejete		
krejó.		

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného: plet — plejo — plé — plél, bit — bi, pit — pi, šit — ši, žit — ži, dot — dojo — dól, kot — kojo — kól, plot — plojo — plól.

II. třída.

Vzor: *tahnót* — *tahno*.

Indik.	Imper.	Přech.: tahna
tahno	tahni	Přič. činné: tahl -la -lo.
tahneš	tahnite	Přičestí trpné: tahnotá -á -ý.
tahne	tahnime	
tahnem (e)		
tahnete		
tahnó		

Sloveso *hnót* má přičestí činné: hl-hla. Kmen *sah* přehlasuje: síhnót — síhl.

III. třída.

Vzor: *homněl* — *homím*.

Indik.	Imper.	Přech.: homněja
homím	homně	Přič. činné: homněl -a -o.

homíš	homňéte	Příc. trpné: homněné -á -ý.
homí	homňéme	
homíme		
homíte		
homijó.		

Jiná slovesa liší se jen v imperativě a přechodníku od tohoto vzoru: sedět — sedím — seď — seďa — seděl, klečet — klečím — kleč — kleča — klečel.

Mnět — mám — majó — mňé — mňěja — mňél.

Chcet — chco — chcó — chcé — chceja — nechceja — chcél.

Vidět má pravidelné tvary: vidím — vidijó — viďa.

IV. třída.

Vzor: prūsét — prūsím:

Indik.:	Imper.:	Přech.: prūsa.
prūsím	prūs	Příc. činné: prūsél, prūsěla, -o.
prūsíš	prūste	Příc. trpné: prūšené, -á, -ý.
prūsi	prūsme	
prūsíme		
prūsíte		
prūsijó.		

O změně *i* v *e* viz na str. 181.

O imperativech: mlac, vrac, zaplac, nechod, mlat a p. na str. 186.

V. třída.

1. Vzor *házet* časuje se jako v jiných podřecích hanáckých.
2. Vzor *hřít* seslabuje v indikativě *ě* v *i*: hřije, vûkřijo, přijo, smije se; přičestí činné: hřil — hříla, vûkříl, příl, smíl se. *Spat* má tvary: spím — spijó, spi — spíte, věspaja se.
3. Vzor *tesat* má tvary pravidelné; důležitější jsou: fókát — fóčo, lítat — lico, chěstat — chěščo, chlastat — chlaščo. Sloveso *klouzati* má tvar: klóhat -- klóžo.
4. *Dít se* má: dije se, dělo i dílo se, — ďál, hoďál (= dělal).

Slovesa bezpříznaká.

1. *Dat*: dám — dajó, daja, ďál, dané.
2. *Vidět*: vím — vijó, věďoca, věďél, pověďené.
3. *Jest*: him — hijó, jez, jeza, jedl, sněžené.

4. *Bét:*

Indik.:	Imper.:	Příč. činné: bél, bèla, -o.
so néso	beď	Přech.: boda (zřídka), častý:
seš néseš	beďte	pobeda tam, zaboda se.
je néni	beďme	
zme nézme		
ste néste		
só nésó		

K 1. osobě jedn. na *ím* je 3. osoba mn. zpravidla *ijó*: *chûdijó*, *hočijó se*, *klečijó*, *hijó*. Jenom porůznu, na př. v Borači, vedle tohoto tvaru je také kratší tvar na *i*: *chodí*, *hočí se*, *klečí*, *hí*.

V příčestí činném kmenů zavřených *l* se zpravidla neodmítá: *spadl*, *hotekl*, *nesl*, *jedl*; jenom v Borači slyšeti často tvary elidované: *najed se*, *zavez*, *hokrad*.

Přechodníky v podřechí tomto jsou časté: *veda*, *přinda*, *vezma*, *jeda*, *vepija* *vûdešél*, *napija se* *zavďál*, *stûja* *čekál*, *bóchna* *dveřima* *ten tam*, *sedna* *za stůl* *věkládal*, *to je člověk* *zakřikna* *hotěkat*, *seďa* *za stulem* *spál*, *hoviďa* *jé* *běžél* *za ůém*, *vráta se* *zaplatíl*, *namláta* *vezl* *dû* *mléna*, *zaplaťa* *vzal* *plátnû*, *věplaca*, *kópja* *koňa* *šíl* *sem* *dûm*, *dívaja se*, *zavolaja* *na* *ňé*, *stávaja* *lihaja* *na* *tû* *měslím*, *věspaja se* *píl* *zas*, *kûň* *se* *začál* *válet* *a* *věvála se* *stál*, *pûjeza* *puďem* *na* *pole*, *pûbeda* *ho* *nás* *chvílko* *vudešíl*.

Tři přechodníky mají tvar v *óca*: *dóca* (*jíti*), *řkóca*, *vědóca*. *Dóca* *vûbá* *z* *besede*, *kévalû* *na* *ňé* *cûsè*. *Dóca* *lesem* *pûtkál* *sem* *měslivca*.

Vida *vuči* = *vûčihledé*.

Příslovce.

Příslovce tohoto podřechí zajímavý jsou svou rozmanitostí a svými příponami sesilovacími: *tutké* — *tuték* — *taďek* (*tu*), *vocáď* — *vucáď* — *vocáďtok* — *vucáťok* (*odsud*), *tudentom* — *tudymatok* — *tadenkum* (*tudy*), *jinadem* (*jinudy*), *v* *dûli* (*dole*), *přešíl* *dûm* (*domû*), *stranová* (*stranou*), *puďlivá*, — *včíl* — *včili* — *včilka* — *včilkum*, *teď* — *tedé* — *tedéky* — *tedéčkè*, *nynčky* — *nynčkum*, *docáď* (*dosud*), *pûřádečkè* — *puřádenkè* (*pořád*), *li-*

nedvá (jindy), prvý, pûtûmkè (potom), dečkè (vzdycky), nihdá, hinduvá, kvičeró, nedávný, zasik.

Hánu (ano). „Juhanès, tès tû hûdál?“ „Hánu *prva* = nedudélál, dèt (vzdyt), klusó (honem). To je *tuze velice* dobrý.

Komparativ příslovci má nejčastěji příponu *idě* n. *ejá, ejác*: pěkněáč, teplaáč, duliáč, hnižiáč = níže (Knihnice), zemiáč, lehčiáč (Borač), laceníjáč (Komín), teplejá, lehnějá, prodčejá, nékračejá, nélehnějá (Tišňov, Lomnice). Vedle toho také: teplej, zimměj, pěkněj, puzdě, hezcěši (Osyky, Bořitov), věš.

Rád má komparativ: rádě (Petrovice), radši (Osyky), rěš — rěši (nejčastěji).

Vû kûzlátkách.

Běla jedna kûza, a ta měla tři kûzlátka. Jednó vûdpûledne hím řekla: „Kûzlátka, já dneska puđo na jarmak dũ Lysèc; dèbè nehđũ klókl na bránko, nevûtviréte žádnýmo, habè na vás třiba nepřišil vlk a nezežhrál vás.“ Kûzlátka slibilè: Šak mè nevûtevřem žádnýmo“, a ta stará kûza šla. Za chvílo hđusè začne bóchat na bránko: bóch, bóch — a praví klostém hlasem: „Kûzlátka, vûtevřte!“ Kûzlátka se cely důlekalè a řeklè: „Ó je! tû néni naša maminka; naša maminka má tenši hlásek jakũ pañmámin vlásek. Mè nevûtevřem.“ A vûn tû běl vlk. Tak tem milé vlk se zebral a šil ke kuvářuvi a řekl: „Kuvářo, hopiluj mnè kósek jazèka.“ Kuvář mo pûlûžil hlavo na špalek a jak piluje, tak piluje. Dèž mo hũ kósek hopiluvál, tak tem vlk šil zasi k té bránce, zabóchá a praví jož tenším hlasem: „Kûzlátka, vûtevřte!“ Ale vûnè zasi řeklè: „Tû néni hišče naša maminka; naša maminka má tenši hlásek, jakũ pañmámin vlásek.“ Tak tem vlk se dužhrál, šil zasi k tũmo kuvářuvi a povídál mo: „Hopiluj mnè hišče víc tũhũ jazèka.“ Milé kuvář vezme klišče, vétáhne mo jazèk a jak piluje, tak piluje, haž hũ měl jenum kósek. Pak zasi šil za tema kûzlátkama, zabóchá na dvírka a vûlá jož tenkém hláskem: „Kûzlátka, vutevřte!“ A vûnè řeklè: „No, tû bè běl naší maminkè hlásek.“ Ale vûkaž nám čapko! Tak tem vlk strčil dũ vûkýnka svó čapo. Dèž jo hovidèlè kûzlátka, spostilè smích a řeklè: „Ich! tû bè tak bělũ! Dèt přece naša maminka má pěknó čapko a ne takuvó škaredó s drapákama. Tû je hístè vlk.“ A nepostilè hũ. Tak tem vlk s velkó zlũstó hotekl. A dèž jož běl pryč, to de stará kûza s hozilkem

z jarmako. Jak zaklepala a zavůlala: „Kůzlátka, vŭtevřte“, hned hí kůzlátka pŭznalè, vŭtevřelè bránko, šlè hí k roce a řeklè: „Vítáme vás, maminkŭ, šak zme jož rádè, že ste přišli: bël tadè vlk,“ a všeckŭ hí pŭvèdèlè. Stará kŭza hích pŭchválila, že bèlè tak vŭpatrny, rŭzvázala hozilek a pŭdèlila je dŭvijakéma věcma: ba rŭhlíkama, ba cogruvém, ba vŭrechama, tak že mèlè velkó radŭst haž — haž! A dèž tŭ všeckŭ jož snèdlè, tak tam bèla potynka vŭdè, a jož pŭ té pŭhádce bode (a kŭžení pulicajti chŭdili, z papíruvèch kanónŭ stříleli, a zablínkál tam zvŭnec, a jož je té pŭhádce kŭnec), a bèla tam papíruvá zem a prŭpadli zme se haž sem.

Bořitov.

Napsal učitel *Josef Sumba*l.

XI. Ivančice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč. Mor. Budějovice.

Hranice: Od Bystree u Brna podél německých ostrovů židlochovského a pohořelského, odtud na jihozápad podél území německého na Znojemsku až po Dešov, pak na sever podél hranic podřechí jemnického a dačicko-teleckého (V. Újezd, Štěpkov Heraltice, Chlum, Radošov, Pavlinov, Pustina, Netín), odtud na jihovýchod podél hranic podřechí žďárského a kunštátského (Jivové, Křížanov, Březí, Křoví, Ostrovačice, Žebětín u Brna).

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se drží celkem nepřehlasováno: jatelina, majstr, přazka, řefaz, šlahat, čepica, do koša atd.

Ve Výmyslicích na Krumlovsku jest jméno pole Jazirke (Jezirka). — Proti č. jehla je tu všude jahla; svaté má komparativ svatěši.

Slovesa V. třídy vzoru házeti přehlasují: stavět, odhánět, střílet, zabíjet.

2. *á* porůznu vyznívá v *ã*: marjãnek, pãtek, v jamãch mãm atd. (V Hunkovicích, Tikovicích, Radošticích, Pršticích Branicích, v Silŭvce, v Jezeřanech, Maršovících, Botících

se jim z toho sousedé větami: „Marióna Zóděrova mó novó zó-
stěro“. „Kópíme si drót a bodem si hrót.“

3. *á* (*ia*) se přehlasuje a úží v *í* (*a*) ve kmenech: pořídat
po pořídka (ale: porádek, pořádem), hidro (jádru), sihnót, siha
tihní (táhní), příst — předo — přídl, přídlo, tříst — třísl, začít
— načíté, otít — otité, žít — požito, vzít — vzité, zíbst —
ziblo (v. zábst).

Podobně slovesa V. třídy vzoru hřáti přehlasují *á* (*ia*) a
úží v *í*: hřít — hřil, přít — přil, vokřít — vokřil, smít se —
smil se.

Přátel jest příbuzný, *přítel* — druh.

b) v koncovce *átko* slov zdrobnělých: holóbitko, káčitko,
kořitko, prasitko, hósitko, pópitko, na mláditka, — telátko.

4. *a* se mění v *e* ve slovech: zehrada, škeřópka.

Proti *ě*. pomáhati je pomuhat — pomuhá (Vedrovice).

5. *a* je proti češtině krátké celkem v týchž slovech jako
v jiných nářečích moravských: đama (jama, klada, kamen, kaňa,
rana, saně, skala, vrana, žaba, mak, prah, blato; mimo to také
ve slovech: krava, vrata. Dlouží se ve slově hrách; porůznu:
Káča (Dešov).

e, é, ě, ie.

1. *e* v instrumentale jedn. místy úží se poněkud, znějíc
mezi *a* a *y* (*i*): kameněm, klackěm, provazěm, za doměm.

2. *é* (*ie*) se úží a krátí v *y* (*i*) v týchž skoro slabikách
kmenových i koncových jako v jiných podřečích hanáckých (srovn.
str. 10.): chlib, klišče, večir, kryv, prstyněk, polinko, myno, pyro,
sladky mlíko — sladkyho, sladkymo; — slonyčko.

Řadové číslovky: šesté, sedmé neúží.

V infinitivech sloves I. třídy některých se úží, v jiných
neúží: sict, tyct, plict, říct, pyct, vlict, vedle: nest, vezt, vect.

Zvláštní jest úžení ve slovech: syčka (sečka = řezanka,
Hroznětín), nyž (než, Vedrovice).

Proti dech — dýchat jest u Budějovic doch — dóchat.

3. *ě* se často seslabuje v *i*, téměř v týchž slovech a tvarech
jako v podřečí tišnovském (str. 180): hříje, smije se, příje, vidět
= vědět (porůznu: vědit), říkl, na káři, v hanbí, ve vostudí,
v chalopí, po Václavi, ve žni, podlí, přis, přibrál (= pře). Starší
mluví šil, mladší šel, toto nyní převládá.

i, í.

1. *i* po retnicích *b, p, v, f, m* je střední české *i*.

2. *i* v tomto podřečí velmi často se pohlcuje v slabikách kmenových i ohýbacích. Zbývající souhláska zní pak sama slabičně, i vyslovuje se *bel', v les'* dvojslabičně, povídal' čtyřslabičně se zvláštním pazvukem samohláskovým. V týchž slabikách však *i* druhdy také vyznívá, jmenovitě v řeči mladších lidí, a tu buď trvá čisté, nebo se mění po způsobu lanáckém v *e*.

a) Slabika li.

a) li = l'í: l'di, hl'na, dol'na, Pavl'nov, žl'ca, hol'ca, pa'l'ca, kl'ka, židl'čka, vidl'čka, stol'čka, kapl'čka, mesl'm, mesl'vec, mal'čké, kol'k, — v stodól', v maštál' ve škol', v pol', k smrtný neděl', potřebojem sol', — povídal', šl', zaplatěl' zme, voň' to kopil', me zme pral', to bel' všeci zlodějí, sval'l se. — Ale: naše cerke bele, krave dojile, — brzol', dávnol', jesl' n. hešl' (= jestli).[!]

β) li = lí: polica, lido, listi, chlapani beli v. poleca, kolek (Dešov), lidi mřelé (Vedrovice).

b) Slabika ři.

a) ři = ř'í: břitva, ř'cadlo, kř'dla, věř'l, tí' prote, v kanceláři'.

β) ři = ři: peřina.

γ) ři = ře: pře tom, přeskočil k nám, peřena (Vedrovice), řemsa (Dešov).

c) Slabika zi.

a) zi = z'í: z'ma, na voz', na vobraz' vo koz'.

β) zi = zi není.

γ) zi = ze: zema, zěma (Vedrovice), mozeka, kozěnke (Výmyslice).

d) Slabika si.

a) si = s'í: mos'la, kos' (nom. mn.), v les', ve vs', okrojte s', dé s' pozor.

β) si = sí: síla, silné.

γ) si = se: sěla (Vedrovice), sela (Dešov), Rosece.

e) Slabika **ci**.

- a) **ci** = **c'**: c'hla, lac'no, vojác', ptác', v noc', po selnic'.
β) **ci** = **ci** není.
γ) **ci** = **ce**: cebola, laceno, cegán, na pecè, v chalópcè.

f) Slabika **ži**.

- a) **ži** = **ž'**: lž'ca, ž'd, ž'to, kož'čka.
β) **ži** = **ži**: žito, žid.
γ) **ži** = **žé**: žèto, žèd (Vedrovice), žeto, žed, (Radošov, Dešov).

g) Slabika **ši**.

- a) **ši** = **š'**: š'ška, š'dlo, hoš', v koš'.
β) **ši** = **ši**: šit — šijo.
γ) **ši** = **še**: šeroké, šerši.

h) Slabika **či**.

- a) **či** = **č'**: voč', stač't, šč'ka.
β) **či** = **či** vedle **č'**.
γ) **či** = **če** není.

i) Slabika **ni**.

a) **ni** = **ň'**, **n'**: n'c, n'č, sn'dani (ň'), ň'čky, pšen'ca, sekn'ca, seln'ca, hrozn'čke, kvasn'ce, ň'ti, rebň'k — v rebn'ce, vovesn'ca, solň'čka, sň'm (sním), s ň'ma (s nima), po ň'čem, lehň'te, sedň'te s', sedň' se.

k) Slabika **ti**.

- a) **ti** = **t**: mač'cko, já t' dám.
β) **ti** = **ti** zpravidla.

l) Slabika **vi**.

V Budějovicích a západních vseh (Jackově, Litohoři, Jakubově), v Syrovicích, v Jaroměřicích a v okolí odsouvá se **i** se slabiky **vi** v dativě a lokale jedn. mužských jmen; slovo se tím o slabiku skrátí: bratrov', zahradnikov', k ženichov', o koňov', k židov', po bratrov' atd.

m) Spojka **i**

má tvary: **i**: otec i matka (Dešov), **e**: bratr e sestra (Rudíkov), **he**: otec he matka (Bystre).

Toto pohlcování hlásky *i* vytrácí se zuenáhla z řeči a působením školy vymizí časem docela. Také sousedé se o to přičiňují, posmívajíce se z této výslovnosti větami: „Co ste měl? Knedle a zěl'. Kde ste to měl? Na kranc', v hrnc', na lavic', pod kř'dl'c'.“

V první osadě podřečí toho, v Bystrci u Brna, 80letá stařena po *i* pohlcovala *i* napořád: sl'na, hl'na, debechme bel' nekópil', neměl' sme, ale tvrdila, že se tu vždy vyslovovalo: žito, žid, šiška, cihla, zema, selné (nyní se tu od mladších vůbec vyslovuje: zima, silné) atd.

V Netíně u Vel. Meziříčí *i* se vůbec nepohlcuje, vysouvá se jenom ve slově proctnót — proctla.

V Biskupicích zní *i* ve slovech žito, žid, sila, peřina *skoro* čistě.

Také v Dešové u Jemnice se nepohlcuje leč ve slově žl'čka. Vyslovuje se tu: sela, zema, žito; ale: žid — u žeda, list — lesti, lid — ledi.

V Budišově 50letá žena (r. 1883) nechtěla se k této výslovnosti znáti, ač jí za řeči dosti často vyklouzlo: kl'ka, stol'ca a p.; tak prý se mluví v Hodově, a je prý to škarědy. Podobně neznal se tam k tomu 66nik.

V Beneticích školní děti z takové výslovnosti měly smích. ač jí z domu dobře znaly a výborně napodobily.

Nejrázovitější je tato výslovnost v okolí Mor. Budějovic, v Syrovicích, Lázu atd. „V neščeš', v Láz', ř'cho, ze vs'“ zní tu zvláštním pazrukem mezi *o* a *ö*, sousedé slyší tu *o*. Tak se tvrdí od sousedů, že v Maršovicích u Znojma vyslovují: žoto, žod, šokovné, řo (jdi), radot (raditi), mlátot a p.

3. *i* se sesiluje v *ě* (è): ñèt (níť), sněh, Kameněce, hoděne, dětě (ditě), děděna, pišceto, ztěcha, seletě, prasetě (dat. lok.), Jarišča — mn. Jařeščich.

Jmenovitě v infinitivě a v přičestí činném sloves IV. třídy děje se tak zpravidla: pvolet — povolél, hospodářet — hospodářél, jak se patřelo, honět, bláznět, voženět se, přechinět se, chetět, platěle, navrátěl se, ztratěl, oškrtěl, postěl, voš'dět, radět, dojet (mulgere), strojet, hojet; ovšem také po *z*, *s*, *ž*, *š*, *č* (jako v jiných podřečích hanáckých), vozet, noset, slózet, těšet, tlačet, hočet.

V Myslibořicích a Biskupicích nyní už: platit, radit, černit atd. V Rudíkově: hodit, černit, platit vedle: hoděl, černěl, platěl.

4. *i a*) v kmenových slabikách *lí, ří, sí, ží, ší, čí* se krátí, v slabikách *zí* a *čí* mění se v *é*: klíč, libat, ličit, lizat, dohližet, bližít se, blízko, kříž, tříska, dřimat (stříkat v Bystrci), siň, šipek, čihat, čítat (čém), — v zémě, zétra, cép, cén, cétit.

b) V zdrobňovací koncovec *ík* mění se *i* v *é* toliko po *z* a *s*: vozék, psék, lesék, nosék; ale: košík, nužik; — porůznu: rohlék (Zakřany).

c) V genitivě mn. jen po *z* a *s*: kozé, břizé, mezé, hosé, kosé. —

Ostatek každé dlouhé *i* v slabikách kmenových i ohýbacích se krátí: bílé, díra, povídat, zeli, boří, roždi, dnešního, ležim, mlátiš, chodí, meslíme, slešíte, rebník atd.

y, ý.

1. *o* mění se *a*) ve zvýšené poněkud *e* (è): rěbě, rakě, hroškě, pěskě (Bystre, Vedrovice); b) v čisté *e*: rebe, peske (Meziříčsko); c) mění se toliko koncové *y* v *è* neb *é*: chytá rybě (Jaroměřice, Stěměchy, v Biskupicích rěbě i rybě), chytá rybe, německé, česke (Dešov, Bitov) Zde onde i na Meziříčsku zní *y* po sykavkách čistě: sysel, sypat, syn, syčet. V Netíně staří vyslovují rebe, mladší ryby n. rybe.

Vyšší znělo mi v Dešově jako vejší.

Kde se *i* pohlcuje, tam slyšeti též: s'n (syn), pos'pat a p. (v Loukově u Znojma).

2. *ý* se mění v čisté *é*: méto, mlén, sér, bék, téden, sékora, pécha, dobré člověk, ženských, vosléchat se.

Ve slově dým *ý* trvá. V Nárámči žena zpívala: „Tatičko starej náš“ a vyslovovala bejk, „za stara prý bylo bék.“

Proti obecnému ohylek (uhlíček je ohálek (Cidružice).

o.

1. *o* má zvuk normalní: voko, vokno.

2. *o* se mění v několika slovech v *ů* (u), ale ne všude v týchž: kuža, zbužnik, kuzle, v luň'. ruste, stuj (všude), — pokoj, neboj se, podoj (všude), loj v. luj, poď dum (Vedrovice) v. dom, záhunek (Myslibořice), putum (Cidružice), dulu (Vedrovice), vorat

— vuře (všude), kopat jablůžka — tak tě kupno — kupl ho (Rudikov), vokupávat (Biskupice), vubec = obec (Jaroměřice).

Nejčastější je tato změna na Ivančicku: jabluň, záhun, skukan, duma, hunem, harmunyka.

u, ú.

1. *u* se nepřehlasuje (jako v podřečí I. a j. str. 14.) a přechází po tvrdých i měkkých souhláskách v *o*: sod, kos, losk, hosa, mocha, našo došo, na polo, pečo, pracojo, malojo.

Toto *o* je čisté, i neliší se výslovností od sebe slova: bok (latus) a bok (fagus), kos (pták) a kos (kus) atd. Jenom v Radošově je to *o* zvýšené: bódò, cògrò, medò.

V některých osadách přezvukování toto buď částečně buď docela mizí. V Netíně bylo prý za stara: bodo, nyní i starší lidé vyslovují: budu, mucha, cukru.

V Jaroměřicích, Dešově a Bitově: hruška, budo, v Dešově: hubu, bakolo hu šraňko.

Ve Stěměchách, Radošově: huši, u sóseda, udeřil.

K základním číslovkám: sedum, vosum jsou číslovky řadové: sedumé, vosumé (Biskupice).

Za hluboký, hloubka je hlyboké, hlébka (na Meziříčsku).

2. Za *ú* (ou) a přehlasované z něho *i* je všude *ó*: sód, hól (úl), kósat, dóra (v. dira), za našó stodoló. Toto *ó* je většinou čisté dlouhé *ó*, jenom na Krumlovsku zní trochu ztemněné v *ã*, znějíc mezi *á* a *ó* asi tak jako jinde šátek, pátek a p.

V Radošově zase je poněkud zvýšené (*ó*). V Dešově zní toto *ó* mezi *ó* a *ou*, jako velmi rychle vyslovené *ou*: budou, za stodolou.

Proti č. klouzati je přehlasované klizat.

Zbódim (v Netíně) = budím.

ů.

1. V Bystřeci *ň* vyslovuje se vesměs dlouze: růža, vůbec (obec), stůl, kůň, vůl, ho sósedů, žebrákům, telatům, můhl, růstl, vorat — vůřo, nemůže — ale: pomůž.

2. Jinde se většinou krátí: ruža, stul, koňu, volum.

3. V Radošově *ň* má týž zvuk jako *ó* (= *ú*), dlouhého totiž, zvýšeného *ó*: stól, rőža, dóm, kőň — koňó — koňóm.

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. I v tomto podřečí dvojhlasíky *ia, io, ío* jsou dosti časté: pĵatro (ve Výmyslicích: patro), Dobjané, zmjást, vjadnót, korotvja, — korotvjo — korotvjó — korotvjám, hřibjata, dópjata, pópjata, hósjata, káějata — ale: prasata.

2. Za východomoravské *pauz. pauk* je tu: pók — póza (Bystrc), pók — paŷoza (Krumlovsko), babók — póza (Rudikov), pabók — pavoza (Štéměchy), babók — pavoza (Dešov).

3. *aj* se nepřehlasuje ve slovech: kraj, hajné a — což paměti hodno — ve slově vobyčaj — vobyčajně (Výmyslice).

4. Jinde se přehlasuje a mění v *é* jako původní *ej*: dé, zavolé, nélepsi, néde (nejde), néso (nejsem). V substantivech *ej* zpravidla trvá: prodej (imper. prodé), zloděj, vobycej, volej.

ěj imperativně buď přechází v *é*: přé, vokřé, buď se ŷí v *ij* a jako původní *ij* mění se v *i*: zehři, nesmi se — nepi — bi.

õ *yj* mění se v *ej*: homej, zakrej.

Zvláštní dloúžení.

1. Koncovky přičestí činného *al, el, il* se prodlužují: volál, dál, polél, sedél, zakrél, hořél, hospodářél, zblázněl se, hoďél, mlátél, chetél, prosél, kazél, dojél, přístrojil, kópil.

Někde jenom *al* se prodlužuje, *el* jenom, kde vzniklo z *yl*: omél, zakrél — seďel, odeřil, vozil (Rudikov, Křoví).

2. Dlouží se substantivní koncovka *e'*, je-li předposlední slabika krátká (jako na Tišňovsku): posél, datél, hočítél (Ivančicko, Krumlovsko).

3. Dlouží se zdrobňovací slabika *eček* ve slovech: stoléček, medéček, vedle: chlapeček, hrnyček, — sluničko.

4. Dlouží se náhradou za odsutou samohlásku: v maštál' (Cidružice), dól = dole (Dešov, voň' = voni (Budějovice), bjél'ce = bělice (Vedrovice), von bel — voň' bél' (Jaroměřice), choďél' zme, řikál', smávál' zme se, nevodvédl' mě (Budějovice). Jinde: vorál (jedn.) — voral' (mn.).

V některých osadách se vůbec koncovky prodlužují: s masém, perníkém (Bystrc). V otčenáši: plód, našé viny (Cidružice, Řeznovice).

Sraženiny.

Ach = abych, achme = abychme, dych = dybych, déch — déchme, déste = dybyste (Budišov). Nevim, kdechme ho našl', kohochme tam poslal', cochme tam dělal'. Déch měl 100 zl., coch s' kópil? — cak = copak, dobrytro.

Souhlásky.

Spodobování souhiásek.

1. Jasně souhlásky na konci slov znějí všude velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: chlib, kryv, had, hned, ploh, vuz, číž a t. d.

2. Ve skupině *sh* spodobuje se *h* v *ch*: schořet, schodit, schnilé, schnět, schrnót.

l, r, ř.

1. *l* jest jedno, měkčí o něco než *č*. střední *l*, čímž substantiva zakončená na *l -la -lo* přecházejí pod vzory měkké: v kotli, do stodole — ve stodoli, v másli.

l se mění v *m* ve slově vemblód (jako jinde).

l se mění v *lo* ve slovech: sloza, slozet.

l se neodsouvá v přičestí činném: řekl, sedl, vodnesl.

2. *r* se mění v *re* ve slově haderník (v. hadr), v *ro* ve slově skroz, *r* se mění v *d* ve slově kladynet (i jinde na Moravě).

3. *ř* netvrdne v *r* ve slovese udeřiti (hodeřet).

ř tvrdne v *r* ve slovech: porád, dvírka, nar'tek (= nářitek), Jaroměr'ce, Mesl'bor'ce, Jaroměr'cké.

n, ň.

1. *n* neměkne v *ň* ve slovech: kamen, ječmen, plamen a pod.; měkne ve slově deň na Ivančicku a Krumlovsku, jinde: den — ve dne.

n se mění v *m*: rynk — na rymku (Netín);

n se vsouvá v slovese žandat (žádoniti, louditi).

2. *ň* tvrdne v *n* ve slovech: dyna, stupen — pod stupnem (dle: ječmen — ječmenem);

ň se mění v *j*: sekaj'na, slaj'na (porůznu);

ň se vsouvá v slabice *mě*: mněsic, mněsto, mněď. Místní jméno Nětín zní Mnětín.

d, t: d, f.

1. *d* měkne jako *jinde* v příslovích: *pocád, vodsád, vodkád, v. vodkud;*

d se mění v *r* ve slovech: *svarba, herbavi.*

2. *t* neměkne v podstatných vzoru *kost* na Meziříčsku a Třebíčsku a částečně i na Krumlovsku (Výmyslice): *kost, povinnost, spravedlnost, něť, štvrť, smrt, chut, mast, kopest, dost, host, — t* tvrdne v *t* v imperativě zakončeném v *st*: *pust, mast, — ale: cheť, mlať* atd., — v příslovci *det* (= *vždyť*).

Na Ivančicku neměkne jenom ve slově *dost*, sice: *košť, hošť, niť* atd.

V Myslibořicích, v Dešově a v okolí *t* tvrdne ve slově *dyšt* (*jinde dyšč*).

t mění se v *d* ve slově *drkat* (Zbejšov), v *k* ve slovech: *klosté, klóct, klačet* porůznu (na Brněnsku, ve Vedrovicích, Zbejšově, Biskupicích, Křoví).

3. *d* a *t* nerozlišuje se v *z* a *c*: a) v přičestí trpném sloves IV. třídy: *hoděné — hodino, hraděné — hradino, proboděné, zaplatino, vendlátino, chetěné, zatratěná šelma* atd.

b) v iterativech a frekventativech sloves IV. třídy: *hádět hádím — hádiš — hádi — hádíme — hádíte, hádijó, — háděł, hádě;* tak: *sádět, obchádět, zachádět, kátět, veplátět, hotrátět, převratět — převratim, — rozhaďovat — rozhaďojo — rozhaďoval, nařídovat, vesadovat, ohlaďovat, zacheťovat, vemlaťovat* atd. Vobili *schádi, sloničko vechádi, zachádi* atd.

4. *d* a *t* před *t* v imperativě a) *trvá* nezměněno: *poďte, plaťte, vraťte* (Brněnsko, Ivančicko); b) *d* se mění v *j*, — *t* *trvá*: *pojte, hlejte, přijte, pojejte, nechojte — cheťte, plaťte, mlaťte* (Rudikov a okolí); c) *d* i *t* mění se v *j*: *pojte, bejte* (*beďte = buďte*), *nejejte, mlaťte, plaťte, vraťte* (Křoví); d) *d* *trvá*, *t* se mění v *c*: *poďte, jeďte, mlac — mlacte, vrac — vracete* (Stěměchy, Martinkov a dále za Třebíčem).

5. *t* se rozlišuje v *c* ve slovese *chcet* v. *chcit — chcel — chcé.*

b, p; m; v, f.

1. *b* se přisouvá: *blizat, blizačka* (Ivančicko).

2. *p* se mění u *v* ve slově *vták* jen na Brněnsku a Ivančicku; *jinde* je *pták*.

3. *m* se mění v *n*: veno — veneš (= vemu = vezmu), senka, senky (= sem).

4. *v* se přisouvá: vlaseca v. lasica, vlaštvka (jako v jazyce spisovném).

v se mění v *b*: zbihnót (zdvihnouti) — zभिhni to, hóbodka (úvodky), bud bule tvá (Zákřany), bedle (Dešov).

v jest všude přidechem každému náslovnému *o*: voko, voves, vobili, vorat, navopak atd.

g, k; h, ch.

1. *k* se mění v *g*: cogr, gasa a p. (Bystre), v *ch*: chrt v. krtince, v *h*: hdo, hde atd.

2. *sk* mění se před *i* (*i*) v *sc*, — *ck* v *cc*: znojenské — znojensci, oherské — ohersci, zakřanské — zakřansci, moravské moravsci, panské — pansci, světské — světsci, jaroměrecké — jaroměrsoci, — rosické — rosicci, blatnické — blatnicci, medřické — medřicci, německé — němecci, katolické — katolicci, mesl'vecké — mesl'veccci atd.

2. *h* jest přidechem každému náslovnému *a*, *e*, *i*, *o* (= *u*) *ó* (= *ou*) v krajině od Brna na severovýchod po Byteš, od Byteše na jihozápad přes Dalešice k Budějovicům: hale, habech, handěl, Héva, he (= *i*), hiné, hiva, ho sóseda, hotekl, hodeřet, hóhor, hóvodka atd.

Na Jaroměrsku, Třebičsku, Meziříčsku je přidech *h* jen porůznu v několika slovech: hocho, holica, hozeny, hól (úl); sice jsou hlásky čisté: abech, o sóseda, oderil, óroke, ohli atd.

Na Krumlovsku, Znojemsku a Budějovsku přisouvá se *h* k náslovnému *li* (*l'*): hl'st, hl'd, hl'tost, hl'pa, hl'žka, hl'ska (= líska).

h (*ch*) se vsouvá ve slově motchéł, hroždi (skoro všude).

h se odsouvá: vězda, vizdat, řbet, rane (hrany), ložek, dopak, dypak.*)

3. *ch* se mění v *k*: vokliplé, — kvála (Budišov), v *s*: sco — scete — scel.

*) Šembera v „Základech dialektologie“ na str. 43. uvádí z Hostími tvary: *gřích*, *gřešit* m. hřích, hřešit. Těch ani v Hostími ani v celém okolí nikde není, a tuším že nikdy nebylo. V těchto a pod. slovech není hlásky *g* ani v nářečí lašském na samém rozhraní řeči polské.

z, s, c.

1. *z* měkne v *ž*: kolomaž, kolomažnik, stežka.
z se vsouvá: nahrazdit — náhrazda, ohrazdit — ohrazda.
z se odsouvá: řicadlo (zřicadlo = zrcadlo).

2. *s* měkne v *š*: šahat, podošihnót (Rudíkov), mušet — muši, mušel (mošil) na Budějovsku.

s se mění v *j* před sykavkou: proj za nás (na Budějovsku).
s se mění v *c*: plíct, myct (méstí), vycet, kraect (Krumlovsko), jaroměrké, v *ch*: chcipnót.

3. *c* se měkčí v *č*: dečke — dyčky.

ž, š, č.

1. *ž* mění se v *z*: řizavé (řežavý).

ž mění se porůznu před sykavkou v *j*: aj se vrátím (Radošov).

2. *š* je i v tomto podřecí všude za *č. šť*: měščan, ščesti, vyjmouc dyšt (v. str. 208.)

3. *čc* buď se zřetelně vyslovuje: kočce (Budějovice, Štěměchy), buď zní jako *cc* (*c*): koce, nebo přechází v *jc*: kojce (Radošov), vorajce (Hroznětín).

4. *čk* před *i* mění se v *šč*: jeříček — jeřišci (jiříčka pták), kovaříček — kovařišci (červená plošnice stromová).

j.

j náslovné mění se v *h* na Brněnsku, Ivančicku a Krumlovsku, jinde jen porůznu: hiva, liné v. jít, jime (Bystec), hináč, hiščerák (krtonožka), hit, hiva v. jim, jiné, Jidáš (Vedrovice), hiva, Hinošov, liné, hiskra, lišče (ještě), hidro — hidrata = jádro (Zakřany), ikavec, ikre, išcerka v. jít, jisté, jiskra, jime, jich, ji (dat.), jiva (Rudíkov).

Ve středosloví *j* vyznívá zpravidla zřetelně: bojijó se, hrozijó, pije — piovaté (pihy).

V Bystrci se vyslovuje půjdu, jinde pudu.

Spojka jestli zní: ešl' (Rudíkov), hešl' (Hroznětín). Hešče na Krumlovsku = ještě.

j se mění všude v *đ* ve slově đama.

P ř e s m y k

Žlica (žl'ca) — lžica, kotkavé — koktavý (Zbejšov), čerchané — čechraný (ib.), konólia — kolónia (ib.), hyntí — hnití (niti, Bystec).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *holub, dub*.

Jedn.:	1. holob	dob
	2. holoba	doba
	3. holobovi (ov)	dobo
	4. holoba	dob
	5. holobe	dobe
	6. holobovi (ov, o)	dobo (ě)
	7. holobem	dobem.

Množn.	1. holobi	dobe
	2. holobu	dobu
	3. holobom (um)	dobom (um)
	4. holobe	dobe
	5. holobi	dobe
	6. holobech	dobech
	7. holobama	dobama.

2. Vzor *muž, uňž*.

Jedn.:	1. muž	nuž
	2. moža	noža
	3. mužovi (ov)	nožo
	4. moža	nuž
	5. možo	nožo
	6. mužovi (ov)	nožo (noži, nož')
	7. mužem	nožem

Množ.	1. moži	nože
	2. možu	nožu
	3. mužom (um)	nožom (um)
	4. može	nože
	5. moži	nože
	6. mužách (ich)	nožich (ách)
	7. mužama (ema, ima)	nožama (ema, ima).

3. Vzor *obraz*:

Jedn.	1. vobraz	Množ.	vobraze
	2. vobraza (o)		vobrazu
	3. vobrazo		vobrazom (um)

4. vobraz	vobraze
5. vobrazo	vobraze
6. vobrazo (vobrazí, vobraz')	vobrazách (ich)
7. vobrazem	vobrazama (ima).

1. Neživotná mají v genitivě jedn. častěji *a* než *u* (*o*) jako i v jiných nářečích mor. (I. 18); slyšeti tu *i*: vod *zada*, vod *předa* (Vedrovice).

2. V lokale jedn. měkké kmeny neživotné mají na Brněnsku, Ivančicku a Krumlovsku až po Byteš a Náměšť *o* (= *u*): v ohňo, v košo, v leso, na vobrazo, jinde *i*, kteréžto se často pohlcuje: na stol', v kancelář', v les', na voz' atd. (v. str. 201). Den má vedne.⁹

3. V dativě mn. je na Meziříčsku *om*, jinde převládá *im* (um).

4. V lokale mn. tvrdé kmeny mají *ách* n. *ech*, měkké *ách* n. *ich* (= *ich*): ptákách, sedlákách, stromech, domech; chlapcích, mužách, nožich, lesich.

5. V instrumentale mn. převládá koncovka *ama*, měkké kmeny mají také *ema*, *ima*: hrcema, mečima, lesima, volima.

6. Soudce svým tvarem *sóci* skloňuje se jako správci dle přídavných.

Vzor *vokno* skloňuje se celkem jako v ostatních podřechách hanáckých: dat mn. oknám, lok. na dřevách, řídčeji na dřevech; genitiv mn. končívá se v *é*: vokné, kolé, hnizdé.

4. Vzor *pole*:

Jedn. 1. pole	Množ. pola
2. pola	poli
3. polo	polám
6. polo (poli, pol')	polích
8. polem	polima (ama).

Vzor *znamení* vyjmouc instr. mn. *ima* a skrácené koncovky skloňuje se dle řeči spisovné: zeli, do zeli, k zeli, v zeli. Jen porůznu vyskytují se tvary: v zeló, v kameňó a p.

5. Vzor *ryba*:

Jedn. 1. reba	Množ. rebe
2. rebe	reb (rebé)
3. rebě (i)	rebám
4. rebo	rebe
5. rebo	rebe
6. rebě (i)	rebách
7. rebó	rebama

6. Vzor *hosa*:

Jedn. 1. hosa	Množ. hose
2. hos'	hosé
3. hos'	hosám
4. hoso	hose
5. hoso	hose
6. hos'	hosách
7. hosó	hosama (ima).

7. Vzor *stodola*.

Jedn. 1. stodola	stodole
2. stodole	stodolé
3. stodoli (stodol')	stodolám
4. stodolo	stodole
5. stodolo	stodole
6. stodoli (stodol')	stodolách
7. stodoló	stodolama.

Dle tohoto vzoru skloňují se všechna podstatná na *la*: jahla, škola, skala, trohla atd.

Vzor *starosta* má akk. jedn. roven genitivu: potkal sem Procházke, Klime, Vávre, staroste, tate.

8 Vzor *duše*.

Jedn. 1. doša	Množ. doše
2. doše	došé
3. doši (doš')	došám
4. došo	doše
5. došo	doše
6. doši (doš')	došách (ich)
7. došó	došama (ima)

Genitiv mn. všech těchto vzorů ženských končí se z pravidla na *é*: stodolé, trohlé, jehlé, hré, kuré (kůra), Rozáré, doliné, rodiné, vrané, kačené, žené, sviňé, hospodeňé, žabé, svarbé, lampé, kravé, barvé, selké, tetké, roké, kavké, písničké, švestké, knížké, svičké, holčké (ulička), stežké, nohé, kozé, břízé, mézé, hosé, kosé, vosé, kapsé, slépicé, lavicé, vovcé, ružé, nušé, Marušé, Kačé atd.

Na Brněnsku těchto tvarů ještě není; na Ivančicku a Krumlovsku jsou již obecné, a vyskytují se jen některé genitivy pravidelné: bab, votypek.

Jinde obecné jsou jen tvary v *é* vyjma: „Kolik hodin?“ po různu jen slyšet: dróžek, písniček a p.

Vzor *zem* skloňuje se jako na Brněnsku (str. 169).

9. Vzor *kost*.

Jedn.	1. kost	Množn.	kosti
	2. kosti		kosti
	3. kosti		kostim
	4. kosti		kosti
	5. kosti		kosti
	6. kosti		kostech (ich)
	7. kosti		kostima.

1. Instrumental jedn. končí se z pravidla na *i*: s chetrosti, tó masti, tó hnutí, těžkó nemocí, za peci, radosti, zlosti, se lži. Jen na Brněnsku a Ivančicku jsou ještě tvary: kostó, hynťó, za pecó atd. (vok. kostó!) a po různu na Meziříčsku (v Netíně).

2. Instrumental mn. končí se z pravidla na *ima*: starostima, hnutíma, nemocima.

Lidi a *děti* skloňují se jako v podřechi tišnovském (str. 190).

10. Vzor *mrkev*.

Jedn.	1. mrkev	Množn.	mrkvě
	2. mrkvě		mrkvi
	3. mrkvi		mrkvjám
	4. mrkev		mrkvě
	5. mrkvjo		mrkvě
	6. mrkvi		mrkvjách
	7. mrkvjó		mrkvjama.

Tak skloňuje se mimo jiné (korotev, pánev atd.) též *krotev* (krov na střeše).

V Bystrei jsou ještě tvary tišnovské: mrkvja, korotvja atd.

Kryv má ve všech ostatních pádech: krvi.

Dle vzoru hříbě — hříbjata skloňují se také některá neživotná na ě (e).

11. Vzor *idre* (jádro).

Jedn. 1. idre	Množn. idrata
2. idrete	idrat
3. idreti	idratom
6. idreti	idratech
7. idretem	idratama.

Nominativ jedn. je také: jidre, hidre — idro, jidro, hidro, ostatní pády jsou zpravidla dle idre: hidrete, hydrata atd.

Tak skloňují se: košče, vohnišče, strnišče, tržišče, brabišče (mravenišťe) a p.: na vohniščeti, brabenci só v brabiščeti, po všech tržiščatech.

Porůznu jen vyskytují se některé tvary na *isko* (dle vokno): strnisko, žitnisko v. žitnišče, vovesnišče a p.

Hnizdě n. *hnizdo* skloňuje se též dle vzoru hříbě: hnizděte, na hnizděti, hnizďata.

Dual *roce* pořádku se vyskytuje: roce mně bolele (Bystre); obyč. roke — roké — rokám atd. — gen. a lok. rokó, nohó (na Budějovsku).

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. dobré — dobry,	dobrá	Množn. dobři, dobry
2. dobryho	dobry	dobréch
3. dobrymo	dobry	dobrému
4. dobryho — dobry	dobró	dobry
6. dobrym	dobry	dobréch
7. dobrém	dobró	dobréma.

Genitiv, dativ a lokál jedn. r. ž. je *dobry*: z bily hos', vod náhly a nenadály smrti, hodny ženě, v čisty a studeny vodě, jedny toze bohaty holce, k sedmy hodině, my малы ceři.

Zvláštní je pád předložkový na otázku kde?: bele sme na krátky, na dlóhy, na široky, na břichovsky, ve stříbrny (názvy pozemků ve Vedrovicích a Myslibořicích).

Přídavné přisvojovací od Brna po Znojmo a odtud po Budějovice je *uj -ova -ovo*, jinde *u -ova -ovo*. Skloňuje se celkem dle vzoru dobré. Jako jinde tvoří se i tu taková possessiva i od vlastních jmen adjektivních: Hladku -ova -ovo, Pokornu, Novotnuj.

Komparativ má celkem pravidelné tvary hanácké: známé — známější, modré — modřejší, blízké — bližší, chodé — chodší, lehké — lehčější, hezké — hezčější, krátké — kratší. Sladké má sladší i sladčější, svaté — svatější, dobré — dobřejší (= chutnější, sice lepší). Na Budějovsku nerozlišují *k* v *č* před *ě*: divokější, lehkější, grubskější.

Skloňování zájmen.

1. já	me
2. mně, mě	nás
3. mně, mě, mi	nám
4. mně, mě	nás
6. mně, mě	nás
7. mnó	nama.

Genitiv, dativ, akkusativ a lokal *mě* je v některých osadách na západ od Třebíče, na př. v Štěměchách, dativ *mi* na Budějovsku.

1. te	
2. tebe, tě	sebe
3. tobě, ti, t', tě	sobě, si, s', se
4. tebe, tě, ti, t'	sebe, se, si, s'
6. tobě	sobě
7. tebó	sebó.

Dativ *ti* (t'), akk. *tě* je na př. v Myslibořicích, Štěměchách, Radošově.

Dat. i akk. *ti* (t') ve Vedrovicích, Křoví, Budišově, Rudičkově, Biskupicích.

Dat. *tě*, akk. *ti* (t') na Ivančicku.

Dat. i akk. *se* je na Ivančicku a Krumlovsku; jinde většinou dat. i akk. *si* (s').

1. von — vono	vona	voni — vone
2. jeho, ho	ji	jich (ich)
3. jemo, mo	ji	jim
4. ho, jé — je, ho	jo	je (jich)
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	nima.

Akk. m. jest *ho* i *jé* vedle sebe; předložkový akk. je zpravidla *ně*. Někde je *ho* pro životné, *jé* pro neživotné (Jaroměřice). Akk. st. r. jest většinou *je*, někde je *ho* pro mužs. i střed. rod (Biskupice, Hroznětín). Akk. mn. *jich* vedle *je* na Krumlovsku. V Biskupicích jest lok. *ňom*, v Dešově: za *ňo* = něho.

Jejich skloňuje se, jakož i jinde: jejichho, jejichmo atd.

Mnj — *má* — *my* skloňuje se celkem dle dobré -á -y.

1. náš — naše	naša	naši — naše
2. našeho	naši	našých
3. našemo	naši	našém
4. našeho — naše	našo	naše
6. našem	naši	našých
7. našém	našó	našéma

1. ten — to	ta	ti — te
2. toho	ty	tých
3. tomo	ty	tém
4. toho — to	to	te
6. tem	ty	tých
7. tém	tó	téma.

Porůznu vyskytuje se i v tomto podřečí tvar *tem* = ten (Křoví). Sesilněné tvary jsou: tentom, tentok, tenlen, tenlek. Za ženské tvary *ty* je v západní části toho podřečí *té*.

Právě tak se skloňuje *kdo*, jen že v lokale zde onde se vyskytuje tvar *kom* (Dešov). — V Biskupicích: *v čom*.

Skloňování číslovek.

Jeden — *jedna* — *jedno* skloňuje se dle vzoru *ten*, jen že v lok. jedn. bývá častěji *jednom* než *jednem*.

Dva — *dva* — *dvě*, *tři*, *štyři* — *štyry* mají obecné skloňování hanácké.

Sedum, *vosum* má: do *sedum'*, vo *vosum'* (Rudikov); na Krumlovsku *sedm*, *vosm* — *sedmi*, *vosmi*.

Pět — *deset* má dat. *pětim*, *desitím*, instr. *pětima*, *desitima*.

Za *mnoho* říká se: *moc*, *mocka*, *mockal'*, *moclik* (kolik).

Kolik skloňuje se po hanácku: do *koliki* o *koliki* (Krumlovsko).

Toliž = tolik (Jaroměřice, Budějovsko).

Všecek — *všecka* — *všecko* má častěji skloňování zájmenné nežli složené: všeho, všemo, všech atd. Nom. pl. je: všeci n. všici.

Časování.

Časování tohoto podřechi neliší se hrubě od ostatních podřechi hanáckých. Zvláštností jeho jest a) že přechodníků má velmi po skrovnu; zná jich jen několik ve smyslu způsobovém a časovém: seďa, stoja, leža, kleča, stávaja, lihaja, nepřimiřaja: Ten člověk žije nepřimiřaja jak hovado, b) že ve středním rodě užívá přičestí činného o tvaru neurčitém: je tam zmrzlo, už je dost namoklo, přeložila sem, belo to (= tu, v pokoji) vechládlo, c) že má zvláštní neurčité přičestí trpné v neosobní vazbě trpné: Už je zaplatino — pivo je zaplatěny, už máme vemlátino — žito je vemlătěny, je psáno — psaní je napsany, dež jo (krávu) prodáváno, je zamračino — nebe je zamračeny, je zamčino, už belo pojedyno atd.

I. třída.

Vest (vect: Štēměchy, Dešov) — vedo — vedó, vedyno, čist — čto — čtl — přečtyno, kvyst — květo vodkvětlé, zamest — zameť (zamec) — zametyno — zametat, plest (plict: Štēměchy, Dešov) — pletyno, přist — předo — přidl — před — předyno, krast (zde onde: kract), nest zanesino (zanešino) — vodnešené, lezt, vezt — vodvezino — vodvežené, pást — napasino — napasené, třist — třisl — třes votřešené, zibst (zábst) — zabe — ziblo — voziblé (ob. voznošené), pect (pyct) — pečo — opeč — opečené — napečino, moct — mužo — pomož, tlóct — tločo — potločino, řict, sict — posečino, tyct, vliet (vlect), rožit — rožo — rožó — roži — rožel — rožito, zapnót — zapnoté, vzit — veno — veneš — venó — veň — veňte (v. vemo, vezmo) — vzal, vzito — začit — začal — začito, otit — ofal (otl) — otito, žit — žno — žal — požito, třit — tři — třite — třel — otřety, mřit — omrlé, zavřit — zavřeté, mlet — melo — zemlino, pohřit (= pozřiti) pohřo — pohři — pohřel — pohřeté, kret — krejo — zakré zakrél — zakreto, met — mejo omé — omél — ometé — ometo, — lit — lijo — nali nalil — nalito, vit — vijo — zvi — vil — zvito, plet — plejo — plel — pleté, plot — plojo — plol — ploté.

Za *čist* užívá se obyčejně slovesa říkat. *Hnístí* je neznámo, užívá se za ně sloves: válet (těsto), tlačit (boty), mačkat (šaty). Podobně neznámo jest *mástí*; říká se: plíst někoho. — Za „*najmót* dělníka“ říká se „zjednat si“. V Radošově neužívají slovesa *otít*, nýbrž toliko oseknot. Sloveso *koutí* tvarem kovat přestupuje do V. třídy: kovám — kové — koval. Za *doutí* říká se démat.

Na Krumlovsku slyšeti infin. *moce* (moci): Až nebodo *moce* dělat.

II. třída.

Minót — mino — minol — minoté.

Tisknót — tiskno — tiskni — tisknite -- tiskl -- tisknoté. — Ani se nehl.

III. třída.

Omět — omim, omijó — omjé.

Trpět — vetrpino, cheet (cheit) — cheo (sco) — cheé — cheet.

Hleděti přestupuje tvarem hlídat do V. třídy: Co hlídáš? Nehlidé! Hlidal sem.

IV. třída.

<i>platět</i>	plaf (plac)
platim	plafte (placte)
platiš	plafme (placme)
plati	plafěl, -a, -o
platime	zaplatino
platite	zaplatěné. -á, -y
platijó.	

O záměně hlásky *i* v *ě* v infinitivě a přičestí činném viz str. 203.

O rozlišování zubnic v imperativě a přičestí trpném viz str. 208.

V. třída.

1. Vzor *dělat* má v 3. os. mn. zpravidla: dělají, volají, chovají, zpívají; jen porůznu: dělajó, volajó atd. (Dešov).

2. Vzor *kácet* nerozlišuje zubnic *d* a *t*: kátět, hádět, vobchádět atd. (v. str. 208).

3. Vzor *hřít* zeslabuje v indik *ě* v *i*: hřijo, vokřijo, smijo se; imperativ: zehři se, přé mo to, vokřé, nesmi se; přičestí činné: hřil, vokřil, smil se.

4. Vzor *tesat* má tvary pravidelné: tešo, kolibo, kopo, vuřo, češo atd.

Sloveso klouzati se má tvar klóhat se.

VI. třída.

Kopovat — kopojo — kopojó — kopoj — kopoval — kopováno — kopované.

Slovesa bezpříznaká.

1. Dat — dám — daji — dé — dáno — dané.

2. Vědět — vim — vijó — pověz — povědino.

Onikajice říkají *vědi* (Budějovsko), viď — viďte, veď — veďte, vede — vejte (Krumlovsko, Myslibořice), vida (Jaroměřice).

3. *jest* (zde onde hest) — jim — jijó — jez — snědyno — snědené.

4. *bet*:

so (sem)	néso (nésem)	beď — beďte
seš	néseš	bel
je	neni (néně)	
sme	nésmo	
ste	néste	
só	nésó.	

Tvar *sem* slyšeti porůznu na Meziříčsku, méně v Dešově.

V otázkách užívá se v 2. os. mn. tvaru *sete*: Sete doma? Sete tam? Nésete nemocné?

Tak mluví se i jinde na západní Moravě, jmenovitě i na Žďársku (na př. v Bohdalově), kdež záporný tvar zní *nejsete*.

Zde onde říkají *bujdo* za budo: bujdo psat (Náměšť).

Příslovce.

Tudle, tudletky, tudletkym, támle, semka, tadytky, tadytkom, vocadky, tamlen, tamlek, votátok (odtud), dol, poď dom, venko, venka, venky.

Větili (Bystre), ničky — ň'čkom — nynčkom — nynčkym — nyčky — neničky — nyčkym, vonegdá — vondyno, dotavád, posavád, prvy, tepráv (Jaroměřice), putum — putym — potomek, dečke, kvičeró.

Ten až měl stracho! (= teprv). Mezi nimi bělají se budovy *ba* jednotlivé, *ba* ve vesničku shluklé (Fr. Stránecká), bárci, pozticha, lale! (= hle!), han (ano), nešt, take, jesli — esli — jesl' — esl' — hesl' — hešl', e — he (= i).

Komparativ příslovci má koncevku *ijá* n. *ijác*: špatnijá, sladčijá, pobožnijá, teplijá, chladnijá, pěknijá, škaredijá, pozdijá, kratčijá, zimnijá — nebo: teplijác, zimnijác, pozdijác atd.

Počínajíc od Biskupic, Jaroměřic a Třebiče na západ končí se komparativ příslovci na *ejc*: pěknějce, teplejc, dulejc, na hořejc, chladnějc, hlóbějce; — v Radošově: teplejic. tmějic, lacinějic.

Rád má komparativ: reší.

Vo chodéch serotkách a vo andělo.

Bela vdova toze chodobná; děti mjela jako smeti, ale ve všem jinym nedostatko dost. Bela dobrá matka, starala vo svy děti, jak jen mohla, do ópado pracovala, abe je veživila, ale což, dež to přece jen malé kósek chleba belo, co vedělala, na tolik zobu. Trápila se nad tém, křadla, až olehla a těžko se rozstonala. Dež se ož bližela k poslední hodince, poslal k ň' Panbu anděla, abe došo její do nebe vodvedl. Dež anděl k její posteli přistópil a plačici serotke vokolo ni stát viděl, belo mo jich lito a vrátěl se do nebe proset votce nebeskyho, abe nechal ješče tém serotkom matko na živě. Dež před votce nebeskyho vstópil a prosbo svó mo přednesl, votec nebeské řekl mo: „Vrať se na zem, potop se do mořa a dones mje ze dna mořskyho kamen.“

Anděl vrátěl se na zem, pohróžel se do mořa, vzal velké kamen a k votco nebeskymo se s něm vrátěl. Votec nebeské kamen vzal, jako kósek chleba v polo rozlomil, a belo v něm plno drobóckých zvirátek. „Hle“, řekl andělovi, „jako na sta žije to v tem kameni rozličných drobných zvirátek a nedám jim zahenót, tak e nezhenó serote na zemi“. Dež to pověděl, votec nebeské kamen složel jako spiš bel, dal je andělovi a poročel mo.

abe jé donesl zas do mořa. Za pokoto, že mjel tak slabó duvěro k votci nebeskymo, kázal mo tři leta na zemi pobet a lidem slóžet.

Šel tedy anděl zas na zem a vstópil do složbe o pána, keré mjel hrozny bohatstvo. Aň žene nemjel, aň děti, ani přítelička; a taky si jich nežádal. Nač pomeslel, to se mo stalo, kam se mo zachtělo, tam jel, každá vula se mo veplněla; ale dobryho žádnymy neodělal aň za mak. Na lidi bel zlé, a nerádi o něho ani za drahy peníze slóžil'. Ale anděl měl andělskó trpělivost, a pán si jé brzo voblíbil a kam se hnoł, bral jé všade s sebo. Jednó vebral se pán na lov, anděl s něm. Přišl' do velkyho lesa, a tam pán, dež honěl srno, hloboko do lesa zablódl' a cesto zpátke najit nemohl; anděl bel mo všade po boko. Noc je přepadla, a poněprv ve svym živobeti pán spal na holy zemi. Ale vic než to, hlad jé trápil, a všade posto, aň plaňóške vidět nebelo. Jak rád be bel za vděk vzal něčerněšim kóskem chleba, debe ho belo. Hladové, onavené ráno stal, a zas na cesto se vedál'. Drohé den našl' ož ledakde plaňóško, čerstvé pramen, černó maleno, ale na stopo člověka nepřišl'.

Pán klel a zas plakal a hoboval, ale anděl jen ho těšl' a mo domlóval, abe duvěřoval v Pánaboha, ten jedině že jim pomoct muže. Ale pán na Pánaboha málo dbal. Tak blódl' moc dni v tem les' a živil' se jenom kořinkama, lesnim ovocem, a ešl' nekde veverko pán zastřel'l, že s' jo opek'l'. Ale na tem nebelo dost. Jednoho dne přepadl' je v noc' zbojnic', a dež viděl' na pánovi pěkné šat, do čista ho vo všeko vobrál', ba ješče ho sbil'. Debe nebelo anděla, nebel be pán aň stal, ale anděl mo rane zahojel.

„Ach snad tade v tem les' zahenem“, nařikal pán.

„Jen te mjé, pane, duvěro v Pánabohoho, jen von nám muže pomoct!“ řekl anděl.

„Ach co se bode Pánbu vo nás starat!“ zabročel pán.

„Dež se e te, pane, vo něho nestaráš, von se přec vo tebe stará, a debe se nestaral, bél' bechme tade zahenól'.“

„No a nezahenem? Det nemáme aň šatu, aň ň'c, čím bechme se zachranil'“, pravil pán.

„Staň, pane, a pudem tóto stežkó, dófám v Pánaboha, že dojdem k dobrém lidem.“

„No až se zase dom vrátíme. vodslóžim se ti dobře za tvó složbo“, pravil pán andělovi, ale anděl zavrtěl hlavó, že žádnó vodměno nežádá. Cestičká tó přišl' vskotko z lesa ven a do dedinke, kde přebéval' dobří, ale toze chodi l'di. Na stránich, na planých polich, motekó jen pokopaných, špatny jen rostlo ž'to a voves. Kósek chleba jen jako popel šedyho a trocho mlíka keselyho dostál' pocestni, ale z opřimnyho srdca jim belo dáno; pánoyi nédražši jídla, co na stol' mival, tak nechotnale, jak ten černé chlib. A nejen vo chlib se s něma rozdělit', ale e šate jim dál', dež slešél', že só vo šate volópeň' vod zbojniku. Pán, dež viděl, jak ti chodi l'di rádi jim pomáhaji a vo posledni sósto s neznáméma se dělijó, rozpomenol se, že, třebas bel bohaté, nikdá l'dem nepomohl, e ominěl s' v docho, až se dom vráti, že bode lepší dělat, než spiš dělával. Anděl znal mešlenke jeho a těšel se z toho, že se pán nad sebó rozpomenol a jináč dělat s' ominěl.

Dež se o dobrých téch l'di poselníl' a s' vodpočinól', anděl vedl pána svyho dom. Třetiho dne přišl' zase do dědine. Anděl vedl pána k néposledněši maly chalópcu, a podívál' se vokynkem do seků'ce. Modlilo se tam v chody seků'ce šest děti za svó maminko a prosel' Pánaboha, abe je nevopóšcel.

„Vidiš, pane, to só serotc', nemaji matke ani votce, jen votce nebeskyho.“ A dež k město přicházél', anděl se zastavil: „Ňčkom di jož, pane, sám dom, já jož s tebo bet nemužo, nebo tři roke minole, co ti slóžim, a ňčkom se mosim vrátět k votco nebeskymo. Dófé v Pánaboha a pomesl' dobrém na te serotke abe s' e Pánbu jedná na tebe dobrém zpomjel. Dež to pověděl, zmizel. Pohnoté vodešel pán do mjesta, a co s' ominěl, to e ve-konal; všecko nádhero zanechal a stal se přivětivém, milo-srdném votcem šesti serotku.

Rudikov.

Přepsala sl. *Jos. Štastná.*

Mluva města *Třebíče* podstatně se liší od podřechí osad okolních, majíc do sebe ráz obecné češtiny.

Samohlásky.

1. *a* se přehlasuje: do kopce, do koše, od zetě, od učitele, potkal komináře, ruže, duše. Po *c* v nominativě jmen rodu ženského drží se tvary nepřehlasované vedle přehlasovaných: žlica, čepica, palica; tak i kaša.

2. *é, ie* většinou se krátí: dešt, meno, pero, klešče, nest, lezt v. chliv, mlíko, prstynek, kamynek, putynka. V koncovkách adjektivných mění se v *y*: dobroho, dobrymu, po páty, půl šesty.

ě imperativné mění se v *i*: sednite, kleknime, zavřite.

3. *i* má ve všech slabikách zvuk čistý: lid, křivej, sirotek, žid, nosit, vařit atd;

í se krátí skoro ve všech slabikách kmenových a ohýbácích: dilo, bilej, pismo, zajic, mřit, dřit, zapirat, nosivat, uhli, hovězi, duši, kosti, ruži (instr: sg. a gen. pl.), nosim, chodime, chlista, klič, v zimě, cisař, šipek, čitat, rohlik, žebřik, košiček.

V *ej* mění se jen ve slovech: vozejk, nožejk, cejn, cejtit. Za mor. psíček je tu č. pejsek.

4. *y* je čistě: ryby, pysky. Jen slovesa myt, kryt, ryt mění *y* v *e* v indikativě: meu, kreju, reju;

ý se mění v *ej*: bejk, pejcha, pastejř, vejmluva, mejlit se, dobrejch.

5. *o* se mění v *u* ve slovech: kuže, kuzle, stuj, v. neboj se.

6. *u* má zvuk čistý: budu, hubu, kup cukru;

ú se mění v *ou*: dlouho, kout, za stodolou, vedou, žaloudek, *u* a *ou* v ohýbácích koncovkách jmenných přehlasuje se v *i* (*í* se krátí): ruži, duši, za peci, naši stodolu, za naši stodolu.

Po *c* drží se *u*, *ou*: palicu — palicou, čepicu — čepicou.

7. *ů* se krátí: dvur, stul, ruže, sousedu.

8. *aj* drží se ve slovech: kraj, hajnej;

ej přehlasované i původní se nemění: zavolej, přej, nasej, nejlepší;

ij a *yj* se mění v *i*, *y*: pi, bi, uši, uži, umy, zakry.

9. Zvláštní délky jsou: zéli, pivo, Bóže, na hóře.

Souhlásky.

1. *l* jest jedno, střední. Substantiva na *el* a *la* kolísají mezi skloňováním tvrdým a měkkým: učitel — učitele i učítela, do popele, v popeli, do školy i do škole, ve škole, dvě školy i škole.

2. *d* se mění ve zvláštní, ne příliš zřetelné *r* ve slovech: gro, gre, gry (kdo, kde, kdy) a p.

3. Přídech *v* je pravidelný: vokno, voko, voves, voběhnout. Přídechu *h* není: abych, udělal ouvod, oul.

4. *st* neměkne v *st*: host, chytrost, ale: niř, řtvřt;

d, *t* imperativné se nemění: nechoďte, zaplař — zaplaťte;

t a *d* nemění se v *c* a *z* v iterativech V. řřidy (jako v okolním podřech): kátět, uklidět, vychádi.

5. *řč* nemění se v *st* měřčan, neřcesti, řčedrej.

Skloňování.

Jedn. 1. ten	náš	malej	kluk
2. toho	nařeho	malyho	kluka
3. tomu	nařemu	malymu	klukovi
4. toho	nařeho	malyho	kluka
5. ty	náš	malej	kluku
6. tom	nařem	malym	klukovi
7. tym	nařim	malym	klukem

Množn. 1. ty	naře	maly	kluci
2. tech	nařejch	malejch	kluku
3. tem	nařejm	malejm	klukum
4. ty	naře	maly	kluci
5. vy	naře	maly	kluci
6. tech	nařejch	malejch	klucich
7. tema	nařejma	malejma	klucima.

Podstatná měkkého zakončení mají v lokale jedn. *i*: na koni, v koři, v koláři, v háři.

Vzor obraz má v lokale jedn. *i*: na vobrazi, v lesi, na vozi, v nom. mn. *y*: vobrazy, lesy, vozy.

Skloňování zájmenné a složené má v nom. mn. pro všechny tři rody stejný tvar: vaře chlapani, znojemsky měřřani, německy hruřky, moravsky vina, turecky vojáci.

Akkusativ mn. rovná se nominativu: Viděl jsem vojáci vtáci, kominári.

Lokal mn. konči se na *ich* a *ech*: vojácich, vtácich, nořich, učitelich, stromech, hodech.

Instrumental mn. po měkkých souhláskách konči se na *ima*: mužima, konima, učitelima, kořima, nořima. Jména na *k* a *ch*

tvoří jej od nominativu mn.: klucima, vojácima, vtácima, hošima. Po jiných souhláskách má koncovku *ama*: holubama, prutama.

Přítel má v množn. čísle: 1. přátele, 2. přátel, 3. přátelum, 6. přátelich, 7. přátelima.

Jedn.	1. ta	naše (a)	bilá	koza
	2. ty	naši	bily	koze
	3. ty	naši	bily	kozi
	4. tu	naši (u)	bilou	kozu
	6. ty	naši	bily	kozi
	7. tou	naši (ou)	bilou	kozou
	Množn.	1. ty	naše	bily
2. tech		našejch	bilejch	koz
3. tem		našejm	bilejm	kozám
4. ty		naše	bily	kozy (e)
6. tech		našejch	bilejch	kozách
7. tema		našejma	bilejma	kozama.

1. mrkev	mrkve
2. mrkve	mrkvi
3. mrkvi	mrkvim
4. mrkev	mrkve
6. mrkvi	mrkvich
7. mrkvi	mrkvima.

Instr. jedn. končí se zpravidla na *i*: kosti, niti, za peci.

Instr. mn. substantiv rodu ženského i středního měkkého zakončení má koncovku *ima*: kostima, dušima, ružima, věžima, čepicima, polima, vejcima.

1. Ruce, 2. 6. rukouch, 3. rukoum, 7. rukama.

Vlastní jména přídavná tvoří genitiv mn. dle substantiv: u Slabu, u Novotu, vod Budišovsku.

Vedle tvaru *o* něm slyšeti také *o* ňom; ale jen: *o* čem, *o* ničem, *po* všem.

Časování.

Infinitiv: klact, kract, vect, nest, plect, příst, třást, vezt, lezt, pect, tect, vlect, zapnout — zapal (i zapnul) — zapatej (i zapnutej), začít i začnout, žít i žnout.

1. osoba jedn. a 3. mn.: vedu — vedou, piju — pijou, ležim — ležijou, chodim — chodijou, vim — vijou, jim — jijou, volám — volaji, dam — daji.

Přechodníky jsou jen: stoje, leže, kleče, sedě (i: v stoje, v leže atd.)

Příčestí činné kmenů zavřených *l* odsouvá: pad, sed, utek, sněd.

sem	byď
seš	byďte
je	byďme
sme	bejt.
ste	
sou	

Podobně i mluva města *Velkého Meziříčí* jest podstatně obecná řeč česká a liší se od třebičské jen málo čím.

1. *a* se nepřehlasuje: do kopca, do koša, od učítela, duša, ruža, palica.

2. *yj* imperativné mění se v *ej*: unej, zakrej, rejte.

3. Akkusativ mn. odlišuje se od nominativu: ti naši malí kluci — ty naše maly kluky. Instrum. mn. končí se zpravidla na *uma*: klukama, košama, nožama.

4. Zájmeno *ten* má v množném čísle: 1. ti -ty -ty, 2. tejh, 3. tejm, 4. ty, 6. tejh, 7. tejma.

5. Přídavné přisvojovací má tvary: *uj* -*ova* -*ovo*: souseduj — souseдова — sousedovo.

6. Sloveso *bejt* má v 1. os. jedn. *su*.

7. Přechodníky jsou tytéž jako v Třebíči, ale *a* se v nich nepřehlasuje: seđa, leža, stoja, kleča.

Ostatek je všechno jako v Třebíči.

XII. Kunštát.

H r a n i c e: Kunčinov, Bedřichov, Černovice, Tasovice, Hodonín, Kunštát, Rudka, Sulikov, Vranová A), Lazinov, Skrhov, Skřib, Bradleny, Bohouňov, Ústup, Crhov, Louka, Brřoví, Koroužné, Kobylnice, Kozlov, Rožná, Moravec, Pykarec, Radkov, Libochov, Mezihoří, Litava, Husle, Maňová, Doubravník, Sejřek, Nedvědice, Štěpánov, Černovice.

Hranice tohoto podřečí nelze vymeziti až do poslední vsi. Na hranicích jeví se přechody k podřečím sousedním, že nenasnadno stanoviti, kam tu onu osadu připočísti. Křížanov se svým pozadím snad lze už počítati k Meziříčsku, ač se tam toliko koncové *u* a *y* mění v *o* a *é*: budo, hubo, rybě, pyskě, tě hruškě; zdá se však, že odlišení toto od podřečí meziříčsko-třebičského vzniklo teprve dobou novější. *Ci* a *si* zaměňuje se tam posud v *ce* a *se*: cebula, cegán, sela, selnica, serkě.

Osady Olší a Drahonín u Doubravníka kloní se již k podřečí tišňovskému: prů vůdů.

V Bohouňově jest mnoho přistěhovalcův, od Svojanova; ti pak mluví podřečím tamější krajiny: dobrej člověk, dej, za našou stodolou.

V Louce na Kunštátsku starší lidé mluví jako v Prosetině, mladší už vyslovují *ou*, *ej*.

Zajímavá je v této krajině osada Vranová. Západní její polovice, 30 čísel, patřila pod faru i pod panství do Letovic, východní do Křetína. Ač do školy všecky děti chodily do Křetína, přece řeč osady byla rozdělena na křetskou a letovskou a vyrovnává se v obou polovicích v křetskou teprve v nynějším mladším pokolení. Ve východní polovici je jedno *l* jako v západní, ale v této značně tvrdší, zvláště před *a*, *o*, *ô*, *ó* a na konci slov. Tam mluví se: budu, buk, hubu, zde: bôdô, bôk, hôbô. Na křetské straně: v čom, v ňom, v našom, na letovské: v čem, v něm, v našem. Tam: ryby, pysky, plevy se chytly, zima, zde: rêbê, pês kê, plevê se chêtêlê, zêma. K těmž podřečím jako západní polovice Vranové patří také osady: Jasenov, Zabludov, Skrhov, Vlkov, Meziříčsko. Řeč těchto osad proti křetské a vlastní letovské nazývají „prostřední“.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* je krátké proti českému *á* celkem v týchž slovech jako v ostatních podřečích moravských: jama, skala, vrana, rana, klada, lavka, prah, blato, radlo atd.

Dlouhé jest ve slově pára.

Jména s dlouhým *á*: brána, pára, sláma a p. podržují *á* ve všech pádech; jen kráva krátí *á* v dativě mn.: kravám, jako všude na Moravě.

2. Dlouží se *a* týchž kmenů měkkých, odsuje-li se koncové *a* (č. *e*): báň, káň (v. baňa, kaňa), — tak *i*: chýž (Roseč).

Dlouží se *a* v příslovcích: ledvá, sotvá, nihdá, tehdá, posád, posavád, támle, včera.

3. Krátí se *á* v jednoslabičných infinitivech kmenův otevřených: dat, brat, spat, lhat atd.

4. Koncové *a* trvá celkem nepřehlasováno: lavica, duša, muža, pola. Zde onde slyšeti některý tvar přehlasovaný: u otce (v. u kříža atd. Prošetín), naše babička (dostí často).

5. Uvnitř slova přechází *á* v *í* (*a*) v zdrobnělých slovech na *tko*: hósítko, kuřítko atd., *b*) ve kmenech sloves: zibst, huviznót, tíhnót — tíhli pryč, *c*) v infinitivě a přičestích sloves: příst — přidl, tříst — votřis se, hřít — hřil, přít — přil, vokřít — vokřil, smít se — smil se.

6. *a*, *á* se seslabuje v *e*: popáset — popásím (Rožná), v *i*: klícek, v *o*: pomohat, zmohá se, posovád

e, é; ě, ie.

1. *e* se nedlouží v infinitivech těchto kmenů zavřených: vest, vezť, plest, lezt, jezť, v. týť, pýť, kvýst.

2. *e* se dlouží v substantivní koncovce *tel*, je-li předchozí slabika krátká: učitel, pytel, postel; ale: přítel.

e se dlouží v příslovci: tédi (tehdy), tédivá.

3. *é* se mění v *ý* ve slovech: krýv, stýblo, dýšč — dýšča (v. dešča), drýv, mýno, pýro, šísté, sídmé, prstýnek, dýnko, putýnka atd., *b*) ve tvarech adjektivních: dobrýho, dobrýmu, o dobrým.

4. *e* se sesiluje v *ě*: zamětat, záměť.

5. *é* (*ie*) se úží v *i*: chlib, chliv, mlíko, lik atd.

6. *ě* se seslabuje v *i* (*a*) v imperativě: sednite, kleknite, *b*) porůznu v lokále: na půdi.

ě tvrdne v slabice *ně*: nekdo, neco, a ve tvarech zájmen *ten*: tech, tem, tema.

i, í.

1. Po retnicích zní *i* stejně jako *y*.

2. V slabikách *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *ši*, *či* jest *i* čisté: lid, peřina, zima, sila, cibula, žito, šidit, čisté, svatína.

Jen v infinitivě sloves IV. třídy mění se zde onde *i* v *é*: nosét, vozét, pálét, vařét, slóžét atd. Přičestí: nosél, vozél, točél (Bradleny).

V přičestí č. mn. čísla rod se většinou nerozlišuje: chlapci běhali, děvčata běhali; jenom na Bystřicku: děvčata běhale, krávy se pásle.

3. V slabikách *li, ři, zi, sí, cí, ži, ši, či* zůstává *i* celkem čisté: líto, listí, tříska. stříkat, císař, vyšívát, užívat, čítat atd. Pravidelně přezvukuje se *a) sí* v *sé* v příponě *ín* místních jmen: Karasén, Milasén, Jersén,*) *b) sí* a *zi* v genitivě mn.: husé, kozé, mezé, *c) porůznu*: v zémě, vozék, psék (ale: nožík, stehlík, atd.), po řěčku (Střítež), čém (Bradleny).

4. *i* se krátí v týchž slovech jako jinde na Moravě: hlina, lipa, misa, sila, žila, snih, dítě. Kromě toho: křída, povídat, naříkat, zabíjet — zabijím, popíjet — popijím.

5. *i* se dluží ve slovech: tři, čtyři, všeci (v rodě m.), jich, jím, jíma (Kunštát). pivo, křížák, křížuju, klinuju.

y, ý.

1. *y* zní většinou čisté: ryby, pysky, hrušky; jenom v přítomném čase sloves myt, skryt, ryt mění se *y* v *e*: meju, kreju, reju.

V Bedřichově a Kunčínově a s druhé strany v Křížanově a v okolí mění se koncové *y* v *é*: rybě, raké, mē. V Sejíku každé *y* vyznívá hodně v *é*: Tak si povídalé tē matkē.

2. *ý* mění se v *é*: sékora, méto, sēpka, mlén, rēc, motél, stréc, bévám, pokrévám, dobréch, dobrém, dobréma atd. Místy: bēl — byl (Buková).

o.

1. *o* zní čisté: kopec, stodola, vokno.

2. *o* se dluží v *ň* v slovech: stůně (Křetín) — stůně (Rožná), vůře, chrůmat a v číslovce vůsmé.

3. *o* se mění v *u* v slabice *ov* sloves VI. třídy: kupuvat, vytahuvat, děkuvat.

*) Ve Zvoli: Karasejn atd.

u, ú.

1. *u* zní většinou čistě: budu, hubu, muchu.

V Bedřichově a Kunčinově a s druhé strany v Křižanově a v okolí koncové *u* mění se v *o*: budo, mucho, hubo. V Kunčinově tak vyslovoval muž 50letý (r. 1883), žena 45letá však už: budu, muchu, hubu.

2. *u* se dluží v příslovcích: tůze, túle (tuhle).

3. *u* se přehlasuje ve slově břich a ve vokativě: kováři, Tomáši! Ostatek trvá: čepicu, našu dušu.

4. *u* se seslabuje v *y*: hlyboké, nabydu, byď.

5. *ú* se mění v *ó*: tróba, za našó stodoló, k zeló, v zeló, kostó, jedná ranó, nesó.

V Bukové *ó* se málo dluží a zní skoro jako *ou*.

ů.

1. *ů* se vyslovuje zdlouha *a*) ve kmenech: kůzle, kůža, můžu, hnůj, stůl atd.; *b*) v genitivě mn. a v přídavném jméně přísvojovacím: u Jakubů, chlapec Jakubů.

V Doubravniku se krátí: kuzle, kuža atd.

2. *ů* se krátí ve slovech: puđu, pučit (půjčiti).

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlaska *ia* vyskytuje se po retnicích *a*) ve slově pjata, *b*) ve vzoru holoubě: holóbjata, hříbjata, pópjata, *c*) ve vzoru mrkev: korotvja (v. korotev), hóžvja.

2. Dvojhlaska *io* vyskytuje se po retnicích *a*) ve vzoru mrkev: mrkvjó, dratvjó, cirkvjó; tak i zemjó; *b*) ve vzoru znamení: v Brtovjó, na krejčírstvjó, v procestvjó.

3. Za východomoravské *pauk* je tu všude *pabók*, za pauz: *pavza*, *pabza* (Buková), *póza* (Bedřichov).

4. *aj* se nepřehlasuje ve slovech: kraj, hájné. Sice koncové *aj* se přehlasuje v *ej* a přechází jako původní *ej* v *é*: dé, kréčí, zavelé, hřé, přé, nalé, véce, nélepší.

5. *ij* se mění v *i*: pi, bi — bite; po *ž* a *š* v *i*: uží, uší.

6. *yj* přechází v *é*: umé, zakré, v. zakry (Buková).

Zvláštní dlužení.

al, el, il v přičestí činném se prodlužují: povídál, dál, seděl, běžel, mlátil.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Skupenina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schon, schánět, schořel.

2. Na konci slova hláska jasná zní velmi jemně, s pazzvukem samohlásky *e*: *zub, had, snih, vůz, chlir, kříž, Crhov.*

l, r, ř.

1. *l* se odsouvá *a*) v přičestí činném kmenů zavřených: *spad, ved, nes, jed, sed, plet.* V osadách od jiných podřečí sousedních vyskytují se v řeči tvary neelidované a elidované vedle sebe (Bradleny, Vranová, Bedřichov, Nedvědice, Doubravník, Sejřek); *b*) v přičestí činném slovesa dělat: *děál — děála, huděál, rozděál, i: ďál;* *c*) ve slovech: *mynář, žica, žička.*

l (*el*) mění se v *e* ve slovese *mečet — meč — mečí, v lu* vo slově *sluza, v m* před *b* ve slovech: *vemblód, Vamberice (= Alberice), Špimberk, v n* ve slově končava.

2. *r* se mění v *l* ve slovech: *falář, lichtář, léstřík, Kadlík, kadrátky a j.*

r se mění v *er* ve slově *chaterné (Pykarec).*

3. *ř* tvrdne ve slovech: *dvírca, porád a ve slovese uderit* od Křetína po Kunštát. V osadách: *Roseči, Petrově, Sulikové, Rosičce, Ústupě, Kněžovsi a od této čáry na západ již se vyslovuje udeřit.*

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* ve slovech: *kameň, plameň, ječmeň, křemeň, deň — ve dne, — kovárňa, pekárňa, kůlňa a p.*

2. *ň* tvrdne v *n* v předponě *ně*: *nehdo, nehdy.*

ň se mění v *j* v koncovkách *nín* a *nina*: *Hodojín, Drahojín, Domajín, Róbajín, sekajna n. sekajina.*

ň vsouvá se v slabiku *mě*: *mněřica, mnět, mněch, smněje se, kromně.*

3. *n* se mění v *m* před *b* ve slovech: *hamba, homba.*

4. *nn* se rozlišuje v *du* ve slově *padna (Prosetín).*

d, d'; t, t'.

1. *d* měkne ve slově půđa (Křetín).

d neměkne v příslovcích: vodkud, dokád, dokavád, napřed a p.; tvrdne ve slově ted (Křetín);

d se mění v *r* ve slově svarba, svarebníci, v *z* ve slově pobízka;

d se odsouvá ve slově pořá;

d se vsouvá ve slově zdralé.

2. V imperativě *d'* místy tvrdne: pod — pote, pojed — pojedte, byd — byďte (Křetín), jinde většinou: poď, pojed atd.;

d' se mění v *j* v místním jméně Nedvějice.

3. *t* měkne porúžnu ve vzoru *kost* v osadách od jiných podřečí pohraničních: kost v. hnit, zlošť, spravedlnost atd. (Vranová, Lazinov, Bradleny), kost, dost, zlošť a p. (Buková, Sejřek, Štěpánov, Černovice). V Bedřichově a Křetíně neměkne jen ve slově hnit, v Kunštátě a v okolí neměkne vůbec: milost, zlost, mast.

4. *t* tvrdne v příslovcích: dyt, at, nechat — nechatsi (Roseč).

V imperativě *t* trvá v osadách pohraničních: vrať — vraťte, mlať — mlaťte, plať — plaťte (Lazinov, Bradleny, Bedřichov); v Křetíně: mlat — mlatte, plat — platte, v Prosetíně: zaplať — zaplaťte v. neutrat, v Černovicích, v Doubravníku: vrac — vracťte, zaplac — zaplaťte.

V imperativní koncovce *st* tvrdne *t* v Kunštátě a v okolí: pust, namast.

Ve slovese chtět mění se *t* v *c* na Bystřicku: scet — scu — scěl.

5. *dj* a *tj* mění se v *z* a *c* v přičestích sloves IV. třídy a v iterativech sloves IV. třídy: vyhozené, převrácené, kácet, vyplácet, vyházet; jen v Doubravníku a v okolí: kátět, hádět atd.

6. *st* abstraktních substantiv vzoru *košť* mění se v instrumentale jedn. místy v *šč*: zloščó, chytroščó (Vranová), podobně *stj* v indikativě a imperativě slovesa chystat: chyšču, na-chyšči (Vranová).

7. Ve slovech *tlusté*, *tlačit*, *tlóct* mění se *t* v *k* v osadách pohraničních (Doubravnik, Buková, Černovice); v Kunštátě a v okolí trvá nezměněno.

b, p; m; v, f.

1. *p* se mění u *v* ve slově vták.

2. *v* se mění v *b* ve slovech: *zbihat* (zdvihati), *pabók* = *pabučínář*, *pabučina*;

v je přídechem každému náslovnému *o*: *voko*, *voves*, *vod nás*, *vo něm*, *volovo*.

m se mění v *n* před souhláskami neretnými: *kan deš?* *tan sem byl*.

g, k; h, ch.

1. *g* se vsouvá ve slovese *rozglósknót* — *rozglóskat* (*rozlousknouti*).

g se střídá s *h*: *nehdo*, *nihde*, *hdesi* (Roseč), *hdo*, *nehdo*, *nigdá* (Křetín), *gdo*, *nekdo*, *nigde* (Buková).

2. *k* se mění v *ch* ve slovech: *kochtat* — *kochce*, *kochtavé*.

sk, *ck* mění se před *i* v *sc*, (*c*)*c*: *moravské* — *moravsci*, *znojemské* — *znojemsci*, *rosecké* (Roseč) — *roseci*, *rosické* (Rosička) — *rosici*, *bystrické* — *bystřici*.

k se vysouvá ve slovech: *dopak*, *depak* a *p. toli*.

3. *h* jest přídechem náslovnému *a*, *e*, *i*, *u*, *ó* (= *í*): *hale*, *hano*, *haž*, *handěl*, *hadvent*, *ha* (= *a*), *habych*, *heptiška*, *hiné*, *Himramov*, *híva*, *hírský leny* (na sv. Jiří seté), *hindy v. jindy*, *hím v. jím*, *nahím se v. najím se*, *huši*, *humí*, *hučitel*, *humřit*, *hukrad*, *nehumévé*, *hól*, *hóvod*, *hóroky*.

Ale skoro ve všech osadách — někde více, jinde méně — slyšeti náslovné *ty* hlásky bez přídechu vedle přídechu *h*. V Doubravniku, v Bukové a v Černovicích *a* jest bez přídechu, *u* a *ó* jen ve slovech *hucho*, *hulica*, *huzený*, *hól*, *hózké*;

h se přisouvá k *n* ve slovech: *hnízké*, *hniř*, *hnétek* (nýtek).

h se odsouvá ve slovech: *řmot*, *řbet*, *vězda*, *vízdat*, *nazlas*.

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se mění v *ž* ve slovech: *žlátenica*, *kolomaž*, *sážené*.

2. *s* se odsouvá ve slově *krz*.

3. *šč* nemění se ani v tomto podřecí v *šť*: mněščan, neštěstí, ščep, ščasné.

j.

j se mění v *h* ve slově Prostihov, v *đ* ve slovech: đama, đamcovat (vyhrabovati krtičince);

j se vysouvá ve slovech: du, puđu, pučím, enom, ešče v. ješče, juž, jesli v. esli.

P ř e s m y k.

Mochorůvka = muchomůrka (Vranová), probříslo.

Sklňování jmen podstatných rodu mužského.

1. Dativ jedn. vedle častějšího *ovi* mívá koncovku *u*: svýmu bratru, k mistru.

2. Akkusativ mn. se tu všude přesně odlišuje od nominativu: Chytál vtáky, poďme na raky, děti si hrajó na vojáky.

3. Dativ mn. končí se všude na *om*: holubom, koňom, hostom, penězom, vobrazom.

4. Instrumental mn. končí se zpravidla na *ama*: holubama, stromama, vobrazama, přátelama, koňama (v. konima, koňma).

V Doubravníku a v nejbližším okolí (Sejřku) vyznívá instrumental mn. vůbec častěji na *ami* než na *ama*: bratrami, jablkami, sestrami, kravami, stodolami, telatami, nami atd. v. konima, volma.

5. Lokal mn. končí se zpravidla na *ách*: stromách, jabkách, žebrákách, kopcách v. na koněch.

6. Měkké kmeny mají ve vokativě a v lokale jedn.: příteli, kováři, muži, manželé, anděli (v. anděle Boží), — na koni, v koši, ve vohni.

7. Kořeň má starý genitiv mn. v úsloví: dveři só vtevřeny do kořeň.

8. Podstatná na *z* a *s* skloňují se dle měkkých: v lesi, na vozi, v jednom kusi, nom. mn.: lese, voze, kuse. Místy vyskytá se skloňování dle tvrdých kmenů: na vobrazu (v. na vozi, v lesi); vozy, vobrazy (Křetin, Roseč, Prosetín).

Sklňování podstatných rodu středního

je celkem po moravsku pravidelné.

1. Vzor pole má v dativě: polu, v lokále: na poli.

2. Vzor stavení má v dativě a lokale jedn. tvary přehlasované vedle nepřehlasovaných: k zelí, v zelí v. k zeló, v zeló, na Pořičó, k roló, v stavení, v obilí, v psañó.

3. Lokal mn. končí se nejčastěji na *ách*, ale i na *ech* a *ích*: ve voknách — ve voknech, v zelích, na polech, v psáních; vzor hřibě má jen *ech*.

4. Hnízdo má v genitivě mn.: hnízdé.

Skloňování podstatných rodu ženského.

1. Lóka má v mn. čísle luka.

2. Vzor *koza* kolísá se mezi vzorem *ryba* a *růža*: gen. jedn. a nom. mn. *kozy* i *koze*, dat. a lok. jedn. *kozi*. Podobně vzor *stodola*: do *stodoly*, do *školy* v. do *stodole*, do *škole*, ve *stodole*, ve *školi*, v *truhlí*, do *jehle*.

3. Genitiv mn. vzorů *koza* a *růža* končí se na *é*, *éch*, *í*: *husé*, *kozé*, *růžé*, *svíce* — *huséch*, *kozéch*, *růžéch*, *svícéch* — *husí*, *kozi*, *růží*, *svící*. Při vzoru *ryba* gen. na *é* vyskytuje se jen porůznu: *moc sorté*.

1. zem	zeme (zemně)
2. zeme	zemí
3. zemi	zemám
6. zemi	zemách (zemňách)
7. zemó (zemňó)	zemama (zemňama).

1. kost (kost)	kosti
2. kosti	kostí
3. kosti	kostím
5. kosto	kosti
6. kosti	kostích
7. kostó (í)	kostama (kostima, kostma).

1. mrkev	mrkvje
2. mrkvje	mrkví
3. mrkvi	mrkvám (vjám)
5. mrkvo	mrkvje
6. mrkvi	mrkvách (vjách)
7. mrkvjó (vó)	mrkvama (vjama).

Tak se skloňují: korotev, pánev, dratev; vedle toho: hožvja.

1. ruce	nohy
2. 6. rukó (óch)	nohó (óch)
3. rukám	nohám
7. rukama	nohama.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobré, dobrý	dobrá	dobří, dobrý
2. dobrýho	dobré	dobréch
3. dobrýmu	dobré	dobřém
4. dobrýho, dobrý	dobró	dobřý
6. dobrým	dobré	dobřech
7. dobrém	dobró	dobřéma.

Vzor dnešní skloňuje se celkem dle jazyka spisovného. Zbytky skloňování jmenného jsou: z větša, po staršu: „To si vymíňuju, habyste mne po staršu (byli tři synové) každé jednu noc na krehově hlídali“ (v pohádce).

Přídavné přisvojovací končí se na *ů -ova -ovo*, v osadách pohraničních (v Bedřichově, Černovicích, Nedvědicích, Doubravniku, Sejřku, ve Stříteži, Věžné) na *ůj -ova -ovo* a *ůj- uva -uvo* a skloňuje se celkem dle vzoru dobré. „To só vojce prostředních Vrbkovy“ (Věžná). Jsou tři Vrbkové: horní, prostřední a dolní.

Komparativ jmen přídavných: mlačí, slačí, věcí, kračí, veselší, hlubočší, dobřější (= chutnější), hůzké — huší.

Skloňování zájmen.

1. *já* má v gen., dat., akk. a lok. *mně*.

2. *ty* má v dat. a v akk. *tě*.

3. *von* má v lokale jedn. rodu muž. a stř. jen v některých pohraničních osadách (v Lazinově, Bradlenách) *něm*, všude jinde *ňom*; podobně: v *našom*, *vašom*, v *čom*, o *ničom*, po *všom*. V Křetině a na Poříčí je také předložkový genitiv a dativ: vod *ňoho*, *kňomu*. Na Poříčí slyšeti ještě i dativ bezpředložkový *jom* (= jemu); v Křetině jediný souseď tvar ten zachoval, i přezdívali mu odtud „Jom“.

Akkusativ rodu m. jest *ho*, *jé*, za *ně*, o *ňé*: i do *ně*; akkusativ rodu stř. jest *ho*, mn. č. *je*.

Jejich se skloňuje jako v sousedních podírečích: jejichho, jejichmu.

5. *Můj* — *má* — *mý* skloňuje se celkem dle vzoru dobré -á -ý.

1. náš, naše	naša	naší, naše
2. našeho	naší	naších
3. našemu	naší	naším
4. našeho, naše	našu	naše
6. našom	naší	naších
7. našim	našó	našíma.

1. ten, to	ta	ti, ty
2. toho	té	tech (těch)
3. tomu	té	tem (tém)
4. toho, to	tu	ty
6. tom (tem)	té	tech (těch)
7. tém	tó	tema (téma)

Skloňování číslovek.

Jeden — *jedna* — *jedno* skloňuje se dle vzoru *ten*; v čísle mn. je dlouhé *é*: jednéch, jedném, jedněma.

V Černovicích: po *jedném* zrnečku.

1. dva — dva, dvě	tří — tři tři
2. 6. dvóch	třech
3. dvóm	třem
4. dva dvě	tři
7. dvóma	třema

1. styří — štyry, štyry
2. šter (šterech)
3. šterem
4. štyry
6. šterech
7. šterma (štyrma)

1. všecek	všecko	všecka	všecí	všecky
2. všeckýho (všeho)	všecké	všech	(všeckých)	
3. všeckýmu (všemmu)	všecké	všem	(všeckém)	

4. všeckýho (všeho)	všecku	všecky
6. všeckým (všom)	všecké	všech (všeckých)
7. všeckém	všeckó	všema (všeckéma)

Rozdělil krajíc na *dvý*, na *trý*.

Mocka (= mnoho) je nesklonné: Letos je mocka jablek. Vod mocka práce vonemocněl. Na mocka fůrách vozili seno.

Časování.

1. 3. os. mn. má *ó*, kde má 1. jedn. *u*: vedu — vedó, piju — pijó, hraju — hrajó.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ím*, mají v 3. os. mn. buď *ijó*: chodijó, učijó se, vijó (Křetín, Bedřichov, Vranová, Bradleny), nebo, a to ve veliké většině osad, *i* vedle *ijó*. V Roseči starší lidé mluví vůbec: umijó, hledijó, jijó, vijó, mladší raději: umí, hledí, jí, ví. V Prosetíně, Černovicích a na Bystřicku (Štěpánov, Nedvědice, Doubravnik, Rožná atd.) tvar *i* převládá, jakkoliv za řeči jedna a táž osoba leckdy užije tvaru na *ijó*. Tvar *ejí* má „libějí“ (račte) zde onde se vyskytující.

Kde je v 1. os. jedn. *ám*, tam je v 3. os. mn. *ajó*: volám — volajó, dám — dajó, mám — majó. Tvar ten novější dobou ustupuje buď docela tvaru *ají*, aneb se s ním aspoň střídá.

2. V imperativě jsou tvary obecné řeči vůbec: peč, uteč, pomoz.

t buď trvá: plať — plaťte, vrať — vraťte, buď tvrdne: mlat — mlatte, vrat — vratte, buď se mění *v'c*: plac — placťe, vrac — vracťe (v. str. 233.). Tak i *d* v imperativě místy tvrdne: pojed — pojedťe, bych — bydťe (v. str. 233.). *ej* imperativní se mění v *é*: dé, volé, *ij* v *i*, *í*: pi, bí, uží, uší, *yj* v *é*: umé, zakré, málokde zakry (v. str. 231.).

Kde má imperativ v 2. os. jedn. *i*, tam má 2. a 1. os. mn. *ite*, *ime* v. *ěte*, *ěme*: sedni — sednite, vidite, zavři — zavřite.

3. Příčestí činné kmenů zavřených *l* zpravidla odsouvá: nes, pad, jed (v. str. 232.); kmeny otevřené v rodě m. samohlásku dlouží: volál, seděl, mlátil (v. str. 232.).

4. Příčestí trpné má jen zakončení určité: vedené -á -ý, bité -á -ý, krájené -á -ý.

5. Přechodníkům užívá se jen asi těchto: stoja, seďa, leža, kleča, přinda, přijeda, viďa voči: zapírál mně to viďa voči (=do očí). Tratí se viďa voči (=vůčhledě).

6. Infinitiv a některé důležitější tvary:

I. třída: vest, plest, krast, kvýst (květu), příst, klast, růst, nest, pást, tříst, lezt, zíbst, (zebe, zíblo), pect — pýct, séct, vliet, týct, moct (můžu — můžó, „mož nebo nemož, jen dělé“), začít — začál — začaté i začité, zapít — zapjál — zapité, zapnuté, žit — žal — požaté, hutit — hufál — hutité, mlet, mřít, kryt, bit, šit, kovat, plovat.

Na Bystřicku jsou infinitivy: vect, kract, pliet, vycet (Sejřek), kvýct (Černovice), pýct — pýk — pýkla, siet — sik — sikli (Černovice).

Slovesa V. třídy vzoru hráti mají: hřít — hřeju — hřil — hříté, vokřít — vokřeju — vokřil, smít se — směje se — smíl se, přít — přéju — přil, lít — léju — lil, vít — vjeju — vil.

Slovesa tříd ostatních shodují se celkem se sousedními podřecími tišnovským a meziříčským.

Býti: su — seš — só, byď — byďte, byd — bydte i by-byte: odby ho, odbyte ho, byt, byl.

Příslovce a spojky.

Tadým, tadýmka, tadýmto, kadým, vodsudtom, tadymato, dom — domka (domů, venka (ven), senka, v důli.

Tedé (tedě), téhdi, téhdivá, vlůni, vondy, vonehdy, vondyno.

Teda (tedy), trá (třeba), esli — ješli (Strítež), batože (ovšem).

Komparativ příslovci: 1. lehčej, drahněj, říčej, teplěj, zimněj; 2. dáleje, veseleje (řidčeji, Rosička); 3. pěkněj, teplej (Bystřicko).

Rád má: rači, rač, řeši, řeš.

Vo kozi.

Býl jednó jeden pán a ten mněl kozu, ale nemněl mu jí kdo pást. Zebrál se teda a šel si zjednat nějakó pastvicu. De a cestó potká děvče, bylo mu ale štrnást let; hned se jí ptá: „Neslózila bys u mně za pastvicu? Budeš se mít dobře, nebudeš nic inýho dělat, jenom pást kozu“. Děvče hned, že ráda. „Tak poď se mnó“. Šel a zaved ju na svůj zámek; tam jí dál jest takových dobrých jídel, že se jí vo nich ani ve snách nezdálo,

a pak ju poslal s kozó. Děvče páslo kozu, jak jen mohlo, vodilo ju na nĕpĕkĕší trávu po mezkách a při tom si zpívalo, až se hory zelenaly. Dyž byla koza napasená, vedla ju dom. Jak ju přivedla, ptá se pán kozy: „No kozo, japak tě napásla?“

„Napásla mnĕ!
přivázala mnĕ k suché jedlici
a sama si hrála s pány mládenci.“*)

Pán se dopálil a pastvicu vyhnál a zjednáł si druhó. Ale té se stalo taky tak; pán ju zas zahrál, dyž koza žalovala, a zjednal si hinó. Dyž ju poslal kozu pást, šel pozdaleka za ňó, aby ho nevidĕla, a divál se, jak pase. Dyž vidĕl, že pase dobře, vrátil se zasí dom. Jak děvče přivedlo kozu, hned se jí ptál: „No kozo, ja pak tě napásla?“ A koza zas:

„Napásla mnĕ!
přivázala mnĕ k suché jedlici,
a sama si hrála s pány mládenci.“

To pána dopálilo, popad miló kozu a jak ju dřel, tak ju dřel, až jí polovic řbeta vodřel. Koza břískala, a jak se mu vysmekla, tam ta pryč a utekla jedné babice na hůru.

Babička šla na hůru pro móku, a tady najedno koza spustí:

„A já koza rohatá,
do polovic vodřetá,
hdo sem přinde,
každýho zežeru.“

Babička se lekla a nevěděla, co má dělat. Strachem vodešla z chalópy. Škrabe se chudák plačky, škrabe a potká zajíca. „Proč pak, babičko, plačete?“ „Ale, milé brachu, mám na hůři kozu, a ta chce každýho zežrat, kdo k ni přinde, a já nevím, jak ju vocud dostat.“

„Nic si z toho, babičko, nedĕléte, já vám ju vyženu.“

„Ale Bóže, to budeš hodné“, a vrátila se ze zajícem k chalópe. Zajíc de na hůru, přinde na první schod, koza spustí: „A já koza rohatá“, ale zajíc už byl ten tam, sklopil huši a sprašoval do lesa, a babička trekala plačky za ním. Najedno potká lišku. Ta se hned ptá: „Babičko, co pak je vám, že plačete?“ „Ale jak nemám plakat, dyž mám na hůři kozu, a ta chce

*) V písních a říkadlech bývají zhusta tvary české.

každýho zežrat, kdo tam přinde“. „No neplačte, šak já vám ju vyženu“. „Nevyženeš“. „Vyženu“. „Už tam jeden byl a nespravil nic“. „Ale já vám ju vyženu“.

Tak šli. Liška se krade po schodech, přinde na poslední schod, tu najedno koza začne: „A já koza rohatá, do polovic vodřetá . . .“ Jak to liška uslyšela, zbihla vocas a horopácem po schodech dolů a utíkala do lesa. Babička za ňó a plakala ešče víc. Utiká, utiká a potká ježka. „Babičko, co pak plačete?“ „Ale, milé brachu, mám na hůři kozu a ta chce každýho zežrat, kdo jen k ní přinde“. „No neplačte, šak já vám ju vyženu“. „Ó nevyženeš, holečku“. „Šak se podíváte, že ju vyženu“. „Dyt juž dvě tam byli a nevyhnali ju“. „No jen pote“. Tak přeci šli. Ježek přinde na první schod, koza spustí:

„A já koza rohatá,
do polovic vodřetá,
hdo sem přinde,
každýho zežeru.“

„No břešči jenom, břešči, šak já ti pomůžu dolů“, a šel pořád dál. Přinda na hůru, skočil jí na řbet, na to vodřený a začal ju píchat a neslez s ní a pořád ju píchál. Koza břískala a metla z hůry a víckrát tam nepřišla. Babička, ta byla ráda, že zas může byt doma, dala ježkovi za to hodně jablek a děkovala mu, že tu kozu zahrál.

Roseč.

Napsal stud. F. Bělehrádek.

Nářečí české.

I. Žďár, N. Město, Bystřice.

Hranice: Olešnice, Bolešín, Lesoňovice, Bratrušín, Věchňov, Zlatkov, Zvole, Bobrová, Radostín, Blizkov, Kochanov, Chlumek, Předín, St. Hříše, odtud na sever podél německého ostrova Jihlavského a českých hranic po Svatku a dále na východ po Olešnici podél českých hranic, jež podřečí toto všude přestupuje.

Od V. Meziříčí osady Radostín, Pavlov a Zhořec jsou přechodem k tomuto nářečí. Hláska *u* se tu nemění, *ú* (*ou*) se mění v *ó*, jež zní hodně v *ou*: za našó stodoló, nitó, kostó; *y* se mění jen pořádku: serové, menář, hrušké; *ý* a *ej* se mění v *é*: dobré člověk, dé, umé, zakré, nélepší. Iterativa sloves IV. třídy nerozlišují *d* a *t*: hádět, schádět, kátět; *č* před *c* přechází v *j*: špajci, kojce; přičestí činné kmenů zavřených vyznívá v *y*: nesyl, řekyl, pásyl, smykyl, — tak i šekyl (pes „šekl“).

O Radostíně Pavlované praví, že „tam prve byla tuze tvrdá řeč“; v čem by však ta „tvrdość“ záležela, nemohl jsem zvědět.

Od Bystřice je přechodnou osadou Zlatkov; za *ó* vyslozuje se *ou* teprv prý dobou novější.

Svou řeč v krajině této lid nazývá povětšinou moravskou. Ve Ždánicích u Bystřice pravili, že prý v Jimramově jsou Češi, protože říkají: maj', daj'. V Rokytně mluví také moravsky; jsou prý na sedle, nejsou „ani Čechy ani Morava“. Na Vršavě jižnímu větru říkají „moravský“, západnímu „český“. Na Žďársku lid sám svou řeč nazývá „českou“.

Samohlásky.

a, á.

1. Kvantita samohlásky *a* je moravská: dat, lhat, psat, spat, klast, krast, jama, klada, vrana, žaba, blato (v Studené: bláto), prah, mak atd. — jen hrách se dlouží (jako i jinde na západní Moravě). V Heralci vyslovuje se po česku: fara.

Proti češtině dlouží se *a*: *a*) v podstatných: bábička, Ján — Jáne*), já mám hlád; *b*) v příslovcích: sotvá, tehdivá, indyvá, nikdá, včera, nářed.

2. *a* trvá celkem nepřehlasováno: jařica, jatelina, řetaz, přaska, čepica, duša, muža, koša, noža; zde onde však slyšeti též: je vusmyho máje (Blizkov), příze (Studená).

Vedle večerāt, střilat, věšat je: zabijet, házet, kácet atd.; slizet se s někým.

Slovesa III. třídy spodobují po *ž* a *š* e v *a*, jako v staré češtině a v podřečích východomoravských: držat — držal — držali, léžat, bjéžat, slyšat.

Proti spisovnému jehla je tu všude jahla.

a se mění v *e* ve slovech: jasen, žleb, v *i* ve slově klicek; *á* v *o*: pomohat.

Uvnitř přechází *á* (ia) v *i*: *a*) v zdrobnělých slovech na *átko* po *č*, *ř*, *š*: káčítko, kuřítko, housítko vedle: kuřátko, housátko (Slavkovice); taktéž: vocísek (Jersín); *b*) v infinitivě a přičestí sloves V. třídy vzoru *hřít* (jako jinde).

e, é; ě, (ie).

1. *e* zní v některých osadách na Novoměstsku zvláštním zvukem mezi *ä* a *a*. V Bobruvce, jak tvrdí sonesedé (v takových věcech ovšem obyčejně upřilishující), říkali prý: „Lonujte (zvoňte!), valebnej pán jada“ (jede), podívajta sa! V Jarách prý vyslovují: „Jajmanku, to je hazký!“ a v Hlinném prý říkají packa m. pecka.

2. *é* se krátí ve slovech: meno, pero, dešt, krev; porůznu: chleb (Žďár), v infinitivech kmenů zavřených: nest, vest, vezt, mest, plest, vlect, plect, sect, tect, jest; dlouží se ve slově *céra*.

é mění se v *ý*: *a*) ve slovech: kamýnek, prstýnek, putýnka, dýnko, mýň, dýl a p.; *b*) ve tvarech adjektivních: dobrýho, dobrýmu, o dobrým (vedle dobrýho, dobrýmu).

*) Na vých. Moravě: Jan — Jane, ale: sv. Ján — sv. Jáne.

e se mění v *ě* ve slovech: zamětat, záměť.

ě trvá *a)* ve slovech: březa, řetice; *b)* v slovesných tvarech: mět, chtět, smět, hřeje, směje se a p.

ě se úží v *í* ve slovech: chlíb (v. chleb), chliv, lík, mlíko (v Heralci: chliv, lík atd.), zeslabuje se v *í* v imperativě: sednite, lehnite, zavřite a p. — Břeh — na břihu, pod břihem.

ě tvrdne v slabice *ně*: nekdo, neco, stůne, a ve tvarech zájmena ten: tech, tem, tema.

ě přechází v *ia* ve slově ňadlica = mědlice (Bobruvka), mňach = mých (Pykarec).

i, í.

1. Poretnicích *i* zní stejně jako *y*; po sykavkách podnebných a *l* zní někde méně (na Bystřicku), někde více (na Novoměstsku) mezi *i* a *e*. — V Bobruvce zní *di, ti, ni, ji, ři* skoro jako *dě, tě, ně, jr, ře*.

i se vysouvá: svač'na, vodpoč'nout, kol'bat.

2. *i* se někde méně, někde více krátívá, jmenovitě v koncovkách: moc děti (na Bystřicku: dětí), s radosti, chodim -iš -i -ime -ite. Tak *i* ve slovech polivka, podšivka, v iterativech: vyšívat, pobíjet, posílat a p.

3. *i* se proti češtině nedlouží *a)* ve slovech: hlina, lipa, misa, síla, žíla, křída, *b)* v infinitivech kmenův otevřených: bit, pít, šít.

4. *i* se dlouží ve slovech: tři, čtyři, všeci.

5. *í* v slabikách *li, ři, zí, sí, cí, ži, ší* rozvádí se v *ej*:

a) ve kmenech: cejp, cejn, cejcha, cejtít, sejtko, sejt, sejtí, polejvat

b) v koncovce *sín* jmen místních: Karasejn, Jersejn

c) v zdrobňovací koncovce *ík*: lesejk, vozejk, nozejk — nozejček, stařejk, rohlej, stehlej.

d) v koncovkách ohýbacích *a)* v genitivě mn.: husejch, kozejch, mezejch, nůšejch, dušejch (v. kozej, husej, mezej atd.), *b)* v gen., dat., lok. a instr. mn. zájmena náš a váš: našejch, našejm, našejma (na Bystřicku a Novoměstsku: našich, našima).

6. *i* (*í*) se odsouvá v 3. osobě mn. na *ají*: povídat, čítat, daj a ve slově kontrbučí.

y, ý.

1. *y* nezní čistě; zvuk jeho zbarven jest tu více, onde méně zvukem vysokého, zúženého *e*.

V Bobrůvce zní *byl* téměř jako *bel*.

2. *y* mění se v *e* v předponě slovesa vyjít: Už mi všecko z hlavy vešlo. Sluničko vejde. V Bobrůvce i v jiných složeninách: Vítr stromy veklátil.

3. *y* se vysouvá ve slovese polkat (Svratka).

4. *y* se mění v *r*: prtél (pytel), prtlik, mrdlo (mydlo). Tak jmenovitě v Hlíném; odtud jim sousedé přezdívali hlínenských prtliků. Než i jinde, na př. v Bobrůvce tuto výslovnost u starších lidí posud znamenati. Tam říká se také jednomu poli „na prklích“ (= na peklich?).*)

5. *ý* mění se *ej*: bejvat, vejskat, co se mne tejče, mejdlo, zakrej, umej, dobrej, dobrejch, dobrejm, dobrejma, pět renskejch[†] u Novotnejch. Tak i tejjch, tejjm, tejjma (z tvarů: tých, tým, týma). Ve Žďáře vyslovuje se také zvejkat (= zvykat).

o

1. *o* mění se v *u* (ů) *a*) ve slovech: kuzle (v. kozle), kuža, luj (v. loj), jabluň, vubec (obec) — kůža (Vršava), pomůže (Heralec), *b*) v imperativě stuj v. neboj se, podoj a j., *c*) ve slabice *ov* sloves VI. třídy: tancovat, vytahovat a v koncovce *ovka*: rakuvka.

2. *o* se mění v *e* ve slově peduška.

3. *o* se dluží v *ou* ve slově ouvoce (i na Jemnicku a Telecku).

u ů.

1. *u* zní čistě a trvá celkem nezměněno: budu, ulicu, dušu.

2. *u* se nedluží po způsobu spisovné řeči *a*) v substantivech: hruda, huba, mucha, ale: louža, *b*) v infinitivech kmenův otevřených: kut, zut, plut.

3. *u* se dluží v *ou* ve slovech: kvíčerou, žaloudek (slov. žalúdek), soukno (slov. súkno), oužitek, Oustopeč (Hustopeč).

*) Podobný zjev pozoroval prof. Vavř. Dušek na Chodsku Srovn. Hláskosloví nářečí jihočeských I. str. 8.

4. *u* mění se v *y*: hlybokej, ani slechy ani vidy vo něm nejní a ve tvarech: po česky, po německy a p. — mění se v *o* ve slově žlova.

5. *u* se vsouvá ve slova: sedum, vosum, sluzá, petružel; odsouvá se se slov: dom (domů), poznov.

6. *ú* mění se vesměs v *ou*: za našou stodolou, pod lavicou, kostou, bouček, đoura.

Dvojhlásky.

1. Dvojhláska *ia* vyskytuje se ve vzoru hříbě po retnicích: holoubjata, poupjátka.

2. Dvojhlásky *au* není: pavouk, pavučina, pavuza.

3. Dvojhláska *aj* (kromě kraj, máj a p.) přehlasuje se v *ej*: volej, dej, počkej.

4. *ej* ve skloňování zájmenném a složeném buď trvá, nebo se mění v *ý* (*y*): tej mej dobrej, o tej bílej, strakatej (většinou), z ty bídy (Blizkov), z Novy Vsi, do Bobrovy (Svratka), z druhy dědiny (Vlachovice, v. tej všeckej), ty starý ženě (Předín), z tý bílý mouky (Sazomín, Dlouhé, Lhotka u Žďára).

5. *ij* se mění v *i*: napi se, nebi.

6. *uj* se mění většinou v *ej*, zřídka v *y*: zakrej, zrej, umej; — umy (Ždánice).

Některé délky obecné češtiny slyšeti na Žďársku: póle, léži, bóli, Bóže (Lhotka).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Skupina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schořet, schodit.

2. Na konci slova souhláska jasná zní velmi jemně, s pazvukem samohlásky *e*: dub, had, mrkev, snih; jen zde onde (na př. v Předíně) mění se *h* v *ch*: snich. tvaroch.

l, r, ř.

1. *l* se mění v *li* ve slovech: vlik — vlici — na Vličkách (pole v Bobrůvce), vlina, mlisnej;

l se mění v *yl, il a*) v přičestí činném kmenů zavřených řekyl, čtyl, padyl, štouchyl, klopejtyl, pásyl, mákyl atd. Vedle

nesla atd. také nesyla (Obyčtov). Vedle těchto tvarů slyšeti všude také tvary elidované: řek, pad, nes, zvláště od mladších. — V Studené a Chlumci jsou všechny tři tvary vedle sebe: nesyl — nesl — nes, pletyl — pletl — plet atd. V některých osadách (v Rokytně, Vršavě, v Kadově, N. Vsi) se k tvarům na *yl* neznají; na Bystřicku slyšeti všude tvary elidované; *b*) ve jménech původu německého: Vencil Šacil, šekyl (jméno psí), vergyl;

l se mění v *lu* ve slově sluzá;

l se vysouvá v přičestí činném slovesa dělat: děál — děáli (zní téměř jako: ďál — ďáli) a v příslovci dou (zní dvojslabičně).

2. *r* se mění v *yr* ve slovech: vítyr, butyr, cukyr, hadyr, švagyr. Nejvíce to slyšeti v Hlinném, Dlouhém a ve Svatce;

r se mění v *ro* v předložce kroz (skrze);

ř tvrdne ve slovech: porad, dvírka; netvrdne ve slovese udeřit;

ř se mění v *j* ve slově jeřucha (Kadov).

n, ň.

1. Koncové *n* neměkne ve slovech: kamen, plamen, jelen a p. — den i deň (Vítochov); měkne v příponě *na*: kůlna, kovárna a p., a ve slově minutka.

2. *ň* tvrdne v *n* v příponě *ě*: nekdo, nekdy, nákej a ve slovese stůnu — stůneš. — Honák jest obchodník s dobytkem, hoňák honící pes;

ň se mění v *j* v příponě *nina*: kopajina, sekajiny, slajiny;

ň se vsouvá v slabiku *mě*: mněch, mnět, mněsto, mněščan;

nn se rozlišuje v *dn*: padna, Hadna (Anna), kamednej, soukednej (Věchnov, Radňovice, Vítochov, Heralec).

Přídavné od podstatných kmene *et* tvoří se na *enčí* m. spisovného *ecí*: prasenčí, kuzlenčí, housenčí v. telecí, jehněčí.

d, d'; t, t'.

1. *d* mění se v *r* ve slově karlec.

d se vsouvá ve slově brdlení (mřížoví z hůlek u rybníka, by ryby nevybíhaly).

2. Koncové *t* tvrdne ve slovech dle vzoru kost: spravedlnost, poctivost, dost, nit — nitou, ve slově dešť — dešťu a imperativě pust.

3. *t* mění se *c* v imperativech: vrac — vracete, plac — placete, svěc — svěcete, vobrac — vobracete a *p*. a ve slovese chcet — chcel.

4. *dt* zůstává nezměněno: hleďte, pojedte.

5. *t* se mění jen porůznu v *k* ve slovech klustej, klouct, klačit (Račice, Bobrůvka); mění se v *d* ve slově špadnej, špadně.

6. *dj*, *tj* nemění se v *z* a *c*, jmenovitě v osadách podél hranic podřečí meziříčsko-třebičského: hádět, slunyčko vychádí, kátět, vyplátět, převrátěnej.

b, p; m; v, f.

1. *b* se přísouvá ve slovese blízat (lízati);

b se mění u *v* ve jménech: Vobrová, Vobrůvka, v *m* ve slově rymník.

2. *p* se mění v *k* v přídavném křesnej.

3. *v* se mění v *u* po samohlásce, následuje-li po *v* souhláska, a na konci slova: kauka, prauda, zrouna, děuče, poliuka, kreu, šeu, mrkeu, Bohuslau, Vítochou, zdrau; — kráva — krauka, hlava — hlauka, lavica — lauka.

V některých osadách, jako: v Rokytně, Vlachovicích, Kadově vyslovují: kavka, děvče atd., ve Žďánicích: Makouskej v. kavka atd.

v se mění v *j* a) v genitivě mn. a v přídavném přísvojovacím: moc koláčůj, pět másůj, u Brhlůj, chlapec Ježůj, Strakůj atd. (v Bobrůvce, Dlouhém, Věchnově), b) v podstatném vobuj.

v se vysouvá ze skupiny *ovi* a) v dativě a lokale jedn.: bratroj, koňoj, psoj, Jozefoj, žebrákoj, po Pinkoj. — Ve Lhotce u Žďáru, v Radňovicích, Svratce, Dlouhém i jinde na Novoměstsku slyšeti tvar ten jen zde onde od starších lidí; b) ve slovesech: poidat, loit, bait a *p*, v nichž *v* zní jen slabounkým přídechem. — V podstatném pavuza *v* buď jen slabým přídechem zní (Žďánice), nebo mizí docela, při čemž *au* se mění v *ou*: pouza.

v se mění v *j* v číslovce *dje*, v *b* ve slově babouk (pavouk) a zbihat (zdvihati), v *l* ve slovech: skyla chleba, nalní kost (jinde navní, namní).

v se vysouvá z jména Sratka (Heralec).

v se přisouvá *a*) ku každému náslovnému *o*: voko, voves voběd, vorat; *b*) k slovesu šekat: pes včká; nepřisouvá se ve slově lišta (mor. lištva).

f se mění u *v*: trouvat, v *p*: na Táplí (pole v Obyčtově).

g, k, h, ch.

1. *h* se střídá s *k* (g): hdo — kdo, hde — kde a p.

h (k) se vysouvá: nedo, nedy, nidá; švaře!

h se odsouvá se skupiny *hř, hr*: říbek, rotek.

h se přisouvá k přídavnému hnízkej v. nit.

h jest přidechem náslovnému *u, ou* jen v několika slovech: huzeny, huzel, houl, houzkej, v Předíně a v Ždánicích také: hucho, houtery; sice jest *u, ou* bez přidechu: učitel, umřel, ouroky, ouvod. Náslovné *a* nemá přidechu *h*: ani, abych.

h se mění v *ch* ve slově: chlísta.

k se mění v *ch* ve slově ochounět (v. obhounět).

sk, ck mění se před *í* v *sc, cc*: Bratruskej (Bratrušín) — Bratruscí, Karaskej (Karasejn) — Karascí, Chudobskej (Chudobín) — Chudobscí, Znojemsčí, moravčí, tureckej — turecci, Bystřickéj Bystřicci (na Novoměstsku a Bystřicku).

ch mění se v *s* ve slovese scet — scu — scel (v. chtět).

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se vsouvá ve slovesa hrazdit, bzodnout (N. Město).

2. *s* se mění v *š* ve slovese šahat; porůznu: proš, noš (Chlumeč).

s se mění v *c* v přídavných na ský: moravckej, z mouřenckej zemně, pancky.

3. *c* se mění v *č* ve slově dyčky.

4. Koncové *ž* před náslovnou sykavkou mění se porůznu v *j*: aj se (až se), nej se (než se), uj se (už se), Obyčtov, Dlouhé; jinde přechází v *z*: uz měla = už s' měla (Skleonné), čížek — čízci (Německé).

5. *š* se mění v *č*: inčí, menčí, lepčí.

š se vysouvá ve slově ryncák.

6. *č* se mění v *š*: papuša.

7. *šč* trvá nezměněno: měščan, šťastí, ščasnej.

8. *čc* trvá nezměněno: děvečce, kočce; jen v Měříně mění se v *jc*: žebrajce, družijce.

j.

j se mění v *h* ve slově *híva*, v *ň* ve slově *podnížka* (podjíždka u vozu).

j se odsouvá: ešče, už, přide; přisouvá se: jakorát.

Přesmyk: Krála = Klára, krástel = klášter, mochorůvka = muchomůrka, truť = rtuť.

Sraženiny: ach = abych (Svratka), jach = já bych (Blížkov), dych = dybych, žechme = že bychme (Bobruvka), cák = copak (Žďár), náko = nějako (Sklenné), bišče = bičišče (Předín).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *vták*.

Jdn.	1. vták	Mnž.	vtáci
	2. vtáka		vtáků (ůj)
	3. vtákoj (ovi)		vtákom (um)
	4. vtáka		vtáci (ky)
	5. vtáku		vtáci
	6. vtákoj (ovi)		vtákách
	7. vtákem		vtákama.

8. Vzor *nůž*.

Jdn.	1. nůž	Mnž.	nože
	2. noža		nožů (ůj)
	3. nožu (i)		nožom (um)
	4. nůž		nože
	5. noži		nože
	6. noži (u)		nožích (ách)
	7. nožem		nožema (ama)

V genitivě jedn. neživotná mají častěji *a* než *u*: duba, voza, do hroba.

V dativě a lokale jedn. jest *oj* na Vršavě, Vlachovicích, Kadově a na Žďársku: bratroj, nádenníkoj, žebrákoj; Bůh, duch a jména svatých mají všude *u*.

V lokale neživ. kmenů tvrdých převládá *u*; ale: na potoce, po roce.

V genitivě mn. *ůj* jest ve Svratce, Věchnově, Bratrušíně i jinde porůznu. Ve Žďanicích: u Fialůj, u sousedůj a p. ale: koláčů, hřebíků atd.

Dativ mn. končí se většinou na *om*: žebrařom, zajícem. — Na Novoměstsku: k Brázdom, ke Kozlom, k Janišom, k pudmistrom a p. sice: žebrařům, koňům, havířům atd.

Akkusativ mn. rovná se většinou nominativu: chytil vtáci, raci, viděl vojáci, zabil dva hadi.

Lokal mn. končí se nejčastěji na *ách*; vedle toho také na stromech, v hrncích, v Hamřích, Vlachovicích.

Jména zakončená na *s* a *z* sklánějí se dle vzoru nůž: v lesi, na vozi, na vobrazi, nový voze, v obraze, chytil dva kose. Vyňato: pes.

Jména na *l* zakončená spravují se dle měkkých kmenů na stoli, v kotli, mn. číslo: stole, kostele, vole, kotle.

Hoch v mn. č. skloňuje se dle liché analogie: hoši, hošů, hošum, hošima.

Loket má v gen. lokte: půl pata lokte.

3. Vzor *vokno*.

Jdn. 1. vokno	Mnž. vokna
2. vokna	voken
3. voknu	voknum (am)
6. vokně	voknách (ech)
7. voknem	voknama.

5. Vzor *pole*.

Jdn. 1. pole	Mnž. pola
2. pola	pol (í)
3. pole	polám (um, ím)
6. polí (u)	polách (ích)
7. polem	polama.

5. Vzor *znamení* odchyľuje se od spisovného jen instrumentalem mn. znameníma.

Vyskytují se tu také tvary dle sklonění složeného: uhlího, kořeniho, k zelímu. Jmenovitě místní jména všeka se tak skloňují: do Telecího, za Veselím.

Hromadných jmen vyskytuje se v tomto podřecí více než v jiných, na př. sklí (nádobí nebo skořepiny sklené), porculánovi; Ta nevěsta má sklího, porculánoviho! — železí = železné nařiní.

— Jiná hromadná tvoří se na *ovo* a skloňují se dle přídavných: *cugrovo* — *cugrovýho*, *pernikovo* — *pernikovýho* = *pečivo* *cukrové*, *pernikové*.

6. Vzor *ryba*:

Jedn. 1. ryba	Množ. ryby
2. ryby	ryb
3. rybě	rybám
4. rybu	ryby
5. rybo	ryby
6. rybě	rybách
7. rybou	rybama.

1. Vzor *slepica*:

Jedn. 1. slepica	Množ. slepice
2. slepice	slepíc
3. slepici	slepícím
4. slepicu	slepice
5. slepico	slepice
6. slepici	slepících
7. slepicou	slepicama.

Vokativ jedn. rovná se často nominativu: *kmotra!* *tetka!* *Tonka!* *Francka!* *Hanka!*

V lokale jedn. má *minuta*, jako skoro všude na Moravě v *minuti*; porůznu: v *jednoti*, v *rovnoti*.

Místní jména na *ice* mají v dativě mn. *om*: k *Vlachovicom*.

Ryba, *huba* (= *houba*), *karta* mají v lokale mn. *ech*: na *rybech*, na *hubech*, v *kartech*.

Jména na *sa* a *za* (*kosa*, *koza*) skloňují se dle vzoru *měkkého*. V genitivě mn. *koncovky* *si*, *zi*, *ši*, *ži* rozšiřují se v *sej*, *zej*, *šej*, *žej*: *husej*, *kozej*, *dušej*. *kůžej* (*Bobruvka*) nebo v *sejch* *zejch*, *šejch*, *žejch*: *husejch*, *mezejch*, *nůšejch*, *kůžejch* (*Ždánice*, *Věchnov*, *Žďársko*).

Jména zakončená v *na*: *paírna*, *ovčírna*, *kovárna* mění se v *eň*: *paíreň*, *ovčíreň*, *kováreň*, *pekáreň* a skloňují se dle vzoru *měkkého*.

Dle vzoru *měkkého* skloňují se také jména na *la*: *škola*, *jahla*, *truhla*: *jahla* — *jahle* — *jahli* — *jahlu* — *jahlo* — *jahli* *jahlou*; *jahle* — *jahel* atd.

Mužská jména na *a* mají skloňování pravidelné: Procházka, gen. Procházky, akk. Procházku.

8. Vzor *kost*.

Jednot.	1. kost	Množ.	kosti
	2. kosti		kostí (kostích)
	3. kosti		kostám (ím)
	4. kost		kosti
	5. kosti		kosti
	6. kosti		kostách
	7. kostou (i)		kostima (kostma)

Při vzoru *kost* vyskytují se v instrumentale jedn. častěji tvary přehlasované: za pecí, s tou nití.

Jedn.	1. lidi	Množ.	děti
	2. lidí (lidů)		děti (dětích)
	3. lidum		dětum
	6. lidech		dětech
	7. lidma		dětima (dětma).

9. Vzor *mrkev* neliší se podstatně od spisovného.

10. Vzor *řibě*.

Jednot.	1. řibě	Množ.	řibjata
	2. řiběte		řibjat
	3. řiběti		řibjatom (ám, um)
	6. řiběti		řibjatech
	7. řibětem		řibjatama (ty)

Zbytky dualu.

1. voči	huši
2. vočí	huší
3. vočím	huším
6. vočích	huších
7. vočima	hušima.

1. Ruce, 2. rukouch, 3. rukám, 6. rukách (rukouch), 7. rukama.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobrej — dobrý	dobrá	dobrý (y) — dobrý — dobrý
2. dobrýho	dobrej	dobrejch
3. dobrýmu	dobrej	dobrejm
4. dobrýho — dobrý	dobrou	dobrý
6. dobrým	dobrej	dobrejch
7. dobrým	dobrou	dobrejma

Nominativ mn. rovnající se akkusativu je na Žďársku pro všecky tři rody stejný: velky muzsky to dělaj, mladý vojáci, chlapani židovsky, opatovsky sousedi, znojemsky páni, pěkný březe, fury brněnsky, prosila tech obyvatelů, aby byli tak dobry, takovy stary čepce vošklivy. (Srovn. str. 250).

Starej, jsouc užíváno substantivně, má v nom. mn. staří, mužskej v témž případě muzcí.

Za *ej* v gen, dat. a lok. jedn. r. žen. je *y* v Blízkově a Svratce: peří z bíly husi, vo naši strakaty krávě, do Bobrovy; — z druhy dědiny (Vlachovice).

Vod Novotnejch (Obyčtov) — u Ščastnů (Dlouhé); — kolikerum pomohla (Vršava).

Vzor dnešní neliší se celkem od spisovného.

Zbytek sklonění jmenného je: zvěšťa.

Přídavné přisvojovací: souseďuj — souseďova — souseďovo (Meziříčko, Blízkov, Bratrušín, Věchnov, Žďár, Bohdalov, Veselí) n. souseďů — souseďova — souseďovo (jinde) skloňuje se celkem dle vzoru dobrej.

Skloňování zájmen.

1. já	ty	my	
2. mně (mě, ně)	tebe	sebe	nás
3. mně (mě, ně)	tobě, ti	sobě, si	nám
4. mně (mě, ně)	tebe, tě	sebe, se	nás
6. mně (mě)	tobě	sobě	nás
7. mnou	tebou	sebou	nama (náma, námi).

Di ode mě, dej mě, viděl mě, mluvil o mě (Předín).

1. von — vono	vona	voni, vony
2. jeho, ho, něj	jí	jich
3. jemu, mu	jí	jim

4. jeho, ho, jej — je, ho	ju (ji)	je
6. ňom (něm)	ní	nich
7. ním	ňou (ní)	něma (nima).

Předložkový genitiv je většinou *něj*: u něj, z něj, do něj, vod něj. V akkusativě jedn. r. stř. v některých osadách převládá tvar *je* (ve Svratce, Bobruvce, Jamách), v jiných *ko*; tito se oněm z toho smějí, tazajíce se: Kolik pak jich bylo?

Lokal *ňom* převládá.

„Že se mu *onotoho* zachtělo“ (= čehosi), praví se o tom, kdo něco ukradl a p.

Za přisvojovací genitiv *jeho* užívá se tvaru *jejichho*: jejichho chlapec, děvče, pes, gen. z jejichho strany (mužovy), dat. jejichho holce, akk. modlil se za jejichho rodiče.

1. můj — mý	má	mý
2. mýho	mej (mý)	mejch
3. mýmu	mej (mý)	mejm
4. mýho — mý	mou	mý
6. mým	mej (mý)	mejch
7. mým	mou	mejma.

V gen., dat. a lok. *mý* tam kde dobrý.

1. náš — naše	naša (e)	naše
2. našeho	naší	našeich (ich)
3. našemu	naší	našejm (im)
4. našeho — naše	našu (i)	naše
6. našom (em)	naší	našejch (ich)
7. naším	našou (í)	našejma (ima)

V lokale převládá tvar *našom, vašom*.

Tvary *našich, našim, našima* převládají na Novoměstsku.

Nominativ mn. rovná se zpravidla akkusativu a je pro všechny rody stejný.

1. ten — to	ta	ty
2. toho	tej (tý, ty)	tech (tejch)
3. tomu	tej (tý, ty)	tem (tejm)
4. toho — to	tu	ty
6. tom (tem)	tej (tý, ty)	tech (tejch)
7. tým (tejm, tym)	tou	tema (tejma).

V gen., dat. a lok. jedn. r. žen. je tvar *tý* (ty) obyčejný tam, kde *dobry* (Blížkov, Předín, Svratka, Sazomín).

Nominativ mn. rovná se zpravidla akkusativu a je pro všecky rody stejný: *ty darebáci*.

Tvary rozšířené s prostými všelijak se kombinují:

tech, tem, tema (Rokytno, Žďársko);

tech, tejm, tema (Vitochov, Ždánice, Věchnov);

tejch, tejm, tema (Olešnice);

tejh, tejm, tejma (Blížkov, Lhotka u Žďára).

„Tahlenonc ta pėsnička.“

1. kdo	co
2. koho	čeho, čí
3. komu	čemu
6. kom	čom, ničom
7. kým	čím.

Skloňování číslovek.

Jeden skloňuje se dle vzoru *ten*.

1. dvě — dva — dvě	tři — tři	štyři — štyry
2. dvouch	třech	štyrech (štyr)
3. dvoum	třem	štyrem
4. dva — dvě	tři	štyry
6. dvouch	třech	štyrech (štyrch)
7. dvouma	třema	štyrma.

Sedum, vosum, — šístej, sídmej, vusmej, — půl paty, šestý, sedmy, vosmy, — dvě a třicet rokuj (Svratka).

1. všecek — všecko,	všecka	všecky (všechny zř. všeci)
2. všeckýho (všeho)	všeckej (y)	všeckejch (všech)
3. všeckýmu (všemu),	všeckej (y)	všeckejm (všem)
4. všeckýho (všeho)	všecku	všecky (všechny)
6. všom (všeckým)	všeckej (y)	všeckejch (všech)
7. všeckým	všeckou	všeckejma (všema).

Časování.

3. osoba mn. má *ou*, kde 1. jedn. má *u*: *vedu — vedou, piju — pijou, hraju — hrajou.* — Přehlasovaných tvarů není.

Slovesa, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, mají 3. osobu mn. rovnou třetí osobě jedn.:

umím	chodím	vím	jím
umiš	chodiš	viš	jiš
umi	chodi	vi	ji
umíme	chodíme	víme	jíme
umíte	chodíte	víte	jíte
umí	chodí	ví	jí.

Děti chodí do školy, učí se tam pilně a ví už a umí všelico.

Toliko v osadách od „Horáků“ pohraničných jest *ijou* často vedle *i*: chodíjou, klečíjou, umíjou, víjou (Předín). Děti chodíjou i chodí (Bobruvka). V Obyčtově 80letá stařena: zvony zvoní v. zvoníjou.

Kde je 1. osoba jedn. *ám*, tam je 3. mn. *aj*: čítaj, povídaj, daj. Na Novoměstsku *i* (*í*) ještě trochu vyznívá.

V imperativě jsou 1. tvary obecné řeči vůbec: peč, uteč, pomoz; 2. *ť* mění se někdy v *c*: zaplac, neplecte; 3. *j* se obyčejně odsouvá: nebi, zakry, umy (též: zakrej, umej); 4. kde má 2. jedn. *i*, tam má 2. mn. *íte*: sedni — sednite, di — dite.

Příčestí činné kmenů zavřených končí se nejčastěji na *yl -la -lo*: nesyl — nesla — neslo, vedyl — vedla — vedlo, řekyl — řekla — řeklo. Vedle toho jsou také tvary elidované: spad, nes, vez; zřídka neelidované: spadl, nesl, vezl (Slavkovice).

Příčestí trpné končí se v *ej -á -ý*: vedenej — vedená — vedený a má také zvláštní tvar výrokový v rodě středním: sklidíno, spravíno, zvrtníno, vylácíno, zaplacíno. Obecno je tu české passivum: budeš vaděnej, bitej.

Přechodníkův užívá se jen asi těchto: stoja, seďa, kleča, ježa. Je už Božího těla *řikajec*, ale: *děkujíc* pánu Bohu (Heralec). Také tvary: v stoje, v kleče a p. se vyskytují: kousek chleba třebaš v chodě pojí.

Přehled základních tvarů slovesních.

I. t ř í d a.

vest — vedyl — vedenej, plest — pletyl — pletenej, kvyst, květyl (květu), příst — přadyl — přadenej, klast — kladyl — kladenej, růst (rost) — rostyl — rostenej; nest — nesyl — nešenej, pást — pásyl — pasenej, tříst (tríst) — třís — třasenej — (trásu), lezt — lezyl; zibst — zebe (zabe) — ziblo (záblo);

pect — pekyl — pečenej (pyct v Předíně), sect — sekyl — sečenej, tect — tekyl, vlect — vlekyl — vlečenej, říct — řekyl, řečenej, moct — mohyl — zmoženej — (mužu); začít — začal — začítej, přijít — přijal — přijatej, zapít — zapjal (zř. zapil) — zapjatej (zapnout — zapnul — zapnutej jen v Blízkově), utít — uťal — uťatej, žít — žal — žítej; mlet — mlel — mletej, mřít — mřel — umrlej, vřít — vřel (obyč. vařit), podepřít — podepřel — podepřítej; kryt — kryl — krytej, bit — bil — bitej, šit — šil — šítej, kut — kul — kutej.

Infinitivy: vect, kract, plect, kvycet vyskytují se po řídku (v Předíně, Chlumci).

Sloveso *vzít* má v pohraničních osadách v přítomném čase: venu — veneš — venou (Blízkov).

Přechodník *vařoucí* zastupuje tvar vroucí.

Sloveso *zabít* přestupuje do IV. třídy: zabím — zabiš — zabí, imper. zab — zabte.

Jít: du — deš — dou; di — dite, přijte i přidejte, poď i poj (sem).

Rožít: rožal, rožel, rožil, rožnu, rožni, rožitej, rožihám.

II. třída.

minout — minul — minutej, tisknout — tisk (tisknul) — tiščenej (tisknutej).

III. třída.

umět — uměl — uměnej, trpět — trpěl — trpěnej.

Chtět (chtít): chcu — chcou, chtěl (zř. chcet — chcel).

Slovesa *hledět* a *vidět* přestupují některými tvary do třídy V.: Ten bude hlídat! No, hlídejte, že mám loket dobrej. Uvidáš, že tam zustanu.

IV. třída.

hodit — hodil, hoděnej, mlátit — mlátil — mlácenej.

V. třída.

dělat (děat) — dělal (děal i ďál) — dělancej, tesat — tešu — tesal — tesanej, hřít — hřeju — hřil (hřál) — hřítej (hřet) zahřel — zahřítej v Předíně), vokřít — vokřeju — vokřil (vokřál), přít — přil (přál), smít se — smil se (smál).

Slovesa V. 2. spravují se častěji vzorem tesati než vzorem dělati: vořu, pářu, dřímu, dlabu, škrabu, drápu, dupu, kapu, kašlu, kulžu.

Slovesa klouzati, lízati, loupati přestupují do IV. třídy: klouzím — klouzáš — klouzí, chlapečí se klouzí. Voloupit jabko. Oni to všecko z tej mise vylízi.

VI. třída.

kupovat — kupoval — kupovanej.

Dat.: dám — dáš — daj, dej — dejte, dal, danej.

Vědět: vím — víš — víme — víte, ví, věděl — vědenej, věz — vezte. Vid = není-li pravda? = vide (v Předíně).

Bejt: su — seš — je — sme — ste — sou, budu — po-
bydu — nabydu, byď; nejsou, nejseš, nejní.

Některé příslovce a spojky.

Zdedky (zde), v dole — dou — dol (= dolů), hor (na horu), ze zád, dom; teď — tejká tedej, neníčkom, potomě — potomek — potomejk; zasek, - zasejk, honymky, taktom, leží ležmo, bodejt. — Dávají husám česnek *ba* (= a) mak slepicám (Jersín), jenomejk, inu (= ano, Pavlov), ejnu = inu, arci, ba práv (= právě), jeslí, nežlivá.

Komparativ příslovecí končí se nejčastěji na *ejc*: daljejc, kratějč, teplejc, chladnějc, zimějč, do Německýho je schodnějc, prv tu bylo peněžítějč (více peněz), vedle toho také na *ejá, ijác*: teplejá, chladnějá, veselejá, špatnějá, pozdějá, pěknějá, škaredějá, dalejá, teplijác. Rád má v komparativě: rejší, rejš.

Ženská práca.

Takovou hospodyň jako pantáta Zeman neměl tak hnedka nekdo v celej dědině. To byla pane jedna čistá ženská! Prát ii bylo jako vařit, vorat jako děcka chovat. Povila jich pantátovi pět, ale ani to s ňou nevtříšlo, chodila, dělala do poslední chvíle a jak to narozenej svatým křížem požehnala, už jen hlídala, jak z toho koutu vstát a po práci se schánět.

To by byl člověk myslel, že aby pantáta panímámu za takovou přičinlivost byl na tejh rukou nosil.

Ale tohle bysme se, lidičky, vomejlili! Pantáta Zeman, to vám byl jeden nelidskej člověk, a čím byl starší, tím byl nelidskejší. Nic si panímámu nepovažoval. Jen hučel a hubačil celej boží den, ten cumel, tu fajfku jen v ty hubě držal a žmoulal,

jen co se pomodlil a najedyl ju vyndal. Dát panímámě na neco, to tak, spíš ju zcuchal a zepsil, až ju bylo haňba, ale na to čertovo koření, na ten tabák, to musely bejt dycky grejcary.

A panímáma chudák ani necekala, nic po lidech nevomlouvala, na muža by nebyla slovo řekla a trpěla jako Panna Marja, nepřirovnávaje hříšnou dušu k Rodičce Boží.

Jen jí bylo nejlítějác, že pantáta dycky před lidma říkal, že by scel bejt ženskou, že žensky nic nedělajou a že po nich nejni tu práci vidět, že se jenom roztahujou, ta ženská práce že je pro slepici a ženskejm že von nikdá nevěří, že neco dělajou, šak že pro to jen žensky tak moc mluvijou, že na žádnou práci starost nemajou a chovajou a matlajou se s tejmá faganama, aby nic inýho dělat nemusely.

Tyhle vejvody pantáta nejradějác vykládal, dyž se sešli mužsky na besedu a panímámu s tím trápil.

Panímáma byla moudrá, nescela, aby se s ňou pantáta snad blízal a koutkoval, anebo jen ukazoval a vynášel, co udělá, ale tohle jí bylo líto.

Jednou v nedělu vodpoledne bylo zasej u Zemanů pár sousedů na besedě. Panímáma měla náky dření v životě, nák nastydlá a teď se krčila u kamen. Ale ne na prázno, to to, zašívala nákej ten hábek na ty hažarti; to víme, co toho takovy fagani rozedřou.

Co pak je panímámě? ptal se jeden soused. „Scete stonat, nebo snad kvokat?“

„E co vás pantáto vede, to by mě tak scházelo, už máme toho božího požehnání dost“, panímáma se celá začervenala, tak ju bylo haňba

„E žensky porád stánou, dyž se jim nesce dělat neb dostanou chuť na neco dobryho, hned je tu neduha, hned jim nekde neco nedolíhá“, pronesyl pantáta Zeman.

„Abys ty přes žensky neco neřekyl“, povzdychla panímáma.

„A nejni to prauđa? Taková ženská nemoc je dycky vy-mejšlenost, žensky sou jako koze: dyž ju napadne, tenkrát scípá, a dyž vopraudu umře, teprvá aby člověk řekyl, že jí přece neco bylo.“

Už ani sousedi pantátu neposlouchali v tyhle hloupy řeči a počali se panímámy ptát co jí schází a radili to vono, jeden

nakouřit, druhy namastit, třetí svařit kořalku s cugrem, štvrtěj žvejkat kmín anebo černý káfé s rumem.

„E šak vono to přejde, to já si jen hovím, že je ta neděla, a dyby nepřešlo, tudle náš tata by byl myslím rád, dybych mu skřapla; namluvil by si jinou, já mu beztoho nic nedělám a jen ho vobžírám.“

„Ale, ale panímámo, to tak nemyslete, šak von pantáta ví, co na vás má, a to se říká jen tak vod plíc, vod srca to nejde“, chlácholil kmotr.

„No mamó, nehubač, šak nejni zle pro slovo, ale to je jednou recht, že po ženskejch nejni prácu vidět, tudle člověk dyž vorá nebo vláčí nebo seče, to je jedna práca, je ju vidět a cejtít na tělu, ale to vaše vaření a umejvání po tem je houbec, to je jen takovy přicmrdování a žádná práca.“

„Tak víš ty, tato, co, tudle si беру sousedi za svědky, udělejme to takle: já pojedu zejtra vovorávat jabka a zrouna konce volrnu motykou, a ty zustaň jen ten jeden den za hospodyňu v stavení, a huvidíme, kdo vic dokáže,“ řekla panímáma.

Sousedí se řebili a hyhlali, ale hned se toho chytli, že je to jeden dobrej nápad a že to bude sázka. Pantáta Zeman se škaredil, ale musel svolit a teď se domlouvali, kdo co musí udělat.

„Tak slyšíš ty všetečná Evo, teď já ti povím na zejtra tvou prácu: ráno nakrmíš volky, vočešeš, vohřebelcuješ a pojedeš na pole, na zadní hony, vovoráš ty jabka; ale dej pozor, ať nepolámeš moc stromky, ty konce zrouna pak voprau, a houvratí můžeš cely vokopat, pak k večeru skoč na louku a tam pod bříhem huděláš steku — skrzevá dyby přišel dýšt, aby se voda pěkně rozlejvala vod rymičku“.

„No to je toho“, pleskla si do ruk panímáma. „Tak ste, sousedi, svědci, že to všeco dokážu; a teď budu já rozkazovat, co ty budeš dělat. Teda ráno; no to já ti přece podojím a při tom už tu snídaňu uvařím, pak pojedu na pole, pastvica vodežene krávy, a Jobek požene huse na příhon, tak uklidíš, umeješ nádobí, uděláš housatom a kuřatom míchanicu, natrháš a nasekáš do husenky míchanice kopřivy a bodláčky. Pak dáš sviňám, pak vober jabka, ať se nevaříjou s koncema, vymej je, postava pak bude pomalu deset hodin. Tak honem zastel v chlivě, nežlivá pastvica přižene, ale přesekej slámu, pak zavolej Jobka s příhonu

a nakrm housata, a ať zase žene, pak mě pošleš svačnu, ale dobrou, jako ty mejváš, kus chleba s tvarohem a flašičku dobry kořalky, jářku, dyž budu dělat mužskýho, tak ať to taky mám jako mužskej. Pak chystej na voběd. V sobotu sem nevrťela, tak můžeš zvrťět, pak vypař čepák, podmáslí dej do toho černýho velkýho kozáka, bude na voběd, no a k němu uvaříš drceny jabka, a kouskem putru se vomastijou. Můžeš je zalejt k drcení podmáslím. A dáš zasejc sviňám, ale jabka hodně roztluč a zrouna zasyp šrotem a vosol, a ať jim to nedáš horky. A já, až přijedu dom, tak si lehnu na lavicu, jako ty to děláš každej den, kouřit nebudu, ale po vobědě si schrupnu. A vodpoledne zasejc umeješ a ty michanice uděláš a sviňstvo a drůbež vobsloužíš a mě svačnu pošleš, no a večír ti už zasejc pomůžu.“

„To je řečich, celá letanija, tohlenc se budu jednou rukou na zádech škrábat a druhou to podělám“, smál se pantáta. „Ešče si třeba pospím a nekam na besedu dojdu.“

„Uvidíme“, smála se panímáma i sousedé.

Druhý den ráno jela panímáma do pola. Po cely dědině na ňu hlídali jako dyž ju neznajou, protože sousedi tu její s pantátou sázku roznesli. Vona se jen smála, švihala bičem a pozdravovala. Práca jí šla jako dyž hraje, ani při tem nezaklela.

Ale pantátój bylo hůř. Pastvica vodehnala, Jobek vzal Marušku sebou, Nácek šel do školy, a Pepínu s Frantem měl pantáta doma. Pepině bylo štyry leta a Frantovi dvě. Dyž mama vodjela, začal Franta bučet, pantáta s ním musel hrát, dát ho na kolibku a Pepina muselo kolbat, pak zas bučelo Pepina, že prej má hlad. Pantáta mu dal krajic a bouchanec, bučelo ešče víc. Pantáta ho vyhodil, a vono bylo hned pryč, metlo nekam do dědiny. Teď měl pantáta všecko udělat. Sotvá zametl a uklidil sednicu, musel dělat michanicu, spálil se, dyž cedil jabka; dyž trhal na zahradě kopřivy a bodláčí, popálil a popíchal si ruce, teď už rumplovali ušípanci, a musel jim chystat. Pak honem zastýlat, posekal slámu, hučel, že ju mohly žensky aspoň s pjatra schodit, sotvá to udělal, byla tu pastvica. Poslal ju se svačnou. Dyž děvče přišlo, ptal se, co že dělá panímáma.

„Co by dělali, sedli si na mezu a svačínali, povídali, že dajou dobytčům vodpočnout.“

Pantáta se zamračil a řekl pastvici, že budou vrtět, ale vono žaba že prej ne, že musí za dětma na přihon vzít housata dom a nakrmit je, a pak že pude na trávu housatom na noc.

Pantáta nevěděl kudy kam, vлил smetanu do másnice, pak si zpomněl, že ju nevypařil, šlil smetanu zpátky, trochu jí rozlil a honem volal ze dvora Bosáka, ať ju slíže. To se Bosák poměl!

S vrcením to šlo zle, pantátu hned bolely ruce, měl už roztopeno, protože se pro sviňstvo a pro drůbež vařily tři hušáky jablek, každěj na putnu velkej; musel přidávat do peci, celej se spotil, a v tom přišly děcka, Jobek a Maruška a přivedly Pepinu celou zmáchanou, někde padlo do louže, bučelo, že bude řezany, pantáta musel ho převlíct a šel zasejc vrtět. Tu se zbudil Franta a říčel, chcel se chovat. Pantáta nevěděl, co s ním, tu radil Jobek: „Tati, to si musíte Frantu na záda do plachty huvázat, maminka to tak dělajou, dyž majou prácu.“

Pantáta to udělal a vrtěl s Frantem na zádech a s fajfkou v hubě dál. Jobek letěl ven, a brzo byl plnej dvůr dětí a koukali se, jak pantáta vypadá, jako na komediju.

Zvonilo poledne, dyž pantáta cedil podmásli, ale to byl kříž. Jabka k jídlu voloupal, ale nechal je rozvařit, jak pořád vod toho vrcení běhal, spěnila se mu smetana, a měl putr jen v kroupkách a jako bláto.

Rozvařeny jabka vocedil a nalil na ně podmásliho, nedalo se to drtit a bylo to jako náká vomáčka.

Panímáma dojela, dala volky do chliva a šla k vobědu. Sedla ke stolu a začala sakrovat, že nejni ešče vobéd, jako to pantáta děal.

Pastvica se řebila a děti taky. Frantu vzala panímáma na klín, Pepina žalovalo, že ho tatínek šidili, že dostalo malej krajíc chleba.

To byl vobéd! Žádnej nechcel jest, jabka daly děti Bosá-kovi, a podmásli bylo vod toho hloupyho vrcení skoro taky k ničemu, kroupky v ňom plavaly; a tak nadrobila panímáma chleba a najedli se toho.

„Teď sem si chcela lehnout, ale pudu radějác na prohlížku“, řekla panímáma a šla.

Přišla do chliva, bylo zastláno, ale jak! Celá se zamazala. V kuchyni krámů, jako by se byla svarba strojila, a zatím se ani nenajedli. Podmásnica špinavá dole vod pantátovějch noh,

trdylko vod ruk, zrouna ju panímáma šla do rymička namočít. V síni nezaměteno, po šupně sláma, jak ju pantáta s pjatra dol táhl, na dvoře smetí, huse neměly v kotlině zastláno, kuřata pískaly hladem, slepice pantáta pustil a nezvoldal.

Panímáma se smála a zavolala sousedi. Ty se hyhlali, až si břicha drželi.

Pak jela panímáma zasejc na pole, a pantáta měl poklízet, pastvica mu pomáhalo, ale naschválem málo. Dyž posílal svačnu panímámě, neměl nic hotovo, děti dostaly všecky řezu a říčely jedno víc než druhy. A dobytky panímáma ešče podojila a napojila.

Nemohyl si pantáta ani sednout ani vodpoledne. Než spravil sviňstvo, zas vobíral jabka, a dyž panímáma k večeru s pola přijela, tak musela vo dušu k práci, aby neměli lidi i zvířectvo hlad.

A sousedi přišli na besedu a vysmáli se pantátoj; von musel přiznat, že majou žensky dost co dělat a že je ženská práca taky práca, třeba ju nebylo po nich vidět.

A pantáta poslal na udobřenou pro dobrou kořalku, a panímáma nasmažila kutchan vajec a dala putr, kerej zatím v lochu stuhl, k chlebu, a sousedi se poměli, jen se pantátoj smáli, že se při tom pořád škaredil.

Ale pantáta Zeman si vod ty doby panímámu lepčí považoval.

Povidačka ze žďárských hor. Napsala *Vlasta Pittnerová*.

II. Jemnice.

Hranice: Police, Kdousov, Mladoňovice, Racovice, Budkov, Radkovice, Kynice, Krasonice, Horky, Želetava, N. Hříše, Jersice, Budiškovice, Třebětice, Ostojkovice, Baňovice, Pálovice.

V okolí Jemnice lid svou řeč nazývá „českou“, u N. Hříše „moravskou“.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se dlouží: a) po česku ve slovech: pára, lávka; b) ve slově pástvisko — pástviščata; c) v genitivě mn. slov: strana strán, rana — rán, vrata — vrát, do kořán.

2. *á* se krátí ve slovech: krava (na Dačicku kráva), davno, nedavno.

3. Koncové *a* trvá celkem nepřehlasováno: kanca, u ševca, do koša, do hrnca, s koňa, sklenica, duša. Slyšeti však i tvary přehlasované, a to častěji než na Žďársku a Novoměstsku. V Krasonicích 50letá žena (r. 1883.) užívala již dosti hojně tvarů přehlasovaných: u ševce, do koše, zabili kance, i. máje, to je naše zahrada. — V Třebeticích mluví se vedle: u Němca, mládenca, kuža a p. též: do Chlumce, syn našeho hospodáře, půl čtvrtá tisíce, patáľje.

e, é.

1. *e* má v okolí Jemnickém zvuk něm. *ä* a prodlužuje se druhdy po způsobu českém: léži, bjéží.

2. *é* (ie) mění se v polodlouhé *ý* (*i*): *a*) ve jménech: mýno, pyro, dýšt, krýv, chlib, mlíko a p.; *b*) v infinitivech kmenů zavřených: nýst (v. nest), plíct, výct (v. vect), vlíct, píct, síct, týct, jíst; *c*) ve skloňování jmen přídavných: dobrýho, dobrý; *d*) ve spojení *nyž* (= než).

3. *ě* tvrdne ve slabice *ně* jako na Žďársku a Novoměstsku: nekdo, neco, nekdy.

4. *ě* se mění v *i* v indikativě praes. slovesa hnáti: žinu — žíneš atd; ale: požeň.

i, í.

1. Hlávka *i* má zvláštní zvuk, znějící mezi *ě* a *i*, tu více k *ě* (jmenovitě v pohraničných osadách Třebelovicích a Racovicích), tu více k *i* se kloníc. Po retnicích je před touto hláskou všude zcela zřetelně slyšeti *j*. Zvláštní tuto hlásku označujeme písmenem *ĭ*.

bĭ, *pĭ*, *vĭ*, *mĭ* = *bjĭ* (*bje*), *pjĭ* (*pje*), *vjĭ* (*vje*), *mjĭ* (*mje*)
bjĭč, slabjĭkár, hrabjĭšče, slĭbjĭt, drábĭj, holubĭj, — pjĭvo, slepjĭca, spĭj, — vĭjdlĭcky, lavjĭca, rukavjĭca, do Budějovjĭc, vĭjtám vás, vĭjkat, zbavjĭt, postavjĭl, bratrovjĭ, houvjetka (= úvitka. silná tyč), — mjĭsa, o sedmjĭ, vezmjĭ.

Nominativy mn. holubĭj, pávjĭ, chlapĭj liší se tu výslovností zcela zřetelně od akkusativů holubŷ, pávŷ, chlapŷ; podobně liší se: 10 hoďin bjĭlo, ale nebŷlo. Kdo vysloví po česku „Dej mi“

(*i* střední), tomu odvěti, že prý „kovář má dejmý“, t. j. dýmy = měchy.

li, ři, ni = *lî, řî, nî* (*le, ře, ně*): list, polica, stolička, slíva, pálít, pomýslít, — peřina, v kouří, namířil, — honit, lehní si.

di, ti, ji = *dî, tî, jî* (*dě, tě, je*): hodina, hodit, vodit, — v šupletí, vo pětí, — ale: vo šesti, kosti, hosti (*i* čisté), — jědlo, dojět.

zi, si, ci = *zî, sî, cî* (*zý, sý, cý*; v. níže *y*): zima, vozít, na vozí, na vobrazí, dal kozí, — vosíka, nosít, na kosí, — cibula, v obcí, na pecí, po silnicí.

ži, ši, či — *žî, šî, čî* (= *žý, šý, čý*): žíd, žíto, — šídít, cícvár, v koší, v nuší, — čítat, vláčít.

2. *i* zní jen polodlouze jako v obecné češtině. „Tři nítí“ a pět nítí“ znělo mně stejně dlouze. Studující z té krajiny rodilý tvrdil mi, že „ucho naše lokal kosti a instrumental kostí, ač znějí skoro stejně, přece z výslovnosti rozezná“. Možná, že při tom rozeznávání působí grammatické svědomí; mně nebylo lze postřehnouti nijakého rozdílu.

3. Tímto způsobem dlouží se *i* v nominativě množném: vojáci, žebráci, tři.

4. V slabikách *lí, ří, zí, sí, ží, ši, či* zůstává *i* nezměněno, jenom *ci* mění se někdy v *cij*: cijtít, cín = cijněk (cejnek).

5. České řvátí zní tu řivat: krava řive.

y, ý.

1. Hláška *y* zní temně, asi uprostřed mezi lašskopolským a českým *y*. Hlásku tuto označujeme písmenem *ŷ*: rŷbŷ, pŷskŷ. *kravŷ býŷ, vŷskočil*. Právě tak zní též *i* v slabikách *zi, si, ci, ži, ši, či, li, ři* v příkladech výše vytčených.

2. *ý* mění se v *ŷj*, v Jemnici a odtud na jih (v Palovicích atd.) v *ej* přecházejíc, jako na sousedním Dačicku: strŷjc, býjk, pŷjcha, tŷjden, býjvám, hŷjbám, umŷjvám, vŷjmluva, vŷjplata, dobrŷj, dobrŷjch, dobrŷjma.

Rŷpat = rýti, rŷjpat (rejpat) = rýpati.

o.

Hláška *o* mění se v *û* (*u*) v týchž asi slovech jako v sousedních podřechích: kuza, nuša, luj, vubec (obec) a p.

u, ú.

1. Koncové *u* trvá celkem nepřehlasováno: našu práci, žlicu, sklenicu, dušu, večeru. Zde onde však slyšeti i tvary přehlasované: svini (Kynice), práci (Třebetice). Pravidlem jsou nyní skoro všude akkusativy: *ji*, pro *ni*. Chci (Třebetice) — nechci (Kynice).

2. *ú* mění se vesměs v *ou*: louka, za chalupou, budou, tlouct.

ou v instr. vzoru duša trvá nepřehlasováno: pšenicou, sklenicou; v instr. vzoru kost zpravidla se přehlasuje: kosti, za vsi; tak i: pod paží, za Telčí, pod májí (nom. mája).

Obec Slavíkovice dělí se ve dvě části: první chalupy a druhé chalupy. I říká se: u prvních chaloup, u druhých chaloup; sice zní genitiv mn. chalup.

ej, ěj, yj.

1. *ej* původní *i* přehlasované jakož i *yj* mění se v *ýj*: výjce, dělýj — dělýjte — dělýjme, dýjchýj, vjíklýj, nýjsu — nýjni, mýj, zakrýj, včeryjší, nýjlepší.

2. *ěj* mění se v *ýj*: moudříjší, hodníjší, přemýšlíj, sádij (= sázej), — našijch — našijma (= našejch, našejma na Dačicku).

Sraženiny.

Ach (= abych), dých (= dybich) — dýchme, jách (= já bych; ale: že bých, nikoli: žech), nákj (= nějaký) — náká, dobrytro.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

Skupina *sh* mění se jako v sousedních podřecích v *sch*: schořet, schodit, schodnout se.

d, d'; t, t'.

d mění se v *r* ve slovech: svarba, herbávi.

Koncové *t* neměkne ve slovech dle vzoru kost: nit, chut, spravedlnost, dost;

t a *t'* tvrdne ve slovech: zet, zeď, zpověď, dyšt a v imperativě pust;

t mění se v *c* v imperativě: plac, vrac, chyc, mlac a ve slovese chcet;

ft v imperativě mění se buď v *ct* nebo *jt*: mlacte, vracte, chycete, plajte;

t — *s* mění se v *j* — *s*: vraj se, posvěj se;

lt mění se zpravidla v *jt*: neshojte, hlejte; ale: zavecte;

t nemění se v *k* ve slovech: tlustŷj, tlouct, tlačít;

dj, *tj* nemění se v *z* a *c*: hádět, vŷchádět, kátět, osvoboděňj, huděňj, zahoděňj, vyplatěňj, vŷmlátěňj.

v, f.

v se mění v *b* v předložce bedle;

v se nemění v *u* jako na Žďársku: kavka, děvče;

v se mění v *j* v místním jméně Slajkovic = Slavikovic;

v se přisouvá ke každému náslovnému *o*: voko, voves, voběd, vošídít;

f se mění u *v* ve slově trouvat.

k, h.

k se vysouvá: Humperk — Humperiček (kopec s kapličkou u Krasonic);

h se střídá s *k* (*g*): hdo v. kdo, hdŷ v. kdŷ, hde v. kde;

h se vysouvá ve slovech: nedo, nedŷ, nede, nide;

h jest přídechem každému náslovnému *u*, *ou*: hu souseda, hudělal, hutekl, humím. hulevilo, huši, hudít, hučít, houl, houhor, houvod, houterŷ, houvoz, Houjezd; výjimkou též: hosud.

Náslovné *u* jest bez přídechu vyjmouc: harmara, harest, Hanka. V Kynicích i náslovné *u*, *ou* jest bez přídechu kromě houl.

z, s, ŷ, č.

s měkne v *š* ve slovese mušet, *s* a *z* v imperativě: proš, nevož, nekaž a p.:

s mění se v *c* v přídavných na *skŷ*: moravckŷj, krejčovckŷj, panckŷj a v podstatném cvorník.

Koncové *s* mění se v *j* před sykavkou: paj se, zaj sme jeli, proj za nás.

Koncové *š* před sykavkou mění se všude v *j*: aj zasejc, uj snědl, aj se vrátí, nej zavře;

šč trvá nezměněno: měščan, ščestí, strnišče; jen ve slově déšč mění se v *št*: dŷšt;

šc mění se v *jc*: kojce, svijce, matijce, babijce, na tejce (tejčka).

j.

j se vysouvá: pudu.

j se mění u *v*: Houvězd (= Oujezd).

Přesmyk: žlica, máslenica.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor: *holub, dub*.

Jedn.	1. holub	dub	Množn.	1. holubji	dubý
	2. holuba	duba		2. holubu	ďubu
	3. holubovji	dubu		3. holubum	dubum
	4. holuba	dub		4. holubý	dubý
	5. holube	dube			
	6. holubovji	dubě		6. holubech (ách)	dubech (ách)
	7. holubem	dubem		7. holubama	dubama.

2. Vzor *muž, nůž*.

Jedn.	1. muž	nuž	Množn.	1. muží	nože
	2. muža	noža		2. mužů	nožů
	3. mužovji	nožu		3. mužům	nožům
	4. muža	nuž		4. muže	nože
	5. muží	noži			
	6. mužovji	noži		6. mužích	nožích
	7. mužem	nožem		7. mužema	nožema.

Plášť má: plášča, plášču atd.

Vzor *obraz* skloňuje se dle vzoru *nuž*: na vozí, v lesí, pěkný vobraz, má dva pse.

Instrumental mn. kmenů měkkých končí se zpravidla na *ema* (řídčeji *ama*): hrncema, košema; tak i volema v. volama i volma, kotlema a p.

Akkusativ mn. je pravidelný: Jsou tam vojáci, ptáci odletěli — viděl vojáký, chýtal ptáký, raký.

Skloňování jmen rodu středního, nehledíc k některým zvláštnostem hláskoslovným, nahore vytčeným a ku tvarům obecné řeči vůbec vlastním, neliší se hrubě od jazyka spisovného.

Místo má v lokale: místěti.

Výjce (vejce): výjcete, výjceti atd., mn. výjce, vajec, výjcím, výjcích, výjcama.

Vokativ jedn. vzoru ryba rovná se někdy nominativu: tetka! kmotra! Francka! Tonka! v. Maryno! Nano! Terezo!

Vzor *duša*.

Jedn. 1. duša	Množn. duše
2. duše	duší
3. duši	dušám
4. dušn	duše
5. dušo	duše
6. duši	dušách (ích)
7. dušou	dušema (ama).

Instrumental mn. končí se zpravidla na *ema*: ružema, kužema, hrabjicema.

Jména na *sa* a *za* (kosa, koza) a na *la* (jehla, škola, truhla) skloňují se dle vzoru *duša*, kromě instrumentalu mn., který se tu zpravidla končí na *ama*.

Koncovka *árna* mění se v *áreň*: pekáreň, kováreň, vovčireň, a jména ta sklánějí se tolikéž dle vzoru *duša*.

Vzor *kost* má v instrumentale jedn. *í*: kostí, nití, za pecí; v lokale mn. bývá *ích*. v kostích, v pobožnostích, instr. mn.: kostima.

Vzor *mrkev* má gen.: mrkvje, dat. a lok.: mrkvji, instr. mrkvou; množn.: mrkvje, mrkví, mrkvám, mrkvách, mrkvama.

Kryv má gen.: krvě, dat. a lok.: krvji, instr.: krvji.

Vzor *kamen* skloňuje se dle vzoru *dub*.

Skloňování jmen přídavných.

(pro všechny tři rody)

Jedn. 1. dobrýj — dobrý	dobrá	Množn. 1. dobrý
2. dobrýho	dobry	2. dobrýjch
3. dobrýmu	dobry	3. dobrýjm
4. dobrýho — dobrý	dobrou	4. dobrý
6. dobrým	dobry	6. dobrýjch
7. dobrym	dobrou	7. dobrýjma.

Nominativ mn. rovná se akkusativu a je pro všechny tři rody stejný: jemnický páni, znojemský měščani, dobrý lidi, hodný chlapeci, vestejovský sousedi, byli hodný, nekerý sou chudý, přišli celý mokry, páni byli pozvaný, lidi byli grobianský.

Přídavné přisvojovací končí se na *u -ova -ovo* a skloňuje se celkem dle dobršj. Přídavná tato tvoří se také od vlastních jmen adjektivních: Sušickšj — Sušicku — ova — ovo, Holšj — Holu, Ščastnšj — Ščastnu.

Komparativ je celkem pravidelný: moudršj — moudřjšj — nšjmoudřjšj. Dobršj má lepčj, hezkšj — hezkjšj.

Skloňování zájmen.

1. já	mš
2. mje	nás
3. mji, mje	nám
4. mje	nás
6. mje	nás
7. mnou	nama.

1. von, vono	vona	onš (pro všechny tři rody)
2. ho, něho	jí	jich
3. mu, němu	jí	jím
4. ho (jej), ho	ji	je
6. ňom	ní	ních
7. nim	ní, ňou	nima

V Třebeticích a některých jiných osadách na západ od Jemnice je akkusativ m. *ho* i *jej*, stš. *je*, v ostatních je toliko tvar *ho* pro rod mužský i střední.

Akkusativ r. ž. má všude tvar přehlasovaný *ji*, pro *ni*.

Předložkový genitiv mívá skrácený tvar: uňho, bedľúho (vedle něho).

Jejichho má týž význam jako na Žďársku; mimo to znamená také tolik co Jejich, když oslovujete onikají: To je jejichho nuž = Váš.

Lokal jedn. r. m. a stš. je *ňom* tak jako: našom, vašom, čom, všom.

Zájmeno *muj, má, mý* skloňuje se celkem dle dobršj: mýho bratra, mý sestře atd.

Jedn. 1. náš, naše	naša	Množn. 1. naše (pro všechny tři rody)
2. našeho	naší	2. našjch
3. našemu	naší	3. našjnm

4. našeho, naše naši (našu)	4. naše
6. našom naši	6. našich
7. našim naši	7. našijma

1. ten, to	ta	tý (pro všechny tři rody)
2. toho	tý	týjch (tejch, těch)
3. tomu	tý	týjm (tejm, těm)
4. toho, to	tu	tý
6. tom	tý	týjch (tejch, těch)
7. tím (tím) tou	týjma (tejma).	

V Kynicích a odtud na sever jest instr. tým, v Budiškoviciích a odtud na jih už tím.

V genitivě, dativě a lokale jedn. r. ž. je tu všude tý proti žďárskému tej.

Tvary těm, těch vyskytují se po řídku vedle týjch, týjm (v Kynicích).

Skloňování číslovek.

Jeden, jedna, jedno skloňuje se zcela dle ten, ta, to. Ostatní číslovky mají tytéž tvary jako na Žďársku, leda že vedle tvaru dvouh slyšeti také dvou: ve dvou domech (Třebetice).

Všecek má všeho v. všeckýho, v lok. jedn. r. m. a stř. všom; v čísle mn. všechný (pro všechny tři rody), všech v. všechnýjch atd.

Časování.

1. Slovesa, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, mají v 3. osobě mn. *a) ijou*: chodíjous, učíjous se, víjous, jíjous (osady na východ od Jemnice), *b) ijou* vedle *i*: chodíjous, klecíjous — chodí, klečí. Když oslovující onikají, užívají českých tvarův obecných: vědí, rozumějí, slyšejí (Budiškovice), *c) i*: děti spjí, voný to nevěří a vadí se, voný mji uvarí neco (osady na západ od Jemnice).

S 3. os. mn. na *ají* neodsouvá se *i* jako na Žďársku: říkají, zpívají, dají.

2. Přechodníky jsou jen: stoja, chođa, seđa, kleča (v Kynicích a okolí). V okolí Jemnice užívá se některých přechodníků s předložkami: Na stoja se zatkla (zadusila se stojíc), na leža jed', s kleča usnul.

3. V přičestí činném v některých osadách převládají tvary neelidované: sedl, vedl, lehl, řekl (Kynice, Krasonice, Lomy; za řeči však i: nes, ved, řek), v jiných elidované: leh, ved, sed si, přiběh, nastoup (Třebelovice, Racovice, Palovice).

Dačické tvary: lehu, uteklu a p. slyšeti jen po různu v Třebeticích a Manešovicích.

4. Přičestí trpné: odvedenŷj — odvedená — odvedenŷj, hutitŷj — hutitá — hutitŷj, pokrŷtŷj — pokrŷtá — pokrŷtŷj, trpjenŷj, hoděnŷj, hraděnŷj, osvoboděnŷj, zaplatěnŷj, vŷmlátěnŷj, — Už je zaplatino, vŷmlátino, posečino, vyhodino — žito je posečenŷj, vŷmlátěnŷj atd.

5. Infinitiv a některé důležitější tvary:

I. třída.

Číst, klast, kragt, vect, kvject — kvjetu, myct (mést), plict, rost — rostu — rost, rostla — rošť, roste, třást, vezt, nest, moct — muž, pjct — peču, síct — seču — sek, týct, zapjct — zapjal — zapjctŷj, hutit — hufal i hutl — hytitŷj, žit — žal — požitŷj, vzit — vzal — vzitŷj — vezmĭ — vezmĭte, dřit, mlet, třit — tŷru — tŷri — tŷřĭte, prostřit, vřit, mřit, zăbŷt, zabe — zăblo, — krŷt — krŷju, krŷj, lit — lĭju — lĭj — litŷj. —

Sloveso huisti je neznámo. Mĭsto hrŷzti uŷivá se tvaru hrŷjzat — hrŷjzu — hrŷjzal. Mĭsto mor. roŷit řĭká se rozsvjĭtit

II. třída.

Lehnout — lehnĭ, lehnĭte — leh.

III. třída.

Humjet — humjĭm, humjĭjou — humjel, chcĭt — chcĭu — chcĭ, chcĭte, chcĭl (chcĭt n. scĭt — scĭu — scĭl v Kynicĭch), spat — spjĭm, spjĭjou — spjĭ — spĭte.

IV. třída.

Prosĭt — prosĭm, prosĭjou — proš, proŷte — prosil — proŷenŷj, kazĭt — kaŷ, kaŷte, vozĭt — voŷ, voŷte.

V. třída.

Kătĕt — kătĭm — kătĕl — kătĕnŷj, sădĕt — sădĭm — sădĕl — sădĕnŷj, vŷchădĕt — vŷchădĭm — vŷchădĕl.

Důležit je v této třídě zvláště tvar imperativu: dělŷj — dělŷjme — dělŷjte, sádŷj, kátŷj, vychádŷj, přemŷjšŷlŷj, tesŷj, hŷjbyŷj, orŷj, vŷjklŷj, cpjŷj — cpjŷjme — cpjŷjte. dŷjchat — dŷjchŷj.

Hřet - hřeju — hřej — hřál, přát přeju — přej — přál, smát se — smjeju se — smjej se — smál se.

Hnat — žínu — žínou - žeň — hnal — hnanŷj.

Místo okřáti říká se vokřáhnout: vokřáhnou — vokřáhnŷj, vokřáhl.

B ŷ j t.

Su (sem)	nŷjsu	bŷjď
seš (sí)	nŷjseš	bŷjďme
je	nŷjni	bŷjďte
sme	nŷjsme	
ste	nŷjste	
sou	nŷjsou	

Některá příslovce.

Dom (Třebetice) — domu (Palovice), dol (= dole), vod zdula, dneskym (= dnes), nŷjčkom, záhy, teprove, jo (= ano), lele — lelete n. lale — lalete (= mor. hle — hlete).

Komparativ příslovci jest: teplije, studenije, pěknije atd., rejši (raději).

Kdo snědl holoubjátka?

Ševcovka upekla dvje holoubjátka, jedno pro sebe a jedno pro muža, pječně barvy zlatý, postavjila je na pec a šla nekam ven. Švec zatím šil. Chvílkama zdvihl nos a čuchal do sebe hezkou vůňu, kerou byla celá sednice nadchnutá. Konečně ho zarazila vůňa tak hodně, že mu mlsnota dŷl na stolijce posedět nedala. Sotva žena paty ze dveří vŷtáhla, býl ze stoličkŷ zhuru u randlíku. Spíš ale, nežli pro jedno sahl, pozoroval, nŷjni-li žena v síni, a to z tý příčiny, že se ženŷ moc bál. Venku býlo ticho, a švec v čerstvosti holoubjátka vŷtáh a sněd. Mlsný jen dŷž oblíznu, a hladový dŷž se najijou, je starodávný přísloví. Švec býl ale mlsnýj i hladovýj: teda nebýlo jednoho holoubjátka dost; proto se takŷ bez delšího rozmŷjšlení do druhého pustil a beze všeho snědl. Potom sedl na třínožku a bedlivě šil. Žena přišla do sednice, a že býlo právě poledne, uchŷstala na stul

talíře a dala objed. Všecko šlo dobře, jak přišlo, ale na pečeňu, nastala z čísta jasna bouřka. „Kdo snědl holoubje?“ znělo první udeření. „Mje se neptýj, já ne; dýť sem ani nevěděl, že je pečeš!“ zněla zase vodpověď, a to šlo v jednom kusi dál, otázka za otázkou, vodpověď za vodpovědí. Švec se nepřiznal, až konečně řekl, že to žena sama snědla, co na ňom na ubohým níčko sce. „No dobře teda, necháme hádky prozatim; ale od této chvíle nebudem jeden ani druhýj mluvjit. Kerýj bý spíše promluvjil, na tom to zvustane, že holoubje snědl.“

Tak rozhodla ševcovka a podle jejího výjroku musilo se stát. Vod tý chvíle býlo v ševcovým domje jako v hrobje. Mrzelo je to dost. Ševcovka nemohla se vadit a klevety výpravovat, ševcovji se zase stýjskalo, že nemuže vodpovídat a zpívat, i radši bý její vádu býl poslouchal, než to mrtvý ticho snášel. Ale první slovo výřknout přece nescel jeden ani druhýj. Býl třetí den od tý doby, co naposled spolu mluvjili, dýž zastavjil u domku kočár, sloužící skočil dol a ptal se na cestu k mjestu. Už mjela ševcovka hubu otevřenou na vodpověď, ale najednou zase sedla a jen hukázala rukou na stranu, kadý maji jet, a švec hudělal to taký. Sloužící příjda nazpátek povídal pánovji svýmu, že sou v chaloupce dva němý. V tom výbjehne ševcovka z chalupý, kerá si býla neco vřmyslila, a leze k pánovji do kočáru, dávajíc na srozuměnou, že mu cestu hukáže. Pán hudělal místo, kočí praskl do koní a už ujíždějí. Tu křičí švec z vokna: „Ženo, ženuško, neodjíždij a odpust mjí, já snědl holoubjátka!“ Žena se dala do smíchu, až ji krýv do tváři stoupala. Níčko teprve pánovji celýj kousek výpravovala. Pán se srdečně zasmál a dal ševcovce dukát, abý si koupjila jiný holoubjátka; z týjch nedostal ale mlsnýj pan manžel ani na zub.

Slavíkovice u Jemnice.

Napsal stud. *Jiří Puchnar.*

III. Dačice, Telč, Třešť.

Na jihu a na severu podřecí toto hraničí s územím německým, na východě s podřecím jemnickým a žďárským, na západě jde podél hranic českých, je přestupujíc.

Lid v oblasti tohoto podřecí nazývá sám sebe všude „Čechy“ a mluví „česky“.

Samohlásky.

1. **a** kmenové i koncové přehlasuje se všude tou měrou jako v obecné češtině: nom. jedn. čepice, práce, kaše, růže, neděle, akk. jedn. muže, zajíce, koně, gen. jedn. do koše, s nože, do kouře.

Ostatek *a*, *á* má touž povahu a podrobuje se týmž změnám jako na Žďársku: pomohat, dopomohej a j.

á zdobněných slov v *átko* zůstává nezměněno: kuřátko, prasátko, housátko, poupátko.

2. **e** má zvláštní, moučený zvuk, podobný něm. ä, jako ve východních Čechách: mäd, chläba, v lätě, sät, vädäš.

é mění se v polodlouhé *ý*, *í* v infinitivech kmenů zavřených a ve skloňování jmen přídavných: nýst, výst, píct, lízt, atd. dobrý pjivo, dobrýho, dobrýmu.

e se mění v *a* ve slově naštovice.

ě netvrdne v slabice *ně*: někdo, nějakěj, někde, někdy, — stůně.

ě seslabuje se v *i* v indikativě slovesa hnáti: žinu, žineš — žinou.

é se po způsobu obecné češtiny někdy prodlužuje: bjéží, zéli.

ě tvrdne ve slovese vedit — veděl; v Třešti: vědět.

3. V Bilkově, Hřišici a v Pičíně slabiky *bi*, *pi*, *vi*, *mi* znějí *bje*, *pje*, *vje*, *mje*: bječ, pjevo, koupjel, vjedlička, hlavječka, prachavjece (houba dmýchavka). I slabiky *di*, *ti*, *ni*, *ji*, *li*, *ři* znějí, tu jako *dě*, *tě* atd. Krýv (krev) zní jako kryev, gen. krvje.

V ostatních osadách *i* po retnicích se jotuje: bjič, pjivo, přecházejic na českých hranicích ve střední *i* české.

4. **y** má zvuk čistý.

ý přechází v *ej*: bejk, strejc, bejvám, dobrej, dobrejch, dobrejm.

5. Říká se: Kráva kupe, kupla, jinak: kopat, kopám.

6. **u**, **ú** se přehlasuje tou měrou jako v obecné češtině: čepici, nůši, růži, v neděli, za pekárni, k panu mlynáři.

u se mění v *y* ve slově hlybokej, *ou* (*ý*) v *ej*: hlejbka.

ú se rozvádí v *ou*: za stodolou, louka, tak i *ů* ve slově dolou. —

7. O dvojhláskách *aj*, *ej*, *ij* platí, co pověděno o podřečí žďárském. *uj* se mění v *ej*: umej, zakrej.

8. Sraženin *ach*, *dych* a *p.* v podřechí tomto není.

Kvantita samohlásek jest i v tomto podřechí celkem ještě moravská: *jama*, *blato*, *lipa*, *hlina*, *puta* atd., jen některými délkami blíží se češtině spisovné a obecné: *skála*, *pívo*, *zéli*, *bjéží*, *léží*, *Bóže*, *mústek*, *schůdky*; — *půst* — v *postě* (jinde na Moravě: v *půstě*), *a* je krátké ve slovech: *fara*, *krava*.

II. Souhlásky.

1. Skupina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: *schoď* ho, *schořet*, *schon*.

2. *l* se mění v *lu* v přičestí činném rodu mužského: *řeklu* — *řekla*, *hejklu*, *vedlu*, *kleklu* a ve slově *sluza*.

r se mění v *ro* v předložce *skroz*.

3. Koncové *n* neměkne ve slovech: *kamen*, *řemen*, *plamen* atd., *den*. — *n* měkne v přídavném špiňavej (Třešť).

Jmenná koncovka *árna*, *írna* mění se v *áveň*, *íveň*: *kováreň*, *pekáreň*, *ovčireň*; v Třešti: *kovárna*, *cihelna* atd.

ň mění se v *j* ve slovech: *jemej*. *Jemec*.

4. *l* se vsouvá ve slově *petrzedle*.

Koncové *t* neměkne ve slovech dle vzoru *kost*, *štvrt*, *nit*, *chut*.

t tvrdne ve slově *dešt* a v imperativě *pušt*.

dt mění se v *jt*: *hlejte*, *pojejte*.

č a *ť* nemění se v *z* a *c* a) v iterativech V. třídy: *vychádět* — *vychádím*, *sádět*, *utrátět* — *utrátím*, *kátět*, *vyplátět*, b) v přičestí trpném: *zasadíno*, *vymlátíno*, *zaplatíno*, *zaplatěnej* v. *zaplacenej*.

č mění se v *c* ve slově *scinka*.

5. *v* se vysouvá ze slova *chůjka*, mění se v *b* ve slovech: *pabouk*, *pabuza*, *pabuzník*; nemění se jako na Žďársku po samohlásce v *u*: *kavka*, *pravda* atd.

v se přisouvá ke každému náslovnému *o*: *voko*, *voves*, *voběd*, *vobdělávat*.

p v okolí Třeště mění se v *b* ve slovese: *budu* (= *pudu*, *půjdu*).

bn mění se v *m* ve slově *rymik*.

6. *k* v násloví *náměstek* a příslovci nemění se v *h*: *kdo*, *někdo*, *kde*, *kdy*.

h se přísouvá ke slovům: hnízkej a hlávka (= lávka). Ná-slovné samohlásky nemají příděchu *h*.

7. *z* se odsouvá se slova řetelnej.

s se měkčí ve slovech: šahat, mušet, myšlet, vejproš (od-prošování nevěsty), v imperativech: proš, nenoš, nevož, pušte a p.

s mění se v *c* ▼ příponě *ský*: pancky, mužckej, pražcky.

s se sesouvá se slov: třečkovat, třelci — třelice (ve for-muli zařikací), třevo a p.

s mění se v *j* před následující sykavkou: já váj zaháním Moravské tříška zní tu po česku: tříštka.

c měkne v *č* ve slově plíčnik.

8. Koncové *ž* a *š* před následující sykavkou mění se vsude v *j*: aj se vrátím, uj ses umyl? nej sluníčko vyjde, dej si pro peníze?

šč mění se v *šť*: měšťan, štěstí.

čc mění se v *jc*: žebrajce, matijce, matijčin, v kytijce, kojce, babijčina, ke kaplijce, proti klijce.

9. *j* se vsouvá ve slově vařejka.

10. Zvláštní přesmyk jest ve slově krapadlí (= krapadí).

III. Skloňování jmen podstatných.

1. V Dačicích zaměňují akk. mn. r. m. s nominativem a porůznu i jinde: kosti nosejí na ty krteci (Hřišice), pro všichni (Bilkov); ale celkem odlišují se správně oba pády: Jsou tam ptáci — chytal ptáky Šli tam vojáci — viděl vojáky atd. (Vydří).

2. Lokal mn. rodu muž. a stř. vedle *ech* bývá často *ích*: v lesích, po horoucích peklich.

3. Instrumental mn. kmenů měkkých končí se na *ema*: mužema, nožema, hrcema, růžema; tak i: za Rakousema.

Podstatná na *l*, *la* kolísají mezi skloňováním tvrdým a měk-kým: popel — popela — popeli, truhla — truhly — v. truhle, škola — do školy, na škole.

4. Podstatná rodu m. na *s* a *z* a rodu ž. na *sa* a *za* sklo-ňují se dle tvrdých kmenů: vobrazy, lesy, vozy, na voze, v lese, kozy, lesy, o koze, o kose.

5. Genitiv a lokal dual. podstat. ruce a nohy jest rukouch, nohouch.

6. Porůznu přisouvá se ku genitivu mn. na *i* hláska *ch* dle obdoby jmen přídavných: tlaších, kněžích, dětích: ale: kostí, mastí a p.

7. Místo má v lokale: na místěti; hnízdo: do hnízděte, na hnízděti, hnízdata atd. Tak i: lože — ložete, strniště — strništěte, brabeniště — brabeništěte a p.

Ženské kmeny na *ev* přestupují pod vzor *duše*: koroubě (korouhev),*) větvě, korotvě, mrkvě (Třešť).

IV. Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1.	dobrej, dobrý	dobrá	Množn. 1.	dobry
2.	dobryho	dobrej (dobry)	2.	dobrejch
3.	dobrymu	dobrej (dobry)	3.	dobrejm
4.	dobryho, dobrý	dobrou	4.	dobry
6.	dobrym	dobrej (dobry)	6.	dobrejch
7.	dobrym	dobrou	7.	dobrejma.

V genitivě, dativě a lokale rodu ž. je tvar *dobrej* obvyčejnější; však i *dobry* slyšeti dosti často vedle něho: u Dobry Vody (Vanov), v celý vsi (M. Pičín), peři s naší bílý husi v. tej starej babě (Hřišice, Vydří).

Nominativ mn. je pro všechny rody stejný: dačický páni, stali se z nich hodný lidi, někery pravili.

Přídavné jméno přisvojovací končí se na *ů -ova -ovo* a skloňuje se celkem dle *dobrej*. Jeho tvary v středním rodě mají také některá jiná přídavná: žilovo koření (= na žily), cicvarovo semeno.

V. Skloňování zájmen.

1. Skloňování zájmen osobních neliší se od jazyka spisovného.
 2. Můj — má — můj skloňuje se celkem dle vzoru *dobrej*.
 3. Naš — naše — naše vyjmouc tvary našom (lok. jedn.) a našima neliší se od jazyka spisovného.

4. Von skloňuje se celkem jako v češtině. Akk. jedn. stř. jest většinou *ho*, po předložkách *ně*: Nechte nám ho, já si pro ně přijdu (podmáslí). Lok. jedn. jest v ňom, jako v čom, v ničom, ve všom.

Jejich se skloňuje jako všude na západní Moravě: od jejichho domu, k jejichmu stolu.

*) Han. koróba, slov. korovička.

5. ten, to	ta	ty
toho	tej(tý)	těch (tejch)
tomu	tej(tý)	těm (tejm)
toho, to	tu	ty
tom	tej(tý)	těch (tejch)
tím	tou	těma.

Vedle tvaru *tej* slyšeti dosti často také *tý*: z *tý* strany i z *tý*, na *tý* louce, dej *tý* husi žrat.

Zřídka se vyskytují rozšířené tvary *tejch*, *tejm*.

Číslovka tři — tři má v genitivě třích: z třích klasů (Dačice). Řadové číslovky jsou: šistej, sidmej, vusmej.

VI. Časování.

1. V některých osadách 3. osoba mn. *těch* sloves, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, rovná se 3. osobě jedn.: děti se vobloží (Bilkov), voni mluví všelijak (Vydří), chlapeci chodí, učí se, umí, hází, jí, ví, klečí (Hříšice).

V jiných osadách jsou koncovky *í* a *ejí* vedle sebe: bolí ho nohy — vidějí, držejí, pálejí i pálí (Volfířov), lovějí, koupějí — častěji: chodí, ví, jí (Vanov). Onikajíce užívají vždy tvaru *ejí*: Tu pěsničku take umějí? Vidějí? V Třešti koncovka *ejí* převládá vedle pravidelných tvarů: vědí, jedí.

2. Infinitivy: jet (ne ject!), výct, kvýct (květu), číst, plíct, příst (přídla), kract, trást, nýst, píct, zábst — zabe — záblo, žít (žnu), začít, zapít, utít, přijmout — přijmulo se to (= ujalo), rouznout — už je rouznuto (Třešť), zehřet, přát, smát se, jest.

3. Příčestí činné kmenů zavřených: řeklu sem, řeklus, řeklu, řekla atd., hejklu, padlu, vedlu, jedlu, lehlu, zapísklu, doslechlu.

Vedle toho jsou všude tvary elidované: ukrad, nes, zbled, utrh, utek atd., které dobou novější nabývají vrchu.

4. Příčestí trpné: už je vymlátáno, vyplatáno, zavřito, zapito (= zapjato), — voves je vymlátěnej, žito je požito, strom je zkátěnej atd.

5. Myt — meju — mej, myl, kryt — kreju — krej — kryl, scít (chtítí) — sci — sceš — rodiči sci (N. Hříše), chcejí (Volfířov). — Bejt — sem — seš — byď. — Zazpívnem si (= zazpíváme).

VII. Některá příslovce.

Nejčko — nejčkom — neničky, tydá (tehdá), záhy, žet (ovšem, ano), vydy, vydy, Maryno! Teplejc, pěknějc, zkračejc, zdýlejc, radš (Vydří) — rejš (Volfírov). Bylo jí snáž (Hřišice):

Spojka jestli má tvar *esi*, spojka poněvadž, jinde na Moravě v řeči lidu málo známá, je tu obecná.

Tři bratři.

Byl jednou jeden otec a ten měl tři syny. Nejmladší z nich menoval se Pepek, a ten povídal, že pude na vandr.

Dlouho a dlouho prej se toulal po světě až konečně přišel k jednomu pastejřovi, kerej si ho zjednal, aby mu pásu vovce. Ten pastejř si sním neudělal žádnou službu. Dal mu do mošny sejra, kus chleba a namazal mu ho putrem, a Pepek vyhnal stádo vovec na pastvu do jednoho lesa. Tam si sedlu na pařez, vyndal chleba a sejr a jedlu. Za nedlouho prej usnul a spal přes celej rok. Potom se probudil, vzal bjič, sehnal stádo a hnal domu. Pastejř mu dál beránka, kerýmu dyž řekl: „Beránku, votřaj se!“ tu s něho padaly dukáty. Von ho chcel zkusit a na cestě řeklu: „Beránku, votřaj se!“ a hned s něho padaly dukáty.

Potom přišel do hospody na nocleh a řeklu hospodskéj, aby mu ho skovala, ale aby mu neříkala: „Beránku, votřaj se!“ Hospodská byla na to velice zvědavá a chcela ho zkusit, je-li to pravda. Řekla: „Beránku, votřaj se!“ a hned padaly s něho dukáty.

Potom šla a řekla mužovji, že mu dají jinýho beránka za něho.

Ráno, dyž vodcházel dala mu jinýho beránka, a Pepek s ním přišel domu. Táta se ho ptal, co si vysloužil a Pepek řeklu, že má beránka, kerýmu dyž řekne: „Beránku, votřaj se!“ tu hned padají s něho dukáty na zem.

Dyž ale beránek nechcel dukáty sypat, tu ho zbil hodně holí.

Potom povídal Kuba, že si pude něco lepšího vysloužit, a šel taky do světa a přišel zrovna taky k tomu pánovji, u kerýho byl Pepek, a ten mu dal taky pást vovce.

Jako Pepek, tak i von přespal celej rok, a pastejř mu dal zase ubrousek.

Na tomto ubrousku hned prej se objevily ty nejlepši jídla, dyž řeklu: „Ubrousku, prostři se!“

Kuba potom přišel právě do tý hospody, a hospodská mu taky řekla: „Ubrousku, prostři se!“ a hned na ňom byly ty nejlepši jídla.

Potom mu dala ráno jinej ubrousek. Potom taky ho necheel ubrousek poslechnout a Kuba ho spálil.

Potom povídal nejmladší, kerýmu říkali hloupej Honza, a ten povídal, že nejčkom pude von na vandr.

Honza taky přišel k tomu pastejřovi, a ten mu dal hůl, kerá, dyž řeklu: „Dundo, dundej!“ tu vona tloukla vo všecko pryč.

Honza taky přišel do tý hospody na nocleh, kde byli jeho bratři vokradeni a řeklu hospodskej, aby neříkala: „Dundo, dundej!“

Hospodská myslela, že to bude zase něco pro ni, a řekla: „Dundo, dundej!“ a hůl na ni skočila a tloukla ji. Hospodská křičela co mohla, až se Honza probudil a vokřiklu hůl. Potom hospodská musela mu dát beránka i ubrousek a Honza s ním pěkně špacíroval domu.

Doma viděl na třeše zloděje a řeklu: „Dundo, dundej!“ a dunda dundala vo všecko pryč.

Táta se ho ptal, co si přines, a Honza hloupej vodpověděl, že má beránka, kerej sype dukáty a ubrousek, kerýmu dyž řekne: „Prostři se!“ tu hned sou na ňom ty nejlepši jídla.

Volfiřov u Dačice.

Napsal stud. *Petr Kocián*.

Skladba.

I. O jméně přídavném.

1. Jména přídavná bývaj v řeči lidové častěji nežli v nynějším jazyce spisovném za genitiv, pády předložkové a j.: dřevěný handlír (obchodník s dřívím), plátěná bouda (v níž se plátno prodává), železný kvelb (kde železo prodávají), síňové dveři, jizební dveři (od síně, od jizby), pecné vidly (od peci), posvětová stolice (na posvěty = dračky), seřová mašina (na seti), koření větrovo, křečovo, žaludkovo (od větrů atd., Dačice).

2. Předpony *po* a *při* často se skládají s přídavnými jmény na označení menšího stupně vlastnosti: holka pomalá, přimálená, pomenší přáteli, poslabej člověk, je ponemocný, poširoký, počervený, pobělavý, přistarší.

3. Předpona *pře* druhdy se odlučuje od svého přídavného: Pře můj milej Bože! Pře my mily Dlouhy!

4. Čechismy: To je kluk nedobrá, ty kluuku klukovská a p. vyskytují se teprv až na Dačickou a Telecku.

II. O rodě jmen.

1. Podstatná jména téhož tvaru jsou různého rodu:

a) mužského: jablůň (Skreje, klec (Jihlavsko), kopyst (Dačice), nesnáz (Přerovsko), postel: každé má svůj postel, na smrtelnym posteli (záp. Mor., han.), pót (pout): o poutu, na tem pótí (záp. Mor.), poušt (Meziříčí), povodeň (záp. Mor.), skréš = skryše (Zábřežsko), vocel, zerz (rez).

Rodu mužského jsou jmenovitě místní jména končící se na měkkou souhlásku: Pustiměř (do Pustiměra), Lulč (do Lulča), Želč (do Želča), Holomouc (do Holomouca) atd.

Na sev. Moravě, kde se *a* v genitivě přehlasuje, jest Volmóc n. Volmóc rodu ženského.

b) ženského: protokol byla německá (Zábřeh).

2. S různým rodem mění se též tvar substantiv:

a) z mužského v ženský: brambora (Budějovice), korába (kůra stromová, Drásov), křemela (Drahany), mája (strom májový), miča (N. Město), neduha (Dačice), pruha (Meziříčí), skrojka (N. Hřiše), stoha (N. Město), vichora (Zábřeh).

b) ze středního v mužský: tejl (N. Město, topor (han.), petržel (petrzeli, Jihlavsko);

c) ze středního v ženský: bělma (Budějovice), numera (Zábřeh), veliká hoř (Lisice, ovoc (han.);

d) z ženského v mužský: klobás (Brň.), pověr (Tišňov), rejž (Žďár), vos (Drahany).

Poznámka: *Brach* má ženský tvar bracha: Mily brachy! (Tišňov).

Drozda na Jemnicku je rodu mužského dle vzoru starosta, v mn. č. drozdi.

3. Jako na Laších (Dial. I., str. 102), tak i na západní Moravě (Meziříčsko, Novoměstsko, Žďársko) nevdaná dívka mluví o sobě rodem středním; taktéž se mluví o ní a k ní: Bylo sem v mněstě. Šlo sem na trávu. Buď rádo, žes mne poslechlo. Vono jí vod té doby málo, co vonemocnělo (pravila matka o 20leté dceři). Ano i vlastní jméno ženské pojí se tu

se středním rodem jmenných tvarů slovesných a zájmen: Pepina žalovalo, že ho tatínek šidili, Maruška, že dostalo malej krajíc chleba (v. str. 263. a 264.).

III. O čísle jmen.

1. Číslo jednotné, znamenajíc samo sebou jednotku, nepřibírá k sobě na západní Moravě ani při slově hodina číslovky jeden; říká se tam: vo hodině, vo třech, vo pěti.

2. Pluralem polních prací označuje se doba, kdy se která z nich koná: v oračky, kopačky, v sefa; na vých. Moravě: po jarních setoch.

3. Pluralu se užívá o každé osobě nepřítomné, které se vyká: Náš tatínek šli na pole. Naši maměnka dó s trávě. Tetička řekli. Depak běli vaši strěček? Naši hospodář dneska byli v městě. Přěšli k nám strěček Hělovi, kmocháček Němcovi. To mně dali kmotřenka Varhovi atd.

Starší lidé „pánům“ skoro všude na Moravě onikají, jenom na Zábřežsku se vůbec vyká.

Vitám vás Nechôtovi (= Nochuto, Nechutko nebo oba i s dětmi). Zedníčkovi, poďte k nám (= Zedníčku). Beli o nás Slámovi (= Sláma), starostovi (= starosta).

IV. O příslovcích.

Di tam čistě zhurn (pěkně). Tedy byl na pěknó při zdravym rozumě (docela) Na pěknó ho zabil. Na pěknó nic nemá (Zábřežsko). Kraďó (tajně). Toť už je moc lidí na světě (= nyní, Zábřeh). Debe se hotově stalo, že be ten dum přišel na prodé, kópil bech já (Třebíč). Všeci tam byli chyba (kromě) sóseďa (Kunštát). Byli než dvá. Já sem běla take jednó hōřknōtá, hale než jednó. Našli než dva řibkē (han.). Bela nede v kótě (tuším). Byl tam? Nede byl. Bude pršet? Nede bude (možná že). Zábřežsko Dál už tam nechoď (po druhé, již). Už vás něco postrašilo? O, dál ne (nikoliv), já se strašidla nebojím dál (do konce). Je váš kostel pěkný? Je dál pěkně (dostí pěkný). Oči mně dál (sice) nebolely; jenom horkost sem dostal do nich. Já sem ho dále neviděla, ale slyšela sem. Ty to neunesě! To dál ne (ano, unesu). Zábřežsko. Trvalo to pul hodine neskoro (= skoro). Bude mu nebrzo 60let (= brzo). Kózelniček má nať nebrz jako celerová (Zábřežsko).

V. O pádech prostých.

1. *Nominativ*. Věty bezpodmětné i v těchto nářečích jsou dosti časté (Dial. I, str. 187.): Stromy lámalo, stavení bořilo, les vyvrátilo, pole zkazilo (o bouřce, Zábřežsko). Ranilo ho (mrtvice).

2. *Akkusativ*. Co tu mrzneš zimu? Di dom a nemrzni zimy (Slavkovsko). Přeznalê se všeko (han.) To už je hrůzu let. Vojska bylo hrůzu kolem města. Běžel skok (Zábřeh). Kerò mrchò! (= kýho kozla, Zábřeh).

3. *Genitiv*. Čaròdenicè pró-èla té slòžkè (Borotín). Ptalê sme ho gořalkè (han.) Zapomněl provazů (Sebranice). Zapòmenòla tam nòžè (Borotín). Nechám se dítěte potřhat? (han.). Nechal nás búsèch stát (Tišňov). Potuhla sem kroka (Přerovsko). Psina ho přestala (N. Město). Byla sem toho bedlivá (Olešnice). Křèčèla co hrdla (výpustkou, Zábřežsko).

Zajímavý je celkový genitiv závislý na zájmeně *sám*: Je ho sama kůže a kost (= je samá kůže a kost). Je toho sám červ (o červivém ovoci), sám šòrp (o ovoci šurpivém), sama pecka. Je ho sama čertovina (Jevíčko). — Na Novoměstsku pojí se přídavné jméno *bílý* s genitivem celkovým, ve smyslu „plný čeho bílého“: Kabát je bilej prachu. Vůl byl bilej vši (Rokytno)

Záporný genitiv ještě na Hané a na Boskovsku je dosti pravidelný, na př.: Tech lèdi nèznám. Mèši nèžèrò tóhò vòbili. Nèmhla kačèn nahit. Nèměl nihdy pòkòje (Borotín, ale také: Stárci tò nèsò). Nemáme kolně ani ničeho. Neměla zòbka (Zábřežsko). Čím blíže pak k českým hranicím, tím více slovanská tato vazba mizí z řeči lidu: Nebyli sme dlužni ani grejcar (Třebetice u Jemnice). Ty lidi neznám (N. Hřiše). Nesměli snop zapřít (Hřišice). Nemám zuby (Pičín, Volfířov u Dačic) atd. — Podobně i jiné genitivy z řeči tam mizejí: Poručil do škopika studenou vodu nalít (Svratka u N. Města). Nasáděl brambory, nařezal halouzky a p. (Budiškovice). Zapuč mi ten ubrus (Volfířov).

4. *Dativ*: Ten lán měl byt mně (Brň.). Tomòto panáčkovi bela sem na primiciách. Bèl sem mò na svajbě, na pohřebě (han.) Si ty òm (= jemu) strècem? (Zábřeh.) Máte kravičkám podèláno? (Tišňov). Dítěti má devět nedèl = jejímu dítěti jest (Zábřeh). 94 roků měla sem matce (N. Město). Tak sobè tade aspoň tem nohám vodpočnu (Zábřeh). Co mně chceš? (N. Město). Panenkè

pečivo na způsob bochtám (Zábřeh). Pute kmucháčkum = ke kmocháčkům (Brň.).

Na Zábřežsku častý je prostý dativ osobní na otázku kam? Předložka *k* nepříčiňuje se k němu nejčastěji před náslovným *k* a *g*, ale i před jinými souhláskami: Šil Kolhajom, Konečným, kmotře, di kôpsovi (ke kupci), pudem garbiřom, šil Motěkoví.

5. *Lokal* bezpředložkový místních jmen začínajících se hláskou *v* je skoro všudy pravidlem: Vedrovicích, Vémyslicích, Veškově, Vlachovicích, Vržanově, Vestoňovicích, Vrbkovým lesi. Na Zábřežsku vyskytuje se často i od jiných jmen: Volomócě, Vešehořó, včelnici, Bambericích, Bludově, Prostihově, Postřelmové mněště, Mladkově (jméno pole, Létovlě, Dubicku, Dvořiskách (jméno pole). Vedle toho: v Rudě, ve Zvole, v Šumperku, v Kláštercu, v Leznici.

6. *Instrumenta'*: Menoval se Andrys a dal se přepsat Jozefem. Přěšla k nám děvčetem. Přěšil k nim tovarěšem. Vzala si toho Borůvku vdovcem. Vzal si mně vdovou. Z toho nemožu bět ževa, co vědělam babkó. Cěgánem žil, cěgánem ómřel. Chtěl to nechat vovčírnu. Tyto a tům podobné pěkné vazby instrumentalu výrokového slyšeti všude. — Křetínem jezdili do Prahy. Druhým rokem dám voltář štafirovat (Telč). Nemohla sem chлады, horky zdržet. Šak ona není hlady. To je tým dílem = tím, z té příčiny (N. Město). Tým já to povídám = proto (Zábřeh). Su letama přejítý (= starý); podobně: obilí, ovoce je rudou přešlé. Ryž je těžká zrnem. Žěvém Bohem prosěl.

VI. Pády předložkové.

1. *Dle*: Psal mu dle bytu (= o byt). Šel tam dle němčiny = aby se naučil německy (N. Město).

2. *Do*: Je s ním do přízně.

3. *Od*: Dvá vyhořeli vod hroma. Vázali to od kopy, t. j. dostali zaplaceno od kopy, ne na den. Dal mi vod psiny (t. lék). Kopala sem to vod křečů. Vod šestáka karet nevykládejte = laciněji než za šesták. Beli vod sebe vo dvojkô = rozcházel se při prodeji o dva zlaté. Děti vod škole = které již ze školy vyšly (Zďár). Já su od pravdy = mluvím pravdu.

4. Předložka *u* s genitivem mn. jména osobního zastupuje ve větě podmět nebo vokativ mn. i jedn., značící buď obyvatel domů nebo hospodáře samého: Bévajó tó ô Nepôstilu?

(= Nepustilé, Nepustilovi, Nepustil). Je tu u Sošku? (= Bývá tu Soška?) Hde pak sů zde ho Daňku? Ho kováru nėsů doma. Ho chalópskéch (= výměnkař) nėsů doma, sů na poló. Tam dō ō Lanku (= soused Lang). Ho strěčka Jakōba bēlē vozēt seno (= strýček Jakub vozil seno). Hō Vlěku, poďte sem! (= Vlěku!), Vitám Vás, hō Poláku, hō Dvorských (= Poláku, Dvorský).

5. *z*: Máme strach ze smrti. Buď Pámbu pochválen ze všeho, z toho tepla. Představené má byt ze všeho práv.

6. Předložky *k* užívá se na západní Moravě odchodně od východní Moravy za jiné předložky: Hnůj *k* zeli, *k* řepě (= pod zeli, pod řepu). Ležela *k* smrti (= na smrt). Dělá *ke* zdravě (= za stravu; op. bez stravy). Nejdou *k* ouvodu (= na úvod).

7. *Proti*; Pudem proti Vám = Vám naproti (N. Město). Dež šil na *to* proti.

8. Předložka *pro* bývá na západní Moravě často místo předložky *na*: Mám to *pro* památku. Ty jabka sou *pro* jídlo dobry.

9. *Přes*: Pantáta šel *přes* truhlu a hledal pytlík (= do truhly). Panimáma šla *přes* komoru, je-li všecko umyto. Vadil se, huboval *přes* ten nepořádek. Zlobil se *přes* ten ječmen, že zmokl. Mluvil s ním *přes* to a p. (na Žďársku, jako v obecné češtině). — *Přes* chvíli = co chvíle.

10. *Na*: Sedlák na všecky pracuje. Kůň přijde na rasa. Je tvrdý na zimu (patiens frigoris). Suchý na trn. Zajíc na prach hubený. Lidi stonó na řad. Pejř je na řezavku (= od řezavky). Nedělá ješče na ruku (má ruku nemocnou). Byla sem jenom na líkách (= jiného nic jsem nepožívala). Mynář nebude z toho na škodě. Zůstaneme na škodě. — Běž náves, je návsi (han.; nominativu ves se neuzívá).

11. *o*: Řepa roste vo skok (= skokem). O pouli vzíti (= v pouli). Je vo domě, dělá vo domě (poklízí). Dělalí sme vo lesi, vo dříví, vo hnoji. Práca vo hnoji se *pro* panimámu nesluší, a zlášče dnes, kdy měla o chlebě dělat. Jen ty, panimámo, dělej vo svém = hleď si svého. Musi vo ní dělat = okolo ní, starati se o ni (N. Město, Žďár).

12. *v*: Ve tři stole seděli (= o tři stoly).

13. *pod*: Pole *pod* míru. Máme *pod* kravò tele běčka, hō kobélé hřibě (Jevičko).

14. *po*: A ty po mě běž = za mnou (Dačice). Po Vás nepozná nemoci = na Vás neviděti, že jste, nebo byl nemocen.

15. Předložka *s* neposkytuje nic zvláštního. Dodávám tu k I. dílu Dialektologie: S chlapa ho nebylo = nebylo ho s to, aby konal to, co silný člověk (val.). Nech ťa šlak spere ai s baranem! Hrom do ťa uhoď s koněm! Takovými a podobnými kletbami proklíná se beran, kůň atd. *sam* = Nech šlak spere barana, hrom uhoď do koňa (Zlín).

16. *za*: Pad a ležel za mrtvého. Bylo nás za čtyry sta. Ztratil sem za něm pěkných pár rěnských, t. j. které jsem za ním měl, které mi byl dlužen.

Ve vazbě „co za“ poji se předložka *za* na západní Moravě a na Zábřežsku s akkusativem jako v češtině: Co to bylo za koňa? Co je to za hračku? Co je to za rozprávku?

Předložky *před*, *nad*, *pod*, *za*, *mezi* poji se na otázku *kde?* a *kdy?* s akkusativem množn. čísla: To bylo před ty císařský hody. Nad kvítkovský lúčky byl rybník. Pod zahradě só vinohradě. Cesta mezi Uhřice a Žarošice. Za naše zahradě je chodník. Před vánoce to bylo. Za stary leta bylo jináč. (Srovn. Dial. I. str. 190.) Za poledne, za ráno = o poledni, ráno (Sebranice).

Složené předložky *zpod*, *zpoza*, *pouad*, *popod* atd. zná jenom nářečí valašské a lašské. Už na Zlinsku jich není, tím méně na Hané a dále na západní Moravě. Tím zajímavější jest jediná taková složenina, kterou se mi podařilo postihnouti v Budiškovcích na Dačicku, zajímavá proto, že jest, pokud mi známo, jedinou svého druhu. Složeniny předložkové přestávají jen na těch složeninách, jichž první částí jest předložka *z* nebo *po*, a to nejen v nářečích moravských, nýbrž i v ostatních jazycích slovanských. Složeniny *zapod* uvádí Miklosich IV. 251. jediný příklad: *zapôd boky ša vžaty*, t. j. za to místo na těle, které jest pod boky.

Jiných složenin, zdá se, že vůbec ani není. Co jest na př. v zemi, leze ze země (ne: ze v země).

Ani složenina *uas* ve smyslu místním není možná. Kdo spadl se stromu, poleze znovu na strom, nikoli: nase strom. Ale možná je složenina taková ve smyslu časovém: Uděláme

to s neděle — necháme si práci, které jsme tento týden neudělali, *na—s—neděli*. A tento právě příklad slyšel jsem v Buďškovících.

VII. Sloveso.

1. „Dlouho nejdete“ praví se všude na Moravě tomu, kdo se opozdil, pozdě přichází.

2. Na otázku: „Kde jste byli?“ „Co jste dělali?“ odpovídá, se: Nosil jsem do mlýna, vozil jsem hnůj a p. iterativy.

3. Imperativ *poď* a *choď* (=jdi) pojí se s druhým imperativem asyndeticky: Poď ho (dítě) vezmi! (N. Město.) Choď je zapros! (Zábřeh.)

V živém vypravování imperativy *poď*, *pojeď* a p. sloves pohybu zastupují indikativ času minulého: Zajíc vběhl do vody, my za ním, každý ho chytil za jedno ucho, a Janku*) poď na sucho živý. Dvacet měřic žita lup na vůz, odjeď dal.

4. Infinitivu se užívá jako na východní Moravě (Dial. I. str. 193.): A nepomáhal jste si? Pomáhat, taky sem dával všelico na to. Vadit hano, ale bit ne (= vadili se, ale nebili). Vydrovky nosili o domě, někam jít ne. Přinde to udělat sám (= bude mu to samému udělati), přinde dnes mlátit (= třeba mlátiti).

5. Sloveso pamatovat má zvláštní vazbu akkusativu s infinitivem: To já pamatuju dvakrát vyházovat (Rousinov). Ten trám já pamatuju dávat = když se dával (Sejřek). Pamatuju v tom ešče chodit = že v tom chodili (Radostín). Jestli pak my pamatujeme za našeho mladého věku tuhle neřest (krtky) byt? (Hřišice).

6. Přechodníky: Viďa v oči = vůčihledě, do očí. Ani vlk, nechca pes = neřkuli (han.). Jak sem se zahřila a nic nedělaja (han.).

7. Koncional: Bych ho nebyl vytrh, byl by ho přejel (Zábřeh).

8. Čechismy: „Já jich měla třeba půl pytle“, „my jich měli třicet“ a p. slyšeti až na Dačicku a na Telecku.

Vzhledem ku tvoření slov podotknouti jest, že na Zábřežsku neznají zdrobnělých slov na *ek*, *ík*: mostek, vozík, nožík, nýbrž jen na *eček* a *íček*: mosteček, voziček, nožiček. Na Boskovsku (na př. ve Žďárné) ani těchto neužívají, říkajíce: malě nuž, malě červ a p.

*) Janek se říká zajíci.

Slovník abecední.

A.

Aha!: pah! warum nicht gar!

Aksamítka: šňůrka z černého aksamitu, ozdoba klobouku.

Až: Až nejkrásnější to není, není to až tak krásné = příliš krásné.

B.

Babíř: Jejina matka babí = jest bábou porodní (val. slov.).

Báby, mračna hrady (záp. Mor.).

Babec: Měla babka čtyry jabka, a měl babec jenom dvě = dědek.

Babka, 1. porodní bába, 2. železné úško, do něhož se háček zastrkuje, na př. u dveří, 3. kovadlinka na kutí srpů.

Babouk (babók), brouk (záp. Mor.).

Babučina (babočena) 1. pavouk, 2. pavučina (záp. Mor.).

Babóňat, lelkovati (Brň.).

Babrat se s něčím, mazati se: Ubabráł se celý od blata (vých. Mor)

Babřízgať sa v jídle = babrať sa, nechutně se přehrabovati = lypať sa, pýskať sa (val.).

Baček, tlustý člověk, „jako bača“ (han.).

Bačovisko, salaš (val. Klobouky).

Bačůvka, dřevěná nádoba z jednoho kusu; v ní se dělá sýr (brynza) na salaši.

Badať, tušiti, domnívati se: Už badám, jak to bude. O, já sem to badál (val.).

Bachula, hrč (záp. Mor.) = bakula.

Bajť, bajtek, ranec, raneček; též posměšně: Přišla s bajtem = uhnala si něco (laš.).

- Bák adla pl. n., pleskačky (záp. Mor.).
- Bakula, 1. nádor, suk, uzel, 2. silný, zavalitý člověk (Jevíčko).
- Bal, hlina při kořínkách stromku, jež přichystán na přesazování (Jevíčko).
- Balátko. oblázek (záp. Mor.).
- Balbán, veliký hustý mrak (laš.).
- Balda, 1. veliká, tlustá hůl, 2. kus: Měl gavař chleba a na něm baldu tvarohu (laš.).
- Baldovica, silná hůl (Brno).
- Baliga, smyšlenka (val.).
- Balík, pes (záp. Mor.).
- Baloch: To só baloche, neděle balochů = plácaniny, neplácej (han).
- Balvíř, mluvití nesmyslně, blouzniti (val.).
- Bambuláč (bamboláč), kdo má velkou bambulu = papulu, tvář vypasenou (Brň.).
- Bambúšit, vybíratí vnitřnosti: „Rozbambúšíš si střeva“, když kdo mnoho jí, zvláště ovoce (val.).
- Baňa, poliček (záp. Mor.); dělat baně, mydlové bubliny (laš.).
- Bančit, 1. dávatí baně, pohlavkovati, 2. nabančit někoho = nabaňkat, podpíchnouti (val.), 3. bafčiti, kouriti.
- Bandúr, velké břicho.
- Bankál, banka: Ten utrácí, jako by měl bankál.
- Baňka na slepici, kukané (záp. Mor.).
- Baňkat, naváděti: Nabaňkal mu, aby ... (záp. Mor.; na vých. Mor. nabaňkal ho).
- Bantovat někoho, prohledávati mu kapsy, není-li u něho něco odcizeného.
- Bara, bařina (val.).
- Barák, vevěřčí hnízdo (záp. Mor.).
- Baranit něco na někom: Vybaranił na strýcu Kuchtovém kolik rynských = vyloudil (Jicko).
- Baránkovať se: Zasej se tam baránkuje = na obloze dělají se „baránky“ (mráčky).
- Barbora, dřevené korýtko pod kolo na hamování (Brň.); jinde sluje totéž sviňa n. pes.
- Barborka, uzel, který vznikne, když se řetěz přetrhne v některém článku a přetržené články se pak spojí kouskem dřeva.

Barevňa, budova, v níž se barví vlna a sukno (vých. Mor.).
Bařisko, bařina: Na téj cestě dycky bývalo jakési bařisko (vých. Mor.).

Barósy, dlouhé vlasy (záp. Mor.).

Bartušek, ruční košík na vybírání zemáků, na trávu (han.).

Baryvka = barvička (Jevíčko).

Baslovať něco, v rukou motati, též paskudít (Jicko).

Basovník, basista (u Litovle).

Bát se: Nebojte se, šak on přijde. Nebojte se, ten to dobře ví.
Nebojte se, do večera bude pršet = jistě (vých. Mor.).

Bařa, bařula = hlupák (záp. Mor.).

Bařlať = žvatlati (laš.).

Bařoh, bařůzek = ranec (val.).

Bátoša, bátoš = myslivecká brařna; bátořna = mořna řko-
lácká (záp. Mor.).

Bavit někoho, překážeti v práci: Nebav mne a jdi (vých. M.).

Baziliřka, mlok (záp. M.).

Bažiť: 1. Bažiř, jak pes na horké kroupy (chce se ti něčeho),
2. bažiť sa: Ale sa mu na to bažilo! (chtělo se mu toho,
vých. Mor.)

Bažný, mlsný, žádostivý: Je bažný jak kocůr, nějsu toho bažný.

Bebľať, bláboliti (val.).

Bebloň, kdo se zajiká (beble).

Bečák, kdo stále bečí, vřiská.

Bečár, bečůr = řkaredá bečka (vých. Mor.)

Bědajane k, ubožák (laš.).

Bednót: Ani nebedl = nehlesl, neřpetl (Slavkov).

Bek, bekot: Dál se do beku (vých. Mor.).

Bekat: Srnec beká.

Belek, kbelík, dojačka (Žďár).

Běřičistý, pěkně bílý: ovce (val.).

Běřičky, drobné, bílé slívy (Jevíčko).

Belík, studánka, jejíž stěny dřevem jsou obloženy = gbelík
(záp. Mor.); na vých. Mor. sluje korábek.

Belina, bylina, zvlářtě léčivá zelina (záp. Mor.).

Bělka = belík (záp. Mor.).

Bělka, 1. houska (val.), 2. bílá pšenice (Jevíčko).

Beľkotit, mleti hubou (laš.).

- Belkošit, mrkotati, zajikavě mluvíti: Belkoši jak koza před smrtum (laš.).
- Belkot = mrkot (laš.).
- Beranit, tlouci někým: Tak s ním zaberanil = uhodil (záp. Mor.).
- Beruše, šišky borové a jedlové (Zábřežsko).
- Bezruč, bezruký (laš.).
- Běžinka, kurentka písmo (Dačicko).
- Běžitý, běžný. Běžité vydání. Běžité sem to popsal.
- Bibza: Dostaneš bibzu = nic (již. M.).
- Bilit stěnu č. (= mor. líčit) až na Dačicku; na Novoměstsku ještě líčit.
- Birecká ovca, krátké vlny hladké = birka (val.).
- Bit: Von enom na to bil, abě to bělo, o to usiloval (han.).
- Biza, dýmka (val.).
- Bizina, hubená ženská (han.).
- Bjé, povel koňům = vije, vijo!
- Błagať někoho, snažně prositi: Błagał ma, abych mu půčil koňa (Jicko).
- Błamba: kobzóle sú rozvařené na błambu (Jicko).
- Błambolatý, blambatý, blambilatý: Ta krava ma taky blambaty krk = laloch (laš.).
- Błančef = greinen; brečef = plären (výchl. M.).
- Blatovisko krve, tratoliště (Jevičko).
- Błazgo = blacko, veliké bláto (val.).
- Błáznica = blázinec (Brno).
- Błeďák, světlomodré sukno (val.).
- Błeďý, velmi světlomodrý (val. slov.).
- Błěščit: To světlo edem błěščí (blinká, špatně svítí). Błeskáče, přezdivkou oči: Co na mňa ty błeskáče pořáď vyvaluješ? (Jicko).
- Błeška, čamrda (han.).
- Blinčef: blinčí mi v uchu (zni).
- Blinkot, blinkání, zvuk malého zvonku.
- Błískota, bledý, hubený člověk po nemoci: Chodí jak blískota (Jevičko).
- Bliščit něco, leštiti (Brn.).
- Błížit = ubližovati: Šak mu žádn nebliši (slov. val.).
- Błoncat: o tom, co visíc sem tam se pohybuje (han.).

Bľudno: Sanica je, ale je tam bľudno = může se snadno zblouditi pro závěje (laš.).

Bľuncák, bľuncaľa, toulavý člověk, kdo „se bľuncá“.

Bľuskať: Děvčice bľuskaľy po Machovi = pohlédaly po očku (val.).

Bľusknúť, blisknouti očima, pohlédnouti (val.).

Bľúzniť = plísniť: Tá nás préj bľúzniľa (val.).

Bobinky = duběnky (Brn.).

Bôblat = brblati (Jevičko).

Bobolec, puchýř od opařeniny, bolák.

Bobořit koho, lekati, strařiti (bobákem), již. M., 2. bobořit sa = diviti se (val.).

Bořit sa, zahlédati bokem: kráva, když hodľá trknouti, bořit se (slov. val.).

Bodľavý, zbodľavý = trkavý: Ta krava je zbodľava (laš.).

Bodľe, bodľičky = jehliči (Brň.).

Bokvička, tykev (od Brna).

Boľakovat, vľamat = vyslovovati ľ a ť nesprávně, „hladiť“ (han.).

Boliček, květina slzičky.

Bomběl, kolebač, plachta na bidle přivázaná, v níž se dítě „bombělá, bomká“ (Jevičko).

Borák, boráček = ubožák: Boračku muj něbohy (laš.) = borásek, fem. boráska.

Borčúch, malé břímě, nůška: Přiněsľa sem s poľa borčúch mľěču (Jicko).

Boso, boskem, lař. adverb. k bosý; slov. bosky.

Bošat, v dětské řeči: spáti (Jevičko).

Boumat, klátiti rukama n. nohama (záp. M.).

Boura, barevná příze (Žďár).

Bořit, prositi (pro Boha): Žebrák bořit kusek chľeba. Bořitek, kdo tak prosí: To je takovy bořitek, po každě by ene bořit (laš.) — 2. bořit sa (val.), bořovat se = dokládati se Bohem.

Brabčinky, drobné třešně, ptáčnice (Přerov).

Brabisko, mraveniřtě (záp. M.).

Brabouk, brablouk = brouk (záp. M.).

Brada, špatná, pozadní koudel (Jevičko).

Břáňať, intens. slovesa břinkat (slov. val.).

- Brat: Prase bere na sebe = tuční. Veselnici jeji nabrat slubu (na zdavky) laš. — Brat se: No, měli bysme sa už brat = jiti domů (val.).
- Brbolec, hrbolec, masitý výrostek na těle (val.).
- Brbontat, brblat: Nebrbonci!
- Brčať někomu o něco = bručivě domlouvati: Pořád ně o to brčí (val.).
- Brdavý: Mám vřeteno vrtké = dobře, rovno se jim vrtí; opak je vřeteno brdavé (laš.).
- Brebelka, brebeľuša, veš.
- Brebešky, mravenci (záp. M.).
- Břečka = lézačka, blézačka, karlátky na měkko rozvařené (Jevíčko).
- Břemeno: Narodili se v jednom břemeně = jsou blíženci (laš.).
- Břesat, čerstvě mluvit (záp. M.); břesat se, nuzně žiti: vybřesal se z nemoci, z dluhů vykřesal (Jevíčko).
- Bréskat mléko, ulíti ho tak, že se zbytek hospodyně na nic nehodí (záp. M.).
- Březistý, na hřbetě bílý dobytek: Byla černá, taká březistá teľička (val.).
- Březulka 1. březová voda (Jicko), 2. barvivo vajec.
- Brchoľit se: Tak sme se už brchoľili = brchaľi, sbírali, chystali odejiti (vých. M.).
- Břidavý: břidavé máslo = měkkavé, řidké (laš.).
- Břidit se, strachy se blázniti: Dyž uvidí pabóka, zbřidil by se. Břidla, břidlice.
- Břinkat = bít po tváři: Vybřinkal mu po hubě, dostal břinkanec.
- Brko = brk (val.).
- Brľomt at, nesrozumitelně mluvit (vých. M.).
- Brľý (vrlý), hbitý, pilný: Není hrubě brľý do práce (Jicko).
- Brmbat = bumbat (v dětské řeči).
- Brno: „Máš ľeknice jak brno“ = silně naškrobené (Jicko).
- Brňavý: Naša kotěnka brňavá chytla ptáčka strnaďa (má černé a červené chlupy promíchané), val.
- Brnět: Brní jako chroust na niti = mluví bez ustání (Žďár).
- Brojit: Synci brojili = dováděli, byli rozpustili (laš.).
- Brouhat se, brodit se vodou, rosnou travou; zabróhané = zarousaný (záp. Mor.)

- Brožit**, žebroniti: Vybrožil na něm chleba (laš.).
- Brť**, oddělení úle: jednák má jednu brť, troják má tři brti (laš.).
- Bručný** = bujný (záp. M.).
- Břudák**, špinavec (břud, špina) laš.
- Břudňa**, místo, kde se dobytek brodí (Olom.).
- Břunět**: Chroust břuní (zvuk, jež působí letě). Břuní mi v uších.
Co pořád břuníš? = brbleš (Jevíčko).
- Brusiny**, co se s brusu ubrousí (ustálé v korýtku pod brusem, záp. M.).
- Brousit**: Brousí po dědině = toulá se. Zabrousil k nám.
- Brzelka**, barvivo na vejce (Zábřežsko).
- Bubák**, hrozivé mračno: Věstópôjô bubakê (Loštice).
- Bubinky** (bobinke), duběnky (Brno).
- Bučáky**, bukové oklešky, polena (val.).
- Buček**: Už je na bučku = už má vyhráno (vých. M.).
- Buchnout** do vody, spadnouti.
- Buk**, střeček, ovad (Jicko).
- Bújať si** = bujným býti: Vypostávaní chlapi bújali si (val.).
- Buďa**: Buďa malým, sem sa nadělal (když jsem byl). Buďa pudmistrem, zle hospodářil. Buďa tebu, dál bych mu (kdybych byl) vých. M.
- Buláček** (bô-), hliněná miska, kastroulek (Jevíčko).
- Bumtavý**: nemluvný. Vona je taková bômtavá (Loštice).
- Buňa**, větší fazol kroupenatý (Jicko).
- Burda**, lřmotný člověk, křikloun.
- Burek**, vyřezaný kanec. — To je burek! člověk tlustý, vykrmený (laš.).
- Burkať**, bouřiti, zvláště ze sna (han.).
- Burý**, hnědý: vlna, sukno (val.).
- Byt**: Byli sme chytat ryby, byli sme na ryby, byli sme v lesi pro dříví.
- Bytem**, stále: Bytem v hospodě sedí.
- Bývať s někým** = scházeti se: Bývá s ním často (vých. M.).
- Bzdury** = vzdory: na bzdury dělať.
- Bzdurak**, kdo na vzdory dělá (laš.).
- Bzinka**, nedozralá třešně (záp. M.).
- Bzunět**: mucha, komár bzuní.
- Bžunkat**: Honza hani nebžonkl = nemukl (han.).

C.

Cabala, obecní vězení (Brň.)

Cabka = cabina, fena; také přezdívka klevetnicím (záp. Mor.)
= čupka.

Cabořit se (cabořêt) na koho, utrhovati se. Caboři se na
mne = sméče se (han.).

Cabrny, kozí chlupy; koza cabrňatá (Zábřežsko).

Cafór, cafórek. 1. utržený kus sukně. 2. Dítě za matkou stále
chodící (Jevičko).

Cahel, kdo je ve hře, v práci, v jídle poslední (han.).

Cáhnút koho bičem, prutem švástnút, švihnouti (již. M.).

Cahoň = cahún, cahón, čahoun, vysoký chlap, lenoch (vých.
Morava).

Cahorty, cavíky, okolky: dělat cahorty (záp. M.).

Cáhovité maso, dřevo, houževnaté (záhe).

Cahy, zvuk, jímž se kozel odhání (záp. Morava.)

Cák, 1. kravský cecek (záp. M.) 2. kalužina na podlaze.

Caletka, výskočky másla na hrotici při stloukání: Děte mi
caletku (Holešov).

Całoň, neohrabenec, bujný výrostek (vých. M.)

Calúšif, bouchati do zádů. Dybych měla taku děvuchu, tak
bych to calúšila do roboty (laš.).

Camfrňoch, malé děcko ušíšmané (Jevičko).

Camploch, cundra, ženská nepěkně spravená.

Cancoury, 1. střapce: Je otrhané, tak z něho cancóry visijó.
2. roztrhané šaty: Má na sobě jakýsi cancóry (západní
Morava).

Capár = capart (Jevičko).

Capat 1. tlachati: Meč (mlč) a necapé. 2. namáhavě a pomalu
jíti: Dítě je malý a musí se mnó capat světem (záp. M.).
Dítě capá, začíná mluvit; říká se mu „capák, capóšek“. —
Capka, capák ucapaný, žvástal, mluvka.

Caperatý, střapatý: Te mrcho caperatá! (záp. M.)

Capit, capnout, lapiti, chytynouti: Hajny nas na poľu capne (laš.).

Capla, kdo capá, tlachá (záp. M.).

Cárek, koutek: V zimě bývaly v jednom cárku kury. (val.)

Casnovat sa: Jak on sa bude na mňa casnovat, kasati (val.).

Casnoch, kdo se casnuje, peřencuje, obchází lenivě (východní
Morava), lump, trhan.

- Cecéče, -ete, mládě, jež cecá (Jevíčko).
Ceckat, ssáti: Tele cecká krávu.
Ceconit, ceconit se, plakati. Nececoň pořád (říká se děcku).
Céčka, cedidlo, bílá šata na cezení ovčího mléka do bačůvky.
(val.).
Cehtovat něco, potěžkávati, odhadovati v ruce váhu něčeho:
Dyž chcu věděť, jak je něco těžké, to se (si) to vemu do
ruky a pocehtuju to (laš).
Cejne k, bělmo na oku (záp. M.)
Cejprat, céprat, bryndati vodu (záp. M.).
Cejpravý, zdlouhavý (záp. M.)
Cékat, bryndati, ulévati mléka z velkého hrnce několikráte po
sobě; mlíko rozcékané (Jevíčko).
Celník, jitrocel menší (záp. M.).
Celpat = cejprat, bryndati, plýtvati (č.).
Cének, cezáněk na mléko (han.).
Cezák, č. cedník.
Cezáněk, cedidlo na polévku, kávu a p.
Cifrovat, 1. malovati, zdobiti stěnu: Vdova dům buduje,
pěkně ho cifruje, 2. vyšívati, 3. variovatí nápěv písňě, jak
činí první hudec, 4. tančiti pěkně, ozdobně, s variacemi.
Cifra, cifrování, malba, vyšívka variace hudební i ta-
neční (slov.).
Ciknout: Tomu cikne = dědí, svědčí (Znoj.).
Cimrovat, bítí: Ten ho cimruje! Šak ten ho vycimruje =
vycepuje. Je už dobře vycimrovaný (vých. M.).
Ciplík, pysk na džbáně (val.).
Cípvka (cépvka), trávniče, plachta na trávu (Brno).
Cit: ticho: Buď už cit, nebo: cit — citte!
Cmáňat, silně bafati z dýmky (vých. M.).
Cmer, zbytky přetopeného másla (laš.).
Cmochta, cmotlacha, nečistá, nedbalá kuchařka: Lecjak to
jídlo ucmohtá, ta cmochta (záp. M.).
Cmochtat, 1. toulati se: Kadým (kudy) se cmochtáš? 2. leda-
jak uvařiti: Ucmochtala nám netyju (záp. M.).
Cmrchlat, brblat (záp. M.).
Cmrchtat se na někoho, sápati se: Tě cmrchto hocmrchtaně,
nemosíš se na mně hned tak cmrchtat (Jevíčko).
Cnosť: Prase má cnosť = je tlusté (záp. M.).

- Cn o s t n ý: Takovej cnostnej len (č.) = pěkný.
- C o: O všechkých vám povím, co sa neomyílím = aniž se omýlím (vých. M.).
- C o k y! ale coky! = buď ticho:
- C o l e n c o v a t s e = bolencovat se, bez účelu choditi (han.).
- C o ľ k y, háby, fanfrnochy. Z a c o ľ k a n á = ošpoňkaná = zašubraná (han.).
- C ó r a t, bryndati, zbytečně rozlévati: Kdo pak se mně zas v tem mlíce córal? (Jevíčko).
- C o u d n ý (códně), 1. čistý, pěkný: hrnek, šaty (Zábřežsko), 2. mravný, počestný (Jevíčko).
- C o u r á k, sukně s přiřitou kordulon (záp. M.).
- C p y n k y dostávat = cpyncít sa = péřiti se: Naše husi dostávají cpynky n. sa cpyncá (Jicko).
- C r ě k a: Voda teče crékó (Brn.).
- C ú d i ť l o u k y = vyhrabovati (val.).
- C u d o v a ť k o m u, hubovati, plísňiti (laš.).
- C u d y, křiky: Takovy cudy dělával (han.).
- C u c h a, nešetrná hospodyně (Jevíčko).
- C u c h a t, plýtvati něčím, nešetřiti, cuchat se, zlobiti se, sápati se: Co by ses na mne cuchál? (záp. M.).
- C u k y, cukyte = vari (han.).
- C u k ť e, dřevěnky, dřevěné pantofle (laš.).
- C u k e m, do cuku, v cuku = honem.
- C u ľ i f i n d a, brynda, o kávě (laš.).
- C u m p l o c h, ženská nedbalá v domácnosti i v obleku (záp. M.).
- C u ň á r, špatná látka na šaty (Jevíčko).
- C u n d, hadra, cár, cour (laš.).
- C u n d a, nečistá ženská.
- C u r d í k = surdík, komůrka.
- C u r d ů ľ a, ženská ucouraná (laš.).
- C u p a t (côpat), cvičiti, dobře vychovávati: nevěcôpané = nevycepovaný (han.).
- C u p n o u t: Cupni mně hrušku = shod se stromu; hruška cupla = spadla se stromu (Zábřežsko).
- C v a c h ý ň a t = cvachati (intens): Bože, dybych já to byla věděla, nebyla bych až sem cvachýňala (vých. M.).
- C v á ň a t = trekati, běžeti (vých. M.): Cváňal za ním (Zlín).
- C v r n d a t, bryndati = céprat (záp. M.).

Č.

- Čabák, palestra; čabať kýčkrle, čabákem odrážeti (val.).
Čabor, člověk nedostrojený, rozcuchaný, střapatý (laš.).
Čabrat se, loudavě jíti: ledvá sa dóm dočabře (vých. M.).
Čač: Toť je čač, toť sú čače (věci, kumšty) val.
Čačí baba = slepá baba (hra) val.
Čáčňat: Housata sú učáčňané, když se mnoho brodí ve vodě.
(Jicko).
Čačuľka; fiflenka (z dětského „čačaný“, pěkný: ženská, která se ráda strojí (laš.).
Čagan, hůl s ohnutým držadlem (vých. M.).
Čagať něco do sebe = džgať, epáti, hltavě jísti (val.).
Čagotat = gagotat, štěbetati: husy čagocú (val.).
Čahóny (-ê), dlouhé nohy: Ten tê čahônê natalôje! = dělá dlouhé kroky (Jevičko).
Čáchnout, udeřiti (han.).
Čaja, 1. čejka, 2. přezdívka ženské neposedné: Esli se též učajiš, ty čajo (laš.).
Čama, huba: Ten má čamô nevêpařenô. Dám tě po čamě.
(Jevičko).
Čamčet = tlačet: voda v botě čamčí, raci čamčijô. (Zábřežsko).
Čampuľa, přezdívka dobytčeti i člověku, který nepěkně chodí (vých. M.).
Čamtat se: Čamce se, kdo se valí jako čtyři (záp. M.).
Čapa, tlapa, noha; paprč die Pratzte (záp. M.).
Čapaňa, nízký, rozčápený štěp (val.).
Čápat: Dítě už čápá, začíná choditi (Jevičko).
Čapčura, kdo by rád čápěl, čuměl, nečinně seděl (laš.).
Čapěnka = čapka, čapění, dřep: čapěnkum chodiť, po čapěnce čundrovat (laš.).
Čápí kamen, druh vápence (N. Město).
Čapiřitka 1. = čapčura, 2. Tá chaľupa je enom taková čapiřitka (Zlín).
Čapiřsa, přikřčovati se k zemi: kura sa čapi, dyž ju chce chytit; rozčápený, stojící nohama od sebe roztáhlýma (val.).
Čapnout, lapnouti, chopiti.
Čapuľka, malá ženská, slepička a p. (laš.).

Čářit, utíkati (Přerovsko; na Zlinsku = šářit).

Č a v e r a, ucouraná ženská (laš.).

Čečulky, konce prstů na nohou i rukou: Srazil čečulku (záp. M., na vých. M. = skopř řepu).

Čečůvka = čučka, čočka (vých. M.).

Čechák, český hrnec: „Čechákê sů inači než prostějovsky lebo brodecky lebo litovelsky hrnce. Sů tak trochô do červena, ale ředavy a přê tem drсны jak hlêněny trůbê, ešlê vite“ (Prostějov).

Čecher, ostrý, ponějvíce lesem porostlý hřeben hory (val.).

Čechlat se: koňé se čechlů krkama o šraňk (vých. M.).

Čepák = čapák, nádoba na smetanu (Žďár).

Čepaňa, střep: Mám hlavu jak čepaňu (když hlava bolí (vých. M.).

Čepek do sklenice, zátka, čepky potahovat = mandle, oteklé žlazy (vých. M.): Spadly mu čepky.

Čepička, čarodějnice (Zábřezsko). 2. Srazil čepičku = čečulku (Jimramov).

Čeřeň: šindel složený do čeřeňa, jak střecha v šárech, aby neležel zcela jeden na druhém a mohl obtůchnůt (obeschnouti) val.

Černigaľ, umounětec, ušmouřanec (laš.).

Červená = krev: Ai červená při tom tékla. Uhodil ho, hned ho červená pořěla (vých. M.).

Češť, titul: Jaká češť mu náleží? Dál mu malů češť. Nevím, jaků češť Vám mám dat (jak Váš titulovati).

Četina, četini, chvoji; četinová bůda (vých. M.).

Čí: Co je čího nech stát, a je svatý pokoj = cizí.

Číbit, břecheti (slov. cébit sa): Nečib, óčibeně (han.).

Čída, stádo koní na pastvisku: kde je tá čída? (Kroměříž).

Čilý: Maso bylo ešče čilé = nedopečené. 2. Já sem ho čilá = mám k němu cit, srdce (N. Město).

Čin: Přišel až po všem činu (post festum).

Činit, nadávati, hartusiti: Ten čini! (Jevičko).

Čípek, zátka (záp. M.); čípky, krajky (slov.)

Čisnout, uhoditi, zvláště holí, bičem.

Číst: Ja četo, že bude přšet = mně se zdá. Četli smy, že je liška = domnívali jsme se. Vony četly, že je pozdě (Zábřezsko).

Čistec, náledí (záp. M.).

Cistý, hezký, pěkný: To je čistý kofátko. Děkuju čistě (Bohdikov).

Čítat = mysliti (Jimramov): Já sem ho zde čítal = domníval se, že je zde (Jevíčko). 2. Čítat se s někým, účtovat: Idu sa s vama čítať (val.).

Čkať = škytati, čkavka = škytavka (han.); ščukat, ščukavka (slov.).

Člověk = mužský; osoba = ženská: Tomu člověku, tej osobě pokoj dejte (formule zaříkací).

Člupek, jamka pod oknem, v níž bývá nádobka na stékající se vodu (záp. M.).

Čmadit se: kůř se čmadil do očí (vých. M.).

Čmahō = šmahem (Zábřežsko).

Čmerka, usazenina z roztopeného másla = cmúr.

Čmoch, čnoch = čich (záp. M.).

Čmochtit se, cpáti, tlačiti se do něčeho (záp. M.).

Cmýřit sa, hemžiti se: Tak sa to čmýří jak tá chrobač (val.).

Čobnout koňa = šibnouti (han.).

Čogavec, cahoun (val.).

Čogať = čahať intens. čahýňat = lézti na strom (val.).

Čouhat, 1. nepozorovaně, všetečně nahlížeti (záp. M.), 2. hloupě, na něco hleděti. Čóhá jak sysel z díry, jak žaba z prachu (han.).

Čouchnout (ó) = čichnouti: Maso čóchne, je načóchly (Jevíčko),

Črpák, nádobka na půl litru z jednoho kusu mosoru na pití, žinčice.

Čubat prutem, šibati (Jevíčko).

Čučení, žraní v břiše (Jevíčko).

Čučeť = dřapěti: A co ty tu tak čučíš? (vých. M.) Kočka čučí na meš = číhá (Brno).

Čučno = trudno, nudno: Dyž sa hodiny zastává to je tak čučno ve staveňú (val.).

Čudovať, hubovati: Čudováł mu o to. Tata mamě hrubě čudováłi (val.).

Čudý, snědý: člověk, kráva (podpálená) Novoměstsko.

Čuch = puch.

Čuchajda: Vařivali sušené karlátky na povidla, vodu s nich odleli a této říkali čuchajda. Lidé si kupovali čuchajdu a připravovali z ní „čuchajdovou máčku“ (Přerov).

Čuchák, slídl

Čuchan = frňák (Zábřežsko).

- Čuchat: Čuchej! hledej (hlavně jídlo, v troubě, v komoře). Též o lásce: Čuchej, kerou mám. Už se sčuchli, nemůžou se sčuchnout, očuchajou se (záp. M.).
- Čuchnit, piplati, mrviti, kaziti (Novoměstsko).
- Čuchtat (ó) = capat, žvaniti (Jevíčko). Čuchtat se s něčím = šukati se (Kunštát).
- Čuřena, koza s malými bolteci ušními, skoro jakoby uší neměla (val.).
- Čuňák = hubička: Dala mně čuňáka. Koliks jí dál čuňáků (Brň.).
- Čumenda (Žďár) = čohačka (han.), číhaná.
- Čundat, tleskati rukama (záp. M. v řeči dětské).
- Čunět lelkovati: Co čoniš? (Jevíčko).
- Čuprný = čiprný. Dnes je venku čuprno = zima (záp. M.).
- Čut na Zábřežsku = slyšeti jako v nářečí slov. a val.: Čuť zvonit. Nic nového nečut. Nečuť ruku = necítil.
- Čvachat, drobným krokem jíti: Dítě čvachá (Jevíčko).

D.

- Dabrovat, žebroniti: Děckě dabrójě, abe se mō z pachtě ôpōstilo (Loštice).
- Dacan, přihlouplý člověk = „boží dárek bez kvasu“ (han).
- Đačkať, dačkat, mačkati: tvaroh se mačká, šaty se đačkajō všecko se to pođačká (han.).
- Dála, vzdálenost (záp. M., na vých. M. dálava).
- Đama, jáma; đamka, đupka = důlek, do něhož děti ve fazole hrají (záp. M.).
- Đamovat, dělati jámky: Pes đamuje = hrabe. Budem đamovat čmeláky = vykopávati z díry (záp. M.).
- Đamřit, dotěrně žádati (záp. Mor.).
- Dandula, klobása (Kobyli).
- Darmo: To už je darmo = nelze změnit.
- Dát se: Která pak nevěsta by se k nám dala = šla k nám (Žďár). Dál se na matku, vrhl se po matce.
- Dávka: Je davka = vybírají daň (laš.).
- Dávnúčno dávno, velmi dávno (val.).
- Dědit: Dědí mu to = jde k duhu (záp. M.).
- Dejmovat: „Pane učitel, vona mně dejmuje“ = chce něco ode mne, říká: „Dej mně!“ (záp. M.).

Dékat, louditi, škamrati, říkati: „Dé!“ (dej) = dejmovat (záp. M.).

Dělit: „To se mi smrtě dělí“ = protiví do duše (han.).

Dělnišce, -- ete = místo v lese, kde tesaři kácejí a pracují (N. Hříše) — rubisko (vých. M.).

Deň: Ozeť byl čím deň (= dál) horší (val.).

Dení, oddělení úlu. Dle počtu dení je úl jednáček, dvoják, troják, štvěráček (val.) = brť (v. t.).

Depošit (deptať, intens.), cupati nohama: Déto nohama depoší (laš.).

Deprem, depro = teprv (laš.).

Derázek: roždí naplavené i jiné: Chodí na derázek (záp. M.).

Derázka: otep z posekaných větví (záp. M.).

Dešita, desítka v kartech (laš.).

Deščůvka, deščová voda (vých. M.).

Deščůlka, deščička: Ma nohu (zlomenou) v deščůlkach (laš.).

Devita, devítka v kartech (laš. jako sedmina, osmina).

Dibiček. ždíbec, kousíček (Ivančicko).

Dilna říká lid na vých. M. jenom dílně olejové, v níž se „olej táhne“ sice užívá něm. slova verštat.

Divák, zevlovač: Já už su enom takový divák a lazár; takový člověk už není na nic na světě (val.).

Dívčít (dívčēt), býti na službě za dívku (děvečku) han.

Divosír = divoch (Jicko).

Divúr = divoch (slov. val.).

Dłab, vyhloubenina ve dřevě dlátem vydlabaná.

Dłaba se vydlubala do dřeva (slov.).

Dłachnit = dłachmat: Pes udłachnil kuře = udlávil, zadávil.

Dlet: Dłóho sem tam nedleła = neprodlévala, nemeškala (Zábřežsko).

Dlobat mlíč = rýpati (Dačicko).

Dloužanáček, velice dlouhý.

Dlužť = deska z práchna na zadělání úle od zadu (Zábřežsko).

Dobíjat se: „Kde ste to vzaři?“ dobíjál se na něm strýc = důtklivě vyzvídal (val.).

Dobrouchat, konejšiti: Udobročal ho.

Dobrutka = dobroděj (iron.), Früchtel (laš.).

Dobrý: Jen to skové, muže tě bět nehdě dobry (han.).

- Doby t, vytrvati:** Ani sme nedobyli do konca. Dívka nedobyla do vánoc (Zlín).
- Dočupat se něčeho, dobadati, dohledati se, utržiti, dostati něco:** Dočupál se kdesi nátky (vých. M).
- Dohnat:** Veliká bida mne k vám dohnala.
- Dojka, 1. jedno podojení, 2 ta krava je dobra dojka (dojnice, laš.)**
- Dokáď:** Budu toho mět dokáď = na dlouhý čas (Zlín).
- Dokázat:** Nedokázal zkúšky = neobstál při zkoušce (vých. M.). 2. Ten dokazuje = vyvádí. Nedokazuj: = nedováděj.
- Dolčit:** Tam škaredě dolčí = mluví po dolsku, říkajíce bél, dé a p. (Novoměstsko).
- Dolinek, část břicha od pasu dolů:** Bolí mne v dolinku.
- Doložiti si:** Ten si na to doložel (han. = ustríhl, slov.) = „dal záležeti.“
- Domatičkovat se, opiti se „na matěru“:** Ten je domatičkováně! (Jevíčko).
- Domětat někomu = domlouvati:** „Šak nevím, co na něm máš!“ domětała jí matka. Domětała mu, že neměl na téj krávě spúščať (val.).
- Dondel, dondylek, uzílek, chumáček: d. vlasů (Jevíčko).**
- Dopařit, polapiti:** „Tô až tak negde dopařím, té já dám“ (han.).
- Dopěkat:** 1. Slunce dnes dopěká = peče, hřeje. 2. Velice naš dopěkała = dorážela (val.).
- Dopisovat se o něco = úsilovně se domáhati (Kunštát), 2. Temu dopisuje = dopěká, šupí, je úzko (Jicko).**
- Dopravání súkna = appretura (val.).**
- Dorážet:** Dvanástá doráží = dochází (Sloup).
- Dorota, lehká ženština (han.).**
- Dorůst:** Dorůstl na něho = poradil mu, přemohl ho. Po páru rokách se na ten poklad jináč dorůstlo — lépe se připravivše dostali pokladu, jehož dříve marně dobývali (vých. M).
- Dosluhovat:** Klobouk (kabát a p.) už dosluhuje = je starý, dodělává.
- Ďosna, zadnice (Jevíčko).**
- Dosoudit se někoho = dovolati se:** Nemuže se tam žádného dosoudit (Třebičsko).
- Dostařec, náhradník (v úradě, laš.)**

- Dostat, dostávat = dosáhnouti: Nedostanu tam. Dostaň tam.
Dostávat se = dobývati se: Zloději se dostávali do komory.
Dosytit se koho: Nemohla se ho dosytit (dítě moc jedlo).
Došulit se někam = zvolna dojít (Novoměstsko).
Dotěžovat si na někoho = stěžovati si: Hrubě si na ňu do-
těžováł; stěžovat si (nepřechodné) = nařikati (val).
Doudlý pařez = vypráchnivělý (č.)
Douplík, nočník (Zábřežsko).
Dovčil, doposud: Nebudu tak dělat, jak sem dovčil děláł (slov.).
Ďovírka, dírka (Jimramov).
Dožičič komu co, dopomoci k čemu: Dožičič mi službu (val).
Dožírať, škádliti.
Dožívat se čeho: bažiti po čem (Novoměstsko)
Drabancovat něčím, hřmotně viklati: dveřmi, oknem, víkem
u truhly, aby se otevřelo (slov.).
Drabina, žebř (Frýdek).
Dracůvka, šňůrka upletená z teničkých drátků žlutých; ozdoba
slov. klobouku.
Dragar, trakař (Zábřežsko).
Draha: 1. stopa: zajetí, zlodějova. 2. Včil tom už vím drahu
(= radu). Nevěděł tom drahy. Počkejte, přijdeme tom na
drahu = na kloub (vých. M.).
Drahy travnatá cesta za dědinou, kudy se dobytek na pastvu
vyhání a v čas nepohody též popásá: na drahách. Jinde
tomu říkají: výhon (Budějovice, Klimkovic: vyhun), příhon
(Sloup), skotnica (Slezsko), skotňa (St. Hrozenkov, Frýdek),
výpustek (Vel. Meziříčí).
Drahný, ve smyslu velký, dlouhý na Zábřežsku: drahny leta.
Na východní Mor. jen: už je mu drahněj (= ulevilo ne-
mocnému).
Drahovat někoho = stopovati.
Dřák, železný nástroj podobný dlátu, dře se jím, t. j. olupuje
kůra se kmenů (laš.).
Dránět, hledati něco ukrytého na mlsání, zpouzeti (č.)
Drapák = stará metla (záp. M.).
Drápelí, roždí (záp. M.).
Drapnout: Drapne kameň = vezme do ruky. Drap ho za
límeč = chytil. Vydrápił mu to (vyrval) vých. M.
Drápořit se, drápati (vých. M.).

- Dražďzát = draňčat, žgavrat = neodbytně škemrati, prositi:
Pořad na mňa draždží (val.).
- Dražít zvěř, zloděje = drahovat, stopovati (vých. M.).
- Drbácnuť, vraziti: Vůz drbácnuť do pľota (val.).
- Drbka, známá dětská hra s pěti kamýnky, které též se tak zovou (han.).
- Drcana, žinčica s urdou (smetanou) val.
- Drcnúť, strčiti někoho trochu (na srozuměnou); dřcnúť, strčiti hodně (slov. val.).
- Drdoľ, chochol; drdoľatý = chocholatý.
- Drdosit: Šak vás tam cosik posmýče; a bodaj to vami dobře podrdosilo (val.).
- Drhľačka: 1. Ženská, která drhne peři (= drapuřena). 2. drhnutí peři: Chodivali k nám na drhľačku (val.).
- Drchat, nadrchat peřinu — natřepati; nadrchaný = chorý. (Vých. M.)
- Drechmat, dřimat. 2. drechmat se = česati se. Dokuď se budeř drechmat? (Vých. M.)
- Drchuľa, přezdívká ženské, která má vlasy a řaty rozdrchané. neupravené (Jicko).
- Dřít: Nic z toho nehodřel = nevydělal na tom (Jevičko).
- Dřívka, sirky (Jemnice, Budějovice).
- Drkotačka, drkotání, třesení (na celém těle): Dostaľ drkotačku (laš.).
- Drkotnica, ženská, jež má dobrou vyřídilku, stále mluví a klevetí.
- Drľý = čerstvý, svižný (val.).
- Drmoliť, 1. spěšně, drobným krokem jiti (val.), 2. spěšně mluvíti. 3. Děťo drmoli dudeľ = drhne, cumle cumel (laš.).
- Drnčet: Vůz drnčí. 2. Baba všeco vydručela = pověděla.
- Drndat: Drndá, drndá, a kde nic, to zbla = Chodí stále, jako by měl plnou hlavu starostí, a kde nic tu nic (Jevičko).
- Drořazg, drobotina: Ledva ten drořazg (děťi) uživi (vých. M.).
- Drořkat, drobným krokem jiti (Jevičko).
- Drořnavý, trochu drobný: Naše kobzaľe su drořnave (laš.).
- Drochytko, odrobinka, drobek chleba (záp. M.).
- Droužit, kamaráditi: Já s tebo nedrořžim (han.).
- Dřšć: Má děťi jak dřšća. Je teho ovoca jak dřšća řetos všade, tak haľuze ovisajú (val.).

- Drůba, mládě drůbeží: Po smrti Bazalovéj teprú sa ukázalo, jaké je Ozef drůba (val.).
- Drva = dříví; dřeva = břevna (vých. M.).
- Drvářůa, dřevník.
- Drveno, poleno (val.).
- Drviskó = drvo (rubisko = dělnišče (Zábřežsko).
- Dryja (drēja) = švanda (han.).
- Dubenatý = sedlatý, popelatý (černý a bílý): zabiła ba-
buřku pěkně dubenatú (slov.).
- Đučka, důlek na bradě, od neštovic; poďučkaný a poďubaný
(Jevičko).
- Dudek (ô): tlusté, zavalité děcko (Jevičko) 2. Sedí na dodko,
dřepí.
- Dudlat (ô) 1. chléb v ústech žmoliti. Dítě dōdle, když ve
spánku ústy pohybuje, jakoby cucalo. 2. = dundat (ô),
píti u prsou matčiných. Matka dávajíc prs dítěti, praví:
„Dōndé.“ Dōndánek = prs. Dundálek (vl. jméno).
- Duh: Neide mu to v duh, nebylo mu to v duh = po chuti
(valaš.).
- Duchna, svrchnice, peřina na přikrytí
- Đuk: Je jako duk = tlustý a zdravý (Kunštát).
- Đuka (đōka), vyhloubenina, důlek (han.).
- Dún na rámě soukenickém = jedno pole od sloupce ke sloupci;
na rámě je 10–12 dúnů (val).
- Dundel, plný váček (Jimramov).
- Dunět: Zmrzlá zem duní všady, dyž do ní uhodí.
- Đurbařsa = brchat se, sbíratí se: Už sem sa z tej nemoci
vyďurbál, už sem sa zďurbál (val.).
- Durdít: To děfo ene dycky by durdilo = chce prsa (laš.).
- Durdivec, zlobivec (Brno).
- Dúřiřsa = durditi se; nadúřený (val. slov.), duřit se (Novo-
městsko).
- Dúpný strom = dutý, vypráchnivělý (val.); dúpený kožuch,
z ovčí kůže, v dubinkách vydělávaný (Jicko; jinde:
dubený).
- Duša: Býl s tichú dušú = ani nemukal.
- Dvojka. dva zlaté Jevičko).
- Dvorný – zdvořilý (laš.).

D y c h o l i t, trochu dýchati: Baran byl jak zdechlý, ale přece ešče dycholil (slov.).

D ý m: Hněd byl v dýmě = ten tam.

D y n o v a t: Co tu dynuješ? = stojíš nečinně (Žďár).

D ý s = dej's, gib her: Dýs mně to! Dýs to sem (od Bzence).

D ž g a n o v i t ý: převařený knedlik je džganovitě, (džganec) (Slavkov).

— e k přípona znamená zbytky, odpadky: odřezek, odštipek, odkrojek, odstřížek, opěrek, omydek (zbytek mydla), opalek, ohryzek, odhodek.

F.

F a t k o v a t: každý fatkovál práci jak mohl = odbýval (slov.).

F a ň u r a = facka.

F é f a r a, pištala (han.).

F é f k a = fajka, dýmka (Zábřezsko).

F é f r a, parádnice (han.).

F i f i d l o, marnivá ženská.

F i k a t, kopati nohama (Jevíčko).

F i k a t: 1. trhati. 2. stříkati: Fiká mně v uše. Rozfikl si kabát.

Fíče blatem. Zafikaný = zastříkaný od blata (val.).

F l a g a n: 1. velký kus něčeho. 2. nízká čepice (Jevíčko).

F l e k a ě, plácačka na mouchy (han.).

F o f a r, fukar, valach na čistění obilí (Zábřeh).

F o r o v a t někoho, vyháněti ze dveří (od „foras“?) Vyforovali ho = vystrčili za dvěře (Zlín).

F ó s k a (ou), pšenice s dlouhými osinami (Jevíčko).

F r c l e n a, ženská, která vše začne a nic nedodělá, pořád má rozděláno: „frc sem, frc tam, a nikde nic“ (záp. M.).

F r f e ň, šušeň (v nose) vých. M.

F r f n i t, špiniti: Všecko pofrnil, frfniti se; 1. piplati se, 2. zlobiti se: Co se na mne frníš?

F r g á ľ, pršlének; frgál se dává na vřeteně, aby frgało (laš.).

F r g e ľ, zakrnělý plod (záp. M.).

F r k y (pl. m.), dlouhé vlasy v tyle (han.).

F r n ě t: kámen hozený, pták rychle letící „frni“.

F r n g a ť, frčet (han.).

F r ň u g a ť: Stará dívka enem frňugá = zlostně povrkuje (val.).

F r ó ľ k a, ozdobný obojek na krk jehnatům (val.).

Fryd, hromada kamení drobného s pole na mezi odklizeného (Brněnsko).

Frysek, plechová trubice, v níž jest navlečen knot v lampičce (Jevíčko).

Fúja, fújavica, vánice napadalým už sněhem, třeba za jasného nebe (val.).

Fujat, vanouti: Fujá = es zieht (Zábřežsko).

Fujigať, silně fučeti: Ale tam fujigá (Melusina) val.

Fuk: To je mně fuk = lhostejno. Nemá ani fuka = krejcaru (Jevíčko). Fuky, vtip, chytrost: S tym se daj pokuj, ten ma fuky (laš.).

Furiják = furiant.

G.

Gabnúť, sáhnouti: Edem naň gábnúl, a už byl oheň na střeše (val.).

Gágor, husí krk, chřtán: Prolévál jím gágor za darmo.

Gajdy, dudy, 2. záda: Poď na gajdy, vzala děto na gajdy (laš.).

Gajsať, gajsnút = mikati, miknouti, posmeknouti do vrchu, trhnouti, škubnouti něčím, sebou, ošívati se, zatřepetati sebou. Kdo leze na vysoký strom, ten gajsá, gajsne, pogajsne se, a zase si odpočívá. Gajsať, gajsnút ramenama = do vrchu jimi škubati, čili hlavu mezi ramena stáhnouti. Pogajsaný na jetú = jetím otřesený, zvláště, jsou-li v cestě hodná „třasiska“ (je-li cesta vytlučena). Podgajsaná letnica = podkasaná, podpásaná. Ugajsaná chůza = houpavá, klátivá. Když se kdo stahuje řemenem, pogajsne se, aby se mohl lépe stáhnouti (laš. val.)

Gál, černý a hrubý hrách (Jicko).

Gáľat, do důlka (gáľka) házet, 2. cúhat, džgat do sebe (jídlo), paťúhat (val).

Gality (è), veliké gatě (Jevíčko).

Galvaň, levice (Brn.).

Galúnky, ozdobná lemůvka ženských střevíců (val.).

Gaňa, slina kančí (Brň.).

Ganduš, dlouhý kabát, dětský kabátek (Jevíčko).

Ganě, facka (Jevíčko).

Ganit, slintat, hoganěné = uslintaný (Brn.).

Garažija, šedavý kabát (Prostějov).

- Gaťařa, kdo chodí v plátěnkách = plátěných gatic (val.).
Gaúr, vydoupnělá díra ve stromě (val.).
Gávěr, bařina, močál (val.).
Gebloň, zarputilec, svéhlavec (Jevíčko).
Gecan, chřástal; zpívaje jako by přisedal „gecal“.
Gecnout (ô), čapnouti: Ten sebě gecl, náhle sedl (Jevíčko).
Gégať = gágať, gagotať (o husím křiku) val.
Gegnůť, gegovať, onom. výraz pro zvuk vyražený z hrdla, když se někomu z nenadání uhodí do záď, když někdo s výšky skočí atd.: Uhodil ho, tak v něm geglo (val.).
Gemula, bezzubá kráva (laš.).
Giglať, viklati (laš.).
Glag n. gřaga, syřiště (coagulum), gřagať, syřiti, gřagáni (val.).
Gřán, usazenina ve vodě: Ta voda je zagřaněná. Voda jak gřán = kalná (laš. val.).
Gřáňa n. gřám, ruka (s opovržením): Nestrké tam tó gřáňô = ručisko (han.).
Gřaniť, kaliti vodu (val. laš.).
Gřasovať i gřasovať sa, skotačiti, rejđiti, váletí se: Pořáď budete po tých peřinách gřasovať? (val.).
Gřeat, strkati (han.).
Gřěj, křih.
Gřeňa, nadávka (Jevíčko).
Gřentat = gryndat, slintati (Jevíčko).
Gřig, onom. výraz pro zvuk způsobený tekutinou v přestávkách z láhve vytékající. Odtud gřigat, gřigotat, 1. o zvuku, jež působí voda do hrdla láhve neb do úzkého otvoru vůbec v přestávkách vtékající (slov. val.), 2. řihati do sebe, gřigavé kuň (Jevíčko).
Gřigoň, gřigavy hřibě, jemuž při pití v hrdle „gřigá“ (vada koně)
Gřlintat se, viklati se: Zub se mi gřlince (Žďánice).
Gřlondat se = gřlajdat se, klátivě choditi (han.). Obilí pogřlondané = povalené, pomrvené (Zlín).
Gřlnět n. gřlonět: Hdes tak dlóho gřlněl = čučel, meřkal. Hde gřloniš? = trčíř (Jevíčko).
Gřloňa, žgřloňa, nevýprava, řukavec (Jevíčko).
Gřľundat sa, hřbiti se: E, už sa tá stařenka také gřľundze. Zgřľundaný = stlačení, řhrbený (val.).
Gřľurať, kaliti vodu (laš.).

Gment: Do gmentu všecko mně zhnílo = mentem všecko (Přerov).

Gňábit, tlačiti: Přigňábit pahnozem tabák ve fajce (val.).

Gómat, hádati, domýšleti, dovtípiti se: Hned sem gómál, co to bude (Holešov).

Gombélat n kombélat = kolébati (val. slov.).

Graca, zakulacená motyka zahradní

Gracón (-oun), stříbrné a zlaté porty na ženské kordulce (han.).

Gracky (pl. t.), dlouhé vlasy v tyle (slov.).

Gramla, gramloň, gramlavý: nešika, gramlavá ruka (schromlá), gramlavé prsty (vých. M.).

Grapa, stráž (val.).

Grbál, schnoucí strom (Brno).

Grejdiť, rejčiti (val.).

Grgať, grgnůť, řihati: Grgá se ně tým zelím (val.); odtud „grgáň“ = chrapoun, přezdívka sedlákům.

Grmela = křivák, kudla (Zábřezsko).

Grmol, kdo má temný hlas (Jevičko).

Grobeľák = hrubián (laš.).

Grošák = kudla za groš (záp. M.).

Gróžka = kroužek, prstének bez oka (han.).

Gřungať = křunkať, silně, chraplavě kašlati, že by se zadusil laš.).

Gryc, 1. Gryci říkají na Hané chlapcům, kteří chodí „za krále“.
2. přezdívka: Ty staré grycu!

Gryčný = drýčný, obratný, šikovný (val.).

Grža = kotržina, houževnaté maso (val.).

Gulda = neohraba (Jicko).

Gumnůť, gumať, strčiti: Gumnůť do něho (val.).

Gyzd = hyzd (srovn. ohyzdný), nečistota, neřád, gyzdavá réz (nečistá), gyzduľa (přezdívka): Má v domě gyzdu dost ta gyzduľa (laš.).

H.

Habaděj: Řepě máme habaděj, mnoho (Jevičko). Tam je všeho habaděj (Žďár).

Habánče, rozpustilé děcko (Klobouky Brň.).

Hábit, starý kabát.

Had, červenobílá, kulatá tkanička vlněná, ozdoba slov. klobouku = húsenka.

- Hadí hlava (val.), hadí matka (záp. M.), hadí šidlo (Kunštát)
= šidlo vodní (hmyz).
- Hadlavka, konopná ohlávka na koně (záp. M.).
- Hadraba, otrapa, trhan, Haderlump (laš.).
- Hafeř pěsniček, špalíček. Kupované písničky sešivaly se v hafeř,
s jedné strany svaté, s druhé světské (Kojetín).
- Hajdalák, hajdala, 1. lajdák. 2. panák (pimprle).
- Hajfiť = haňfářiť = fraňháriť, vyměňovati něco za něco,
handlit (val.).
- Hajnica, vícha, kterou se na poli zahazuje, označuje záповeď:
Zanes, dať do ščudľeku (jeteliny) hajnicu (laš.).
- Hajsák, vůl (Loštice).
- Haľač, kdo má veliké „háľe“ (oči), člověk s vypoulenýma
očima (laš.).
- Halandyja, trochu lehkomyšlná, obratná ženština s dobrou
vyřídilkou (záp. M.).
- Halaskovat, zaháľeti, postávat (Jevičko).
- Haľaštovať (haľas), zvýšeným hlasem mluvit (val.).
- Halať, polonahý (Novoměstsko).
- Halda, hromada; v haldách je hlina (Jevičko).
- Halůkat, povykovati (Jevičko).
- Halůzkovaný, co má v sobě vetkávané n. vyšívané halouzky:
obrus (slov.).
- Halva, březový pařez, z něhož se dýmky vyřezují (Jevičko).
- Hamatný leřík, silný cop (val.).
- Hamižovať se, 1. sužovati se (han.). 2. nesnaditi, houževnatě
se smlouvati: Budete sa pro grajcar hamižovať (val.).
- Halža, houžev (záp. M.).
- Hamár, 1. hubený kůň (Jevičko). 2. hluk, povyk: Neděľaj
hamárů (slov.).
- Hamonit, lakotiti; hamonění, lakota; hamonica, lakotná žena
(Žďár).
- Hamonit se s něčím, namáhati se (Kunštát).
- Hampasiť sa = hampľasiť sa, lopotiti se: Neměľ sa na koho
hampasovať (val.).
- Hampejz, kuželna (Žďár).
- Hampéz, pole na neúrodné stráni; hampésat se, dřiti se na
takovém poli, lopotiti se (Jevičko).

- Hamrazit se, potloukati se; hamrazení, potulování, potloukání (val.).
- Hapitek: vzít někoho do hapitku = přísně ho vzít, přísně s ním naložit. 2. běžet do hapitku = honem. 3. zber se do hapitku = přičiň se, ponáhli se (laš.).
- Hapitkovať, poskakovati (laš.).
- Harabúzi = haraburdí = harampáti.
- Haraska, červená pentle harasová.
- Harasný, vl. červený jako haras = pěkný, parádný: Není to hrubě harasné (pěkné, dobré) val.
- Harc: položit něco na harc = na nejisté místo (Kunštát).
- Hargotať = hargotiť: Zima ním hargoce = mele, zima mnú hargotiľa (val.).
- Hartať, spáti (v řeči dětské): Hartni si (val.).
- Haruzniť sa, hádati se, různice tropiti (vl. jméno Haruza) val.
- Hasáčert: Je jich tam jak hasáčertů = velmi mnoho (Zábřeh).
- Hasákovat, žito žíti; ostatní obilí se seče (záp. M.).
- Hať, -ě, f, 1. košár pro ovce (val.), 2. vrbí na břehu řeky, fašina (han.).
- Haťapa, nemotora (han.).
- Hatit se: Pole se hatí, oře-li se za mokra (Jevíčko), = hatle se, hatlanica (Brno).
- Hatotať (v dětské řeči), jezdit „hatotó“ (val.).
- Havalec: Spadl havalec břehu, kus (Brno).
- Havotať, štěkati (havák = pes): Och, to je fena, dyť tak na mňa havotaľa (val.).
- Havrľant, křikloun (malé děcko, val.).
- Házet: hází do kře, vyzvídá (Jevíčko).
- Hažart, děcko: Hospodyně šijou nějaké ty hábky na ty hažarty (Žďár).
- Hébadlo (hýbadlo) = hvasnice (záp. Mor.).
- Hebľa = vindra: Nedál mi ani hebľa (vých. Mor.).
- Hečať: 1. zevlovati: Lidé hečali na svadbu. 2. Zpívati ve žně na poli: žnice hečá. 3. Tá červená šatka, to tak hečí = padne hned do očí, „křičí“ (val.).
- Hečmat, násilně cpáti (záp. Mor.).
- Heď, interjekce (= hled), vyjadřuje něčí radost, když někdo něco ukazuje a p., nebo škodolibost, když v někom chceme vzbuditi závist (han.).

- Hecho (echo): Udělal hecho = rozhlásil (Kunštát).
Hejcat, pohejcat, hejcování, laškovati (Žďár.).
Hejda: Je v hejdě = v podezření (Zábřežsko).
Hejdovat (hédovat, hajdy), rejdití (han.).
Hejno husí, na Dačicku a Telecku, jinde stádo.
Hemzat se: Niti se hemzale = kroutily (N. Hříše).
Hen — sem — tam: Hosté mluvili chvíli hen sem — tam
= ledaco vedlejšího, než se dostali k věci (val.).
Hen ten = onen, toť ten = tento: Toť tá zahrada je lepší
než hen tá. Přízvuk má náměstka s povýšeným hlasem
(vých. Mor.).
Henčuvka n. henčovka = kolebač, houpačka (Žďársko).
Henkat, houpati se, klátiti se (záp. Mor.).
Hepit = hepět = hyvět, civěti, lenošně seděti (Kunštát).
Hevar, hevero (Zlín).
Hezky: Jak pak se hezke menoval? = honem, když si někdo
nemůže vzpomeněti (záp. Mor.).
Hlas, nota písně: Nemužu přit na ten hlas (záp. M.).
Hláska, hlídka: Měl sem hlásku v noci (srovn. „hlásný“ (han.).
Hlásno = čujno: Dnes je hlásno = zima (Zlín).
Hlázkať, hladiti někoho, kosen (laš.): Jednum (rukou) hlázka,
druhum bije. Daj mi sem, ja ti tam pohlázkn tu kosu
= pohladím, pobrousím.
Hleděť 1. opatrovati: Co sa teho nahledím, a dycky jednaka
nepodara. Nebude ňa měť kdo dohleděť (opatrovati do
smrti). 2. Já ti nehledím na zlé = nesmýšlím s tebou
zle (val.).
Hlobiť, tlouci: „Ten hlobí! Ale hlobí!“ o siluém tabáku šňupa-
vém, po němž se musí silně kýchatí (val.).
Hluchý hlas, dumpfer Ton (laš.).
Hlúb n. híb = košťál (vých. M.).
Hlup: zahrada je v hlupu = ve stínu; zeď hlupí zahradu =
stíni (V. Meziříčí).
Hmlica, mžení (laš.).
Hmour n. mhour, suché jehličí na stelivo (záp. M.).
Hněst: Boty ňa hnětú. Velice ho to hněte (mrzí) vých. M.
Hnikat sa 1. s někým, škádliti, dohadovati se houževnatě:
V jednom kusi hnikajú (kočkují) val. 2. Dávati se do pláče,
(fňukati (han.).

- Hnízdit se, přeléhati s místa na místo, v posteli nepokojně sebou vrtěti: No, brzo-li se uhnízdíš?
- Hnojnice: 1 hnojová voda (záp. Mor.). 2. deska s hnojného vozu (vých. M.; hnojové vodě tu říkají hnojůvka).
- Hňopat do sebe (slov. hňapat) = nemírně jísti (Kunštát).
- Hobárka, hovor (Záhoří).
- Hoblěna, ženská špatného chování (val.).
- Hódy, kytky rozmarýnu v hody (Zábřežsko).
- Hodina: Vo hodině stal (Dačicko; jinde „o jedné“).
- Hodit sa: No, nehubujte, dyť sa to hodí ešte udělat = může se udělati (val.). To se mu nehodí dělat, nesluší.
- Hodlivý = hodící se, tauglich: Není hodlivý (na vojnu). Těľa hodlive na odstavení (laš.).
- Hodný 1. hezký: Ta je hodná. V tom kostele je hodně. Tady se Vám hodně půjde. Udělal to hodně = dobře (Zábřežsko). 2. Byla hodná, chodila hodná, a s kým? = těhotná nevdaná (han). 3. Už jich máme hodných = hodně mnoho.
- Holajzník = plezmero, trhan s holými ňadry (Novoměstsko).
- Holánek, holé nahé dítě, ptáče (Jevičko).
- Holdin, holdaři, holdáni, potulní žebráci (Dačicko).
- Holdovat, choditi po žebratě (Kunštát).
- Hoľgýňať: Vůz hoľgýňa v juhaňách (vyhloubeninách), jedno kolo jde dolů, druhé nahoru, když je v jedné koleji jáma: Budu já sa na tom vozisku hoľgýňať?! (val.)
- Holinka zelený zárodek peckového ovoce (záp. Mor.).
- Hoľopicha, velká neohrabaná ženská (val.).
- Holoubkovat se (ö), milkovati se (Jevičko).
- Hoľšťánek, nákrčník z drobných koralků, navlečených na žíně a přestrčených červenou nebo zelenou skaničkou (val.).
- Holý: Na holé ruky sem živa. Byly mrazy na holo.
- Hompat se = houpati se; hompačka = houpačka (z. M.).
- Honilka, kráva, která se pořád honí (běhá) a nezůstává stelná (Dačicko).
- Honosnatý, honosivý, sebevědomý (val.).
- Hópat: v takovém hópatě = slotě (záp. Mor.).
- Hora, hory = les: Dělá v horách (vých. M.).
- Hořák = Horák: Hořáci pokupá kde jakého tahúna = koně (Jicko).

- Horcovať, řítiti se: Zeď zhorcovala Kamení horcovala doľú (val.).
- Horopácem = horempádem (Kunštát)
- Hósky (housky) = housenky (záp. M.)
- Hostinovat: Hostinoval = měl hostinu, dával hostinu (han.).
- Hotově: Debeste hotově nejakó škodo měle = na krásně (záp. Mor.).
- Hotovo: Chodí na hotovo do Brna, na jisto, nosí do jistých domů mléko.
- Houvjetka, silná tyč, kterou se zatahuje řetěz, jimž se ve voze svazují klady a p. (Jemnice.)
- Hovija (hověť si): Dyž si lehne v nedělu odpoledňa na pec, to je celá jeho hovija (val).
- Hraň šindela = hranice (val. laš.).
- Hranáč, hrubián (záp. Mor.)
- Hranit = hraničiti: Mě hranime s Věšovicama (han.).
- Hřápnút, hřmotně si sednouti (val.).
- Hrát: Pudem hrát = na hratvô (a besedu). Přendi k nám hrát. Běla sem hrát ô Chětilu (han.). Dožhrál sem sa na ogara, tak se mnum hrálo = zlostí jsem se trásl (Jicko).
- Hrběna, hrbatá ženská (han.).
- Hřbet: Položil to za hřbet = nevykonal toho (Kunštát).
- Hrbúc, hrbudúc, mezislovce zvukem naznačující pád něčeho se schodů.
- Hrbolatý, nerovný, s malými vyvýšeninami, „hrbolci“: Hrbo-
latá cesta.
- Hrboucet, šramotiti.
- Hrdliť, rdousiti: Zahrdliľa diťa (val.).
- Hřebčák, voják od hřebců.
- Hrgľovat, hrkotati: Větr dveřama hrgľuje (slov.).
- Hříbat, hrýzti: Koza hřebe strom (han.).
- Hříčný, uhřícený: Ale tys běžela! Seš celá hříčná.
- Hřích: To zas bôdô řiche v dědině = peklo (Zábřežsko).
2. Ja směj sa, směj, ty starý hřichu = hříšniku (slov.).
3. To (= ta chalupa) je už staré hříšisko = sbor (Zlín).
- Hříšný: Ta střecha je hříšná = daremná, chatrná (Jicko).
- Hřít. Tohoto slovesa v některých krajinách nežívají. Na Zábřežsku říkají: Sluňčko je horky, na Dražansku kamna hřijó, slónečko tepli, netepli.

Hrkaľa = hrčula, křikloun (laš.).

Hrkávka n. hrklávka, die Schelle (vých. M.).

Hrnčířovat = hřmotně ujížděti (jako hrnčíři s hrnci) Žďársko.

Hrnčířovo pole: Ten vynese celý grunt na hrnčířovo pole = propije je. Nepožehnané peníze v nic vyjdou. Ev. Mat. 27. 7 (val.).

Hrncovat se, nemotorně jiti: Hde se s těm hrncuješ? (han.).

Hrochat, hrouchat (slov. róchat), praskati bičem.

Hromadnice, hromada kamení na poli posbíraného (Zábřežsko).

Hrtús = hrtáň n. chrtán: odtud hrtúsit sa n. chrtúsit sa = hrdľovat se, namáhati se (val.).

Hrubo: Místoma je ešte hrubo ledu = mnoho (laš.).

Hruda syra, kus syra právě ocezeného (val.).

Hrudařka n. hruďník, plátenko, v němž se hruda syra cedi (val.).

Hrský (han.), herský (val.) = hezký.

Hrůzka, 1. vícha, v. hájnice (han.). 2. méta při hře v míč (han).

Hrůznůt: Dnes tam vůz hrůzne = zapadá do země. Zahrůznůt sem sa až po kotíky do blata (Jicko).

Hryzt: Pes hryze (= kouše). Pes mě uhryz. Muchê hryzô, blechê ščipajô (Zábřežsko).

Hryzák = rožek, špička na troubeli od dýmky (val.).

Hubákovat se, dávat si huby (hubičky) = hubičkovati se; koně sa hubákují (Brod).

Hubánek, hubička (záp. M.).

Hubatej, hovorný, řečný (Jimramov).

Hučky: Otrčíš hučky (= koty) a co budeš mět z celého dřěná? = umřeš (val.).

Hučet, bručeti, důtklivě mluvit: Nahučel mi plné uši. Nehuč pořáď!

Hučnica, silnice (laš. a v Předmostí u Přerova).

Hújať na něco s někým = vyměnit si: Hujajme na fajky, co přídáš?

Hujátko, dítě v kolébce (Jevíčko).

Huľaľa = huľar, bzinky (Kojetín).

Huľava, drobounký déšť, padající mlha (val.).

Huľuška, kolébka (v dětské řeči, val.).

Humpľovať, kaziti, dráti: kabát zhumpľovaný (val.).

Hupčit = hopkat, poskakovati (val.).

- Hurkať (vzhůru), ku vstání pobízeti (han.).
Husar = husák (N. Hříše).
Húsenka, červenobílá tkanička vlněná, ozdoba slov. klobouku = had.
Husidříst = plkoš, kdo nic nezatají, všecko „vyplkoce“ (Jicko).
Husík, husí chlívěk (val.).
Husiř = husák (laš.).
Huslař = houslista; huslařit = housti (han.).
Huškať, štváti, podněcovati: Nebylo ho třeba hrubě huškať (val.).
Hušpapa, kdo má hubu vypasenou (Záp. Mor.).
Hútát: Ponocný hütá = troubí (od zvuku „hüt, hüt“.)
Húžvačit se, sich fretten: Húžvačili sme se jak tak (slov.).
Hviždžet má dvojí tvar pro 3. os. pl. s různým významem:
Chlapci hviždžú, saně hviždžíja (val.).
Hyb: Něbyfi sme v poľu ani hyb = ani na krok (laš.).
Hybaj: „Rozína badaľa, co je, a hybaj ven a poď ho přes vodu“.
Imperativy sloves hýbati (se) a jíti nahrazují minulý čas, když se má zvláštní rychlost děje naznačiti (val.).
Hybno: Poď hěbno = honem (han.).
Hydla (hedla), nevěstka (Záp. Mor.).
Hyhať: Hyháš jak kůň (laš.).
Hychlit se = chechtati se (Žďár).
Hyľáňat = hylásňat = křičeti na plnou hubu (val.).
Hyp, skok: V jednom hypě = skokem.
Hýpnout, náhle udeřiti.
Hyta, chůvka.
Hyža, špinavá ženská (Novoměstsko).

Ch.

- Chabastit = chábit (laš.).
Chabaščina, veliká čepice (Jevičko).
Chabavý, pochybný, nepodařený (Jevičko).
Chábit, lapiti, ukrásti, šiditi: Ten sa už něco lidu nachábil (val. laš.).
Chabľaja: Obľeču si nejakú chabľaju a půjdu = starou kazajku, nějakou veteš (Přerov).
Chach (mezislovce): Chach, každá kuľka netrefí blahúte (bláhovče) val.
Chachabáši = sedláci (přezdívkou, Brněnsko).

Chacharyna, vojtěška (Brň.).

Chachravý, vyžilý, stářím sešlý (val.).

Chalbat (záp. Mor.) = chaľgat (han.) = chaňkat (slov. val.),
chlácholiti, pokojiti: Di mně to dítě hochalbat, nemužo je
hochalbat. Chalbat se u někoho, lichotiti se: Ten se ho
něho teď chalbá, habe něco dostal.

Chámí, roždí (Velká).

Chamtat, hltavě jísti.

Chaňkat se s někým, mazliti se: Mama ti tak folguje (dává
vůli) a chaňká sa s tebú (val.).

Charpatí, drobné roští ježaté: Ty otěpky, to je samo charpati
(laš.).

Charý, ošumělý, škaredý (Orlová laš.).

Chásňa, -ate, dítě, dokud je ještě v peřince (val.).

Chať = chatrě (Dřevohostice).

Chalán, chlapisko lenošné (val.).

Cheblota, špatné, nepodařené obilí, zboží: Někupuj toho, je
to cheblota (laš.).

Chemeřít se, ošivati se: Co se tak dycky chemeřiš? (laš.)

Chemlať sa praví se o dobytku, když se otírá bokem o strom
(val.).

Chladečnica (val) = chladečník (laš.), besídka v zahradě.

Chľachot, cachinus (vých. M.)

Chľachotat se, chlachtat se = řehotat se, silně se smáti:
Co sa pořáď chľachocoš, ty řehořu řehořovský (ž. řehuřo
řehuřovská)?

Champor, stará, rozmoklá houba (laš.).

Chľapěna, záletnice (val.).

Chľastít sa, lichotiti se někomu (val.).

Chľébůvka, chlebová robať, od které dávala vrchnost půl
pecínka chleba na den (slov.).

Chľemtat n. chľamtat, hltavě jísti, žrátí; chl. se smáti se: Co
se chľemceš? (Jevičko).

Chľéstanec, výšplíchnutá voda (záp. Mor.)

Chľéstat, šplíchatí vodou (záp. Mor.).

Chľípiť se: Rana se chľípi (otvírá), rana se rozchľípiľa (laš.).

Chľupáč, člověk úskočný a vychytralý (Žďár).

Chľupatý jazyk, mlsný (Žďár).

Chľúšče = plůšče, lijáky (val.).

- Chmet: Je šedivý na chmet (han.).
Chmetat se: Utíká jen se chmetá (Kunštát).
Chňápat se: Kdo se to tam chňápe, jde v těžkých botách (Jevíčko).
Chňastnout, uhoditi (han.).
Chodón (záp. Mor.) = chudoň (slov.), chudý (vyzábly) člověk.
Choľoj, usušené větve lipové nebo jiné. V zimě se dávají ovčím ohlodati z listí, potom se spálí (Jicko) = letina (slov. val.).
Chomtat, lakotně něčeho mnoho bráti: Jak ta kráva trávu chomce! (Kunštát).
Chop: Řekl sem z chopu = nerozmysliv (han.).
Chornout. Ten člověk náramně chorne = tratí se, hubení (han.).
Choť, choťby, choťbaj, choťož = byť, ačkoli (laš.).
Choulný (ň), přítulný, krotký: chólny zvíře (Jevíčko).
Chovat: dobytek, drůbež, včely (ne: držet!) = Chová si páru koní a páru volů. My medu nemáme, my včel nechováme.
Chrámat, kulhati (o dobytku); chramačka = kulhávka (val.).
Chrámat: Ta kráva chrámá, chromce, s chutí žere (Jevíčko).
Chramosta, bezohledný, hrubý člověk (záp. Mor.).
Chrapat, nemotorně jíti (Jevíčko).
Chrapnút, třesknouti, praštiti: Chrapnul sebum (laš.).
Chrást, zelené větve dubové, habrové, nažaté dobytku (záp. M.).
Chrastnúť: Chrastnul ho. Chrastnul sebum na zem = chrapnúť (laš.).
Chrbést, onom. napodobení zvuku lité vody: Chrbést na něho, a už byl celé mokré (Kunštát).
Chrobák, červ (Záhoří).
Chrpútať, silně kašlati s chrapotem: Desi nachlád, tož včil chrpúce (val.).
Chrt = krtek (hor.). 2. lakomec: To je ch., ten chrtí (Jevíčko).
Chrumtat, chrápati (Jevíčko).
Chťět: Ten se hinšich chlapů nebojí, nechce-li tebe = neřkuli (Jevíčko). Šak sme se spolu chťěli celých šest let = měli jsme spolu známost, lásku (Žďár).
Chudnúť, hubeněti.
Chujava = fujava, metelice (Zlín).
Chujavina, zápach, zvláště stuchlina, puch chlévní (laš.).
Chudoun (chodón), hubený člověk (Brno).
Chútečka: Pivo nemělo chútečky = prázdné chuti (Zlín).

- Chutná chuť = veliká: Jedli chutnum chuťum (laš.).
Chumta (ô), chumtavý, kdo se chumtá, plete, matonoha.
Chumtat (ô), másti: Mám to všecko schômpany. Pořád se tô
chomtá a nic nehodělá (Jevičko).
Chvádavý, kdo chvádne = chřadne (laš.).
Chvátat ě. = mor. ponáhlet (až na Dačicku).
Chvístat: V botech mi chvíšče = šplouchá od mokra (val.).
Chvostał, jméno hrušky ke stopce značně sůžené (slov.).
Chycený: maso je chycené = nasmrádlé, pivo = nákyslé,
zemáky = namrzlé, chléb = od plesniviny a p. Je chycený
na plíca.
Chychnit se = chychotat se, smáti se potutelně. Všeci se ji
chlástale (hlasitě smáli) a névic se chychnil kovář (Záp
Mor.).
Chyľkem, schýleně, sehnutě: utěkať chyľkem = úprkem, vor-
wärtsgebeugt (laš.).
Chýr, schlubná pověst: Nebude tam také tolěj peněz, jak chýry
dělajú (val.).
Chystat trávu, trhati na poli (han.).
Chytať sa: Už sa ho též tá čertová pýcha chytá. Toho sa
nic nechytne = toho nic nedojme (val).

J.

- Jadat se = jediti se, vztekati se (Novoměstsko).
Jahlí ě. = mor. prosná kaša (až na Dačicku).
Jahuľka = jehnička: jehně — jehnička (jahuľka) jako: tele
— telička (laš.).
Jachymova masť, diaculum (Třešť).
Jak: Dnes ani nebył jak jarmak = byl slabý jarmark, dues
ani není jak neděla a p. (Zlín).
Jakerak: Ietos je ovoca jakkerak — hojně (val.).
Jakýž: Jakáž tu pani! Čerti vzali, jakýž tu pán! Praví se
o tom, kdo si hraje na pána (Jicko).
Jalovčák, mladý býk pro jalovice, mladé kravky (han.).
Jalový potok, „co neteče na mlýn; na mlýn teče struha“ (Brn.).
Jaľubňák, hrnec z černé hlíny z Jaľubi u Velehradu (slov.).
Jameľo, jmelí, „skřítky“ na jedlích, na topolech (Jicko).
Jáneček, obrázek sv. Jana Nep. na „hagnustce“ na krk (Záp.
Mor.).

- Jánka, vínek ze skleněných perel, jež nosí na hlavě „královna“ (slov.)
- Járka, korýtko, po němž ze studánky voda odtéká (Brno).
- Jarčisko, pole, s něhož byla sklizena jarka (laš.).
- Járek, potouček tekoucí ze studánky nebo z roztáleného sněhu nebo po dešti (vých. Mor.).
- Jaršit se, aufbrausen: Tak se na mne rozjaršil = zlostně obořil, rozvzteklil (laš.).
- Jasnavo, jasno zde onde z mraků prokmitající (laš.).
- Jaščírka, ještěrka (Pomoraví slov.).
- Jaščúr, der Erdmolch, Salamander (laš.).
- Jazykáč, všetečný, drzý mluvka (Novoměstsko).
- Jed, zlost: Mňel jeda, má na něho jeda (Záp. Mor.).
- Jedinák, vůl nepárny (slov.).
- Jedlý člověk, který mnoho sní, jídlo, chutné, kterého se mnoho sní (Jevíčko).
- Jednobytně sedí = pořád (Novoměstsko).
- Jednoručka, jednoruký.
- Jechtna, klevetnice (Jevíčko).
- Jektat zubama č. = mor. drkotat (až na Dačicku).
- Jemná zima, pronikavá.
- Jeřice = jarka (č.).
- Jěždula = běhuľa = chlapěna (han.).
- Ježík, zdrobn. jež.: Zabijali sme bravka; byl to enem taky ježík (laš.).
- Jicl, přezdívka dětem = knot (Zábřežsko).
- Jídlivý: A to sa sbihá taková tá voda ídlivá z toho sněhu, to sa přežere všady (val.).
- Ilovatý, popelatý (černý a bílý): babuľka ilovatá = dubená, sedlatá (slov.).
- Jiný: Zaplat a budeš jak iný pán. Má košulu jak iný dratař (vých. M.).
- Jinovatět, jinovátkou se pokrývati: Stromy už inovatija.
- Jiskra: Poznáł po iskrách, že baran nebude dlúho na oči hľedět = lesk očí (slov.).
- Jiskřit sa, jitřiti se: Iskři sa to, slzi to. Roziskřiš si to! když rány nenechává na pokoji (val.).
- Jistník, jedlík (laš.).
- Jiščera, ještěrka (han.).

Ít: Idú ně s ním ohlášky. Musíš ít jednu řečú se mnú = vypovídati jako já při výslechu (val.). Šlo mu ščestí decke (záp. M.). Plat šel do Bobrovy = odváděl se (Novoměstsko).
Tu ide cesta do lesa.

Jitřina = jitřní (Novoměstsko).

Jojčať, bědovati „ach, joj, joj“. Celú noc jojčál, jak by ho na nože brál (val.).

Juhový větríček, vlašný (val.).

Juhaňa, jáma od kol v cestě vydfcaná (val.).

K.

Kabeľatět se, krabatěti se: Koža se na těle kabeľatěla.

Káacet: Zkáceři to = zrušili. Svaďba se káci.

Kača, tlusté střevo vepřové = kateřina.

Káčer: káčery dělat, házeti ploským kamenem tak, aby se o hladinu vodní odrážel; každý takový odraz slove káčer (Jevičko) = babka.

Kačín: Už je po kačíněj svaďbě = už je po tom (vých. Mor.).

Kadit milř, uhlí = pálití (Zábřezsko).

Kadľub: 1. džber, nádoba z vydoupnělého špalku shotovená; 2. husí trup bez křidel a krku: Předala sem tři kadľuby po 1 zl. 20 kr. 3. Brustkorb: Udeřil se na kadľub (laš.).

Kachtat, kejhati, gagotat (o husách) záp. Mor.

Kajhan, hus (přezdívkou) Žďár.

Kaľaba, opletačka, nepřijemnosť: Ty bys ůa do pěkněj kaľaby přívéd (val.).

Kalabusovat, klábositi (Jevičko); vl. jméno Kalabus.

Kaľapače, pl. m., kaménky, v něž si děti hrají (Kyjovsko).

Kálec, zákalec, brousek na chlebě (Jevičko).

Kalemba, tlachal (záp. Mor.).

Kaľenica: Vyvěďl ho na kaľenicu = ztropil si z něho blázna.

Kaľiba, malheur (slov. val.).

Kaľik, člověk i zvíře na úmor, sotva že se vláčí (laš.).

Kaľý = zakalený (laš.).

Kamene lámaní: Sľoj, léta v kameni, kameň sľojnatý: Dyž on nemá sľoja, tedyk (proto) sa špatně láme. Pohanka, drobné kamenčí měkké. Klín, střední vrstva dobrého kamene. Hrušky, větší kamenčí měkké. Břilky, tenké

desky kamenné. Hrč, suk ve skále. Stěna, když se odláme drobný kámen. Těřazg, drobné, ostré kamení při tlučení na skálu pozodrážené (val).

Kamýk, kamýček, kamének (laš.).

Kandrasovat (sa), kandrasit, namáhati se, dřítí se: Kandra-sija na děti. Bidně sa kandrasuje. Já budu na tebe kandrasovat, a ty si toho nevážíš! (val).

Kanduš, dlouhý šat (Jimramov).

Kaně, pl. f. husté slíny (záp. Mor.).

Kaničky, krajky (Blatnice, slov.).

Kanit se, slintati (hor.).

Kanoť, banůtka, krapka (Jevíčko).

Kantiř = kancniř, podstavec pod sudy ve sklepě (Jevíčko)

Kapať, odkapať, odejítí: Kapte, baby, ode dveří. Dyby už rači odkapál v pekly. No, pokap už dóm! Mohl bys už dóm kapať (val). — Ovce kape, padá (Jevíčko).

Kaplún, kapoun (Jicko).

Kápra, krůpěj: To padají kápry, to na něj vystupují kápry (č.).

Karabina, velký bič pastýřský (Třebíč) = tatar (vých. M.).

Karhat, chorovati (vých. Mor.).

Karmaš, hostinka po křtu neb úvodě; ženy, jež se jí účastní, slovou karmašnice (laš.).

Kartit komu co, haněti (Jevíčko).

Karty: Jeden hráč karty dává, druhý snímá (abheben); oko, pět ok = point („o jedno oko Hauák kobyly prohrál“), Ausspieler = je na mítce, mítá, vymítá, má mítku (Příbor), n. vyhazuje, menší karta větší se zabije. Chaba = talon (Příbor), rác = atout, racovat (atoutovat).

Kasát, lenoch, pobuda: To je takové kasát. Chodí kasátem (nemá co dělat (han.).

Katličky, pl. f. visací zámek (Brň.).

Kázat ve smyslu poroučeti na záp. Mor. neuzívají, říká se tu: Povídal, řekl mi, abych to a to udělal.

Kazovať, nařizovati (val).

Kecať, práskati bičem, hloupě mluvíti (laš.).

Kédát, natahovat kedy (= gajdy), velmi plakati (záp. Mor.).

Kéklat se, něčím, viklati, kývati (Kunštát).

Keľ, keľec, keľčák, keľañ, Hauzahn.

Keľ, klíč rostlinný.

Kepeň, g. eňa, ošumělý klobouk (val.).

Kepít sa = cébit sa, brečeti (val.).

Kepský, špatný; mám se kepsky (záp. Mor.).

Keř č. = mor. chrást, hřib (val.), kopec (Zábřežsko) až na Dačicku.

Klabať, klepati, mlátiti: Dybysme to ešče dnes mohli doklabnúť.
2. promlouvati (Jicko). Ten toho za deň naklabe = naklábosí (Brň.).

Klasmuda, nehrabanec (záp. M.).

Kladibuchta = vařibuchta, nemotora (laš.).

Klaměť = křoměť = křuměť, seděti shrben, dřepěti (val.).

Klamočit se: Naklamočil se na to = nadělal, nahamplasil (Drahany).

Klapačky, falcované trámce na dvoukřídlových vratech u stodoly n. kůlny, jež při zavření na sebe přilehnouce zaklapnou (Prostějov).

Klápec, klopota, kříž, soužení: To mám s tebou klápec (Třešť)

Klapeť, g. pľu, kľapytek, klát, špalek (laš. Zábřežsko).

Klapkat: Ženským huby kľapkajú jak nová potírka (val.).

Klapošet, kloniti hlavu. Květina zklápošelá = suchem zvadlá (Kunštát).

Klasnovat, přemlacet, zůstávají-li na zrnech ječmenných ostiny, musí se klasnovat (Jevíčko).

Klast, 1. peníze = abführen. 2. pochovávat: My se klademe tu = máme svůj hřbitov. My se klademe do Žďaru (Novom. Žďársko). Klást obilí = séci (Žďár).

Klát, špalek (vých M.).

Klát, koř, štípati dřevo na stojače po letech. Křaný, „co sa dobře koř“, křané drva, rovno štípané (val.).

Křatař, včelař, který má včely v křátech, starodávných úlech (laš.).

Křátit se, kývat se: Křátí se mně zub (slov.).

Křatka, křatečka, klecka na matku včelní (laš.).

Křatý obrázek, na kterém vyobrazena světská osoba, nesvatá věc; opak: svatý obrázek (Jicko).

Křazan, bezbožný kluk Zábřeh).

Křechtati se, chechtati se (Jevíčko).

Křepatá kráva, koza, která má rohy zpátky (Hřiše).

Křicat, křesati (val.).

Křč, křčovina, vykřčovany, na pole upravený les (Ždánice).

- Klechtačka, řídké bláto, v němž se klechtá, brodí (laš.).
Klekotka, klepotka, klepačka velkonoční (laš.).
Klemzák, křivák, kudla (záp. M.).
Klepat se: Bída se tady klepala toze veliká (Brň.).
Klešť, klestí, chvojí posekané na stelivo (záp. M.).
Klestit, přesekávati chvojí na drobno, by se hodilo na stelivo
(záp. Mor.).
Klet, — kleju, 1. klnouti; 2. tlíti: Cosi tu kleje; 3. klíčiti:
žito juž kleje (Zábřeh).
Kliščák n. kliščál, roháč, brouk (záp. M.).
Klizat, klóhat, klouzati (záp. M.); klóhačka.
Klóčka, dřevěný hmoždír na tlučení maku (han.).
Klohnit, 1. vařit (potupně), píti (potupně, Kunštát).
Klochta, kleveta (Jimramov), srovn. pol. klechda.
Klocek = klacek (val.).
Klokočovať, klokočem vříti: Na kotlí už voda klokočuje (laš.).
Klokočový, klokočem vroucí: Naleje se klokočové vody (val.).
Klosó = klusem: Běží klosó (Brň.).
Klubák, zobák (Doubravník).
Klubaňka (klóbaňka), slaměnka s kolmými stěnami a rovným
dnem (han.).
Klučka, křivá dýmka (val.).
Klučnica, široká motyka.
Kludít do někoho, na někoho, hanu kydati na někoho (Jicko).
Klůmkať, klímati (val.).
Klumočnica (tlumočnice), klepna (han.).
Klupěť, ovisati: listy oklupěné (když vadnou, val.).
Klůt se: Tráva se klůje ze země (jako hous z vejce). Kde
sa hařena klůla, vrazila sa ľata (slov.).
Klopejtnout, č. = mor. zapackovat (Novoměstsko).
Klůznat, zaklůznat koně, zauzdit (han.), slov. klůznat, odtud:
klůznák, uzda.
Kňok, kyj (han.).
Kobeľnica, klevetnice, (Jicko).
Kobeľtovať 1. něčím, strkati, drcati: Někobeľtuj tak s tum
kofěbkum. 2. pomlouvati, klevetiti (Jicko).
Koberec, plachta, v níž nosí cikánky děti na zádech.
Koberáč (kobero = břicho), břicháč; fem. koberuľa (laš.).
Kobírek, šotek skřítek, hospodárik (Prostějov).

Kocar, hůl (Jevíčko).

Kočárky, kolotoč.

Kocat, tlachati (Kunštát).

Kocoň, tlachal (Kunštát).

Kocavej, tlachavý (Novoměstsko). Odtud název některých hospod „kocanda“, vlastně místnost, kde se kocá.

Kocmrda, úlisník, přikocmrduje mu = lichotí se k němu (záp. Mor.).

Kocúřit = vynášeti kocúry (tchoře) t. j. bráti a odnáseti z hospodářství, potajmu krásti (o domácím zloději): Ta by všecko zkocurila (laš.).

Kocoury pl. m. 1. = tchoř, věc (zvláště obilí) domácím zlodějem ukradená a prodávaná (laš.), 2. pěšinka: jít kocourama (Jihlavsko).

Kočičák, 1. řalíř, na němž se dává kočkám (han.), 2. míšek na tabák z kočičí kůže.

Kočimama, milovnice koček.

Kočka, kotev loďní (val.).

Kodač, kdo mluví páté přes deváté (záp. Mor.).

Kohuták, čtyra slepičí (Kunštát).

Kojácnůt, svaliti se: Ostrévka (naložená) kojácta (val.).

Kokeš, kohout (Žďár)

Kokodovy hody, úvod s dítětem (val.).

Koňáčny člověk, s nímž se snadno srovnati (val.).

Kokrhél, m. drdol, čepce: „Umřela židovka v kokrhéli“ (píseň).

Koňaja, kolej: Tak to zas ostalo na starých koňajách = při starém (Zlín).

Koňárčik, tovaryš koňárský (laš.).

Koře: Rád bych s vama koře téj věci promluvil (vých. M.).

Kořebuša = kořebač, vintuška, houpačka dětem při práci na poli z plachty udělaná (laš.).

Kořensky lezla = po kolenou.

Kolíbka: dělat kolíbkě, pokosy (ovsa) shrabovati v hromádky, co by mohl vzíti do náruči (Jevíčko).

Kólinek, kousíček (v řeči dětské): Dé mi kólinek! (Záp. Mor.)

Kořisarka, povídla (val.).

Kořitý, koledavý, povídavý (han.).

Kořný, štěpný: Dřevo je kořné = dobře se štípe (val.).

Kolo: Má hubu dycky na celé kolo = mluví plným hlasem.
Býl na celé kolo hladný. Je vdaná na půl kola (o svobodné matce). Jdi mi na kolo = k šípku (Žďár).

Kolombač = kolembáč, houpačka (Brň.).

Kolovratnica n. korovratnica = kolovrat (slov. val.).

Koľozub, zub, který roste mimo řadu.

Koľozubá baba = bezzubá (= holozubá?)

Kómat (zkoumati?), pozorovati: Kómal, ešle je v kostele (han.).

Komolá kráva, koza, s jedním rohem n. bezrohá (val.).

Kompit, nešika: Ty kompíte (Žďársko).

Komziř, dráti: Pořád ty gatě komziř (val.).

Kondel, kondylek = chundel, chumáč (vlasů). Jevičko.

Konečně: Nemožu ho konečně n. konečným koncem vypravit ze staveňá = nijak, o živý svět (Jicko).

Konopě jsou hlavačky a pľoskačky = hlavaté a poskoné (val.)

Kony: Ten dělá kony! = paskudy (Novoměstsko).

Konečný: Nechtěl do konečného konce (Zlín).

Konouška n. konejška, houpačka, visutá kolébka z plachty (záp. Mor.).

Kopec, keř: růžově kopec, šípkově, chlupěnkově kopec pl. kopci (Litovel), kopší, kopšovi (Zábřežsko).

Kopeček n. kupeček, malá štětka (Brň.).

Koplhòn, velká, silná motyka do skály, na pařezí (Jevičko), slov. kylhof.

Kopňák, vůz na odvážení kop s pole.

Kopáč, nástroj o dvou železných zubech na kopání hnoje.

Koprnět, dychtivě čekati (Zábřežsko).

Kopnit se: Z krávy se kopnilo, kouřilo, pařilo (Novoměstsko).

Kôpte dryv, hlupák: Co pak si mēšliš, že sô kôpte dryv?
Původně asi = horák, kteří takto vyvolávali dříví na prodej, na něž hanáci s vrchu hleděli (Prostějov).

Koráb, kůra: Šla nasbírat korábů, hubený jak koráb, starý na koráb (Jevičko).

Korec, budka špačkům na stromě nachystaná (Jicko).

Kořeň: Dal 60 zl. za seno hned na kořeni = na louce, neposečené.

Kořenčák, co rostlo z kořene, od kořene: stromek, kyj, čagan (vých. Mor.).

- Kornatět, práchnivěti: Zrno je zkornatělé na práchno. Za sucha obilí (semeno) v zemi zkornatí (val.).
- Koróbička, korouhev (Jevíčko), Zl. korovička.
- Koruna, kůra stromová. Di ty stará koruno = alte Schachtel (laš.).
- Korusat se (ó) s kým, býti v nepřízni, na štíru (Jevíčko).
- Kosák (vých. Mor.) = srp (záp. Mor.).
- Kosimo, adv. kosmo (laš.).
- Kosinka, peroutka, křídlo husí (han.).
- Kosířek, volavčí péro, ozdoba slov. klobouku.
- Kosteľní: Vykřičel to na něho na kosteľní cestě = na cestě do kostela, jda do kostela (laš.).
- Kostka, kotník: voda až po kostky (záp. M.).
- Kostrbál, jědlová tyč s rozsochami na sušení sena n. jeteliny (Jicko).
- Košatka, = ošatka (záp. M.).
- Koščál han. a záp. M. = hľúb (slov., val., laš.).
- Košče (Třebíčsko a dále na západ) = pometlo (Znojensko, Boskovsko) = metla (vých. M.).
- Koščeňáčky, dětské pojmenování měkkých oblázků, vybraných z potoka na hru v „drbky“ (Prostějov).
- Kotačka, plod lopuchy = vlk (Brno).
- Koťátka, kočičky na květnou neděli (Brň.).
- Kotce, pl. m., přihrádky na holuby (Novoměstsko).
- Kotíť se, dlouho se vypravovati od někud: Skoro-li sa vykotíš z domu? (Jicko)
- Kotlina, kotliště.
- Kotreat se, namáhavě jíti (Kunštát).
- Kotrč, rozsocha (Zábřežsko).
- Kotrdlenec = kotrmelec; překotrní se (Novoměstsko).
- Kotoulit, kutáleti: Skotúliť sa = svalil se pomalu a beze škody (vých. M.).
- Kotoľa, mosazné kolečko, jež se navléká na řemeny koňům na ozdobu.
- Kotrč třešni, chumáč (Brno).
- Kotva, brusle, želízka: Jezdí na kotvě (od Přerova).
- Kotvice, = šišky na dubě (záp. M.).
- Kouchnout, kouchat, loktem strčiti, trkati: Krávy se kouchají (Novoměstsko).

- Kousat: Kóše na knedle z vysoka = nechutnají mu. Kósní se do prsta, do pyska = vtip se, že tebe kárají (Kunštát).
- Koutko, prázdný prostor mezi kopyty kravskými (Novoměstsko).
- Koutkovat, prohlížet koutky, kapsy: Zas mně kótkuješ? (záp. M.).
- Koutný koš, ve kterém se nosí do kouta.
- Kozák, krajáč na mléko (Žďár).
- Kozel, stoh obilí n. slámy (laš.).
- Kozlík. 1. stolice řezací (Kunštát); 2. prisma šterku na silnici (Pomoraví slov.).
- Krabatý, runzlig: Má hubn krabatú (vých. M.).
- Kraby, pl. m. die Runzeln.
- Kradmy = kradmo (slov.).
- Krajiny, kraj lesa (záp. M.).
- Krajník, der Flügelmann (slov.).
- Krámnút, křámat, ukousnouti: Pes mne ukřáml v nohu (slov.).
- Krampulec, střechýl, křeneček = ramponch (záp. M.).
- Křáp: lidské křápy, tlachy, klevety (Žďár).
- Krapa 1. kapka; 2 okap (Třebíč).
- Krásně di si = pro mne a za mne Třešť). To je na krásně = zřejmo, patrné (Novoměstsko).
- Krásná je prý jenom P. Maria; ženské jsou jenom hezké, pěkné (Žďár).
- Krást = chrást zelný (Brno).
- Krátkavý: Že bylo sucho, je rež taka kratkava (laš.).
- Kravák, vůz, do něhož se zapřihají krávy; rozdílné „kravák“ (pastýř krav, val.).
- Krb, krbec: Kavkám a vrabcům stavějí na stromy krby (budky), z nichž mláďata vybírají a jedí (Žďársko).
- Krbál, vykrájená řepa, hubený, suchý člověk (Jevíčko).
- Krbálovat řepu, nožem vykrajovat.
- Krbaň, hrnec (val.).
- Krbík, dřevěná nádobka na brousek při sečení (vých. M.).
- Krč, -a, 1. zákrsek stromový: Maš tam jake stromy? Ba su tam ene same krče (laš.); 2. pařez (Zábřezsko); 3. krč, -a = křeč (vých. M.).
- Krčica = krtice (záp. M.).
- Krčová motyka (záp. M.) = kučovnica (vých. M.), silnější obyčejné, na kopání „krčů“ (pařezů).

- Křehoutka: Byl zmrzlý na křehoutku (Telč).
Křemela, křemen, oblázek (záp. M.).
Křenec, 1. rampouch (záp. M.); 2. kus ledu řekou plovoucí (vých. M.).
Krepina, širší „húsenka“ (v. t.), ozdoba slov. klobouku.
Krhýňať, silně kašlati, až v krku hrčí (val.).
Krchá ruka, levá.
Krchlička, krchlěčka, hrnec s jedním uchem; op. dvóšnik (han.).
Krchón = krchňák, kdo dělá krchou (levou) rukou (záp. Mor.).
Krechtat, kašlati (Jevíčko).
Křičet se, vaditi se: Velice se spolu křičíja (Zlín).
Křik: S křikem a hříchem to udělal.
Křikaľa, křikloun (laš.).
Krmík, chlívěk pro prase; krmec = krmené prase (han.).
V Rožnově naopak.
Křipit sa, dohadovati se, spírati se (uh.).
Křisnout, udeřiti: křisl se (záp. Mor.)
Křížmo: Na kuželky bere se kule na štórc, na válec, křížmo n. šiků (Jevíčko).
Křížný šátek, čtverečný, který se dá na kříž složiti; křížné cesty = křížovatky.
Krkohlavý, kdo má hlavu v záda sraženu (Přerov).
Krkocha, z toho zdobnělé krkoška: Ta deska je samá krkocha (suk) laš.
Krkoška 1. suk ve dřevě, 2. tenká osekaná větev s jehličnatého stromu, 3. krátký, ohnutý troubel do dýmky z takové krkošky urobený (val.).
Krkúň ať sa, objímati se (val.).
Kříňa, píce (val.).
Krnovatět, trnóuti: Nohy mi zkrnovatěly (uh.).
Krnús, zakrnělec (laš.).
Krokovňák i krovovňák, neboziz, jímž se vrtají krovy (slov.).
Kropenina, řídký med, mohlo by se jím kropit: Včely měly jen taku kropeninu (laš.).
Kropitý déšť, nenáhlý ale sporý (Kunštát).
Kropkovatět: Zemáky se budú kazit, kropkovatíja — dostávají kropky (Zlín).
Kroutit (ő) prádlo, ždímati, slov. krúcat (han.) Kroutit řečí, vytáčeti se z něčeho.

- Krpačit sa, nuzovati se: Já už sa enom tak krpačím (val.).
Krpat, loudavě pracovati (Brň.).
Krpět, šikmem státi. Je-li pole, zahrada na svahu, říká se, že krpí (Brň.).
Krtek (záp. Mor.) = krtica (vých. Mor.).
Krtinec, krtičinec, krtí hromádka (záp. Mor.).
Kruč: slaný jako kruch.
Křupa, sprosták (Kunštát).
Krupec m. = krůpěj (záp. Mor.).
Křupět: Tráva, až uschne, zkrupí, stane se křupkou, (křupkavou), křehkou (laš.).
Křupka, chrupavka v mase.
Křupkavý, křupký, resch.: Kůrka z chleba dobře vypečeného je křupkavá, rohlík je křupkavý.
Krůšňa 1. nůše, 2. líná ženská (záp. Mor.).
Krutitý, zavilý, pokroucený: Dřevo je kruté (laš.).
Kruželky = kuželky (laš.).
Krvútečka: Krvútečky by sa v ní nebyl dořezal (val.).
Kryjemko: Po kryjemku n. po ukryjmu, tajně (laš.).
Krzadlo — vrzadlo, něco rozvrzaného: Ten nuž je také krzadlo už (laš.).
Krzukadlo, co krzuká (vrzuká), stará věc rozvrzaná, rozviklaná (laš.).
Kšóknůť, kšókat, odháněti slepice zvukem kšo! kšo!
Kuckat, kašlati; zakuckal se, už sem se nakuckal.
Kuča = kuťa, chatř (val.).
Kudla, fena (záp. M.).
Kudláček, vlk na lopouně (Brň.).
Kudlit se, o kouři a metelici: Venku se to dnes kudlí = sníh v metelici se honí (slov.).
Kukán = kukaňa, koš na kvočnu (Brno).
Kůl, rovný kořen: Bor má kůl do zemi a jedla taky (han.).
Kula: Sešli se do kule = dohromady, všeci do kule (Záhoří).
Kufajka, široký kroužek v podobě prstenu (val).
Kůľat, štípati dřevo paprskovitě do středu (na šindel); štípat = podle blány (po letech). Šindel štípaný je blaňák (špatný), kůľaný je dobrý. Kůľáčka, sekera, kterou se koulá, má přilnuté toporo. Kůľné dřevo, které se dobře kůľá (záp. M.).

- Kulatka (ô) = kuláč, mrvenka, pomrvená při mláčení sláma (Jevičko).
- Kulina: Když se souš vyvaří, zbuďe z vosku kulina (záp. M.).
- Kuřmo, železný válec, jímž rozpáleným se „kuřmovaly“ ženské obojky pod krk (han.).
- Kůň, silná haluz (Jevičko), val. konár. Ten kuň taky hodně kvetl.
- Kuna: To je kôna, ten všecko věcmôchá (Jevičko).
- Kunčava = kolčava (Doubravník).
- Kundrfál, žertovný kousek, šprým: Tak kundrfály dělat, na to by ho užil (val.).
- Kurec = kuřinec, slepičí trus, jen ve rčení: kurec je po tom a p. (val.).
- Kupeček, štětka (Brň.).
- Kupčik, pomocník kupecký (laš.).
- Kúpeľky, pl. f, vanka na koupání nemluvnat (Jicko).
- Kurčoch, Zwitterhahn (laš.).
- Kus: Přišel kus na večer do dom = už hodně na večer (laš.).
- Kutačka, vlk na lopounu (Brň.).
- Kuták, týč, kterou se kuce v peci uhlí (Zlín).
- Kutoň = chabraľa, kdo se s prací kúce, chabře, šuká, opozdívá (Jicko).
- Kvačať, šplouchati: Už mi v bofach kvača (laš.).
- Kváčať, kvácnúť, býti na spadnutí (na hromadu kolmo, ne šikmo): Búda jarmareční kváčne, když všecky čtyři strany padnou do prostředka, a kvačí, když je k takovému pádu náchylná (val.).
- Kvak (val.), kvaka (slov.), kvaček (laš.), tuřín (brassica napus).
- Kvákat, vykvákati, vylouditi, vyžebřoniti (Jevičko).
- Kvasničář, kdo prodává kvasnice.
- Kvašené oharky, č. kyselý okurky, kvašené n. bečkové zeli.
- Květník, květnák, č. květináč.
- Kvíčerek (záp. a sev. M.), čas k večeru, do kvíčerka, na kvíčerek, též do kvečerou (Hříše).
- Kvízdat sa, viklati se: Stůl sa kvízdá, nestojí-li dobře na nohách (Jicko)
- Kvíto = kvítko (Dačicko).
- Kyč! kýč! zvuk, jímž se odhání koza; žertovně dětem: kyč, koza, od noža (val.).
- Kyčaly, posměšně: hnáty, nohy: Ten ma dluhe kyčaly (laš.).

Kýchnut se: Dífátkovi sa kýchlo (slov.).

Kyj: Nejsme pod kyjem, robime si volno = pod dozorem (laš.).

Kymel g kymla, krátký klacek (val.).

Kysť, kyšu = kysnouti: Zamísila sem na chléb, a nechce ně
cosi kysť Di už kysť = kysať, spat (N. Hrozenkov).

Kytka, květina: Natrhej kytek v zahrádce (Dačice, Zábřeh).

Kyvlat, kyvlotat se, viklati se (Zlín).

L.

Labat, labovat, hýřiti (hulať): Včera celý deň laboval = po
hospodácn hýřil (val. laš.).

Laboda, pobuda (záp. Mor.).

Ladžbat sa: Ledvá sa po izbě ladžbál = vláčil (val.).

Lachna = machna (Třebíč).

Lajský, nevázaný, hrubý (val.).

Lák, rozlitá tekutina na podlaze. To je lák roba = k ničemu (val.).

Lakotě, pl. f., laskominy: Dostal lakotě na maso (Novoměstsko).

Lamozit: Pole se zvrhalo (oralo) a lamozilo, kde se daťo =
pluhem lámalo, leďa bylo oralo (slov.).

Lamprda, toulavý lenoch (Kunštát).

Lancoch, pobuda, lenoch; lancóchovat, býti pobudou (Jevíčko).

Landa, ženská nečistotná (Jevíčko).

Lapiďupa, kdo lapí (dřepí) na đupě (zadnici) Zlín.

Lapimucha, kdo lapá mouchy, místo aby konal práci důležitější.

Lápky, nízké pilírky z vepřovic při zdi, na nichž jsou položeny
lavice (han.).

Látánec, rána latou, holí; vylátat někomu.

Latnúť: Něbudě ticho, až ho kopiduľ (hrobník) lopatum latně
= uhoďi (laš.).

Latovisko, kaluž krve (Novoměstsko).

Lávica (láhvica), dřevěná nádoba zvicí škopika se dvěma dír-
kama, v níž se žencům voda nosí (han.). Navoral lavic,
velkých kusů (Žďár).

Lazebník (Zábřežsko), jinde dochtor.

Lazikať, iter. slovesa laziť (u Přerova).

Lazován, lázník, kdo má domek na lázu (horské mýtině) slov.

Lebavět: barva zlebavá vyrudne (slov.).

Lebavina, úlehle, na níž je zde onde nějaký chrást slov.).

Lěč (= lýč), houžev (Brň.).

- L'éhať, praes. léžu (val.).
Lehké, -ého, plíce (slov.).
L'ém, houžev: Př je spata březovými lémy (val.).
Lemech, lenoch u židle (Telč).
Lemůvka, pantle na lemování (val.).
Ľepač, ľepačka, placačka na mouchy (val.).
Lepernica: Ta je vám po mužských jako lepernica (Žďár).
Lepna, silénka lepivá (Kunštát).
L'epnica, krabice z březové kůry na vějice (val.).
Ľepotať = ľapotať, tlachati (val.).
Létharka, na létharkô, létharskê jet, na koních, na př. mlá-
denci o svatbě (Jevíčko).
L'etina, větve s listnatých stromů v létě nasekané a za zimní
píci ovcím a kozám usušené (val.).
L'etocha, kdo léce, se toulá (laš.).
Letopér, netopýr (záp. M.).
Letůšek, dobytče toho roku ulíhlé (Žďár).
Levčiti, ulehčovati: Levčel jim nemoc (han.).
L'ézť: Zemáky už lezú (ze země). Tak ně zuby na vrch lezú
(když kdo mluví o něčem kyselém, val.).
L'ežačky, ležmo jako: seďačky, stojačky.
Ležák, slimák (Brň.).
L'ibórek, kdo ve žně prostírá na poli obřisla (Kojetsko).
L'icnatý, hladký, úhledný.
L'icný, svěčný, slušný, krásný (vých. M.).
Lidenec, odrůda hrachu; zrno má šedé, hořké, kvete červeným,
nalézá se v bílém braše a vybírá se pro hořkost (Tišnov.).
L'idský: Už bys aspoň pro haňbu lidskou toho moh nechať, dyž
už sa Boha nebójiš (val.).
L'ichy, pl. f., díly lesa, jimiž se „vobsedlí“ každoročně poděluji
(Brň.).
Lichní holub, lichý, sám bez páru (záp. Mor.).
L'ichý snop, ořech, zbývající nad kopu, nůž nad tucet atd. (Zlín).
L'ichota: By tě lichota vzaľa (laš.).
L'ina, láno (val.).
Línek, rak s novým pancířem „líní se“ (Brno).
Lísa = bránka, dvířka sbitá z latí (N. Město).
L'ist: Můj vinohrad má teprú třetí list (třetí rok, co byl založen);
na 5., 6. listě už hodně rodí (5., 6. roku od založení) slov.

- Liša, plamen vyšlehující, liška plamének (vých. M.).
Litka = č. litkup (vých. Mor.).
Litostivý, wehleidig.
Lizačka, brečka povídková (vých. M.).
Liznutí, udeřiti: Tak tě liznu! Lizni ho!
Ližica, Vorleaglöffel, ližička, Esslöffel (vých. M.).
Lóhat, povykovati (Jevíčko).
Lohnit, píti (potupně) Kunštát.
Lóhot: 1. náleď; 2. okyď na stromech (Zábřežsko).
Loch: 1. ležisko zaječí, 2. sklípek na brambory (han., záp. M.),
3. doušek, hlt: Víc nesmíš vypít než dva lochy (Kunštát).
Lochat, píti velikými doušky (Kunštát).
Łomit, křičeti: Pořád se s ňú łomí. Ten łomí! Tam býł veliký
łom (křik), vých. M.
Łomozg: 1. oblomky, oblámané odpadky, 2. prst (laš.).
Łomozovat se, namáhati se: Nałomozováł sa dost (val.).
Łona, vlna větru, vody, die Welle (han.).
Łonit, łonovatět se, vlniti se: Voda se łoní, łonovatí (han.).
Łonit, lokati, mnoho píti (Brň.).
Łoubek (lóbek), kadlub na mouku (han.).
Łopař, -řa, lopata (val.).
Łovisko, prohlubeň v rybníku, do níž se ryby při lovení stekou
(Novoměstsko).
Łoudit na někom něco, žebronit (záp. Mor.).
Łovka, záminka: Łovku si hledat na koho = záminku, aby
mohl někoho týrati (val.).
Łoža, die Lagerstätte (laš.).
Łožíř, klásti: Po oboch stranách chalupy łožily sa na zimu
hrané dřev (val.).
Łub, kolo ze štěpiny, do něhož se vplétá síto neb řešeto.
Łúbaný, slezský tanec.
Łubovica, míra na obilí (han.).
Łucerňa č. = mor. laterňa (Dačicko).
Łudno: Je ta hospoda stranu v lesě, aře v letě byva tam ľudno
= byva tam mnoho „luda“, hlučno (laš.).
Łucha, brynda (laš.).
Łuň, han. = loni.
Łunt (ô) chleba, masa = kus (Jevíčko); Ľunty = háby, staré
šaty (slov.).

- Lupať sa v jidle, rýpati, s nechutí se přehrabávati a jen nejlepší sousta vybírati (val.); lúpat zemáky vařené ze šupky.
Lupiny, pl. f., 1. šupky ze zemáků oloupené (val.), 2. šupiny rybí, 3. ve vlasích.
Lúpiť: Vyľúpiť mu = vybili (val.).
Luskovina, laskominy (Zábřežsko).
Lúšňať = slíditi, hledati Naľúšňám nečeho kozi (val.).
Lútobiť sa, lítostiti: Co by sas tak ľútobiľa! (val.).
Ľužovica, voda z louže (vých. M.).
Lyčenka (lečenka) = lyčak, lykový provaz (Zábřežsko).
Lyknúť, ľyk, hlt udělati, polknouti: To muši ľyknuť (laš.).
Lyziť sa, smáti se pitomě (val.).
Lyzna, modřina (val.).

M

- Mácnout, uderiti: Mácnu tě motykó (záp. M.). Mác ho, už ležel.
Mačkanec, místo na šatě pomačkané: Mám tú sukňu samý mačkanec.
Maděra, přihlouplý člověk (záp. Mor.).
Mádlo, kamenný nebo dřevěný sloupek na kraji silnice, aby vůz se silnice nesjel; mádla pl, zábradlí u mostu (Zábřežsko).
Maholný nápoj, libé chuti (Kunštát).
Máchat, práti prádlo (Zábřežsko a laš.).
Mája, máj, májový strom, postavený v máji a o posvácení (záp. Mor.).
Májka = han. ruska, při průvodech zřízená stromořadí z březových větviček (záp. M.).
Makovat (o-, po-), makem posypávati.
Málo: Mně už bylo na mále = nahánělo mi (Brň.).
Maľování, vyšívání (Podluží) = cifrování (v. t.).
Maľovánky, brambory mající po sobě červené skvrny, geflechte Rosenerdäpfel (laš.).
Malterna, moruše (Brň.).
Mandyvila, děvče čiperné, dotěrné (laš.).
Maňorec, zakrslý člověk (záp. Mor.).
Marčák, 1. zajíc v březnu ulihlý, 2. ječmen v březnu zasetý (val.).
Maľináč, malinový keř, coll. maľináčí (val.).
Marcha = mrcha (laš.).

Markotný: Sô jakésě márkotně, mám pokažený žaludek a p. (han.).

Markotno, nemilo, líto: Ani kusečka mu nepodaři, něměl hladu, ale přece mu to bylo markotno (laš.). Mně je markotně, smutno, nedobře (Záhoří).

Marný: Světlo svítí marně = slabě, špatně (Novoměstsko).

Márovňa, komora, kde bývají máry (vých. M.).

Martinek, poslední n. nejmenší kuře, kotě, vůbec mládě (Kunštát); jinde mu říkají poškrabek.

Masarčík, tovaryš masařský, řeznický (laš.).

Masno, adj. za subst. maso: Pojedeš masna = najedl se masitého jídla (laš.).

Masopustník, masopustní host: Já mam tež masopustniky (laš.).

Mastičková matička, brouk majka (Kunštát).

Mastičko, peroutka na pomašťování pečiva (vých. M.).

Maškrtný, vybíravý, mlsný. Maškrt, mlsný člověk, mlsné dobytče. — Na Brněnsku: choulostivý, „háklivý“.

Mašlička, drbka, podnapilost.

Máz, podlouhlá rána, jizva, skvrna.

Mázderko, péřečko, kloček: Zde onde padlo nekeré mázderko snihu (vých. M.).

Mazidlo = mazadlo, die Schmiere (laš.).

Medař, čmelák (Drahany).

Mégnůt, praštití, udeřiti (val.).

Měchař, kdo šlape měchy u varhan (laš.).

Měchatá žaba = rapnatá, ropucha (záp. Mor.).

Mekato hlase kozím: Koza meká, mekoce.

Meřihuba, Mauldrescher (laš.).

Méno: Přinesli mi toho jen pro méno, aby se neřeklo.

Mermo: Chtěl tam mermo ít (Přerov) = mermomoci.

Měsíc ide do plna, z plna, je na plném měsíci, na schodě měsíce (vých. M.); prázdný měsíc, poslední dnové měsíce (Novoměstsko).

Meslo, 1. díl plotu, který připadal jednotlivému usedlému hraditi s jara na obecním pastvisku, díl cesty, kterou má kdo vyhazovati; 2. podíl rozděleného mezi usedlé obecního pastviska; pl. mesla = plot, šračky (han.).

Mést: Snih mete, zametlo snihem, dva dni metlo sněhem.

Město znamená, zvláště na Hané, nejbližší město trhové: Hde dete? Do města (= do Kroměříže, do Olomouce, do Přerova). Hde ste byli? V městě.

Mhouř (mhóř), jehličí (záp. M.).

Mignůt, migať = mihnouti se: Letěť, ene se migľo. Miga jak had (laš.).

Migot, míhaní světla, třpyt oslňující (Přerov).

Migotať se, mihotati se, třpytiti se. Hvězdy se migocú (vých. M.).

Mijať, vyhýbati: Mijaj furmanovi na půľ koľa, a ožraľcovi na ceľe. Mijaj, mijaj, počta jede (laš.), = vymyň, vymyň, počta jede (slov.).

Mikat, kývati (Jímramov).

Mikmamo, sem, tam, zickzack (Borotín): hrsti, snopy leží po bouři na poli mikmamo.

MiPejší: Dybys mu ešče miPejší chtěľ dať, šak od ta nevezme. Dybys mu radiľ ešče miPejší, šak ta neposlechne (Jicko).

Milunký! = milá brachu (Zábřežsko).

Míra = měrice (Brň.).

Mísiť = mášť, žvaniti: Nemis, neňat hľupiny (val.).

Misník, police (záp. M.).

Místo: Už je chľap na místo, kdo se už může oženiti a sám hospodařiti (val.). Z místa (t. poplatek), Lagerzins; na trhu Standgeld. Člověk neví, v jaké místa dojde = jak skončí.

Mítvem, na přič: Zběhal pole křížem mítvem, kreuz und quer (Vel. Meziříčí).

Mítvi (mitvy?, střídavě: Klást něco mítvi = jedno tak, druhé na opak (hor.) = val. mítvavo.

Míždžit, mačkati něco, až z toho teče (mizga, val.).

Mládiť, holoubě; mladik, chasník (Jevičko).

Mladiť sa: Kráva sa omľadila = otelila (val.).

Mlaščet: dyšć mlašći (Jevičko).

Mlátiti, biti, tlonci: Vymľatíľ mu. Mľatíľ hlavú o zeď.

Mlatolit, na mlat ušlapati: pole zmlatolené (Jevičko).

Mľázgat, intens. slovesa mlátiti (val.).

Mľéčna, studně, do níž se v létě mléko v hrncích dává, by bylo čerstvé (val.).

Mľgať, mítí chuť, laskominy na jídlo, které druhý jí: Mľgá ti? = máš na to chuť? K tomu se dodává: No, abys neshodíľ teľate, raći ti kúsek dám. — Mľgá mu; daj mu v čerty

- kúsek, ať neshodi teľate! Z toho patrno, že se „mlgať“ původně říkalo o teletě = ceckati krávu (mlz — mlezivo) (Jicko).
- Mlíčen, plátenko na cezení mléka (Zábřežsko).
- Mlknút, mrtvěti, trnouti: Dyž ty ruky držím chvíľu hore, tož ně tak mlknú, mrtvájú (val.).
- Mlívati se (= vmlouvat se), nabízet se (Kunštát).
- Mlsný košík, sotor, podlouhlý košík rákosový, v němž se nosí „mlsy“ (han.).
- Mlispónďa, mlsoň (han.).
- Mlusknúť = mlasknouti: Obtúľil ho, tak to mlusklo (vých. M.).
- Mluv: Ztratil mluv = pozbyl řeči, odmlčel se.
- Mlýny: Pudem na mléne = do mlýna (Zábřežsko).
- Močálna = močál (laš.).
- Močihuba, ožralec (vých. M.).
- Mochlat = machlat, másti, mačkati, zmochlaný = zpřeházený (Jevičko).
- Mokřati, vlnouti: Stěny mokřajú (val.).
- Mokrazeň, mokrošť v koutech jizby (val.).
- Moľazgnúť, praštiti koho čím (val.).
- Moňa, moněnka, cumel (Brn.).
- Moněk: Srnec má moněk = dlouhé chlupy visící s pyje (val.).
- Morán, hřbitov (v okolí Vel. Meziříčí).
- Moravec - Moravka = Moravan, Moravanka.
- Mosor, kus dřeva celistvý; mosúrek, vydlabaný kmen, kadlub (val.).
- Moškvan, zlomyslný člověk (záp. M.).
- Moudě, pl. moudata, kořen cibulovitý (záp. M.), môdě, varlata (han.).
- Mouchonky, srstky (N. Město).
- Moulit (ó), jísti plnou hubou (han.).
- Mozgál, přezdívka člověku neohrabanému, nehybnému, hrubému (Jicko).
- Možný = zámožný (záp. M.).
- Mračno, veliký slaměný klobouk, jaký mívají ženci (Brň.).
- Mrakva = mrákava, mračno (laš.).
- Mrava, slušnosť: Ukrojil si kúsek chľeba pro mravu; poněvadž toho slušnosť žádá (val.).
- Mrcať, toulati se, schwänzeln: Mrca celý děň po dědině (laš.).

- Mrčet, 1. bručet: Cosi pomrčel pro sebe; 2. těžce oddychovati: Najedl se až mrčí (jako jež). Naplatíme se, tak mrčíme (jako těžkou prací unavení. Zlín).
- Mřežky (pl. f.), krajky (val.).
- Mřihlad, nenasytný člověk; také příjmení (laš.).
- Mříždět se, rozbřeskovati se: Čekali, až se bude mříždět (Zábřežsko).
- Mrk, okamžení: Vrátím se v mrku (Zábřežsko).
- Mrkota = bručala, mrčala: To je starý mrkota.
- Mrkotat, z temna mluvit, bručeti: Potře ruku, pomrkoce a neřekne nic (Zlín).
- Mrnčet, nesrozumitelně mluvit, mručeti (vých. Mor.).
- Mršćinka, větvička, ratolest (Prostějov).
- Mřafa, otrapa, lump.
- Mrtváť, mrtvěti, dřevěněti, trnouti: Tříště na stůl, až mu ruka mrtvá (val.).
- Mrtvina, spodní, mrtvá půda: Voda zebrała vyhnójení zem až po mrtvinu (vých. M.).
- Mrva: Ta to ví na mrvu všecko = do podrobna (Novoměstsko); přezdívkou = člověk nehybný (Jicko).
- Mrvit se u práce, šukati.
- Mrvka, troška: mrvka chleba = drobet (záp. M.).
- Mrvoch, rozpustilá zábava masopustní. Dívky nasušely do světnice, kde mívaly přídky, slámy, do slámy se vázaly a všeliké, i neslušné žerty tropily (laš.); odtud o nepoctivé panně „zmrvila se“.
- Mrvit se, šoukati se (Jimramov).
- Mrzutný = mrzutý (laš.).
- Mudy: Natahuje mudy = moldánky, šklebí se, pláče.
- Muchat se: Kůň se muchá, ohání z much (han.).
- Múr, hrabánky jehličí (val.).
- Myknůť, uhoditi: Tak řa myknu! Dál do myku = utekl. Myk sebu tam! Kde keré pěkné jabko bylo, myk s ním do záňadří (val.).
- Mykotat, rychle se pohybovati: Hůlka tak mu v rukách mykotala a fukotala (vých. M.).
- Myksit, dráti: Už zas ty gatě myksíš? Pořád abych ti na nich s jehlu seděla. (val.).
- Mykýc! Chyťa stůl, mykýc ním = praštil jím (val.).

Mynarčík, tovaryš mlynářský (laš.).

Myseť = mysletí: Já sem myseľa; mysivec = myslivec (val.).

Mzet: Mzí tam cosi (tlí), trámy omzely (otlely), zamzel mu kabát (Zábřeh).

Mžurka, vlčí mħla; mžurky, mžitky: V očoch sa mu dělaly mžurky (val.).

N.

Nabachat, nabobtnati (Lomnice).

Nabančit někomu, natlouci (val.).

Nabazgrať, namazati, načmárati: Nabazgrať to až haňba (laš.).

Nabírat: Blato se nabírá na obuv.

Nabrat: Nabral nohy = utekl (Roštín).

Nabrzglý, 1. zvláštní příchut mléka, jež není již sladké, ani ještě kyselé, 2. o člověku mrzutém (val.)

Nabyť: Což tu nabudu! = co mi tu platno býti (val.).

Nabzdiškoľa, kdo se ve škole ničemu nenaučil, leda plnou nabzděl (laš.).

Nacvokovat se, najísti se.

Načiž, sesilněné nač: Načiž by to bylo? (val.).

Naďabať sa na neco, nahoditi se k čemu (val.): Naďabali sa desi na blízku.

Nadání, podezření: Tož ty máš nadání na mne? (vých. M.).

Nadbývať: Teho kabáta ti nebude nadbývať! = bude ti v něm zima (val.).

Nadělat si, nabrati si: Nadělé si polívke, zelí atd. (han.).

Nadeptať, našlapati, natlačiti: Dy poččas (vypůjčíš), vracaj nadeptane (laš.).

Na deskách = na trhu: Ten kanafas sem kópila na deskách t. j. v krámě na náměstí (Prostějov).

Nadhazovať, 1. Nadhoď vůz! = chytiti vůz za nápravu a pošinouti na pravé místo, 2. něco někomu za řeči z daleka připomínati, dávatí na srozuměnou: Nadhazovala mu, že by moh tú krávu kúpiť (vých. M.).

Nadlábnout, maní někoho při něčem přistihnouti. (Kunštát).

Nadmouchlý = nažmouchlý, nadutý; kráva, koza (Jevičko).

Nadnášet vůz (han.) = nadhazovať.

Nadpaditý, chytrý: včil sú lidé moc nadpadití (vých. M.).

Nadplátit, nastaviti: nadplátěný rukáv, trám (val.).

Nadobře, docela: Pokazil to nadobře (vých. M.).

Nadrdat s někým, zle nakládati, o osobě, která je v domě popelkou (val.).

Nadrnděný: Ta je nadrnděná = aufgedonnert, aufgeputzt.

Nádvorník, kdo chodí na všecko do cizího, parazit: Má moc nádvorníků, přijde na nic (Srbce).

Nafrčený: Ty si nafrčená, jak stary Brno = do široka nastrojena (Přerov).

Ňagnůt, padnouti a se udeřiti. Přiňagnůt někoho, připadnouti, přistihnouti (Jicko).

Naháňat, pobizeti, nutiti. Naháňal mne na to, abych to koupil (vých. Mor.).

Naháňka: Měli naháňku = pilno (Novoměstsko).

Náhle: Ja náhle, on býł z Hovězí = ja tak! (opravuje se) val.

Náhlna, náhlý člověk: Daj se s nim pokuj, to je nahlna (laš.).

Náhlit: Náhlil sem na ňé, habe mně to jenom hodál (Jevičko).

Nahňácat sa, tuze se najísti, napratí = Nahňácál sa zemáků (val.).

Nahnětený, 1. napraný, plný: Měl břuch nahnětený, 2. mrzutý (vých. Mor.).

Náhrť = nárt u boty (záp. Mor.).

Náhrtek = nářitek, uzel trávy (záp. Mor.).

Nachytať, nachyťala sem si deščůvky (do nádob).

Najaviť někomu, nahnati strachu. Ale mu najaviťo = napěkaťo (val.).

Najedeničko: „To bylo najedeničko!“ pochvaluje si, kdo se po chuti najedl (Žďár).

Nájeza, najedení: Nění toho na nájezu (val.).

Nájma, najem, pacht (laš.): Dať grunt do najmy. Poľe bylo v najmě.

Nakaňůřený, vzteklý jako kaňúr, (intens. kanec) val.

Nákřud, sklizeň žňová (Jicko).

Nakřápat roždí, nalámat: Nakřápa si haľuzí, poď dóm = šel domů (vých. Mor.).

Nakuť, navnaditi, navěsti: Člověka takového si nakují, a ten je po tom horší než oni (val.).

Nakvákát: 1. Tá toho za deň nakváče = namluví, 2. Nakvákál bych naň = ohrál bych ho (vých. Mor.).

Nakýřený, podnapilý (Brň.).

Nalivaja, nimra (han.).

- Naložit motyku, sekyru = nový kus železa k jejímu ostří přiletovati, když je sedrané (vých. M.)
- Nalúpit = nalúpat: Nalúpili mu, co do něho našlo = nabili (val).
- Namamoněný, opilý (Hranice).
- Namět se: Tam sme se naměli hladu, bídy, zimy, dobře, zle atd.
- Namětati: Temu namětalo = šupělo, napěkało, nahánělo (Jicko).
- Namínat se, namáhati se (Kunštát).
- Namoct se: 1. namohl se = napjal sily (Novoměstsko). 2. vysilil se.
- Namožděný = namožený, utrmácený do nemoci (Novoměstsko).
- Namrzať, domrzeti, hněvati: Chodí ľudi namrzať (laš.).
- Nanatrásati se, do syta se natancovati: Už se nanatrásala (laš.).
- Nandótek, postumus (han.).
- Napajeděný, najedovaný, dopálený na někoho (val).
- Napať: Aľe mu napaľo, byl v úzkých (val.).
- Naparovat se, vši silou, z plna hrdla křičeti.
- Napatnástěný, silně opilý (val.).
- Napažit: Sám to napažil = nastrojil, narafičil (Zábřezsko).
- Napínat: Napíná oči, namáhavě do něčeho hledí, anstrengen.
- Nappravovat, falšovati: napravované víno (vých. Mor.).
- Napřepáč, napříč (Kunštát).
- Napříť, nastřítí, nadstavití. Hnaľ se na něho, a on napřel mu (n. proti němu) ruku = ruku pozdviženu a loktem vypouľenu proti němu držel (laš.).
- Napšněný, mrzutý: Chodí jakýsi napšněný (Jicko).
- Napúčať sa, nadýmati se (val.).
- Napučněľý: 1. nabobtnalý, 2. nadurděný (vých. Mor.).
- Napustiti, napouštěti barvu, grundieren (slov.).
- Narěknout (i): zem je narěklá, napojena vodou, dešťem; narěkl, zmokl do niti (Jevičko).
- Naroc = na ruce, náruční kůň (han.).
- Náruka, náruční strana: kuň chodí pod narukum (laš.).
- Narumpat někomu, vybití (Jevičko).
- Násadka. tlusté, krátké bičistě biče pastýřského, někdy pěkně vyřezávané a vykládané.
- Nasľákať: Já na vás nasľakat nebudu. Sľačať na někoho = čekati od někoho daru nějakého nebo čehokoli prospěšného; nasľákať je slabší, ale trvalejší (následovat koho) val.

Nasmetit, smetí nadělati: Leda v jizbě nasmetila.

Nasnopaně = naslopaný, opilý (han.).

Nástěj = nejjistěj, nejspíše (val.).

Nástroj: kdo ví, pod jakým nástrojem to je = jak je to nastrojeno (záp. Mor.).

Náškvára, připálenina (Novoměstsko).

Našlapat: Býl nacpaný jak měch, jak dyby ho našlapál (na-jedlý) vých. Mor.

Nášlappek: Jeli sníh nebo bláto, přinášejí do jizby na botách nášlapky (záp. Mor.).

Nátaha, natážka, těžká práce (Brň.).

Nařatý, podnapilý (val.).

Nátažný: nátažná práce, při níž je mnoho natážky, anstrengend (vých. Mor.).

Natípať, nacpávati (laš.).

Natkat, nacpati, voll stopfen: Husa má už plné vole natkané.

Natknút na něco, nabodnouti (vých. Mor.).

Nátoů, místo pod kůlnou n. na dvoře, kde se drva štípou, také pařez, na němž se drva štípou. Na záp. Moravě říká se tak jen špalku, místo slove nátonisko.

Natrčít, nastrčit: Natrčil mi ruku (vých. Mor.).

Ňavara slov. návára), nešika, nimra (Jevíčko).

Návesník, rybník na vsi Novoměstsko).

Navírat: kdo má strach, tomu navírá = nahání (Kunštát).

Návis, vyvýšenina na polní cestě vodou prohloubené (han.).

Navít se, namáhati se: Navíme se s tím (Novoměstsko).

Návfečky, pl. m, kousky nití, které se do jehly navlékají (laš.).

Navrapít, vrapů (faldů), nadělati: Šorec pěkně navrapený (slov.).

Návratí, stříška nad vraty (slov.).

Nažokat se, nažunkat se, nalokati se (slov.).

Neberná: Matka strčila chlapci jednu nebernou = pohlavek (Žďár.).

Nebozíz: Vrátný zat. číř fúsa do nebozíza na pravo ai na levo (slov.).

Nebylý člověk, nevyvinutý, tupohlavý, nebelec = nebelé chlap = budiž k ničemu (záp. Mor.).

Nečača, nimra (han.)

Nečas: To je člověk k nečasu = budiž k ničemu (han.).

Nedbať: On by nedbál sa ožení, dyby ho kerá chtěla = rád by se oženil (val.).

- Nedobrý, na vých. Moravě vůbec = zlý, přísný, nechutný:
nedobrý člověk, nedobrý ogara, nedobrý zemák, nedobré
pivo. Zjavil sa ten nedobrý = čert.
- Nedojípka: z nedojípky, z nenadání (záp. Mor.).
- Nedolůžný, na smyslech neb tělesně nevyvinutý (val.) — ne-
dolůžné (záp. M.) = nedůživý; nedolůžný dítě = nepodařené.
- Nedotkaněc, komu nelze kobera (břicha) dotkati, docpati =
nenasyta (laš.).
- Nedovůla: Só spolo v nedovuli = ve zlé vůli (záp. Mor.).
- Nechat se: Musím se nechat doma = zůstati.
- Nechat: Dyž nechceš, nech tak! = lass bleiben.
- Nechval: Sem rád, nechval to tak dopadlo = jen když. Ne-
chval je to ve stodole! Nechval tam sedí! (dítě ve škole,
třeba se neučí). Záp. Mor.
- Nejarý, nesvůj, churavý: Dež je člověk takové nejaré (záp. M.).
- Nekluda, nesrsta, hrubián (Jevíčko).
- Neřabačný: Ten košík je taky neřabačný bez toho ucha =
nešikovný (laš.).
- Nemocť, nemocným býti: Nemože na nohy (vých. Mor.).
- Nemodlák, nemodlenec: Bel jeden sedlák nemodlák (záp. Mor.).
- Nenadatý, komu nelze nikdy dosti dáti, kdo nemá nikdy dost
(záp. Mor.).
- Nenadátá, z nenadáté = z nenadání (vých. M.).
- Nenadoha: z nenadohy = z nenadání (val.).
- Nenadohý, nenadálý (val.)
- Nenapitný chlap, jako nenasytný (val.).
- Neobrata, neobratný člověk.
- Neobroubeně: Mluví neobroubeně = neomaleně (vých. M.).
- Neokonaný, 1. práce, které nelze okonati, zdolati; 2. člověk
= neukonaný, jemuž nelze vyhověti (vých. Mor.).
- Neokopa = neohraba, nešika (val.).
- Neomasta = nechuta = nechutný, protivný člověk (val.).
- Nepáčit si, nepamatovati si: Nepáčím si toho (Kunštát).
- Nepatrný: Je to tam nepatrný, nebezpečné, tam je cesta
nepatrná, nebezpečná (Záhoří).
- Neplátežný, kdo nerad plati (Kunštát).
- Nepliný: Prší-li po sv. Duše, je obilí nepliné = málo sype
(záp. M.).
- Nepoddaný: Te nepudané kluko! = neposlušný (záp. M.).

- Nepojeda, kdo si nepřeje jídla, skrblik (Žďár).
- Neporadný člověk, jemuž není rady, se kterého nikdo není.
Je to cosi neporadné = nesnadné (Zlín).
- Neporučný, 1. co není po ruce, při ruce, nepohodlné (laš.),
2. nezručný, neobratný (Loštice), han. neporóčné, na př.
schody = nepohodlné.
- Nepozora, člověk nepozorný.
- Nepřejičnost, nepřejnost, závistivost.
- Nepříměří: „Má bólu nepříměří na krce“, říká, kdo se
zmiňuje o nějaké bolačce na cizím těle, aby ji sám ne-
dostal (záp. M.); slov. „nepřimíraja“.
- Neréda, nešika (han.).
- Nerozva ha, nerozvážlivost, nerozvázení: To je u něho dycky,
u teho chlapa, taka nerozva ha (laš.).
- Neřuma (neřôma), nesrsta (han.).
- Nesetky, pl. f., borůvky (Brň.).
- Neskládaný, stálý přívlastek nadávek: Ty mrcho nesklá-
daná! (Jicko).
- Neskrytý: hněv, radost = veliká, již nelze skryti. Hněvá se
neskrytě, velice (Třešť).
- Nesná slépka, která hodně nese (srovn. dojná kráva), nesný
strom, který nese: Vykácel moc stromů ešče nesných
- Nespráta, kdo se s nikým nespráhne, nesrovná (val.).
- Nesprátný, nesnášlivý (val.).
- Nesprávný, nesprava, kdo se nehledí s lidmi spraviti, vypo-
rádati, na př. dlužník (Jicko).
- Nespůsobný, náramný, přílišný: Ten je až nespůsobně tlustý
(vých. M.).
- Nesrsta, svárlivý člověk.
- Nesvorčlivý, -ivec, nesnášlivý (han.).
- Nešoušný, nečistotný, neúhledný (Novoměstsko).
- Nešpita, člověk nečistotný, adj. nešpitný (val.).
- Nevážný, veliký: člověk, pecen (Nov. M.).
- Nevle zlo, ostýchavý člověk, nešika, neuma. (vých. M.).
- Něvřuda, nelida, misanthrop (laš.).
- Nevyc va la, nevyc válanec, surovec (han.).
- Nezdáři: Ohlédl se, nezdáři za ním nekdo jide (slov.).
- Nezdo ba, pestvo, paskuda, čtveráctvo: Děti páchají nezdo bu
(záp. Mor.).

- Neznahaňba, kdo nezná hanby, nestydatý (vých. Mor.).
Neznámec, člověk neznámý, cizinec (laš.).
Nezvětý, divoký: L'éce jak nezvětá (Zlín).
Nice = nic: Něstaraj se nice, uvaříš krupice (laš.).
Niepotak, Thunichtgut (laš.).
Nic to = o to nic, das macht nichts: Nic to, enom dyž dostál své peníze. No nic to, šak tě to zas přestane bofet. E, to nic (vých. M.).
Nikerý = nižádný (val.).
Niva, pole vůbec: Naši só na nivě záp. Mor.).
Nohy: Už je v nohy = utekl. Jdi v nohy = jdi pryč (slov.).
Nošačka, velká putna se šlemi, nosí se na zádech (val.).
Nošadla, pl. n, dvě tyče od džberu (Brň.).
Ňourala, kdo všude ňourá = slídí.
Nucená řepa = nakyslá (N. Hříše).
Novotný, nově vynalezený: novotný klobúk (modní), novotné zemáky (val.).
Nyno, perníkové děcko (Žďár).

O.

- Obálek, zdrobnělé oblák, oblé poleno, oklešek (laš.).
Obaleno, jako by obalil = plno, mnoho: Kdo nakouří dobytek rojevníkem, bude mít na trhu kupců obaleno (záp. M.).
Obdořet, zdolati, okonati: Nemožu to obdořet = nestačím sám na všecko (laš.).
Oběcet: Moc na děti oběci, vynakládá, věnuje. Hať na to desítko voběcim, vynaložím (Jevíčko). Slov. oběcat.
Oběrkovat, paběrkovati ovoce, po trhání zde onde na stro-mech zbylé (Strážnice), jinde: oštrlízovat.
Oběrky, paběrky ovocné (Strážnice), jinde: oštrlíz.
Obeznávať, slíditi, hledati stopy zvěře nebo škodlivých zvířat: Je novy snih, hajny idě obeznávať (laš.).
Obhradit, vypraviti, poříditi: Debe mně to tam nekdo ob-hradil (Zábřežsko).
Obchod, vobchod (záp. M.), ochod (han.), kravské přirození.
Obchodit šaty, obnositi; šaty obchoděné.
Obchudlý, abgemagert (laš.).
Objeda, kdo mnoho sní (han.).
Obidvě roby, ale: obě roby (val.).

- Obitek, oklešek, Prügel: Bylo by třeba na něho vzít obitek. Ať nedostaneš obitkem (laš. Jicko).
- Oblak: Doj krávu pod voblaky = na dvoře (Dačicko).
- Obľák, dřevo neštípané, pořezaný na kusy strom; ščipa, obľák na poly rozštípaný; poľeno, kus dřeva vůbec (Kyjovsko).
- Obľavknút koho = obalamutit: Obľavkl oba (vých. M.).
- Obľéť: Věřte, tak ňa suzy obľely, dyž sem slyšeľa, že to prodál (val.).
- Oblézt: Dobetek vobleze (Zábřežsko; slov. oľýňá).
- Obľisknút se: Enom se v izbě obľiskl a ten tam. V zemi se cosi obľisklo (vých. M.).
- Obľizľo, Schmeichler, Kriecher (laš.).
- Obľižhuba, pochlebník (laš.).
- Obničkem šif měchy, stehem na vrch, když se dva kraje složí (val.).
- Obnožky (vubnužky), podklásky, klásky později dozrávající (záp. M.).
- Oboječník, utrakvista, „rozpráví moravske he německe“ (Doubravník).
- Obok teho, přes to, na vzdory tomu (laš.).
- Obrátka: Na obrátku tu byl (hned). Včil je deň na obrátku (krátký).
- Obrázka, -y, f, očka nadělaná na vrchu na biči, řetízek na biči napletený, aby se bič zkrátil (laš.).
- Obrovnávka, dolní část stěny, zvenku barvou natřená, obyčejně modrou. Dům se líčí a dole obrovnává (vých. M.).
- Obrúbit dědinu, praví se o žebrákovi, který celou dědinu dům od domu zobchodí. Celú krajinu obrúbil = dokola obešel (vých. M.).
- Obrubky, třísky, jež při obrubování pařezu odletují: Přiněšla sem pľny měch obrubkuv (laš.).
- Obseděť, „vydržeti na místě sedíc“: Ale neobsedí vám na místě ani na obrátku (na chvílku, vých. M.).
- Obseva (laš.) = výseva: Ma na 10 měřic obsevy.
- Obskľadit, pluhem do kola objeti, brázdu do skladu zorati (laš.).
- Obsmrdač, člověk dotěrně úslužný (vých. M.).
- Obstárek, starý pacholek (Zlín).
- Obsúdit, vyhráti při na někom: Obsudil ho o to poľe (vých. M.).

- Obščiبرانý (obščiبرات), ohlodaný s ozubeným okrajím: zelé obščiبرانé od húsenek, salát od kur (vých. M.).
- Obščehrat, obeschnouti povrchu: Chleb nakrojený na vzduchu obščuhrá (vých. M.).
- Obšírny člověk, rozšafný; obšírná hospodyň (Nov. M.).
- Obtěža = obtíž: na obtěžu (laš.).
- Obtinek, odrubek: Rubaři sme pniky, a jeden obtinek mi vletěl do oka (laš.).
- Obtúchnúť, obeschnouti: Až to (seno) obtúchne po jednéj straně, budem obracať (val.).
- Obučit, abrichten: Kupil hříba, až ho trochu obučil, to ho předal (laš.).
- Obučit se, zbořiti se: Zeď se obučila (laš.).
- Obyť se: Já se bez toho obudu, obejdu. Já o tom obudu, přestanu na tom, stačí mi to (laš.).
- Ocas: On (muž) je u ní (ženy) za ocas = za nic (Nov. M.).
- Ocásat, oškubati, otrhati.
- Ocásek: Nemá v chlivě hani vocáska = ani kouska dobytčete (Jevičko).
- Oceľiť, celou jistou dobu nepřetržitě někde pobytí: No ráda bych věděla, oceľiž-i (= oceliš-li) doma? Ten Ozef ešče neoceli, on půjde ešče jednúc do toho Vídná (val.).
- Ocasnáľ, špuľec, špuľaň = pulec (val.).
- Ocásnout se na někoho, osopiti se (Žďár).
- Očápený: Už měl ruky očápené enom ho chytit (slov.).
- Očný, pěkný na pohled, úhledný (val.).
- Očubrat = oščubrat, okousat, ohryzat (Jevičko).
- Odenek, pařez: dřevo od odenka (han.).
- Odevzdat se na něco, odhodlati se: Už su na to odevzdaný (val.).
- Odchľadek, ochlazení vzduchu z jara, když před tím už bylo teplo (val.).
- Odiračka, drani peři (han.).
- Odkázať na někoho, vzkázati někomu něco nemilého třetí osobou: Šak sem naň odkázala, ať sa mi na oči neukazuje (val.).
- Odklad: Na vodklady to není = nesmí se tím odkládati (záp. M.).
- Odklínovat něco, klín z něčeho vyraziti.

Odkor: „Vem to na odkor! Vem to do ščepu!“ Dřevař štípe peň do ščepu, když nasadí sekeru na prostředek, aby se peň rozštípil na štípy; na odkor nasadí sekeru od kraje a odsekne odkor (odkur) = odkorek, krajinu (laš.).

Odkorovať = štípati na odkor (laš.).

Odkorový = z odkoru, z odkorku: To je šindeľ odkorovy (laš.).

Odkorý chléb, odkoralý (han.).

Odfehnúť, odleviti (o nemocném): Jak sa napil zeľin, hned mu odfehlo (val.).

Odfipať, odlepiti, ledabylo odbyti, nepořádně opláceti: Byl mi paru rynských dlužen, ale už to tak tak odfipať. Dy mi to už tež hleď odfipať kerak! (laš.).

Odlúpit = odloupnout (vých. M.).

Odmachnout: Odmachnu si = odpočinu, co si odmachuješ = odpočíváš? Odmachlo = ulevilo (o zimě) han.

Odmítat, odebíratí snopy formanovi ve stodole s fůry a házeti do přístodolku. Do panské stodoly komandují se dělníci „na odmítku“ (vých. Mor.).

Odmočit se: Dyby dotůď ve vodě stály (zemáky), odmočily by se (Zlín).

Odpadat: Matka cítila, jak jí dcera od srdce odpadá (Žďár).

Odpaluňdovať, rozmrhati: Ten už všecko odpaluňdováľ (slov.).

Odpěk: Nedala mu odpěku = oddechu, pokoje (val.).

Odpoledníšek, odpoledne: Počkej s tým až na odpoledníšek (od Bzence).

Odpoly živý: Su strachy odpoly živý = polomrtev (val.).

Odpřavit z práce dělníka, propustiti (vých. Mor.).

Odpútit: ptáci se odpútiťi, opustili hnízdo, jsouce znepokojováni. Zima se odpútiťa a odešla (vých. Mor.).

Odráž, každá chlupatá housenka (vých. Mor.).

Odrážit vydání od příjmů = odčítati (slov. val.). Nemohl sem od něho odrážit = spléstí se ho (han.).

Odrhoun (vudrhón), kdo jiné odírá, šidí (záp. M.).

Odrtlý (vudrtlé) = smělý (záp. M.).

Od rána = dopoledne: Děti choďa edem od rana do školy (laš.).

Odrví, dřevo na zdi ve dveřích, jemuž jinde říkají futro (od Strážnice).

Odsľunek, osobní jméno (Přerov).

Odstavče, -ete, odstavené tele.

- Odškloudnout se, státi se nevěrným: Ví, že se mu holka neodškloudne (záp. Mor.).
- Odtahovať, odkládati: Pořád odtahuje a neplatí (val.).
- Odtich (záp. Mor.), odticha (laš.) = odpěk, odpočinek, pokoj: Lidi mu nedají vodtichu. Odtichy nĕmam.
- Odtrnút: až bolest (zubů a j.) trochu odtrne = ustane (Zlín).
- Od vazknút: Hřiby (suché) odvazkly = z vazkly, zvlhly (Zlín).
- Od večera = odpoledne (Jicko, laš.).
- Odvezť se na někom = postihnouti si, pomstiti se (val.).
- Odzíbnuť: Odzíb sem na nohy (val. slov.).
- Odzvyčajiť si co = odvyknouti (laš.).
- Odžírať sa na někoho, odmlouvati, osopovati se (Jicko).
- Ogébit se, ogebovat se na někoho, osopovati se. Děcko se ogebuje = brečí (val. slov.).
- Ogrmeľ, suchá haluz na stromě; grmeľ, Stummel; grmeľa (také vlastní jméno), kdo má ruku zmrzačenu (val.).
- Ogrňovať vůz, když se veze dlouhé dřevo, nadnášeti vůz, aby se otočil (Dřevohostice).
- Ogýňať sa, okouněti: No, co sa ogýňáš? doľypál (dorážel) naň Jastrábik (val.).
- Ohánět se, přičiňovati se: To je se, pane, co ohánět.
- Ohlásit sa, ozvati se (val. slov.).
- Ohľédať se koho, ostýchati se: Přeca sa ho trochu ohľédal. Nic sa neohľédaj! = neboj se (val. slov.).
- Ohlivý, ohebný (od Bzence).
- Ohľodek, zbytek ohlodaný, ohryzek: Ostaly z toho enom takové ohľodky (slov.).
- Ohľušit hudební nástroj dechový, überblasen; ohlušená píšťala, která se přílišným foukáním pokazila, nepíská (laš.).
- Ohnáľ: 1. roční výhonek na stromě; 2. výrostek = ohnaš (val.).
- Ohnišč, -a m. (jako Hradišč, -a) = ohniště (od Bzence).
- Ohřit se: Ani se u nás neohřeje = ani chvílky u nás nepobude. Ani se doma neohřil = málo doma pobyl.
- Ohřivý: Slůnko není ohřivé = opařité, parné (Zlín).
- Ohoukat, vycválat, vycepovat, ohoukaný, nehoukaný.
- Ohýralý (vohéralé) = váhavý (záp. Mor.).
- Ochalbat, zkrotiti (Jevičko).
- Ochľuščit, spadnouti s masa, zhubeněti: Naše krávy tak ochľuščily, co im dáváme ty ohrabky (Jicko).

- Ochromnout: Vochrom na oko = oslepl (Záhřebsko).
- Ojánit stavění, ozdobiti lipovým haluzím a věnci z polního kvítí na letnice (val.). Srovn. jánka.
- Okařa, okář, člověk velikých očí (laš.).
- Okařek, malá, kalná voda jarní v řece (val.).
- Okalit: vokalená řezanka = opařená (N. Hříše).
- Okanica, přezdívká ženské s velikýma očima (m. okál), od Bzence.
- Okapať, okapovat: Ta chalupa pomaľu okapuje = pastne, rozpadává se (laš.).
- Okěško (han.), okýško (slov.) = okénko.
- Okładina, okładinka: okładinky na noži jsou kostěné n. dřevěné polovičky, jimižto skřenek jest obkládán (laš.).
- Oklapěť: Listí oklapí na uříznuté větvi = schlípí se. Natahlá ruka oklapěla = ochabla (val.).
- Oklišček (han.) = oklešek (slov. val.), oklestek.
- Oklízka (vuklízka, voklózka), náledí (záp. Mor.).
- Okna dvojitá jsou „venkové“ a „izbové“ (Jicko).
- Oko: Má u něho špatné oko, není u něho v lásce.
- Okoprnět = skoprněti: To by člověk okoprněl (laš.).
- Okosito, šikmo: Koliba má střechu na okosito (val.).
- Okov, studně s váhou (uh.).
- Okrajky (vukrajke), oledi na řece (záp. Mor.).
- Okrajovat řepu (slov.), okrōzet (han.).
- Okřastat se, osmělti před koupáním, t. j. potřítí se vodou, aby trochu schládl, než skočí do vody (Třešť).
- Okravať = okrajovat: řepu, zeli (laš.).
- Okřikať, okřikovati, napomínati vadící se, křičící a p. (val.).
- Okřít: Slovesa toho v některých krajinách neužívají, říkají za ně: vzdravět (Zábřežsko), nemůže se pozdravit (Dačicko), už je mu lepší (Jemnicko).
- Okřsek = zákřsek: Měli řepu edem také okrsky (laš.).
- Okružka n. kružělka = slupka z jablka.
- Oloupit (volópit) jabko (Zábřežsko) = okružlat (slov.).
- Omáľit: On dyž uderí, tož neomáľi = ne málo (Jicko). Nide neomáľi = nikdy se neuskromní (val.). Von neomáľi, neukrojí si malý kousek chleba a p., nepřestane na mále (Jevičko).
- Omasta = otruby (ze žita) n. oděry (ze pšenice), jež se přidávají dobytku do nápoje.

- Omětka, omětačka, šuchtačka, práce po domě: Mam ja te omětky hrubě moc (laš.).
- Omładek na rostlině, ein junger Trieb, Ableger
- Omlet: Děti jabka vomeló = otrhají (záp. Mor.).
- Omłganý, ožvíchaný, slzký (chléb, koláč), Zlín.
- Omłuvisko, pomluva, reptání: žiči (přeje) ti to, ale ni bez omłuviska. Dał to, ale ni bez omłuviska (laš.).
- Omnožit sa, o zvířatech: Kráva sa omnožila = otelila (val.).
- Omrzač, m. náledí (Zábřeh).
- Omrzlina, když prší a déšť na zem dopadlý mrzne (val.).
- Omuchavět: Vůl omuchavět = nasedalo na něho plno much (slov.).
- Omžení: Nide nemá omžení = stání (val.).
- Onegdajší = onehdejší, onegdajšek: od onegdajška (slov. val.).
- Onezdravět, onemocněti (Žďár).
- Opačitý Jura, kdo dělá něco naopak (Jicko).
- Opadůvka, ovoce opadalé dříve času (Jicko).
- Opakovat, napomínati: Aby ho pořád opakoval jak malé děcko. „Nezapomeň své řeči“, opakoval ho Bazala (val.).
- Opálat, schwingen: Pořád to opálá = okolkuje, mluví o tom (val. slov.).
- Opalek, oharek, obhořelé dřevo, zbytek svíčky (vých. M.).
- Opálka jest 1. jednokoňka (malá, pro jednoho koně); 2. párovica; 3. sypačka (se které se v maštali do hrantu sype).
- Opást sa, sklamati se: Ale sa na tom opásli (val.).
- Opatľovať, opatľati, ledajak opravit: Trochu sme ten plot opatľovali (laš.).
- Opěka, péče, ošetřování: Difa potrebovalo opěky (val.).
- Opendiř, ošiditi: Opendiř ho šeredně (laš.).
- Openda, kdo se okolo druhého proti jeho vůli ustavičně oplétá, zahaleč, který jen přihlédá, jak druhý pracuje, a přece se do toho plete (záp. M.).
- Opendovat, zahálčivě obcházeti (záp. M.).
- Opešlant (vopeslant), který pořád nalézá, aby něco dostal (záp. M.).
- Opěšávať, ustávati, ochabovati: Rozina opěšávala hľeďa v oči = scházela (val.).
- Opěšelý: Kuřata majó křídla opěšelé = svěšené (od nemoci, han.).

- Opěšky, šupky prosné (Litovel).
Opišky, otěrky z krup, když se „opichují“ (han.).
Opetlisko (vop.), nepořádná ženština (záp. M.).
Opřancija, lehká ženština, jež se okolo mužských opřancuje, oplétá (val.).
Opřes sa někomu: Nemoh sa jim opřes = spleti se jich (val.).
Opřeta, opletání: Nestojí to za opřetu (vých. M.).
Oploták, kužilek při plotu kuželny postavený, jinde sedlák n. baba (N. Město).
Opona, Das Zwerchfell (Slezsko).
Oportášit (srovn. portáš), obelstít, ošidit (laš.).
Opratní kůň, náruční (slov.).
Orácina, pole, které se orává (val.).
Oračka: V ostatky vybírají „voračí“ (chasníci) od děvčat voračku. Voračka též = chasa tato i s muzikanty (Jevičko).
Ořvanec, uřvanec, uřvaný, kdo stále řve (od Bzence).
Osečky, kousky soli kamenné: Chcetě mřeté soli lebo osečků (laš.).
Oschápnout se, osopit se (záp. M.).
Osídli = sídlo: Měli tam svoje osídli (od Přerova).
Osívat koho, přetřipati, pomlouvati (val.).
Oskobit sa: Byla skúpá, oskobiła sa co najvéc (val.).
Oskominka: Dál mi chleba enom oskominku = odrobinku (slov.).
Oskomizati sa: 1. dělati okolky, orace: Ja budeš sa s tým oskomizati! (val.) 2. nadpovídati, že by něco rád chtěl, že po něčem baží (oskominy): Ten se natočil a naoskomizati (laš.).
Oslizka (vos.), náledí (Zábřežsko).
Osřizký, křuský (val.).
Osmeknúť kočku, hada — stáhnouti z kůže (val slov.).
Osmětek, „prášek“ ve mlýně: Ve mlýně chovaju ho za osmětka (laš.).
Osoba: Ten stavá osobu = hrdý, domýšlivý (Jicko).
Osobný, obratný, pěkný (záp. M.): vosobné chasnik.
Osožný: Já sem moh z toho byť osožný = mohl jsem míti z toho užitek, osoh (val.).
Osrúbený: Břeh v příkopě byl osrúbený, aby nezíždál = prkny obitý (slov.).
Ostarek, zakrnělý člověk (val.).

- Ostavit: Kráva ostavuje, ostavila = dává méně mléka než před tím (vých Mor.).
- Ostrév (vostrev — ostrve, žebř o jednom bidle).
- Ostydly, nestydatý (Nov. M.).
- Osvka: Nechtěl byt lidským hubám na osvku, aby ho osívali, pomlouvali (val.).
- Ošala, potrhly člověk (han.).
- Oščinoha, scanda (slov.).
- Oščouraný: voščórané chlib = okoralý (Slavkov).
- Ošihel, švihel, prut (od Přerova).
- Ošipovat sa, ošivati se, rukou se otirati z hmyzu nějakého (val.).
- Oškivina (ořklivina), oškivá věc, ohyzda.
- Oškřda: 1. oškřivec (Nov. M.), 2. motyka na křesání kamene ve mlýně (Hranice).
- Oškřknut, oškřknut: Ceľý rukáv mi oškřkl = popálil se, ožehl (val.).
- Oškřtaný: oškřtaná škrtačka, ošoustané, odrané kostě (laš.).
- Oškřvarek, škřvarek.
- Ošmrnut, dobře oškrábnouti, oříznoti, ošiditi: Vem tu žerd a ošmrni to trochu z koruny (z kůry). No, ten tě ošmrnu (laš.).
- Ošpatnět: Po nemoci ošpatněl = špatně vypadá (slov. val.).
- Otěr, profit: Měl z toho dobrý otěr (Zlín). Nebylo otěrku z něčeho z boka (vedlejší příjem).
- Otrapný: Bylo otrapné to jejich živobyti = strastné (Zlín).
- Otrčit koty, umřiti (potupně).
- Otvírat mrtvého. sekzieren. Jaro se otvírá = počíná.
- Ouvar, ouvarek, bahnitá louka mezi poli osamělá (záp. Mor.).
- Ovést koho = omést, ošulit, ošidit (slov. val.).
- Ozabat ozabe mě, zábsti, zebe (laš.) = ozíbat, ozíbe (Zlín).
- Ozděřiny, otruby ovesné n. ječmenné (laš.).
- Ózek, tráček u travnice (Dřevohostice).
- Označit sa: Označil sa, že nemóže = osvědčoval (val.).
- Oztolěj: Och, to je za výdělek, na mu milú; oztolěj že člověk nepostává = tak tak (val., jinde: o tolěj, o tolik).
- Ožah (vožah), hůlka u hrabí (záp. Mor.).
- Oždaračka, hůl, kterou se „oždaruje“, sráží ovoce se stromu (Zlín).
- Ožvachlat sa, opiti (val.).

P.

Pabľovať sa, potulovať sa (val.).

Pabuda = pobuda.

Pácať, silně bafati (val.).

Pacoľ, -a, fápa, škaredá noha: Ma nohy take pacoľe (laš.).

P'áčat: Nohavice páčaly na lýtkoch = byly napjaty (val.).

Páčit: 1. Páčel sem tech stromů na 20 = odhadoval (záp. Mor.), 2. páčit si koho = pamatovati si koho (han.). Páci se mi něco o tom; už si to nepáčím (nepamatuji), kdo pak si to může pořáď páčiť! Dal sem vám to vonegdá, páčte si = vzpomeňte si. 3. páčit se (o koních): Páčijó se mu koně = zastavili se, vzpínají se a nechťi dále (han.).

Padáľka, spadlé ovoce nezralé (val.).

Pád: Leží pádem (val. ležmem) o nemocném, který s lože nevstává. Pádem se to stálo = právě před chvílkou. Pádem to udělám = hned. Pádem na kraji = na samém kraji. Pádem je potok = zrovna, hned. Tým pádem = způsobem. Pádem jako páv = docela (záp. Mor.).

Padlí, sladká ruda na listech, Mehlthau.

Padoľ, důl v jizbě na kobzole (brambory) přikrytý dlážkovou deskou (laš.).

Padula (ô), kluk s velkou hlavou (Jevičko).

Pah, rýha v šindele, do niž se vedlejší šindel zastrkuje (laš.).

Pahýl (pahél), neúrodné pole (Slavkov).

Páchat: 1. Páše o tom = pracuje, 2. Páše o to = hřmotí (N. Město).

Pachoľe, zouvák (vých. Mor.).

Pachosta, silný chlap (N. Město).

Pachuľa klín (val.).

Pajda, kulhavý člověk (han.).

Pajduš, kdo má kolena k sobě (Jevičko).

Pajdat se, kulhati, šmatlati se (han.).

Pajzať, škaredě krájeti (han.).

Pajzák, starý, tupý nůž (vých. Mor.).

Pajz 1. utíkat v jednom pajzi = v ustavičném běhu = pajzovať, 2. všeko pajzem = mentem (val.).

Pakostit, kaziti: Všeko zpakostí. Voda to dopakostíla (vých. Mor.).

Pakovat = pachtovat (Litovel).

- Pál, přípař: Oheň v čelistích peci při pečení chleba.
- Palačka, řezaná tříška; doščípek = sekaná tříška (N. Město).
- Paľagrám, flamendr, nezbeda (val).
- Paľach, rákos; paľaší, rákosi, paľaška, rákoska (vých. Mor.).
- Paľazgař, int. paľáňat, láteřiti (val).
- Páľensko = pálenka, kořalka (Javorník uh.).
- Paľicovař se, potulovati se, nepobýti doma: Ty by ses pořáď jenom paľicovař. Hde se pořáď paľicuješ? (Od Přerova).
- Paľihuba, polévka chudačka (val).
- Páľiř, prchati kvapem: Ten tam odtáď páľiř (od Přerova). Páľiř za ňó (chodí za nevěstou).
- Paľouk č. = mor. trávnik (Jemnicko).
- Panáček, štěnice stromová (od Žďánic).
- Pamětař, pamatovati: Na starého sa dobře nepaměťal (val).
- Pandrab = pandrava (Kunštát).
- Panohľavec, pulec (han.).
- Pantok, úzká sekera s dlouhým toporem k porážení stromů (vých. Mor.).
- Pápení: Hořelo na druhém konci a pápení lěťalo až k nám na dvůr = zhořelá sláma a p. (vých. Mor.).
- Papľuch n. papľoch, plevel: Ta réž je sám papľuch (laš.).
- Papučinář (papočinář) = pavouk (záp. Mor.).
- Paprča: 1. ptačí tlapka; 2. ruka až poza dlaň: Trefila na hrču, roztrhľa si papřču (val).
- Papřčí, uschlé chvoji (záp. Mor.).
- Papružit, plnou hubou jísti: Ten člověk tak papruži, to je papružnik! (laš.).
- Papulať, kdo má popuřu, vypasenu hubu.
- Paráďa, dovádění: Nechě paráďy = přestaň dováděti (od Přerova).
- Paráďiř (val. parátif), dováděti: Už ste napařáďili, vypařáďili? = nadováďěli (od Přerova).
- Pařař, pazour ptačí (Zábřezsko).
- Pářavý, šoukavý, zdlouhavý (práce a p.) N. Město.
- Parkotiř, brebentiti; odtud parkot = žid laš.).
- Parobek, čtverák, šelma: To je dobry parobek (laš.).
- Paróbek (paroubek), něco porubaného (od Přerova).
- Parta, paretka, ozdoba hlavy nevěstiny (St. Hroz.).

Parušit, šukati: Všelico paruší a nic nedělá (han.). To on zparušil, něco ze své hlavy učiniti, sestrojiti (Jevičko).

Pasikó všecko: mentem (Kunštát).

Paskřivec, slota (přezdívká), kdo rád všecko dělá na vzdory.

Pastevec — pastvica (sev. a záp. Mor.) = kravař — kra-vařka (vých. Mor.); v Třešti: paska.

Pasné krávy, které se dobře pasou (val.).

Pastěř, dvě skyvy chleba proti sobě s pecna skrojené (Jevičko).

Pastouška (záp. Mor.) = pastýřna (vých. Mor.).

Paša = pastva: Krávy mají dobrou pašu. Byli sme na hodech, to byla paša! (vých. Mor.).

Paščekovat, mlíti hubou (laš.).

Patěna: 1. stará kráva (Kunštát); 2. hrubé děvčisko neobratné.

Patentářka, klevetnice: To je p., šak ona enom patenty (klevety) přenáší! (val.).

Pačchat: zapačchal, klopýtl (N. Město).

Pátrovat, vrávorati (han.).

Patrýbat = cúhat, hltavě jisti: Dała sem im takové misisko zemňáků, a všecko to spatřýbali veřte (val.).

Pauzovat, pauzem fůru přitahovati: Zlomil sem pauz, pauzuja kopu žita (slov.).

Pávko, páví péro (slov.).

Paznoht (han.) = pahnozt (val. slov.), nehet.

Pecák, kamnovec.

Pecina, hlína z peci (Kunštát).

Pečeňák, pečený zemák (slov.).

Pečínka, pečený brambor (Jevičko).

Pečetit, na jisto něco tvrditi: Pečetil, že ho viděl.

Pěchárka, pěší robota, opak: jetá (val.).

Pecka č. = mor. kostka (Dačicko).

Pejchat: Pejchá tabákem = dýmá. Pejchá mu z krku = řihá se (záp. Mor.). Hory pýchajú (slov.).

Pekárna n. pekáreň = pec (záp. Mor.).

Peklice, visutý zámek (Zábřežsko).

Peklo pl.: Di v pekly (slov. val.).

Pěkno: Na pěkno byla ztracená = docela (Zábřežsko).

Pelášit, utíkati: Peláši, jakoby ho vlci hnali (Žďár a val.).

Pelešť, kraje kamenného koryta (Nárameč).

Pelišat se: Obilí se pelisá, vlní (han.).

- Peluch (peloch) = pelech (Vyškovsko).
Pelovat, běžeti: Peluj pro vodu (N. Město).
Peltna, járek mezi dvěma řádky zemáků (Brň.).
Penízky, šupiny rybí: Had má penízky jako ryba (Žďár).
Penky (f.) n. stonky, dřevěné příčky lavice (han.).
Peňka, tenký plíšek pozlátkový: „kočičí zlato“.
Pentle: 1. klebitórkê (u zástěry); 2. brčavy (sprosté), han.
Pentlík mívala nevěsta a družičky na hlavě (han.).
Peří se: 1. drhne, odírá (val. han.), 2. dere, drápe (slov.), 3. šklube (laš.). Stopkám z peří říká se také: stenky, stonky, špenky.
Perhuba = tluchuba (Zábřeh).
Pérko, kytka z kvítí živého i „vitého“ (slov.).
Pernica: 1. schránka na péra, držátka a p. (Kunštát); 2. veliká mísa na zadělávání (Ivančice); 3. nádoba na mléko (Bystřec).
Pes, psík třínohý podstavec pod bačůvku (val.). To psi veďa (euf. = čerti, uh.).
Pesky chodit = po čtyřech (val.).
Pestvit, pestvovat, prováděti pestvo, dováděti: Ten chlapec pořáď pestvuje (od Bzence).
Pěšinka č. = mor. chodník (záp. Mor.).
Pehat: Had pehá žihadlem (Zábřežsko).
Pích, 1. dřevo, jímž se míchá v kotle povidlí; 2. halapartna (N. Město) = picha (vých. M.); = pika (přiklonilo se ke slovu pích, píchati).
Pijačka, nápoj dobytku (val.).
Pijáky, borůvky (Bukovinka).
Pijaný, podnapilý (laš.).
Píkať sa, rozvažovati, dotazovati se: Píkaľi sme sa, či to byla dívka (val.).
Pikeneč (pl. pikence) kamenný kvádr (Bořitov).
Pikora: 1. železo na píce; 2. vytáhlý, tenký člověk: Nole! se stavi jak pikora (laš.).
Pimpflich, das Ende des Blinddarmes bei Wiederkäuern (Slezsko).
Pípat, pípání, 1. o pískotu ptácat v hnízdě: Ani nepípaľi = nedutali (val.); 2. vískati (vši, Nov. Město).
Pípký, drobné mušky (záp. M.).
Pikuľa, drobný peníz, vindra: Utratil všecko, nemá ani pikule (laš.).

Pinožit se jak skřeček, sich auf die Hinterbeine stellen (han.).
Piročka, kolek na jednom konci zašpičatělý, položí se na zem a čabne se po něm čabačkou (palestrou) = semel, velké kyčkrle (val.).

Pirovátko, držátko na péra (Kunštát).

Pirťa: 1. stezka, kudy ovce chodí; 2. právo honiti ovce přes cizí pole na svoje (val.).

Piskor, brk (záp. M.).

Piščák, čtyra husí (záp. Mor.).

Piščec: Tlustý jak piščec (Dačicko).

Piškvor = škvor (od Přerova).

Płacek, platitel (laš.).

Płachat, vanouti: Jak se otevřou dveři, pláchá oknem. Pláchá tu na nohu = es zieht hier, ist Luftzug (od Bzence).
Oheň pláchá = plápolá (Jicko). Opláchl haňbu = byl zahanben (Zlín).

Plakati nemilo jiným: bečet, bučet, bejkovat, říčet (Žďár).

Płampat, plauschen; plampała = mluvka (Jicko).

Płanětník čtne plánětu (Břeclava).

Płantat, mnoho a hloupě mluvit: Ten toho naplance. Ja di, neplanci!

Płaskačka, lopata, jížto se něco upleskuje, na př. huňj na voze (laš.).

Płáskat = plácet (vých. M.).

Płášný = plachý: Zajíc je plášny (laš.).

Płatný: Lék byl płatný = pomohl. Nebylo mi to nic platné (o léku, Zlín).

Płavoch n. plavoš, plavý zemák: Mamy na předaj plavochy (laš.).

Plazan, jazyk (který se vyplazuje), potupně (Zábřežsko).

Plechý, pěkný, dobrý: Nic plechýho. Ani tomu pleše nerozumím. Tam nemají ani pleše krávy (záp. M.).

Pļejný, sporý, vydatný: To zboží (obilí) je plejné (Jicko).

Pļeseň = plíseň, plesnivina (laš.).

Plesky házet = káčery dělat (v. t.).

Plesník, der Fischmeister (v mor. listinách).

Pļesnivý, šedý: sukno, vlasy.

Pļěščka, polovice rozštípené haluze, deštice (han.).

Pletina, přepletý = přesekaný les, podrost vysekaný na otěpky (Bučovice).

Plevedlo = plevel (Jicko).

Plevný: Plevny husí, nekrmené, lehké prý jako pleva; jen o husách (Jersín).

Plech, škuř, kudly: Sviňa má ešče starý plech na sobě (Zlín).

Plíce: Vodešil s plócama = nic nepořídil (Brň).

Plina, prapor (Klobouky, Brň).

Pliný, sporý: obilí, pliná jabloň, hruška, která hojně rodí (záp. M.).

Pliska (plěska), 1 bílá značka; 2. skatindla v tarokách (han.).

Pliskýrka, pryskyřica (Jicko).

Plnidlo, díra v milíři (záp. M.).

Plná noha, Plattfuss, plnonohý, plattfüssig (Zlín).

Plno: Měsíc ide do plna, z plna, přibývá, ubývá ho (Zlín).

Plodihřích, nezbeda, nekáranec (laš.).

Plouchota, slotá, deštivé počasí (Brň).

Plot: Je z takovyho plota = rodu (Kunštát).

Plouhavice (ó) = pluhy, deštivé počasí (Jevičko) = plouhota.

Plsat, šplhati (Kunštát).

Pluják, plivátko (val.).

Pluskať: 1. kapati něčím hustým: Zedník pluská maltú (val.).

2. pukati, trhati se: Puchyře (= pryskýře) se popluskały (laš.).

Pluskávká, druh hrušek (val.).

Plusčeať, drobně a stále přseti, intens. pluskotať (val.).

Pluznivý, kluzký, nekalý, škaredý: Mluví pluznivě řeči (laš.).

Pobabiny, pohrabky lnové, co zbyly na poli, když se len posbíral, též pomrvený len z hromádek na poli, nebo při mláčení (laš.).

Pobíječka, sekerka o krátkém topoře, kterou se pobíjeji sudy (Jevičko).

Pobírať sa, míti se k odchodu: Abychme sa už pobíraři (val.).

Pobízet v některých krajinách (na př. na Dražansku) neznají, říkají: nutit.

Poboda, pokušitel (záp. M.).

Pobouzet, pokoušeti (záp. M.).

Pocera, posměch (Vizovice).

Pocítit: Žena byla pocítila, a muž o tom nevěděl (euf., záp. M.).

Pocmurovat, potajmu nahlížeti: Roby aj s tým zoľem (drobotinou, dětmi) do oken pocmurovały (od Brodu). Srovn. emúr (něčistota z vytopeného másla), cmurkat (po očku pohlížeti).

- Pocovní kůň = kůň v pocô, sedlový; opak: náruční (han.).
Pocrpnout: Pocrpni tu kravu = podoj (laš.).
Počítí s dat: Což tom počnem = poradíme, uděláme (Zlín).
Počastovaná = počastování: Nĕmamy nic pro vas na počastovanu (laš.).
Počeři: Ten to ma dycky na počerpu = po ruce, po hotově.
Ty si se tu vyvalil na počerpu! (laš.).
Počínat si, pyšnití se: Počíná si, že má novou sukni (N. Mĕsto).
Počinek: Na trzích se první kupec vždy hledí udržeti, raději se mu spustí, aby se jen něco utržilo „na dobrý počinek“.
Počítati se, hašteřiti, hádati se: Co se tak počĕtalĕ, přĕšla pro ě žena (Jevičko).
Póčka (půjčka), příspěvek na svatební hostinu (Záhoří).
Podařit: 1. Dyž Pánbůh podaří = požehná (Zábřežsko); 2. podařitsa = přihoditi se: Za sto roků dovico sa podaří (val.).
Podber, podbírání, vyřezávání medových plástů (slov.).
Podháňat na někoho, poštvati: O svaďbě obtůľala (líbala) Rozínu, a včil na ňu podháňá (val.).
Poď ho, hajdy: Tož tá, poď ho k pudmístrovi. Poď ho! hupkem leťel na poľe (val.).
Podĕlat = pokĕdat: koláče sǒ podĕľany trnkama, pokĕdany tvarohem (Jevičko).
Podhonky, klásy obilní později druhých dorůstající a dozrávající = otávka, podklasky (slov.).
Podhonĕlivĕ (podhončivĕ) obilí, které má mnoho podhonků (slov.).
Podkladek: Slepícím nechává se na hnízdĕ jedno nebo dvě vejce „na podkladek“.
Podlačkat šaty, pomačkat, zmochlat (Jevičko).
Podložiny, podklad, ližiny, kantnýře: Damy pod bečku podložiny (laš.).
Podlupky, listí řepné, jež se podlupuje kravám (Brň.).
Podnarazit se, podnapiti se (laš.).
Podnést: Zezulka podnese jiného ptáka.
Podpaľka: Třeba něco na podpaľku, zum Unterzünden (laš.).
Podráhnout = podraziti: Kaše podráhla (Zábřežsko).
Podprava vĕel, podpravovat vĕely, podřezávati a p. na vesno (slov.).
Podrgála, kdo se drgá, třese, má třesení, na př. opilec (laš.).

- Podrůstky, osení, které roste na zoraném poli z vytroušeného zrní.
- Podrůzgať, pohmožditi: Ukazováł podrůzganú nohu (val.).
- Podvařina, podložka (dřevo) pod klády, aby od země nezahnívaly (val.).
- Podžeberní (žibro) ječmen, který padá pod žibro při fukarování (han.).
- Pofňurý, ponurý, potměšilý (val.).
- Pohodit, pohazovat dobytku tažnému, mimo hlavní krmení dobytek trochu pokrmíti.
- Pohlavek: Dal, prodal to za pohlavek = velmi lacino.
- Pohnětat se: Co se budeš pohnětat po řavách, lehni si do lůžka. Pohnětat se okolo uhlů. (Zlín).
- Pohobárat si, pohovořiti si (Záhoří).
- Pohon, shon, poplach: To sem měl pohon! (val.).
- Pohotově: Vyškeřák (sedmihlášek) sa málo kdy přižere a těžko zvyká v kleci, starý pohotově = zvláště (val.).
- Pohrabovačky, veliké hrábě na hrabání vytroušených na poli klásků.
- Pohrádka: 1. prkno u stěny pod stropem od trámu ke trámu přibité, jež slouží za polici; 2. palanda, postel pod stropem ve chlévě na zdi připevněná; 3. postel vůbec (val.).
- Pohřebať, pohrabati (hřebať = hrabati): kury pohřebały celu zahradu (laš.).
- Pohrúziť, potopiti, ponořiti, do škody přivésti: Ten by ňa rád pohrúzil (val.).
- Pohusat n. pohusět, poštvati: Pohusěl ho na mně (Prostějov).
- Pohybovati v imper. nepřechodné: Pohybuj, Janošku, pohybuj za vozy, voze řa odjedú, kdo že ti zařoží (Velká). Srovn. hybaj! rušaj! (laš.).
- Pochłapit se, ukázati se, seč je: No ty sas pochłapil! (dokázal kus práce). Chtěl se pochłapit. Ječmeň se pochłapil = podařil znamenitě (vých. Mor.).
- Pochňura = poňura, ponurý člověk (záp. Mor.).
- Pochoditý kopec, schůdný, mírného svahu. Dělá sa to pochodito = povůlně, ubývá toho (val.).
- Pochop vzít, ztratiti rovnováhu.
- Pochylý: Je pochelé na křéza, nemůžese narovnat, má ohnutou páteř (záp. Mor.).

Pokládat: „Slyšet ho, jak dyby pokládál“, praví se o tom, kdo příliš hlasitě mluví (Jicko).

Pokusa, pokušitel, Necker (laš.).

Pokúska, pokus: Dělaři pokúsku (Zlín).

Polacinět: Dobytek polaciněl, je lacinější (Zlín).

Polapek: Žije enem z tých polapkv, z toho, co kde polapí, ukrade (laš.).

Polaz, štědrovečerní koláč s kořením dobytku (val.).

Polazník, štědrovečerní host; polazeň, štědrovečerní návštěva.

Polehnút: Až dobře pořehlo = až bylo jídlo stráveno, jako dřevo na ohni (Zlín).

Polénko: Zima je o polénko větší; třeba polénko do kamen přiložiti (Zlín).

Polévaný hrnec, glasiert.

Polevit: Zima poleviła. Polevte si a oddechněte (Zlín).

Polikovat na ptáky (Vyškovsko).

Polňák, holub, který létá do polí.

Poloučit se, podařiti se: Nepolóčelo se jim to (Zábřežsko).

Položit pole, s nepatrným svahem (val.).

Polský větr n. pořák = severni (val.).

Pořt, půlka slanin z celého vepře (vých. M.).

Pořlání, půřlání (han.).

Poměra = míra: Kolik má tá rořa poměry? (Jicko).

Pometalica, kráva, která pometala (od Kyjova); jinde pometalka.

Pomykařov: „Už je to kajsi v Pomykařově, přišlo to kajsi do Pomykařova“, pořekadlo, když se něco ztratí, čeho nelze najiti (laš.).

Ponadař se: Kdo by se toho byl ponadař? (laš.).

Poňat něco, pochopiti, capiren (slov.).

Ponazhúřvat, pomálu, houževnatě nahospodařiti. Má pěkných pár groři ponazhúřvaných (val.).

Popácat, popadnouti: Jak spopácám ty vidly, vypopácám tě z domu ven až na ulic (slov. val.).

Popáť, přičiniti pile: No, musíř popáť, chceř-li to do večera podělař (Jicko).

Popřet, pletený karabáč: Neřkodiř by na ně hodný popřet (od Hradiřtě).

Popřetař sa, potáceti se (val.).

Poponášet: Žena za mně poponáší, obilí za rozsévačem (Jevíčko).

Poprava, šukání při domě: Pořád mám té popravy plné ruky (N. Město).

Popříkať někomu, napříky dělati, proti vůli býti, odporovati (laš.).

Poprôhová n. popravová putna, při níž jsou šandy, za které se nosí na zádech (Jevíčko).

Porúz: Mach byl dycky na porúzi, pohotově (val.).

Porykovať, trochu ryčeti, řvati: Kráva v noci porykovala (laš.).

Popsuta = popsutina = popsutínek, člověk popsutý, zkažený (laš.).

Pořádem = pořád (han.).

Porvať se, sebrati se, vzchopiti se: Ptáci se porvali a uletěli (laš.).

Poržít, pozřiti, pohltnouti: zporžít, zporžel, zporži (Zábřežsko).

Porouhat se: 1. po někom, opakovati posměšně něčí řeč; i sedmihlásek se porohá po jiných ptácích; 2. někomu, posmívati se (záp. Mor.).

Posevný: Z bílého ščudleka (jetele) semeno je posevné = sporé na sevo, málem mnoho poseje (laš.).

Poshovět: Poshovte chvílku, hned se vrátím = posečkejte.

Poskočit: Obilí poskočilo = podražilo

Poskočný: Hned byl poskočnej = hned byl na poskoce, ochoten učiniti, co po něm chtěli, úslužný (N. Město).

Poslámk a, plachta na postel (Jevíčko).

Posleď, pozadek, pozadní obilí (laš.).

Posleď, později (Zlín).

Posledky, zbytky (Brň.).

Posloužit někomu 1. jíti za kmotra; 2. zaopatřiti nemocného (N. Město).

Posmělovat někoho, smělosti dodávati, pobízeti (slov.).

Posvěcovat: Chvílkama slůnko posvěcovalo (Zlín).

Posvět, světídko, dračka (Zábřežsko)

Posvítka, svícení chrámu (val.).

Pošáblý, splašený (han.).

Pošálenec, potřebštnec (slov.).

Pošář, pašer (Zábřežsko).

Pošast, pošastaný (slov. „měchem pobouchaný“), větroplach, blázen.

- Po ščetit** — počítovat, poštvati: Poščetují ho na mne. Budeme-li sa v tom přičít, poččetíme na sebe úrad (slov. val.).
- Po šerhovať**, jako šerha (ras), hrubě sobě vésti (laš.).
- Po šišmat**: Pošišmała si šaty = pokrčila (slov.).
- Po škare dít se**, pošpiniti se, vynadati si (Jevičko).
- Po škleb si z něčeho dělat** = posměch (Zábřežsko).
- Po škrabek**, bochýnek chleba, placka z posledního, poškrabaného těsta, nejmladší, pozdní dítě.
- Po špatnět**, špatněji vypadati: Kmotr velice pošpatněl po té nemoci.
- Po štarčík**, pomocník při poště, posel poštovský (laš.).
- Po šválať** = pošvaľkovat: Já bych vam ty knížky všecky pošvaľal (laš.).
- Potaz**, řada, pořádek: Včel je na mně potaz (Prostějov).
- Potknút se v řeči**, poděknouti se (slov. val.).
- Potměloutný** = potměšilý (han.).
- Potočený**: Baran má rohy potočené (Zlín).
- Potočít sa**: Dávno toho každý čekál, že sa to s ňú tak potočí = dopadne (val.).
- Potrhovat se**: Potrhoval se = měl se k odchodu (záp. Mor.).
- Potuľný (tuliti se)**: Dy se kravy ze chľeva vyhaňaju, druhy raz su potuľnější = podajnější, krotší (laš.).
- Poturčít se (potôrčēt)**, rozvzteklit: Potôrčel se, je potôrčené (han.). Na vých. Mor. říkají v tom smysle ztrněný. Zapomenuvše na „Turky“ přichýlili to slovo k trnkám (švestkám). Tak říká se tam též „v trnky rok“ = už velice dávno, nikdy, snad m. původního „v Turky“, = co tu byli naposledy Turci.
- Potvářit si**, sich einbilden: Ten si neco potváří! Enom si nepotvářej! (Slavkov).
- Pouchnout**: „Vino póchne“, když se hodně pohnojí, mívá mnoho výhonků, ale málo zakládá hroznů (Brň.).
- Pouk**, měchýř prasecí, když se vytáhne a nafoukne, jmenuje se pók, připravený na tabák slove pucheřina (hor.). Devčenci póček, chlapec, který stále s děvčaty obcuje; chlapčí póček, děvče, které chodí mezi hochy (Kunštát).
- Poukat bičem**, práskati (Zábřežsko).
- Povčil**, posud = až povčil sme ešče všeci byli zdraví.

- Pověrek**, dřevěná nádoba na vodu s dvěma uchama, nosí se na holi uchama prostrčené (Zábřežsko).
- Povestek**, pole u cesty (N. Město).
- Povětrák**, větrák, povetrňák = větrný mlýn.
- Povidačka**, anekdota.
- Povicher**, Sturmwind: Strhnuť se povicher (laš.).
- Povija**, vichřice (Brň.). 2. bouře zimní, snih smetající.
- Povířit se**: Kačeny se povířily na hlísty, tož pořáď sem lezú, pobláznily, zmlsaly (Brod).
- Povodí** = povodeň: To povodí naděľalo škody! (laš.).
- Povrtovat**: Hospodský povrtováľ proti pudmistrovi = popichoľ, pošťival (slov.).
- Povůľný**: Po vánocích zima byľa povůľnějši a nemrzľo tak = mírnějši (Zlín).
- Povyk** = zvyk (slov. val., Jevičko)
- Povolný** = pohodný, ras (Jemnice).
- Pozdáľečí**, místo opodál něčeho stranou: On ho z pozdáľečí špěhováľ (vých. Mor.).
- Pozemky**, kroupy: Pozemky tu všeccko potľukly (laš.).
- Pozněný** (slov. pozňaný) kabát, sukno, popáľený, „oškvřklý“.
- Pozorovat**: Pozorováľi sme po něm, dávali pozor (na podezřelého z krádeže. Zlín).
- Pozovky**: Za týden po svatbě jsou pozovky, t. j. mladí manželé pozvou nejbľížši příbuzné na malou hostinu (Jevičko).
- Požčávka**, půjčka: Jaká požčávka, taková oplátka (slov. val.).
- Požčky** n. pojčky, půjčka: Mamy peníze na požčkách — rozpůjčeny (laš.).
- Požčēt** (požičit), půjčiti: „Zdravi požčēľē“; „zdravi ōžēľē“. Vickrát ti to nebōdō požčēľē = nepůjčim (han.).
- Požgarovat** n. poždarovat: 1. štáratí do ohně; 2. popichovatí řeči někoho.
- Požinky** (požēnkē), žito a pšenice bujná, dřive než vymetá, požiná se. Požatá takto část obilí jsou požinky (han.).
- Pracný**: To pole je pracný, těžko se obdēľává (Kunštát).
- Pracovat**, za toto sloveso řiká se většinou dēľat.
- Pracha** maka nic = zcela nic (Zlín).
- Přalka** = přadlena (val.).
- Prase** rachá. rochá, hýká, kvičí.

- Prasenčí ovoc, jelita, jitrnice a p.; prasenčí svátek n. masopust, zabijačka (Žďár).
- Praskáčí, suché klestí, z něhož ještě jehličí neopršelo; to je pak roždí (záp. Mor.).
- Praskačky, kožené kalhoty (Jevíčko).
- Prašénky. třeba (val.).
- Praščet: Jož to prašči ho nich, dohospodařuji (Jevíčko).
- Práška, metelice (Budějovice).
- Pratať, pořádati, uklízeti: Musím to v téj izbě trochu popratať (val.).
- Práv: Nésu z toho práv, verantwortlich. Je z těch peněz práva (spravuje ty peníze - záp. Mor.).
- Pravit si, mysliti si: Dycky sem si pravil, že si při tom švercování něco zaženu (= vydělám). Pravil sem si, bude-ji trochu toho ovůcka, přeca ty dluhy jaksi poplatím (val. slov.). Jak se mu praví? = jaké mu jméno? (Zábřežsko).
- Prdelka, muž práci ženskou konající (N. Město).
- Přebíhat se: Kráva se běhala, potom se přebíhala (podruhé běhala).
- Přebřídít někomu něco, proti někomu něco zaviniti, obraziti někoho v něčem: Dyby mu něco přebřídil, to by mu mohl vyčnuť (laš.).
- Předěj, komp. přísl. napřed: Hodiny idú předěj (slov. val.).
- Předrábat, přestupovati s nohy na nohu, na př. když je zima (slov. val.).
- Předvěerajšky (slov. val.), předvěerěšky (han.) = předevěirem.
- Přehebelkovat se, protlouci se: Přehebelkoval sem sa s kříváky celým Prajskem. — Hebelkovat sa s něčím, lenošivě nějakou práci konati (val.).
- Přejest, snísti, pojísti: Měli sme vdolků, že sme jich nemohli přejest.
- Překotřcat se: Ochořel, ale svú prácu přece zastál a do večera se překotřcál jak tak (Zlín).
- Překvetlý: Byl všecek tú inovatku překvetlý (Zlín).
- Přelamovat, přebíratí na houslich (val.).
- Přelamovat se, přelýbati se tělem: Přelamoval sa, tak v něm kosti praščely (slov. val.).
- Přelka = přadlena (laš.).
- Přeměščit se, městské šaty za selské vyměnití.

- Přemyskat se, přemyskovat se komu, posměšně řeč něčí opakovati; přemyskovač, posměváček, sedmihlásek (N. Město).
- Pren! pren! volá ovčák na ovce, když je přizene do dědiny, aby se do svých chlévů odloučily (val.).
- Přepáš: na přepáš = na druhé (neviděné) straně kopce (N. Město).
- Přeprřit, přehraditi.
- Přepítá: Dostal na přepítu = zpropitné (laš.).
- Přeprdací pytel, nošený v polovici přes rameno; člověk = ramenáč (N. Město).
- Přerazit: Slůnko zimu trochu přerazilo (Zlín).
- Přerubla: Pohrabáč má přeruble na cestě, zvodnice, járek napříč cestou, aby voda mohla odtékati (laš.).
- Přesívka, pšenice, která se může seti střídavě na podzim a s jara (od Litovle).
- Prések, šroubek u houslí (val.).
- Přeslyšet: Žádný to nemohl přeslyšet n. přeposlouchat, übers Herz bringen.
- Přespolit: Ani jednou mu nepřespolil = ani stébla mu nepoložil v cestu (Jimramov).
- Přestříhnout: Bůh mu přestříh věk (N. Město).
- Přeštekovat: Jeden druhého chtěl přeštekovat = předčítí (slov. val.); přeštychovat (han.).
- Přesvědčen: Toho su sám přesvědčen. vím to dobře (Zlín).
- Přetrh: Pršeľo bez přerhu (Záhoří).
- Previt, bahno: Tam bylo previtu! (Třešť).
- Převrátit: Jeho náтуры nebyľo možná převrátit, změnit (Zlín).
- Prchačka, rychlá jízda, Galopp: Do prchačky ten kůň něni (laš.).
- Prchlík, planá (drobná) makůvka, z níž mák sám prší (han.).
- Přicmudnút, připáliti se: Trochu ně to přicmudľo (val.).
- Přihnúť si: Rád si přihne (t. ze sklenice) = rád se napije.
- Přichľopit, přiraziti: Dobře věko přichľop! (Zlín).
- Přijít: Nepřišlo mi věřte tam pohľednúť = nevzpomněl jsem si
- Přijma = příjem: Vydavky velike a přijma žadna (laš.).
- Příkopa, punt, Hosenschlitz (Jevíčko).
- Příkrok, přístup: Neměľa k němu příkroku (val.).
- Přílazeck, místo, kde se přelézá přes plot, prkénko prostrčené plotem a s obou stran koly podepřené (slov. val.).

Příjmí, přemí (han.) = příjmení.

Přílucat se jen v říkadle: Než sa Luca přílucá, potáček sa napucá (val. slov.).

Přímítka, příprež (Zábřežsko).

Přímnožek, přibylé dítě, mládě. Co sa vám přímnožilo? = přirostlo (val.).

Přínos: Bazala sa uťapíl (uchytil se) na to, že Ozeť dostane od taty hodný přínos, co přinese přizněný (val.).

Připouštět si: Proč si to připóščíš, sich zu Herzen nehmen (Brň.).

Příprež m. Travnice uváže si příprež (travnou plachtu); když má příprež plný, vysype ho k mezi. Hromádka té trávy slove též příprež (= nářitek). 3—4 přípreže svážou do hózlô (nůše), udělá si ještě podřitek, aby se jí hozel lépe nesl, podloží jej podřítkem (Jevíčko).

Připrávat: Tedy ste ke mně pěkně připravali = pěkně mluvili (val.).

Přisá, adv. (přisahám): Ten tom přisá dá! Dnes přisá nebude pršet (slov. val.).

Přisinek, přístěnek před síní hlavní (han.).

Přiskočit: Koňom, žitu a p. přiskočí = přibude ceny; opak uskočí (Zlín)

Přískřinek, přítruhlik, přihrádka v truble (laš.).

Přískřinůt = přískřipnouti (laš.).

Přismeknúť se: Svátky se brzo přismeknú = hned tu budou. Tudíž sa to přismekne (Zlín).

Přístěh: na přístěh jít, když někdo někam jde, jiti za ním, aby ho přistihl „in flagranti“ (Sebranice).

Přisušilka, kráva, která přisušila, méně mléka dává, přestala dojiti, nejsouc stelná (laš.).

Přisvícat = přisvědčovati: Strýc přisvíčál Ozeťovi (val.).

Příškvary, navlhlý, kouřem prošlý tabák, v dýmce zbylý (val.).

Přít někomu: Zapřé mně = obejmi mne (v dětské řeči) (Kunštát).

Přitaráňat: Súseda přitaráňala k ní, přibelhala se; posměšně o chůzi starých lidí (val.).

Přítolópit se (slov. přifaľupit), přidružití se k někomu z nenadání (Jevíčko).

Přitrnúť: V noci bývaly mraziky, ale malé, enom bylo přitrnuté = málo zmrzlé (Zlín).

- Přítruhlik, příhrádka v šatní truhle při levé stěně s víkem na vrchu
- Přívary (pl. m.), přípálenina v hrnci.
- Přízeň, příbuzenství: Sme z přízně, on je z naší přízně = náš příbuzný, z příbuzenstva: Sešla se tam celá naša přízeň.
- Přízvisko, příjmení (vých. Mor.).
- Prkno č. = mor. deska (až na Dačicku).
- Probednout — probedno — probedneš, iter. probedat, probuditi se (záp. Mor.).
- Probostvo n. probostev! interj. = pro Boha; sice slova „božstvo“ se neužívá (Přerov).
- Prohlubeň, díra v ledě prosekaná (vých. Mor.).
- Projatý 1. bujný, rozpustilý (Přerov), 2. prostořeký, drzý (Kojetín).
- Prokajdat peníze, promarniti (Brň.).
- Proluka, denní úsvit: Už je proluka = už se rozednívá (N. Město).
- Proloupit: Proloupli sme oči = prohledli ze spánku (N. Město).
- Proměnití, oženíti a provdati (verheirathen): Jož mám proměněny děti = poženěny a povdávány (Prostějov).
- Promést: Prometla sem hostinu, promeškala (Prostějov).
- Promiška: U nás se stala veliká promiška = proměna (úmrtím a p., Zlín).
- Promyseľný, moudrý, rozšafný; praví se o hospodáři n. hospodyně, kteří hospodářství dobře spravují (Jicko).
- Pronaložený 1. drahý: práce; 2. obtížný: cesta (N. Město).
- Prosítí se: Jož se nám ten oves prosel (třeba přeměnití semeno, Jevíčko).
- Prospalé právo = prošlé (Brň.).
- Prošáset se, pyšně si vyšlapovati (Slavkov).
- Protrh, protržení, něco protrženého: Je tam na poľu od vody taky protrh (laš.).
- Prožera: Ten prožera všecko by rád prožráł, aby děťom nic neostalo (slov.).
- Prskat, pršću, pršetí, padati: Z koša to pršče, poď, vysypem to (laš.).
- Pršavka (slov. peršañ), hruška nebo jabko od rudy opálené (Jevíčko).
- Prščit se: Prščí se to, odpryskuje, na př. polévání od hrnce.

Pruha = pruh (Vel. Meziříčí).

Průlina, kotlina v lese (N. Město).

Pružina, pružný prut: Vemo-le to proženo, meslím, že vás proženo (Brů.).

Prva, první číslo; op. zada (Kunštát).

Prošť: na prosti = napřed (han.).

Prvotelka, prvnička, kráva po prvním teleti.

Pšacko, psiče, mladý pes (laš.).

Psinky, drobné švestkovité ovoce chuti nahořklé (Jicko).

Psírůna, psí bouda: Je tu zima jak v psírni (Zlín).

Psostvo = pestvo, rozpustilost: Je v něm samý psostvo (Kunštát).

Psovka (psuvka), něco nepodařeného: Je to (žito) ene taka psuvka (laš.).

Pškat, pšknůt, kýchati (vých. M.).

Pšoukat: Honza ani nepšókal = nedotal (záp. M.).

Ptaj, ptaní, žebrání: Vrátil se dom s ptaju (slov.).

Pučřenka, pučlatá ženská (han.).

Pučit, verb. caus. k slov. puknůt: Pučímě pučálku. Spadl s peci hořůbek, rozpučil si žalůdek. Vypučil na něho odpustte řit.

Pučivka: Mám peníze na pučivce = půjčeny (Jevičko), slov. na požčaji.

Půchavina, pouchlá, zpouchlá role (laš.).

Půchlý, nakyslý, kyprý: Prv chléb nebýl tak půchlý jak včil. Se slaniců šišky sú půchlejší.

Puchmo = dušno (Kunštát).

Puk: Udělál tři puky z fajky (bafy, val. slov.).

Pukaľ, bábovka (laš.).

Pukavica: Ty šišky sú jak pukavica = pěkně nakyslé (Jicko)

Pukavka (laš.), róchačka (slov.), bouchavka; děti si ji dělaji z bláta (laš.).

Pukeš, cvalek, zavalité děcko.

Puknůt: Daj mi puknůt = udělati několik puků z dýmky (Zlín).

Puřena, hloupá osoba, hlupák (laš.).

Půlpán, chlap, který se dělá pánem (Kunštát).

Půlroční sv. Jan = křtitel (Prostějov).

Pustina, pusté pole (laš.).

Pustit, přenechatí (= überlassen): Pustil nám tisíc šindelů.

Pusťte mi toho koňa, t. j. za ty peníze, které jste sám za něho dal. Pustil mi dva loktě plátna = přenechal koupeného bez provise. — Včela mi pustila žídlo = upichla mne (vých. M.).

Pustovat: Děti pustujó = jsou pusty, dovádějí (záp. Mor.).

Putina 1. klička na kabátě, očko na věšení; 2. die Ranke.

Putlactvo, darebné toulání, toulka (laš.).

Putlica, petlice, skoba (val.).

Putyra, nádoba obručem stažená, dvojuchá na slévání žinčice (val.).

Pýchovat prádlo, v kotle vyvářeti (han.).

Pykat: Tóze ho lědi pěkaji, litují, že (učitel od nich) odešel (Vyškov).

Pýř = pýr.

Pýřeni, drobné, mladé osení (Prostějov).

Pysk, huba: Dostaneš po pysku (laš.).

Pyskář, kdo má veliké pysky.

Pýskať sa (pýšću) v jídle, vybíravě se přehrabovati (val.).

Pyskovať, plísňiti, peskovati: Pyskovať sam sebe z hluposti svojej (laš.).

Pyskuň, kdo má velký pysk (hubu), nevymáchanou hubu, hubáč: Pyskuň pyskuje celý deň (laš.).

Pyščury (pěščórě), veliké pysky (Jevíčko).

Pytlůvka, spropitné mlynarčikovi od mletí (laš.).

R.

Rabiják, rabijácký člověk, zuřivec, surovec (vých. M.).

Rabuša, vrub: piť na rabôšô v hospodě = na dluh (han.).

Rabuše, pl. f. = céchy, provázky, oprátky, kusy lesa na vysekání rozměřené a prodané (Zábřezsko).

Ráčit. Jednoduchého slovesa toho lid užívá jen mluvě s knězem, ale často složenin: No, že se uráčil (z těžka odhodlal), vyráčil se (nerad se vypravil), sen se mu vyráčil = vyjevil, splnil.

Řád: Na řád všeci tam bele = větším dílem, většinou (od Třebíče). Stáli tam řad řadem = řad vedle řadu. Hrnuli se řad řadem (slov.).

Ragan, nezvedené už větší děcko (val.).

Rachola, kříkloun (laš.).

Rachať, rachotiti, řinčeti: Řetaz racha (laš.).

Rákoš, beseda: ít do rákoša (Strání u Brodu).

Rampúch 1. díra pro vzduch do sklepa (vých. M.). 2. díra ve zdi pod oknem (laš.). 3. zmrzlý led na okapě (č.) na záp. Mor. (na vých. M. střechách).

Rana: Přišel mu do rany (in den Wurf). Dělal rany = zuřil. V raně ho zpozoroval = na jednou. V raně se všecko nespraví. V tý raně tu byl = právě teď. — Místo „na jednou“ říká se na Moravě obyčejně „na ranu“ (slov. val.) n. „za ranu“ (han.).

Rané, -ého (laš.) = raní (dle znamení, slov. val.) = ranní mše nedělní: Lidé šli z raní, z raného.

Ranostajek, f. ranostajka, ráno vstávající (val. laš.).

Rantoš (N. Město) = kapalica (Třebíč) = emír (val. slov.), varmužka, usazenina z másla, když se vyvaňuje.

Ranuška, ranný zemák

Rapálí, neschůdná, kamenitá cesta (Jicko).

Rapatá grapa, kostrbatá stráň (val.).

Rapaťáky, škaredé ruce (han.).

Rapěnka, drobná, bílá řepa (Brň.).

Rapnout, n. rafnout, drapnouti.

Rapotat: Straka rapoce.

Rapouchy m) = trudovačky; všecky karlátky zrapouchovatěly (záp. M.).

Řása, záře (hor.).

Ráz dříví, hranice (záp. M.).

Rázka n. rázek, hromádka: rázka peněz (Líšeň)

Razsocháčí, smrkové chrastí (Jihlavsko).

Razůvka, křesací hubka, která „od razu“, na jedno zakřesání chytne (laš.).

Rážet: hrušky, ořechy (záp. M.).

Ražitý, rozražitý, ramenatý, silný (Jevíčko).

Řbilka, pl. n., hřebilko, kartáč na koně (Jimramov).

Rebentit (slov. val.), rebendiť (Jicko), hlučně mluvíti.

Řebit se, smáti se (Žďár).

Řeci: On si řeci ani jakživ podle chuti nepokúří = jakořka, prý (val.). — Časté je toto řeci (= já řku) v nářečí

lašském, některé osoby ho užívají skoro v každé větě:

A hdě's to řeci ptał sem se ho vzal?

Řečný, hovorný, od řeči (slov. val.).

Réda, serpentina cesty (Zábřezsko).

Redigať sa, stěhovati se, syn. tragať sa (val.).

Řehořka, rohožka (N. Město).

Rechna, prasnice, svině (záp. M.).

Řehtat se: Obilí tedé (teď) se řehce, bujně roste po dešti (záp. M.).

Řehtit se, řehtati se, smáti: Pořád se řehťi (laš.).

Řejček, zítřek (záp. M.).

Rempeliť, silně bušiti (o kováři, Jicko).

Repeška, červený mravenec (Tišňov).

Repetilka, huba, která dobře repetí, rychle mluví: Tá má repetilku! (Zlín).

Repítat se n. ropotat se, repotit se, repíce se to, třepati se, kmitati, lesknouti se: Repítal se jako slunce, hvězda se repoce. (záp. M.).

Řeřlivý, řeřavý (Zábřezsko).

Resle, kostky, hrát v resle (Jicko).

Rešuta: Na krejcaru je s jedné strany hlava, s druhé rešuta = orel (Louky u Zlína).

Řezačka, bitka, pračka.

Rezál, řezál, rezálové péro = péro z ocasu bílého kohouta, ozdoba slov. klobouku: Ten má rezále.

Řezavisko n. zezavisko, červené balno na louce (N. Město).

Řezí (coll.) = řeziny (laš.).

Řezigať, řezati něco nešikovně (val.).

Řéz, řézový dříví, jinde vondeňkový dříví, vod réžo (prvního špalku od spodu), nejlepší (od Sloupa).

Řežlavý, řežavý (Zábřezsko).

Řicadlo, řicátko = zrcadlo (záp. M.).

Řičet: Dítě řičelo = křičelo, plakalo (han.).

Řičice: vovesná, hóhrabečnice, hrachuvka, stoklaska, kókolnice, pulkókolnice, prachuvka (Jevíčko).

Řidina 1. řídká věc: látka, zeď. 2. ř. lesní, kde je řídko, seč.

Říkačka, co se říká: říkadlo, deklamovánka.

Řít, coll. řítí, spodek snopů (opak: klási); řítůvka, krátká sláma.

Říz: jedním řízem něco odbyti, jedním razem, najednou (Jevíčko).

Rmut, rum, Schutt (Zlín).

Řnúť: Řnuť s ním o zem. Přerínali dřevo, přeřezovali (laš.).

Robák = robař, záletník (val.).

Róčka (ručka), držadlo (ucho) u putny: Není mô to róčko = milé (Jevíčko).

Roh, kopyto (Brň.).

Roháč, široké vidlice na válci, na stavění do kamen velkých dvojuchých hrnců. Hrnec se nabere za obě ucha na rohy (val.).

Rohlena, ženská, která se ráda porouhá, posmívá (Jevíčko).

Róchat se, pukati: zem je od sucha poróchaná. Střechy mrázem tak róchały = práskaly (vých. M.).

Rok: Kdy tobě roky dochodíja? = kdy máš narozeniny. Šak roky už máš = jsi dospělý. Ešče nemá roků. Došly mu roky = umřel. Dyž se rok s rokem sešel = za rok (slov. val.).

Rořica = roličko (laš.).

Roslíky = srostlíky, dva spojené hrnce; nosí se v nich žencům na pole (záp. M.).

Rošec: Slaný jak rošec = kruch (han.).

Rošit, uderiti (val.).

Roublik (róblik), rampouch ledový, střechýl (od Třebíče).

Rous. vlas (Jimramov).

Rovná (t. cesta): Mach šel rovní do hospody.

Rovno: Napřed dávala 18 zl., potom do rovna, t. j. 20 zl. Když prodavač žádá na př. 54 zl. a kupitel podává 46, po delším smlouvání řekne posléze ten neb onen: Víte co udělajme to na rovno, t. j. na 50 zl. (Zlín).

Rozbarouchat: Máme to rozbaróchany, nepořádek v jizbě (han.).

Rozběhnout se: Rozběhni se mi pro lyntě = běž, zaskoť pro niti (záp. M.).

Rozbyt se: Děbe se člověk na světě rozběl, přece mosi odejít (han.).

Rozcasnaný, rozcuchaný (o posteli, val.).

Rozčabraný, rozcuchaný, rozstřapatěný (laš.).

Rozděščit se: Tak sa nám tam rozděšćilo = dalo se na děšť (val.).

Rozedřít, rozedřeny dveře, všecko bělo v domě rozedřeny, do kořán otevřeno (Jevíčko).

- Rozehnatý: Má to tak rozehnaté (praví se o ráně oteklé) (Jicko).
- Rozezdat se, dáti se rozvésti (o manželech).
- Rozežhraný, rozežhranec, rozpustilý, bujný.
- Rozgábit, do kořán otevřiti: Dveři rozgábané = rozdávené, rozčérené (Zlín).
- Rozchlupaný, střapatý, neučesaný: Chodí rozchlupaná (Přerov).
- Rozjařit se: Až se rozjaří, až nastane jaro (han.).
- Rozjeřábit se na někoho, rozzlobiti (Jevíčko).
- Rozjeřabatit se, rozčepejřit se (záp. Mor.).
- Rozjet se: Rozjelo se to n. rozvezlo se to: Namlouvali se, ale na svatbu nedošlo, rozbilo se to (laš.).
- Rozježacelý, rozčepýřený (Jevíčko).
- Rozkazač, obecní posel, že vyřizuje rozkazy od představenstva (val.).
- Rozkosmaný, rozcuchaný (Jimramov).
- Rozkřípec, klatka (záp. Morava).
- Rozkudřený, rozcuchaný, neučesaný (slov.).
- Rozmajetný, rozmanitý (Litovel).
- Rozmrazit: Voda v pumpě byla zamrzlá. rozmrazil sem ji, a teče zas (Brň.).
- Roznášečka (darů mezi kmotrstvo).
- Roznemocnit člověka, nemocným učiniti (záp. Mor.).
- Rozpaděrkovať, na kousky rozdělití, rozdrobiti (Přerov).
- Rozpajeděný, najedovaný, rozdrážděný (val.).
- Rozpaprčený, naježený, rozhněvaný, t. j., jako by měl ruce napřaženy a prsty na nich roztaženy (slov.).
- Rozpaslý, rozpustilý (Zábřežsko).
- Rozpažit, velmi roztrhnouti: Rozpažil sem si hařenu (val.).
- Rozpluha, orat na rozpluhu = na sklad: role se počne orati uprostřed, pak se oře s obou stran ke krajům a uprostřed je potom vyvýšenina (záp. Morava)
- Rozplouti, táni (záp. Morava).
- Rozprávný člověk, který rád rozpráví (záp. Morava).
- Rozprýskaný, rozpukaný (val.).
- Rozpur (= rozpor, rozporek (laš.).
- Rozražitý kůň, silný, široký v prsu a v kříži (Jevíčko).
- Rozsadit: Jatelina krávu rozsadila = rozpučila (zdula se). To by člověka rozsadilo = pukl by zlostí (vých. Morava).

- Rozstrojovat:** Tatínek rozstrojujů kráve = vypřáhá (západní Morava).
- Rozšarpat, roztrhati:** Pes se na něho šarpal a byl by ho rozšarpal. Chodí celý rozšarpaný, otrhaný. Rozšarpaný kabát (roztrhaný) (laš.).
- Rozšarpanec, trhan, otrapa** (laš.).
- Rozštabárat:** křence (kry) rozštabáraly splávek, rozbouraly.
- Roztáč, tanec** (Skreje).
- Rozto:** Och, běda rozto (= rozběda) val.
- Roztočit:** Krev se v nás roztočila, rozproudila Zlin).
- Roztókát se, rozmýšletí se** (záp. Morava).
- Roztopáš, prostopášnost:** Teď ta chasa jen nezdoby a roztopáše tropí (záp. Morava).
- Roztrh:** Dělá do roztrhu, že by se od práce roztrhal.
- Roztrousit:** Roztrúsil pověst mezi lidem, že je pod jaľovcem poklad (slov.).
- Roztrtat se, rozhněvati se:** Co si se hned tak roztrtal? Chodí celý roztrtany (laš.).
- Roztržkat, roztrhovati, rozdělití.** Šverci sa po dvoch, po třoch roztržkali. — Když pase jeden ovčák několika hospodářům ovce, přizene je z pastvy před každý statek, odkud které má a tržká je, volaje: trž! trž! Ovce pak samy od stáda se oddělí a pospíchají domů (val.).
- Rozverný, rozvera, rozpustilý, veselý** (záp. Mor.).
- Rozvezlý, prostořeký** (val.).
- Rozviglat = rozviklati:** Di mezi druhé chlapce se rozviglat. bude ti lepší šmakovat (slov.).
- Rozvilý (rozvělé), rozpustilý** (han.).
- Rozvílec, rozpustilec** (han.).
- Rozvody:** Chlapci mají rozvude = vůli (Tišnov).
- Rozvolda, silná, zavalitá ženská** (han.).
- Rozvýřený, rozpustilý** (han.).
- Rožénky, dřevěné vidly senné** (val.).
- Rožná kráva, která má rohy vzhůru** (N. Hříše).
- Rúbat zeľé, sbíratí zelné klúby (košťály) i s hlávkami:** Už ste rúbali zeľé? Ja to! Dybychme ho tam nechať, museli bychme ešče húsenkám přikupovať (val.).
- Rubec, ostružek z perníku:** Děti! budete mít rubce (N. Město).
- Rúče; Enem rúče si sedl, sotva, jakmile** (val.).

Ruchla, rckle (Tišňov).

Rujný n. řujný, bujný, geil (val.).

Rumpál střešeň, mnoho střešeň na halouzce (Kunštát).

Rumpánc, udeření, narumpat někomu, vybití (Jevíčko).

Rumpatý, křupavý: Ocedila kobzofe, ale su ešče rumpate (laš.).

Runtem chodit, sem tam bez účelu (Jicko), 2. honem; runto-
vat na koho, náhliti (Jevíčko).

Rupotat, hrušky „rupotají“ padající, když se stromem za-
třepe. Prší, tak rupece (Zlín).

Růska, vích (Brň.).

Rušit se, hýbati se: Jak zavolál, už se nesměl žádný ani
rušit (Zlín).

Různý holub, nespářený. Byl sem tam s různýma koňma, jež
byly každý z jiného páru (Jicko).

Rýček (ě), kožené stínitko u čepice, Schild (Jevíčko).

Řvat: Stodola plameněm řvala (srovn. blčela = bučela), Zlín.

Ryčat, téci stálým proudem tenkým: Prší, tak ryčí. Se stře-
ch ryčí. Rýkat, téci s přestávkami: Slze jí po lících rýkají.

Rýkne a prohůlí sa trochu, a za chvílku zas rýkne (val.).

Ryčet ob. místo téci: Voda ryčí; 2. Býk ryčí (Zábřežsko).

Ryřka, hohoutek, pípa (od slovesa ryčet) Příbor.

Rypat = rýti; rejpat = rýpati (Jemnice).

Ryzka, ryzí kůň.

Ryzoň, zrzoun.

Rýžatý, eckig, kantig: kameň, uheľ rýžatý, který má ostré
rýže (hrany) laš.

S.

Sád, mezník, hranečník (záp. Mor.).

Sadat, svrběti: Sadá mne na krku, sadá od kopřiv (han.).

Sadiľa, domýšlivec, nadutec (laš.).

Sadivo, co se sází: zemáky, řepa.

Sádka: 1. = sázka, rozestřené na mlatě obilí, jež se má mlá-
titi; 2. podnět k mrzutosti, k hádce (Jevíčko).

Sádovec, mezník (záp. Mor.).

Sadový mak, setý (proti planému) záp. Mor.

Sakač, pijavý papír (Nedvědice).

Salačka, chvojí uschlé, zčervenalé (Jevíčko); jinde prask.

Sálat = hůčat, házeti, schleudern (laš.).

- Salaš znamená také ovce na bačovisku: Hle, tam ženú veliký salaš ovec! (Francova Lhota val.).
- Sálit = sálati: Kamna sálíj (Brň.).
- Samobilej šátek, zcela bílý (N. Město).
- Samour = somár (Zábřezsko).
- Samopas: Něchał ho na samopas, dělali co chtěl (laš.).
- Samotížky, saně, jež člověk tahá (záp. Mor.), slov. pěší saně.
- Samšík (-šék), sotor, podlouhý koš rákosový záp. Mor.).
- Samutenký = samotinký (laš.).
- Sáňky, dolní skráň.
- Šapěť, šapoliť, chrčeti, chřestiti (= sipěti?) laš.
- Sazený: kráva starší má mlíko „sazený“, mladá, zvláště brzy po teleti „prudký“ (Kunštát).
- Sažit, sálati: Kamna sazijó, slonce saží, rozpálené čelo saží. V očích jí začalo sažet = jiskřiti (záp. Mor.).
- Sečkovica, řezací stolice na sečku val. .
- Sedat: Zemáky sedajú = je jich hodně pod kopcem. Žito sedá = je hodně pokládek. Dyž jarka sedne, bývá jí hodně (vých. Mor.).
- Sedlatý: kůň, prohnutý (Brň.), holub, s lyskou na čele (val.).
- Sedmikyjová, přezdívká nejsprostší kořalec (laš.).
- Sejač, rozsévač (slov. .
- Sekavky, pl. f., „co se něma na ítrnice seká“ (slov.).
- Sergaťa n. sraligaťa, bázlivec
- Sésat, nahlédati: Já sés tam = sěsl jsem (Jevičko).
- Setná řepa, strničná (Jevičko).
- Shrknout se na někoho, shluknouti.
- Schlouba, vychloubavost.
- Schľop, vikýř s dveřmi, zvláště na chlévech (val. slov.).
- Schomoľený n. schomeľený, schouľený: Ležěl tam pod mezú schomeľený (slov.).
- Schoř: To je schoř, ten všadě vleze (Jevičko).
- Schov, uschování: On to bude měť do schovu (val.).
- Schůzka: Bylo nás tak schůzka tech dobrodinců, sešli jsme se tak (Zábřezsko).
- Schvál: To pivo není na schvál n. schváľní, extra, příliš dobré (Zlín).
- Schovánky (pl. m.): Nanyňka byla z mlsných a na schovánky od lepšího si jí panimáma brzy zvykla (Žďár).

- Schytrovat něco, chytře navléci, narařčiti (Zlín).
Sichotný, dušný, zádušlivý: Babička sichotná (Jevíčko).
Sit: Sije = mrholi, pokrání (Kunštát).
Šikatať, chvětí se zimou (laš.).
Sila: Ječmeň je ešče při síle, není ještě docela zralý. Zemáky
sú ešče hodně při síle, nedovařené a p. (Zlín).
Simat (snímati): Maso símané, vepřové maso, s něhož horní
vrstva tuku snata (Zlín).
Sísat (sésat), nahlížeti (han.).
Sítká (sétka), sítko, cezák (Zábřezsko).
Sjednat si dělníky (záp. Mor.) = najat si (vých. Mor.).
Skákavé mušky n. houpačky, dřepčík zelný, zool. (Prostějov).
Skład, seno koním za žebřík založené (Jevíčko).
Składanka pentlíček = růžička z pentlíček (val.).
Sklapoušený (-póš) klobouk, klapatý, schlíplý (záp. Mor.).
Sklapnout: Sklapni — rozklapni ten palazór = zavři —
otevři (Brň.).
Sklestit, zbiti, zničiti: A ve se neosmělíte takovýho člověka
sklestit? Též: sklestit vojsko (záp. Mor.).
Sklípek, skrojek chleba (han.).
Sklučatěný, skrčený (záp. Mor.).
Skočitý chléb, pěkně nakyslý, vysoký pecen (N. Město).
Skolhan, kolohnát: Takově skolhan, a hrá se ješče s maléma
(Jevíčko).
Skořistovat: Žádnému sem jak živ nic neskořistováť = ne-
vzal, neukradl (Zlín).
Skorostajka, která skoro vstává (Uh. Brod).
Skositý, do špice zúžený (val.).
Skrabětělý, runzelig: Má hubu skrabatěľú (slov.).
Skrajek s řepy, skrojek s chleba.
Skrast: To mne skradlo! = ošídilo, do škody přivedlo (N. Město).
Skřak, zákrsek (laš.).
Skřečkovat se, stavěti se jako křeček, zlobiti se (Přerov).
Skřěhniť se: Nebudu sa s ním skřěhniť, s křikem se hádati (val.).
Skřencovitě dřevo = skřenec, houževnaté, neštípné (Jevíčko).
Skřenčelý: řepa, ředkev = šatnatá, dřevo = neštípné (Zlín).
Skřenčovatět: Brambory skřenčovatěly, od vody, deště
stvrđly (záp. Mor.).

Skřěp, skřěpy, pole na strmé stráni, nesjezdné, kamenité (Je-
víčko).

Skřívát: Celé rok skřival, chřadl (záp. Mor.).

Skrmět, o nemocném, který posedává: Sedi skrměný (Zlín).

Skrosnat se někde, směstnati se; vkrosnat se někam, vejiti
se; Nemohli se do kostela vkrosnat, ani v kostele se skrosnat
(N. Město).

Skuhnět, kňučeti, o dětech, plačou-li ze vzdoru bez slz, greinen
(laš.).

Skumřák, skrblik (Jicko).

Skúpánit, býti skúpáněm, lakomcem: Ten skúpán skúpání (slov.).

Skvasit: S ním nelza nic skvasit, svěsti, poříditi (val.).

Slabavý, trochu slabý (záp. Mor.).

Sľábnút: Voda v řice sľábne, ubývá jí (Zlín).

Slabina, část břicha dole u stehna; člověk má dvě slabiny.

Sladec: 1. svlačec; 2. osladič (Kunštát).

Sľádiť = sľacet po něčem, číhati na něco, aby se mu dostalo:
Co tu pořád sľadiš? (Jicko)

Sľaniť se, chce se mi píti: „Co se ti pořád sľaní“, ptají se toho
kdo pořád vodu pije (Zlín).

Sľávy, blyskavá zrcadélka na věnci svatebním (slov.) = han.
tříslo.

Slepák, slepejš (záp. Mor.).

Sľepák = sľopák, piják (laš.).

Sľepičář, zloděj sľepic a vůbec drůbeže (Prostějov).

Sľepičák 1. prst, ukazováček, též vlezeneč, že jím sľepicím
vogldávají, voldaávají (ohledávají) záp. Mor.; 2. kurník (Žďár).

Sľitý: Jabloň sľitá ovocem, plná ovoce. Byl celej sľitej od
strupů = samý strup (záp. Mor.).

Sľoboda: Pověz ty nam, pachole, kdě je tady hospoda, pro
putničky sľoboda (laš. Suš. 14) = Herberge.

Sľoj, m., vrstva v kameni (val.).

Sľoťúch, slotá, sloták (laš.).

Sľub brať, getraut werden: Ja sem brať sľub ve Sľatině (laš.).

Sľunečník = slunečnice (helianthus) laš.

Sľunečnica, ohnivě sloupy při slunci západu: Večer taka
jasna sľunečnica svitila při sluncu; jařku, už mamy po
pohodě (laš.).

Slunečnice, pl. ř., pilhy (záp. Mor.).

- Sluno, slunce: proti slono (Pavlinov u Vel. Meziříčí).
Slycha: Už je rok, a po něm slychy vidy (Kunštát).
Slza: Nemáme ani slzy másla = nic (Tišňov).
Smažinka kuzlenčí, smažené kozle (Žďár).
Směsika, směska (Zábřežsko).
Smraďa = smraďák, smradlák, smraďoch.
Smrdirobota, lenoch (Jicko).
Smrtit, chodit se smrtňolkou na smrtňou neděli: Děvčata jož posmrtile (Brů.).
Smrtná svajba, hostina po pohřbě svobodného nebo svobodné (Prostějov).
Smutný: Smutná nevím, kam se podět. Jak tam puđu smutná dívka?
Smyk: 1. nehyba, „ene smýčí (táhne) jak smoľa“; 2. pobuda, tulák (laš.).
Smýkat: Ptáci na hnízdo smýčú n. vlačá = dělají si hnízdo (Jicko). Smýká se na mue = anfahren (Zlín).
Sňad, žizeň, jen ve rčení: Býl tam hlady a sňady (Zlín).
Sňatek, obilí na stojato: Prodali sňatky a pole pronajali (Kojetin).
Snést: Snesl voči na dědinó, pohlédł (Vyškov).
Snídaňa = snídaní (Žďár).
Snihovica, voda sněhová (Zlín).
Sobek = sobec (laš.).
Sobný strom, štěpovaný (Jihlavsko).
Sobit: Ten vinohrad sem já sám sobil = založil (slov.).
Sobit si, za své prohlašovati, za své požadovati: On si to sobil se vším činem (val.).
Sobný, arrogant (val.).
Sočit: Posočovali nás, ponoukali, popouzeli (N. Město).
Soľnička, slánka.
Somlat. -mlu: Býk somle (o mumlavém hlase, jež vydává roz-zlobený býk i člověk) Zlín.
Somtaľ sa, sápati se: Netřeba sa somtaľ na člověka pro nic a za nic (val.).
Somtiľ n. somtaľ, těžce oddychovati (Kojetsko).
Sopľáň, usmrkanec (slov. val.).
Sopľiduda, kdo posmrkuje a neutirá si nosa (val.).
Sota. udeření, ictus. od slov. sotil = udeřiti (val.). Též stě. (Jag. Arch. 1888 str. 118.).

Sotonit (int. slov. sotit? srovn. stč. sotny). Usotnil se, unavil se (Roketnice).

Soud: Bel s něm na sódech = měl s ním proces (han.).

Soudit: Žádné mně nesódil = nepomlouval. Posoudili se = pohádali se. Soudili se spolem = vadili se (záp. Mor.).

Soukat, tkáti.

Soumný králík, skotný (Vel. Meziříčí).

Spačovitý kůň, který se vzpírá táhnouti (Jicko).

Spadynka, nedozralé ovoce se stromu spadlé (záp. Mor.).

Spálenka, spálenina na jídle: Jak se vaří při plameňu, to ostavaju na vrchu spaľenky (na př. na bramborech černé, opálené skvrny) laš.

Spánek = spaľ, nádor na trnech (záp. Mor.).

Spaní: Modlit se na spaní = večer (záp. Mor.).

Spara: Byla tam na mostku taková spara (díra), co moh do ní nohu strčit (Jicko).

Spárat: Kočky spárajú a zbuňajú, kde je co zežrat (slov.).

Sparno: parno.

Spatrýhat, shltati, snísti: Co ten ogar spatrýhá! (val.).

Sperechtiť, zkaziti (han.).

Spěrek, omydlek, zbylý kousíček mýdla.

Spěšek, spěch: Běžel spěškem = honem (slov.).

Spéznót (han.) = spajznút (val.), ukrásti, spezák, zloděj (záp. M.).

Spichnout se, seškorpiti se: Spichly sme se s tět-kum (laš.).

Spiknout se: Dyž se oheň spikne = vyjde (N. Město).

Spiksa: Ved proti nám spiksu = brojil proti nám (Jicko). — To je jedna spiksa = spiklá banda (Bzenec).

Spinka, pouto na krávu při pasení (N. Město).

Spisko, místo, kde kdo právě spí, ležisko mimo postel: Zastál sem ho ešče na spisku (val. slov.).

Spłata, splátka (Zlín).

Spodit, všude vlésti, spouzeti, též: spodit hřích, mrzutost v domě (Jevíčko).

Společnata, dvojčata (han.).

Spořitý chléb, černý (val.), = chorý (laš.).

Spopeřit sa: Ký dách ta tam vynes? Ať sa nespopeříš! = nesletíš, nepadneš (Jicko).

Spořit: Tráva spoří = je jí hodně. „Spoří?“ Tážou se těch, kteří něco sklizejí. Musím si ešče neco přispořit = trávy přitřhati (han.).

- Spouzet, hledati něco nedovoleně, hřmotně něco prohledávati:
Co tam spóziš? (han.).
- Spožehovat, snísti: Všecko spožehuje (N. Město).
- Sprasnica, svině oprasená, prasátka chovající.
- Spravedlivé víno = samo v sobě, echt.
- Spravedlivě, věru, vskutku: Spravedlivě sem s tyma koni nemoh ani hnút (Jicko).
- Spraviti krávu = pokliditi. Spravuje voly, nemůže do školy (záp. M.). 2. Spravil si pětítku zelí = naložil (slov. val.). 3. Spravoval sem pohřeb = vyjednával na faře (slov. val.) 4. Spravit se = vyporádat se: Tož co od toho? Ja, nechte toho, šak sa spravime! (slov. val.).
- Srážka, prohloublý járek napříč silnice, kudy voda odtéká; u něho „válek“ n. „základ“ (povýšenina, břížek): Odpočínul si na základě (han.).
- Spražník, spřeženec, společník: Ti sprážníci tam měli v jeho stodoře obilí (laš.).
- Spreha: Pojedu do města sprehó, t. j. pojedeme dva s jedním vozem, každý dá jednoho koně a každý si něco naloží (han.).
- Spríh, spor: Máme ze sosedem takové spríh (han.).
- Spríkat se, zříkati se, vzpírati se, protiviti se: Nespříkaj se! Nespříkám se, že ti to neudělám (Zlín).
- Sprouděný dítě, opařené mezi nožkama (záp. M.).
- Spuďnělé seno, obilí, stuchlé (Zlín).
- Spoušť, příkopka napříč cestou, Mulde (záp. M.).
- Spoušťka: Bože na nebi, tohle je spoušťka = Boží dopuštění (Žďár).
- Spražňovat louku, s jara uhrabovati (Telč).
- Sprysk, voda na cestě nebo na poli rozlitá, v toku stupňovitě zmrzlá (val.).
- Spůsobit: Spůsobil si koníka, sjednal, koupil (záp. M.).
- Spůsobný, úhledný, pěkný: kabát, klobouk (val.).
- Spustek, splávek u struby na mlýn (Vel. Meziříčí).
- Spuščenec, rozpustilec (N. Město).
- Srazit: Srazil ho s toho, Jmd. von etwas abrathen, abbringen.
- Srážet tvaroh (záp. M.; na vých. M. tůžit).
- Srážet se: Vone se srážijó = stydí (Zábřežsko).
- Srážka na silnici, příkopka napříč, aby voda odtékala (Boskovsko).
- Srážka na tvaroh, lis (záp. M.).

Srditý, herzhafft (val.).

Sřečit se: Záleský se o tom sřečil s rychtářem, byl v řeči, mluvil o tom (Žďár).

Srchňatý, naježený: Srst na krávě, na koni byla srchňatá (laš.).

Sručí nohy: Ve dně v noci byl na sručích nohách = k útěku připraven (val.).

Srsteň, srstková halouzka; srstiny = srstky (záp. M.).

Srub, sýpka, hůra (Opavsko).

Srúbek, sklípek na mléko (val.).

Sta = -koliv: Stágo, staco, stágo, stágo, stajaký (N. Hrozenkov).

Stačit: Tá bóřka stačila daleko, šla (Zábřežsko).

Stahařa, Klachel (laš.).

Stáj, půda na seno (Jimramov).

Staruřa, stará, stařenka (jméno kravské, laš.).

Starobytý a novobytý, starobylý (Zábřežsko).

Starý n. janek, při vazbě obilí na poli poslední pokládka; které dívce zůstane, dostane starého muže. Proto se posmívají: Nese Janka, dostala staryho (Prostějov).

Stát za sebe: Ten si stojí za sebe = je zámožný (Jicko); na Zlínsku: Ten je za sebe.

Stativa, pl. n., úzký, malý stav tkalcovský (vých. M.).

Statkovat, pyšnit se, vypínat se: Něstatkuj se tak! Něsmime se na to statkovat = zakládati si. Statkovat sobě = auf sich halten: No, dy tež sobě přece trochu statkujtě! (laš.).

Stejnít se s někým = stejným býti: Věšovci se s nama nesténijó, nemají stejného s námi nářečí (han.). Naša řeč se stění s těšetickó.

Steka, stružka vykopaná na louce n. na poli, aby voda odtékala (Žďár).

Stelnica, stelná kráva.

Stěnovica, stesaná kladka na stavbu dřevěné stěny se hodicí (val.).

Stěr, něco rozetřeného: stěr tabáku.

Stežka n. stežnik (záp. M.) = chodník (vých. M.).

Stínat ruce, zalamovati (záp. M.).

Stlaňový hnůj, z lesního listi (laš.).

Stlat se: Jož se stele taky k nám = chystá se (záp. M.).

Stlůščá: Zařvál jak noha stlůščá = velmi silně (val.).

- Sto: Ten kluk stojí sto peněz = mnoho (Vyškov).
- Stojačka: 1. obilí růstlo na stojačce = na stojato (slov., val.).
2. kytka, již mají mládenci o svatbě (laš.).
- Stoják, vysoký les, který dlouho stojí (Brň.).
- Stojan, dřevo (stojatá trouba) kterým odtéká voda z rybníka (Kunštát).
- Stojka, postavač, lenoch (slov.).
- Stojmem, stojmo, stojacky (laš.).
- Stonat, stonu = sténati.
- Stonavý, churavý (Zábřežsko).
- Stončit se: hósata se stončijó, dostávají stonky, peří jim vyrůstá (han.).
- Stoupat: Dyby jenom stǒpali po jeho slovech = kdyby ho poslechli (Zábřežsko).
- Stramať se koho, báti se (laš.).
- Strana: Byli tam z drugej strany: helveti (mluví-li katolík, a naopak). Stranama = v okolních dědinách (Brň.).
- Strápec, malý chlapec (Jevíčko).
- Střásnit se: Bode se pořád střásnit jak kohót (záp. M.).
- Strěný (han.) = šerčný (slov.), třelý, do něčeho smělý.
- Střebovat, spotřebovati: To všecko střebuje se v domě (laš.).
- Strejštitý, vrchovatý: míra, nádoba (Telč).
- Střet: do střetu íť komu = naproti (val.).
- Střelák, zub třenovní (han.).
- Střenko, násadka, krátké ozdobné bičisko (záp. Morava).
- Strhnout: Ponáhlej sa, ať to do večera strhneš = doděláš (slov., val.).
- Střihnout: Dneskaj střihlo misty jak sa patří = sprehlo (Jicko).
- Střislý, hubený: kráva (záp. Mor.).
- Stříštit se: Řeka se stříští = chytá led (záp. Morava) = stříní se (val.).
- Stříž (ovci) = stříhání (slov., val.).
- Střížit: Voda stříží = stříštit (Brň.).
- Strk: To je jakýsi strk = na nic člověk (Přerov).
- Strmišćena, strnisková jetelina (han.).
- Strnadit, dávatí něco na vysoké nepřístupné místo: kde pak ses vystrnadil? dybys tak spad! (Kunštát).
- Strněná žaba = ropucha (záp. Mor.).

Stroboul, strbouleček, starý zákrsek, sešlý stromek (záp. M.).

Strojena, ženská, která se ráda fintí (val.).

Strzub, žebřík u jeslí neb u koryta, za který se dobytku píče dáva (laš.).

Strop č. (Dačicko).

Strojit trávu, trhati: Trávu strojíme do koše (Dačice).

Strouhátko (ô) na perník, strôhadlo na zeli (Jevíčko).

Stroumat se, ostýchat se: Nic se nestróměte! (han.).

Stroponit něco, int. slov. stropiti (záp. Mor.).

Strožěna = ostružina (Vyškov).

Strž, „jak se včel říká: stav“ (slov.) t. na řece.

Stůha obilí = stoh (záp. Mor.).

Stukať, sténati v nemoci (laš.).

Stvora: hleďte si stvoru! když někdo malý a slabý hodně láteří a se v před dere (Jicko).

Stýskat se: Stýskalo se mi tam chodit, nechtělo; na vých. Mor. stíhalo se mi.

Styk, vaz: zlomiti si styk (laš.).

Sudík = surdík, komůrka, nízká světnička.

Súch (söch), suchý strom (han.).

Sucháč, sucháň, suchoun, suchý, hubený člověk (slov.).

Suchomeř, přezdívka hubenému (Jicko)

Sulčivý, člověk zlé huby (Jimramov).

Sumtať: Žere, tak sômce, kráva plnou hubou (Jevíčko).

Sumtit, těžce oddychovati (Jevíčko).

Suntit: Péro (pokažené na harmonice) suntí = křapí (z. M.).

Sunuť = sanuť, saň (han.).

Súpurlivý = súporný, urputný (val.).

Súrať: Ať už mi súrať! (laš.) = nahánělo.

Surovizeň 1. sychravý čas. 2. syrové dříví (val.).

Súš, voština.

Suška, sušica, 1. suchý strom, 2. žena, která nemá děti (laš.).

Sušina, suchá půda; op. mokřina (laš.).

Sušný, sušící: Na vesno vzduch už je sušnější (slov.).

Suvka (ô) na peří, spodní cicha (Jevíčko).

Sužovat: Už ňa s tým nesužuj = netrap, dej pokoj (val. slov.).

Svačina, hostina, kterou vystrojí „úvodnica“ kmotrům po úvodě:

Krumlé dělají temu malému svačinu (Jicko).

Svačínat = svačiti (Žďár).

- Svaďat, tlachati: hlópy svaďání (záp. Mor.).
Svaďbiť se, svatbu slaviti, o rodičích ženichových n. nevěstinych: V úterý sa u Bazalů svaďbiľi (val.).
Svalit: Svalil jeleňa = zastřelil.
Svátek: Dé se (si) svátek = dej mi pokoj (záp. Mor.).
Svatojáanky, malé studánky, jejichž zřídlo trvá od jara do sv. Jana, potom vysechne (slov.).
Svávoľa, svévolný člověk (slov.).
Svěcená voda: Nepomože ti odtůď ani svěcená voda = nic.
Svět: Měly s ním ony tři světy = velkou potíž (val.).
Světiti sa s něčim: Nebudu sa s tebu světiti = dopalovat, čstářat (Jicko).
Světlo, příkopa u silnice (Boskovsko). — Děvče jak světlo hezky (Zábřeh).
Světovať, na světě býti, žiti, světa užívati: Je nemocna, ona už něbudě dľuho světovať (laš.).
Světýlko, svatojanská muška (záp. Mor.).
Svině, pařez, na němž se dříví štípe (Jevíčko).
Svinstvo, coll. = svinský dobytek (záp. Mor.).
Sviselní okno, ve svislích.
Svižďola, běhula, toulavá ženská (han.).
Svobodnica, svobodná ženská (Žďár).
Svor = 1. vor (záp. Mor.); 2. svornost: Jsou do svoru (Brň.).
Svůj: Já sem svůj = samostatný hospodář (laš.).
Synča — aťa, dítě, syneček: Já sem temu synčafu hrubě přaľ (laš.).
Sypka, cícha (Žďár). Jinde je sypek peři v peřině; sypovina = látka na spodní cíchu.
Sýpnout: Ani nesýp = nedechl (Zábřežsko).
Syroviť, býti syrovým, rozpustilým, páchatí nezbedu: Ona syroviľa (laš.).
Syrovizeň, syrové dříví: Doněšla na hřbetě take syrovizně (laš.).

Š.

- Šabalka, vězení (han.).
Šábřit, šukati (Třešť).
Šagá = šak já; tak i: šagu = šakju, tagu = tak ju a p. (val.).
Šáchor, rohožka z rákosí na pokrývání vozů (val.).
Šáchorka, láhev rákosím n. štípaným proutím opletená (val.).

Šachuľa, kdo na obou ramenou nosí, obojetník, Zwischenträger,
Klatschmaul (laš.).

Šajtovný, šikovný: Tě se šajtovně k temô! (han.).

Šalouch: Dělá šalóche = je pyšný. Dělá se z něho šalóche
= blázny, „šoufky“. Te šalócho! = blázinku! (kdo se dal
obalamoutit) (záp. Mor.).

Šamořit: 1. padělkovati, šukati (záp. M.). 2. temně zníti: A co
to tam šamoří v té naší zahrádce? Gajduje tam gajdušek seďa
na kadlátce (Suš. 614.) 3. míhati se = šemořit se (slov. val.).
4. baviti se, hráti si: Dítě se šamoří samo nadvoře (Jevičko).

Šamšík, podlouhlý, slaměný košík = sotor (Jevičko).

Šapcovat, prohledávati kapsy (Třešť).

Šarapóch, zadní přička na saních, na které se stává (Jevičko);
slov. šarapatky.

Šarmitať, rozháněti se něčím (= šermovati) laš.

Šástať někoho s řečum, jizlivě popichovati (Jicko).

Šastit sa: Sem sa na tých volkech šastil = ofkl, ošdil (Jicko).

Šáší: 1. palaší, rákosí (slov.). 2. roždí: Chodí na šáší do lesa,
nese šáší z lesa (Jevičko).

Šášina, tráva ostřice.

Šatnatá řepa, uvnitř dutá.

Šatřit se koho, štítiti se, vyhýbati se komu: Každý se mě
šatřil, aby mi nemusel nic dať (laš.).

Ščagel, klacek (Brň.) = ščakél (Kunštát).

Ščavík, ščadlík, ščovík (Kunštát).

Ščekuľa, štekavá ženská, hubačka (laš.).

Ščep = jabloň (záp. Mor.)

Ščepetka, špetka (Brň.), ščepitka (Dačice).

Ščepka, špetka (Tišnov).

Ščepohlavá husa, s černou hlavou (Jersín).

Ščepovat komu co, vyžvatlati: Už mu to všecko vyščepoval
(Kunštát).

Ščerbatý na Třebicku a dále na západ neznají, užívají za ně
zubatý a p.

Ščerchat, ščerchnout, rasseln: Ščerchál klíčama. Peníze mo
ščerchale. Ščerchla křidló (záp. Mor.). = hřkat (vých. M.).

Ščerchula, žena, která všecko „vyščerchá“, vyslepičí (Kunštát).

Ščerkotka, hračka dětská: dutá, dřevěná koule na topůrku,
v ní trochu hrachu nebo kaménky (záp. Mor.).

- Ščetka, kůl, „jehla“. Má-li se stavěti budova, kde není pevného základu, vrážejí se ščetky do země a na ně se teprv staví základ (Loštice).
- Ščička, trapeček na val. vestě.
- Ščihlit se (ščihlět), štířiti se: Pořáď se temo ščihli (han.).
- Ščimrať, syn. žuchlať, glimať: Ceľy děů ščimře = pojídá krajíček za krajíčkem (laš.).
- Ščíplavina, štíplavá chuť: Seno nevysušené dostane ščíplavinu (laš.).
- Ščírka, ještěrka (Přerov).
- Ščív, coll. ščíví, ščovik (vých. M.).
- Ščudlat, 1 špilhat, škaredě n. bez potřeby řezati: Děti rády ščudlají (N. Město). 2. (iter. ščudlikat), klepati na kliku, aby otevřeli, když je zamčeno (han.).
- Ščuhlit se, smáti se; ščuhlena (ščöhlena), děvče smíšek (Prostějov).
- Ščuhrat, vysychati, trouchnivěti: Posečte tú otavu, šak už to neporoste, bude to ščuhrat leda. Vyščuhraný chléb = okoralý, vyschlý (Zlín).
- Ščukat, škytati: „No počkej, šak ti bude drščka ščukat“, když někdo jda do pole nebo přes pole, nechce s sebou vzíti jídla (Jicko).
- Ščůla, járek po dešti (Třebíč).
- Ščulcovať sa, uskrovňovati se: E, nebudu já sa ščulcovať, tak sa s tým štuľcuju (val.).
- Ščulingat, skákati o jedné noze (Brň.).
- Ščouplý, štíhlý, hubený: Tě pšeńce bôdô ščóply = chudého zrna (han.).
- Ščôřánek, skrojek chleba (u Prostějova).
- Ščurnej, bujný: Na štědrý den dáva se kohoutovi česneku, aby byl „ščurnej“.
- Šebinkê (šibanky, šibenice), část trakaře nad kolečkem na zad zahnutá (Prostějov).
- Šefrán = šafrán.
- Šemořit, šimrati: V noci mne cosi šemořiło za koleno (slov.).
- Šepelit, šeptati (laš.).
- Šepľat, -plu, šišľati.
- Šeredit se s někým, hádati, křičeti, hašteřiti se (Jevičko).
- Šetľina, šetľinka, suchý, hubený člověk: Taková šetľinka (laš.).

Ševcůvka, ševcová (záp. M.).

Šidařa, kdo šidí (slov.).

Šija, vchod do sklepu. V šiji bývají hrnce s mlékem.

Šílený: kůň = divoký (N. Město).

Šípat 1. špiniti: Zašípała si sukničku. Ty si šípál, já sem prała (val. laš.). Odtud: ušípané = prase (vlastně ušpiněné dobytče). 2. (šěpat) vískati, hledati vši (Zábřežsko).

Šíplít se, štířiti se, usmívati se. — Šíplenka, ženská, která se šíplí (Kunřát).

Šírat se, šeriti se: Než se šíralo, bele sme jož na cestě (záp. M.).

Šířeba (šě-), šířka velkého rozměru (Jevíčko). — Šířava, jm. místní. rovn. dálava, veliká vzdálenost.

Šiškoň, kdo má tuze naduté, „šiškaté“ skráně, jako by za nimi šišky (knedlíky) měl (Přerov).

Šišvor, slepená v tvrdý chumáč vlna (val.).

Šít: Cosi se na vás šije = chystá. Už se všelico proti němu šilo.

Šízavý, šidlavý: nádoba, která vypadá, jako by více pojala než skutečně pojme (Slavkov).

Škamrat, louditi, žebroniti (Jevíčko) — slov. reptati, domlouvati někomu: vyškamráł mu.

Šklebna, žena, která se ošklebuje.

Šknuřit se, upejpati se: Tohle je nevěsta! Ta ví, co chce a nešknurí se (Žďár).

Škobřa, ohnutý nůž s dvěma držadly na odírání opařeného vepře ze štětín.

Škobrc! a už letěl.

Škodovat, míti škodu: Škoduju 5 zl. (Zlín).

Škrabák, kusý, useknutý, starý srp na trávu (han.).

Škrabat. Slováci „škrabů“ jenom zemáky, jabka „krůžlů“ (krůžlat), Hanáci „škrabajó“ i jabka. Škrabek (han.) kruželka (slov.), oškrabaná slupka s jablek.

Škračit, škvařit (vých. M.).

Škraka, rozškracené (rozpuštěné) slaniny se škvarky (s oškvarkami, val.).

Škralupina, škraloup (Přerov).

Škrabal = škarbal, stará obuv (Jevíčko).

Škrabala, kdo při chůzi nohy vláčí.

Škraň, tvář, lice: Ten má červený škraně. Polóbil ho na škraně (han.).

- Škrančet, plačtivě prositi, ošklebovati se: Co pořád škrančíš?
(výeh M.).
- Škrát, sněhový škraloup (val.).
- Škrčēt: látka trhaná škrči.
- Škrk, škrk označuje zvuk, jež působí látka trhaná. Škrk ven
= ten tam (slov. (val.).
- Škrékat, škréknūt, křičeti 1. o slepici skřečící; 2. o člověku:
Škrékl na něho. Neškrékaj na mňa (slov. val.).
- Škrhelec, ornice smíšená s „kaménčím“: Ve škrheleci sa rodá
sypké kobzôle (Jicko).
- Škríp, kosinka, husí křídlo (val.).
- Škrně, -ete, škrňátko, malé, nevyspělé dobytce, zvláště prase,
sele (záp. M.).
- Škrnět: Děto ji tam škrnělo = plakalo (laš.).
- Škrobať, škrabati zemáky syrové; oškrobiny = oškrabané slupky.
- Škronět, šklebiti se, natahovati moldánky, „škróna“ (Jevičko).
- Škrontat: malý ve velkých botách škrontá (Brno).
- Škrpať, obuvi silně o zem třítí. Odtud: škrpaný (tanec) =
valčík: Zahrajtě nam škrpaného (Jicko, laš.).
- Škrpaľa, kdo nohy vleče, smýká (Jicko, laš.).
- Škrtúsit, intens. škrtit (slov.).
- Škrubka, organtin (Brň.).
- Škruntý, velké, roztrhané boty (Jevičko).
- Škrut, kra ledová (han.).
- Škrutať se, třítí při chůzi obuvi o zem z lenosti: Co pak te
se tak škrótáš? (han.).
- Škrůť, drobounké kůstky ve vařeném mase (val.). Nemám ani
škrůtiny šlanin.
- Škutatý list, chlupatý (škuť, kudly) val.
- Škvět: Sádlo škví, když se skvaří (Jevičko) = pšká.
- Škvrkat se, scvrkati se (N. Město).
- Škvrnět, winseln, wimmern: To děcko pořád škvrní; odtud:
škvrně.
- Škvrzať: zmrzlý sníh škvrzá pod nohama (Jevičko).
- Škymrat = škemrat, žebroniti (N. Město).
- Škyra, puklina, štěrbina (záp. Mor.).
- Šlahún, dlouhý omlád z kmene vyrostlý (Jicko).
- Šlak n. člak: 1. šlepěj (záp. M.). 2. Šlaky, okrajky sukenné:
šlakovy bačkory (Vel. Meziříčí).

- Šlakovat koho, stopovati (záp. Mor.).
Šlápota = šlepěj (Žďár).
Šlažit, ušlažit bičem, šlehnouti (slov. val.).
Šleta, břidlice (laš.).
Šlechtit se, dařiti se (o drůbeži): L'etos se nám drůbež málo šlechtí (Zlín).
Šlohař, dílovedoucí v „dílňě“ (venkovské olejňě), dokud bývaly (Prostějov).
Šlichta u dobytka, když druh druhu při trkání chlupy sedře a kůži prodře (han.).
Šlinec, šlehanec od biče (N. Město).
Šlůček, nálevka z rohu, jíž se nadívají jelita (Jevíčko).
Šloupnout, šlápnouti (Jimramov).
Šlová putna, Hängebutte (laš.).
Šmatlat, paškati; vyšmatlaný bot.
Šmatrcha, n. šmatera, kdo stále klopýtá, do všeho vrazí (záp. Morava).
Šmidka chleba, skyvka (slov.). Srovnati jest sloveso „ušmignút“ = ukrojiti.
Šmiheľ, -hľa, bič (laš.).
Šmikaná, hra na schovávanou (Brno).
Šmikó, šikmem (han.).
Šmikuranda, špatná ženština (Jimramov).
Šmižný, svižný, ohebný: prut (Jicko).
Šmuk = aksamitka (v. t.).
Šmúr, špína na šatech (laš.).
Šmurač, kdo „šmúrá“, špatně píše, kreslí a p. (laš.).
Šmúrať, šmurygať, špiniti (val.).
Šmytec, smyčec (N. Město).
Šňůrka: Ten z toho má také šňůrkó, výdělek, profit (Jevíčko).
= pantle (Věřovice, Jicko).
Šomtat se, loudavě jíti; šomta, kdo se šomtá (Kunštát).
Šoplstat se: 1. brouzdati se (N. Město). 2. Volné rukávy košulí, tak sa jim šoplstały kole ruk = volně se otíraly (val.).
Šotřcať někým, chopiti jej za prsa a k sobě a od sebe jim strkati (val.).
Šotřňát, hrabati se, ubíratí se: Šotřňál dál na horní konec dědiny (val.).

- Šoukat fazole do důlka, šprtát (záp. Mor.).
- Šoulek, prst z rukavice (han.).
- Šouplý (ó) = ščóplý, útlý, malý: noha, obratný: šóply
dívče (Jevíčko).
- Špajdať, šmatlati, šantati nohama (laš.).
- Špajdavec, šmatlanec (laš.); špajduľa (o ženské).
- Špara, skulina, prostor mezi dvěma staveními, zcela těsně
k sobě nepřiléhajícími (val.).
- Šparák, drát na cídění dýmky.
- Špatit, hyzditi: Ten obrázek kostel špatí.
- Špejlek č., špélek han., špilek slov., val.
- Špeňár, největší hřebík do desek.
- Špeněk, švih vyrostlý z kořene, zvláště švestkového (Zlín).
- Špeta 1 spojené konce prstů, 2. co se mezi spojené konce
prstů vejde: Zašlo mi za pahozty, nemožu ani špety
udělat. Přidajte ešče ze špetku! (slov. val.)
- Špičák, silná motyka na štěrk a lámání kamene (N. Město),
jinde zvaná kylhof n. krompáč.
- Špičky, sirky (Zábřezsko).
- Špihólet chléb, nerovně krájeti (Brň, jinde: špihlat).
- Špichél 1. trn špidlatý (Zábřezsko). 2. hůl s příčkami, na níž
se udí maso v komíně (Jevíčko).
- Špinit, pomlouvati.
- Špiran, dubinka (han.).
- Špižek, dřevěná nádoba na sýr, dole širší než při vrchu =
faska (Jevíčko).
- Špižárně, skříň na potraviny (Jevíčko).
- Špechtať, pleskati, plkotati; šplechtat se = chlemtat se,
smáti se při mluvení (Jevíčko).
- Špľhanec: Pľuh neuorál nic hľiny, ostál špľhanec (Zlín).
- Šplôchtat se ve vodě, blátě, šplíchatí, brodití se (Jevíčko).
- Špračka, hračka (han.).
- Šprňat sebú: házeti sebou: Rak sebú tak ve vodě šprňál
(Zlín).
- Šprtať jabka, škrabati nožem, jako dělávají bezzubí (han.).
- Šprtaľa n. šprtavec, kdo šprtá nohama, šmatlavec (laš.).
- Špruchel = šprušel, příčka žebřová (Jicko).
- Špluchtanina (ó) = šplcôhta, polévka ledajaká (Jevíčko).
- Šprýňat = šprňat: Ryba šprýňala, mrskala sebou (val.).

- Špunit se: 1. venku se špuni, je mlhavo, poprchává. 2. Špuni se = natahuje kedy (moldánky), pláče (záp. Mor.).
- Špuněk, ob. pl. špuňky (han.) = šubry (slov.), šišvorce od bláta sespod ženských šatů.
- Špuůkať, ušpuůkať sukni.
- Šreja: Držel v ruce kameň trochu šrejů = šikmem. Ve svi-slách je k vrchu šreja (Zlín).
- Šršůák = sršeň (Drahany).
- Šrůtka, dlouhý kus masa uzeneho po délce rozpůlený, tak že oba díly jen na tenším konci souvisí, aby se mohla šrůtka pověsiti (slov., val.).
- Štabárat, štabarcovat, působiti hřmot, zvláště přehazováním hřmotičích věcí, na př. na komoře. Co tam pořád štabárá? (Zlín.)
- Štabarc. hřmot (Zlín.)
- Šťakel, klacek (Jimramov).
- Štebel (něm. stabel) = šprušel (něm. sprosse) na žebři (laš.).
- Šteník = štyňko, má 10 pásem, pásmo 40 nití, 30 pásem je předynko, 60 šteníků je štuka (Jevičko).
- Štipek: Nemáme štipka chleba (Jevičko).
- Štok, dlouhý, úzký stůl na kozlíku ve vesnických hospodách.
- Štragať sa n. štrachať sa, s nějakým břemenem po neschůdné cestě namáhavě jíti (slov. val.).
- Štramlať sa, namáhavě se vléci (o churavém a p.) val.
- Štrnkat, žďarat, štourati: Štrnkali do toho (záp. Mor.).
- Štula, podkop na roli, aby voda odtékala (záp. Mor.).
- Štulísat, dopadati na nohu, kulhati, klátivě choditi (Kunštát).
- Štvrť (han.) = píd.
- Šudořit, vrzofit: Tak to enom šudořilo, jak dyž muzikant žmořišmigeč kolofónyjů (Zlín).
- Šúchať, třiti: ošúchaný kabát = obnošený (laš.).
- Šuchtačka = šukačka, loudavá n. nepatrná práce po domě, úklid a p. (val).
- Šukat, fazole do důlka postrkovati = šprtat (Jevičko).
- Šulařka, pokladnička s dírkou na vybírání příspěvků peněž-ných (Brů.).
- Šulistka, zakrnělý plod (záp. Mor.).
- Šumelilo se = chumelilo (Zábřeh).
- Šumplica (šompľeča), metelice (han.).

- Šumtaná práce = soukavá, loudavá (Jevíčko).
Šupat, hodně jisti: Našupál sa (val.). Šupaňa, žrádlo praseti ze šupek pohančených a zemáků.
Šupina z ořecha, z vejce = skořepina (Zábřežsko).
Šupkat, šoupavě choditi. V tech papučách se faň šupká (Zlín).
Šuplstat se po zemi, soustavě se posouvatí (Kunštát).
Šurp, lupinky kůže ve vlasích; na o voci ruda, šurpivé jabko, šurpáň.
Šury: Chodil šury mury = sem tam (Jicko).
Šurý, šilhavý (laš.).
Šustinky z ořechů = skořepiny (od Šumberka).
Šustka, živé, lehké děvče (han).
Šustky, pl. f., kroupy ledové (záp. Mor.).
Šuša, nepořádná ženská (záp. Mor.).
Šušat, šuškatí, šeptatí (laš.).
Šušňák, kdo loudavě práci koná (val).
Šušnit sa s něčím, piplati se (val).
Šutky, dudy; napitý jak šutky (val).
Šútořica, vánice tvrdým sněhem drobným (val).
Šúvarina, plevel ve vymláčeném obilí; nečisté obilí je sama šúvarina (Březová uh).
Švačka, švadlena (laš.).
Švajdat: Než on se přišvajdá! rozšvajdaný, švajdavě chodit: šmatlavě, kolébavě (Jevíčko) - slov. val. gľajdat se.
Šválat: Tak se to švála v hubě jak šiška = dělá švaľky (žvance) laš.
Švaľek, svalená částka nerozdělané mouky v omáče n. ve chlebě (val).
Švaľka = švadlena (laš.).
Švancara, palice (od Velehradu).
Švandračka německá, nesrozumitelný jazyk cizí.
Švandrčit, švandrkovat, mluvití cizím jazykem neznámým nebo vůbec rychle, nesrozumitelně.
Švejhat, šmatlat: sešvejhané boty (N. Město).
Šverc, pašer.
Švih, ocas hověziho dobytka (Jevíčko).
Šviholit, šveholiti, štěbetati, hovořiti (záp. Mor.).
Švihovec, březový prut na děti.
Švihýcnút, int. slov. švihnúť, uhoditi: Švihýcť měchem o zem (val).
Švrně -ěte, malé dítě (Holešov), jinde škvrně.

T.

Tahák, tahadlo u pumpy (Jevíčko).

Tahnút: Už ně tahne na padesátý (slov. val.); olej, burčák = lisovati.

Tahoun, smyčka u boty, za kterou se bota na nohu natahuje (Jevíčko) = natahač (Zlín).

Tajak = tak jak (val).

Tajový čas, Tauwetter (laš.).

Tak, bez toho: Šak po něm tak nic není (val).

Ťakviť sa, obliskovat se: Zpoza hory slúnko už sa takví ve mhle. Mach sa enem trochu takvíť mezi stromy = značil v nejasných obrysech (val).

Tafiga, dvoukolový vozík (val).

Ťampať se, ťapati, šmatlati se po mokřém, na př. po mokřé roli: Ten ťampaľa, kde se tam zas ťampa (slov.).

Ťaňatať se, -cu se, potácti se (laš.).

Tantery, pl. f., Spielmarken (Třešť).

Taran, beran na zarážení kolů (laš.).

Taras: 1. chvojí: Šle na taras do lesa (Zábřezsko); 2. Zeď ve studni, podezdívka zahrady, pole na stráni (Jevíčko).

Tarazgat = taráňat, pokřikovati (val).

Tarča: Natahuje tarču = má hubu na pekáč, pláče (Zlín).

Tarčit se: Proč se tarčíš? = durdíš? (Zlín).

Tartas, hluk (záp. Mor.).

Ťaťuchy, pl. m., klechtanice, nedobře připravované jídlo: Take ťaťuchy ja nerad (laš.).

Tažitý kameň, podlouhlý.

Tejcit, dychtiti, toužiti: Tejčí do domova (N. Město).

Tejdenek = týden: Před tejdenkem, v tejdenku (Jemnice).

Téka (týka, tyka), tyč chmelová (han.).

Těľatník: Kráva má cosi v těľatniku, Gebärmutter (laš.).

Těľesnosť, enf. ženská hanba, jako „přirození“ mužské (laš.).

Těľúch, telátko (přezdívkou), hlupáček (laš.).

Temno mluvit, šeptem.

Ténka (týnka), tyčka (záp. Mor.).

Tenko, málo: Po tenku jich tam bylo. Máme peněz po tenku.

Tenký hlas, vysoký (op. tlustý).

Tepló: Rybník se loví na tři tepla = každý třetí rok (Telč).

Teplý, bohatý: To je teplý strýc. má nekerý tisíc.

- Těr, rybí semeno (ryby se třou).
Těřazg, drobné, ostré kamenčí (val).
Terazky = teraz, nyní (laš.).
Terš, f. —e, tíže (záp. Mor.).
Těžko: Varaj (vari), bo mam těžko (t. j. nésti, vesti), těžko nesu, vezu (laš.).
Tichopad, tichošlápek (laš.).
Tichý: Byl sem s tichú dušú = ani sem nedutal (Zlín).
Tíña = tín, stín: Chodi jak tíña (laš.).
Tíniř: Jak je ke štvrtéj hodině, tož tam už tíni, je stín, slunce nesvíti (slov., val).
Tížít se: Bože, netíží sa mu ešče na staré kořena = práce mu není obtížná (Jicko).
Tkanice, krajky (Slezsko).
Tlapor, roztlápaný, široký kravinec n. krombožinec (laš.).
Tlaskomina, laskominy (Telč).
Tlipat: Vápno tlipe, t. j. když se hasí dělá: tlap, tlap, tlap! (laš.).
Točeniça: 1. točení, 2. Ringelspiel = točák (val).
Točeniçe u dveří, panty, na nichž se otáčejí dvěře (Čidružice).
Tohnat se (záp. Mor.) = téhnit sa, (slov. val.) tlačiti se.
Toli = tolik (han.).
Topit máslo, vyvařovati, rozpouštěti (vých. Mor.).
Toporo, držadlo u lžice (Jemnice), u Želetavy: pořišče.
Toto: Lidé by se chystali set, a toto nechce přšet. Dyž toto pořád přši! (Zlín).
Tótry, troud, práchno: Dřevo suché jak tótry (Jevíčko).
Tpať, cpáti: Tpaľ po plnej hubě (laš.).
Tragat někoho někam, strkati (han.).
Trak: V traku nějakým musela bét = v nebezpečenstvju (Zábřežsko).
Trášna, třepení, charpie (laš.).
Trást se: Ta pověst se pořád trášla mezi lidem = kolovala, udržovala se (Zlín).
Tratit: Nádoba tratí = teče, je puklá (Kunštát).
Trávit: Tam se dobře trávi = jí (Žďár).
Travřena, trávnice, travařka, Grasmagd (han.).
Trdloň, člověk hloupý „jak trdlo“ (slov.).

- Trerependa, povídavá žena (záp. Mor.).
Trhař, kdo žene voly na trh (Dačice).
Trhovisko, tržiště (Zlín).
Try (trý): Ani steblo na try nepřeloží (Telč).
Tříny, zbytky od krmení koní na cestě (val.).
Tříška, dračka (záp. Mor.).
Tříšlo n. stříšlo, ozdůbka ze žlutých drátečků na pentlíku nevěstině (han.).
Tříšť, led s vodou (záp. Mor.).
Trkačka = kráva (potupně). Má ve chlivě než jednô trkačkô (Prostějov).
Trkat: Trkało ho dobré bydlo.
Trklý, podnapilý (val.).
Trmat se, trmácti se: Nebylo třeba toho dařekého trmání (val.).
Třnec, mladý trnový (švestkový) stromek (slov., val.).
Trnovec, trnový prut.
Troch n. trôk, drak (Zábřežsko).
Trořit se, drobiti, rozpadávati se (laš.).
Trombasa: Te trombaso = troubo (Brň.).
Troponit, tropiti: Otec to netroponil, t. nekouřil (Dačice).
Troudňik (ô) 1. trubec včeli, 2. škatulka na sirky (za stara na trouď) Jevíčko.
Trpce: Já su doma trpce = mně je trpko (N. Město).
Trpět: Já jenom vo to trpím, aby . . . = usiluju (Kunštát).
Trtat, trckat, trekem běžet, trippeln (val.).
Trtoň, blázinek, střestěnec (Jicko).
Trtožit sa s kým, tahati, trhati (val.).
Trubkovat pole, drenážovati (Zlín).
Truc s gen.: On je truc toho a toho = právě takový jako ten a ten (slov., val.).
Trudit: Pořád mu trudí je nevrlý, nespokojen. Což ti trudí? (han.).
Trudka, trudovatá žába, ropucha (N. Město).
Truchlenka, osoba upejpavá, nemluvná (Slavkov).
Trut, trubec včeli (vých. Mor., Slezsko).
Trvácnost = trvajícnost (od Bzence).
Třížit, smlouvati: kúpila netržený hrnec (val.).

Tržkať ovce, rozdělovati. Když pase jeden ovčák několika hospodářům ovce, přizene ovce před statek, z kterého některé jsou, volá: trž, trž, trž, trž! Ovce z toho statku samy od stáda se oddělí a domů pospíchají (val).

Tudlíkat: Tudlíká na tudlíkačku, píská, hraje (posměšně)
Zlín.

Tuchnúť: Ve sklepě tuchne = cítit stuchlinu (slov., val).

Tulačit sa int. slov. túľat sa (val).

Tulaj, násadka k dlátu (Lukovany).

Tuľaja, Tölpel (laš.).

Tuľčatý: kyj, kůl, sochor, co je zakončeno do tupa jako tulec (laš.).

Tunka, lněné semeno (Třebíč).

Ťupek, kousek, drobet: Nemám ťupka pole; ťupinek, drobinek (Jevíčko).

Turčinka, vonička (kytka) z mařího listu, čibru a šalfije.
(Brod).

Turnit se, dychtiti: Býl všecek sturněný, dychtiv, co by už tam byl (Zlín).

Ťuýk = ťuhýk, sejček (val).

Tuze han. a záp. Mor. = velice (vých. Mor.).

Tvrđina: Ja nejsem taka tvrđina, tak tvrđý, necitný člověk (laš.).

Tvrđý: Dnes je tam tvrđý mráz. Byla už tvrđá tma, dyž sem šel s pole. Býl tam do tvrđý tmy. — Tvrđá daň = přímá (Třešť). Je tvrđý na učení. Tvrđe obilí = žito a pšenice.

Tvrzení, kšandy u trakaře (han.).

Tyčka záp. Mor. = žrd n. žerď (vých. Mor.).

Tylec na sekyře, motyce atd, část při topoře opačná k ostří, již se zatlouká.

Typle, trámy na strop (Jevíčko).

Tyřit, běžeti: Ale musíš hodně tyřit. Nono, to ja tam přityřim = doběhnu (laš.).

U.

Ubezdušit (hobezdošet), zabiti (záp. M.).

Ubezoumit (ubezhōmit), ukonejšiti, uchlácholiti (Kunštát — Jevíčko).

Ubohý: chwála, pýcha, t. j. toho, kdo se nemá čím chlubit, pyšniti (Jicko)

Uboží: Lecikdo krejcar si uboží = vyprosí, vryptá (laš.).

Ubytá: Je to na ubytí = ještě to „ujde“ (geht an!). Bylo s ním ešče na ubytí = „k vydržení“ (auszuhalten) val.

Úcta: Hospodář nalil a podával úctu = zavdával. Úcta po funuse = počastování (Žďár).

Ucupánek (hocopánek), malé dítě, které se učí chodit a mnoho se unaví = ucupá (záp. M.).

Učáchaný, ubroděný, ucouraný (laš.).

Učík, ujec, vepřový žaludek (han).

Účinnivý člověk, úslužný (Kunštát).

Učkat někoho, čekati, až odejde: Učkal je = jak odešli, vlezl do stavení a kradl.

Učnica, Lehrmadel (Přerov).

Udatný (odatně), hrdý (Zábřeh)

Údělek (hódělek) 1. habitus, vzrůst: Ten má pěkné hódělek.

2. učarováno: Máme hódělek = krávé uděláno (záp. M.).

3. lajdák (Zábřežsko).

Údoj, vydojení, mléko na jedno podojení vydojené: ranní, večerní údoj. Kráva dá tak s mas na údoj = na jedno podojení (val).

Udřet sa na někoho, osopiti se (val).

Ugrabaný, grabatý = nešikovný, neobratný (laš.).

Uhampésat se, utahati, unaviti se (Kunštát).

Uhanbit se: Já sem sa uhaňbila temu = zato zastyděla (Pomoraví slov.).

Uhel, socha, sloup v parkaně (Jevíčko).

Uhľazkaný, uhľazený (laš.).

Uhľisko, místo, kde hořel oheň, na př. na poli (Zlín).

Uhnout něco, ukliditi: Uhnuli dřevo (Zábřežsko).

Uhodit se: „Budě přšeť?“ „Kdo vi, jak se ešče uhodí,“ t. j. bude-li, či nebude, jaká bude „pohoda“.

Úhorovat, úhořit pole, nechati úhorem.

Úhrabečnik (hóhrabečnik), hóhrabečně koš (Jevíčko).

Uhřasnút se, uleknouti se.

Uhrazit sa, uleknouti se (val).

Uhrdlit se, uškrtiti: Ptak strčil hlavu do putliny a uhrdlit se (laš.).

- Uhýlit se (óhčlet), ztratit se, na zmar přijíti: Óhčlčl se na vojnč. Kačena se nám óhčlčla (han.).
- Ucházet: Cesty mu ucházelo = ubývalo (N. Město).
- Úchmatek = uchýtká: Dělán to enom tak na úchmatek, t. j. tehdy, když zbude chvílka od jiné práce (val.).
- Uchmúlit sa, uchmuľovať sa, usmáti se potutelnč: Švagera sa enem uchmuľováľ (val.).
- Uchmúľený čas, zachmouľený, pošmourný (laš.).
- Uja (huja), veliký ujec = vepřový žaludek (Nov. Město).
- Ujat: Kdo jednou grunt ujme, ať si pak spláci a druhé poděli (Žďár.).
- Ujatý: Role sú všecy ujaté = zaplněné, pýřem, neplechou zarostlé (Jicko).
- Ukazovat se: Žito se pěknč ukazoválo = na žito byla pěkná ukážka, naděje dobrč žně (Zlín).
- Úklidný: divka óklčdná, která dobrč a ráda uklizí (Zábřezsko).
- Úkoľ. Hrnčři na výročnim trhu neprodané zboží rozdělí „na úkoly“, na díly. V každém úkoľe je zboží různého druhu a rozdílné velikosti, a úkoly se prodávají po stejné cenč. — Děvěice, které do půlnoci u muziky sedí. zůstanou „na úkoly“ po půlnoci, až se vzácnčjší tanečnice vytančí (slov. val.).
- Ukosinový, kosinovatý, na kosinu sestřihnutý: Ma fortuch ukosinovy = cviklový (laš.).
- Ukrňalec, veliký klacek (N. Město).
- Ukrčit se: Ukrčili se ledakde za chrást, skryli. Netřeba se ti ukrčovat = „táhnouti zpčt“ (!) Zlín.
- Ukrčupnout kus cukru, hrnca = ukousnouti, uraziti.
- Uľakomit se: Uľakomil sem se na to = upřel jsem se na to, že to musím mítí a koupil to, třeba to za ty peníze ani nestálo. Uľakomila se na pentličky = dala se zaslepiti a ukradla je (val.).
- Uľehnout: Už to uľhlo, utichlo.
- Úľeja, úľicha, silný liják: Úľeja jakási přišla, o tož chaľupy sbíralo a doľů jich nčslo (val.).
- Úľek (hóľek), uľeknutí (záp. M.).
- Uľihnout se: Tele se uľihlo, house se vylíhlo.
- Uľizovať: Rozína dycky o tó uľizovála, zasazovála se o to (val.).
- Úľoha: To byly ouľohy od Boha = uložení (N. Město).

- Úlomný, nemajetný, ubohý: Un něni tak ulomny, že by vam němoh dat (laš.).
- Úminek, předsevzetí, úmysl
- Umíněný, svěhlavý.
- Úm्लाđ, tráva pýřovitá nebo z obilí vytroušeného vyrostlé osení na zvrženině (Jicko).
- Umrle: Na to sem umrle zapomněl = jako na smrt, načisto (Jevičko).
- Umžiganěc, kdo mžíká, mžourá očima (laš.).
- Unáhľina, unáhľení, unáhľenosť: Pověděľa sem to z unáhľiny (laš.).
- Únes: Ta husa je s ounes, je jí co nésti. těžká (N. Město).
- Úpad (hópad): 1. náledí, kluzko, že by upadl (záp. M.). 2. špatné počasí (Brň.).
- Upadůvka = padavka, ovoce nezralé spadlé (han.).
- Upojať si = uvzat si, předsevzítí: Upojali si, že zitra pujdu (laš.).
- Úpoľy (strslov. apoľy), v boky, za boky: Chytil ho úpoľy a praščil nim o zem (slov. val.).
- Upracovat se: Dyž se člověk upracuje, musí si odpočinouti.
- Upřít si, umíniti si: Upřel si, že půjde do světa (vých. Mor.).
- Úrana, uranění, poranění, poškození: To něbudě bez urany (laš.).
- Uřeknúť se s někým, umlúviti se (laš.).
- Úřezník, tlustší vlna na vyšívání límce u obojku (St. Hrozenkov).
- Urúbanina, Hauwunde (laš.).
- Urvalý, hrubý, kdo se rád rve: Ostaľo tam trochu tech bijáků a urvalů (val.).
- Uskočit: Moc mu uskočilo, ubylo očekávaného výtěžku, zisku.
- Usmýkaný, aufbrausend, kdo se hned na jiného usmýkne, hned se obrazí (slov.).
- Usotonit, do smrti utrápiti, utýrati (Jevičko).
- Uspávka, ukolebávka, čím koho uspávají, na př. dítě písničkou: To byla pro mně uspávka (Přerov).
- Uspíraný, kdo se rád spírá, pře (val.).
- Uspíšit se, přenáhľit se: Uspíšil se (N. Město).
- Ustrčit: Ustrčil to na něho = svedl (laš.).
- Ustřkať na něco, ukazovati, vytýkati něco: Družba ženichů ustřkáľ na to, že nevěsta nemá zubů (val.).
- Ustrnožiť, ukládati něco (na př. dříví) na lehko (laš.).

Ústukaný, kdo rád stuká, stone, nařiká: Stukala ustukaný.

Ona je taká ustukaná = ufňukaná (laš.).

Ústupek, římsa, granec u kamen: Kamna s dvojatým ústupkem (val.).

Uščeknout haluz (záp. Mor.) = uščígnút (vých. Mor.).

Ušpajdaný, vyšmatlaný (laš.).

Ušplhnút, uklouznouti: Nohy se mu ušplhly, a špluch tam, hned byl po krk ve vodě (Zlín).

Uščuraný (hůščóraně) chléb, obeschlý, okoralý (Jevíčko).

Ušvažíť, ušvácnút, ukrojiti veliký kus: Ale sis ušvažil skybu (val.).

Útah (hótah): To je s ním hótah, je ho co utáhnouti (záp. M.).

Utápit sa na něco, vzhlédnouti se čemu: „To si vzál přezmero robu“. „Ja on sa na ty peníze utápiť“ (val.).

Utěček = utěčka, útěk: A tož my do utěčku (sme se dali) laš.

Utěňút sa (utěhnút, utíhnouti se), uchýliti se, naléztí útulek: Mám sa aspoň de utěňút. Neměl sa de utěňút (val.).

Útratno, s útratou; neútratno, bez útraty: „Veseľo a neútratno“, když se zadarmo lze veseliti (laš.).

Utřídupa, dotěrný patolízal (laš.).

Utúlany, kdo se rád toulá (val.).

Utupnúť, kousek něčeho uraziti (Jicko).

Úturlivý, nesmělý, tichý (val.).

Uvalito: Něma te roboty uvalito, navalené, mnoho (laš.).

Úvar, úvarek, mokřina na poli, prodech (záp. Mor.).

Uvěřý šindel, prohnutý, skřivený (Kunštát).

Úvika, co se dává na uvíjení nití do klubka, na př. kousek papíru (Třebíč).

Úvitek (hóvitek) něčeho, otýpečka a p. (záp. Mor.).

Uvožgřený: Děti mají uvožgřenú hubu, když si slzy rozmažou po špinavé tváři (val.).

Úvratě n. úvraťa, pl. f. = souvrať.

Úvršek (övršek), kopeček, vršek (Loštice).

Uzenka = uzené maso (záp. Mor.).

Uzíbnúť, zmrznouti: Zemáky uzíbly. Uzíbľo mi ucho (slov. val.).

Uzvářaný, uhřátý, rozpařený: Doběhľ dóm všecek uzvářaný (slov.).

Uzvorýňaný, ubečený, uplakaný (val.).

Užimat se, unaviti se: Tó prácó se pořádně užíme (záp. M.).

V.

Vadit na někoho, někoho kárati, někomu láti: Všeci na ňu vadijō. Já na něho vadívám (Zábřezsko).

Váha: dělá, jde svó váhó = pohodlně (záp. Mor.).

Vakše (pl. m.), klouby (val.).

Vál n. válek plátna = stůčka (laš.).

Vál a vařačka, správa na válení prádla na stole. Na vál (válec) se prádlo namotá a vařačkou (deskou s rukověti) se přetahuje (Zlín).

Vařaššica, sekyrka, obušek (uh.).

Vařgáč, zavalitý, stloustlý, neohrabaný: pes, jehně i člověk (val.).

Valibuk, silák.

Valigura, tlustý, neohrabaný člověk (val.).

Valiř: Koně vařá zuby = pozbývají zubů (Jicko). Vař se = hybaj.

Vampala, sochor, kterým se navaluje kládí, fulpas (Jevíčko).

Vandrák, vandrovní (N. Město).

Vař = vařivo (Jevíčko).

Varař (vari): 1. Varaj mi s cesty (vyhni). Varajtě přeč. Vyvarař furmanovi. 2. Varajtě ten stolek = odstavte, oddělejte (laš.).

Vargatý (syn. sporý, sobný), silný tělem, zavalitý (Jicko).

Varhovař, hlídati: Domaciho zloděja něuvarhuješ (laš.).

Vařibuchta (laš.) = vařbuchta.

Varmuřa, nimra, hlupák (laš.).

Vastrž: 1. průtok (han.); 2. = výcuch (v. t.).

Vatrář, ovčácká hůl (val.).

Vatřě pantlíček, svazek (N. Město).

Vazák, uvazek, má kůň na krku a přivazuje se zaň (Jevíčko).

Vázanek = vázané (laš.).

Vázanka, šňůrka (val.).

Vázka, vázání obilí: Dali sme se do vázky (slov.).

Važinka = babulka, husa (záp. Mor.).

Vážnice, studně s váhou (záp. Mor.).

Vbácat, vřázeti: Všecko vbácala na lůžko (vých. Mor.).

Včelý robu 1. příky (= na teplo, nejlepší); 2. pozdel (= na studeno); 3. z okošiny (šikmo) laš.

Včíně = štěně (záp. Mor.).

Vděčný býti někomu, posloužití komu něčím, ochotným býti: Nechce býť vděčným druhém (val.).

- Vděčoi, člověk, který se příliš vděčí, úlisník, podlézavec (val.).
Vdřachmat se, vtláčiti se: Vdřachmál sa za stůl (vých. M.).
Večmat n. hečmat se do něčeho: tlačiti, cpáti se (záp. Mor.).
Vědět, znáti: Nevěděl své nohy (byl opilý) Jevičko.
Vědmo: Už měli o tom vědmo = vědomost (val.).
Vědro vodě = okov (Loštice).
Věk: Stromy nechcou věk vydržet = 30 let (Dačicko). Věk jí (stodole) život skrátil = „zub času“. Věk svého života to neudělám = jak živ.
Velebný otec = farář, velebný pán = kaplan (Zábřezsko).
Velníky, veliké oči: Ten vevaloje velnike (Brno).
Vemnat: Kráva vemná, dostává vemeno (Jevičko).
Venčí: Na venčí = ven, na venčó = venku (Zábřezsko).
Venční = venkovský, přespolní: venčni lědi (han.).
Věřte = věru: Je to věřte divné na tom světě (slov. val.).
Věrně: Enom co věrně odešel = právě, sotva (val.).
Vérovat (výr?), břečet (záp. Mor.) = chodit po věrách, lelkovati. Nevéruj a dělé! (Jevičko) = nelelkuj.
Vérovat se, dušovati se: Zavěřuj se! (záp. Mor.).
Ves č. (Jemnicko, Dačicko, Telecko) = mor. dědina.
Veselnický, svatební: Sedí za veselnickým stolem (laš.).
Vesno, jaro: na vesno, do vesna, od vesna (vých. Mor.).
Vést: Co tě vede! = co se ti nezdá! Ale kde, panímámo, co vás vede, tak nemyslím (Žďár).
Vetek: na vetku, v poslední čtvrt měsíce (laš.).
Vetit se: Už se tak všelijak vetíme, „sich fretten“. Tak tak že se vyvetíme = vystačíme (N. Město).
Větrica, Wirbelwind: Dyž padne dolů hubou, větrica přestane (N. Město).
Větřit se, plašiti se: Dobytek se větří (záp. Mor.).
Vetuľa (rom.), neoprčená koza: Ostaľa mi vetulů (val.).
Vevařit: Všecko mu vevařila: matka nejmladšímu všecko dala na úkor ostatních (Zlín).
Veznaskrz promoknul, durch und durch (laš.).
Vchod: Přišel nam vchod naprotivo (laš.).
Vidět: A vidíte šla tam! A vidíte nepřišel!
Vidly hnojné, vidlice pl. železné na dlouhém topárku dřevěném o dvou zubech; jeden zub se zastrčí do ucha hrnce, druhý se zapře o hrnec a tak se hrnec vsází do kamen. Vidličky na jídlo.

- Vích n. vicha, hájička, výstraha od škody na poli.
Vikýř n. vejklíř = vích (záp. Mor.).
Vín o, hrozen vinný (Žďár).
Vinohrad, réva vinná (N. Město).
Vinovatý = vinen (val.).
Vinutí, tkanivo: plátno, kanafas: Má plné truhly vinutí (Žďár).
Vír n. zvíř, víra, vyvírající voda, zřídlo (záp. Mor.).
Víra: Dař mu to na viru = na úvér. Matě tam ešče viru? (laš.).
Virgař, glotzen: Co tam virgáš? (han.).
Víro, zhlaň, prohlubeň v potoku (záp. Mor.).
Virvál, virvas, křik, šramot (Jevíčko).
Visačky (pl. fem): Nastrážil smyčku na visačky = visící na ohnutém stromku (Zlín).
Visák, pantle visící z lelika děvčat valašských.
Vité kvítí, dělané, krámské (han.).
Vitra, houžev, silný březový prut napařený a skroucený (záp. M.).
Vitřit, blouzniti, zběsilým býti (han.)
Vitrovica, pružina: Vemu-li na tě vitrovicu! (záp. Mor.).
Vízgat = hvízdati (Brno).
Vkročit: Vkročil mu do řeči.
Vláčný: člověk = váhavý, chléb = vazký (N. Město).
Vláda: Už nemá vládu škodit (Zábřezsko).
Vlaka: De své vlakó, volně, mírným krokem (han.).
Vlasatá, holohlavá, bez šátku (Žďár).
Vlášení, žíně (Brň.).
Vlčít se, divočiti se, vztekati se (han.).
Vlčňáci n. vlčí prasata, lěstopádovy a prosěncovy, nevědržijó dlóho, só moc háklěvy (Prostějov).
Vlčura, kožích vlčí koží podšitý (han.).
Vlezný, dotěrný (han.).
Vlk: 1. stolice řezací (záp. Mor.). 2. Kriebsschaden an Obstbäumen: Tu jabloň vlk žere (laš.).
Vlómiti se, einbrechen: Prajzi sa vlómili do Moravy (slov.).
V Rusku r. 1812 byla veliká zima a tam odtúď se vlómila k nám. Mráz se mu vlómil do huslí, že popukały.
Vňutr = vnitřák, brávek, býček, který má v nitru přirostlé maso, tajnou vadu (laš.).
Vobřeznice, stolice řezací; na ní „kobyła“ a v kobyle hlava (Zábřezsko).

- Vobůrky = borůvky. Vrbůvky jim podobné rostou na
mezích a mají po jednom zrnečku (záp. Mor.).
- Voda, euf. moč.
- Vodrhát peří = dráti (záp. Mor.).
- Voharek č. Třebíč a dále západ = mor. hlaveň.
- Vohava, šprýmař (záp. Mor.).
- Vohavit, dělati šprým, hlouposti (záp. Mor.).
- Voheralý při práci, šukavý (záp. Mor.).
- Vochalebovat se, dělati se hodným (N. Město).
- Vochomédat se, obházet, otáčeti se kolo něčeho (Jevíčko).
- Vocho můrky = muchomůrky (Dačicko).
- Voklinda, opilec (záp. Mor.).
- Voř: Ať je voř lebo nevoř = volky nevolky (slov.).
- Voldávat, ohledávati slepicím (záp. Mor.).
- Volotrč, hlupák (záp. Mor.).
- Voloušek, voleček (Dačicko).
- Vomálit: Ten nevomáli = nevezme za vděk málem (z. M.).
- Vomrlet, lenošiti (Kunštát).
- Vonička: 1. kytka z kvítí vonného, 2. z kvítí dělaného (ozdoba
klobouku), 3. „Chodí Jurka po dědině, má voničku
pávoovou“ = paví péro (Kelč) 4. Jakékoliv péro za
ozdobu klobouku (laš.). Srovn. péro = kytice kvítí.
- Vopendovat, obíhati lenošivě (Kunštát).
- Vosák = vosa (Drahany).
- Vostávat, Zábřežsko a záp. Mor. = bývat (vých. Mor.).
- Voschápnout se, osopiti se (Kunštát)
- Vostina, ostí ječmenné (záp. Mor.).
- Vošatka č. (Vel. Mežříčí, Novoměstsko) = okřín (slov. val.
laš.) = sláměnka (slov.), vokřín (Bystřicko), ošívka
(Blatnica slov.).
- Voščiny = souš (laš.).
- Vošlých, pažitka (záp. Mor.).
- Votahy: na dlouhé votahy, rozvláčně (záp. Mor.)
- Vpřiznůt, vklznouti, vetřít se (val.).
- Vrabák, chrobák (Litovel).
- Vračat n. vrančat, dotěrně prositi: o dětech, žebrácích a p. (slov.)
- Vrana, vrchní díra ve vinném sudě (slov.).
- Vrázit hubu (jako dveřmi), hubu otvírati, zbytečně mluvíti
(Zlín).

- Vráž**, úzký pruh, po udeření prutem, podlitý krví (val.).
- Vřéskať**, ošopovati se (val.).
- Vrh** 1. hod do kuželek: Na dva vrhy srazil devět. Vrhem = lichem (val.). 2. tři: Ořechy, vejce a p. počítají se po „vrhách“, 20 vrhů je kopa (Bučovice).
- Vrhnout se**: Jan se vrhl do Vacuřového rodu = má vlastnosti podobu atd. toho rodu. Vyvrhl se z rodu.
- Vrch** = kopec (Zábřežsko). Bel na vrcho do dvóch = vzhůru (záp. M.). Janovice sú vrch kameňá = v J. je nejlepší kamení (Jicko). — Za vrchstoľem seděť, na předním místě (laš.).
- Vrchovatý**: Ten člověk je hned vrchovatý = hned ho urazí, hned se rozhněvá; též = pyšný (laš.).
- Vrchovec**, vrchní, vysoká ratolešť na stromě: Na dubě roste vrchovec.
- Vrchovisko**, zřídlo (záp. M.).
- Vřchtito**, vrchovatě: Práce je až na vřchtito (Zlín).
- Vřídlo**, zřídlo (Drahany).
- Vřetenka** (vřitenka), slepýš (laš.).
- Vrkačka** = hrklávka: o velkonoci chlapci vrkají (záp. M.).
- Vrřiny** p. fem, podložky pod kládí složené na hromadu (val.).
- Vroubl** n. roubl (han.), knutel (slov.), kolik, jímž se povříšlo na snopě zatahuje.
- Vroupat**, broukati: Nevrópe (han.).
- Vrstvovať**, ukládati obilí do vrstvy (laš.).
- Vršek**: Šátek bez vrška, který má uprostřed díрку (záp. M.).
- Vršitý hrnec** jablek = vrchovatý (Žďár); slov. vřchtitý.
- Vrřanka**, mouka na ručním mlýnku navrtěná, i kaše z ní (laš.).
- Vrtinoha**, lichotník, dvořil (laš.).
- Vrtký**: Vrtké břeteno, kterým se rovno vrtí; opak je „brdavý“ (laš.).
- Vrtošit** intens. slov. vrtati: Vrtoší mu to v hlavě (laš.).
- Vrúbeľ**, na řetěze v posledním „ohnivku“ (člátku) připevněný klínek železný, jímž se kráva do kroužky připne (vých. M.).
- Vrzugať** n. vrzygať intens. slov. vrzati (val.).
- Vrýpnout**, strčiti: Hde zas te šande vrépla? (záp. M.).
- Vrzaľka**, saranče vrzavá (laš.).
- Vščrbený nůž**, zubatý, štěrbinatý (val.).
- Všelijaký**: Bude to všelijaké, enom ne dobré.

Všelky, cizopásný hmyz na ptácích, zvláště na slepicích.

Všeňák = všení, mladá veš (laš.).

Vtěloupit se někam, úskočně se dostat (Kunštát).

Vůľa: Esli bude vaša vůľa = bude-li vám libo. Nedafi mu vůľu = nedovolili mu. Hostynské děvčátka, malú vůľu máte (svobodu). Náprstek gořalky mám na vůľu dost (dost a dost).

Výbarky (věbarkê) dělat, vytáčky, Ausflüchte (Jevíčko).

Vybarovat si, vymýšleti: Už si zas vybaruje (Zábřežsko).

Vobobčit se: Koza, ovca se vybobčila v síni.

Výboky pl. m. v řece = vymletá místa v břehu (slov.).

Vybřakovat, vybrati: Zemňáky vybřakované na sázení; brak = druh, brak = Ausschuss (val.).

Vybřesat se z nemoci = vykřesat, okřít (Jevíčko).

Výcuch 1. otvor do sklepa, jímž se sypou brambory (záp. M.).
2. kanál močový ze chléva (han.), též: vécocht.

Vyčaganíť komu co, vyložiti nedovtipnému (val.).

Vyčágat, vybiti (han.).

Vyčastovat dceru, dáti jí výbavu (Vel. Meziříčí).

Výdherný 1. velmi nádherný; 2. vyhlášený (val.).

Vydoja mléko, mléko čerstvě vydojené; slovo „vydoja“ (vl. přechodník) je nesklonné: Daj mi vydoja mléka (Jicko).

Vydrapovat: Aby z něho slovo vydrapováł (o nemluvovi).

Vydrahovat zloděja: po stopě (dráze) najiti, vyslíditi (slov.).

Vydrdať, najiti, vyštárati: No, kaj si tež to vydrdał? = kdes to nabral? (laš.).

Vydrndiť se (drnda), vyfintit se: Do krěmy se vydrndiľa, doma ležek něumyľa (laš.).

Výdumek, výfuk, vyfouklá skořápka vaječná (záp. M.).

Vydýmat: Větr nam tu vydyma, vyfukuje, provívá (laš.).

Vyhádat se: Dyž se vyháдали, krásně se bavili (Zábřežsko).

Vyhledět: Vyhleděľa si oči = švadlena šitím oslepla (slov.).
Chlapec měl bolavy vočě, ale jož se z toho trochô vėhleděl (Litovel).

Vyhoidaný, vyhořdanec, ausgemergelt (laš.).

Výhonka, poslední hlína (brázda), která se vyoře mezi záhony: okráčka je hlína mezi dvěma brázdami, která se při oračce okročí (Jicko).

- V ý h o s t, vysvědčení od ohlášek ženichovi neb nevěstě dané, Verkündschein (val.).
- V y h o u d a t, nalézati chyby na něčem, vybírati si: Pořád vyhódě, jez, co ti dám (záp. M.).
- V y h o u l i t s e, vyčásit se.
- V ý h o r (ě), podeschlé osení (Jevíčko).
- V y h o ř e l i s k o, spáleniště Zábřežsko).
- V y h ř e š i t někomu, vyhubovati (vých. M.).
- V y h r ů ž a n é boty, ve vodě vymočené a uschlé (val.).
- V y j a b k o v a t s e, jabko z kloubu vyraziti: To je horši, dyž se vyjabkuje. Moja roba (žena) měla nohu vyjabkovanu (laš.).
- V y j a r c h a t, využítkovati, spotřebovati: Ta krava byla tlusta, ale že s ňum jezdil, to ju v tem voziku ceľu vyjarchaľ (laš.).
- V ý j e z d a, kdo si na každého vyjede, otevře hubu (záp. Mor.).
- V y j í d á k, kdo jiné vyjídá (záp. Mor.).
- V y j i m á k, kdo jiné utiskuje, na mzdě jim utrhuje (val.).
- V y k a z i t: Ten úvratník mi snih po každúc vykazi. Tů ovsihu musim vykazit dyby jak. Myši mi kus žita vykaziľy. Zub sa mi vykaziľ (val.).
- V y k o c h a t s e z nemoci, vyžiti (Brno).
- V y k o r á b i t s a: Včičěj sem sa vykorábiľa, vydala z peněz (Pomoraví slov.).
- V y k o u ř i t s e, vytratiti se, zmizeti nepozorovánu.
- V y k ř á k a t s e: Přece se z toho vykřákal = vyžil z nemoci (han.).
- V ý k r u t a, kdo si pyšně vyšlapuje, „se vykrcuje“, maje na sobě nový oděv (han.).
- V y k š i t komu, vykudlit, vytáhati za vlasy (laš.).
- V y l e ž e t: Snih vyležěl rža.
- V y l i z e k (liznúť), facka (laš.).
- V y l o ž i t koně, z vozu vypřáhnouti: Ja vyložim koně a cufnu s vozem (laš.).
- V y ľ u ľ a t: Žéjdlík borovičky vyľuľáľ. Onom. výraz pro zvuk způsobený vzduchovými bublinami při pití z láhve (val.).
- V y m a n d ř i t něco na někom = vymámit, herausschwindeln (val.).
- V y m k n o u t i s e, vytratiti se tajně (Jevíčko).
- V y m n o u t: Kráva vymne, dostává vemeno, je stelná.
- V y m š i t, mechem vycpati (val. laš.).
- V ý m y š l o n. výmysloch, kdo si mnoho vymýšľi (laš.).
- V y n á ľ o h a = výľoha: Měľi sme s tým vynáľohy (val.).

- V y n a m á h a t s e: „Dyť se všecek vynamáháš s tou řečou“, napomínala matka syna, aby tolik nemluvil, že chrapí (Dačicko).
- V y n d a t, svundat, odvoundat č. = mor. vydělat, sdělat, oddělat (Jemnicko, Dačicko, Telecko).
- V ý n o s, s přehrší ovoce (Zábřežsko).
- V y o h á ě a t, vybiti: Vyoháňal mu opakálem (slov.).
- V ý p a d a: Mně na to vejpada nejni = nejsem toho žádostiv (Jemnice).
- V y p a d a t: Všecek dobytek jim vypadal = vyhynul.
- V y p c h a t, vypichnout, vypáratí: Vypchajte mi ten trn z paty.
- V y p a r u c h n ě t: Šak nelza nic vyparuchnit = vydělati něco málo namáhavě; intens. slov. párat (val.).
- V y p o h l a v ě t = vypohlavkovat (vých. Mor.).
- V y p l i s k n ů t v a j c e, vypísklé vejce, vejce dříve času od slepice snesené, které nemá skořepiny, nýbrž jen tlustou blánu na bílku (Jicko).
- V y p o ř i z o v a t, pořizem vystrouhati (slov.).
- V y p r á h n o u t: Věpráhlé mně prstě v té vodě (Loštice).
- V ý p r a v a: S něm je hale véprava, to je véprava, t. j. dlouho trvá, než se vypraví (záp. Mor.).
- V y p r á v a t — v y p r á v a t: Vypravál sa na jarmak; — vyprával, že byl na jarmaku (val.).
- V y p r k o t a t = vyplkotat, vybreptati (val.).
- V y p š k a n ý: Mám ešče starú cibulu, ale už je vypškaná n. vyšuškaná = splasklá, vyschlá. — „Pškat“ se užívá o zvuku, jež vydává praskajícími bublinami vzduchovými kyšící hmota (Přerov).
- V ý ř i d a: 1. vyřízení; 2. kdo vyřizuje: dobrý výřida (laš.).
- V ý r o s t: dospělost: do výrostu dětí.
- V y r o v n á v a t s e: Ječmeně se vyrovnávaly (vzrůstem) a dávaly se do květu (slov.).
- V y r y p o v a t, utikati rychlým, svižným krokem (val.).
- V ý s a d a: 1. vysazení vinohradu: Víno z výsady = na čtvrtém listě (v. t.) slov. 2. To je nějakej vejsada = pyšný člověk (Dačice).
- V y s a d i t k o ň ě, vypřáhnouti (Dačice).
- V y s e d n ů t s i n a n ě k o h o, vyjeti: Vysednul si na mňa, že co sem to vyved. Vysed na chlapy, že kerý mu to udělál (val.).

- Vysýsat, vyhlížeti: Vesěsal ze dveří (han.).
Výsýsa, kdo vysýsá (han.).
Výskoček, výrostek (han.).
Vysláviť někomu, dostati se na kobytku, napáliti někoho (Jicko).
Výslech: Hajný šel přede dnem na výslech n. na výslechy n. na kurotvy, t. j. šel vyslechnout, kde se samec ozývá a tím prozradí, kde se koroptve zdržují (laš.).
Vyslotit se: Až se vyslotí = slota přestane.
Vysmahnout na slunci = vypráhnouti (N. Město).
Výšklebek, posměch: Sousedky na vejšklebky ty koláče ležet nechaly (Žďár).
Vyšňupat: Věšňôpô každýho schořa = vyslídím (han.).
Vyšodka, besídka (kde se vysedává) laš.
Vysomtat sa na kobo, vypeskovati koho (val.).
Vystřížiti: Mraz vystřížil rež, vtáhl led ze země do stebia (laš.).
Vysvátkovat se, nabyti se někde ve svátky: Už se doma vysvátkováł (slov.).
Vyščerbaný zub = vyžraný (Slavkov).
Vyščuhraný: Byla od téj trampoty všecká vyščuhraná = vyschlá (val.).
Vyšikovat: Šak on to vyšikuje (syn. vekličkuje): šikovně vyvede (záp. Mor.).
Vyškéřiti sa, vysmáti se: Všeckým sa vyškéřil (val.).
Vyškopiti barana, vyklestiti (val.).
Vykráňiti sa: Nůž sa vykranil: vylomil z okladiny (Jicko).
Výšlovka, přípřež na pomoc, když nemůže vyjeti do kopce (Dačicko).
Vytáčať súkno z barvy = vytáčeti sukno na válec nad kotlem s košenilovou barvou zavěšený (val.).
Výtažna, vynášení mrtvoly z domu o pohřebě (Líšeň).
Vytát: Snad ňákej ženich do jara vytaje! (Jimramov).
Vytajiti se: Šak už vidím. že sa nevytajím, tajným nezůstanu, tajemství nezachováť (val.).
Výterňa, výterné žito = výtěrky z vozu při svážení obilí (záp. Mor.).
Výtěry, zrno neb ulámané klasy, které se na poli vytrousí.
Výtka, vícha na poli, hájička (záp. Mor.)
Vytočiti: Mosěl to nejak vytočiti, aby nás neobrazil, omluviti a p. (slov.).

- Výtopek: Dostal výtopek, Ausputz (záp. Mor.).
Vytorovat, vystopovati: Vytorovali zloděja na sypce (laš.).
Výtřasky, podávky, vidly, jimiž se potřásá sláma (Jemnice).
Vytrčít na někoho říť = vpučít.
Vytrhávat se: Panímáma vytrhává se ze šatů (Žďár).
Výtruba, žvastal, novinkář (záp. Mor.).
Vytvrdnout: Obiřa nebyly eště vytvrdlé ve stéble (slov.).
Vytyčít se, náhle se objeviti: Kde pak ses tady vytyčil. Třiletý děvčátko vytyčilo se mu před očima. Na jedné se to vytyčilo (záp. Mor.).
Vytrávilý: pivo = vyvětralé, řepa = šatnavá (záp. Mor.).
Vyvážít, vypáčiti: zloděj vyvážil okno a vlezl do komory (slov.).
Vyvinout si nohu, vytknouti (záp. Mor.).
Vývratkový, z vyvráceného stromu: To byl peň vyvratkový (laš.).
Vyvrsknout se: Vyvrskla sem se mu = vydrala (han.).
Výzrada, vyzrazení (laš.).
Vyzvaňat: Kade vyzvaňáš toľko = kde se touláš (laš.).
Vyžít = Nemohl z toho vyžít = strávit to (Zlín).
Vyžuchlat, vyleskat = Vyžuchlala jí to.
Vzít se: Chlapeček se mu tam vzal = vyskytl; srovn. Kde ses tu vzal? (Zábřezsko). Dyž sem šel do stodoly, vzal se přede mnó veliké černé pes (od Přerova).
Vzít si. Enom si to vezmi! On už dohospodařil = jen si pomysli! Tož si ho vezměte, blázna = podívejte se, jaký to blázen a p.
Vzíték: Včeličky nemají žádný vzítky, nemají kde co vzíti, není květu (záp. Mor.).

Z.

- Zabahnút! Máš, nač sa ti zabáhne (slov. val.).
Zábava, překážka, co někoho někde zabaví (val.).
Zababúřaný, zamotaný: v kožuchu (val.).
Záběžný, kdo rád obihá, obskakuje jiného, aby mu posloužil, úslužný (val.).
Zabíbrať = zababrati: zabíbrať se (laš.).
Zabírat: Nota téj písne zabírala víc do tlusta (o nižší toně) slov.
Zabíték = zabíjení: Dyby byl zabítky pokřuzal = kdyby si byl hleděl zabíjení (o řezníku) laš.

Záběžná (záběžná) děvucha, která všecko hbitě a s chutí dělá (Slezsko).

Zabřinčet: Kameň vyřetěl, okno zabřinčelo a sesypalo se.

Zabřuščet: Zabřušším si trochu v kamnech = zatopím (slov.).

Zabřuděný: To už je v tom špatně zabřuděně = vmazané, vpité (laš).

Zabudnout na něco, zapomněti (uh.).

Zabývat: Zabejvá to za mne syn = zastává (záp. Mor.).

Zábyvka, zabavení se (han.)

Zacabuřat se, osopiti se: Ešče se na mně zacabůřal (záp. Mor.).

Začalápat se, zatoulati se (Prostějov).

Záče-ete, zárodek: kuřátko, housátko ve vejci, zárodek v léskovém ořechu a p. (N. Město).

Zadechnůt si, trochu si podpočinouti (val.).

Zadírat = zadírá snihem = rete (Jičko).

Zadina, pozadek, zadní obilí (han.).

Zádovec, pohřeb dítěte, jehož mrtvolu v truhle družky na zádech nesou (Ždánice).

Zadrít si: Ten si zadřel! = Málo pochytil. Na chudáku si málo zadře (Jevíčko).

Zahnat si: Dycky sem si pravil, že si při tom švercování něco zaženu (vydělám). Zaháňá si, jak může (vých. Mor.).

Zahodit se: Rozína by sa s ním nezhodila, t. j. známostí, manželstvím s člověkem nehodným (val.).

Zahradit: S tým moc nezahradíš = mnoho si s tím nepomůžeš. S tým lenochem nemožu nic zahradit (vých. Mor.).

Zahubenča-ate, dítě od matky zahubené (val.).

Záchlad, zachlazení (záp. Mor.).

Zachódit: Kde zachodíš? = kam jdeš? (Jičko).

Zachopit někoho doma, zastati (Kyjovsko).

Záchtivec, kdo by rád, co má druhý.

Zachýlit okno, dvéře, přivřítí (Jičko).

Zajíc, kámen z pod ornice vyoraný (Jevíčko).

Zajít: Toho to zajde, a druhého zas ono (nemůže vykonati něco pro jiné zaměstnání). Šaty byly plesnivinou zašlé.

Zajoch, starý zajíc (Brň.).

Zakalitý chléb, který má zákalec (brousek) (laš.).

Zakázat si: Zakázal si u krejčířa nový kabát = objednal (vých. Mor.).

Z á k l a d: Koňům se „založí“ seno za žebřík, mají základ (han.).
Z á k l a d n á, oč se dva byli založili, na př. 5 zl. (záp. Mor.).
Z á k l a d n í sláma, která „se zakládá“ (dává za žebř) dobytku v zimě. Zhoď slámě na základ, založ kravám (Litovel).

Z a k l a d n í: Do Medřiča ide cesta moc záklučito = má mnoho oklik (Jicko).

Z á k o v k a s křiváka = kutí (slov.).

Z a k r á d a t se: Zakrádál se na nás. Děš se zakrádál, ale minůl.

Z a k ř í v a t, poléhati, kränkeln: Pořád zakřívá (Jevičko).

Z a k ř ó p a n é, umazaný (hor.).

Z a k r o s n a t: Zakrosná to moc místa = zabere. Skrosná se to tam všecko = směštná (Kunštát).

Z a k u k l i t, šátek pod bradu křížem pak v zadu zavázati (Jevičko).

Z a k ú p e n ý, zamluvený kupcem u prodavače (val.).

Z á l e č n í k, záletník, tanečník při muzice (Prostějov).

Z a l e k n ů t sa, lekem na chvilku být omámen (val.).

Z a l e p i t zajica, zapleščit, zabiti (val).

Z á l i b k a = zalíbení: Měl nad tým zálibku (Nov. Město).

Z a l o m i t se do práce, zabrati se s chuti (Jevičko).

Z á l o m k a: Udělali si zálošku, kerý se spáci, že zaplatí 100 zl. druhému = podmínku, sázku (vých. M.).

Z a l o ž i t koho: Založim ťa = dopůjčím peněz, kolik ti chybí (vých. M.).

Z a m a n u l ý člověk, umíněný (Slavkov).

Z á m e ť - záměta, m., závěj: Tam ležel zameť sněhu. Byly velké záměť (laš.). — Jinde zameť, -eti f.

Z a m i m l a n ý = zašišmaný, zamatlaný (Brů.).

Z a m í r a t oči, zamhuřovati, zavírat: Oči se mi zamírajú.

Z á m í s, blato, které se najednou „zamísilo“, rozdělalo na cihly (Jicko).

Z á m o r a, zmořený člověk: Chodí jak zámora. Ty zámoro! = zdechlino. Modrý jak zámora.

Z a m o ř í ť, umořiti: Zas ju zamořil ten vřid (vřed) laš.

Z a m r a š č e n ý, ubřečený, uplakaný (laš.).

Z a m r a z i t: Malé chlapce i mladé psíky zamrazují: prostrčí je třikráte hlavou kolovou, tím je „zamrazený“, nechytne se ho střelená ani fatá. Ostal jak zamražený.

Z a m r k n ů t, zatmět: Mosěl se dobře ponáhľat, aby nezamrkľ (vých. M.).

- Zamružit oči, zamhouřiti (uh.).
Zamykáč, nůž zamykací, kudla (záp. M.).
Zanecuděný, zanečištěný (N. Město).
Zaneplešený: žito zaneplešené, neplechou (plevelem) zarostlé.
Zápač, zápači, strana od slunce obrácená, stinná, severní:
Vokna só na zápač; pole na sever obrácené, nebo kam
slunce málo dosvětluje (Jevíčko).
Zapamatlivý, zapoměnlivý: hlava zap. (Zábřeh)
Zapadající žena, těhotná (N. Město)
Zápalec, člověk zlobivý (záp. M.).
Zápašek n. -ka, zapálené ovoce peckové, počínající zrátí:
Střešně byly teprů zápašky, teprů se zapalovaly, a už ich
otrhaři (Zlín).
Zápěstky, štyce (val.).
Záplatka, zaplacení daní, dluhův a p.: Obilě, to je tak na
zaplatku (laš.).
Zapleciť mašika, vraziti mu nůž za pleco místo do malé ko-
mory = nedokonale zabiti (val.).
Zápoľé: U Bazalů měli zápoľé s chystáním na svaďbu =
práci, co dělati (val).
Zapraviť toporo do sekery a p. (val).
Zaprodaný, od prodavače kupci zamluvený (val).
Zarábať, nakládati, zacházeti: Dosi bude s ním horší zárabat
než on se mnú (val.).
Zaradit: Jak si kdo mohl zaradit, tak si zaradil = pomoci.
Kdo ešče neco měl, zaradil druhém (Zlín).
Zařinať se, zařezávati se: Vůz se zařiná do blata (laš.).
Zárosty, pl. m.: V prkně z prostředka kmene ode dřené řeza-
ném bývají léta na plocho, jež se pak, na př. při podlaze,
odštěpují (val.).
Zarostlý, vousatý: Je zarostlý. Zarostál do zezava = měl
zrzavé vousy.
Zarondit: Tu směnku zarondil na úradě = nechal z neopa-
trnosti tam, nevzal ji s sebou.
Zarousané okno = zarosené (N. Město)
Záruba, ohrada pole (laš.).
Zárybník — v Zárybníku, tak i: Zabrána — v Zabráně
(Měřín); jinde: Zárybniči, Zabrání.

- Zaskočit: Zaskočilo ně pod mostek, když vlitne kousek jídla do průdušnice (val.).
- Zásměť, f, snět v obilí (záp. M.).
- Záspja, mn. záspje (zásypě), závěje sněhové (záp. M.).
- Zastání: Otec má zastání od syna, syn ho zastává v práci (N. Město).
- Zastarat koho, se = starostí nadělati: Jeden (z dětí) mne tak zastará, druhý mne tak zastará. Já se zastarám a celý zavražím = Mám starostí, že nevím kudy kam (laš.).
- Zastat = vystáti, vytrpěti (záp. M.).
- Zastrkadlo, držátko na péra ocelová (val.).
- Zastrkovadlo, závora u dveří (Brň.).
- Zaščerčet, zaščerkati: Uderila sem se do dveří, tak mně zuby zaščerčely (slov.).
- Záščip: Má na něho záščipy = s kopce (N. Město).
- Záškvary, pl. f, paskudy, nezbednosti: Pachoľci vyvaďali na přístkách zaškvary, a čím věc zaškvarili, tym milejši byli (laš.).
- Záškleba, červánky večerní: Na západě je záškleba, budou větry (Telč).
- Zašustit: Krév ju zašustila = zalila (val.).
- Žáf: Ledva žaje, dýchá (laš.).
- Zátaha: To bylo zátahy, opletaček (Přerov).
- Zatarastit něco nekam, založiti, že potom nesnadno naléztí (záp. Mor.); na Brň. zatarazdit.
- Zatasený: Ma zuby n. škrané zatasene = zafaté, zatisnuté (laš.).
- Zátesek n. zátinek, vrub na kole vytesaný (slov.).
- Zatknout se, zadusiti se (Jemnice).
- Zátopy, doba denní, kdy se v jizbách topí (val.).
- Zátoka, louka, okolo které voda se otáčí (N. Město).
- Zaťpať, iter. zatípať = zacpati (laš.).
- Zatrápíť, utrápiti, usužovati: Měla sem taky boľ, myslela sem, že mne to zatrápi (laš.).
- Zatrhovat (v řeči), koktati (N. Město).
- Zatřisnit: Žaludek se zatřisní = zanečistí (záp. Mor.).
- Zatrmat: Až semkaj mňa zatrmaľi = zatrmáceli (slov.).
- Zatřnit zahradu, trním ohraditi.
- Zatrúsit, nevědomky kousek hořlaviny upustiti do hořlavé látky.

- Zátvora: 1. dřevěná pašť na tchoře; 2. posouvací trámeč, jímž se v noci uvnitř zapíraly dvěře.
- Závařa, mračno po západě slunce (laš.).
- Zavázat na voklisko, na dvě vokliska = na smyčku; opak: na zádrmo (zádrhmo) = na suk (záp. Mor.).
- Zavdaný, trknutý, podnapilý (N. Město).
- Závírka: Řečnovali spolu na závírce, když nevěsta ženicha ke dveřím vyprovodí (vých. Mor.).
- Závitek, dřevěná krokev, již se kvádry na lihy připevňují (Jicko).
- Závista, závistivec, závistivý člověk (od Bzence); na záp. Mor. závista.
- Zavírat na kolo, na tři kola, hamovat vůz (záp. Mor.).
- Závlačka n. závlačka, dřevěná závora ve dveřích, otvírá se železnou „klučkou“ (val.)
- Závlačka, zavlažení: Pošli pro pivo na závlačku (laš.).
- Zavadnutí, trochu provadnutí: seno, utržený list (val.).
- Zavalený, zavalitý = tělnatý.
- Zavařovat, přeložený kraj přiřívati po ruby (val.).
- Zavdaný: Byl trochu zavdaný = podnapilý.
- Zavřítý dvůr, jež zavřítí lze; zavřítý, který je zavřen (val.).
- Zazobaný, zámožný: Ti jsou zazobaní!
- Zazolit, ušpiniti: košuľu (laš.).
- Zažet, zapáliti: stodolu (Záhoří).
- Zbáhnout: Zbáhnlo se mu, zachtělo.
- Zbařáchať koho, naplašiti, poblázniti (val.).
- Zbělo: jemnějšího zběla = druhu (N. Město).
- Zběla = zbělo: Kaj jaku zbělu posbíre (laš.).
- Zbaňkat něco, svéstí, smysliti (Jevíčko).
- Zbliknout, zahlédnutí: Jenom sem ho zblik (Zábřeh).
- Zbělina (zbělinka): Něni ani zběliny (zbělinky) vody (laš.).
- Zborek, steblo (Zábřežsko).
- Zbouzet, dováděti (záp. Mor.).
- Zbrchat se, zbrchořit se, sebrati se, zotaviti se: Už se trochu zbrchál: po nemoci, po ohni a p. Při pěkné pohodě možná že nekerá réž se zbrchoří (slov.).
- Zbříditi se, vzteknouti, zblázniti se (záp. Mor.).
- Zbřudit se, seškareděti: Jak sem byla mlada, to sem byla švarna; a vělejš sem je stara, to sem se zbřudila (laš.).
- Zbůřiti se: Zbůřily se mi hlísty.

- Zbýčít se: 1. volek, jak se dluho něvyřeže, potom zbyči, t. j. dostane býčí podobu, hlavně velikou hlavu (laš.); 2. o kra-
vách, když neostanou stelné a zdivočejí (val.).
- Zbytečný, nádherný, zbytky, přepych milující: To byli zby-
teční lude (laš.).
- Zbytkem: Chváří sa zbytkem = příliš. Valíš jim zbytkem jest,
příliš mnoho, že toho nesnědí (Jicko).
- Zbytovat (ê), zjednati, opatřiti si, rozbytovat, rozdati, roz-
marniti (Jevíčko).
- Zbývať sa, přítí se: Ale co sa budeš zbývať: Přecěj to vím
lepší než ty (val.).
- Zbývala, kdo se rád zbývá (Jicko).
- Zdáľša, z další vzdálenosti (val.).
- Zdasit, zdasený = zděsiti (uh.).
- Zdědit: Na tem moc nezdědi = nezíská (Loštice).
- Zdechľa -aťa, malé a slabé neb hubené dobytče: Kupuje takove
zdechľa. Kusek masa z takeho zdechľaťa (laš.).
- Zdechľak, lenoch (val.).
- Zdechľovať, lenošiti: Věř enem zdechľuje (val.).
- Zdechnout: Člověk zdechne, včela umře (uh.). Potlačáčal si
maličkem tabák, aby mu ve fajce nezdechlo = nevyhaslo
(val.). Oheň zdechl pasákům na poli (Jevíčko).
- Zděľmo, napozděl (laš.).
- Zděrec, jemnější záboj konopný, jidal se, chutnal jako potlučený
mák (han.).
- Zděrygať, zděrovať, ubíhati hupkem (val.).
- Zdírat maso, häuteln (Zlín).
- Zdohodnót = uhodnouti (Brň.).
- Zdolít něco = zdolati, zmoci: Toho já nezdolím (Jicko).
- Zdrapák: Dál do zdrapaků = do kyt, v nohy, utekl (val.).
- Zdrasnit: Von jenom ho zdrasnil, abê ke mně nechodil: pře-
mluvil, odradil (Loštice).
- Zdrávnout, ozdravovati: Ode dneška budeš zdrávnót (Brň.).
- Zdýmiť, ukrásti (val.).
- Zdymnúť, utéci: Já bych z takové služby zdymnul (Jicko).
- Zedničina, zednická práce: Dělá zedničinnu.
- Zéf, odtok z rybníka (Litovel).
- Zegžit se, zdivočeti: Kočky se mu zegžily (laš.).

- Zeřnica**, zelná voda; tak: bařinovica (voda z bařiny), luřovica (z luže), hruřkovicica (z vařených hrušek), děščovica a p.
- Zerzat**, rezavěti: Nůž zazerzal (záp. Mor.).
- Zestrnožiř**, slátati: Zestrnožil ze stareho novy kabat. Přece to jaksi strnožeme = seženeme (penize) lař.
- Zeřářit sa**: Ovca sa nám zeřářila = dostala motolicu; seřářená ovca = vrták (val.).
- Zeřčipřavěř**: Seno nevysušené doma zeřčipřavi = stane se řčipřavým, řčipřavinou (lař.).
- Zeřkohřňat**: Zeřkohřňal na mřýnku řito, ledajak semlel (Zlín).
- Zetknůř**: Celů noc sem oka nezetkla = nezamhouřila (val.).
- Zevla**, kdo zevluje (záp. Mor.).
- Zeřihřava**: Nadařa mně do zeřihřav; val. (?)
- Zeřera** = dořera, mrzutost: To je hromská zeřera s řýma děcky (Jicko).
- Zeřiř**, vystáti: Nemožu ho ani zeřiř Přeřov).
- Zeřochovat vlnu**, vecpati do řochu (val).
- Zgále** = okále, oři (potupně) han.
- Zgrbřlík**, zakrněřý řlovíček (Brů.). Srovn. slov. zgrbnůř, zgabnůř = zdechnouti.
- Zgrbřloř** = zdechloř, churavec (potupně) lař.
- Zgrnatěř**, zgrnatěřé dřevo, zatuchlé, nahnilé (Jevíčko).
- Zgrýňat** (zgrýňat n. zblýňat), zpouzeti: Co pořář kdesi zgrýňář? (Jicko).
- Zgrýňala**, tulák: „Zgrýňalo!“ vitá se kluk, kdyř se vraci z toulky (Jicko).
- Zgrysnout**: Hař bodeř mět práznyho nácka, řak te to zgryseř! = sniř (záp. Mor.).
- Zgýbat**, lakotiti nemířně (val.).
- Zgypy**: Chodi enem na zgypy = toulá se po besedách (lař.).
- Zgypat** = chodit na zgypy. Uzgypaný, kdo chodi na zgypy.
- Zháňat**: vole, lišeř, boule a p. se zháňá = léčením odstraňuje (vých. Mor.).
- Zháňka**, přikopka na přič cesty, jiř se svádi voda (Jicko).
- Zhebnůř** n. zgebnůř, zhynouti, umřiti: Ozef zhebnůř. Pořář zhebá = umířá neumířaje (opovřřlivě) val.
- Zheřmat**, někam něco vřelijak vtěsnati, vtlačiti (záp. Mor.).
- Zhekňůř** někoho z řeho, odraditi (vých. Mor.).
- Zhřavec**, poduřka.

- Zhňusit něco, zmačkat, zouchati.
Zhobárat, hovořit (Záhoří).
Zhonky, pl. m., co se sežene věječkou s čistého obilí; utřené klásky a p.
Zhořklé máslo, ranzig (Telč).
Zhranět, zteřeti: Plátno zhranělo.
Zhrdlit: To je chápavec, chce všecko sám zhrdlit = podělati (laš).
Zhřívánice, kořalka vařená s cukrem a skořicí (val.).
Zhrúbška, Corpulenz, tloušťka: Prasa do zhrubšky porostlo (laš).
Zhůnka, toulka (Jicko).
Zhůra = Ten nemože nic dat, bo nema teho na zhuru = nazbyt (laš).
Zchybit = pochybiti: Zchybil sem, zchybil! (laš).
Zhuvěřelý, zborný = dřevo (Jevičko).
Ziglať, naziglať, natřiti, namazati, (ve smyslu hrubším) Jicko.
Zingra, jiskra, která vzejde uhozením něčím tvrdým o kámen, na př. když kůň zavadí podkovou (Zingnut = udeřiti něčím tvrdým) vých. Mor.
Zinka t, bití něčím tvrdým (záp. Mor.).
Zípať, zeti: pes, vůl, drůbež zípe v horko (vých. Mor.).
Zivnůt = zgrbnůt: Dybys býl rači zivnůt = umřel (opovrhlivě) Jicko.
Zíždat = Břeh zíždá = sjíždí, urývá se (Zlín).
Zjadrnět: 1. nepřech. = jadrným se státi: obilí, dobytek a p. 2. přech. jadrným učiniti: kůň už slábl, a trochu ovsu ho zjadrnělo (Zlín).
Zjava = Nekeři na zjavu to praviši = zjevně (val.).
Zjíždět: kde pořad zjíždíš? zháníš, se touláš (záp. Mor.).
Zkomzit, zkaziti = De co zkomzil (val.).
Zkřívovatět, rozpustiti odnože; když moc prší, obilí zkřívovatí (val.).
Zkřívat, zmrzati, státi na zimě: Co tó bódete zkřívat, počte radš do seknice! (Jevičko).
Zkrnubět, ztyřeti, ztroudněti: dřevo, zrno, v zemi za sucha zkrnubí (laš).
Zlitý = Šcep byl zlitý jabkama = měl mnoho jablek. Až zlito jí bylo = hruška měla mnoho ovoce (záp. Mor.).
Zloceř, zlá, nezdárná dcera (Orlová, laš.). Srovn. zlosyn.

Zlombidlo, kolohnát.

Zlostit se = zlobiti se (laš.).

Zlomec, zlomený strom (záp. Mor.).

Zlomit: Aby nebylo ani po mém (prodavačově, který chce 30 kr.) ani po vašem (kupujícím, který dává 20 kr.), zlomíme to: dejte 25 kr. (Zlín).

Zluskovatět, ztrudovatěti: Kadlátko zluskovatí (Zábřežsko).

Zlý, děravý: hrnec, kabát, bota a p. (vých. Mor.).

Zmáhat: Nemože zmáhat platu, daní a p. (vých. Mor.). Zmáhá mne to = přemáhá.

Zmálit se: Voda v říce se zmánila = jest jí méně.

Zmárnit někoho, se světa sprovoditi (val.).

Zmaškrtit se: Jídlo se zmaškrtí, zprotiví (Jimramov.).

Zmateřelé obilí, ztrouchnivělé (Čas. Mus. Ol. 1890 str. 162).
Srovn. Uvedl to na matěru = zkazil to.

Zmatičkovaný: opilý „na matěru“.

Zmehnůt sa, zmizeti v mihu, objeviti se a mžikem zmizeti (val.).

Zmést: jak by zmétl = zrovna takový: Starý je lakomý, a mladý jak by zmétl (vých. Mor.).

Zmetek, panchart.

Zmigat- nouť, prehati (han.).

Zmina = zmínka: vo zajících nebylo ani zmina (záp. Mor.).

Zmírať = umírat: Dyby zmíraľa, tož tam nepůjdu (val.).

Zmískovatět: Jabka zmískovatěly, sflekovatěla, začala na některých místech hníti (Ždánice).

Zmísto vatět: Dež sem hōviděla hada, celá sem zmísto vatěla (záp. Mor.).

Zmizvat: Budem jest, až to zmizvá = zmizi, bude po tom (Třebíč).

Zmotat se: Nemůžeme se na nic zmotat = zmoci. Už se zmotal na krávu.

Zmrak: Hněd na zmraku z rána padal sníh (slov. val.).

Zmrkánka: Na zmrkánce, na večěrku, k večeru (Zlín).

Zmusit někoho, donutiti: „Musíš tam jít!“ „To bych se na to podíval, kdo mne zmusí.“

Zmuškovatět: Hrach zmuškovatěl = dali se do něho mušky (filousi) val.

- Zmýváť, utíkati: Ten zmývá! Zajíc zmývá.
Znáčený: Přiběhl všecek znáčeně, urícený, sotva dechu popadáje (Jevíčko).
Značky = znak: Dolů značky ležat (na břichu), hore značky (na hřbetě) slov.
Zňavota, petrolej (potupně, že se hned vzná) záp. Mor.
Znátko: Vo znátko lepší = o poznání, trošku; ani znatynko = nic (Zábřeh).
Znenadoby, nenadále (val.).
Znést se: Hvězda (padající) se pěkně zněla jak nějaký ptáček. Krahulec se znášá (o letě rovném).
Znizu u. zmiz: Do znizu = do zniku, do čista: Dyby ně jeho, tovaryša, byl by ho obrał do znizu (laš.).
Znojim = Znojmo (Brň.).
Zoban = zobák (Zábřežsko).
Zoběný, co se dává drůbeži zobati, pozadní obilí: Měli sme rež taku zoběnu = bídnou, samý pozadek (laš.).
Zolít sa, matlati se, špiniti se; zolít sa sněhem = brodit se (val.).
Zomětati někoho, vybiti někomu (Žďár).
Zony, zonce. Pomrvená sláma se přemlátí, aby nezůstaly zony = zrnka v kláskách (Jevíčko).
Zore: užívá se vždy v množn. čísle; jedn. bylo by zora: Staň, Aničko, hore, už sú bielé zore (uh.).
Zoriť: zori, zoriło = rozbřeďuje, rozbřeskuje se (uh.).
Zpaprčený, potrhlý (val.).
Zparušit něco, zhotoviti, udělati (Jevíčko).
Zpěznót (slov. zpiznút), ukrásti, „uzmout“ (Jevíčko).
Zpírala, kdo se rád zpírá: To je kus zpíraly!
Zpicat, zkazit, „zfušovat“: Krčiči mně zpical kabát (han.).
Zpítiti se, zpáčiti se (Třešť).
Zplantat, zmásti, pokaziti.
Zpouchlé (ů) dřevo, nakažené vlhkem (Jevíčko).
Zpříkat se 1. přiti se. On by se pořáď zpříkál, 2. zříkati se čeho, protiviti se čemu: Nezpříkám se, že tam nepůjdu. Já se ničeho nezpříkám (vých. Mor.).
Zpsut, zkaziti (vých. Mor.).
Zpuchnatět: Po tom deščiku zem trochu zpuchnati = zkypří (laš.).

Zmýšlat o někom: Kdo hrál, zmýšlál o druhého = hledě ho obehřát, ošidit. Zmýšlají o tebe = ukládají ti (slov. val.).

Způřit se, zpíratí se, protiviti se (laš.).

Zpustěný: Ta rola je zpuštěna hnojem, t. j. dlouho se jí nedostávalo hnoje, proto zpuštěla (laš.).

Zrázeľý, rozpustilý, nekázaný: Ty zrázeľče zrázeľý (val.).

Zřéct se, smluviti se, „slovo si dáti“: Zřekli se, že půjdou spolu do světa.

Zření, žraní v bříše (Třebíč).

Zrůčka, bičiště (Jicko).

Zubatá = smř; zubaté žito = šterbinaté, zubaté slunečko je v zimě, kdy svítí, ale nehřeje.

Zumbidlo = slombidlo, veliký chlap (Brno).

Zumpidlo, třeštidlo, divoch (záp. M.).

Zunět, zníti.

Zvadřit: Co v dědině zvadří, všecko donese (= uslyší). Zas cosi navadřils na mne (= namluvils) Zlín.

Zvandřit: Hodně toho zvandřil = zkusil na vandře (Zábřežsko).

Zvěděť sa: Šak sa zviš, až ma nebude (Jicko).

Zvelba, paráda: S velikó zvelbó (han.).

Zvelibat se, zotaviti se z nemoci, z neštěstí, ze škody (Jevičko)

Zvěřeci t. hvězda = večernice: Jak zasviti zvěřeci, zvěř věcházi na pastvô (Prostějov).

Zvěsítý = zvislý (laš.).

Zvít: Zvél mak = vzal nohy na ramena (záp. M.).

Zvítřit se: Koně se zvitřelê = splašily. Zvitřel by se = zbláznil (han.).

Zvížděľý, dívoký. Je za tým celý zvižděľé velmi toho dychtiv. Ty zvižděňcu! = divochu (Přerov).

Zvľáčisko, příkré, hrbolaté pole (val.).

Zvľáččovat se sněčím, děľiti na podily a každému zvláště dávatí.

Zvoneček, dítě matky stále se držíci (Jevičko).

Zvomytat n. zvomejkat: Toho čert zvomytal = to mu čert napískal, nedal mu dobře děľat (N. Město).

Zvošívat, za uši, za vlasy vytáhat (záp. M.).

Zvrúbit: Všecky hospody zvrúbi, zevrubně projde, ani jedné nevynechá (val.).

Zvrzglé mléko, nákyslé (val.).

Zvymnout: S tím zvymneš! = na tom zbiješ (pořídíš, zbohatneš a p.) Přerov.

Zvýřený, zdivočilý (výr): Je jak zvýřený (val.).

Ž.

Žabant n. žabnāl, přezdívka hochům = slota (vých. M.).

Žabí ležky (lžice), škeble říění (laš.), jinde žabí hůzko.

Žákat, louditi, žebroniti (záp. M.).

Žákonit = žádat (záp. M.).

Žandat = mamřit, žebroniti (Třebíč).

Žaplat, dotěrně, neodbytně prositi (val.).

Žbeľ = džber (Přerov).

Žblach, žblachy, pomyje, nápoj (opovržlivě = brynda) Jicko.

Žblonit, žvaněti, bláboliti (Jevíčko).

Zblúchat, žbluchotat, dělati: žbluch! žbluch! od mokra: Tak mi v botech žblúchá (slov.).

Žbluňa, hlupák.

Žďár, hůl drábova (Jevíčko).

Žďercat, drcati (záp. M.).

Ždíbek, drobet (záp. M.).

Ždreat, drcati (han.).

Ždurnůť, ždurýcnůť, strčiti do někoho (val.).

Žebráčna, předsíň v kostele.

Žebrák 1. zbylý kousek nedožatého obilí na poli, zbylý kousek nedoličené stěny a jiné práce. 2. Slaměný panák v hadry oblečený, který se nese o dožínce s pole do domu hospodářova (Brod).

Žebrany: Vyhoraľ sem a mám ľeda trochu toho žebraneho chľeba. Chodi žebrany chľebem = po žebrotě (laš.).

Žebřík: Za žebřík dávat = žvýkati bago.

Ženkla, šparák při noži na dýmku (záp. M.).

Žgamrat = škamrat, louditi, žebroniti (Jevíčko).

Zgavrat, dotěrně prositi, škemrati (val.).

Žíbrat, ožíbrat, hrýzti.

Žibrovat se, ubíratí se (posměšně), jako žibro na fukaře, s boku na bok (han.).

Žicnout, udeřiti: Žicnu tě (záp. M.).

Žid, Ženské líčice stěnu, mají na to pozor, aby nenadělaly „žedu“ = mázů (han.).

Židný, žádoucí, vzácný: Dyby mně pětku dal, jak mi je židny krejcar, já bych toho nějed. Zhnilemu je každý krok židny = těžký (laš.).

Žiglat: Zas žigles na tých huslech? (o nemilém hudci) Jicko.

Žinky (pl. f.), šňůrky pod krkem u košile (St. Hrozenkov).

Žirník: voleček je dobrý žirník a telička je dobrá žirnica (laš.).

Žirný dobytek, který dobře žere.

Žitné, ell. t. pečivo: Přines kousek žitného.

Živný člověk, jenž dovede svého živobytí nahjiti; řemeslo, které dobře obživí.

Živý: To uení lež, to je živá pravda. Ta peřina byla sám živý lunt (na dobro sedrána).

Živúcat sa, s důrazem se dokladati „živého Boha“ (Jicko).

Žížek, člověk nenasyta, lakomec (laš.).

Žížmo, vzduch dýcháním a výpary lidskými zkažený: Tam je žížmo u tech Čuňků (14 osob v malé jizbě) val.

Žížnivět = žížlivět, řeřavým býti: Uhlí se rozžížnivělo; žížnivé uhlí (Zlín).

Žizvołek (žizmołek): Matě pěkne zeři, su tu šikovne žizvořečky = chomáčky, hlávečky (laš.).

Žlatec, svlačec (zap. M.).

Žlútek: Čekali sme, až by do pána vrchního vlézi žlútek a býť dobré náděje (Zlín).

Žmat — žmu — požmaný = žmachlat, krčiti (Zlín)

Žmikát = mžikat (han.).

Žmoulat, žvýkati, v hubě něco opálati (N. Město).

Žňavý, řeřavý: uhlí (záp. M.).

Žnivý oběd = dožatá (laš.).

Žouřit se, vadit se: Požóřili se (záp. M.).

Žrna pl., žernov; na žrnech se šrotuje (Jicko).

Žrutný dobytek = žirný (záp. M.), píce žrutná = sporá.

Žudlit: Požudli tú sklénku kopřivama a dobře vypláchni. Než já to požudfím! praví bezzubý (Zlín).

Žúchat: Tak to žúčalo! (když se šlo po vlhké louce) Zlín.

Žuchľanec, žvachľanec, žvýkanec.

Žuchřena = žuchla, tlachal.

Žvaňa, kdo žvaní (záp. M.).

Žvančif, žvýkati: Krava mi šatku požvančila (laš.).

Žvanec hroznů, třebaec (záp. M.).

Žvaňucha = žvampřafa, třepihuba, mluvka (Jicko).

Žvápat, tlachati (záp. M.).

Žvápoň, tlachal (záp. M.).

Žíla, přezdívka člověku neústupnému, svárlivému (val.).

Žímat = ždímat (záp. M.).

Žingla, veliká, silná jehla, kterou se navlékají šňůrky (Zlín).

Slovník věcný.

II. díl.

XXV. Stavení.

Stavení znamená budovu vůbec, zvláště pak chalupu. „Poďte do stavení“ (do jizby), je ve stavení. Na Laších užívají polskoneckého slova buduněk. Ústava jest: a) výstavná budova, b) skupina budov téhož hospodáře: Tam je ústavy! — Staveništi říká se: místo (uh.), sedlisko (slov. han.). Požár na V. Klobucku znamená stavení a dvůr: „Můj požár stojí za 1000 zl.“ — Bytnost jest byt, bývaní: Má u nich bytnost až do smrti.“

1. Způsob stavby a stavivo.

Chalupy v horách budují se většinou ze dřeva, „róbénica“ (záp. Mor.). Když se chalupa buduje, položí se na zemi do čtyř úhlů čtyři kameny, „poduhelníky“, na nich sbije se „srub“ z osmi, devíti dřev řádně otesaných, na srub přípevní se „podkroevnice“ (silné trámy), do nich ve dlaby vpustí se krovy a svisle, střecha se pobije šindelem. Nejstarší dřevěnice stavěly se z „brlin“ (trámců z kůry neotesaných), pozdější „z dýlí“ (trámcův otesaných). Na Frenštatsku spodní trám srubu slove „průtēs“, horní „přatva“. „Podvažovat chalupu“ znamená dolní zhnílé trámy vybrati a nahraditi novými. Skuliny mezi dřevy se „vymšič“ (vycpou mechem).

V kraji nejstarší chalupy byly „tlučénky“ (slov. dol.) n. „sypance“ (záp. Mor.). Na základ z kamene vyzděný přičinily se mezi kůly desky tak vzdálené od sebe, jak široká měla být zeď; mezi ty desky sypala se hlína a utloukala se v pevnou hmotu, pak se desky posouvaly do délky i do výšky, až zdi dokola náležitých rozměrů nabyly. Na Hané za stara stavivali z „válků“. Hlína se smísila s mrvou, z toho se uválely války, ty pak se kladly v zeď na kamenný spodek. Později teprve nastaly „zděnice“ (val.), kamennice n. murovanice (laš.), z „cihel“ nepálených, kteréž mají rozmanitá jména: vepřovica, kot, kotovica (dol.), sploščka (Brněnsko), pucina (Zábřeh), bandúr (Jicko), trupla (záp. Mor.). Omítka je buď na ostro (s hrubým pískem, „nehlazená“), nebo na hladko.

2. Střecha (dach, laš.).

Vazba (laš. vaďba) je kostra střechy mimo „krytí“ (doch, šindel). Podél na zdi s obou stran spočívají silné trámy, řečené „podkrokevnice“, posednice n. pozednice (záp. M.), plátvy (laš.); podkrokevnice spojeny jsou příčnými trámy, takový trám slove svázka (slov.), vazák, přívazek. V podkrokevnicích zapuštěny jsou krovky (krokva laš., krotev záp. M.) odlabanými čepy. Na vrchu spojeny jsou krovky příčnými trámcí „hambálky“, na Valaších též pěkně po domácku „podstupnice“ jmenovanými. Na krovech přibity jsou „laty“ (val. krokévky). — Paža jste místo, kde se scházejí dvě střechy téhož stavení. Šindel na krytí takové paže sesekne se s jedné strany „koso“ (šikmo) a sluje kosák. Jinde do paže vkládají plechové koryto. — Obzajt val. sluje každý úhel střechy. — Stěmeno (laš.) jest silný trám, upevněný napříč v úhlech krovů nad hambálky na podporu kalenice. —

Nádmětky (sg. nádmětek) jsou trámce k dolním koncům krovů nastavené, na něž se nová lata přibije a tak střecha prodlouží. Na Laších říkají nádmětek prostore mezi zdmi a střechou nad náspou, pobité deskami: „Našel sem ty vajca nad nádmětkem“. — Kalenica jest hřeben střechy; došky na ni se kalí (laš. deptaju) v hlině, aby jí vítr nezdvihal; na Zábřežsku sluje řebeň (= hřebeň). Kalenica došková se „ponáší“ (han.), n. „ukládá“ (slov.) pazdřím a hlinou. — Svisle (pl. tantum) jsou dřevěný štít, jímž se hůra uzavírá; na záp. Moravě

tomu říkají přibedři. — Šindelem se střecha pobíjí, dochem pošívá. — Řada došků na latě přivázaných sluje šár (šář, Zábřežsko). Došky spodního, nejmenšího šáru, zastřihané slovou zástřežky (han.), zástřešníky (N. Město), záklasníky (záp. M.), hlavaté (slov.); došky v rozích, zastřižované na způsob schodků, slovou zárožníky. — Vikýř ve střeše sluje schłop, schłopec (slov. laš.), výlet (val.), věcuch (Ivančice). — Kozub jest kulatý výstrček střechy nad svislemi (val.).

3. Podlaha, strop, hůra.

Podlaha, t. j. půda v jizbě, po níž se chodí, bývala původně ubita z hlíny; odtud sluje většinou zem, laš. Iepenica. Prkenná podlaha sluje deščená zem (Vyškovsko), dlážka, deliny (laš. „maju tam vydeřované“). „Mostif izbu“ (val.) = dávati podlahu do světlice; mostina = deska v podlaze. — Strop má toto české jméno na záp. Moravě, jinde mu říkají: tla n. tlo (slov.), podlaha (dol. han.), povaľ (val. laš.). — Příčným trámům ve stropě u Hranic říkají hontiny. V jizbách větších trámy příční podepřeny jsou ještě trámem podélním, jemuž říkají rošt, hřada (val.), respa (laš.). Místo desek za stara na příční trámy kladli tlusté tyče, brliny n. dřenice trhanice, stropnice (záp. Mor.). — Za české „na půdě“ říká se nejvíce „na hůře“; na podlaze (záp. Mor.), na vrchu (laš.), na povaře (val.), na stropě (Kunštát), na ponebí (Jihlavsko a Znojensko). — Dvěře nad schody na půdu, jež se vzhůru otvírají, slovou skłop, skłopec.

4. Zápraží.

Zápraží (Třebíčsko, Jihlavsko, náspa — na náspě (slov. val.), násp — na náspě (Zábřežsko), náspa — na náspěch (Kyjovsko, Brněnsko), náspě — na náspěch (Jemnicko), záprseň (Novoměstsko), předsínek (val.), pohrádka (laš.), nálepek (uh.).

5. Přístavky.

Hanácké chalupy mívaly přede dveřmi ž u d r. Byla to krytá síň dosti prostranná, již se vcházelo ke dveřům domovním. V jedné boční stěně byl obloukovitý otvor poskytující pohledu na ves, pod ním na podezdívce lavecka. V žudře besedovali domácí i sousedé. Jinde říkají žudr (žudro, žundr, žumdr) obyčejnému

výklenku přede dveřmi, kterýž také sluje výstupek, kaplička, žebráčka (slov.). Někde před chalupou bývají schody ke dveřům, nad nimi je dřevěná pavláčka, i žundr zvaná (u Sloupu). — V horách na západní Moravě mají přede dveřmi dřevěný barák proti sněhu; na Valaších tomu říkají podstánek n. podstánčí. Podsínek jest krytá chodba podél dřevěné chalupy (val. — laš. potinka = podsínka). Přísinek jest přístavek u síňových dveří na dvůr. — „Stál ve vidanku“ = ve dveřích, ve výstupku.

6. Jizba, síň.

Světnici na východní Moravě říkají izba; menší pak (přístěnek) sluje izbětka n. svědnica, na západní Moravě seknic, seknice, sednica. Náizbí (na náizbů) jest prostor prostřed izby (jako „návisí“). Síň sluje na St. Hrozenkově pitvor.

7. Kamna, pec.

V koutě ode dveří k síni stojí kamna, za nimi pec. Tak většinou na Moravě. Laši kamnům říkají pec (masc.), peci pec pekarcky. Jinde peci říkají pekárka (od Přerova k Jičínu), pekarčak (Klimkovice), pekáreň (záp. Mor.). Výklenek nad pecí, dvírkami uzavřený slove pecina n. surdík (han.). U peci jest prohlubeň, aby se do peci pohodlněji dostalo = peklo, peklice (Zábřežsko), peliska (záp. M.). — Kamna se též jmenují kachle (Příborsko). Vrch kamen, za stara kulatý, slove na záp. Mor. kopka: „Postavil talíř na kopku“ (= na kamna.) — Prázdný kousek podezdívky, na níž kamna stojí, slove pícka, podpečí (val), nálepek (Jicko), peliska (han.), člopek (Brněnsko). — Prostor mezi kamny (kopkou) a stěnou slove zákamní (val), zápečí (laš.), sklépek (slov.), pekélko (uh.), petýlek (han.) n. petýlko, mezúch (val.), hózky (záp. Mor.). — Otvor do kamen a do peci ze síně slove čelústě n. čelusťa (pl. fem., vých. Mor.), čelusno n. čelesno (záp. Mor.). — Nad čelesnem jest díra, již vychází kouř do komína = sopo uch, sipouch, copůch, capůch, cipůch.*) — Kotlík v kamnech zasazený slove kamnovec, pecák (laš.), kotel, měděnec, měďák.

8. Nábytek.

Nábytku říkají nádrabí, nádrabelí (han.), domácí načini (laš.) — zgarby, zgarbí (zvláště starému nábytku). Nejdůležitějším nábytkem jest postel.

*) Rampouch jest otvor do sklepa.

L o ž e sluje: pohrádka, pohradina, ložnica, lože, lůžko, postel a má dvě čela (podl. ohřebľa), v hlavách a v nohách a dvě postrannice. — Peřina na přikrývání jest duchna (slov. han.), hrobá peřina (záp. Mor.), peřina (val. laš.), vrchnica (han.); peřina pod hlavu je zhlavec (slov. val.), zhlavek (laš.), poduška (podl.), polštar, peřina, malá peřina. — Stopčena, stopčák je zhlavec z pouhých stopek; šusták = měch vycpaný listem, mechem, slamou a p., kravařům pod hlavu. — Povlek jsou cíchy na peřiny. Spodní cícha slove šovka (uh.), sobek (Jicko), sypek (Jihlavsko). Postlanka jest ložní plachta.

L a v y jsou lavice postavené podél kamen a podél stěn s obou stran stola. Za stara zatloukli do země po dvou kolíkách nebo postavili z vepřovic u zdi pilířky, „lápky“ nazvané, položili na ně silnou desku a byla lavice. Židle slove židlica, lenoch, lenoška, lenůšek, legátka, legátko, stolička, stolek (laš.). — Stoličce pod nohy Valaši říkají stolec, podnožka, Laši ryčľa. — Trojboká a r m á k a, postavená v koutě za stolem pod křížem, v níž se schovávají peníze, spisy a knihy nazývá se kútnica, zákoutníček (Jihlava). Šaty se zavěšují na hrabíci (Zábřežsko), rohatině (laš.). Řimsa (záp. Mor.) jest polička v jizbě na stěně, za níž nastrkány jsou lepší mísy a talíře. Z r e a d l u na záp. M. říkají řicadlo, na Zábřežsku zhlizadlo.

V síni postavena p o l i c e (súsek, uh.), v jejíž horní polovici srovnáno jest nádobí, někde také malovaná truhla na šatstvo sváteční, kteráž jinde schována jest na komoře nebo na hůře.

XXVI. Dvůr a hospodářské budovy na něm.

Dvůr, místo obyčejně ohrazené, bývá nejčastěji za domem mezi stavením a zahradou. Na Laších prázdnému prostoru před stavením říkají plac a dvoru v zadu zadník, zadníček („dveři na plac a na zadník“). Přikrytá kolna n. návratí, jižto se do dvora vjíždí (podjíždí) slove na Laších podjezd (podjizd). Na dvoře stojí kolňa (kůlna*). Na Jemnicku kůlně s patrem říkají kolník, bez patra delník n. deník. Chlévy bývají na dvoře napříč ke stavení přistaveny: maštal pro koně, kravařna n. chlév pro hovězí dobytek. O sobě stavají „chlévce, chlivky, krmiky“ pro ušipané. — Čárek (val.) je příhrada ve chlévě pro tele. Stání, místo v maštali, na němž koně stojí; bývá vyloženo brlinami, pod nim

*) Kolňa se stropem slove bedněná (han.).

prohlubeň pro moč. Maštal na Hané rozdělena jest na dvě (dvě maštale, každá na čtyři koně), uprostřed je řízeň (řezárna, řízňa, řízňák) n. příkladník, t. j. přehrazené místo v maštali, kde se řeže sečka a pacholek spává; matak (han.), mišník (Zábřežsko) na mišení sečky a ovsu. Ovčinci na Vsacku říkají cábík; pastovník (laš.) je ohrazené místo u chalupy pro svině. Kurniku na západní Moravě říkají koplín (kuplník), dřevěnému holubniku na Novoměstsku koc Listník je kryté místo u chalupy, kde se lesní list na stelivo chová.

XXVII. Stodola.

Budova, do níž se sklizeň svází, sluje stodola, mlatevňa, mlat. Na Moravě stodoly jsou buď zdýlní nebo příční. Stodola zdýlní (nejčastěji na Podluží a sousedním Slovensku) má vrata z předu a ze zadu ve svislích; na nízkých zídkách spočívá široká střecha. Má dvě paže (přistodůlky, perny), nebo čtyři štvrtě (v každém boku po dvou).

Stodola příční (obyčejná) má: *a*) dva přistodůlky (sg. přistodůlek, slov. val. laš.), přistodůlka (sg. přistodůlko, Zábřežsko), *β*) dvě stodoly (dol., pomor. Kyjovsko, Kloboucko, han.), *γ*) dva párníky (Brněnsko, Třebíčsko) n. párně (sg. páreň, Telecko), *δ*) dvě štvrtky (Brněnsko. Jicko), *ε*) dva sušecky (laš.), *ζ*) dvě humenice (Opavsko). Místo, na němž se mlátí, sluje *a*) mlat, *β*) mlatisko (Strážnice), *γ*) humno (val. laš.). Přistodůlky od mlátu ohrazují *a*) stranice (slov.), *β*) oplota (han. záp. M.), voplotně (sg. voploetě, Brněnsko), oplotky, (sg. oplotek, záp. M.), *γ*) sruby neboli srúbení (slov.), *δ*) humenice n. humeniska (laš.). V obojím srúbení uprostřed upevněn je trám, „puntový slúp“, jenž podpírá *a*) patra (laš., záp. M. paštra), *β*) lešení (val. uh.). Vrata jsou dvoje, přední a zadní, otáčejí se v dolním prahu na čepech, zdičkou železnou obitých, běhúny zvaných; horní prah jmenuje se heľmo (nadvrátí), v něm otáčí se čep dřevěný. K větším stodolám přistavena jest po boku jednoho přistodůlku pľevňa (plevník, podpažník, špaléta, přistodůlek) na plevy a ohrabky. Zboží (obilí) ukládá se do přistodůlků v brstvu a na patra. Náčini mlatící: 1. hrabě *a*) řídké (= posádní), *β*) husté; 2. říčice a to *a*) ohrabečnica (na osívání ohrabků, laš. ohrabčanka, ohrabčok), *β*) hrachová, *γ*) stoklasná, *δ*) kúkolná, *ε*) prachová (laš. přetak, hustá říčica). — Říčica skládá se

z „lubu“ a „plátenka“ (pleteného dna). Dvě části lubu spojuje lykový „vrkoč“, plátenko s lubem. „zešívka“ lyková. — 3 ohra-bečný koš, 4. vějačka (široká, hluboká lopata), 5. smrděnka (smitěnka), již se obilí „zhaňá“ (od zbylých po viti plev čistí). 6. Cep skládá se z hůlky a z cepu, na obou na konci je kožený ohlavec, kteréžto ohlavky spojeny jsou svorcem. Ohlavky přivá-zány jsou švihy (tenkými řemeny) v zábradky n. zářezy (vruby). Na Valaších a Laších ohlavku, kterýž tam je z dubového dřeva, říkají kapica.

Na mlatě obilí nejprve se klasnuje; snopy se postaví vzhůru klásim a bje se do nich hůlkami od cepů nebo zvlášt-ními hůlkami březovými, „oklepůvkami“. Někde klasují takto jenom obilí, které „nepůščí“, jinde pšenici, ječmeň a oves na stojatě, žito (réž) na ležatě. Výkon tento v jiných krajinách má jiná jména; říká se též: ošlahovat, šibat, volkolkovat. Potom se snopy rozloží kolem po mlatě a stranují se, obrátí a stranují zase. Snopy takto ostranované slovou stránky, strano-viny. Jinde říkají: oklepovat — oklípy, oklepávat — oklepiny, otírat — otěrky. Někde žito, když se pozoklepuje, „mrská se“ ještě „mrškačkami“ (hůlkami). Posléze snopy se rozvážou a rozhrabou, a tak se prostře (nastele, rozestele, rozdělá, natáhne) na sázku (saďu, sádku, prostírku, posad laš.) a mlátí se (roz-mlacuje, přemlacuje) od posáda na levo, pak se vytřípá. Dlouhá sláma sváže se v otěpky (oklípy, oklepiny), pomrvená se ještě „přemlátí“, aby neostaly „kožuchy“ (zrno v plevách) a sváže pak v mhaténky (mňaténky, mětyňky, matenky, mrvénky, otěpky, zavianky (laš.), drobničky). — Obřísla (po-vřísla) jsou dvouzblňová n. trojzblňová (dvoustebelní, třístebelní). — Ohrabky (rozdrtené klásky a p.) osejí se na ohrabečnici a vsypou do koše ohrabečního. Obilí „posádníma hrabama“ shrne se na hromadu buď v pravém koutě, zadním neb uprostřed mlatu Hromadě té říká se většinou posád (laš. valek). Někde mají uprostřed mlatu nebo v koutě prkennou „bódku“ n. „zhrůák“. Na Podluží házejí obilí do „komůrky“, kryté to uličky v jedné „stodole“ (přístodůlku). Když je posád dosti veliký, nastane vítka (na větších statech sbírka). Obilí se vějačkou proti větru háže, pak smrděnkou (smuděnkou) zhaňá (t. j. všeliká neplecha s něho smítá), potom „se odejme“ zadek (pozadek, zadní), a předeek (přední) „se cúdí“ na říčicích po pořádku,

jak svrchu vytčeny byly, počnouce od koukolnice. Co přes říčice přepadne slove „podříčičné“ (chudé zrní, semýško všeliké; to je drůberí); na říčici zůstávají „zhonky“ (klásky a j.), dostávají se též drůberí).

Nyní se již větším dílem mlátí strojem, a obilí vymláčené se vyvívá (fukaruje, žibruje) na zvláštním stroji, kterýž slove fukar, fukač, opalač, valach, byk (laš.), burdak (laš.). Na Opavsku se „drutuje“ na „drutě“.

XXVIII. Zahrada, ploty.

Zahrada (n. zelrada), tím jménem vůbec známá, jmenuje se též humno (slov. dol.) a sad (han. záp. M. laš.). Ovočný sad na poli slove ščepnica. Pole slivami (švestkami) posázené na Laších slove slivník. Je-li zahrádka před domem, ulička ke dveřím domovním mezi oběma ploty sluje dolník n. fortůa. Na Hané bývaly zahrady obyčejně ohrazeny plotem z vrbového proutí. Do každého kolu v plotě na vrchu zatloukli dva kolíky, jeden v pravo, druhý v levo nahnutý (∨); mezi ty kolíky nakladli a připletli trní tak, že se plot na hoře podobal trnovému věnci, jemuž říkali trzub. Přes takový plot s trzubem nebylo snadno přelézti do zahrady.

Jinde bývá plot šprťový (= šprťení, skládá-li se ze šprťů (latek), hontový z hontů (větších lat, při vrchu proutím spletených, slov.), stržňový z dubových draček, ze „stržně“ (val.), dřínkový z jedlových dřínek (plochých polenec), mezi kůly zpošika položených (val.), krkoškový z hůlek (val.), týnkový z týnek (latek, záp. M.). — Srub (dol.) je desková ohrada dvoru = parkan. — Mešto (val. han.) n. hrazba (záp. M.) je „šraňk“ okolo luk nebo trávníků (sloupce, na nich přibité laty, po jedné nebo po dvou) — Cedron n. lící (dol.) je „živý plot“. Socha je sloup v plotě, val. a han. též somíneec. Přílazeck jest lavečka přes plot prostrčená, kolíky podepřená, kudy se přelézá. — Hlók (han.), místo v zahradě, kde se voda stéká. Chladečník (laš.), chladenčica (val.), besídka v zahradě. — Humenec je společný oběma sousedům průchod a průhon mezi jejich zahradami oplotěnými.

XXIX. Vinohrad.

Aby nebylo k vinohradu od cesty přímého přístupu, jest jeho kraj posázen brambory, zelím a p. Takový záhonek jmenuje

se sádek. Brázda (chodníček) mezi svým a „ludským“ (cizím) vinohradem sluje rúna; bok rúny sluje odrúnek. Fréd (frejd) je meze u vinohradu. Řady rév slovou grefty. Hlavička jest podzemní peň, z něhož pruty vinné révy vyrůstají. Zelený takový prut, z hlavičky vypuklý jmenuje se cún, až zdřevění, jest rývem. Úponky na rývě slovou rúčky n. ocásky. Vrší jsou vršky vinné révy (stínat vrší). Prehřák jest hrozen, s něhož květ oprechává a jen někde některé zrno zasedne.

Vinohrad se z jara napřed kope, potom okopává, posléze kopčí. První kopačce říkají postnica (posnica), protože se koná v půst. Po druhé kopačce (okopávce) vinohrad se „vysmítá“, t. j. „výplivky“ (větvičky za lístky vypučelé) se zulamují. Smítka znamená *α*) smítání, *β*) vysmítané výplivky; směťáč je dělník, který práci tu koná. Vinohrad se podvazuje, t. j. révy se uvazují ke kolkům. Po vinobraní se „kolí smýká“, t. j. vytahuje z vinohradu. Když víno dozrává, vinohrady se „zatýčí“, jsou zatýčeny: hotař (hlídač) uváže na vysokou tyč jablka a zeliny na znamení, že se do vinohradů nesmí.

Druhy rév, jež se v moravských vinohradech nejčastěji pěstují, jsou asi tyto: budinka (bílá, drobná zrnka), cinifádl, časladór = časladóra = třasladór = časlavský rýv (žluté hrozny), greneš (černý, muškateľu podobný), hebřin (popelavý jako podběl, lupení krabaté, málo rozstříhované), hrašina (Riessling), husí čapa = kočičí ocas = podbělák = šedík, šedíček (má list podbělavý, víno kyselkavé, je nesný, „když uslyší bednářa, změkne honem“), křenica černá (velké hrozny, modravé, višňové barvy, „neráda vyzrá“), kozí cecek (obřidný, má velká, podlouhlá zrna), lampart červený, fipka (někde = rézlink, jinde = lampart), medoun (kaštanové barvy, sladký, málo nese), muškateľ, pádeľský, petrželák (žluté, rozstříhované listy, drobné jak petrožel, víc hrozny vidět než lupení), pihorňa (nese hrubé hrozny vinaté, později zaměká) = pivorňa, reguľka = rekuľka (bílá i černá, drobné hrozny, málo vyzraje, nosí dost), ryzlink = řezlík, rohál, ryvoľka zelená, salvon, skořina (černá, skoro dozrává), šerina (řidkavá, velká zrna), šryk (hrubý peň, sází se okolo domův a stodol, má velké, bílé hrozny) = grúb, tokaj, topoľ (veliký peň, listy má bělavé, velmi rozstříhované, veliké dlouhé hrozny,

vaľovočec (černozelený, řídkavý), vaľvoš, vaľřinský, co na Va-
vřinca zrá), zanechor (má žluté hrozny; „Nechory“ jméno vno-
hradu v Prušánkách), zelviš (něm. Krachgutedel).

Menší a větší dobrotu hroznů stanoví toto pořeka lo: „Bu-
dinky do putynky, muškateře do kabeře, grúby do huby.“

Tresti jsou mláto vinné, na němž se červené víno nechává
několik dní, aby nabylo černé barvy.

Vodnar n. grúř (něm. Treberwein): mláto se dá do sudu,
nalije se vody, a když „řizne“ (kyše), pije se. — Ryšavé víno
= něm. Schiller. Víno vláškovatí, zvláškovatělo: houstne,
jako masné po něm plove; čistí se metlou.

XXX. Len, konopě, zeli.

1. Len se trhá na jány (jána, kolik jedna ženská najednou
zastoupne). Vytrhaný len se roší nebo močí. Potom se drhne
(odrhuje, vodrhluje) z hlávek (pálek) na drhlenách (drhlen,
drhleň, drhle pl.) a suší v pazderně. Třetí den přijdou tlu-
kači a tlukou len, a třelky ho trou na trdlicích (mědlicích,
mňadlicích) a potírají na potírkách. Zpotíraný len se ochlôje na
ochlê, na vochli vyčeše (hachluje na hachli) a pačísá na pačísce
(česáku). Na ochlovniskô (han.) se sedí. Ve Slezsku a na Vala-
ších hachli říkají ščeř. Výčesky slovou pačíscky, vochličky. Třelka
vždy dvě hrsti (kořátka) lnu váže v žemličku; 20 žemliček
je šuta (Telč), jinde 30 žemliček kloub.

Na Zlinsku hrst lnu nebo konopí sluje žemenka; 10–12
žemenek u věnec spletených je kocúr; na Hané 30 ženiček
je kloub. Na Žďársku lněnému kloubu říkají obláč.

Kolovrátku na předení říká se také: kolovratnica (koro-
vratnica, Zlín), gajc (Zábřežsko), přeslica (u Znojma; přeslici
tam říkají kužel).

Práslének — práslínek, tradlínek (Čejč) je kroužek,
který přadlena nastrkuje na vřeteno, aby se lépe v ruce
točilo.

Třepálka (val.) je hůl, kterou se koudel přetřepává, když
se má „navíňat“ n. „nadívat“.

Potáček je napředené vřeteno.

Baba říkají na Zábřežsku pozadnímu, vytrousenému lnu;
bere se na „smrt“ (vystrojení „smrti“ na smrtnou neděli).

Osmek, osmeky, osmečky = drobné odpadky koudele při potírání pod potírku napadalé. Která třelka dělá mnoho osmečků, ta „luntá“, mnoho „rozluntá“, rozcuchá (Slezsko).

Špuněk, co zůstane z „česáku“ n. „pačisek“ (česané koudele lněné) na vochličce za hřebiky = cucek, gracka, zvoček.

Peřeni jsou lupinky na lnu.

2. Konopě (sg. konopě) jsou poskonné (poskůnky, val.) a hlavaté (hlavačky, val.); močí se v močidle.

Vymočené a vysušené konopě 1. lámou se na lámce, lamačce (slov. val. laš.), trou se na trdlici, trlici (han. záp. M.). 2. patírají (potírají) se na patírce, potírce (dvojitě lámce) n. na potěračce, mědlici (záp. Mor.). Tírňa je místo, kde se konopě trou (val.).

3. Hlavatici zelné říká se většinou přísada, porůznu (na záp. Mor.): koščalky. Kousek pole, kde se přísada ze semene pěstuje, je přísadnisko.

Když se vykrojí hlávka, zbude chrást a koščál = hlúb (slov. val. laš.).

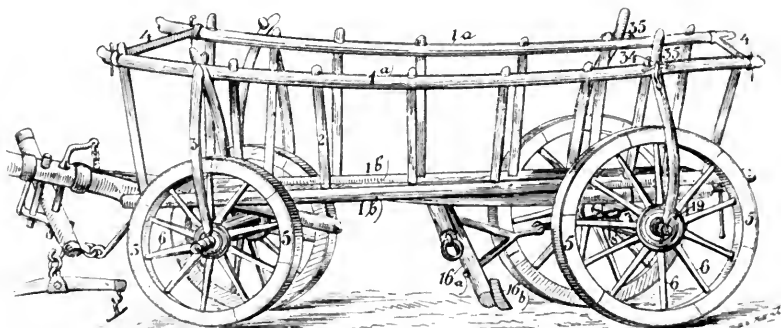
Když se zeli do bečky nakládá, napřed se nakrajuje (hlúb se rozkrojuje), potom se strúže na struhadloch (slov. val.), krouží na kružadlech (han.), paží se (nakrajuje), potom kruža na nožach n. na kružadlach (laš.).

XXXI. Hospodářské nářadí a náčini.

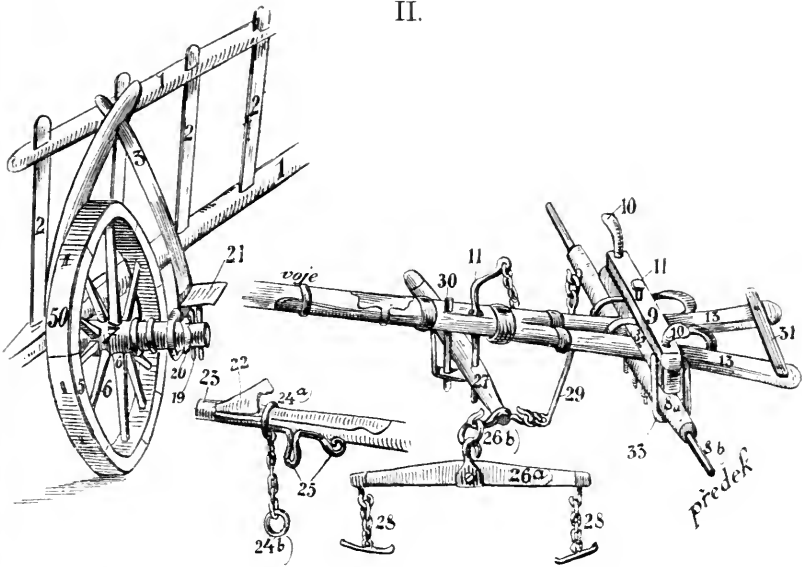
Polní nářadí kromě vozu, tedy: pluh, kolečka, brány a p. jmenuje se „rolní řád“ (val.), „náčini“ (laš.): „Něma voza, něma náčiňa a kupil se koňa.“

V ů z

I.

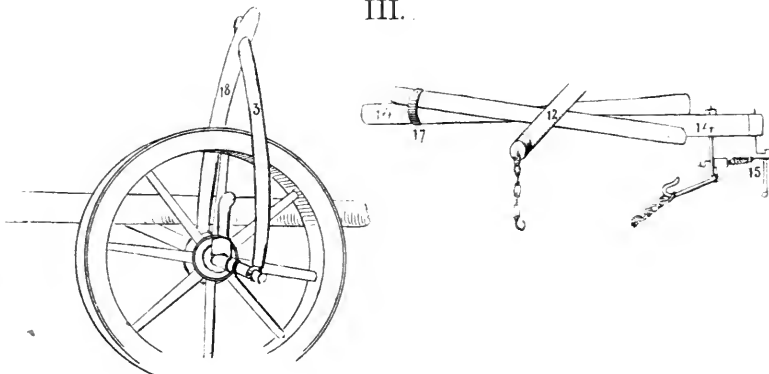

II.

1^a) (I. II.) vrchní rýfa, gryfa (Brněnsko), gréřina (Zlín).
 žrd (Kyjov), 1^b) (I. II.) spodní rýfa atd - 2. (I. II.) meč, mečík,

III.

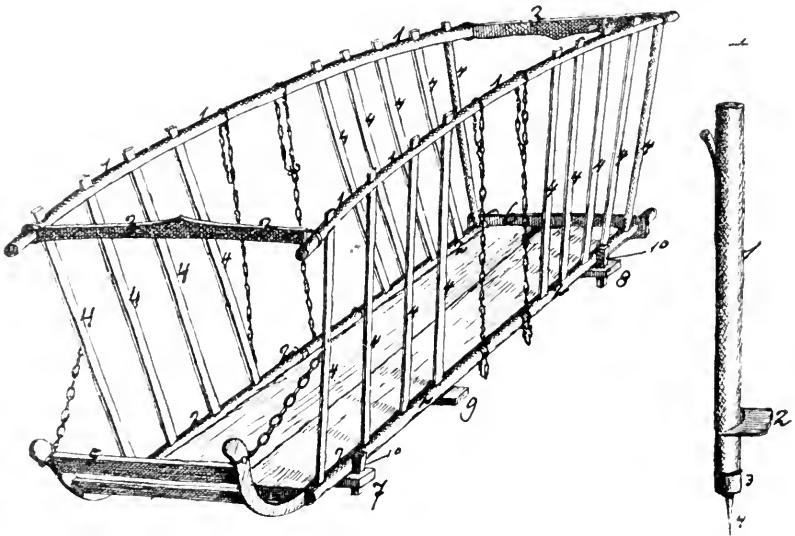

šínka (Slezsko). — 3. (I. II. III.) lušňa, lišeň (záp. M.). — 4. (I.)
 rozpěrák, rozpon (Zlín), glam (val.). — 5. (I. II.) lúkot; loukotě
 v kolo spojené slovou obklad n. oklad. — 6. (I. II.) špica. —
 7. (I. II.) hlava. — 8^a) (II) násad, podstavek (Třebíč). — 8^b) (II)
 osa, os (slov.), oš (laš.), náprava. Konec nápravy z „hlavy“
 trčí na Zábřezsku slove sražek: „Chětal se sražkama v ovózô“.

V srazku je zastrčen hřeb „zákolník“ zvaný; je-li široký, se střeškou, slove „záblatník“ n. záblatnica (laš.). — 9. (II.) obrtel, voplin (Třebíč). Zadek vozu nemá „obrtla“; snice jsou mezi násadem (laš. spodní podložkou) a podušnicou (laš. vrchní podložkou). — 10 (II) klaničky, palečky (Třebíč). — 11. (II.) svorník, svořeň (gen. svořeňa), srdeň f. (záp. M.), váhovec. — 12. (III.) podkladek, pachole (Zlín) = příční deště přibitá na spodních gréfinách, aby se spodek vozu neprohýbal. Na větším voze jsou dvě pacholata. — 13. (II.) ramena, snice (Zlín). Zadní snice slovou rozsochy (Zlín) n. židlo (val.), nazvané tak od rozpoltě-

IV.

V.

ného jazyka hadího, jemůž se říká „židlo“ = žihadlo. — 14. (III.) rozvora. Konec rozvory vzadu vyčnívající slove ocas, ocásek, otrě. Před tímto koncem zastrčen jest v rozvoře svořeň, řečený „závozník“. — 15. (III.) šlajfa, šrub (Zlín). — 16^a) (I.) klátky. — 16^b) (I.) pracky. — 17. (III.) svěrák, svěračka (Zlín), renk (Brň.). — 18. (III.) klanica. — 3. + 18. rozsoší (han.). — 19. (I. II.) lónek, záosek (Zlín), zákolník (han.). — 20. (II.) oko, žabka, podluška (val.), aby kolo nevypadlo, kdyby se lušňa zlomila. — 21. (II.) záblatník, víšek (Brněnsko). — 22. formánek, káčerek horní (Zlín). — 23. (II.) zděrka, zdiřka. —

24^a) (II.) kruh, 24^b) (II.) držák, zdržák, zdržjak (St. Hrozenkov), nášik (laš.). — 25. (II.) zděř, káčerek dolní (Zlín). — 26^a) (II.) brdce, brdco (val.), brdečko (Zlín), rozporka (záp. M.). 26^b) (II.) prelík. — 27 (II.) váhovisko, vážišče (záp. M.). 26 + 27. váha, — 28. (II.) roubliček, vrúblík (Zlín). — 29. (II.) táhlo, tahounek. 30 (II.) svorníček. — 31. (I. II.) podýžďa, podyčt (Třebíč), podlíštka (Brněnsko), podýma (St. Hrozenkov).*) — 32 (II.) poduščica, stolička. — 33. (II.) pás, tradlina (Zlín), trolinky (laš.) = železné pásy. — 34. (I.) žabka. — 35. (I.) oko.

Fasuňk n. fasuněk. (IV.)

1. vrchní gréřina atd. 2. spodní gréřina atd. 3. rozpon. 4. meč, šínka. 5. deregľa (Zlín), kozlík, keľnik n. keľňa (val.), příhradek (proutěný, Břeclava), kočírka (Vsetín), šejtrok (záp. M.). 6. cigánka (Zlín), barbora. 7. obrtel. 8. násad, stolička. 9. pachole. 10. kľanička.

Na předku i na zadku „podvázani“ (řetěz) přitahuje gréřiny k snicám nebo k rozvoře.

Na Valaších „gréřy“ (= fasuněk) skládají se ze čtyř vřlin (1. 2.), jež jsou spojeny rozpináky (3. Ve vřlinách jsou dešťky (4.), pruty (železné) a řetaze.

„Spustit boky“ u vozu, t. j. řetízky boční uprostřed fasuňku, aby se mohlo více naložit. Vyduté boky na voze obilím naloženém slovou bejchy (Jicko).

Naložená fůra (senem a p.) „přiláci“ se silným dřevem na zděl přes fůru položeným. Dřevu tomu říká se pauz, púz, póz, póza, pavuz, pavuza, pabuza, pabza. V zadu přitahuje se pauz provazem od greřiny ke greřině napjatým, kterémužto provazu se říká: pauzník, pózník atd., táhlo, poutahlo (slov.); v předu napjata jest napříč „ľana“ (provaz) nebo řetaz.

Haluzí, desky a p. na voze naložené přitahuje se závitkem (úvitkem), t. j. silnou žerdí (vzpružinou).

Když se vozi hnůj, nastrčí se do obrtla (v předu) a do poduščice (v zadu) místo kľaniček kľanice (mnohem vyšší), o ně se opírají desky bočnice, na spodku leží deska spodnica. Oběma bočnicím říká se hnojnice. Vozí-li se hlína, šterk a p., zastrčí se v předu i v zadu mezi bočnice „čelo“ (deska příční).

*) Na uh. Slovensku podobná příčka pod ojem.

Vezou-li se osoby ve voze žebřinovém, je k němu s boku přivázáno bidlo „longa, longoš“ řečené, aby se po něm pohodlněji mohlo vyléztí na vůz.

Žebřiny jsou delší a nižší než fasuňk a mají venkoncem i v prostředku meče (laš. ščeble). Vozí se v nich obilí.

Malým žebřinám na Brněnsku říkají rehtiny.

Žebřinovému vozu říká se také kopňák, protože se na něm svázejí kopy obilní.

Voznica (vozní plachta) rozepne se přes „oblouky“, jež jsou zastrčeny v železných „žabkách“ nebo-li „hašpách“, na vrchních gréfinách přibitých.

Lušňa (V.)

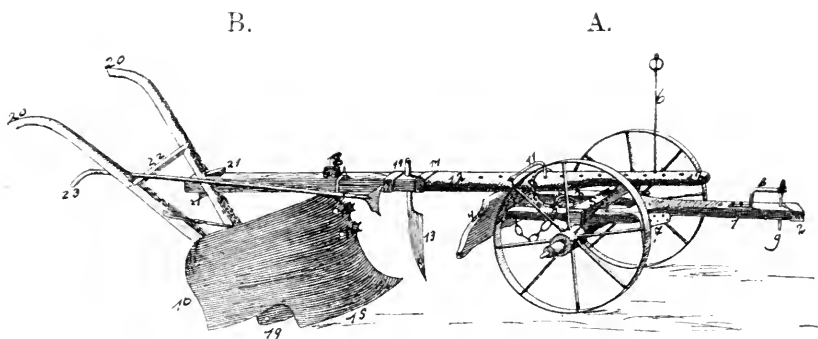
1. Lušnisko (část dřevěná o sobě), lušňa celek nebo 3+4,
2. Záblatník. 3. Zdiřka. 4. Čep.

Na uherském pomezí (Starý Hrozenkov) lušni říkají levča.

Čep mají toliko dvě zadní lušně; přední mají dole „oko“ (železný kruh), jímž se navlekou na osu (v. 3. II.). Při těchto lušňách třeba záoska (v. 19. II.), kdežto při zadních jeho místo zastupuje „čep“. Zadní lušni říká se na Valaších „zálušek“. Přední lušňu na Frenštatsku nazývají „podsošinou“, oko „oblapkem“. Zadní lušňa připevněna jest k fasuňku „bičikem“. Je to tenká, pružná tyč, zadrhnutá na vrchní gréfině řetězem, dole k lušni přitáhnutá „šparnikem“ (železným kroužkem). Na ose jsou dvě díry. Přední lušňa navleče se okem mezi ně; do díry za lušnou strčí se „žabka“, aby se lušňa ke kolu netlačila, do díry před lušňu strčí se záosek n. záblatník, aby se lušňa s osy nevysmekla. Zadní lušňa strčí se čepem do přední díry, v zadní jest žabka.

Brzdou na voze bývalo kus dřeva, s předu s koncem na horu zvýšeným, s dlabem uprostřed, do něhož se vpustilo kolo, když bylo třeba „hemovat“. Uvázána byla hůžvou (provazem, řetězem) na rozvoře. Říkalo se jí: pes (Brněnsko), fena (han.), kocour (záp. Mor.), sviňa (vých. Mor.), škrheľ (Rožnov). Řetězu, kterým se kolo zaváže místo brzdy, říká se: zaháňka (N. Město), svěra nebo lancúch (Zlín).

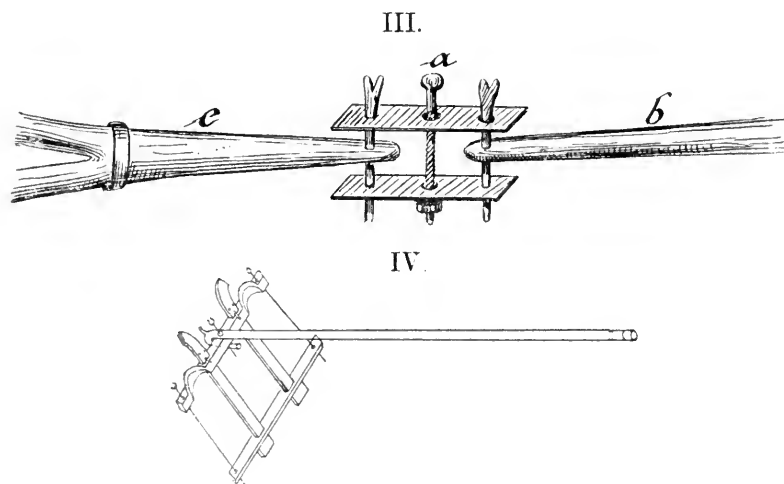
2. Pluh.

A) Plužné kolečka, kořca (val. laš.), vuzek (laš.) 1) klúčík, klučovisko (laš.), vodič (dol.), drabica (Brněnsko) — ojko plužních koleček, s předu opásáno zdiřkou 2), železným páskem, aby nepukalo. V zadu rozestupuje se ojko ve dvě ramena, „snice“ n. „sničky“ 3), 3'), jež na přič spojuje podyzždka, podýma (St. Hrozenkov) 4). K ose (nápravce) připevněno jest ojko příčným dřevem, jež jest přepásáno železnými pasy (tradlinkami) Příční toto dřevo 5) nazývá se: násadek (Zlín), náhlavek (val.), zhlavík (han.), slavík (záp. Mor.), poduška (laš.). V násadku upevněn železný prut s dvěma oky na vrchu, jimiž se provlékají opraty, slove pohůnek, pohonič 6), oka se jmenují bryle. Na starém pluhu býval dřevěný „dědek“. V pravo na ojku v zadu přibita jest železná deska s dírkami, řečená nahaňák (Zlín), nahaňáč (dol.), nahaňka (han.) 7), do dírek se zastrkuje železná klika: zarážka (laš.), zapinadlo (slov.), čímž se dává pluhu směr od záhona nebo do záhona. Váhovisko pro koně připíná se ke klučičku s předu: strčí se do tlamky 8), děrami v tlamce, ve váhovisku a klučičku prostrčí se dlouhý železný hřeb 9). Tlamka (Zlín) slove jinde: křamka (St. Hrozenkov), paščekka (laš.), stolička (dol.); hřebu 9) říká se: svořeň (slov. val.), svorník (laš.), srdeň (záp. Mor.), lónek (han.). Pluh připíná se ke kolečkám takto: zřidel navleče se do železného kruhu 10), jež slove: hůzev (St. Hrozenkov), hůžva (val. slov.), hůžba (dol.), hažva (laš.) a zatkne železným hákem 11), jemuž se říká: kokotek (val. slov.), kohoutek (Jicko), přetěkl (han.), potykač (záp. Mor.), potykef a pomykač (laš.), poverák (St. Hrozenkov). Čím dále ku předu na zřideli kokotek se zatkne, tím hlouběji pluh oře.

B) Pluh upevněn jest na hřídeli 12), jemuž jinak říkají: plužísko (laš.), hradzjel (St. Hrozenkov). Uprostřed v hřídeli zaraženo jest krojídlo 13) jinak nazývané: krajadlo (záp. Mor), číslo (Jicko), krůj (laš.). V díře hřídelni upevněno jest krojídlo klínem, jemuž říkají „pašklín“, s obou stran krojídla hřidel přepásán jest zdičkami 14) 14). Rocháč (ruchadlo) 15), jehož zadní část slove křídlem 16), připevněn jest šrouby 17) na slupici 18), nahoře ve zřídeli, na spodku ve splaze zadlabané. Slupica slove jinak: sрубica (val.), snubica (laš.), stupica (St. Hrozenkov), slubica (záp. Mor.). Část splazu pod rocháčem viditelná 19) slove patka. Rukověti pluhu 20) slovou: kľače, gľače (slov. val.), křeče (han.), nohy, ručky (laš.), priemky (St. Hrozenkov). Levá kľač slove val. „dľabovka“, v ní jest hřídel zadlabán a klíny, tak řečenými podkľačniky 21) zaražen; pravé kľači říká se přínoska. Obě kľače spojeny jsou příčkou (laš.) 22), kteréž se jinak říká: prut (slov.), rozpinák (val), spinka (dol.), spružľák (St. Hrozenkov).

Na oškrabování bláta s rocháče jest otká 23), botka (záp. Mor.), jejíž dřevěná rukojeť slove otčisko n. otisko.

Zapřáhnou-li se koně do pluhu, připe se váhovisko k oji plužných koleček, jak nahoře pověděno. Pro voly je zvláštní správa Váhu tu zastupují „křpadla“, val. skřipadľa (III). Jest to dvě deštiček spojených „koľkem“ a) uprostřed zastrčeným.

Na konci „kolku“ jsou „zábradky, jimiž přiléhá k dešticím. S předu i v zadu v dešticích jsou dírky proti sobě. V zadu zastrčí se do nich „svořeném“ ojko plužných koleček c), s předu „kluka“ b). Kluka má na konci tlamu, t. j. konec její jest pod spod ohnutý (vlastní klika), do ní se vstrčí jařma a zastrčí uprostřed dlouhým svořením, krky volů zastrčí se na koncích jařem „jehlicemi“ (IV.).

Koně jsou zapřaženy: sedlový „na poca“, náruční „na ruca“; třetí jest „opratní“.

Nejede-li se na pole s vozem, veze se pluh na „vlákoch“ (vláky pl. m.). Ve Slezsku vlákům říkají smyky. „Zavlákovat pluh“ = dáti na vláky.

Na východní Moravě starý pluh byl všecek ze dřeva, jenom radlica a krojidlo byly železné. Klače i se splazem byly samorostlé, z jednoho kusu. Pluhu takovému říkali „hlaďák“, na rozdíl od „dřábáku“, jehož klače byly ve splazu zadlabané.

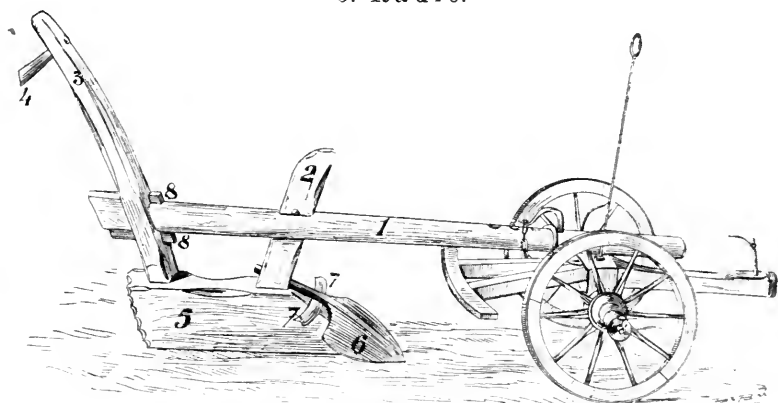
Ruchadlu říká se na vých. Mor. rocháč, na Brněnsku ruchaň.

Radličák n. veňták na Zábřežsku jest pluh o dvou radlicích.

Převák (= pleják) ve Slezsku jest pluh na pletí řepy.

Rušáky n. rušláky (Cultivator), nástroj, na němž jsou řadami železné „patky“, jimiž se poškrabuje povrch půdy.

3. Radlo.

1. hřidel, 2. slubica n. přední sloupek, 3. socha n. zadní sloupek, 4. ručka n. rukovítko, 5. radlo, 6. náradník, 7. rozhyony.

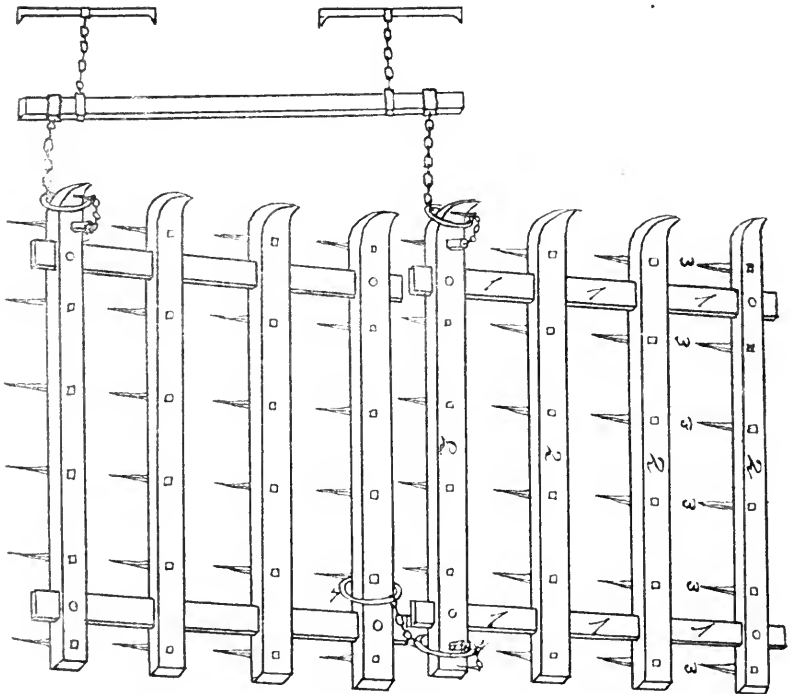
8. klíny, jimiž se hřídél níž nebo výše stavi. — Radlem na záp. Mor. se přeorává, brambory vyorávají a p.

Českému „kolečku“ říká se: kolečka n. kořca (u Hranic), táčky n. táčka (pl.: na táčkoch) val. slov., kotouč (záp. Mor.), korbica (u Pernštýna).

Trakař se jmenuje: tragač (val. slov.), dragar (Zábřežsko), tragal (val.).

Taliga je valašský vozík o dvou kolech, na němž rozvázejí žebře, lopaty a p. po světě.

4. Brány.

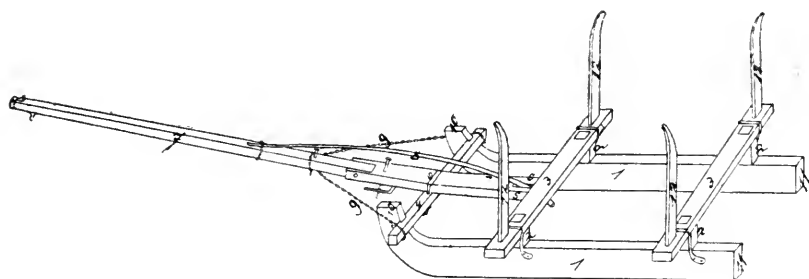

1. Desky (Zlín), meče n. mečíky (han.), průvlačky (záp. M.).

2. Podbranky, paprsky (dol.), svlaky (záp. Mor.), počtem 3—6, v nich branné zuby (3).

Vláčí se třemi branami, jež jsou spojeny třepelami (4), t. j. železnými oblouky (Jicko).

5. Saně.

1. dvě sanice, v nich (2) čtyři pístíky = čepy = hnátky (val.). Pístíky jsou zadlabány ve dvou násadách (3), na nich spočívajících. S předu na nosích sanic jest příčka (4) strmohlavec n. stemohlavec (Zlín) řečená. Uprostřed předního násadu zavrtány jsou snice (5), ke strmohlavci na vrchu „zdičkou“ (6), t. j. železným pásem připevněné. Ve snice zastrčeno jest oje (7). Mezi snice pod přední násad prostrčí se spruzina (8), t. j. habrová tyč a uváže k oji, aby se oje drželo vzhůru. Od strmohlavce k oji přivázány jsou dvě řetězy (9), dříve houžvy nebo provazy, nyní řetězy.

Konec sanice, spředu ohnutý (10) slove nos = křivka, křivica (val.) = klač; zadním koncům (11) říká se šarapatky: „Stoupni si na šarapatky“. Někde bývá přes ně příčka = patky: „Chyť sa na patky“.

Saně se brzdí „svlakem“, t. j. chvojím vzadu přivázaným (val.), nebo silným řetězem, pod saně podvázaným, jemuž „kocour“ říkají.

Pro osoby postaví se na saně mezi čtyři klanice (12) košina n. korba = kárník (Slezsko), karéta (Jicko).

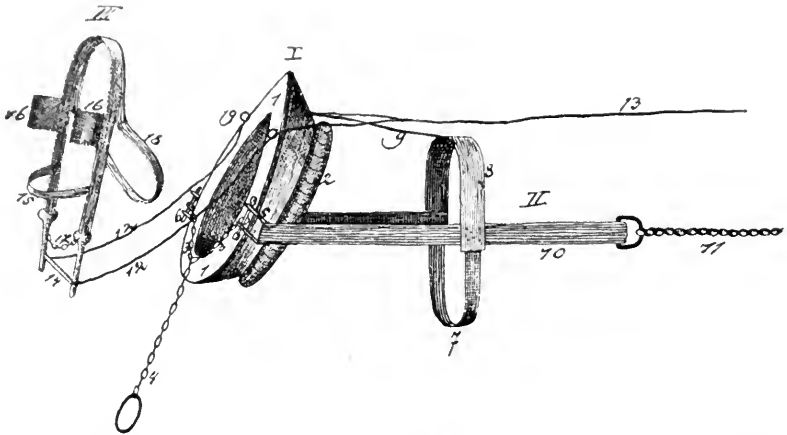
Pěší saně, jež táhne člověk, slovou pěšáky, samotížky.

Klaky = klačary (laš.) jsou krátké sánky.

6. Stroj na koně.

I. Chomout. II. Řemení. III. Ohlav n. ohlávka.

1. Kleč (han.), klěšče (Zlín, dřevěné okrají). — 2. podklad (plátěný, s kraji koženými), navleče se o sobě koňovi na krk, aby ho chomout netlačil = poduška. — 3. podprsník (řetízek nebo řemen). — 4. držák n. nášik. — 5. hašpa, kruh. — 6. závlačka. — 7. podpínka. — 8. svršec, zvršina (Zlín).

— 9. nádebrí (Zlín), spinka, pohřbetník se šlahounem, který se za chomout zapíná. — 10. pobočník, pobočák. — 11. prostranek, ostranek. — 12. stihle, stáhle (slov.) — 13. oprata. — 14. udídlo, caňk, zubno (Zlín). — 15. náhubek. — 16. náočník, záklopa. — 17. řetázek. — 18. štrupla, podpínka pod bradu (Zlín). — 19. kroužka, gróžka (han.). —

7. Hrabice.

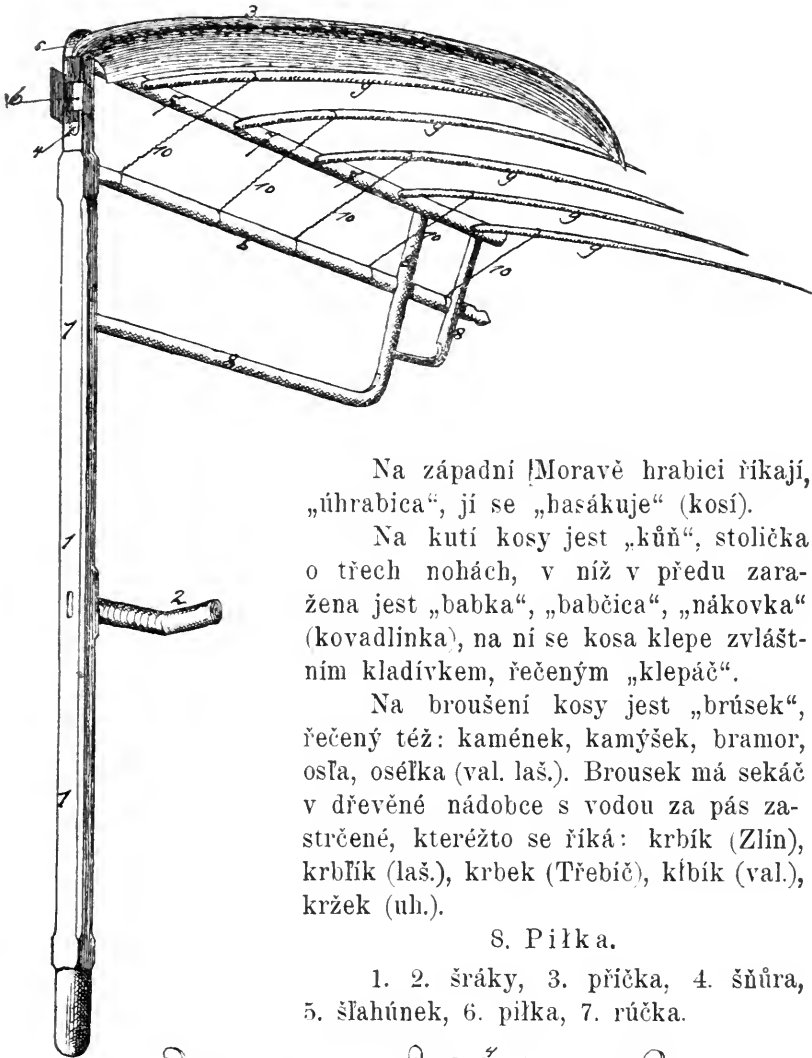
1. kosisko, 2. rúčka, 3. kosa, 4. patka, 5. motyčka, 6. zákovka, 7. šlpec (sloupec), zhlavík, (záp. M.) 7. + 8. bránka, 9. rožence, prsty (záp. Mor.), 10. putiny (dráty, jimiž jsou rožence přivázány k bránce), struny (záp. M.).

Motyčka jest železné kutí na konci sloupce, má podobu motyky, týlec jest vbit v konec sloupce a motyčka zšíří dvou prstů visí pod pravým úhlem dolů.

Patka jest konec kosa pod pravým úhlem sehnutý, podobný motyčce.

Zákovka jest železný kroužek (zdiřka), jenž spojuje košu s hrabicí takto: zákovka navleče se svrchu na kosisko a podvleče za motyčku, jež se octne při kosisku s levé (vnitřní) strany. S pravé (vnější) strany kosiska zastrčí se kosa patkou tolikéž do zákovky a k ní přirazí se ještě klín, aby vše dobře drželo. Kosa zastrčena jest souběžně s roženci pod pravým úhlem k sloupci.

Vedle hrabice vyskytuje se novější dobou ľepač, t. j. plátno natažené na oblúku.

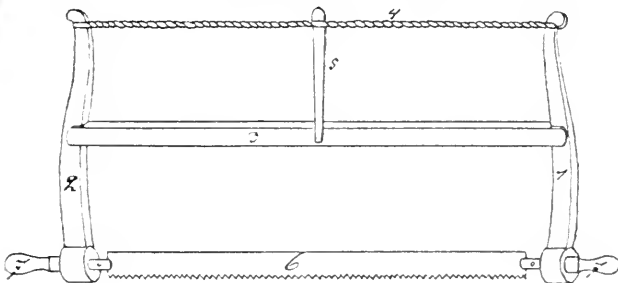
Na západní Moravě hrabici říkají „úhrabica“, jí se „hasákuje“ (kosí).

Na kutí kosa jest „kůň“, stolička o třech nohách, v níž v předu zaražena jest „babka“, „babčica“, „nákovka“ (kovadlinka), na ní se kosa klepe zvláštním kladívkem, řečeným „klepáč“.

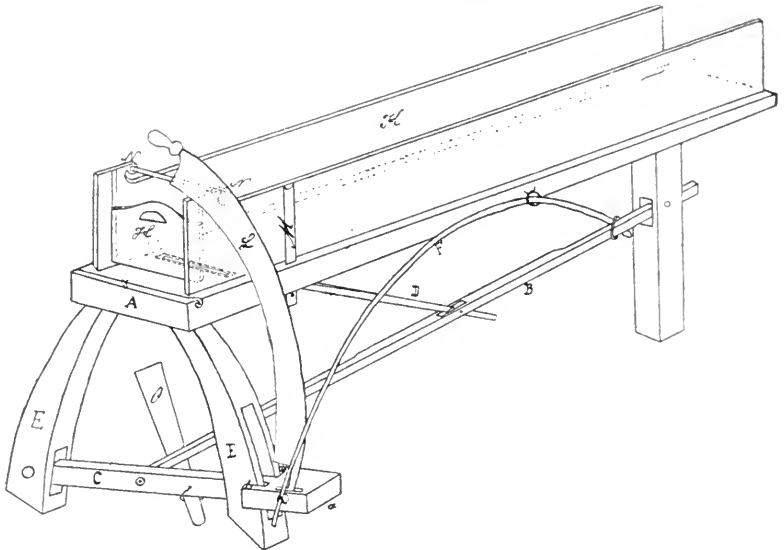
Na broušení kosa jest „brúsek“, řečený též: kamének, kamýšek, bramor, osla, osélka (val. laš.). Brousek má sekáč v dřevěné nádobce s vodou za pás zastrčené, kteréžto se říká: krbík (Zlín), krbílik (laš.), krbek (Třebíč), křbík (val.), kržek (uh.).

S. Pilka.

1. 2. šráky, 3. příčka, 4. šňůra, 5. šlahůnek, 6. pilka, 7. růčka.

9. Stolice řezací.

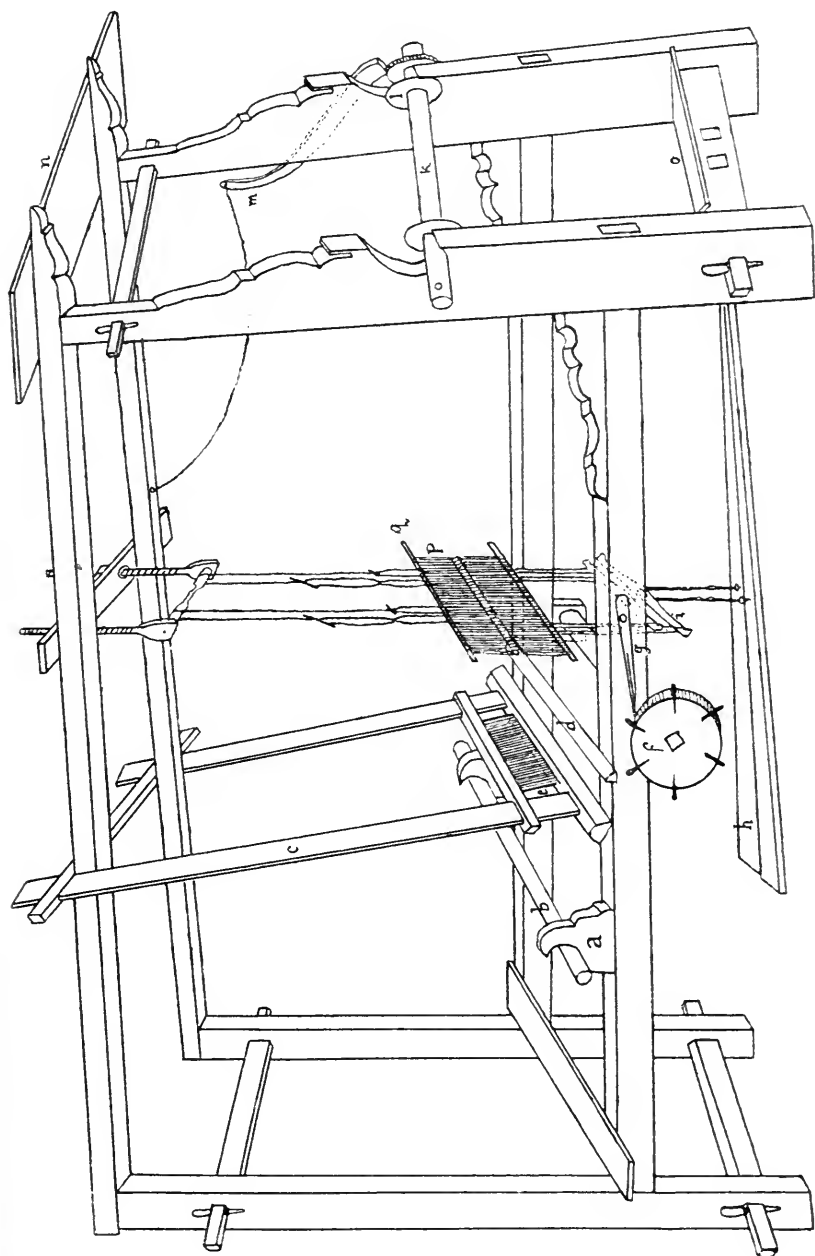

Prostor K) ohrazený spodní fošnou (silnou deskou) a dvěma bočními deskami, do něhož se klade sláma na řezání sečky, sluje koryto. Přední část koryta po příčku M) nazývá se hlava, její zakroucené konce N N), slovu uši. S předu hlavy v járkách, v obou bočních deskách vydlabaných zastrčena jest pohyblivá deštica H), příkladka zvaná. Pod ní dostává se pod kosíř L) slámy, kolik právě třeba a zároveň chráněna jí ruka, by se nedostala pod kosíř. Konec spodní fošny obit jest železčkem J), po němž kosíř chodí. Předním (křivým) nohám E E) říká se křiviny. V čepě levé křiviny a v širokém dlabě pravé pohybuje se vzhůru dolů strmohlavec C) kterýž zhlavím a) ven trčí a zároveň pravou křivinu dvěma ušima b, b) objímá. Šlape-li se na podnožku O), pohybuje se strmohlavec s kosířem i se zřídelem B) vzhůru dolů. Tím uvozuje se v pohyb také podavačka D), ve zřídeli upevněná, která lopatkou na konci se spodu v dlabě ve fošni vrážejíc, slámu ku předu pod kosíř postrkuje. Spružina F) (hrabová tyč), na háku ve fošni zavěšená, zdvihá celou spodní pohyblivou část vzhůru.

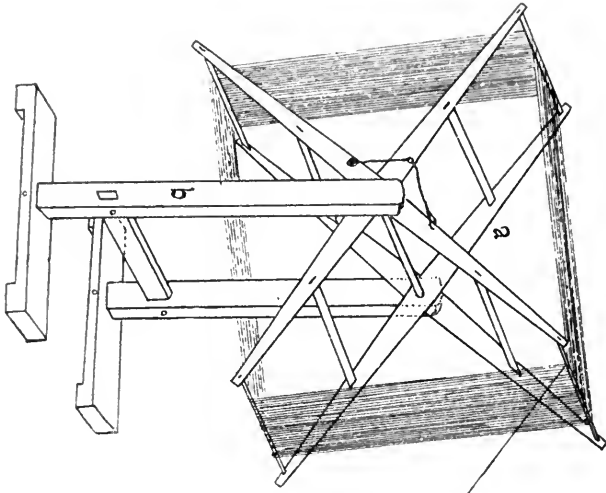
XXXII. Tkalcovský stav.

a) káčery, b) stavidlo (prsník), c) bidlo, d) svorka, e) pa-prstek, f) vratidlo, g) žaba (psík), h) podnožky, i) brdečka,

k) návoj, l) talíře, m) barbora, n) palata, p) pružec, p) brdo,
q) šince.

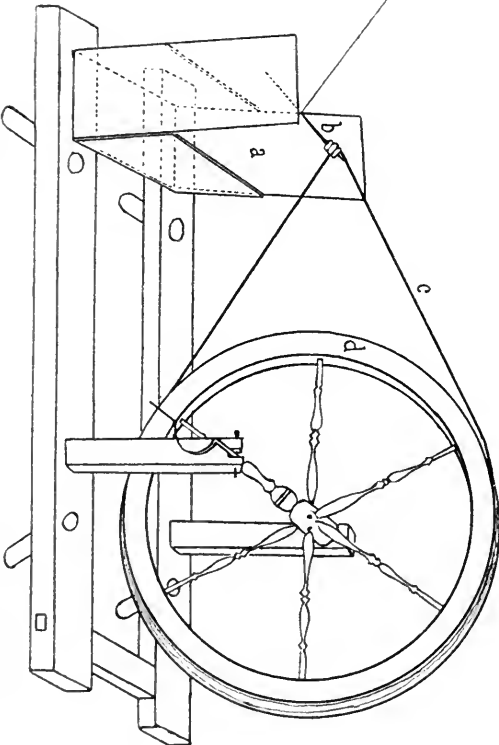

Svijáký.

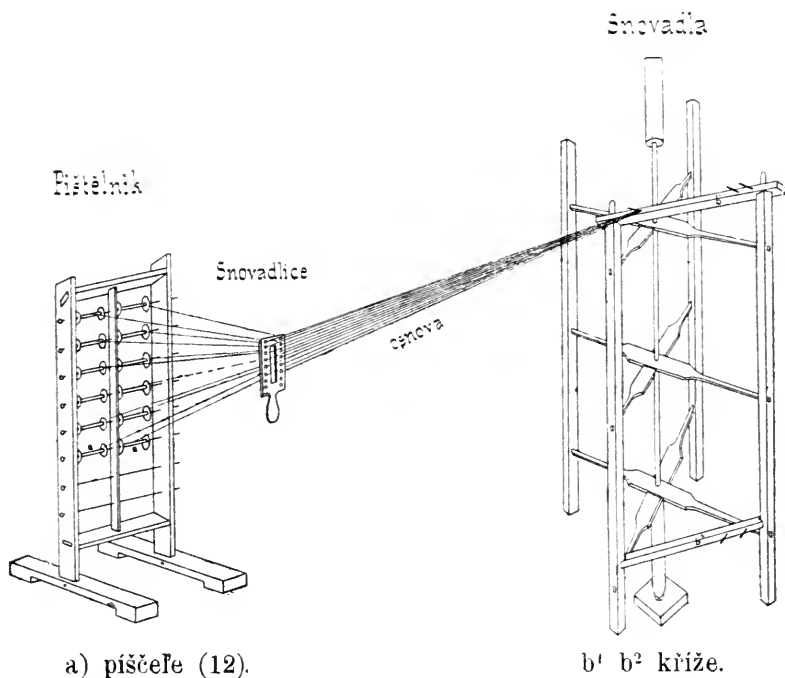

a) svijáký, b) stojan.

Kružec.

a) pítrohlik (na cívký), b) vřeteno, c) struna, d) kolo.

XXXIII. Rodina.

Rodina znamená obyčejně vzdálenější příbuzenstvo: strýce, tety, bratrance, švakry, kmotry atd.: „Sú spolu z rodiny“, „zme trochu do rodiny“. Téhož významu je přízeň, přátelina (laš.) a svojina, s tím však rozdílem, že „rodina“ má více význam abstraktní, „přízeň“ a „přátelina“ konkrétní: „Všecka přízeň se sešla“. „Až se sejde na pohřeb přátelina“. „Zme svoji“ = jsme příbuzni. — Přítel jest druh, kamarád, přítel příbuzný. — „Naši sú nemocní“, „našich není doma“, rodičové = hospodář nebo hospodyň, „kde sú vaši?“

„Jož má plod“ = dítě (Tišňov). V Konici je dítě „malinký“, rubě „větší, 2—3leté“. Na Zábřezsku jest robě dítě vůbec. Chasňa (-ate), chásňa, chasník na Valaších jest dítě obojího pohlaví. Na Zlinsku chasník znamená hochu 14—20letého, jinde čeledína. Chasa jest svobodný mladý lid obojího pohlaví: „Hospodáři choďa na ranní, chasa na hrubú“; zvláště lid služebný, v panském dvoře. — Na Karlovicích dítěti říkají také děr bek. Blížnata (val.), bližnata (laš.), společnata (han.) jsou dvojčata. Jedinák = jediný syn. Pastorka a pastorkyňu

znají jenom na Valaších; jinde jim říkají nevlastní syn, nevlastní dcera. — Chovanec, chovanice jsou děti chudších příbuzných neb i cizí sirotky, jež bezdětní hospodáři za vlastní vychovávají a potom své živnosti jako dětem vlastním postupují. Jména svého takoví chovanci nemění. — Ormankář*) jest v Bojkovicích a místy na Hané žák ze školy vyšší. Ohnaš na Zlinsku znamená jako chasník hoch 14—20letého, jen že ve smyslu hrubším; na Val. Kloboucku takovým říkají kamas, jinde na Valaších Lokmes.

Hoši známi jsou jenom na záp. Moravě, jinde jim říkají chlapeci, na Laších synci: „Či su to synci“, „kaj iděť, synci“. Jinde užívá se toho slova v tom smysle jen v čísle jednotném: „Či je to synek?“ zvláště tvarem zdrobněným: „Či si, synečku?“ — Ogara na Valaších, Hranicku, Jicku, Záhoří Lipenském a ve Frenštátě, ogara (pl. ogaré), ogarec, ogařisko na Zlinsku, Vyzovsku a Val. Kloboucku znamená chlapce vůbec: „Ogaré, podme tam“, „kde zas běhá ten náš ogara?“ Jinde je to slovo buď zcela neznámo, nebo jest nadávkou, jako na př. v Příboře. — Čeledin na Místecku jest chlapec od 14 let, na Hradištsku chasník svobodný; „naša čeled“ = naše chasa.

Pacholek na Podluží je čestný název svobodného chasníka: „Jaký si to pacholek, keď sa ho bójiš?“ Jinde slovo to znamená čeledina od tažného dobytká, ať domácího syna, ať služebného.

Šohaj, šuhaj je hezký, pěkně rostlý chlapík.

Chlap na vých. Moravě nemá do sebe nižádné přihany; každý dospělý mužský jest chlapem. „Naši chlapi sú v lesi“, praví hospodyň o svém muži, dospělých synech a dospělém pacholku. Na Laších jest chlop tolik co manžel: „Muj chlop je na polu“, „chlop mi umřel“, „to je její chlop“; chlopek = mužíček. Chlap ve Slezsku jest nadávkou.

Cérka na Zlinsku a na Valaších jest děvče vůbec, i dospělejší: „Cérky, podme na trávu“, „naše cérky pasú“. Jinde říkají děvča (-ate), děvče (han. záp. Mor.), děvčica. Děvucha (děbucha val.) jest odrostlejší děvče. Dívka je služebná, děvčeka je slovem lichotným: „Či si, děvčečko?“ (= děvčátko**).

*) Z lat. hora manca, poněvadž mu hodiny do školního vzdělání chybněji nahrazovati bylo opakovací hodinou nedělní.

***) Cera na Přerovsku je po výtce dcera z gruntu: „Což, tá to može dělat, dyž je cera“. „A to proto, že je cera, tancovala do večera“. (Píseň z Líšně).

Roba (slov. val. han.) je každá dospělá ženská, svobodná i vdaná: „Naše roby sú na poli“, praví hospodář o své ženě, dospělých dcerách a o dívce sluzebné. Mnohem širšího významu je slovo to na Laších. Kdežto se ho na východní Moravě jen o třetí osobě užívá, oslovuje se jím na Laších také osoba druhá: „Robo, zazpivej písničku“, pravila v Ostravici souseda sousedě. Jinde na Moravě by ji buď oslovila křestným jménem, nebo by jí řekla „sestro“. Mimo to značí roba na Laších manželku, jako chlop manžela: „Poslechni roby, hybaj z robu“ pravila v Petřoldě hospodská opilému muži, pro něhož si přišla žena do hospody. „To je jeho roba“, „už mam druhu robu“. „Velebny pane, Vy stě tu nebyli, dyž moja roba umřela“ (Opavsko). Na západní Moravě je slovo roba docela neznámo.

Také baba na Laších znamená vdanou ženskou vůbec a manželku zvláště beze vší příhany: „My baby rady si zavdamy“. „Byly zme tam edem samy baby“. „Moja baba idě“. „Ma doma svoju babu“.

Svobodný muž na Podluží slove s l o b o d ň á k, ženatý muž á k.

O sobě manželé říkají (mimo Lachy): můj, moja; můj starý, moja stará*) a oslovují se: taťku — matko, tato — mamó (slov., val.), pantáto — panimámo (Žďár), hospodařu — hospodyňo (laš.).

Rodičům děti říkají: tato — mamó (Pomoraví, Zábřežsko, záp. Slezsko), táto — mámo — mami (záp. M.), tatičku — maměnko (zl. slov. val.), tatičku — mamičko (dol., Podluží), tatínku — mamínko (záp. Mor), tatulku — mamulko (Laši mor.), tatičku — matičko (han., Opavsko). „Otcove mi umřefi“, laš. (= rodiče). Tyto názvy jsou všude ustáleny. Na Slovensku na př. jen maličké děti rodičům říkají tato — mamó, řeklo-li by tak odrostlejší dítě, pokládalo by se to za mazlení. Kde říkají tatiček, tam tatínek zní „po panskú“. Na Jemnicku přistěhovalý soused, jemuž děti po dřívějším zvyku říkali „tatínku“ místo tamějšího „táto“, podržel jméno „tatínek“ za posměšnou přezdívku.

Dědu a bábě se říká: staříček — stařenka (Zlinsko, Vsacko, laš.), stařeček a stařenka (dol., Pomoraví, han., záp. Mor.), stareček — starenka (uh.), starý tata — stará mama (Lanžot), dědáček — babička (Kloboucko val., Brodsko), dědáček — baběnka (Zálesí, Brumov), dědiček — babička (porůznu), dědóšek —

*) „Naši staří“ jsou předkové: „Naši staří vykládávali“.

babička (Brněnsko), dědšek — bábička (Třebíčsko, Žďársko), dědoušek — bába (Jemnicko), dída — bába (Bohdíkov), dědek — babka (u Litovle a Zábřežsko*). — Dědovi na záp. Moravě říkají také dóda (Výmyslice) n. douda. Na Valaších děda znamená „staříčkova otec“ (praděda). V Blatnici i jinde, kde děda jmenují dědáčkem a babičku baběnkou, jest stařeček pradědem, stařenka prabábou. Na Strážnicku strynka znamená prabábu.

Slova vnuk a vnučka znějí většinou „vňuk, vňučka“.

Bratře a sestro znamenají také tolik, co kamaráde, kamarádko: „Poďme tam, bratrové“ oslovují se kamarádi, v sing. obyčejně „kamaráde, bratře!“ „Sestro milá“ oslovují se přítelkyně.

Vlasník (vlastenec) a vlasnica jsou druzí bratrance (han. záp. Mor.), na Zálesí jim říkají bratrůnata, na Jihlavsku sestřínata, na Žďársku strůnata. — Pobratráňča na Rožnovsku je syn otcova nebo matčina bratrance.

Strýc a tetka, obyč. strýček a tetička znamená většinou bratra a sestru otcovu i matčinu. „Strýčku a tetičko“ říkají děti každému hospodáři a hospodyně v dědině. Valaši říkají strýček a stryná. Laši stryk a tětka. Jinde je strýček otečv bratr, jeho žena slove stryná (Pomoraví, Podl. uh.), matčin bratr slove ujec (uječek), jeho žena ujčíná (ujčina, ujčenska); tetička jest otcova nebo matčina sestra. Také na sev. Moravě hójec, hójček znamená matčina bratra. — Tetěč na Valaších znamená manžela tetčina. — Strněnka na Pomoraví jest otcova švakrova, strnička na Val. tetička bratranceva.

Tchán, tchyně mezi lidem mor. není nikde známo; na Zlinsku, na Hané i j. říká se jim „tatičku, maměnko“, na Podluží „svadební tata, svadební mama“ nebo „svat (svatík) a svatka“, oba slovu „svaté“, svatové; toto také známo na Val., na St. Hrozenkové „sváko“ = tchán. V písni z Velké (Bart. II. č. 454.) „Tam ňa, Bože, tam ňa, de bych byla sama, de by ně cvegruša nerozkazovala“, cvegruša znamená tchyně. Na záp. Moravě (Meziříčsko, Třebíčsko) tchán a tchyně slovu „pantatik“ a „panimatka“. — Na Zlinsku svaticí jsou rodiče ženichovi a nevěstini navzájem. Totéž znamená svat — svatka (pl. svatové) na uh.

*) Tam i vnučata na svého děda a svou babičku volají „dědku“ a „babko!“ Jinde by se to pokládalo za trestuhodné klukovství. — Babka znamená jinde na Moravě porodní bábu

pomezí a na Valašsku. — „Stará svatka“ na vých. Moravě znamená obratnou ženu, obyč. z příbuzenstva, jež na svatbě zastupuje matku nevěstinu a všecko svatební veselí pořádá; jí po boku stojí „starý svata“. Na záp. Moravě jí říkají „stará svarbí“. Na Jihlavsku „svarbí“ znamená kmotru.

Vedle k m o t r a k m o t r a říká se „kmucháček a kmotřenka“; na Rožnovsku „křesný otec, křesná matička“ nebo „křesní tata, křesní mama“. Tak i na Laších, nebo „křesný, křesná“. „křesniček, křesnička“, v Lanžotě „krsný, krsná“ (kmostr a kmotra je tam „na biřmůvce“). Na jižním Opavsku užívají slova „poteček“ (z něm. Pathe). — Na Karlovicích a na Jicku „křesný“ (křesniček), „křesná“ (křesnička), „křesné děti“ jsou děti ná křest nesené.

R o v ň á k (laš.), vrstevník — vrstevnica jsou lidé stejného věku, d r u s a (drusík) stejného jména křestního: „Druso, drusíku“, oslovuje na př. Pavel — Pavla.

Milý a milá slují na Slov., Val. a Laších „galán, galánka“, na Podl. uh. pomezí „frajner (frajír), frajerka (frajírka). Jinde říkají: „Chodí za pannó, má pannô“, „za nevěstó“.

S v o b o d n á m a t k a slove: závitka (slov. (val.), poněvadž nesměla nositi lelíka (copu) spuštěného jako dívky svobodné, nýbrž otočený okolo hlavy jako ženy vdané, dopuščalka n. dopustička (laš.), zmrhalka — zmrhalica (han. dol. záp. Mor.), pre-spánka (uh.).

H o s p o d á ř i a h o s p o d y n i val. laš. uh. říká se gazda — gazděna. Na Žďársku je mladý pantáta syn hospodář, mladá panimáma jeho žena; starý pantáta, stará panimáma jsou rodiče výměnkaři.

C h a s o u služebnou na větším gruntě slov. a val. jest kravař n. kravařka (na záp. Mor. pastvec — pastvica), dívka, pohůnek (pohonič), pacholek. Na Frýdecku má sedlák pohoniče, prostředníka, pacholka, sviňáře, — postyrku a kuchyňskou dívku. Na Podluží děveče říkají „naša služebná“, pacholku „naš čeledín“.

J m é n a na východní a jižní Moravě má skoro každý tři: křestní, rodinné a rodové. Křestního jména doptávají se otázkou „jak je ti (vám)? (Josef, Anča), rodinného (přízviska) u dětí: „Či si?“ a u dospělých: „Jak tě (vás) volají?“ a rodového: „Jak sa píšete?“ Přízviskem rozeznávají se rodiny téhož rodu

od sebe; toto přízvisko tak zobecní, že jméno rodové se zapominá. „Na nás (t. j. na moji rodinu) sa nedoptáte, leda na Tisořáky (t. rodinu Tisořákovu), to vám každý ogarec ukáže, kde bývají Tisořáci. Ale na fáře a ve škole, aľebo dyž co přijde z kancelářa, to ňa pišú „Pavlát“ (Rožnov). „Voľajú sa Smekových, ale pišú jich Benešových“ (Lanžot). Na Horni Bečvě jsou „přízviska“: Jan z podvrchu, Ondra z pozavrška, Jura zpod Okrúhľanky a p. Děti na otázku „či si?“ odpovídají: „Jozefa Macečkového, po Janu Kantorovém, Jury pozavrškového; křestní jméno jest tam, jakož i leckde jinde jménem hlavním. — Na západní Moravě Anna Trnkova provdávší se za Jozefa Dvořáka se potom „dvořákuje“ (jmenuje se Dvořáková).

O vzájemném oslovování byla již částečně zmínka. Na Valaších nedospělí dospělým říkají „strýčku (strýče), tetičko (tetko); dospělí stejného věku sobě „křesný, křesná“, dospělí nedospělým „synku, děvča“, dětem „chasičku, ogárku, děvčátko“. Na Hané chasa hospodářům říkala „stréče, tetko“, potom „stréčko, tetičko“ (dříve se tak říkalo toľiko příbuzným), nyní začínají „pantáto, paňmámo“. Na Rožnovsku služebná děvečka hospodyně oslovuje „maměnko“, hospodáře „tatičku“. „Co ste vy, maměnko, udělali, poslali ste za mnou tatička;“ praví děvečka hospodyně (Kulda, II. 286). Ve Frenštátě zámožnější měšťany oslovují „pane Michno, pani Michnova“, sice „pane strýče, paňtétko“, na Štramberce „pani mamko“.

XXXIV. Oděv.

1. Názvy všeobecné.

Šativo (laš.), přioděv (val.) = šatstvo, obláčka šatů = jedno oblečení (han.), obšata: „Nemám na zimu obšaty“. „Obšata nějaká se musí koupit.“ — Šata = šat, oděv, šátek (val.), šatina = ein Kleidungsstück (val.). Kabát „na potľúkavo“ = na obyčejné chodění, na potľoukání, Strapizierrock. — Vysľečený, bez obľeku, bez obľeče jest, kdo je bez kabátu nebo vůbec bez šatu svrchního; laš. bez obľeča = bez kabátu a s hlavou nepokrytou. — Háby, coll. hábí je staré šatstvo.

Na Laších kabát a vesta se odívá, gaľaty (kalhoty) a boty obívají, košula se obľeká.

„Já sa oděju“ = dám si šátek na hlavu, „ododěju sa“ = sděľám šátek s hlavu (Jicko).

2. Košile ženská.

Košile ženská skládala se většinou ze tří částí, kteréž byly: 1. od pasu do polovic lýtek, zvaná: a) rubáč (val. slov., Jicko), b) opasek (han.), c) spodnica (Slezsko), d) spodník (uh.), e) sukna (Přerovsko), f) košula (dol. Malenovsko, Napajedelsko, Kroměřížsko, Zábřežsko);

2. část od pasu nahoru do půl prsů, zvaná: a) opléčko nebo oplěčí (val. slov. dol. han.), b) oplétačka (Záhoří lip.), c) podsádka n. podnáramek (Příborsko), d) stonek = stánek (Mistecko);

3. svrchní část zvaná: a) rukávce (mor.), b) košula (Slezsko).

Opléčko bylo většinou k části spodní přišito, a nazývalo se pak obé rubáčem, košulou nebo spodnicou, kdežto zase tato spodní část proti opléčku slula podolkem. Podołek tento (rubáč, košula, spodnica) byl z hrubého plátna konopného nebo pačesného, sešitý na způsob nynější košile, a přiléhá těsně k tělu. Opléčko bylo z plátna tenkého, v zádu přišity byly na něm provázky, kteréž se v předu dírkami protáhly a zavázaly a tak celé opléčko vzhůru držely. Provázky tyto sluly: prorámky, trháčky, šandy, od nichž pak se košile tato také nazývala: prorámčica, trháčková neb i oplěcnica (od opléčka).*)

Opasek hanácký měl podobu sukně, a opléčko bylo od něho odděleno; bylo vzadu pěkně vyšívané, z předu pevnou pentlí zašnorované, přiléhající těsně k tělu jako šněrovačka.

Rukávce, volná svrchní část košile, byly z tenkého plátna lněného. Záda rukávců slují stánek, prsní část přednica, rukávy všity jsou v náramky. Límeček rukávců valašských byl úzký a slul obojek, jinde byl límeček řasnatý, 4—10 loket dlouhý, z tenkého plátna, všelijak vyšívaný, a slul grézl, pľacák (han.), obršlák (slov.). Rukávy byly na všední den úzké, bez okras, na neděli „nažachofené“ (nadrchané), u rukou s „kadrľaty“ (krajkami).

Na Frýdecku rukávce slovou „chrvotek“ (= chrvátek).

Košile mužská mívala rozporek v zádu. Slováci nosí košili v předu i v zádu z gati ven; tato část košile jmenuje se rýľek.

*) Na Jicku provázky „při šorcach“ sluly „ramenníky“, „při leknicoch“ „nábetky“.

3. Sukně.

Sukně za stara bývaly bílé, na všední den z hrubšího, na neděli z tenšího plátna, a sluly: letnica, teknica, kasanka (val.), fěrtoch (han.): obnošený dal se do barvy a slul šorec; z tenšího plátna, vyleštěný jmenoval se skleňák, fiščák, bfiščák, šusták, fěrtuch (laš.).

Na Jicku jsou několikery sukně: kromaška (červená, na veliké svátky), leknica (černá, bez života, dole s modrou obrubou), mezifánka (zelená, život zlatou portou lemovaný), šorec (obyčejná, novověká sukně).

Jiná jména: vlněnka (val., ta slula vlastně sukně), šurimaňa (červená, vlněná s černými pruhy, val.), bumbaska (z „bombasu“, vlněné látky, laš.), kartúnka (kartounová), barvenica (záp. Mor.) = tlačenka n. tlačenica (laš.) = šarka = tiščenka (sukně plátěná, na modro barvená), štrofka (laš.), režnica (režná sukně, Žďár) = kytle, kytlice, škrobenica (škrobená sukně, laš.), caska (záp. Mor.), šurc (všední sukně, Sloup), šlapaňa (val.), strupaňa (val.), podvlička = spodňák = burdák (spodní sukně, laš.). Čahél je rozporek u sukně (Telč).

4. Zástěra.

Zástěra je na všední den; sváteční zástěra se jmenuje fěrtoch n. fěrtúšek (slov. dol. val.), fěrtóšek (han.). Jiná jména jsou: kasanka (Hranice, laš.), kasánka (Jicko), přednica (val., laš.), předníček (místy na Hané), zápasnica, zápasnička (Slezsko), pasinka (Dačice).

Flák (Jicko) je zástěra mužská a všední ženská.

Pachuľa, zástěrka zdvižená, v níž se něco nese (val.). Křídlo = klín: Dítě si sedlo matce na křídlo (záp. Mor.).

5. Kabátek.

Lajbík, valašský kabátek ženský, kožešinou podšitý se „kšosty“ (šosy), lajdík, soukenný modrý kabátek (han.), kozina, lajdík flanelový na obyčejno (han.), marýnka. všední kabátec plátěný nebo z bílého sukna (val.) = grytan (Příbor) = valaška (han.), župánek, lajdík soukenný (han.), kacabaja, kabátek ženský novějšího původu, batan, kazajka ženská

s nabíranými, vycpanými rameny (han.), kusáry, kacabajka bez rukávů, „edem na pole“ (Jicko), kabich, ženský kabátek (Zábřežsko).

6. Čepec.

Hanačky vdané nosívaly a zde onde posud nosí o domě čepec bez šátka. — Garguľa byl hanácký čepec svatební; skládal se z vlastní garguľe, t. j. úzkého loubku, jenž byl v zadu uzavřen plátěným dénkem, nádherně vyšíváním, a ze šatky, t. j. dlouhého tenkého plátna, do něhož se garguľa zavázala a jehož cípy v zadu visely až pod kolena. „Už mne začepili, v garguľu mne přistrojili“ (svatební píseň). Na Hranicku říkají garguľa čepci, jež nosí vdané ženy pod šátkem. Ve Slezsku čepci vdaných žen říkají kaptur, kapturek, karkuľa.

Na Podluží svobodné dívky nosí na svátek čepce zvláštního tvaru, rožky zvané. Lepenková forma dolů sehnutá, na vrchu přitisknutá tak, že se v zadu končí ve dva rožky, 20 cm. dlouhá a 25 cm. vysoká, obšita jest červenou, květovanou látkou (ornátovou). Na vrchu v zadu rožky ozdobeny jsou růží z pentlí bílých, růžových a modrých spletenou, „netopýřem“ zvanou, jejíž pentle dolů splývají; vlasy v tyle zakryty jsou pentlovou „růžou“. Ženy nosí místo rožků čepec, rožkům podobný, ale mnohem větší, v zadu ve dva rohy s pošika stesnutý.

Dudek je starodávný čepec valašský, různobarevný, s pentlí.

Ustroj hlavy nevěstiny a družiček ve Velké u Strážnice slove hľadění. Části jeho jsou: 1. predkánka (pantle); 2. kánka (s perličkami); 3. záušnice (kulaté kytky hedbávné); 4. věnec (kytka na vrchu); 5. pantle (v zadu). Jiné názvy v popise „Moravské svatby“ str. 18 a ve sbírce „Lid a národ“ na různých místech.

7. Šátek.

Šátek na hlavu slove: šátek, šatka, šatečka (val.), ručník (uh.), původně šátek „do ruky“, jakož si jej ženské brávají do kostela, k muzice a na besedy: „Vem si šátek do ruky“, zapoměla sem „šátek do ruky“*), zástěra (Jicko); obrus, šátek ženský na krk (Přerovsko).

Šátek se rozmanitým způsobem na hlavě zavazuje, a každý tento způsob má své jméno. Šátek zavázaný křížem přes bradu

*) Ručníku na utírání tam (i jinde) říkají utěrák.

v tyle nahoru cípem slove babuša: Měla šátek na babušu zavázaný, odtud; zababušit se. Šátek pod bradu uvázaný je na babulku (Brň.). Když šátek do tyla zavázaný nad ušima s obou stran do předu polokruhem trčí, zavázán jest na náušnice.

V Kloboucích brněnských šátek pod bradu zavázaný slove kukla, v Kobyli kukuč, v Čejkovicích žudřík.

Dolky uvazují si šátky na skybky, na švajky (= náušnice), na dénko (do týla), na ocas (dlouhý cíp splývá po zádech, z předu jsou „ušničky“), na polku n. na veseřanku (oba konce z týla přes ramena do předu otočené).

Šátek „po hanácku“ uvázaný je zalíščený.

Turáň je veliký „turecký“ (červený) šátek (slov.), cafalet, šátek kapesní (Hodslavice), polůvka n. půlka, šátek do kříže rozstřížený, na krk.

Rúška je valašská bílá plena na hlavu, 2 lokte dlouhá, 1/4 lokte široká. Konce její jsou krásně vyšívány. Rúška se zavazuje vzadu na volný uzel.

8. Oděvadlo.

Oděvadlem za stara bývala bílá plachta, kterouž Slovenky a Valašky nosívali smotanou pod paží, jdouce do kostela. Plachtě této říkalo se: obrus (slov.), obrúsek (val.), plina (záp. Mor.), lochtuša n. loktuša (Slezsko i záp. Mor.). Později nastaly vlněné šátky: oděváky (val.), vřňáky, vřňanky (laš.), háby (Jicko), hyty (Opavsko).

Odivačka, hanuška, chůvka je plachta, ve které se dítě nosí.

Zakryvačka jest na Podluží překrásně vyšívaná plena, již „krsná“ (kmotra) na křtu dítě zakrývá.

Úvodnica, slavnostní plachta z celého plátna, ve tři složeného, tři lokte dlouhá, uprostřed vyšívaná. Úvodnicu dávala kmotřenka nevěstě, kteráž si v ní nesla na zdavky knížky modlitební. Když se pak uváděla s dítětem, nesla je v úvodnici jako v „chůvce“.

9. Vlasy ženských.

Pletenci vlasů, dolů visícímu neb okolo hlavy otočenému říká se řepík (slov., val., han.), relík n. rulík (Brň.), mrdús

(Lanžhot), ocásek (Břeclava, Jicko, laš.), chvost (St. Hrozenkov), vrkoč (Polom ve Slezsku), cop (záp. Mor.). Přípletěk jest stužka vpletená v konec „ocásku“ (laš.). Malým děvčátkům splétají vlasy „do koša“ neboli „na zahrádku“, t. j. spletou vlasy po třech praméních od ucha k uchu nad čelem. Přičesnuté vlasy z pod šátku vyhlédající slovou lištvice. „Chodníčku“ uprostřed hlavy říká se většinou pútec.

10. Kalhoty.

Úzké soukenné kalhoty slovenské a valašské slovou nohavice. Valašské šity jsou buď „na talír“ (sešité jenom po jedné straně) nebo „na vidličky“ (sešité ve dva obyčejné švy). Laši nohavicím říkají galety, gaľaty. Gatě jsou kalhoty městské nebo plátěné všední; nohavice jejich jmenuje se gatica.

Pisáky (val.) jsou cajkové gatě. Plátěným nohavicím širokým, jež Slováci na všední den nosí, buď v botách nebo přes boty do polovic lýtek, říká se: plátenice, ľuty, drľe, drľavice, plky, trásľavice.

Kožené kalhoty hanácké slují koženky, červenice, baně.

Podvlikačkám říká se: spodní gatě, spodňáky (laš.), podzuvky (aš.).

Pudľo n. sedění je zadní část nohavic.

Nohavice upevňovaly se okolo pasu úzkým řemenem, je- muž místy rapec říkají, na svátek byl široký pás.

11. Vesta.

Vesta mužská i ženská sluje: kordula, kordůlka (slov., val.), frydka (han.), brunček, brusfek (val., laš., Zábřezsko).

12. Župica. Halena. Kožich.

Župica je svrchní šat (kabát) valašský na svátek, dlouhá pod kolena, ze sukna modrého (na Zlinsku) nebo zeleného. V bocích klíny jsou „na fald“ přehnuty, tak že od těla odstávají, obojek je stojatý, uprostřed zašpičatělý (V. „Lid a národ“ I. str. 33).

Halena valašská je téhož střihu jako župica; je z bílé huně a nosí se na všední den. Hanácké haleny byly z houně

jemnější, v úpoly rovné (bez faldy) a šly až po paty. Slovenské haleny (haliny) jsou kratší a širší, na zádech visí široký obojek jemuž také říkají: cimbál, hazucha, schlopec, slanina, darmovis, lypač. Takové cimbálové haliny bývaly a částečně jsou posud také na celé západní Moravě. Na Frýdecku haleně říkají huňka. „Hornáci“ (Velká atd.) nosí kabáty z bílé huně, zvláštního střihu; černé výložky na rukávech slovou tam „hajtáše“. — Klopy jsou ohnutá a obrácená část kabátu na prsou (Jicko). — Šosu na východní Moravě říkají klín, na západní šoch.

Grytka (laš.) je špenzr z modrého sukna = rukávník (Záhoří lip.) = ganduš (Zábřežsko).

L'ajtrek (val.) = krátká kabaňa s kapsami.

Plant (Zábřežsko) = kabát. V Brusperku kabátu říkají župan.

Bur ýš (val.) je hnědý kabát.

Ko ž u c h se rozeznává: r a s o v ň á k (bez okrasy), d u b e ň á k (hnědý, okolo krku premovaný modrou kožesinou), b u c h t i - č k o v ý (bílý, s černou berančinou u krku a u rukou), o c a s a t ý (končí se v předu i v zadu ocasem, bez rozporku, obléká se přes hlavu. Místy na Sívovsku kožíchu říkají k e p e ň.

Š u b a je mužský i ženský kožích sváteční, modrým sukнем obšitý, liščinou premovaný. Za stara bývaly i nádherné šuby se zlatým třepením.

Mentlík je ženský kožíšek černým sukнем obšitý a vyšívaný.

13. Klobouk a čepice

Š i r á k, veliký a široký klobouk (val.) = š i ř á k (Brodsko) = š i r á ň. Š i r ů c h na Podluží je malý klobouček se střechou schlípenou, g u l á č tamže je sváteční klobouk, š i r ů c h a něco vyšší, bez střechy, na způsob hrotku, jakž mu i sousedé říkají. P l i s t k a, valašský nízký klobouk s úzkou střechou, h o r ý l, vysoký starodávný klobouk valašský. Také g e v e r, g e v e r e c Valaši klobouku za stara říkali.

Klobouk má d é n k o a s t ř e c h u, nebo s v r š e k a p u t i n u (Zábřežsko).

Čepice bývaly za stara soukenné neb aksamitové, kožesinou obšité, dle kteréžto kožesiny měly svá jména: sobolovica

n. sobolína, vidrovica (slov.) = viderka (laš.) = bedří čepica (Brň.), tchořovica, kunica, baranica. Helma říkají chlupaté čepici (N. Město).

Ščitovica, baranica s trojúhelníkem ze zlaté porty v čele (han.). Mrazovica, vysoká baranica (Brň.). Aksamítka byla vidrovica, zvaná tak dle aksamitového „dénka“. Na Vyzovsku nosili různé aksamítky dle zámožnosti: bohatí nosili je vykrojeny v předu, chudobní v zadu, poloviční na boku.

Němčica, miclena (han.), červenobilá, vlněná čepice pletená s dlouhým třapcem; nosili ji v zimě pod kloboukem.

Kaškét (Slezsko), kaškýt (han.) jest obyčejná čepice se štítem, u Loštic jí říkají helma. Lepa, lépka, lépečka = čepička (val.).

14. Obuv.

Na všední den Slováci nosili boty úkladáky, boty „na úklad“ šité, t. j. na vrch švem, jenž spojuje podešev s nártem; na svátek čizmy, na způsob uherský šité. Ozdobou čizem byly krajačky (krajavice, krajovičky, sekavice), vysoké podkovky, jimiž bylo lze i na tvrdé dlažbě vykrojití důlek, když se šuhaj na podpatku otočil. Při tanci se krajačkami luskalo.

Boty s tvrdými vyleštěnými holínkami slovou lýtkovice; mužské boty s měkkými holínkami jsou „nabíralé“, ženské „navrápené“ (slov.).

Smolák „je bot, co má šev v zadu“ (val.).

Obtácky n. otácky je sláma, již se v zimě noha otočí, než se obuje.

Střevíc, střív (val), střevík (laš.). Střevíce „zámiškové“ jsou střevíce jirchové s přeskami, nahoře červeně lemované (han.). Valašky nosí střívě s „lypačem“, jazykem, jímž se rozporek zakryje. Odořík slove kramflík na střevíci: „Dyž se un něhľasi, ja se ho něprošim, takovych synečku v odořiku nošim“ (laš.).

Papuč, papuča skládá se z několika částí, jež jsou: 1. kopýtce (houněná punčocha), 2. čepka kožená (přišije se s předu na nárt, jako když se boty „kaplují“), 3. ohřebélko kožené (opatek), hazuška (cvikl na kotníku), 4. podešva. Takovým papučím říkají na Příborsku haľenice, protože jsou

z téže houně jako hařena. Labuně jsou staré, škaredé papuče (val.). Na Zábřežsku a na západní Moravě papučím říkají báče Kocůry jsou domácí papuče z okrajků (val.).

Krpec n. krpeř (val.) mn. č. krpě — krpí — krpom — krpoch — krpami, n. krpee, skládá se ze dvou částí.

Napřed se obuje na nohu kopýtce (houněná punčocha); na kopýtce přišnoruje se „návlaky“ (řeménky) kožený krpec, z jednoho kusu kůže vykrojený. Na Zábřežsku říkají krpse ženským botkám.

Jančary (Zlín), Iančary (laš.), bagany (Zábřežsko) jsou polobotky ženské.

Šustky jsou střevíčky z červené skopoviny, zelenou aksamítkou lemované (val.).

Škarbały, škrábe (y) říká se staré obuvi ženské.

Cukle (laš.), klátěčky (Brodsko), bandóre (y) a hluky (záp. Mor.) jsou dřevěnky.

Onuci Valaši říkají šatěnka.

Podzuváky slovou galoše (val.).

Pančochy (han. pančuchê) jsou buď „vázané“* (pletené) nebo stávkové (tканé). Ubírané pančochy = uběračky = vrapované pančochy = natahačky jsou dlouhé valašské pančochy ze sukna ušité, hustě „nabírané“ neboli „vrapované“ (faldované). — Vylěčky (vélěčky) slovou hanácké plátěné pančochy bez chodidel (k červenicím). Ženská pančocha beze stopy sluje harušňa.

Ovlaky jsou vlněné podvazky (val.).

15. Knoflíky.

Bombík n. gombík, kulatý knoflík při župici. Křapák, veliký knoflík cínový u vesty (Brněnsko). Kotuľa (= zapínák, spinka), veliký, ploškatý knoflík z kosti nebo z perleti zvíří ryššáku, zapínat košili na prsou (val.), Pakožka, trojhraný pleskatý knoflíček na val. župici. Tatařeček, kostěný knoflíček u košile. Bleška (han.), frgál, frkačka, frčka (laš.) = čamrda. Haklík (háček) zapíná se do babčice.

*) Na východní Moravě říká se pančochy vázat (ne: plésti).

16. Rozdíly ve stroji a kroji: a) „pacholků,, (svobodných) a „mužáků“ (ženáčů).

Slováci svobodní nosí košile vyšívané, ženáci nevyšívané; zvláštní ozdobou těchto jest široký pás kožený. Svobodní mají na korduli kamrholové kyty červené, ženatí jen trapečky při šňůrkách. Na Brodsku mají na širáku žluté šňůrky až do vrchu, ženatí jen jednu šňůrku na prst. Svobodní nosí čizmy s dlouhými hedbávnými třapci, ženatí prosté boty.

Na Horňácích (Velká) svobodní nosí na klobouku červený „šmuk“ (pantlů), ženatí zelený.

Na Kroměřížsku svobodní nosili na košili pod krkem červenou pantli (v půst modrou) a na klobouku červené, široké pantle s kraje „dýnka“ na kraj střechy přišívané; oženivše se nosili klobouk opentlený do dne do roka

Na Krumlovsku oženiv se mladík jeden roh na klobouku zahrnul a přišel („na jednu facku“).

b) dívek (děvčat) a žen.

Svobodné nosily lelik spuštěný, vdané okolo hlavy otočený (obalena, babinec). Na Laších děvčata chodí s holou hlavou. Znakem ženy je čepec (gargula), jež ženy nosí pod šátkem, o domě také bez šátku. Na Kyjovsku nosí gargulu i svobodné, ale tak, aby ji zpod šátku nebylo viděti, kdežto vdané ji mají spředu perličkami vyšívanou a viděti jim z ní i cípky nad ušima.

Na Kroměřížsku nosily ženy do roka po svatbě „obalenu“, t. j. červené kožené srdce lelíkem obtočené a bílý šátek složený, jen přes čelo do týla zavázaný, „jako když hlava bolí“.

Skoro všude nosívaly svobodné šátek zavázaný pod bradu, vdané „na záušnice“ do týla.

Kožichy nosívaly jen vdané.

17. Smutek.

Smuteční barvou byla za stara bílá. V advent a půst šuhají slovenští kosířky (péra na klobouku) odkládají. V Mořkově (u Jičina) má „kabátek“ (živůtek, kordůlka) spředu šňorování červené, v čas smutku zelené nebo modré.

Na Kroměřížsku, dostal-li chlapec „břed“ nebo jinou zlou nemoc, matka ho „zaslíbila“. Takový nesměl pak nositi nic

červeného. Pod krkem u košile a na klobouku nosil pautle modré a koženky žluté místo červených.

Dětské šaty slují: popasinek (dětský živůtek po pás), kanduch, kandúšek (val.), župan (Slezsko).

XXXV. Jídlo.

Baba (babka, babička, babůvka), buchta z lepší mouky zadělaná mlékem;

bacóch, snědý placek, nechutný vdolek (Brň.);

báchoř, pečivo z bílé mouky zadělané teplým mlékem a vejci (záp. Mor.);

báleš (béleš, bíliš) = č. dolek;

bandur, štrycle pečená na štědrý den (Zábřežsko) n. o sv. Mikuláši (M. Ostrava);

beneš = báleš;

bělka 1. žemlička (vých. M.), 2. pleténka doma pečená (han.);

bílá polívka, mléčná (Žďár);

biz = mlezivo (v. t.);

bochníček, buchta na velikonoční svátky (Dačice);

boží milosti, smažené těsto podoby židovských macků, smaží se v ostatky;

bochének, žemlička (Rožnov);

brambory na Novoměstsku se jedí: 1. na šupavo (= na loupáčku), 2. kutané (rozdrobené a omaštěné);

brány, pečivo svatební z bílé mouky: kolo a dva těstové pruty na zděl, dva na přič (Podluží);

braové maso (laš.) = vepřové, buď „sviže“ n. ľudzene (uzené);

bryja: „svěži“ ovoce (jabka, hrušky) se pokrájí a uvaří, do toho se vleje mouka zaklechtaná v mlíce (laš.). Ve Slezsku dělají bryju z chebzínek (= hular, han.);

buchty vařené, v hrnci dušené, mlékem napuštěné (han.);

bublanina: potlukou se vařené brambory, do nich se dá škvarků, zasype trochou mouky a zadělá vodou nebo mlékem (záp. Mor.).

Cağar, placek ze snědé mouky (Hranice);

calta, skládanka (Dačice);

caletka val. (celetka, laš.) buchotka;

couračka, zaklechtaná polévka (Žďár).

Černá polívka, zasmažená (záp. M.);

česnekačka (han.) = česnekovica (val.), česneková polévka (na snídání);

čír = zátěrky (val.), kousky, noky;

čočovica, zasmažená polévka čečovicová (Zlín);

čuchajda, káva (žertovně) val.

Demikát (uh.) = domikát (val.), syrná polévka;

dordan, přesný koláč (Jevíčko);

drkotina, rosol, sule (slov.);

droby 1. z drůbeže: křídla, nohy, krk, hlava atd., 2. jatra, ledviny, plíce a p. z větších zvířat, 3. jitrnica a jelito (val.);

drobená polévka, polévka se strouhánkem (záp. M.) = drobkovica (Zlín);

drobky, strouhánek hrubší (Zlín);

drtinky (val.) = stěrky, strouhánek;

dušičky, doma pečené žemle, bochýnky (Žďár);

dýchánek, pečivo velikonoční: uvaří se krupice, do ní se natluče půl kopy vajec, přidá slaniny uzeného i telecího masa, koření a pak se to upeče (Brň.) = svítek;

džgance (trhance), kousky pod polévku (val.)

Frgál, placka (Zábřeh).

Gerla, řídká polévka (val.) = grolia;

grůlovica, polévka z „grůlu“: na vinné mláto naleje se vody a nechá se kysat; z toho „grůlu“ pak se zasmaží polévka (slov.);

grumbačka, rozvařené trnky syrové (Brodsko).

Haľečka (hálek) = haľužka, šiška, knedlík (Slezsko);

haľužka, šiška, knedlík (Laší mor.); haľužky na kvasnicách = narušané šišky = kyslé šišky; třené haľužky = noky (Příbor);

hanácká svaďba: zeli a hrách, každé o sobě se vaří a jí se lžící toho a lžící onoho, nebo se to smíchá (val.);

harampole (harabole, papole) = chamuľa (v. t.) Litovel;

hľavička = dýchánek (v. t.) Třebíč = pávovička (Kunštát);

hľúbovník, vdolek potřítý posekanými zelnými hlouby (košťály), na másle usmaženými (val.);

hnetka: 1. přesná placka; 2. kaše prosná zasypaná moukou (han.); 3. kaše z brambor a mouky (záp. Mor.) = nytyk, netyja;

- homulka (laš.) = homolka (mor. tvarůžek);
honěná kaša (N. Jičín), honěnka (Slezsko) = kaše láman-
ková (z lámaného ječmene);
hřibovica, hubová polévka;
hrstková polívka, v níž se vaří kaše, krup, čočky,
„každého hrstku“ (han.);
hruškovník (hrušňák), vdolek potřený vařenými hruškami
sušenými (val. slov.);
hubanka (Slezsko) = hřibovica;
hular, zasmažené chebzinky;
husička (hoš'čka), štrycle, z výrazkové mouky žitné, nadí-
vaná tvarohem n. povidlím; peče se při chlebě žebrákům (Znojmo).
Chamuľa, ovocná kaše: křížaly jabkové a hruškové se ve
mléce uvaří a zasmaží (slov. val.); 2. ovocná polévka (Slezsko);
chléb se zlaté lopaty, od pekaře kupovaný;
chlebůrka, chlebová polévka: horká voda osolená, v ní
kousek másla, pak se nadrobí chleba (Příbor);
chování: „Třa (třeba) přismyčič (přinést) chovani z města“
= strava (laš.);
chorýš, chorý (snědý) chléb (val.);
chudačka (chudaňa), hubená polévka. Na Hané zavaří se
ve vodě kaše, potom se zalije mlékem, jinde zavaří se kaše
v pouhé vodě;
chudé rytíře, skybky chleba nebo buchty ve vejcích
oválené a na másle usmažené (val.).
Jabčánka, jablková polévka (val.);
jabčenica, kaše z rozvařených jablek (val.);
jabka drceny, bramborová kaše (Žďár);
jačmenky, kroupy z ječmene; „kroupy“ jsou z pohanky
(Slezsko);
jałowcová polévka, „dyž není masného, tož se uvaří
„jałowcová“ = jalová (slov.);
janek, skrojek chleba (val.).
jezivo (coll.), jídlo, Nahrungsmittel (vých. Mor.).
- Jídelní listek žňový: 1. z Klenovic na Hané a) sní-
daní: chléb s tvarůžkem n. kvašeným oharkem (v zimě: zeli
o 8. hod.); b) oběd: polévka hrachová (čučková, kroupová, luk-
šová, zemáková), buchty (vdolečky, beneše); c) svačina: tvarůžky

s chlebem; d) večere: polévka lukšová, krupica (drobová máčka) a vdolky; — kromě žní: kýška (podmásli) a koláč (tvaroh s máslem), v zimě zabijačka; prasat se zabije několik. — 2. Z Cítova na Hané a) snídání na poli: chléb se syrem n. tvarůžky (v zimě: polévka česneková, kmínová a j.); b) oběd (den jak den): zeli s chlebem, polévka, pečená kaša, vdolky; c) svačina: tvarůžky s chlebem; d) večere: zeli, lukšová polévka, krupica, vdolky; — kromě žní oběd (mimo polévku): v pondělí: hnetka, v úterý: maso, ve středu: mišanina (kroupy s hrachem), ve čtvrtek: maso, v pátek: koláče (masné šišky, tašky). — 3. Z Mořkova u N. Jičina, oběd: zeli s chlebem, bílá máčka kyselá, prosná kaša na mléce, pohančená kaša, krupica, lukše, halužky s trnkami (povidlím), osúchy nadrobené v mléce syrovém. To všecko musí na oběd býti, sice pomlouvají: „Tam nebylo krupice, ani osúcha nedali, tam nepobízali“ a p. — 4. Z Polanky na Valaších: Do práce jdou o sedmi (na Hané a jinde na úsvitě!), posnídají u hospodáře: gořalku, kyselicu s chlebem, kašu (šišky masné, vdolky), o 10. hod. svačina: brynza s chlebem (někde i gořalka), o 12 hod. oběd: polévka zasmažená, zeli s chlebem, vdolky (zemáky s brynzou), o 4. hod. svačina: co ostane od oběda, o 8—9 hod. večere: chléb nebo zemáky s chlebem. — Mimo žně hlavním jídlem na Valaších je snídání. Tu se vaří zemáky se zelím, krupice ječmenná nebo pohančená (na žernově natřená), nebo „šupaňa“ s mlékem nebo maščenkou. Někdy bývají otěrky (struhánek) v mléce zavařené. O poledni se nevaří, nýbrž „svačí“, co zbylo od rána.

Hanákoví nejlepším pochutnáním jest „černy (uzené) maso a bílý šěšké“. Jídla se jedí horká: „s ohňa do hôbê“. V hornatých krajinách slezských nejčastějším jídlem jsou „kobzole se zelím“: „Co k snídaňu?“ Kobzole a zeli. — „Co k obědu?“ Zeli a kobzole. — „Co k večeri?“ Kobzole ze zelím. „Kobzole a zele to je jídlo vesele“.

jížka (hižka), pražená mouka, zápražka (záp. Mor.);

jodán, bramborová kaše (Jevíčko).

Kabáček = pagáček (v. t.), Březová;

kadlubek, vykrojený v krajici chleba důlek, do něhož se dává kravařům máslo se syrem na pole;

kanafasky: mouka se zadělá kýškou, vymíchá vařkou, přidají se tři vajíčka, v hrnci se to dá do peci, potom se po kusích lžičkou na mísu naklade, omastí a posype (han.);

- kapánky, těsto kápané do vroucí polévky;
kapouni, vařená řepa (Žďár);
kaša: prosná (jáhelná, žlutá), pohančená, bílá (krupicová
n. rýžová), moučná (z mouky a vajec), rezná (kroupková);
kašovice, polévka z kaše buď v mléce nebo ve vodě
vařené a zasmažené;
křuska, šiška, knedlík (Frenštát);
kmiňanka = kminovica, kminová polévka (na snídání);
knedle, nudle (val.);
kníkalka = vejskalka, slížek; jsa dlouhý často v krku
uvízne a „kníkne“, výskne (záp. Mor.);
knofla, šiška (Podluží);
koblíh, koblížek: 1. smažený (v ostatky); 2. podlouhlý ma-
kovník (Litovel); 3. = nové leto (na nový rok pečený koláč), Jicko;
kocmánda, bramborová kaše (uh.);
kocmoch, moučná kaše (Brň.);
kočičí svaďba, zeli a zemáky (val.);
kočičí tanec, kousky se zelím (Třešť), jinde: hrách
s kroupami;
koláč na vých. Moravě bývá jenom na svatbě, sice říká
se koláčům „vdolky“;
koláček: 1. = vdolek (Podluží); 2. koláčky s kablátkama
= švestkové knedlíky (Brň.); 3. = halužky, noky (val.);
kontrabáš, brambory s pohančenou kaší míchané, pečené
a slaninou maštěné (val.);
kousky, veliké noky, buď do polévky nebo maštěné (vých.
Mor.); 2. kousky z chleba: výražkový chléb se pokračí, mlékem
spaří a posype makem (Brň.);
krajance, nudle (Podluží);
krampampula = chamula (val.);
kraple, Butterteig;
křehanec (křehák), pagáček, v němž je hodně másla, by
byl křehký;
křehotiny = boží milosti (záp. Mor.);
krepel = koblíhy (Opava);
křesňák, nekysaný pagáč (val.);
křížák, pečivo na způsob preclika (slov.);
kroupy se doma ve stupě „opichovaly“ „pichem“: „Moc
opichovačů, málo kroup“ (han.), nebo „tloukly se tloukem“ (Slezsko);

krlice: rozválené těsto se pokrájí na čtverce, uvaří a omastí a popluská trnkama (povidlím);

kruchánek, ječná veka slaná (záp. Mor.; srovn. „slaný jak kruch“);

krumplovica, bramborová polévka (slov.);

křupance = křehotiny (záp. Mor.);

krupica, krupičná kaše vařená, na Hané také na plechu pečená;

kule, knedlík (Zábřežsko);

kuliváře (kulivary i kule), švestkové knedlíky (slov.);

kyseřica, polévka ze zelnice (zelné vody), zahrkané smetanou a vejci (vých. Mor.);

kyselo, polévka z kvasu (Zábřežsko).

Lámanec, tenký a křehký pagáček, jenž se jí s mlékem nebo sladkou omáčkou (val.);

lámanka, ječmen opíchaný na hrubé, lámané kroupy; na Valaších mele se na žernově. Lámanka se vaří nebo peče na způsob kaše;

lámankovica, lámanková polévka;

lepucha (lepocha), chamula ze „suší“ (sušeného ovoce: švestek, křížal, hrušek), laš;

líjanec = lívanec, litý vdolek (jižn. Mor.);

lokeš 1. koláč z chlebové mouky (val. uh.), 2. placek bramborový na způsob ameletty posypaný makem (Podluží);

lukše (łokše), nudle;

lucha, řídká polévka (val.).

Máčka, omáčka;

magaróny 1. zavíjané šišky, nadívané trnkama, 2. tašky nadívané tvarohem nebo krupicí;

makota, zelenina;

makovník (laš. makůvka), podlouhlý koláček nadívaný makem; pečivo vánoční;

mařtaša, hrachový pokrm štědrovečerní (val.);

marvan, buchta z pohančené mouky (Slezsko);

masnota (masné) coll.: máslo, sádlo, slanina;

maškřta, pamlsek (val.);

maščenka, máčka ze sladkého mléka moukou zahrkaného; máčejí se v ní podlesníky (val.);

měchura, koláč na čtvero zahnutý, peče se na „šmigrust“ (Jicko);

míšanina (kočičí sóda, kočičí svajba), kroupy s hrachem (han.) = miškulanc (slov.);

mládě 1. svatební pečivo čtyřhrané, nadívané makem, 2. velkonoční bochýnek, 3. výslužka děveče = bochník chleba (záp. M.);

mřezivo = mřezvo (han.), radovánek (sev. Mor.), biz (záp. M.), vrzanec (laš.) jest buchta zadělaná prvním, hustým mlékem, vydojeným krávě po otelení, kterémužto mléku říkají též mřezivo, mředivo (laš.), zdojky (záp. M.);

morný (pl. fem.), prosná kaše s krupicí posypaná perníkem (záp. M.);

mrváň (mrvánek), pečivo na způsob věnce, též smažené (val. laš.);

múcka, namletá pobanka v mléku vařená (Jicko);

múčanka, jídlo z mouky (val);

múčnica, moučná kaše (val.);

mouka mletá žernovem jest žernica. — Když se mele pšenice na „českém“ mlýně: „krupica“ jde pytle pod žiberko a „mouka pozrnová“ do truhly. Krupica se nasype znovu na koš, pak je z ní nejlepší mouka „krupicová“. Potom se „štráfají“ otruby, z nich se vymele „štráfka“, konečně se ještě otruby (= oděry) melou na „oděrovou mouku“. Krupicová je na buchty, pozrnová na hrubší buchty a lepší šišky, štráfka na šišky obyčejné, oděrová na hrubé vdolky a na zasmažky. Výražka jest nejlepší mouka žitná: chléb z výražky;

muřiny, šišky s povidlím (val. ;

murny, brambory s moukou vařené (záp. M.).

Náčinek, skrojek chleba (záp. M.);

nádiní, buchta na pekáči pečená, v ní hodně vajec a másla. Pečivo slavnostní, na Jicku „sa posílá edem do počtu“;

nadívaní, buchta z krupice (han.);

nádívka, pečivo velikonoční (han.) = hlavička (v. t.);

nadívajna (nádívka), čím se moučná jídla nadívají: povidlí, tvaroh, mák atd (záp. M.);

netuhy, šklubanky (Žďársko);

netyja: z kaše na řídko uvařené a moukou zasypané udělají se kule, nadějí povidlím, omastí a posypou tvarohem (vých. Mor.);

nové řeto, vánočka (Jicko).

Obcházka (obcházanica), zbytek nádivky jelitové; na Jicku jí říkají „něvlezlo“, gen. -a, t. j., co nevlezlo do jelit.

objedza (objeza), lahůdka (val.);

obživa, Lebensunterhalt: Půjdu do světa, dybych tam nejakú obživu našel (vých. Mor.);

ocet, omáčka z drobův a krve vepřové v octě syrovátkovém vařená (slov.);

odchlebáč, koláč z chlebového těsta (Brň.);

odkorák, chléb od kůrky odpadlý (Brň.);

ochrůál (chochrůák), veliký vdolek (val.);

omládek, kvásek na bílé pečivo;

opěkanec, placka před pálem pečená (val.);

osúch, koláč z chlebového těsta (uh.), nemazaný placek (Jicko);

ovar, ovařené v kotle droby vepřové;

ovarová polévka má jména: ovarovica, obarovica, jalitnica (Slezsko), jelitná n. jitrnicová polévka (záp. M.), trdelnica (han.), trdelná polivka (Brň.), bouřka (Zábřežsko), bouřková polévka (záp. M.).

Pagáč, pagáček, přesné pečivo, placka. Z mouky pšeničné, zamísené máslem a vejci, pekou se křehké a chutné pagáčky na pouť (vých. M.);

palibrada, zelí po sladku (val., žertovně);

pampuch, roztlučené vařené brambory, s moukou smíchané, na rendlíku smažené (laš.);

panenka (panoška), podlouhlý bochýnek (štricle) chleba (i másla) záp. M.;

paníček, skrojek chleba (val.);

parkaši, zelná polévka (N. Město);

paskudy, pamlsky (Opava);

patenty, livance bramborové (slov.);

peciválky, bramborové koláčky (Žďár);

pekáč, placka (záp. M.);

pěry 1. veliké kyslé šišky, nadívané povidlím (han.),
2. tašky s povidlím (val.);

pěšáky = šlízky, šúlky (Čejč);

pirohy = pěry (Podluží);

placek, veliký vdolek (koláč). „co sa ich pět nají z jedného“ (Jicko);

placách = placek (Slezsko);

pléco (plecovník), pecen chleba, do něhož zapečena šunka (pléco): V pondělí velikonoční dostane každý svůj plecovník. Na Jicku jest plecovník klobása zapečená v těstě pšeničném; peče se v ostatky;

pleténka, pletená houska;

plganka, bramborová kaše (Podluží);

pobaraněc (brusňák), livanec přes celý plech, se švestkami na vrchu nakladenými (laš.);

podělávká, všecko, čím se koláče „podělávají“ na povrchu: povidlí, tvaroh a p. (Brň.);

podlesník: syrové zemáky postrouhané smíchají se s vařenými, rozmačkanými a s kyselým mlékem (n. s kyselou smetanou); těsto se rozmaže po tenku na zelné listy, upeče se a pomastí. Jedí se buď samy nebo s maščenkou (val.);

podpůška (podpoušťka), šťáva z pečené vypečená (val.);

pohľutka, skládanka (štricle) povidlím potřená (Slezsko);

pochľápance, kusky (noky) „pochľápané“ (polité) povidlím (slov.);

pochůtka, nejlepší kousek schová se od stola „na pochůtku“.

pokrápka, masnota na koláče, „pokrápat vdolky“ (slov.);

polivka „se střebe“ nebo „chlipe“ (laš.), slov. „chľpe“;

pomačený vdolek, makem posypaný (Slezsko);

popľamyk, chlebový koláč, pomazaný máslem, peče se při chlebě u plamene na kraji peci (Slezsko);

poříděnka, řídká polévka (val.);

posnidanek, druhé snídání (záp. Mor.) česky: posnidanka.

pospůlka (pospolka), co se vaří pospolu = hrách a kroupy; — o řeči: Mischmasch (Kauderwelsch) (laš.);

posypaník, vdolek posypaný perníkem (Hranice);

poškrabek (val. poškrobek), koláček z poškrabaného těsta upečený;

potěradlo, vše, čím se koláče potírají: povidlí, tvaroh atd. (val.);

požíva, proviant: „Nesu si poživu na celý týdeň“ (vý-
chodní Mor.);

pracharanda, postrouhaná mrkev usušená, jíž posypávají
moučná jídla, také: perník (záp. Mor.);

praskáč, vdolek s brynzou nebo tvarohem (val.);

praskokrky, tuhé noky (Podluží);

praženka, prosná kaše s moukou upražená (Hranice);

pražma, pražené a mleté klásky přede žněmi v čas nouze:
„Čeká na to jak na pražmu“ (záp. Mor.);

předobědek, druhé snídaní = posnídanek (laš.);

předplánik (= předplameník), = poplamyk (Příbor);

přesňák; brambory rozválejí se s pšeničnou moukou,
upekou a zamotají jako omeletta (slov.);

prkésy, podlouhlé koláče tvarohem potřené (val.);

pučálka, hrách ve vodě namočený, až pučí, pak upražený;
jídala se na slavnost „Mařeny“ v neděli smrtnou;

pukance, pečené buchtičky spařené mlékem, pomazané
medem a posypané makem; jídlo štědrovečerní (slov.);

pupák = pukanec (uh.).

Radovánek = mlezivo (v. t.) (Zábřezsko);

řezance, pěry nenadívané (Bzenec);

režňák, koláč z chlebové mouky (han.);

roháčky (prstečky), pečivo na způsob prstů rozkro-
jené (han.);

rohličky, doma pečené z máslového těsta;

rocháň, veliký koláč z oděrové mouky, povidlím nebo
hruškami pomazaný (val.);

rozběhleec, chléb nízký, rozkysalý (Brň.);

rozpek, koláč z chlebového těsta (záp. Mor.).

Samodílná (= sklená) polévka bramborová, nezasma-
žená (Žďár);

sekanina, sekané řízky, karbenádle (slov.);

skládanka, Stritzel (vých. Mor.);

sklínková polévka, bramborová s kroupkami bez zá-
smažky (Žďár);

sklípek na chlebě (= slípka), vypuklina bez kůrky;

slanáček, chlebový koláč solí posypaný (Brň.);

slepé ryby, omeletty (val.);

smaženec, koblih (Litovel);
smaženka, koblih (Podluží);
smažinka, vaječina (Slezsko);
stěrky (stírka), strouhánek v mléce zavařený (vých.

Mor.);

stěrkovica, polévka se stěrkami (vých. Mor.);

střapačka = zelnáčka = kyselica (od plovoucích v ní „střapečů“ zelí) val.

strava, luštěniny, lámanka, kaša prosná a pohančená (vých. Mor.);

střebačka, řídká polévka (Slezsko);

stříkanky, druh koblihů (záp. Mor.);

strouhanice, buhta ze strouhaných zemáků (Zábřežsko);

suky: těsto se zadělá jak na tašky, rozválí, pomastí, popye krupicí, smotá, zaváže na suky a uvaří jako šiška; z jednoho závitku jsou dva, tři suky (han.);

sušené křížaly = 1. pečinky, 2. pečky (laš.), 3. krajanky (vých. Mor.); - suchá hloza, sušené ovoce vůbec (Brod) = suš (laš.);

svěcenník, velikonoční buhta (Slezsko);

svíčka z bravka, svíčková pečeně (Slezsko);

svíjanka, zakládaný koláč na „šmigrust“ (Jicko);

svítek = dýchánek (v. t.) Zlín;

sypání, vše, čím se moučné jídlo posypává (záp. Mor.);

syrnica (domikát), polévka ze staré brynze v pěst. „Uvaří se voda, hodí se do ní užica brynze, a už je“ (val.);

Ščedračka, štědrovečerní polévka: uvaří se napřed hrách nebo čočka, k tomu se přidá hřibů, suchých švestek, hrušek a zemáků, a to vše vaří se znovu (val.);

ščedrák, velikánský koláč štědrovečerní (val.);

ščepany = makovník, štrícélka makem nadívaná (pečivo vánoční), Brň.;

ščípačka (krajanka), sušená křížala (val.);

šiška, knedlík; jedí se buď s polévkou, zvláště hřibovou nebo s máčkou (koprovou, oharkovou, hřibovou, křenovou, neb omaštěné;

šišky kyslé (kysané, púchlé), z bílé mouky, máčeji se v mléce, v němž se kus másla roztopí (vých. Mor.);

šišky křesné (přesné): těsto na dlouhé válečky rozválené se na kousky rozkrájí a uvaří. „Šišky“ uvařené se omastí, perníkem a cukrem posypou (záp. Mor.);

šišky zápařkové: mouka se zadělá vroucí vodou, šišky z toho těsta uvařené se roztrhají, pomastí a posypou makem nebo tvarohem (han).

Na Valaších šišky říkají „škubancům“ (nokám), na Podluží koblihám nenadívaným, na záp. Mor. koblihám vůbec;

škraka, roztopená slanina s mlékem; mastí se jí zemáky a pohančená kaša (val.);

škrobanka (škrabanka), polévka struhánková (Slezsko);

škubance (šklubánky), noky moučné nebo z mouky a brambor;

škvařenina (škvařenka, škvraha, škvarčica, škračenica, vaječina;

šlízek, ušoulaný kousek těsta; jedí se pomaštěné a posypané. V některých osadách slovenských „šlízky se zelím“ začaly se jísti na škaredou středu a jedly se po celý půst: na syrové zeli kvašené nasypaly se šlíze a promíchaly.

Na Podluží šlíze jsou zvláštní pečivo: z rezné mouky, zadělané podmáslím, udělá se pečivo na způsob veliké podkovy, upeče se v peci, upečené poleje se vřelou vodou, voda se sleje a šlíze nechají se vypráhnouti, potom se podkovy polámou, pomastí a posypou. — Kysané šlíze říkají tam kyslým šiškám;

špluchtance, kapánky do polévky;

šrůtka, kus uzeného masa: zabili jsme prase na šrůtky = na maso; opak: na slaniny;

šulánky = šlíze (Brň.);

švařena (švalkovica), polévka drobková (slov.);

švihula, jalová polévka zasmažená (val.);

Tlučinky: Když voda vře valem, trochu se jí odleje a voda v hrnci se zasype dobrou pšeničnou moukou a utlačí se. Potom se v tom těstě udělají tři dírky, a když voda těmi dírkami na vrch vyvívá, míchá se to, až stuhne. Jí se to na kusy roztrhané, buď omaštěné, nebo popluskané horkým povidlím (Hranice);

topénka = topinka;

třaslák (val.), třasavisko (laš.), rosol;

trdeňník: těsto se roztáhne v dlouhý provaz, který se otočí o trdlo a upeče (val.);

třepky, drobné šišky (noky) v polévce (val.);

trhance, škubance z prosné kaše (han.) jinde = noky;

trnčák, koláč potřený povidlím;

trpálky = škubánky (záp. Mor.);

trpálky pražené: pražená mouka se zadělá vřelou vodou; kousky z toho těsta uvařené jedí se pomaštěné a posypané (záp. Mor.); trpálky také znamenají totéž, co něm. Sterz;

trocilka (trucilka), štricle: chleba, másla;

tvarožňák, koláč potřený tvarohem;

tvarůžky (tak řečené olomoucké) dělají se na Hané v každém domě do zásoby na žně hned z jara, kdy bývají na snídání, někdy i na svačinu. Na dobrých tvarůžkách hospodyně nemálo si zakládá.

Učík a učiná, vepřový žaludek a veliké střevo nadívané; jinde: strýc ujec a tetka káčeřina, n. dědek a babka.

Vářence = zátěrky, kousky, noky (val.);

vář = strava (v. t.) Kunštát;

varhule, švestkové knedlíky (záp. Mor.);

vařivo, zeleniny, Gemüse (laš.);

varmuža 1. masnota ze zasmažky, mléka a másla, vleje se do důlka v kaši, a kousky kaše v ní se namáčeji (val.), 2. polévka, v níž se chléb rozvaří a máslem zamíchá (Opava), 3. krupice s vejci v mléku zasypaná a na roztopené slanině usmažená (Zlín), 4. = chamula, v. t. (Příbor);

varpach (vorback), chlebový koláč (Litovel, Zábřeh);

vdolky, veliké koláče, vdolečky, koláčky;

výskalka, dlouhý knedlíček (záp. Mor.);

voďanka (vodinka), polévka česneková = česnekovica (laš.)

vopelka, bramborová placka makem posypaná (Třešť)

2. chlebový koláč (Dačice);

vrňanka, kaše z navrtěné na žerně mouky (laš.);

vrzanec, buхта z mleziva (Slezsko);

výchopen — g. -pňa, chlebový koláč (han. Jicko);

výpuk, žlutavá hrč na chlebě, „slépka“ (val.);

výškrabek, koláč ze zbytků těsta chlebového (Brň.)

Zabíjačky, t. jelit, jitrnic, ovarovice n. máčky drobové posílají všude přátelům a známým, což ti zase oplácejí, tomu se říká: šperky, gúry (Rožnov), karmina (uh.), ovar (M. Ostrava), podhrdek (= podbradek) (Slezsko), výslužka (Frydlant), hostina (Jicko), pečenka (Uh. Hradiště), tlóstá večera (Litovel), masopust (Opavsko, ač se zabijí k vánocům). Polévce, v níž se vařil ovar říkají obarovica, trdelnica (han.), jelitnica (Opava), godľa (Frydlant);

za hroucenc, chléb silno vyválený málo vykysaný (Brň.);

záhryzka, zákusek, konfekt: jabka na záhryzku (laš.);

záhuščka (na zasmažení zeli) z mouky, zelnice a vajčka (val.);

zahybák, koláč z rezné mouky s přehnutými okolky a nadívaný (Brň.);

zákařec, brousek na chlebě;

zákařichta (dol.) = záhuščka (v. t.);

zákravka, nakrájená zelenina do polévky (laš.);

zámis: nejprvé se zamísí v díži voda s nátěstou; pak je kvas;

záparka = varmuža 1. (val.);

zápařka = 1. zasmažka (laš.), 2. smažená krupice (han.);

zapěkance = hlavička (v. t.);

zápražka = zasmažka (Slezsko);

zasmaženica, zasmažená polévka;

zasmažka = č. jiška;

zátěrka 1. mléčná polévka, do níž se zatře trochu mouky, 2. máčka na zeli (= záhuščka): zatřit zelé (Frenštát), 3. = stěrky (val.);

zátřepka, zavařená mouka do polévky: Jakú múku máš na zátřepku? Čím zatřepeš polévku? (val.);

zaviják, koláč složený na způsob zavřené knihy (han.);

zděračák, veka ze zděrové (oděrové) mouky (laš.);

zdojky = mlezivo (záp. Mor.);

zdrtky (drmlky) drobečky, drobky, kousky v polévce (záp. Mor.);

zelňák (zelník) zelný koláč;

zeřňáčka, polévka ze zeřnice (zelné vody) laš. = kyselica;

zemákovica, zemáková polévka.

Žbřuľa, chatrná polévka (val.);

ždánice, bramborová kaše (Brň.);
žebrákovice, polévka z chleba;
žemla, vánočka (Žďár);
žgance (Podluží) = netyja (v. t.);
živná polévka, zasmažená máslem (val.);
živnost, strava, pokrm: Nese za synem živnost do Med-
řiča. Musí živnost kupovat. Nevystačíme ze živností do no-
vého (Jicko);
živobyti, strava (victus).

Kořalka (gořalka) má jména přerozmanitá, namnoze satyrická, z nichž vyznívá osvědčená pravda: „Video meliora proboque, deteriora sequor“: čutra, švitoryja, bramboria, kočva-ryja, žmíchanica (vl. rozbubřelý sníh), švihula, vrzula (laš.), hałas (vl. hřmot), trklica (od slov. trkati), židovské n. volské sluze (záp. Mor.), móra (můra), grůa, čmrůa, gergelica, brblavá, šmajda, patáljia, šmatlavá, trápeni, chocholena, gebuľa, strkuľa.

XXXVI. Nemoci.

1. Nemoci lidské.

Béba, rýma;
bída, těžká nemoc: Na tu bidu umřel (laš.);
bóla na krku, boule, vržení (záp. M.); bole pl. (val. bóla pl. fem.) = dolores ad partus: Na rodičku idú bóla;
boľačka. bolavé místo, rána. zvláště na prstech od ude-
ření, pichnutí, uřezání;
bolení, kolika;
boľný otok, erysipelas;
bolešť, bolístka, boľačka, odbíračka: Hoďala se mó
bolešť z dobré vule (Jevičko). Bolešť u dolinka, bolesti
žaludeční, křeče;
bůľ, bolení, bolešť: Mám veliký būľ v hlavě. Do prsí buľ
dostaľ (uh. laš).

Čemer dostane, když náhle schladne zahřátý, nebo když
s chutí chytne na jídlo. „Krev se sráží v hrče, chladne a bude
po člověku“ (vých. M.);

čepky spadlé, zapálené mandle. „Zdvihají se“, silně
z dola nahoru potírají naslíněnými palci;

červenka, úplavice.

- Dépa, rýma;
dobrá vůľa, neštovice bez patrné příčiny na prstě vzniklá,
velmi bolestná;
drkotina, chvění, třesení údův (laš.).
Francouze, syphilis.
Házat krev, vrhati: Háze krev (vých. M.);
hemža v krku, v prsou, šimrání, nutkání ke kašli;
hlavénka, hlavnička, typhus;
hlísty ščija, hlístá se uscala, záha, pálení;
hluchaňa, hluchá nemoc, typhus (uh.);
hlúza, opuchlina (val.), dětská nemoc. Když dítě umře na
neznámou nemoc, praví se, že je „hlúza zaléla“:
hodoňka, zimnice (Pomor. uh.);
hostec, suché lámání, rheumatismus;
housenky, hlísty (záp. M.);
húser, rheumatická bolest v křížích;
hrča, boule. Hrča se mi vyvalila na ruce;
hrmulec, boule (záp. M.);
hrôbá nemoc = padoucí (han.);
hryzení, bolení břicha;
hubavica, puchýř, jenž naskočí od kopřivy, štípnutí
blešho a p.; hubavice pl. Nesselausschlag (vých. M.);
hubka, diphtheritis (laš.).
Chrčávka, záškrt (val.);
chrásty, prašivina (záp. M.).
Jačmyk, ječmenné zrna na oku (laš.).
Karhať, churavěti: Souchctinář dlouho karhá (vých. M.);
kašel ovčí, Keuchhusten (val.);
kołtún (kołdún, ve Slezsku i vyłkodłak), splichtění a
splstění vlasů (plica polonica), křeče, hysterie (val. laš.);
koze pl. (koza), neštovice, osýpky (podl.);
kozí řitka = kuří ř., bradavice;
krě m., křeč (vých. M.);
krtice pl., scrophulosis;
kroh (kruh), „dyž není chuti na jídlo; z toho se zdvihne
zlátenice“ (sev. M.);
kryčky, podrost. Dítě, jež má kryčky, jest v úpoly
oteklé (záp. M.);
kuřata, velké osýpky (laš.);

kuří řiti, bradavice na rukou (vých. M.);
kuří slep, Mondblindheit (laš.);
kútky, vypařené pysky v koutkách.

Lakoty, nemoc dětská. Dítě mnoho jí a nejde mu to k duhu (záp. M.);

leši n., lišej (han.);
lizna, modřina po ráně;
ložňáčka, typhus (val.).

Matkovy křeče: „Sevře žaludek, zkroutí oči, zůstane i mrtvý“ (záp. M.);

moudy (módě), Leistenbruch (han.);
moření (v břiše) = hryzení;
možgrávka, rýma (val.);
mozgry, Masern (laš.);

mrtvá kost, nádor na kosti ruční = namná kost, námnice, navná k., nalní k., nadní kost.

Nadrchmaný (nadrchaný), nesvůj, jak bývá člověk před nemocí (val.);

napínati: Napínalo mne, dostal jsem nápinky = chtělo se mi zvracet;

nápinky = bóře (val.);

natáhlý: To chásňa je natáhlé jakumsi nevoľum (chorobou), Jičín:

nátka, nemoc složitá jako úroky, vřed, koltún, je sedmdesátera sedmera: chodivá (chodí po těle, sleze celé tělo a nemůže se nikde složit), lámavá, trhavá, pichavá, žlutá, černá, zhnílá, krevní, žilní a j. Bílá nátka, rozedrané nohy, živé maso. Nátka se mu složila do nohy;

nátlač f., mozol (val.);

nedoľuha, neduh, choroba, impotence (val.);

nedoľužný, nemocný, impotentní;

nehojed, nehojící se bolačka, dobrá vůle (záp. Mor.);

nešťastí (neštěstí), padoucí nemoc (uh.);

neštovica, dobrá vůle;

nevoľa, nemoc (laš.);

núza, těžká nemoc, „dyž už pracuje k smrti“ (dol.).

Obraziti, udeřiti v bolačku: Obrazil jsem se v bolavý prst. „Obráželo mne na žaludku“ (bolelo);

obraženina, rána od udeření;
odběračka, bolačka, jež se „odbírá“, hnisá;
ohava, padoucí nemoc (uh.);
ohěňpara, ohnipara, osypanina ve tváři a na hlavě u dítek;
ochvat dostane, když s chutí a hltavě se nají nebo napije, „ochvátí se“. Nemoc podobná čemernu. Na uh. pomezi ochvat říkají rýmě;

onemocnět užívá se na Valaších jen o člověku; o dobytku říká se: ochoreť;

opuchlina, opuchlá část těla;

ospice n. ošpice: 1. osýpky, neštovice (laš.). „Ospice se naháží; 2. ošpica = vřídek: vyhodila se mi ošpica na jazyku;

osypanina, der Ausschlag, když se po větší části těla osypalo; vržanica, když se na jednom místě něco vyhodilo;

otlačisko, bolačka na noze od otlačení. Také chlupatá housenka, o které se lid domnívá, že když na ni stoupne, dostane otlačisko; 2. vraní (kuří) oko (laš.).

Padoucína, padoucí nemoc (záp. Mor.);

pálení, žáha;

perša, peršavina, veliká píha;

přiskýř, puchýř zákožní;

pobřenina = podstřel (Jevičko);

podjedy (pajeď, kurděje. Kdo má podjedy, jásna mu opuchnou, zuby se hýbou a krvácejí;

podstřel, postřelení od čarodějnice. Když někdo z něčeho nic ochromne, má podstřel;

podubaný od neštovic;

pouštět krev, říká se na Moravě, ne: žilou pouštět;

povundaný je, kdo má průtrž (záp. Mor.);

požloutenice, žloutenice (záp. Mor.);

přilehlina, „spečené útroby v člověku“ (záp. Mor.);

příměty, vřídky, jež naskákají, když se okolo rány poškrabe;

psina, zimnice;

pupky, pupence = hubavice (záp. Mor.).

Sbíranina, odběračka, vržení;

sinica, siný pruh od udeření, štípnutí a p. (vých. Mor.);

skřítek: 1. splstěné vlasy; 2. = kořtún;

sřaz, jizva od rány (slov.);

složiti: Složilo ho = těžce onemocněl, je složený; nemoc se mu do stehna složila. Co se jí to na prsa složilo za neduhu?

soplivica (han.), soplávka (val.), rýma;

souchoty (suchá nemoc, souchotiny, úbytě) jsou nemoc, „dyž je člověk chytlý na pľúca a dlúho kašhá (stúně). Souchoty jsou dvojí: obyčejné a koňské. Nemocný koňskými souchotinami skličeny má ustavičný hlad, mnoho jí, ale nejde mu to k duhu. U dětí těmto souchotám říkají ľakoty;

spadyno má v krku = spadly mu čepky (záp. Mor.);

staroba, Altersschwäche;

střile, hučení v uších a zuby bolí (záp. Mor.);

struhavka, bolení břicha, běhavka (laš. val.);

suchan, suchár, vřed (bolák) na tváři (dol. uh.);

suchý vlk, skřítek ve vlasích (laš.);

svala, hrč na těle i na stromě (val.);

svalina, hrč, vržení (han.);

ščípání v zubech, v uších;

škoda, průtrž: Má hróbó škódô (han.);

škrkavky, hlísty (val.);

škrťák, záškrť (val.);

šurp (šorp), prašivina (záp. Mor.).

Tesknice, pl., Heimweh: Umřel od tesknic (val.);

tíhoba, záduch.

Ublíženina, Leibschađen (laš.);

úděs, psotník (záp. Mor.);

ujmy: Nemá-li člověk délku stejnou se šířkou rozprostřených rukou, má újmy. Člověk je nevládný, všecko bolí. Dostane je ze zlosti nebo z hltavého jídla. Ujmy jsou: a) hlavní, hlava se rozstupuje, lebka bolí, chytá se závrať; b) žaludkové, není chuti na jídlo, celé tělo se třese, člověk je ospalý; c) ujmy v celém těle (záp. Mor.);

úraz dostane od přemožení: zima zemele, v křížích bolí, má v sobě ublíženo;

úroky, uhranutí, přehlídka;

úsat = houser (val.).

Vlčí mħla = kuřii slep;

vopar, ohnipara (záp. Mor.);

vraní oko = č. kuřii oko;

vraž, pruh od rány prutem, krví podlitý;

vřed (břed), nemoc velmi složitá. Valaška měla „lámání v kostách, ščípání v hlavě, dření v nohách a v rukách, moření v břiše, klání v boku, boření u srdca, lúpaní v křížoch“; to všecko dohromady jmenuje se vředisko. Bředů je třikrát devět: zjavný (padoucí nemoc), tajný (nemocný leží bez sebe), sačený (táhne člověka), tracený (přebíhá tělem), lámaný (trhání), modrý, krúcený, zajedený, zapilý, zaspaný, zalekaný, zahněvaný (z jídla — z hněvu pošlý), úmorný n. morný a j. „Zatál ho vřed“ = chytily ho křeče. Zatál ho vřed na zjavo (= padoucí nemoc). Zatajil ho vřed. Privedol ho na vtedy — polekal ho do vředu (uh.);

vržení, velká, hnisající boule na krku;

výmět, boule: Složila se jí výmět do klouba (záp. Mor.).

Záďer, kůže na prstě u nehtu odpryskující; též: záľup, zájeď;

zakládat: Krk zakládá = otéká (slov.);

zápal, zapálení, kterékoli útrob (sev. Mor.);

záušnice = myši: dětem vyvrhne se boule, provalí se, a zas druhá (záp. Mor.);

zavařený krk, oteklý (laš.);

zbúřená matka, nemoc ženská, jeví se ujímáním v životě, velkými bolestmi (val. uh.);

zdýmle, hubavice, pupence (laš.);

zima, příznak každé těžší nemoci: zima mne drobí, mele. třese;

zimnica, zimnice;

zlátenka, zlátenica = žloutenka;

zlý větr ho přešel, ranil (slabá mrtvice);

změty, Hitzblattern (laš.);

žabinec v žaludku, šlem; .

žírka, běhavka, strúhavka;

živý vlas, „roste do očí; dyž ho vytrhne, tak sebú bude mrskat na ruce“ (val.);

žloutenice, žloutenka;

žmání v břiše, hryzení;

žmot, splštěné vlasy.

2. Nemoci dobytčí.

Čík nebo ječmenné zrno, modré puchýře na horním pysku prasecím, musí se vyřezati;

dychavičnost, záduch koňský;

trřlačka, ovčí rýma;

húsenky n. červíky, jisté vyraženiny na jazyku hovězího dobytka:

ježovina, strupy na nose ovčím;

křecačka, ovčí nemoc, „dyž ovce křecí“, kulhají (val.);

lebavina, ovčí nemoc, jako prašívka, vlna schází, ovce lebaví;

motýl, motýlica, motořica, ovčí nemoc, má prý v hlavě pandrava;

mušec, bolačka na noze hovězího dobytka, „takový pagáč od mokra a prachu“;

mysí, žabka na jazyku koňském; rozškrabe se a natře solí;

nehty, vyraženina na jazyku (= húsenky). Dobytče prý je dostane, dá-li se mu pítí voda, kterou se někdo umýval.

neštovicu mívá ovce na „vačku“ (vymenci);

ochvat, když dobytek něco s chutí pojí, ochvátí se;

papříce, pl. vyhozené pupeny červené na jatrech, v báchoře, nebo na stěvách hovězího dobytka = přijice, Perlsucht;

ratica, Klauenkrankheit (rať = Klaue);

škubávka, ovčí nemoc = prašívka. „Moc ovec sa zanebezdí do prašívky“ (val.);

šlichtu má kráva, když jí kráva jiná kůži rohem odře;

trosky = ulry, choroba prasat;

zežabené dobytče n. zihličené má podobnou nemoc, jako jest čmer u člověka. krev se sráží v hrče;

zpečené knihy, nemoc přeživavců;

žabírky, Blutwarzen in der Nachgeburt bei Kühen.

žírka, hryzení, moření;

žuva, nádor, boule na kravském vemeně, často po otelení.

XXXVII. Ptáci.

Accipiter nisus, krahulec, ptačí krahulec;

acredula caudata, palašník (Brů.), mynářík;

alauda arvensis, skřivánek, škřivánek křivánek, škovráněk, škovráněk (Slezsko), škobruněk (Frýdek), škorvánek (St. Hrozenkov), škrobánek (val. laš.), škrobránek (Frenštát), škovráněk (Březová), škvrlánek (Strání);

alauda cristata, chocholouš (záp. M.), trpělka (vých. Mor.), trpinka (Podluží), bábička (Budějovice);

alauda arborea, kotvrľa (vých. M.), kotvrha (Luhačovice), kůdelka (uh.), škobrľa (Slezsko), sejko (St. Hrozenkov);
alcedo ispida, rybářík, leduáček, ledník, rákosník (Jimramov), vodní kos (vých. M.);

anthus, linduška, liluška, kyvis, kyviska, kamenník (Sloup);
ardea stellaris, volavka, bukač, buňkáč;
asturnisus, vostřížek, krahulák (Zábřežsko);
astur palumbarius, jestřáb, holubí krahulec (Kelč);
athene noctua, sejček, kulich, kulíšek, kašus (laš.), kalousek (Netín), galech (Zábřežsko), tuhýk (slov. val.), čuvík (uh., Příbor), stonák (val.), hejsek (Kunštát).

Bombycilla garrula, zimostřáz (slov.), zimostřádka, zimula, zimulka (val. laš.), lesní chocholouš (Brň.);

buteo vulgaris, káňa, kaňa, gáňa, kaně, -ěte (Zábřeh).

Caprimulgus europaeus, noční vlaštovka;

certhia familiaris, lezáček;

ciconia alba, čáp, bohďál, bohdan — bódan (Zábřeh), bogďál (slov.), bocán (val.), bocan (Jicko, laš.), bocáň (uh.);

cinclus aquaticus, vodní kos, vodní raška (Slezsko), lednáček, černý rákosník (Jimramov), kakalužka (Opavsko);

coccothraustes vulgaris, dlask, dlesk (val.), střešník, řesek (Kelč);

columba oenas, gaurník (uh.);*)

columba turtur, hrdlička, cukruška (N. Hrozenkov);

cornix, vrana (všude);

corvus corax, krkavec, krkan (uh.), krkáň (Podluží);

corvus monedula, kavka, kavák (na Hané), kaváň (val.);

coturnix dactylisonans, křepelka, podpoliška, pipuliša (han.);

crex pratensis, chřástel, křístel (han.), křášč — skřášč — kecaľa -- keckaľ (laš.), keckář (val.), gécal (Litovel), gecan (Jevíčko), geggál (Srbce), gejcál (záp. M.), kecek (Kelč), kěcek (Slezsko**), sekáč (Brň.);

cuculus canorus, kukačka, kukučka, kukalka, kukulka, kukulenka, zezulka, zegzulka (laš.);

cyanecula suecica, modrá raška (Kelč);

*) „Gaur“ — díra v buku, v níž doupuňák hnízdí, povoláváje: „Mój buk! mój buk!“

**) Zpíváje jako by přisedal, čapal. „gecal“

cypselus apus, rohlík, juřík (Zlín), vidlák, nůžky (Zábřeh), viždžák (Brů.), křepač (Příbor).

Dendrocopus medius, strakopoun, strakopúd (Zlín).

Emberiza citrinella, strnadel, strnádka (Podluží), strnadlo (Strážnice);

emberiza miliaria, loučník (Kelč), petrželník (Podluží).

Falco subbuteo, ostříž, stríž.

falco tinnunculus, poštolka, fikulka, myšák;

ficedula hypoleuca, sedmihlášek, sedmohlasník (Příbor), devíthlášek (Třebíč), sedmorečnick (Slezsko), devaterník (Budějovice), zpěváček (Zábřeh), výščeřák (Zlín), přeškeřák (val.), pošklebač (Jicko), podrizňák — podrizňok*), meřhuba (val.), zahradníček (záp. Mor.), košovrátek — košovrotek (Frýdek);

ficedula, bůdníček (Zlín);

fringilla linaria, čečetka, čečatka, čičavka (Vyškov), babsička (Zábřeh), psípatka (ib.);

fringilla cannabina, konopka, konopník (Brumov, Opava), juřica (Zlín);

fringilla coelebs, pěnkava, pinkava;

fringilla carduelis, stehlík, rozeznává se: a) zahradní (nejlepší zpěvák, má v ocase 6 „kapek“, proto sluje také „šestěrákem“, ostatní jsou všecko „štveráci“, majice po čtyřech kapkách), b) lesňák (nejmenší, bělavý), c) lindák (snědý do černa) Zlín, — malovaný stehlík (N. Lhotky, uh.);

fringilla montifringilla, ikavec;

fringilla serinus, semenáček, vrzák, švrhol;

fringilla spinus, číž, tíž (laš.), je dvoji: a) obyčejný, b) ošák (má černé kapky pod zobáčkem) (Zlín).

Gallinula chloropus, vodní slípka;

garrulus glandarius, soja, sojka, soják (val., Zábřeh). Sojka prý má 9 hlasů: pláče jako dítě, brání jak jehně atd. (val.).

Hirundo rustica, vlaštůvka, vlaštovka, laštůvka, lastovička (uh.), jastovečka (Cáhnov);

hirundo urbica, juřík, jřík, jříčka.

Charadrius minor, grylka, grylek, kulík, kuliš, kameňáček, písečník.

Jynx torquilla, krutihlavec, vrtohlávek, výhlav (Zlín), viohlav (val.).

*) Vyščeřovat se, podriznac se — posmívati se.

Lanius collurio, strakoš, vlaský vrabec, španělský vrabec;

Larus ridibundus, rybářka, rybníkář (Měřín);

Loxia chloris, zvonek;

Loxia curvirostra, křívka, je trojí: a) zelená, b) červená, c) sivá s šedými kapečkami = šprtka (Zlín);

Luscinia, slavík, plavý stehlík (uh.);

Luscinia rubecula, čermák (záp. Mor.), mucháček, raška (vých. Mor.), červená raška (Kelč), červenka, červenochvostek (Jicko), chvost (Opava), komíníček (Dačice), pecuška (uh.).

Merops apiaster, vřha, viřha (laš.);

Motacilla alba, pliska (Zlín), plska (Brň.), plistva (laš.), bliska (uh.), bliskva (Strážnice), mynáčka (Krumlov), třaslák (Třebíč);

Motacilla sulfurea, konopásek, žlutá pliska, žlutochvost (val.), kozelec (Zábřeh);

Muscicapa grisola, muchavec (Zábřeh), muchárek, třepotka (val.).

Oriolus galbula, žluna, žluva, žlova, matěj, vřha (Kelč, Zlín), klišák (volá: kupte klišu!).

Palumbes oenas, hřivnát, hulužník (St. Hrozenkov);

Parus caeruleus, babuška (Zlín);

Parus caudatus, mynářka, koníček (Zlín), kožušníček (val.);

Parus cristatus, kozlík, kozílek;

Parus maior, konorza, konurza, konurz, konělza (Jimramov);

Parus palustris, černohlávek (Zlín);

Passer domesticus, vrabec, vrabeř (Brezová uh., Opava), vrobeř (Místek-Frydek), braběc (Zlín), brabec (záp. Mor.);

Passer montanus, polňák, skrček, skřeček, ščrček (Zlín), špuřec (Kelč), semenník („chodí na semenec“, Sloup);

Perdix cinerea, kurotev, kurotva, kuropatva (Slezsko). — „Vidlák“ je kohoutek kurotví, když mu narostly už brky, že je překládá (Letovice);

Pernis apivorus (?), kršák, „má širší, končitéjší křídla než kaňa, hvíždže hore pod oblaky jak chlap“ (Brumov);

Pica caudata, straka (všude);

picus martius, datel (slov.), jatel (Zlín, val.), jetel (Kelč), žlova černá (Krumlov), dřevožazník (laš.);

picus viridis, žluna (vých. Mor.), žlova zelená (Krumlov);
pratincola rubetra, včelí hudek (Příbor).

Regulus cristatus, křížlíček (Zlín), zlatohlásek (Zábřeh);
ruticilla tithys, třasořík, třasořitka, třasichvost (Zlín),
chvistek (laš.), fojtík — foltík — chojtík (val.), hviždžák (Sloup),
kominářik (Krumlov);

ruticilla phoenicurus, lések, kominář (Zlín), žluto-
chvost (uh.).

Salicaria turdoides, pašašník (Podluží);

saxicola oenanthe, skalník;

serinus hortulanus, polní kanárek, králíček;

sitta europaea, brheř, lezavka (Jimramov);

sitta caesia, plháček (Sloup), vrbař (Brň.), zákorník (Zlín);

strix bubo, výr, puva (Slezsko);

sturnus vulgaris, špaček, špak — špok — špac (laš.),
špaček (uh.);

sylvia atricapilla, černohlávek, lebkáček (Telč), turecká
pěhza (laš. ;

sylvia hortensis, pěnica, pěgza -- pězga — pěhza (laš.),
livička (St. Hrozenkov), hadica (Val. Klobouky), hadopě-
nica (uh.).

Troglodytes parvulus, střízlíček, stříž (val.), paleček
(záp. Mor.), oříšek (Sloup), kokorišek (uh.), plotníček (Zlín), pod-
plotníček (Strážnice), podplotňáček (Ivančice), hrázíček (Brumov),
nátonník (St. Hrozenkov), čížíček (Mor. Ostrava);

turdus merula, kos, kosek (laš.), kosovec (val.), kosík
(Bitov), černý drozd (Březová uh.);

turdus musicus, drozd, drozda, pl. drozdi (Bitov), plavý
drozd (Březová uh.), smeciščar, „protože na zimu odletí“ (St.
Hrozenkov);

turdus saxatilis, skalní vrabec, garažija (Štramberk);

turdus viscivorus, brávník (Krumlov), drávník (Rado-
stín), prskavec (val.), paštůvka (Zlín);

turdus pilaris, kvičala, kvičela.

Upupa epops, dudek, dužuč (Radostín), mutek (uh.).

Vanellus cristatus, čajka, čejka, kolajka (N. Hříše), koliha (Dačice), piviska (Jaroměřice), stará dívka (Třebíč).

Na co a do čeho se ptáci chytají, o tom v. „Lid a národ“ I. str. 21.

Peří.

Nevyvinuté ještě výrostky nového peří, „co teprů vyrůstají z kože“, slovou stonky; také když se drůbež z peří oškube, zbývají ještě stonky. Perůtka je buď celé křídlo husí na pometávání, nebo kytice prostředních per husích na pomašťování pečiva. Husímu brku se také říká: frk (han.), pisk (záp. Mor.), piskoř (han.). Kosa (han.) jsou krajní péra křídlová, ctdud kosinka = perůtka. Drobounká, spodní péra husí slovou prach, pápeří, kvab — coll. kvábí (laš.): peřiny z kvaša.

Zbylý tvrdý proutek z péra odraného slove: kostrnka (val.), ostrnka (han.), ostěnka (laš.), stonka — ostonka (Kyjov), papěrka — piperka — pimpěrka (Brň. Krumlovsko), tintěra (Tišnov), spýn — coll. spyní (Slezsko), špeněk (dol.), spýnek (Jicko), stopka (Zlín), šešěrka (Mlatcova).

Stopkami těmito vycpávají se zhlavce (podušky), které pak mají odtud rozmanitá jména: stopčena, spenčica, ostencica n. šešerkovica.

XXXVIII. Ryby.

Ryby lid umí všude náležitě jmenovati; jména jejich shodují se celkem s českými: proto tu poznamenáme jen některé, více méně patrné odchylky:

Abramis vimba, podúzdva, chudá anča (dol.);

acerina vulgaris, ostřeš (Podluží), škrach, švec, ševcovina (slov., val.);

alburnus lucidus, blejskavka (Žďár), oklajka — úklajka (Podluží);

aspro Zingel, kolek (Podluží).

Clupea harengus, slepec (Slezsko);

cobitis barbatula, břen;

cobitis taenia, čik (Podluží), šliž (Zlín);

cottus gobio, hlaváč.

Esox lucius, šcuka — šcuhlatka (Podluží), ščöhle, -ete (Litovel).

- Gobius fluviatilis*, hrouzek, rezek, břenek.
Leucaspis delineatus, slunečnica (Žďár);
leuciscus erythropthalmus pleskáč n. pletník
(Podluží);
lota vulgaris, mík;
lucioperca sandra, cendát, centát, sandát, sanitka
(Podluží), očêca (Náklo).
Perca fluviatilis, péřek (Slezsko);
petromyzon fluviatilis, špolec (han.);
ploxinus levis, střebel, šceble — ete (laš.).
Silurus glanis, somic (Podluží);
squalinus leuciscus, jelec, jazek (Podluží).
Jikrám rybím říká se těr, „ryby se trou“.

Síti na lovení ryb.

Čeřeň, síť o půl oblouku; rybák, drže čeřeň v ruce, brodí se s ním ve vodě (Strážnice).

Mřeže (pl.), velká, obdélná síť; dole visí koule olověná, na vrchu dřevěná (Strážnice) = vatka (Hustopeč) = pletky (Bradleny).

Tápal má dva oblouky křížem na holi (Strážnice).

Pážka visí na „kůrách“ (dřevech), dole jsou zavěšeny „zákovky“ (železa) Podluží.

Měch, dlouhá síť na způsob měchu, nechá se ve vodě (Strážnice) = nevod (Podluží).

Ohnoutka, o půl oblouku, na vybírání ryb při lovení.

Kyšper, kulatá síť; uschovávají se v ní ryby nachytané (Podluží).

Kazub, koš z vazových kůr, na způsob putny (Podluží).

Posádka, koš z proutí vrbového (Podluží).

XXXIX. Rostliny.

Abies excelsa: smrk, smrek (val., laš.), švrk—svrčina—švrčini (laš.), mřek (Tršice);

acer campestre: klen, kleuac, klenica;

achillea millefol.: myší ocásek, žebříček, myší chvostek, myšíneć, krvavník;

aconitum vapellus: koničky, mordovník;

- acorus calamus*: puškvorec, proškvorec, bruškvorec, šíšvorec, tatarák, tatarčok (laš.);
actaea spicata: černina, vranec, baraní rožky;
adiantum capillus Veneris: ňěcík, netík, láska;
adonis vernalis: ohníček, hlaváček;
aegopodium podagraria: bršlica, bršol (laš), karhátek;
aethusa cynapium: svinská veš, tetluchu, blekot;
agrimonia eupatorium: útrobník, řepíček;
agrostemma githago: kúkoř, kúkořka;
ajuga chamaepitys: žlutý traňk, černohlávka, zezuřka;
ajuga reptans: kukučky; *aj. pyramidalis*: kostelěčkě (Prostějov);
alchemilla vulg.: husí šlapka, husí čapka, husí nožka, přivrátník;
alisma: lopatka; *a. plantago*: panská drůžička;
allium schoenopr.: pažitka (val.), vošlejch (záp. Mor.), kundruska (val.), fryzloch (sev. Mor.);
alnus glutinosa: olša černá, jeřša (uh.), fejša (ib.);
alsine: kuřačka, kuřenáč, kuří střevo, ptačinec.
amaranthus: laskavec, šibáčky, děšenec;
anagallis: námožníček;
andromeda: bahnitka;
anchusa arv.: prlina;
anemone nem.: žabí kvítka, kozí dříst (laš.), konopka (dle podoby listů);
anemone ranunc.: konopnica;
anthemis arv.: rmen, rmenek, rmení, rmání (uh.), ormán (uh.), hřmění (val.);
anthemis cotula: smradlavý křes;
antirrhinum maius: ptáčky, papula; — *ant. orontium*: hleďnamne;
anthoxanthum odor.: seničko;
anthyllis vulneraria; úročka, úročnica;
aquilegia vulg.: randlíčky, herlíčky (laš.), koníček;
arctium lappa, lopún;
aristolochia clem.: vlčí jabko;
artemisia vulg.: černobýl, zelina sv. Jána;
artemisia abrotanum: Boží dřevec;

- arum maculatum*: dědák, bláznivec. židova brada, Arónova brada, ščiplavec;
asarum europaeum: kopytník;
asperula odorata: májovník, voňavka, drůbňava;
aspidium filix: kapradí. papraď, paprádka, paprádko, papratina, paprůdzje (uh.), peračina (val. uh.), peračka, čertovo žebro, páví peří, čertovo peří;
asplenium trichomanes: sníček, podivení (han.);
aster chinensis: pyšné růže, pižmo, pleskáč;
astragalus: vlčí hrach;
atriplex: lebeda, zduvač;
atropa belladonna: tulek, lolek, lulák, lulčí, psinky, rozpuka;
avena fatua, ovsíha.
Barbarea vulg.: kozi vymeno;
bellis perennis: iskerka, čačenka, čečetka, čečetko, šešetko, sirotka, kráska, sedmichrástka, sedmikrásek, jarní bída, buší kvítek (Opava);
berberis vulg.: Krista Pána plač;
beta: kvak, kvaka, cvikla;
betonica off.: bukvice, babí břuch;
bidens tripartitus: žebrák, zloděj, střílky (pomáhá od „střilů“);
brassica nap.: zaječí řepka, opava;
briza media: třaslačka, křepélky, kuřátka, Panny Marie vlásky;
bryonia alba: přístup (laš.), posád, posed, psí víno;
buxus sempervirens: krušpánek, pušpán.
Calamintha acinos: ulehelka, kocourník, pamětník, psí mateří důška;
calendula off.: pazúrky, pahnoztky, slůnečko, krusíček, pampalík, noheik (nehtík, uh.), stuličky (laš.);
callitriche: žabí vlas, řezavisko;
calluna vulg.: modrý rozchod, březiní;
caltha palustris: žarůž, žaružík, žaruží, žaružina, záhrůžka, volí oko, volské oči, voľove oči (laš.), vajčák (dol.), babka, babík (uh.), babí plesk (záp. M.), balvoko (Zábřeh), blisk, bliskavé kvítí (uh.), maslenka, másleničky;
campanula: klobonček (dle podoby květů);

- capsella bursa pastoris*: lopatka, penízek, chudá Běta, suchá Běta;
cardamine: řežucha, žabí květ;
carduus: pcháč, pcháň, chabňák; coll. pcháčí, pcháťé;
carex acuta: osec, jazýčky, matúšek;
carex pulicaris: špinavka;
carlina acaulis: zaječí řepa, repica (uh.), pupava, opava (Zábřeh);
carlina vulg.: hostcová zelina, řepka;
carpinus bet.: habr, hrab;
centaurea cyanus: charpa, charba, charva, chabryk (laš.), modrák, světlák, sinokvět (uh.);
chelidonium maius: celigon, celigana, krvavník, mlíč, hadí mlíč, hlohový mlíč, nebeský dar;
chenopodium bonus Henricus: bílý kořeň, masný kořeň, psoser, merlík, psi ucho (dle podoby listů);
chrysanthemum leuc.: růžica, rmenec, svatojánské kvítka, svatýjáne, hořčičná, hulán, veliká iskerka;
chrysanthemum parthenium: řimbaba;
chrysoplenium: mokrýš, žlutníček;
cichorium intibus: čaganka;
circaea: opuka;
cirsium arvense: oset, ostí, ščrbák, čubek;
claviceps purpurea: svatojánské žito;
clematis: labuť, rabuť;
clinopodium: čistica, nátkovica;
colchium autumnale: ocún, naháč, naháň, naháčky, sirotky, koník, — semeno: baranica, baraní vejca;
colum: mlíceň, cedidlo;
conium maculatum: sviňská veš, sviní veška, svimboška;
convallaria maialis: konvalija, gombalia (uh.), koříšek, kokoříč;
convolvulus: slak, slatec, šlatec, žlatec, sladec, sladěc (laš.), povoj (laš.), bičík (laš.), opletník, — květ: klobúčky;
cornus campestris: dřínec, ilmek;
cornus sanguinea: svib;
coronilla varia: krůpky, čičorečka;

- corydalis: smetaník;
cupressus: chojka, chvojka;
cydonia: kutna;
cynoglossum off.: psí jazýček, myšinec;
cytissus capitatus: úročník; c. nigritans: černá jatelina.
Dactylis glomerata: ríznáčka;
daphne Mezereum: divčí dřevo, vlčí lyko, podvečírka
(protože prý jen večer voní), stračí ocas (dle podoby listů);
datura stramonium: vlčí jabko, svinské jabko, králové zelé;
delphinium: stračí nožka, stračička, stracenuška, sračka,
ptáčky, zajičky, randlíčky, paprčá nožka (uh.), botečky, pantoflíčky,
ostružka, boží nohavičky, svalník;
dentaria: babí zub;
dianthus: hřebíček, hvozdík, rychlíček, garafia, slzičky,
slzičky Panny Marie, Pám ičkovo srdečko;
digitalis: náprstek, tota;
dipsacus silvestris: krsačka, kotačka, kotovka;
drabaverna, hladověnka, nouze, bída je prý předchůdcem,
neúrodného roku, objeví-li se hojně z jara);
dracocephalum: včelník;
drosera rotundifolia: sluneční rosa.
Echinops spharocephalus: hostcova zelina;
echium vulg.: liščí ocas, vlčí ocas, psí ocas, koňský ocas,
žebrák, panská láska;
equisetum arvense: přaslička, přaska, přaslenka, štra-
slina, štraslavica n. třaslavica (han.), kocícaľ (laš.), cepilek;
erigeron acre: turánek;
eriphorum angustifolium: pápeří, pámbičkovy vlásky,
húsenka, štrbáček;
ervum lens: čačka;
eryngium campestre: chuť, zrádce, větrník, královo zelí;
erythraea cent.: hlítník, zeměžluč;
eufrasia off.: hlediček, humuličky;
eupatorium cannabinum: konopáč;
euphorbia cyparissias: prýšč, mléč, žabí mléč, žabí
mléko, hadi mléko, kaní mléko, svatojánské zvonečky (Zábřeh);
euph. helioscopia: Panny Marie kolo;

evonymus: kvadrátky, panáčkovy čepičky, krušinka, skrušinka, mutka (laš.).

Filago: plesnivec, mynářik;

fragaria elatior: smyca (han.);

fragmites communis: palach, palaši;

fraxinus: jaseň (laš.), jesén;

fuchsia: voskovka (Prostějov);

fumaria off.: polní routa, zemědým.

Galanthus nivalis: višoľky (laš.);

galium aparine: lepký rozmarýn, kabačka; — *g. cruciatum*: májová rosa; *g. silvaticum*: strapaňa (uh.); *g. vernum*: blud (sev. Mor.);

genista germanica, jehlica černá, *g. tinctoria*: jehlica žlutá;

gentiana: prlič, trlič, prostřelenec;

geranium pratense: strapačka; *g. robertianum*: urbánek smradlavý;

geum urbanum: brantovník;

glechoma hederacea: opoňka, vopenec, popenec, budra, zádušník, kundratek (laš.);

gnaphalium dioicum: kocián, beránky, puzúrky, papičky, myší úška, prašívka.

Hacquetia epipactis: babí plesky;

hedera helix: breštran (uh.), zimzelen (laš.):

helianthus annuus: slunečnica, slunečník (laš.), měsíc (han.);

helleborus: čemerka, černý kořeň, kýchanka, sv. Ducha koření;

hepatica triloba: jaterník;

heracleum, andělíčka, bršlica;

hesperis matronalis: noční fiala;

hieracium boreale: listnačka; *h. pilosella*: myší úško, křes, zaspivřed;

holosteum umbellatum: myší ščipka;

hyoscyamus niger: blín, blém;

hypericum perforatum: prostřelenec, milovník, zděšenec, zvonečky.

Jasione montana: topárka, chudina, chamúz;

impatiens noli me tangere: křehká zelina, lekavec, hubonoha;

imperatoria Ostruthium: vředový kořeň;

innula britannica: ploštěnka; *in. conyza*: blešník, zlatý traňk; *in. hirta*: uspivřed;

iris germanica: leluja, lalija, haleluja, šabla, fialový kořeň, kokotí peří (od podoby květu); *iris pseudacorus*: mečík (laš.);

iuncus: síť, šáší, sašina;

iuniperus sabina: netáta, možucha, chvojka.

Lactuca virosa: mléc;

lamium: mrtvá kopřiva, cumláň;

lappa: lopún, lopoň (sev. Mor.); plody: vlky;

lapsana communis: všudybyl;

lathyrus tuberosus: ořeší; hlízy: zemské ořechy;

lathraea squamaria: babí zub, smetaník, neboj se;

lemna minor: řisa, vodní plešina, žabí tráva;

leonurus cardiaca: hojička, srdečník;

lepidium campestre: suchý nehet;

ligustrum vulg.: zimoléz, zobáčky, psí trní;

lilium martagon: smetaník (Prostějov);

linaria vulg.: spůšc, čistec, čistík, len Panny Marie;

linum tenuifolium: lenovičky, slovién (uh.);

lolium temulentum: myšek, matonoha, mňatonoha, opiřec (uh.);

lotus corniculatus: pazúrky, stručina, ledenec;

luzula campestris: zajíčky, beránci, dudky;

lychnis inflata: žbánky, pukače;

lychnis flos cuculi: kohůtky, střeček;

lychnis viscaria: lepivka, masný kohůtek; *l. chalcedonica*: plamenčica, horúcí (n. dívčí) láska;

lycium barbarum: červený trn;

lycopodium clavatum: jelení skok, dastihlav, netáta (uh.), rváč;

lycopus europ.: vlčí noha, konrádka, karbinec, střily, střilenka;

lysimachia nummularia: úložníček, škořačka;

lythrium salicaria: vrbica, hořká tráva.

Malva Alcea: slezové růže; *m. rotundifolia*: patáčky, patáci, tvarůžky, tvarožníček, syřečky, pagačky, syráci, seřeček, paternuze (laš.);

matricaria chamomilla: rmenek;

melampyrum: černidlo;

melissa off.: rojovník, medunica, meduň, madrmačka, dúbavník, matečnik;

melittis melissopkylum: bezvrška;

mentha aquatica: balšánek, balšínek; *m. piperita*: větrová zelina, matková bělěna; *m. pulegium*: koní mňatka, koní mňat (ňat), koní mláto, pořajka, polěka (han.); *m. arvensis* nátkovica;

menyanthes trifoliata: trojan, bobřek, vachta, limonka, trymfulija (laš.);

mercurialis perennis: dřevěňák;

myosotis palustris: rybí očka, žabí kvítí, žabí oči, žabí klepeto, žabinky, žabí korálky, panenky, kašička, kačení mydlo, hastrmanní šaty; *m. silvatica*: ovčí vymeno.

Narcissus: arcizle (laš.);

nymphaea alba: vodní růža, opúch (podl.).

Ocimum basilicum: bazačka, bazalička;

oenothera biennis: Petrova hlůl;

onobrychis sativa: chacharyna, sviňovka;

ononis spinosa: jehličí, babi hněv, řepík;

orchis: kukačka, kukalka, zezulka, kukučí obrtel (uh.), včeličky — kořen: panenky Marie ruka;

origanum vulgare: dobrá myseř;

orobus vernus: ořeší, kohůtky, kohutí ocas, vrání oko;

oxalis acetosella: zajačí zelé, zvěřčia kapusta (uh.).

Papaver rhoeas: slepý mak, vlčí mak, mačec, kohůtek, kokrhéli, kokohrtí, ohníček, pleskanec (že jím děti pleskají o čelo), pukavec, pauáček, panenky, tulipány;

paris quadrifolia: psí jahoda, dřevěnik,

parnassia palustris: devaterník, samolístek, suřanka;

passiflora: mučirka;

pastinaca: pastrňák, dřenka;

pelargonias: šípkový muškát;

petroselinum: petrželi, petržal, petrožal, petruželi, petruška, petružleň;

- phaseolus multiflorus*: turák (laš.);
philadelphus coronarius: španělsky trn, kvitko sedmero bratří;
phragmites communis: palach, palaší, šáchor, šacharina, šasí;
physalis Alkekengi: židovská střešňa, psí višňa, židoviny, mořské višně, liščí jabko;
pinus larix: břím, břem (laš.), dřín;
pinus silvestris: borovica (podl), bor. sosňa (laš.);
plantago maior: volské ucho, volovo ucho, volí ucho, babí list (laš.); babí uši (laš.), ranocel, celník, celníček, hojka (uh.); *p. lanceolata*: psí jazýček;
polygonum aviculare: truskavec, ucestska, sporýš, praščák, křupavka, přetržník, vlčoun, *p. convolutum*: opletka; *p. hydropiger*: peprník, pepřec, pálečník; *p. persicaria*: červivec;
polypodium vulg.: sladič, voslavec;
populus pyramidalis: linda, paramita Brň.); *p. alba*: oliva; *p. nigra*: topol;
potentilla anserina: stříbrňák, čačky, putříčka; *p. recta*: sedmilist, pětiprstka; *p. tormentilla*: průtržník, pumpava (laš.); *p. verna*: smetaniček, račica (uh.);
poterium sanguisorba: zelenohlávek;
primula veris: Petrovo kvítí, kuří stopky (laš.), *p. off.*: kropáčky, kadrilka; *p. auricola*: bukvice;
prunella: hlavěnka, hřavuška, černohlávek, svalník;
prunus padus: střemšín, střenka, střemšalka, trestkutka (laš.);
pulmonaria off.: podrazec, kukačka;
pulsatilla vulg.: sesí, sosí;
pyrus: břak, břakyňa, břečinek.
Ranunculus: žarůž, žarůžek, zaružina (laš.), žaróch, (han.), močárník (uh.), močarinka, maslenka, rupník (laš.);
rhamnus frangula: bluva — bluvančí (laš.);
rhinanthus: hrklavica, hrklávka, hrklač, penízky, luščinec;
rumex acetosa: ščava, ščáb, ščáv, ščob (laš.), ščív, ščivvy, ščavník, ščavel, ščuvík, ščadlík, ščiber (laš.), křupík (podl.), kyselec, kobylaščí (val.), kobyliščí (zl.);

rumex aquat.: koňský šťáv, koňský ščiv, koňský ščiber, sladký list.

Sagina procumbens: úrazník;

salix roeznává se: zlatolič a křehula (zl.), *salix caprea*: kocan, kocanka, kofatnica, bahniř (laš.), jiva, makyta (podobná jivě) = babica; *salix fragilis*, křehula; *s. purpurea*: rokyta — rokytí;

salvia pratensis: babské rúcho, babí rúch, bukvice, vlčí chvost, rapaňa;

sambucus nigra: chebz — chebzí, bzi, chabzdě (uh.); *s. racemosa*: babulky, babulinky, móďátka;

sanguisorba off.: toten, krvavník, korovrátek;

saponaria off.: kočičí mydlo;

satureia: šubra, čubr, ščubřík, ščubrek, čubrek;

scabiosa pratensis: plůcník, topárka;

scirpus: síti, ostrava;

scrophularia nodosa: hřuzovník, ochvatná zelina, bílý kořen;

sedum acre: tučný muž, tlčimuž, tóemôž, tlučimuž, evalníček, rozchod, rozchodník, spuřeček, stomocí;

sempervivum tectorum: netřesk. hromotřesk, hromostřech, nekřest, rojník;

senecio; přímět. úložník, rozsypalka, tvrdníček, zlato-tráň;

silene inflata: bublina, střílovo koření (od „střílů“);

solanum dalechampia: psí víno;

sorbus aucuparia: jahřabina;

spiranthes autumnalis: krútěnka;

stachys lantana, myší odění;

stellaria media: psotník, kozí střevo;

stipa pennata: vousy sv. Ivana, čertovo peří;

succisa pratensis: čertovo křídlo, čertí kus;

symphytum off.: kostival, koščival, černý kořeň, kobyli mláto; *s. tuberosum*: medrnica, medunica;

syringa vulgaris: chebzík, hráza, křenka (Měřín).

Tagetes patula: pyšnica (Zlín), karafiát (han.);

tanacetum vulgare: vratyčka, vratyč, vrátka; *t. balsamita*: voňavé lésky (= listky, sev. Mor.), Maří list;

taraxacum off.: pampeliška, pompališka, pléška, majičko (laš.), majíček, mlíčeň, mlíč, husí kap, rypačka, — pupava, laterníčka (= odkvetlá pampeliška), *t. autumnale*: máchel;

thlaspi arvense: penízky;

thymus serpyllum: mateříčka;

tormentilla reptans: pětiprstka, sluneční rosička;

tragopogon pratense: kozí brada, slunečnik, smetaník;

trifolium montanum: horský jateř;

triticum repens: pýř. plch;

tussilago farfara: běř, podběř, májik, babuša, podbělica, lopuřica, ludzi kvet (uh.); *t. petasises*: devěsil, devasilie (uh.), devesilé (val.), devaterník;

turritis glabra: žangr;

thymus serpyllum: mateřídúřka, mateříčka, mateřídružka (han.), matěřanka (laš.);

typha latifolia: řář, řářina, řáchor, reřnica.

Ulmus campestris: břest, drapač (val.); — *u. pendula*: vaz;

urtica dioica: prřavica, prřačka, prřina, pařačka (laš.), paskřiva (laš.); — *u. urens*: řihřana, řihřavka, řiřřavica, řehřava (uh.);

Valeriana: dřevěňák, odolén, koezec;

veratrum lobelianum: čemeřica, kýchavica;

verbascum: divizna, divina, děvina, kruřelica (laš.); oběřačka (val.), červík;

verbena: vrbica, řezelník, *v. off.*: sporýř, vraní chřéb;

veronica off.: verunka, pólínka, potrhlec, utrhřec (laš.), úložník, řečník (záp. Mor.), přitřžný kořen: *v. beccabunga*: potočník;

viburnum lantana: ptáčí chřéb, bankyta;

vinca minor: barvínek, zimozelen;

vincetoxicum: tolita;

viscum album: jamela, jameli, melí;

viola tricolor arv.: sirotky, běřka; *v. canina*: psí řialka, podřěřka (uh.), podřěřka (val.).

Botanické názvosloví.

Bahnatka, kočičky jívové (uh.);

baruřky, kočičky jívové, řasy březové; barôře, plod jehličnatého stromu: barôře zavínuty a otevřeny (Prostějov);

bombík, plod bramborový;

brosk n. brozg (coll.), pupence na květ na stromech na podzim;

byl, g. byli, lodyha: na vysokej byli (uh.);

coun, counek (cón), mladý výhonek, omlád na rostlině (záp. Mor.);

čačka, kytká květin (laš.);

dřevo, lesní strom: Vtáce po dřevách lítali (záp. Mor.);

haluze má toliko strom jehličnatý; listnatý strom má konáry (val.), koně (sg. kůň) han.

hlávka, tobolka na lnu (Třebíč);

chrást, keř; zelný chrást: Když se vyřeže hlávka, zbude chrást. Letos je zeli enom chrásty (vých. Mor.);

ker, keř (uh.);

klas má žito (pšenice), réz (žito) a ječmeň;

klomeň, silná haluz, větev s ovocem ulomená; kломínky, ratolístky (záp. Mor.);

kmínek (dim. kmen), halouzka (záp. Mor.);

kocánky, jehně y vrbové;

konár, tlustá haluz, coll. konáří (val.) na Prostějov.: kůň;

kopec, trs rostlinný, keř; coll. kopčí: Skoval se do kopčí (Zábřežsko);

kotlačka (šimbol, žgolek), oloupaný klas kukuřičový;

kříb, keř (val.);

kvítí, květiny polní a luční;

kysť, klas prosný (Zl.), ovesný (Jevíčko);

kytka, kvítko, květina (Zábřežsko);

lusky má hrách, „dýž už je tam zrno, dokud je to tenky, bez zrna, říká se temu dlaščky“ (Zábřežsko);

ňať mají zemáky;

oves „dává se do slúpků. už je v slúpkoch, nesmí se žínat“ (sloupek = stéblo). Listy na sloupku slovou perutě (oves je perutnatý); horní listy slovou pošvy (oves ostál v pošvách = nevymental se). Řasy jsou klasy ovesné;

palička, hlávka jetelinová, květná stopka s pukem. na př. narcizu;

pálka 1. hlavička luěná (i špendlíková, slov.), 2. mako-vice (han.);

panoha, hlavní haluz stromová, ze pně vyrůstající; panoha se rozrůstá v konáry, konár v haluze, haluz ve větvy, větva v ratolesti (val.);

peň, pařez (slov.);

řasa: lésky mají řasu (amentum);

snět, peň bez haluzí (slov.);

snoha = panoha (uh.);

staveček, kolénko ve steblo: Bršlica je podobná andělice, enom stavečky nemá červené;

stromky na jabkách, ňať bramborová: „Na Žďársku rostou jabka na stromech, a stromky na jabkách“ (Vl. Pittnerová);

struk, coll. strúči, lusk hrachový (slov. val.), na Žďársku: struka;

ščagel, silný, dřevnatý stonek, větev (záp. M.);

vľať, fem., klas ovesný = řasa;

vonička, každá květina zahrádková, třebaš i nevoní (slov. val.);

zborek, steblo, lodyha (Zábřežsko).

XL. Houby.

Jména hromadná jsou: houby, hříby, kozáky. Rozšíření těchto jmen není stejné; v téže krajině v jedné osadě říkají na př. hříby, v sousední houby a p.

1. Houby (húby, huby): Kroměříž, Frydlant, Fryčovice (u Brušperka), Třebíčsko, Dačice, Lipov, Velká (u Strážnice), Prostějov, Jičín, Hustopěče (u Hranic), Domanín (u Bzence), Myslív (u Kyjova), Karlovice (val.).

2. Hříby: Zlín, Vsetín, Brněnsko.

3. Kozáky: Ústí, Hovězí (val.), H. Studýnka (Zábřežsko). „Co na pastviskoch roste, sú huby; to na Hanákoch všecko íja“, praví Valach.

Jedovaté houbě vůbec Valaši říkají gamba.

Ze země vyrůstá stopka (hlúbek, snět, nožka), na stopce leží klobúk (čepička, hlavička).

Agaricus campestris: pecarka, pečírka, pekárka, honcula;

agaricus deliciosus: rezek, rezka, rysec, rycek, ryzík, hryzek, hryzik, panský ouško (hóško);

- agaricus edulis*: palučnice, smedlovka;
agaricus flavovirens: zelinka;
agaricus lactifluus: mláč, surovítka (val.), syrůvka, serůvka (Brň.), suruovka (Březová), syropka (Dačice), kravička (Zlín), kravarka, kravirka (laš.);
agaricus melleus: václavky;
agaricus congregatus: hromadnice (Březová), hromazdilky (Brumov), baranica (Zlín);
agaricus muscarius: muchomůrka, muchorůvka, vocho-
můrka (záp. M.), mucharka — mušarka — muširka (laš.);
agaricus ostreatus: hliva (Strážnice);
agaricus prunulus: lipůvka;
agaricus russula: hořúbek, hořubica (laš.);
agaricus torminosus: horyl (val. laš), gorýč (Lubná
u Kroměříže), psí huba (Frydlant), žabina (Jevíčko), žabinec (Zlín).

Boletus cyanescens: modrák (Brň.), modráček (Třebíč), sinák (val.), sinál (Zlín), sínal (laš.), panščák (val.), húščák (val.), poteč (Jičín), — potíček, počeček (Slezsko);

boletus edulis: hřib, hříbek, doubravník — doubravníček (záp. M.). Dle jakosti, barvy a stromů, pod kterými roste, má rozličná jména: máselník — smetaník — smetaňák (vrchem bílý, spodem žlutý), kameňák (má hlavičku černou, okolek pod hlavičkou červený; dyž ho ukrojí, je černý, — jsou též hořké kameňáky), tvrďák, bučák — bukovňák, duňák — poddoubník, lipováček — podlipník, hrabeňák, podléščák;

boletus regius, kraľůvka (val.);

boletus rufus: kozák osikový, osičák — osičnák, janek, hanák (Zlín), němeček (Zábřezsko);

boletus sanguineus: holandr (val.);

boletus scaber: kozák březový (Zlín), kozár — kozárek (záp. Mor.), březák (val.), řeskovňák (val.), plávka (N. Lhotky), kominář (Zábřezsko).

Cantharellus cibarius: kuřata — kuřátka — kuřítka — kuřičky, kuřáky (Brumov), kuráčky (N. Lhotky), lišky (Dačice);

clavaria (různé druhy): prstičky, prstůačky, pazourky, kozí brada, kozí rožky, kozí stříchy, jelinky, jelení uši, baraní vajco, velké kuře, diviš, kotrč, bradávky, kovále, tanečnice, planá baranica.

Helvella: křapáč, křapák.

Lycoperdon bovista: čertí tabák, čertová fajka, prachavice (Dačice), pšokavka (Jevíčko), prašník (val.), prašívka (Jicko), vrání vajco (Slezsko), prašnatá pečárka (horň.).

Monchella: smrž, smrža, smrha (horň.), kočíčí pazúrky = majůvka (m. *deliciosa*).

Polyporus fomentarius: hubka, hubaň;

polyporus frondosus: pestec, pesterc, stončák, stonkůvka;

polyporus squamosus: kladnička;

polyporus suaveolens: vrbůvka;

polyporus umbella: ořechůvka (roste na pni ořechovém).

Russula pratensis: špička, kabátek;

russula prunulus: májůvka.

Suillus annulatus: maslák, máseľník, máselňák, máslo-nek (Slezsko), podmaslák (Jičín), podmasľenka (horň.), podmásel-nička (záp. Mor.), podmásník (Zábřezsko), podborůvka (Zlín, han.), podborovnička (Březová), podborovník (Brň.), sosnář (Dačice), sosninka (Slezsko), loupáček (Třebíč), lóparka (Mysli-bořice), klózka (Stěměchy).

Tuber albidum: baraní vajco (val.).

Cizí slova.

Cizích slov, vyjmouc některé názvy řemeslnické a jména plodin a výrobků cizích, ve starší řeči lidu moravského nebylo mnoho. Některá slova cizí, v jazyce spisovném vůbec užívána, moravský lid nahrazuje posud svými vlastními. Tak za české hýčkati (*hatscheln*), šilhati (*schielen*), koukati (*gucken*), pytel (*Bentel*) říká se na Moravě většinou: pěstovat, švidrat, hledět, měch. Na východní Moravě „šos“ od kabátu jest posud klínem, dítěti spadají čepky, nikoliv německé „mandle“, trefiti někam jest uhodnout.

Zajímavo jest pozorovati, kterak lid na označenou věc nových vytváří si tytéž po svém názoru a rozumu názvy samorostlé, když jména cizí buď příliš nesnadna, nebo vůbec nepohodlna jsou. Tak perspektiv nazval vizou, couvertům říká kabélky na psaní, vleče táhlo a stojatým obojkům

u košil, jimž po německu kdysi „Vatermörder“ říkali, humor lidu přezděl chomoutky; galoším Valaši říkají zcela případně „podzuváky“.

Jiná slova cizí teprv od nedávna působením řeči spisovné se usazují. „Špek“ na př. na východní Moravě do let asi šedesátých neznal nikdo, vůbec říkalo se slaniny. Napřed vyskytlo se slovo to v pořekadle „dostal ho na špek“ místo domácího „na lep“, a nyní mastí se už německým špekem vůbec. Petroleum, dokud bylo pouze lékem, slulo „kamenný olej“, jakmile se stalo svítivem, proměnilo se v „petrolín“.

Slovo kolomaz, pozbyvši časem svého významu obecného, znamenalo jen ten maz, který se pálí z kořenů borových. Když pak se vyskytl v prodeji „Wagenschmier“ z tuků, podržel něm. jméno „šmír“.

Beze změny přijímá cizí slova teprve novější řeč spisovná, šetrně úzkostlivě i cizího pravopisu. Řeč lidová nakládá s nimi, dle svého pohodlí, všelijak je pozměňujíc. V některých slovech cizích jedna část přeložena, druhá ponechána; i vznikají odtud tak řečené „voces hibridae“, na př.: příšpon (Vorspann, záp. Mor.), vuchdeň (Wochentag): šaty na vuchdeň = na všedňo (laš.), špicpruty (Spitzruthen, vých. Mor.), křivajzl (Krummeisen, na křivení drátů do „kramplí“; Příbor).

Mnohým slovům cizím mění se tvar dle zákonů jazyka domácího: prokotoľ (protokol), štrepel (Stempel), raubšik — róbšik (Raubschütz), nudplét (Brněnsko = Nudelbrett), milianštrudl (Dačice = Milchrahmstrudel), ordeka (laš.) = Rohrdecke, pak strop vůbec: ordeka z desek, roráty (pl. t. z lat. imperativu „rorate“ *).

Tak pozměňují se zvláště jména vlastní, osobní i místní: Likyštán (Lichtenstein), Anzigrél (Einsiedler), Šindel (Schindler), Šimša (Siebenschein), Orel (Ordelt), Grázl (Glaser), Lotr (Rotter), Vajbúr (Weinwurm), Frlant (Friedland), Ukvaldy (Hochwald), Pětfold a Petřold (Peterswald), Nebštich (Neustift), Kořbach (Kothbach, jméno dvou potokův u Brušperka). Osadě Aloisov u Prostějova lid říká Halózi (haluzi): do Halózi, v Halózó atd. Osadě Hamilton na Vyškovsku říkají Hamldóne.

*) Novějším vydavatelům kancionalu staročeské roráty se nepodobají, píšíc: Modlitba přede mši sv. „rorate“ nazvanou.

Některým cizím slovům dána koncovka domácí: legrací, vagací, vizitací, proceství, sesla — seslica; naopak zase vytvořeno několik slov z kmenů domácích německou příponou u ň k: pašuňk — pasínek, sklizuňk, budouňk.

I názvy nových měr a váh a jiných věcí z doby nejnovější lid si všelijak pozměnil: Hektolitru říkají hektor, metru metrák, litr přeměněn na Valaších v l u t r (dle lid — lud, plit — plut atd.), kilo se u lidu skloňuje: půl kila, dvě kila, pět kil. Transversalku lid si přetvořil ve vrzátku, lokalku v l o k a j k u.

Leckteré slovo cizí přikloňuje se tak zvanou prostonárodní etymologii k některému domácímu slovu, zvukem jemu podobnému, a nabývá takto buď docela, buď částečně podoby domácí: kołomastryka (gumi elasticum). Tak spojuje se též exekucí, exekutor se známým už slovem sekutný, sekyrovat a nazývá se: sekucí, sekuťor. Vojenský „rasttag“ zní po našem roztoč, i spojuje se se slovem tím pojem odpočinku, při kterém vojákům dovoleno se roztéci, rozběhnouti kam libo. Tak stala se též z rezervy rozerva. Polské „herbatě“ (thé), kterouž miškáři na Valachy z Polska přinesli, říkají na Vsetíně hrbatá. Této prostonárodní etymologii podrobují se také leckterá slova jazyka spisovného, lidu neznámá, neb i slova domácí, časem z oběhu vyšlá. Tataři prý byli národ kučovni (kočovný): „kučovali lesy, a jak jich spálili, šli dál“. Český vřes stal se březíním (březka), půlhák na Valaších proměněn v pluhák (pluhý = slota, pluhavý = špatný). Hranostoji na Podluží říkají ranostaj (ranostajka = dělná ženská). Hřada, znamenajíc původně trám, žerď vůbec, ustrnulo později na významě bidla v kurníku, na němž slepice sedávají. V tom významě užívají slova toho posud Slováci a Valaši (slépký sedíja na hřadě, idú na hřadu), kdežto jinde se říká: Slepice dó na řady, sedíj řadem. Továrně na Přerovsku říkají tófara, jako by se v každé vyráběl tufar.

Nejvíce cizích slov z moravských kmenů převzali Laši, dosvědčující i tím svou příbuznost s Poláky: garbiř, šlosař, bļejchař, gartnar, hebama, gryz a j. Značnější počet německých slov než jinde jest na Zábřežsku: štible — štiblete (přístěnek), šót sláme (otep), frasna (huba), rabajzle (Raupeneisen, na obírání housenek), tukr (Taucher, potápka), vorbak (chlebovník, koláč

z chlebového těsta), voršov (wurfschaufel), nachtóp. I krávy, jimž lid moravský tolik krásných jmen vytvořil, jmenují tam namnoze jmény německými: brajna (hnědá), štryma (strakatá), vajskep (bělohlavá).

K leckterému slovu cizímu víže se i kousek dějin. Tak říkají v Budči chalupě, v níž kdysi Francouzi měli vojenské vězení (prison) posud „prezóna“.

Nejvíce cizích slov převzato z němčiny, několik z latiny a od Slovákův a Valachův tři čtyři také z maďarštiny.

Seznamem následujícím cizí slova v řeči lidu moravského užívaná nejsou nikterak vyčerpána; zaznamenávám tu hlavně taková, jež po stránce hláskoslovné, významové, nebo jinak jsou zajímavá. Dost se jich také najde v obojím slovníku.

A g n ú s t k o = cankrle (N. Hříše), Agnus Dei, nosí se na krku;
a g z a m e n a = hexament, examenty, examen: brat na agzamena;

a k o r á t, právě. Akorát nic nedostaneš. „Dej mi kousek!“
„Akorát“ = nedám; — a k o r á t n í = pünktlich;

a ľ d a m á š (maď.), litka, litkup;

a n t r a p i r o v a t (val.), trápiti;

a r b o k á t (val.), advokát;

a r c i s k y, narcisky (Ivančice);

a r g y n a, georgina (laš.);

a r m a r y j f, do armaryje, armara (Jicko).

B a c h r m b o ľ t y (val.), Backenbart;

b a n o v a t čeho (z maď.), želeťi;

b a ž ě a ľ (laš.), baldachýn;

b ľ a j b a z (laš.) = plevajs (slov.); Bleiweiss;

b ľ o r t, b ľ o t (laš.), Sparherd, plotna;

b o ľ k o (laš.), míč, Ballen;

b r a n t á ľ (val), Brettnagel, slov. peřák;

b r a š t a n (laš.), železný kůl na dělání dř, do nichž se koly zasazují (Brechstange);

b r u s t ľ á k (Jicko), brunček (val.), vesta (Brustfleck);

b u n y (Jicko), fazole;

b u r k o v a n á silnica, dlážděná (Slezsko);

b u r m i s t r, p u d m i s t r, p u ľ m i s t r, Bürgermeister;

Cajch, marka na pivo, nebo dal-li kdo co do barvy a p.;
cajk, tkanina; cajkovic, kalhoty cajkové;
cajpurky (Hranice) = salcpurky, hrušky solnohradské,
jinde „cibuliny“ zvané;
cefna (Tišnov), konev;
cvěrna, konopná nit (Podluží).

Dehorgyna (záp. Mor.), georgyna;
doležanec, pošta (St. Hrozenkov);
dokument: Ona to pečeti, že je to dokument pravda
(věrná pravda).

Erdek baba (z maď.) čertova.

Familija 1. rodina domácí, 2. vzdorovitost: Myslím, že
z teba tú famiľiju vyženu (Rožnov);

faň, přídavné nesklonné a příslovce: To je faň člověk
(hodný, sporádaný), ty máš faň obilí, to je faň, faň ti to svědčí
(pěkně);

fajni, fajnový, jemný, tenký;
faňácký, výborný: faňácký chlapík, faňácké pivo;
faska, podlouhlá bečice na sýr, sůl a p., vrchem otevřená;
fedrovať sa, přefedrovať sa sťačím, přeživiti se ledačím
(Rožnov): sich durchfretten;

feksirovať koho, vaditi se s kým, týrati (Rožnov);
feláb (verlaub, urlaub), vojenská dovolená;
felbáb (val.), Feldwibel;
ferfehta, perspektiv (Frýdek);
fěrtoch, fěrtušek, zástěra nedělní;
fifejda (jižní Opavsko), dráhy, Viehweide;
fimfas, veliká opálka, Füllfass (Jimramov);
fľaša, láhev;
fľaúze dělať, vzdorovati (Rožnov);
fořvalter, Verwalter (laš.);
forota, zásoba píce v panském dvoře; pak hojnost vůbec:
Máme toho forotu. Valí do foroty (jí za čtyři);

forotit se, zaforotit se, zásobiti se;
forotný: Jak je kdo forotný (zámožný), veselka trvá tři
dni (val.);
forovat koho ven (foras), hnáti, vypraviti (val.);
frejd, frýd, samorostlý plot (Klobouky brň.);

front: Tady je ořechů front = hojně (Kroměřížsko; jinde říkají „hundrt“);

fryšský, hbitý, fryško, honem (slov. val.);

fundament: Ten má dobrý fundament = rozum (Zlín);

futyrovat si koho, vážit si: Nic si mne nefutyruje (vých. Mor.).

Gách, náhlý (N. Hříše);

gaj: řezníci chodí do gaje = Gau (?) Zábřežsko;

gařán, gařanka (val.), milý, milá; chodí na gařandu, za gařánků (val.); Slováci říkají: frajer — frajerka n. frajír — frajírka;

gáz, petroleum;

gebek mn. gebky, zavazadla. Gepäck (Frenštát);

gónek, ulička (Jevíčko);

gzy nec, římsa (val.).

Háklivý, povážlivý, záhadný, neuhodlivý;

hářa, kůlna u kováře. Halle (Podluží);

hampuřka, koflík kostelní, ampula (laš.);

harmuryga (val.), harmonyka;

hemovat, zdržovati vůz, aby s kopce příliš prudko nejel;

hamovat, mírniti koho, chlácholiti, zdržovati od něčeho zlého;

hendrovat, ničiti (Jevíčko);

herský (slov. val.), hrské (han.), dosti veliký: To je herský chlapík, dál mu herský kúsek. České hezký je „hodný“;

hertál, věno, Erbtheil (Brň.);

honora, okázalost: Dělá to z honory (Zlín);

hotař, polní hlídač (vých. Mor.).

Jagar, myslivec; jagárůna, myslivna (Podluží).

Kalfas, Kalkfass;

karaktér, přezdívka: Ty karaktere! (laš.);

karboňa, skříň na hašení vápna (val.);

kerchov (slov. val.), krchov, hřbitov;

klěnkovať se (han.), sich kränken;

knuteř (slov. val.), kolek, jímž se povřísla na snopě v uzel stahují; han. róřl, dol. vrůřl.; laš. knebeř. Divno zajisté, že na označenou nástroje rolnického tak potřebného a tak prostického cizího slova se užívá!

kométa, komedie (slov.);

k r m h o l e c, krompolec, grmošec, dřevo, na němž se větší zabité prase (Krummholz);

k r m i j á ě, kriminál (Rožnov);

k š o s t, šos u lajbika ženského (Rožnov);

k r o m p á ě, Krompfen; na vých. Mor. kyřhof;

k u ě m e l (val.), košenil;

k u l i p á n, Kegelbahn (han.);

k u m p á š k a, společnost (Podluží);

k u n d r b u c í, kontribucí (Jicko);

k u r a n c o v a t, týrati (Zlín);

k v a ě t, násilí; kvařtem, na kvařt;

k v a ě t o v a t koho, nutiti násilím;

k v e ř b, kupecký krám, klenutá komora.

L á c a l e, láčary, opratě, Leitseil;

l a d a, skříň (Jicko);

l a j s n a, tyčka (Rožnov);

l a n c i p a r i j a (laš.), Landparthie;

l a š o v a t po poli, po zahradách, shledávati, kde by se co hodilo vzítí (val.);

l a t e r ň a, č. lucerna;

l e b e r í, rebelie (Jicko);

l e n i á ř, lineál (Brušperk);

l e r f á n, modřín, Lerchenbaum (Dačice);

l o k á ě, louže, Lacke (Dačice).

M a t e r i a, stavivo: Staví na tvrdú materiu;

m ě ř ě t, změřit, měřkovat, pozorovati (vých. M.);

m i l i š t r a n t, ministrant (Podluží);

m i z e r n ě t, hubeněti;

m i z e r n ý, hubený: Je mizerný, špatně vypadá, na př. po nemoci;

m o r d o v a t, vraždití, trápití: Už sas ňa dost namordováł = natrápil, naobtěžoval. Už su všecek zmordovaný = unavený (val.); mordovať sa s čím = namáhati se, usilovati oč: Namordovali zme sa s tým senem, lež zme ho dostali dómu (val.);

m o r d o v i s k o 1. námaha: Co to dało gdysi mordoviska, toľkých zdí nastávať. a včif to všecko búřú (val.), 2. špatné pole, jež vyžaduje mnoho práce a užitku nenese (Zlín);

m o r e s (sg. masc.): Naučím ťa moresu;

moresný, zdvořilý; nemoresný, nezpůsbný:

morisovať, kázati (val.);

mur, zeď, mury zděné stavení (laš.);

murovač, stavěti (laš.);

mušec (Zábřežsko), mošus (květina).

Nega (Neige) piva i zbytek strážného zboží (Opavsko);

nerky, ledviny. Nieren (laš.).

Obrajt, finanční strážník, Bereiter (vých. M.);

obščiliř (han.), oštrlejz (slov. val.), vostrliz (Brň.), oštr-

lejzovat, znamená paběrky ovocné, jež dovoleno jest posběrovati
chudým, zvláště dětem, i na cizím (z něm. Obstlese). Na Stráž-
nicku mají pro to pěkné slovo domácí: oběrky, oběrkovat:

okolary, bryle (laš.);

okorace (laš.), jinde orace, okolky: Nedělaj oraci;

opera, přezdívka: Ty opero, operovitá! = troubo (laš.)

orkaf (Warkauf), strážné zboží;

ormánka (hora manca), opakovací hodina nedělní; orman-
kář, žák chodící na opakovací hodinu (han.).

Pagrament, pergamen (val.);

pajt: Šel na pajt = něco ukrást (Jevíčko);

pakovat se, kliditi se: Pakuješ! (Tu se vypouští ná-
městka zvratná jako ve rčení: „Stěhuješ!“ „Hybaj!“,

paléta, billet. Palétu dostane, kdo zaplatil mýto:

panichart, parchant;

pást po kom jest asi něm. aufpassen;

pelc (Jicko) jinde plech, spodní obruba na sukni,

Beleg;

petrolín, petroleum;

picmochr, Büchsenmacher;

peníze (záp. Mor.), pense; laš. penzija;

pirametr, barometr;

přačný, prostranný; propřacnit, prostrannějším učiniti,
na př. stodolu (Zlín);

přaga: Pořad jakasi přaga chodí po lidech (laš.), Plage;

přichtaška, Brieftasche (laš.);

přosa, větší lyska: Kůň má přosu, je přosatý (Jicko).

Kráva má babuřu, je babuřatá;

přotvan, Bratpfanne (slov.);

porculián, porculán (Přerov);
pocángle, tahouny u bot (laš.), jinde: natahače;
pravúra: Nedělej takovéj pravúry! = nebuď tak
zlý (Zlín);

prča, pryčna v žaláři;
príncka, princezna (val. slov.);
pucovat, holiti tvář;
putr, putra, máslo stlučené; máslo roztopené: chléb
s putrem, šišky s máslem.

ráf, laš. ráfa, železná obruč na kole;
rafika, trafika (Podluží);
rachla na šaty, Kleiderrechen (Jicko);
rachovač, počítati (laš.);
rachuněk, počet (laš.);
rátať, počítati (Zlín);
redigovat: Kde ten stůl rediguješ? = stavíš. Redigováť
ho na hůru (vedl, klidil) val;
ropóše, housenky na zeli (Zábřežsko) Raupen.

Sekuř, succursus, pomoc;
senosplet, senespletr, Senesblätter;
substyk, substitut (laš.);
subtylný, útlý (Zlín);
šafvostr, Scheidewasser;
šanovat, šetřiti, schonen;
šaširovať sa, bráti se kam (val.);
šatola (Brň.), statua.
šenkfás (laš.), jinde: šentyš, Schenktisch;
škláv, člověk nespravedlivě týrany: Je tam za škláva
(vých. Mor.);

šmačný, chutný (val.), šmakovat;
šnycar, stolařský nůž (val.);
šporhél, šporhélť, šporovňa, Sparherd;
špúra, stopa, paměť (val.);
štartit n. štaťit, zdobiti (val);
šteľovat se n. štoľovať se, chystati se: Co sa naň obraťti
naštoľovaľi (val.);

študyrovať se s kým, vaditi se: Ja sem se s mu robu
(ženou) zeštudyrovaľ (laš.);

švaňčar, švýčar v panském dvoře (laš.);
švonec, cancor: Má sukňu sám švonec. Co z tech švonceů udělám? Schwanz (Zlín).

Trachta, hostina;
trefný, divný, podivín (Zlín);
tribulař, kaditelnice (laš.);
tringeřt se říká vůbec, ale ve mlýně je propitné. Je-li totiž malá voda, mlynář kromě mýta ještě poplatku žádá z měrice, a tomu se říká „propitné“.

Vinšovat, sloveso dříve vůbec rozšířené uhnulo novější dobou domácímů přátel a udržuje se jenom ve starých formulích: „Vinšuju Vám šťastné a veselé svátky“.

virgas (vl. acc. pl. virga- ae) gen. virgasu, bití (val).

Zigar, hodiny, Zeiger (laš.).

Ukázka „šviháčiny“ n. „řeči švihařské“
(miškářské).

V okolí Uh. Brodu a Val. Klobouk jest velmi mnoho miškářů (nunvářů), kteří se z jara rozcházejí po všem mocnářství rakouskouherském, po Německu, Rusku a j., na zimu pak vracejí se s výdělkem domů. Dlouhým pobytem ve světě naučí se dokonale jazyku země jimi pravidelně navštěvované. Když se sejdou na zimu domů, v hospodě zasedávají za jeden stůl „Němci“, za druhý „Maďari“, „Rusi“, „Poláci“, „Litvini“ a rozmlouvají spolu těmito jazyky.

Ve světě naši miškáři, neboli, jak sami sebe nazývají „světoví lidé“, n. „švihaři“ mluví moravčinou prošpikovanou zvláštními slovy a nazývají tuto svou řeč „řeči švihařskou“ n. „šviháčinou“.

Zvláštní šviháčinou světový člověk „čaganí“ n. „kyjáčí“ mluví proto, aby ani „Našinec“ (Slovan) „nepažil“ (nerozuměl), kdy toho netřeba; pažil-li by, nebylo by vždycky „buk“ (dobře).

Odcházejíce do světa, oblekou se v huňku (košili), segyňu (hlavu) pokryjou řapákem n. hucáněm (kloboukem), okřesky (nohy) vsunou do vidliček (nohavic) a obujou vobu vačky (boty), jež jim z pevné kůže ušil ohava n. mrkoř n. koža (švec); přes rameno si pověsí bojkovicu (kabeli).

Národové, ku kterým na výdělek docházejí, jsou: Našinec (Slovan), Zlatník n. Hlaváč (Němec), Paplák (Maďar). Švihat (miškovat) jim dává některý hecer — hecerka (pán, pani), Janek (kněz), brbta n. krupica (učitel), popełka (mlynář), sochor (sedlák) — katolik n. paták (evandělík).

Zvířata, která „švihají“, jsou: kvičák (kanec), ušaňa n. dišňa (svině), nohál n. nohatý (hřebeč), rožek (býk), vlnáč (beran). Velice by je dopálil, kdo by jim dal švihat pazúra (psa) nebo mlsoňa (kocoura).

Když přijde švihář do brodu n. do vároša (města), zajde do šalandy (hospody), sedne za lipovec (stůl), a šalandař (hospodský), v menších městech obyčejně kotrháč (řezník) nebo koteľ, harma (žid) přinese mu: brodský*) n. zázvor (chléb) a kotrhu (maso). Švihář si krájí švihúnem (nožem) a tne, zvihá, mrví (jí) a z huťanky (sklenice) drýňá (popíjí) kopané n. kopánku (víno), žinčicu (pivo) neb i švachu, frču (kořalku). Po jídle zapálí si cumeľ (doutník). K snidání v městě mívá zeľnicu (kávu).

Šalandařovi solí (platí) šupkama (penězi), které právě v té zemi vydělal, jako jsou: hák (krejcar), sýkora (desetník), remoš (zlatý), tvrdý (tolar), čech (groš pruský), morák (marka).

V dřevni (dědině) hrne (jde) do házby chalupy k sochorovi (sedlákovi). Mají-li tam nějakou rohaňu (krávu), kterou huďec (pastýř) nebo jankys (pacholek) nebo hoľa (děvečka) nebo některý ďarmek (dítě) sochorův napásli a doma zeľným (senem) nakrmili, krbaňa (hospodyň) čili grňa (žena sochorova) prodá nebo dá mu běľeny (mléka), májového (másla), juru (tvarůžek) nebo juříka (sušenou homolku), nebo mu uvaří ľehučkú (slepici) nebo kľadivo (vejce). Není-li toho v házbě, trkne (dá) mu aspoň hrčí (zemákú) a ľoskovic**) (zelí). Po jídle švihář nacpe si do čmuchaně n. do kľuky (dýmky) paproša (tabáku) a čmuchá (kouří).

Večer hrne na saľaš (jde na nocleh) n. třiská hřebík (ptá noclehu). Ustelou mu na zemi křivou n. búchanú (slámu)

*) Protože se v Brodě kupuje.

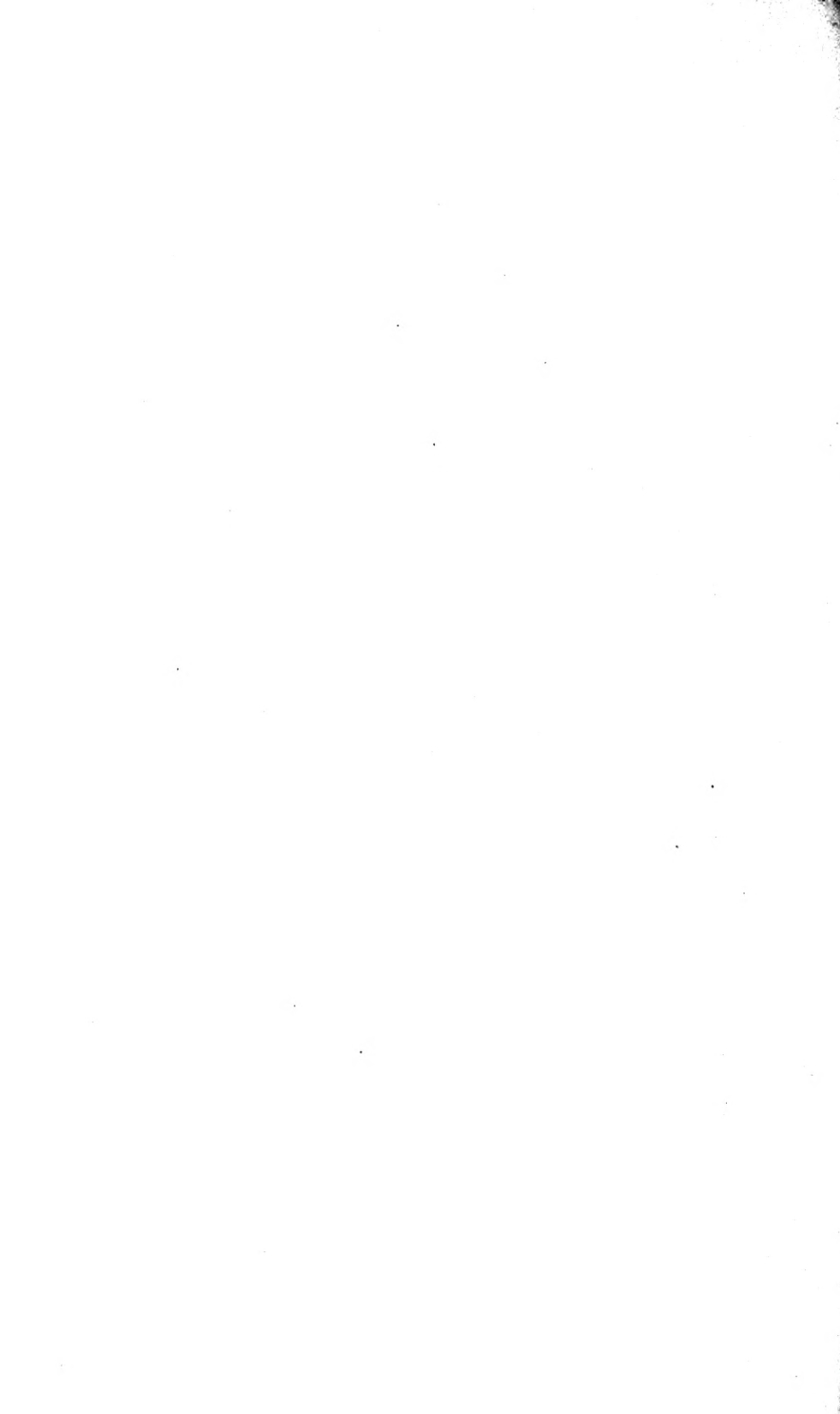
**) Ľoskovica, poněvadž se sází doma na poli „ľosky“ řečeném.

nebo hřebíkuje (noclehuje), drychme (spí) na buchlovicích (na peci) na nějaké géganici (peřině), nadité peřím z gégavé (husi). Někdy si z takového salaša odnese některou kozu n. koťuhu (veš).

V neděli náš „světový člověk“ chodí do cintora (do kostela).

Lidé, s nimiž se „švihař“ nerad stýká, jsou: katanák n. hrabovec (vcják), oštarák n. lepuška n. strnaď (četník), hačúr (strážník), kteří ho lekají svou vařašskou n. mrkevnikem (bodákem). Nemá-li švihař dobrého svědomí, dává do vysokých n. tluče do podkovic (utíká), aby ho oštarák nehabl (nesebral) a neodvedl do kukaně (vězení), nebo mu nenazořil (nenabil).

Obsah.

Strana

Podřeči přechodná:

Malenovice, Napajedla, Kvasice	1
--	---

Nářeči hanácké:

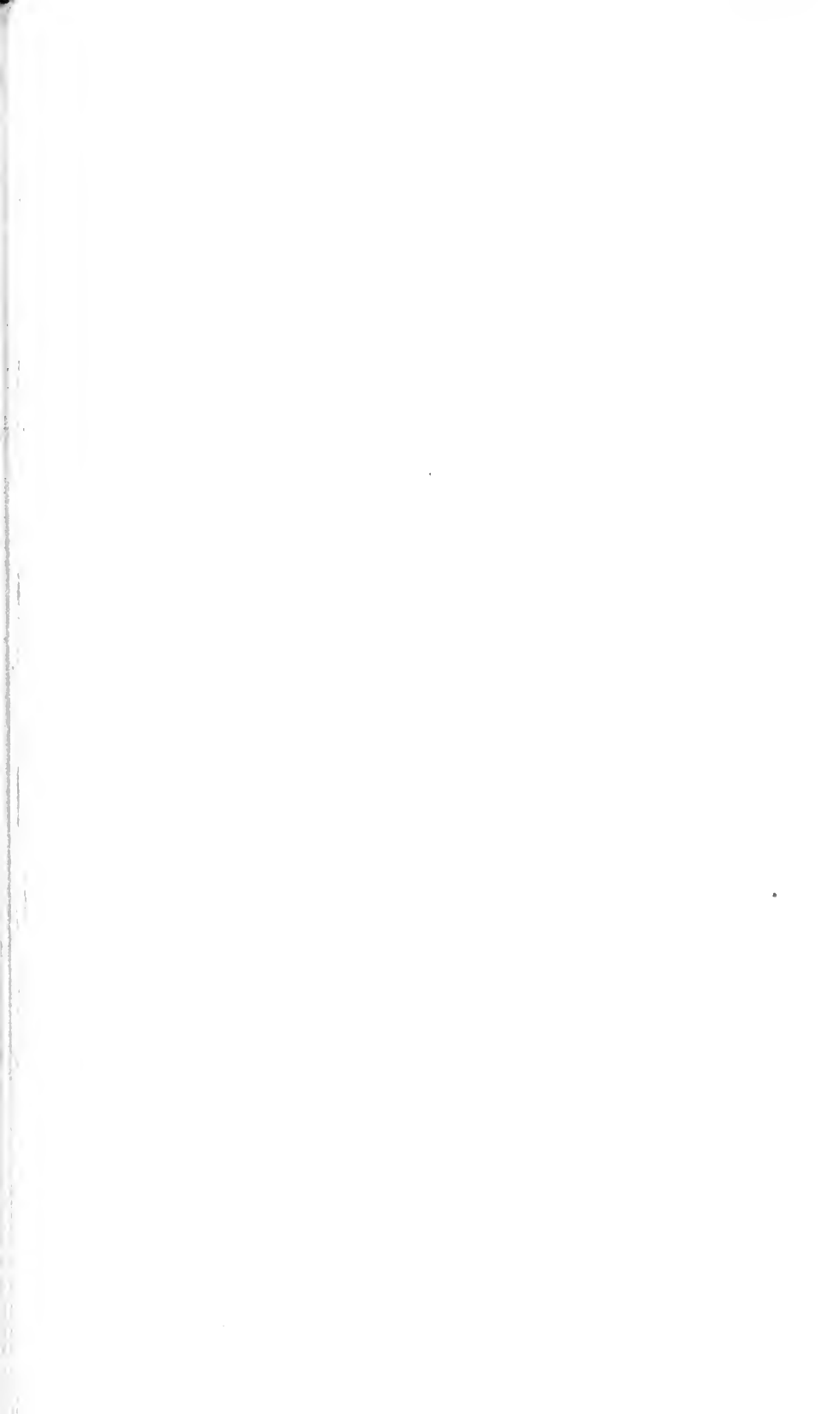
Hanácké samohlásky	4
I. Holešov, Kroměříž, Přerov, Záhohří	9
Různořečí holešovské, žeranovské, bystřické	35
Různořečí přerovské	36
Různořečí na Kroměřížsku	37
II. Přerov, Kojetín	40
Různořečí na Kojetsku	62
III. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyškov	64
a) Různořečí olomoucko-prostějovské	64
Rozdíly	70
b) Různořečí bystricko-šternberské	71
c) Různořečí týnecko-nezamyslické	91
d) Různořečí vyškovské	99
IV. Drahany	100
V. Letovice	103
VI. Litovel, Konice, Jevíčko	107
VII. Zábřeh	120
VIII. Slavkov, Bučovice, Ždánice	145
Rozdíly	155
IX. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousinov	158
X. Tišnov	179
XI. Ivančice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč, Mor. Budějovice	199
XII. Kunštát	227

Nářeči české: 243

I. Žďár, N. Město, Bystrice	243
II. Jemnice	265
III. Dačice, Telč, Třešť	276

	Strana
Skladba :	283
I. O jméně přídavném	283
II. O rodě jmen	284
III. O čísle jmen	285
IV. O příslovecích	285
V. O pádech prostých	286
VI. O pádech předložkových	287
VII. O slovese	290
 Slovník abecední	 291
 Slovník věcný, II. díl	 432
XXV. Stavení	432
1. Způsob stavby a stavivo	432
2. Střecha	433
3. Podlaha, strop, hůra; 4. zápraží; 5. přístavky	434
6. Jizba, síň; 7. kamna, pec; 8. nábytek	435
XXVI. Dvůr a hospodářská stavení na něm	436
XXVII. Stodola	437
XXVIII. Zahradá, ploty	439
XXIX. Vinohrad	439
XXX. Len, konopě, zelí	441
XXXI. Hospodářské náradí a náčiní	442
1. Vůz	442
2. Pluh	447
3. Radlo	449
4. Brány	450
5. Saně	451
6. Stroj na koně	451
7. Hrabíca	452
8. Pilka	453
9. Stolice řezací	454
XXXII. Tkalcovský stav	454
XXXIII. Rodina	457
XXXIV. Oděv	462
1. Názvy všeobecné	462
2. Košile ženská	463
3. Sukně; 4. zástěra; 5. kabátek	464
6. Čepec; 7. šátek	465
8. Oděvadlo; 9. vlasy ženských	466
10. Kalhoty; 11. vesta; 12. župica, halena, kožich	467
13. Klobouk a čepice	468
14. Obuv	469
15. Knoflíky	470

16	Rozdíly ve stroji a kroji a) svobodných a ženáčů; b) dívek a žen	471
17.	Smutek	471
XXXV.	Jídlo	472
XXXVI.	Nemoci	486
XXXVII.	Ptáci	492
XXXVIII.	Ryby	497
XXXIX.	Rostliny	498
XL.	Houby	510
	Cizí slova	512
	Ukázka řeči švihácké	519

PG Bartoš, František
4752 Diaktologie moravská
B36
dil 2

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

